

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA ZA ZADARSKU ŽUPANIJU I OSAM PROSTRONO RAZVOJNIH CJELINA

Siječanj 2025.

Sadržaj

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE ZADARSKA ŽUPANIJA.....	15
Uvod.....	15
1.Sagledavanje utjecaja turizma na destinaciju.....	15
1.1. Zadarska županija – sagledavanje utjecaja turizma	16
2.Definiranje i zoniranje područja obuhvata	16
3.Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	17
4.Analiza razine nosivosti destinacije.....	18
4.1. Pokazatelji održivosti turizma u Zadarskoj županiji	18
4.2.Pokazatelji prihvatnog kapaciteta	26
4.3. Popis i analiza resursne osnove Zadarske županije.....	49
4.3.1.Popis turističkih proizvoda i usluga	50
4.3.1.2. Ugostiteljstvo.....	54
4.3.2. Analiza resursne osnove	58
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	165
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture.....	177
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	183
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	188
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama.....	193
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	198
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala.....	202
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	206
4.3.11. Analiza konkurencije	209
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	213
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta.....	216
6. Analize scenarija.....	218
6.1. Razvojni scenariji za Zadarsku županiju	220
6.2. Sinteza scenarija i preporuke za kombinirani pristup	221
7.Zaključak i preporuke	223
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE GRAD ZADAR	224
Uvod.....	224
1. Grad Zadar – sagledavanje utjecaja turizma.....	225

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata	225
3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	226
4. Analiza razine nosivosti destinacije.....	226
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	226
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta.....	231
4.3. Popis i analiza resursne osnove	241
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga	241
4.3.2. Analiza resursne osnove	243
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	261
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture.....	262
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	269
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	269
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama.....	271
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	272
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala.....	272
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	273
4.3.11. Analiza konkurencije	274
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.....	275
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta	276
6. Analize scenarija.....	277
6.1. Razvojni scenariji za Grad Zadar i pripadne otoke.....	277
7. Zaključak i preporuke	278
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE BIOGRADSKA RIVIJERA	279
Uvod.....	279
1. Biogradska rivijera – sagledavanje utjecaja turizma	279
2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata	280
3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	280
4. Analiza razine nosivosti destinacije.....	281
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	281
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta.....	285
4.3. Popis i analiza resursne osnove	294
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga.....	295

4.3.2. Analiza resursne osnove	296
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	311
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture	312
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	315
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	316
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama	318
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	320
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala	321
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	322
4.3.11. Analiza konkurencije	323
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	324
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta	325
6. Analize scenarija	326
6.1. Razvojni scenariji za Biogradsku rivijeru	326
7. Zaključak i preporuke	327
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE NINSKA RIVIJERA	328
Uvod	328
1. Ninska rivijera – sagledavanje utjecaja turizma	329
2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata	329
3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta	329
4. Analiza razine nosivosti destinacije	330
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	330
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta	334
4.3. Popis i analiza resursne osnove	345
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga	346
4.3.2. Analiza resursne osnove	347
4.3.2.1. Atrakcijska osnova Ninske rivijere – Kultura i baština	347
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	364
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture	365
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	371
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	372
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama	374

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	375
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala.....	376
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	377
4.3.11. Analiza konkurencije	378
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	379
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta.....	380
6. Analize scenarija.....	381
6.1. Razvojni scenariji za Ninsku rivijeru	381
7. Zaključak i preporuke	382
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE OTOCI ZADARSKE ŽUPANIJE	383
Uvod.....	383
1. Otoci Zadarske županije – sagledavanje utjecaja turizma	383
2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata	384
3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	384
4. Analiza razine nosivosti destinacije.....	385
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	385
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta	389
4.3. Popis i analiza resursne osnove	399
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga	400
4.3.2. Analiza resursne osnove	401
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	416
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture.....	417
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	422
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	424
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama.....	425
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	426
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	428
4.3.11. Analiza konkurencije	429
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	430
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta.....	431
6. Analize scenarija.....	431
6.1. Razvojni scenariji za otoke Zadarske županije	431

7.Zaključak i preporuke	432
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE RAVNI KOTARI	433
Uvod.....	433
1. Ravni kotari – sagledavanje utjecaja turizma	433
2.Definiranje i zoniranje područja obuhvata	434
3.Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	434
4.Analiza prihvatnog kapaciteta destinacije Ravni kotari	435
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	435
4.2.Pokazatelji prihvatnog kapaciteta.....	439
4.3. Popis i analiza resursne osnove	450
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i sadržaja	451
4.3.2. Analiza resursne osnove	452
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	468
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture.....	469
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	474
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	475
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama.....	476
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	477
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala.....	478
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	479
4.3.11. Analiza konkurencije	480
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	481
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta.....	482
6. Analize scenarija.....	482
6.1. Razvojni scenariji za Ravne kotare	482
7.Zaključak i preporuke	483
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE STARIGRAD PAKLENICA.....	484
Uvod.....	484
1. Starigrad Paklenica – sagledavanje utjecaja turizma	484
2.Definiranje i zoniranje područja obuhvata	485
3.Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	485
4.Analiza razine nosivosti destinacije.....	486

4.1. Pokazatelji održivosti turizma	486
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta	490
4.3. Popis i analiza resursne osnove	501
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga	502
4.3.2. Analiza resursne osnove	503
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	512
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture	513
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	516
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	517
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama	519
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	521
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala	522
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	522
4.3.11. Analiza konkurencije	523
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	524
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta	525
6. Analize scenarija	526
6.1. Razvojni scenariji za Starigrad-Paklenicu	526
7. Zaključak i preporuke	526
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE OTOK PAG I RAŽANAC	527
Uvod	527
1. Pag i Ražanac - sagledavanje utjecaja turizma	527
2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata	528
3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta	528
4. Analiza razine nosivosti destinacije	529
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	529
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta	533
4.3. Popis i analiza resursne osnove	543
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga	544
4.3.2. Analiza resursne osnove	545
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	557
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture	558

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	562
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	563
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama.....	564
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	565
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala.....	566
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	567
4.3.11. Analiza konkurencije	567
4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	569
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta	569
6. Analize scenarija.....	570
6.1. Razvojni scenariji za otok Pag i Ražanac	570
7. Zaključak i preporuke	571
ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE GRAČAC I LIKA.....	572
Uvod.....	572
1. Gračac i Lika - sagledavanje utjecaja turizma	572
2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata	573
3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta.....	573
4. Analiza razine nosivosti destinacije.....	574
4.1. Pokazatelji održivosti turizma	574
4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta	578
4.3. Popis i analiza resursne osnove	589
4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga	590
4.3.2. Analiza resursne osnove	591
4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture	597
4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture.....	598
4.3.5. Analiza prometne infrastrukture	603
4.3.6. Analiza stanja digitalizacije	604
4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama.....	605
4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)	607
4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala.....	608
4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti	609
4.3.11. Analiza konkurencije	609

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja	611
5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta	612
6. Analize scenarija.....	612
6.1. Razvojni scenariji za Gračac i Liku	612
7. Zaključak i preporuke	613

Kazalo tablica

Tablica 1 Obavezni pokazatelji za praćenje održivosti turizma u Zadarskoj županiji.....	19
Tablica 2 Specifični pokazatelji održivosti za Zadarsku županiju	22
Tablica 3 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Zadarsku županiju.....	27
Tablica 4 Obvezni i dodatni kvalitativni pokazatelji prihvatnog kapaciteta (stavovi stanovnika i turista).....	38
Tablica 5 Izvori podataka za pokazatelje prihvatnog kapaciteta.....	44
Tablica 6 Vrste, kapacitet i udjeli svih vrsta komercijalnih smještaja u Zadarskoj županiji	50
Tablica 7 Dolasci i noćenja u komercijalnom smještaju na području ZDŽ.....	53
Tablica 8 Dolasci i noćenja prema vrsti smještaja na području području ZDŽ.....	54
Tablica 9 Ugostiteljski objekti u Zadarskoj županiji	54
Tablica 10 Rezultati poslovanja ugostitelja u Zadarskoj županiji	55
Tablica 11 Turističke usluge prema Zakonu o pružanju usluga u turizmu koje su dostupne u Zadarskoj županiji	56
Tablica 12 Kulturno-povijesna baštine na području grada Zadra i pripadnih otoka	60
Tablica 13 Kulturni događaji na području Zadra i pripadnih otoka	67
Tablica 14 Plaže grada Zadra i pripadnih otoka	73
Tablica 15 Kulturno-povijesna baština otoka Zadarske županije	78
Tablica 16 Manifestacije na otocima Zadarske županije	83
Tablica 17 Plaže na Ugljanu, Pašmanu i Dugom otoku.....	87
Tablica 18 Kulturno-povijesna baština otoka Paga i općine Ražanac	92
Tablica 19 Manifestacije na otoku Pagu i u općini Ražanac.....	95
Tablica 20 Plaže na otoku Pagu i u Ražancu.....	100
Tablica 21 Kulturno-povijesna baština područja Starigrada Paklenice	104
Tablica 22 Manifestacije na području Starigrada Paklenice	106
Tablica 23 Plaže na području Starigrada Paklenice.....	109
Tablica 24 Kulturno-povijesna baština Ravnih kotara.....	113
Tablica 25 Manifestacije u Ravnim kotarima.....	119
Tablica 26 Plaže na području Ravnih kotara	124
Tablica 27 Kulturno-povijesna baština na području Gračaca i Like	128
Tablica 28 Manifestacije u Gračacu i Lici.....	130
Tablica 29 Kulturno-povijesna baština na Biogradskoj rivijeri	134

Tablica 30 Manifestacije na Biogradskoj rivijeri	140
Tablica 31 Plaže na Biogradskoj rivijeri.....	145
Tablica 32 Kulturno-povijesna baština Ninske rivijere.....	149
Tablica 33 Manifestacije na Ninskoj rivijeri.....	156
Tablica 34 Plaže na Ninskoj rivijeri.....	161
Tablica 35 Primarna turistička infrastruktura u Zadarskoj županiji	165
Tablica 36 Sekundarne turističke atrakcije na području Zadarske županije	167
Tablica 37 Primarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima	167
Tablica 38 Sekundarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima.....	168
Tablica 39 Primarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri	168
Tablica 40 Sekundarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri	169
Tablica 41 Primarna turistička infrastruktura Ninskoj rivijeri.....	170
Tablica 42 Sekundarna turistička infrastruktura na Ninskoj rivijeri	170
Tablica 43 Primarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije.....	171
Tablica 44 Sekundarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije	171
Tablica 45 Primarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima	172
Tablica 46 Sekundarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima	172
Tablica 47 Primarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici	173
Tablica 48 Sekundarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici	174
Tablica 49 Primarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu	174
Tablica 50 Sekundarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu.....	175
Tablica 51 Primarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici.....	176
Tablica 52 Sekundarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici	177
Tablica 53 Isporučena energija i vršno opterećenje HEP-ODS Zadar.....	178
Tablica 54 Broj prometnih nesreća u Zadarskoj županiji	185
Tablica 55 Broj registriranih vozila u Zadarskoj županiji 2023. godine.	185
Tablica 56 Broj letova i putnika u ZL Zadar.....	186
Tablica 57 Stanje digitalizacije u Zadarskoj županiji.....	188
Tablica 58 Pristupačnost destinacije za osobe s posebnim potrebama.....	194
Tablica 59 Tablice plaža u Zadarskoj županiji koje su preporučene za osobe s invaliditetom.....	196
Tablica 60 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji.....	198
Tablica 61 Aspekti stanja ljudskih potencijala u županiji.....	203
Tablica 62 Broj radnih i boravišnih dozvola u Hrvatskoj i u Zadarskoj županiji	205
Tablica 63 Komunikacijskih aktivnosti u Zadarskoj županiji	207
Tablica 64 Analiza konkurencije Zadarske županije	209
Tablica 65 Razvojni scenariji po prostornim cjelinama Zadarske županije	219
Tablica 66 Preporučeni razvojni scenariji po prostornim cjelinama	222
Tablica 67 Obvezni pokazatelji održivosti za Grad Zadar i pripadajuće otoke.....	226
Tablica 68 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Grad Zadar i pripadajuće otoke	233
Tablica 69 Smještaj na području Grada Zadra.....	242
Tablica 70 Ugostiteljstvo na analiziranom području Grada Zadra i pripadnih otoka.....	242
Tablica 71 Dostupne turističke usluge u Gradu Zadru	242

Tablica 72 Kulturno-povijesna baštine na području grada Zadra i pripadnih otoka	244
Tablica 73 Kulturni događaji na području Zadra i pripadnih otoka	251
Tablica 74 Plaže grada Zadra i pripadnih otoka	257
Tablica 75 Primarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima	261
Tablica 76 Sekundarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima.....	262
Tablica 77 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini.....	264
Tablica 78 Proizvodnja vode i gubitci u vodoopskrbnom sustavu društva Vodovod d.o.o.	266
Tablica 79 Prekidi opskrbe i pokrivenosti vodoopskrbom na području Vodovoda d.o.o.	266
Tablica 80 Potrošnja vode u UP-u Zadar 2017. – 2021. (po mjesecima, u m ³)	266
Tablica 81 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike na području društva Vodovod d.o.o.	268
Tablica 82 Stanje digitalizacije za Grad Zadar i pripadajuće otoke.....	269
Tablica 83 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Grad Zadar	271
Tablica 84 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Grad Zadar	272
Tablica 85 Ljudski potencijali u destinaciji Grad Zadar	272
Tablica 86 Komunikacijske aktivnosti TZ Zadra.....	273
Tablica 87 Analiza destinacija koje su konkurencija Gradu Zadu.....	274
Tablica 88 Obavezni pokazatelji održivosti za Biogradsku rivijeru	281
Tablica 89 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Biogradsku rivijeru	287
Tablica 90 Smještaj na području Biogradske rivijere.....	295
Tablica 91 Ugostiteljstvo na analiziranom području Biogradske rivijere.....	295
Tablica 92 Dostupne turističke usluge na Biogradskoj rivijeri.....	296
Tablica 93 Kulturno-povijesna baština na Biogradskoj rivijeri	297
Tablica 94 Manifestacije na Biogradskoj rivijeri	303
Tablica 95 Plaže na Biogradskoj rivijeri.....	307
Tablica 96 Primarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri	311
Tablica 97 Sekundarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri	312
Tablica 98 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini.....	313
Tablica 99 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima Biogradske rivijere	314
Tablica 100 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta Biogradska rivijera, km	316
Tablica 101 Stanje digitalizacije za Biogradsku rivijeru	316
Tablica 102 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Biogradsku rivijeru	318
Tablica 103 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Biogradska rivijera	320
Tablica 104 Ljudski potencijali u destinaciji Biogradska rivijera.....	321
Tablica 105 Komunikacijske aktivnosti TZ Biogradske rivijere	322
Tablica 106 Analiza destinacija koje su konkurencija Biogradskoj rivijeri.....	323
Tablica 107 Obavezni pokazatelji održivosti za Ninsku rivijeru	330
Tablica 108 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Ninsku rivijeru	336
Tablica 109 Smještaj na analiziranom području Ninske rivijere	346

Tablica 110 Ugostiteljstvo na analiziranom području Ninske rivijere.....	346
Tablica 111 Dostupne turističke usluge na Ninskoj rivijeri.....	346
Tablica 112 Kulturno-povijesna baština Ninske rivijere	348
Tablica 113 Manifestacije na Ninskoj rivijeri	355
Tablica 114 Plaže na Ninskoj rivijeri	361
Tablica 115 Primarna turistička infrastruktura Ninskoj rivijeri	364
Tablica 116 Sekundarna turistička infrastruktura na Ninskoj rivijeri	365
Tablica 117 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini	367
Tablica 118 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnom sustavu društva Vodovod d.o.o.	369
Tablica 119 Prekidi opskrbe i pokrivenosti vodoopskrbom na području Vodovoda d.o.o.	369
Tablica 120 Potrošnja vode u UP-u Zadar 2017. – 2021. (po mjesecima, u m ³).....	369
Tablica 121 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike	371
Tablica 122 Stanje digitalizacije za Ninsku rivijeru.....	373
Tablica 123 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Ninsku rivijeru	374
Tablica 124 Organiziranost i dostupnost sluga u destinaciji Ninska rivijera	376
Tablica 125 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji	376
Tablica 126 Komunikacijske aktivnosti TZ Ninske rivijere	377
Tablica 127 Analiza destinacija koje su konkurencija Ninskoj rivijeri	378
Tablica 128 Obavezni pokazatelji održivosti za otoke Zadarske županije	385
Tablica 129 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za otoke Zadarske županije.....	391
Tablica 130 Smještaj na analiziranom području otoka Zadarske županije.....	400
Tablica 131 Ugostiteljstvo na analiziranom području otoka Zadarske županije	400
Tablica 132 Dostupne turističke usluge na otocima Zadarske županije	400
Tablica 133 Kulturno-povijesna baština otoka Zadarske županije.....	401
Tablica 134 Manifestacije na otocima Zadarske županije	406
Tablica 135 Plaže na Ugljanu, Pašmanu i Dugom otoku	411
Tablica 136 Primarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije	416
Tablica 137 Sekundarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije.....	416
Tablica 138 Priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbu na području JLS na otocima Zadarske županije, 2021. godina	420
Tablica 139 Priključenost stanovnika na javni sustav odvodnje otpadnih voda na području JLS-ova na otocima Zadarske županije.....	421
Tablica 140 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta na otocima Zadarske županije, km ...	423
Tablica 141 Stanje digitalizacije za otoke Zadarske županije	424
Tablica 142 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama	425
Tablica 143 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji otoci Zadarske županije	426
Tablica 144 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji	427
Tablica 145 Komunikacijske aktivnosti TZ na otocima Zadarske županije	428
Tablica 146 Analiza destinacija koje su konkurencija	429
Tablica 147 Obavezni pokazatelji održivosti za Ravne kotare.....	435

Tablica 148 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za destinaciju Ravni kotari.....	441
Tablica 149 Smještaj na analiziranom području Ravnih kotara	451
Tablica 150 Ugostiteljstvo na analiziranom području Ravnih kotara.....	451
Tablica 151 Dostupne turističke usluge na Ravnim kotarima	451
Tablica 152 Kulturno-povijesna baština Ravnih kotara	453
Tablica 153 Manifestacije u Ravnim kotarima	460
Tablica 154 Plaže na području Ravnih kotara.....	464
Tablica 155 Primarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima	468
Tablica 156 Sekundarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima.....	469
Tablica 157 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. godini.....	470
Tablica 158 Proizvodnja vode i gubitci u vodoopskrbnom sustavu društva Vodovod i odvodnja, Benkovac	472
Tablica 159 Prekidi opskrbe i pokrivenosti vodoopskrbom u tri zone na području Benkovca	473
Tablica 160 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike.....	473
Tablica 161 Stanje digitalizacije za Ravne kotare	475
Tablica 162 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Ravne kotare	476
Tablica 163 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Ravni kotari	478
Tablica 164 Aspekti ljudskih potencijala u destinaciji.....	478
Tablica 165 Komunikacijske aktivnosti TZ Ravni kotari	479
Tablica 166 Analiza destinacija koje su konkurencija destinaciji Ravni kotari.....	480
Tablica 167 Obavezni pokazatelji održivosti za Starigrad Paklenicu	486
Tablica 168 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za destinaciju Starigrad Paklenica.....	492
Tablica 169 Smještaj na analiziranom području Starigrada Paklenice	502
Tablica 170 Ugostiteljstvo na analiziranom području.....	502
Tablica 171 Dostupne turističke usluge u Starigradu Paklenici	502
Tablica 172 Kulturno-povijesna baština područja Starigrada Paklenice.....	504
Tablica 173 Manifestacije na području Starigrada Paklenice.....	506
Tablica 174 Plaže na području Starigrada Paklenice	508
Tablica 175 Primarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici	512
Tablica 176 Sekundarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici.....	513
Tablica 177 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini	514
Tablica 178 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima u Starigradu Paklenici.....	515
Tablica 179 Prekidi u opskrbi i pokrivenost uslugama vodoopskrbe	515
Tablica 180 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike	516
Tablica 181 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta u Starigradu Paklenici, km	517
Tablica 182 Stanje digitalizacije za Starigrad Paklenicu	518
Tablica 183 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Starigrad Paklenicu.....	519
Tablica 184 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Starigrad Paklenica.....	521

Tablica 185 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji	522
Tablica 186 Komunikacijske aktivnosti TZ Starigrad Paklenica	522
Tablica 187 Analiza destinacija koje su konkurencija destinaciji Starigrad Paklenica	523
Tablica 188 Obavezni pokazatelji održivosti za otok Pag i Ražanac	529
Tablica 189 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za prostorno-razvojnu cjelinu otok Pag i Ražanac	535
Tablica 190 Smještaj na analiziranom području Ražanca i otoka Paga	544
Tablica 191 Ugostiteljstvo na analiziranom području.....	544
Tablica 192 Dostupne turističke usluge u Ražancu i na otoku Pagu	545
Tablica 193 Kulturno-povijesna baština otoka Paga i općine Ražanac.....	546
Tablica 194 Manifestacije na otoku Pagu i u općini Ražanac	548
Tablica 195 Plaže na otoku Pagu i u Ražancu	553
Tablica 196 Primarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu	557
Tablica 197 Sekundarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu	558
Tablica 198 Potrošnja električne energije na otoku Pagu od 2019. do 2022. godine, u MWh ..	559
Tablica 199 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini	559
Tablica 200 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima na Pagu	560
Tablica 201 Prekidi u opskrbi i pokrivenost uslugama vodoopskrbe	561
Tablica 202 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike	561
Tablica 203 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta na Pagu, km	563
Tablica 204 Stanje digitalizacije za Ražanac i otok Pag	563
Tablica 205 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama	564
Tablica 206 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Ražanac i otok Pag.....	565
Tablica 207 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji	566
Tablica 208 Komunikacijske aktivnosti TZ na otoku Pagu i u Ražancu	567
Tablica 209 Analiza destinacija koje su konkurencija destinaciji otok Pag i Ražanac.....	567
Tablica 210 Obavezni pokazatelji održivosti za Gračac i Liku	574
Tablica 211 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za prostorno-razvojnu cjelinu Gračac i Lika	580
Tablica 212 Smještaj na analiziranom području Gračaca i Like	590
Tablica 213 Ugostiteljstvo na analiziranom području.....	590
Tablica 214 Dostupne turističke usluge u Gračacu i Lici	591
Tablica 215 Kulturno-povijesna baština na području Gračaca i Like.....	592
Tablica 216 Manifestacije u Gračacu i Lici.....	593
Tablica 217 Primarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici	597
Tablica 218 Sekundarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici.....	598
Tablica 219 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini	599
Tablica 220 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima Gračac i Lika	601
Tablica 221 Prekidi u opskrbi i pokrivenost uslugama vodoopskrbe	601
Tablica 222 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike	602
Tablica 223 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta Gračac, km	603

Tablica 224 Stanje digitalizacije za Gračac i Liku	604
Tablica 225 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama	606
Tablica 226 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Gračac i Lika	607
Tablica 227 Tablica ljudskih potencijala u destinaciji.....	608
Tablica 228 Komunikacijske aktivnosti na području Gračaca i Like.....	609
Tablica 229 Analiza destinacija koje su konkurencija Gračacu i Lici.....	610

Kazalo slika

Slika 1 Razvoj tipova smještaja u ZDŽ.....	53
Slika 2 Isporučena energija HEP-ODS Zadar.....	180
Slika 3 Vršno opterećenje HEP-ODS Zadar	180
Slika 4 Noćenja u komercijalnom turističkom smještaju kao relativan broj u odnosu na lokalno stanovništvo (na 1000 stanovnika).....	217
Slika 5 Sezonska varijabilnost u potrošnji vode na uslužnom području Vodovoda d.o.o. Zadar 2021. Godine	267
Slika 6 Sezonska varijabilnost u potrošnji vode na uslužnom području Vodovoda d.o.o. Zadar 2021. Godine.....	370

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE ZADARSKA ŽUPANIJA

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1.Sagledavanje utjecaja turizma na destinaciju

Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN112/2024) u članku broj 2. opisuje metodologiju izračuna prihvatnog kapaciteta koja se sastoji se od organizacije, mjerenja, obrade podataka, pokazatelja i opisa izvođenja zaključaka za izračun turističkog prihvatnog kapaciteta na temelju:

- 1.sagledavanja utjecaja turizma na destinaciju,

2.usuglašavanja prihvatljive razine turističke aktivnosti i njezinih promjena,

3.praćenje utjecaja turizma na destinaciju.

U potpoglavljima koja slijede je prikazano sagledavanje utjecaja turizma na destinaciju (Zadarsku županiju i 8 prostorno-razvojnih cjelina u njihovim poglavljima). Preostale dvije točke za izvođenje zaključaka za izračun turističkog prihvatnog kapaciteta su predmet usuglašavanja na razini destinacije i praćenja utjecaja turizma na destinaciju kroz slijedeći period. Dostupni pokazatelji za period od prethodnih pet godina su prikazani u dokumentu u slijedećim poglavljima.

Definiranje područja obuhvata odnosno osam prostorno-razvojnih cjelina je kometrirano dalje u ovom dokumentu.

1.1. Zadarska županija – sagledavanje utjecaja turizma

Turizam ima višestruki utjecaj na prostorni, gospodarski i društveni razvoj Zadarske županije. Kao jedna od najposjećenijih hrvatskih destinacija, županija bilježi kontinuirani porast turističkog prometa, posebno u priobalnim i otočnim područjima. Taj rast generira značajne prihode, potiče poduzetništvo i zapošljavanje, no istovremeno stvara i ozbiljne izazove vezane uz prostorno planiranje, infrastrukturu, očuvanje okoliša te kvalitetu života lokalnog stanovništva. Neuravnotežen razvoj, izražena sezonalnost, prekomjerna izgradnja (na nekim područjima) i nesrazmjer između turističke potražnje i raspoložive komunalne opreme mogu dovesti do narušavanja prihvatnog kapaciteta (nosivosti) prostora. Održivost turizma u županiji ovisit će o sposobnosti da se osigura ravnoteža između ekonomske koristi i zaštite prostora, uz veće uključivanje lokalne zajednice u odlučivanje o razvoju i preispitivanje uloge turizma u gospodarstvu županije.

2.Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.** Na preporuku Sveučilišta u Zadru koje je provodilo vrednovanje izrade Strategije, izrađena je analiza prihvatnog kapaciteta i za cijelu Zadarsku županiju.

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

Ovako definirana područja obuhvata su u skladu sa preporukom Naručitelja a istovjetna područja koristi i Sveučilište u Zadru¹ čija istraživanja su korištena kao izvori određenih informacija u ovom dokumentu.

3.Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna,
2. kvalitativna,
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama,

¹ „ISTRAŽIVANJE STAVOVA RELEVANTNIH DIONIKA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE PROVEDENOG PUTEM GRUPNIH INTERVJUA (FOKUS SKUPINA)“, srpanj 2024.

kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti sagledavaju se različiti utjecaji turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl. 9. Pravilnika).

Alcina je dodala i tablice s podacima koje su prikladne za korištenje u sklopu kombinirane metodologije izračuna prihvatnog kapaciteta. Nažalost, za ove podatke ne postoje vrijednosti za sve godine tijekom promatranog intervala. Nadalje, neki podaci su uneseni kao aproksimacija podataka koji su bili dostupni u korištenim izvorima.

4. Analiza razine nosivosti destinacije

Analizom razine nosivosti destinacije sagledavaju se različiti utjecaji turizma na destinaciju za minimalno 5 prethodnih godina. Kako bi postiglo navedeno, dan je pregled i analiza pokazatelja održivosti koji su propisani posebnim propisom kojim se propisuju pokazatelji za praćenje razvoja i održivosti turizma.

4.1. Pokazatelji održivosti turizma u Zadarskoj županiji

Za potrebe izrade ovog dokumenta su prikupljeni svi dostupni podaci koji su i analizirani. Ovaj dokument je prvi takav dokument izrađen za potrebe županije te će biti potrebno kontinuirano praćenje podataka svake godine kako bi se uočili potencijali koje je moguće iskoristiti ali i ograničenja koja treba savladati. Uočena ograničenja je potrebno uzimati u obzir prilikom planiranja budućih projekata i aktivnosti. Kontinuirana analiza prikupljenih podataka je osnova za planiranje razvoja održive i turistički uspješne destinacije.

Svaki od pokazatelja i podataka koje se analiziraju ima važnu ulogu u formiranju cjelovitog razumijevanja trenutnog stanja destinacije na temelju kojeg se planira budući razvoj.

Analiza prikupljenih podataka rezultira nizom pokazatelja koji služe kako bi se učinkovito planiralo upravljanje destinacijom. Pokazatelji omogućavaju da se donose odluke koje

su zasnovane na realnim i mjerljivim informacijama. Podaci se trebaju pratiti kontinuirano, svake godine jer je praćenje podataka ključno za fleksibilnost i prilagodljivost promjenama uvjeta na tržištu i u okruženju. Zbog svega navedenog, kvalitetna analiza prikupljenih podataka služi ne samo kao alat za procjenu trenutnog stanja, već i kao oslonac za dugoročno planiranje i održivi razvoj destinacije.

U tablici koja slijedi su prikazani obavezni pokazatelji za Zadarsku županiju.

Tablica 1 Obavezni pokazatelji za praćenje održivosti turizma u Zadarskoj županiji

Rbr.	Pokazatelj	Vrijednost	Komentar
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	368	Izračun Alcina d.o.o.
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Zadovoljstvo se može ocijeniti kao "Dobro ² "	Izvor: Sveučilište u Zadru, "Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije"
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Zadovoljstvo se može ocijeniti kao "Vrlo dobro"; Dio turista bi se vratio i preporučio županiju	Izvor: Sveučilište u Zadru, "Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije" i Hendaal „Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Udio pristupačnih atrakcija <18; Ne zadovoljava	Udio pristupačnih atrakcija <18% po procjeni Alcina d.o.o.; Dostupnost ne zadovoljava; izračun na temelju informacija dobivenih od TZ i na web stranama
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	DZ Zadarske županije ima 6 turističkih ambulanti: Zadar, Biograd, Starigrad, Vir, Pag i Ugljan.	Izvor: DZ Zadarske županije

² 2014. je bilo 10 milijuna noćenja u županiji a 2024. 15,4 milijuna; Veliki porast broja noćenja i broja gostiju je neminovno doveo do stanovitih problema ali i promjene percepcije dijela lokalnog stanovništva

6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	55,5%	Izvor: podaci o potrošnji vode u uslužnim područjima u županiji
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np3	
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	Ukupni udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije je 22%; Po kategorijama zaštite: NP 1,8%; PP 18,9%, Posebni rezervat 0,5%, Spomenik prirode 0,3%, Značajan krajobraz 0,5%, Spomenik parkovne arhitekture 0,0%	Izvor: Prostorni plan Zadarske županije, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije; 2023g.
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	37,7%	Izvor: HEP-ODS d.o.o. Elektra Zadar za 2023.
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim	DA, županija je usvojila „Program	Izvor: https://www.zadarska-zupanija.hr/upravni-odjeli/upravni-

³ Kontaktirana komunalna društva nemaju podatke o količinama otpada u tonama. Ova društva tvrde da mogu količinski zbrinjavati povećane količine otpada ljeti, no problem im predstavlja manjak radne snage koja je potrebna u ljetnim mjesecima

	promjenama i procjenu rizika	ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije“	odjel-za-prostorno-ure%C4%91enje,-za%C5%A1titu-okoli%C5%A1a-i-komunalne-poslove/programi/item/1791-program-ublazavanja-klimatskih-promjena,-prilagodbe-klimatskim-promjenama-i-zastite-ozonskog-sloja-na-podrucju-zadarske-zupanije
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	557.226	Izvor: eVisitor za 7 mj. 2024; bez chartera
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	7,4 dana	Izvor: eVisitor
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	4.381	Izvor: Izvješće HGK za Zadarsku županiju; HGK za 2023; AOP razred (I) - odnosi se samo na d.d. i d.o.o.; Isti podatak navodi i aplikacija MRMSOP https://trzisterada.gov.hr/11-D.html
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	346.114.724	Izvor: Izvješće HGK za Zadarsku županiju; HGK za 2023; AOP razred (I) - odnosi se samo na d.d. i d.o.o.
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH -321 atrakcije; Na temelju Bioportala - 19 atrakcija	Izvor: https://registar.kulturnadobra.hr/#/ i https://bioportal.hr/gis/
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja	np	Plan za sada ne postoji; Potrebno je usvajanje ovog dokumenta

	destinacijom		
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	625	Podaci za 2024. od TZ ZDŽ i Zavoda za prostorno planiranje ZDŽ4, Izračun Alcina d.o.o.

Izvori informacija su navedeni u tablici

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

U tablici koja slijedi su prikazani dostupni specifični pokazatelji održivosti turizma za Zadarsku županiju. Korišteni su podaci za 2023. i 2024. godinu.

Pokazatelje iz tablice će trebati prikupljati u intervalima koji se kreću između jedne i četiri godine kako to za svaki pokazatelj nalaže Pravilnik o pokazateljima za praćenje razvoja i održivosti turizma.

Tablica 2 Specifični pokazatelji održivosti za Zadarsku županiju

Br.	Pokazatelj	Vrijednost	Komentar
1	Utjecaj turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva	np	0,5 na skali -2 do 2 prema "Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije"; Sveučilište u Zadru, 2024; Traženi

⁴ Neslužbeni podatak Zavoda za prostorno uređenje ZDŽ

			postotak nije dostupan
2	Udio stanovnika koji imaju pozitivno odnosno negativno mišljenje o utjecaju turizma na identitet mjesta	np	0,46 na skali od -2 do 2; isti izvor kao za pokazatelj br.1; Traženi postotak nije dostupan
3	Promjena broja stanovnika u zadnjih pet godina u odnosu na promjenu broja turističkih noćenja	-0,8%	Izvor: eVisitor i DZS
4	Postotak ponovljenih/stalnih turista u smještajnim objektima destinacije	61,60%	Izvor: Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju, Za TZ Zadarske županije, Hendl, 2024
5	Broj prometnih nesreća sa smrtnim ishodom na 1000 noćenja (turista i lokalne zajednice)	0,0007	Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova za DZS
6	Postotak turista i jednodnevnih posjetitelja koji koriste različita prometna sredstva za dolazak na odredište (javna/privatna i vrsta)	Automobil 62%, Zrakoplov 23,9%; Autobus 7,9%; Brod 1,0%	Izvor:Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju, Za TZ Zadarske županije, Hendl, 2024
7	Stopa popunjenosti u smještajnim kapacitetima	29% u odnosu na puni kapacitet; 60% u odnosu na dostupni kapacitet pojedini mjesec u godini	GSP izračunat iz podataka od TZ Zadarske županije i podataka iz eVisitora uz aproksimaciju smještaja po mjesecima
8	Prosječna dnevna potrošnja turista u eurima	167,1	Izračun na temelju potrošnje navedene u "Istraživanja stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije"; Sveučilište u Zadru, 2024
9	Produktivnost rada u Području I Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja	79004	Izračun na temelju podataka kupljenih od HGK za 2023. godinu za Zadarsku županiju; iznos u Eur
10	Udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća u području I Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja	7%	Izračun na temelju podataka kupljenih od HGK za 2023. godinu za Zadarsku županiju

	hrane		
--	-------	--	--

Izvori su navedeni u tablici

Analiza pokazatelja održivosti

Opći intenzitet i pritisak turizma

- 368 noćenja na 100 stanovnika u sezoni: Vrlo visoka turistička opterećenost. To upućuje na sezonalnost i značajan pritisak na infrastrukturu, okoliš i lokalnu zajednicu tijekom ljetnih mjeseci.
- 557.226 dolazaka u srpnju 2024.: Srpanj je izrazito dominantan mjesec, potvrđuje sezonsku koncentraciju turizma.
- 625 noćenja po hektaru građevinskog područja: Intenzivna turistička upotreba prostora.

Interpretacija: Potrebno je bolje prostorno i vremensko raspršivanje turizma kako bi se rasteretile kritične točke i sezonski vršci.

Društveni učinci i percepcije

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: Ocjena "dobro" – relativno pozitivan stav.
- Zadovoljstvo turista: Ocjena "vrlo dobro", uz visok udio onih koji bi preporučili destinaciju.
- Lojalnost turista: 61,6% ponovnih dolazaka – snažan pokazatelj konkurentnosti i privlačnosti.

Interpretacija: Socijalni učinci turizma su uglavnom pozitivni, no ocjene lokalnog stanovništva upućuju na potrebu za pažljivim upravljanjem daljnjim razvojem.

Održivost okoliša

- Zaštićena područja: 22% županije je pod zaštitom, što je iznad nacionalnog prosjeka – pozitivno.
- Pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom: manje od 18% – vrlo loše, traži hitno poboljšanje.
- Potrošnja resursa:

- Voda: 55,5% u odnosu na prosječnog stanovnika
 - Struja: 37,7%
- Otpad: Nema dostupnih podataka.

Interpretacija: Turizam troši značajne količine resursa. Pozitivna je visoka razina zaštite prirode, ali pristupačnost i otpad su slabe točke.

Gospodarski učinci

- Zaposlenih u turizmu: 4.381 u formalnom sektoru (d.d. i d.o.o.).
- Prihod sektora: 346 milijuna €
- Produktivnost po zaposleniku: 79.004 €
- Dnevna potrošnja turista: 167,1 € – relativno visoka.
- Udio MSP-a: samo 7% – ukazuje na dominaciju većih poduzeća.

Interpretacija: Turizam donosi značajne ekonomske koristi, ali niska zastupljenost malih i srednjih poduzeća može značiti manju lokalnu disperziju koristi (npr. lokalne obitelji, OPG-ovi).

Rizici i upravljanje

- Plan upravljanja destinacijom za sada ne postoji: Ključni strateški dokument nedostaje.
- Klimatska strategija usvojena: Pozitivno, ali bez plana upravljanja, implementacija je upitna.
- Promjena stanovništva: -0,8% uz rast turizma – mogući znakovi depopulacije.
- Prometne nesreće: vrlo niska stopa – sigurna destinacija.

Interpretacija: Rizici postoje – pogotovo depopulacija i izostanak strateškog upravljanja. Postoji dobra osnova (klimatska strategija), ali nedostaje provedbeni okvir.

Zaključak

Zadarska županija je izrazito turistički atraktivna destinacija s visokim zadovoljstvom gostiju i solidnim ekonomskim rezultatima. Međutim, postoje jasni izazovi održivosti:

- Pritisak na resurse i prostor.
- Nedostatak pristupačnosti i podataka o otpadu.

- Nejednaka raspodjela koristi od turizma (nizak udio MSP-a).
- Potreba za uspostavom plana upravljanja turizmom i praćenjem negativnih demografskih trendova.

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje⁵ prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za Zadarsku županiju i kasnije svih osam prostrono-razvojnih cjelina.

U tablici koja slijedi su prikazani pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Zadarsku županiju.

⁵ Pokazatelji su prikupljeni na temelju podataka prikupljenih upitima TZ u svim JLS u Zadarskoj županiji i iz svih relevantnih dostupnih izvora (Ministarstva, HGK, DZS, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije itd.)

Tablica 3 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Zadarsku županiju

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar _1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Zadarska županija	119	117	105	105	97
Parametar _2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika ⁶	Zadarska županija	178,44	187,40	196,89	207,75	222,93

⁶ Korištena aproksimacija u izračunu

Parametar _3	Smješt ajni kapaci teti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Zadarska županija	35,6%	34,5%	33,6%	16,69%	16,70%
Parametar _4	Smješt ajni kapaci teti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m2 građevinskog područja naselja	Zadarska županija	0,077	0,076	0,068	0,068	0,063

Parametar _5	Smješt ajni kapaci teti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Zadarska županija	HOTELI: 3,54% TURISTIČKA NASELJA: 1,24% KAMPOVI - PRAVNE OSOBE: 15,46% KAMPOVI - FIZIČKE OSOBE: 2,92% APARTMANI/SO BE/STUDIO/KUĆ E ZA ODMOR - PRAVNE OSOBE: 6,47% APARTMANI/SO BE/STUDIO/KUĆ E ZA ODMOR - FIZIČKE OSOBE: 50,21% ODMARALIŠTA I NEKATEGORIZIR ANI I POMOĆNE POSTELJE: 20,17%	HOTELI: 3,54% TURISTIČKA NASELJA: 1,54% KAMPOVI - PRAVNE OSOBE: 15,57% KAMPOVI - FIZIČKE OSOBE: 3,06% APARTMANI/SOB E/STUDIO/KUĆE ZA ODMOR - PRAVNE OSOBE: 6,70% APARTMANI/SOB E/STUDIO/KUĆE ZA ODMOR - FIZIČKE OSOBE: 49,82% ODMARALIŠTA I NEKATEGORIZIRA NI I POMOĆNE POSTELJE: 19,77%	HOTELI: 3,88% TURISTIČKA NASELJA: 1,71% KAMPOVI - PRAVNE OSOBE: 17,34% KAMPOVI - FIZIČKE OSOBE: 3,39% APARTMANI/ SOBE/STUDIO /KUĆE ZA ODMOR - PRAVNE OSOBE: 7,29% APARTMANI/ SOBE/STUDIO /KUĆE ZA ODMOR - FIZIČKE OSOBE: 54,20%	HOTELI: 4,14% TURISTIČKA NASELJA: 2,32% KAMPOVI - PRAVNE OSOBE: 18,40% KAMPOVI - FIZIČKE OSOBE: 3,26% APARTMANI/SOBE/ STUDIO/KUĆE ZA ODMOR - PRAVNE OSOBE: 7,19% APARTMANI/SOBE/ STUDIO/KUĆE ZA ODMOR - FIZIČKE OSOBE: 55,83% ODMARALIŠTA I NEKATEGORIZIRANI I POMOĆNE POSTELJE: 8,87%	HOTELI: 4,46% TURISTIČKA NASELJA: 2,53% KAMPOVI - PRAVNE OSOBE: 20,06% KAMPOVI - FIZIČKE OSOBE: 3,52% APARTMANI/SOBE/ STUDIO/KUĆE ZA ODMOR - PRAVNE OSOBE: 7,94% APARTMANI/SOBE/ STUDIO/KUĆE ZA ODMOR - FIZIČKE OSOBE: 59,77% ODMARALIŠTA I NEKATEGORIZIRANI I POMOĆNE POSTELJE: 1,71%
-----------------	----------------------------------	---	----------------------	---	--	---	--	--

						ODMARALIŠT A I NEKATEGORI ZIRANI I POMOĆNE POSTELJE: 12,20%		
Parametar _6	Smješt ajni kapaci teti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog, turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Zadarska županija	1,01	0,75	0,95	0,98	0,98
Parametar _7	Resurs no atrakci jska osnov a	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/ definiranim	Zadarska županija	283	283	283	283	283

		zonama						
Parametar _8	Resurs no atrakci jska osnov a	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/defini ranim zonama	Zadarska županija					
Parametar _9	Resurs no atrakci jska osnov a	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Zadarska županija	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća

Parametar _10	Resurs no atrakci jska osnov a	Raspoloživa površina plaže po kupaču u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Zadarska županija					
Parametar _11	Resurs no atrakci jska osnov a	Kakvoća zraka na mjernim stanica- ma na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Zadarska županija					
Parametar _12	Okoliš	Razina buke u danim vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Zadarska županija					

Parametar _13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Zadarska županija	26,5%	25,9%	25,5%	14,7%	14,7%
Parametar _14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Zadarska županija					
Parametar _15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene	Zadarska županija					

		građevinskog područja naselja						
Parametar _16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Zadarska županija	55,50%				
Parametar _17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u	Zadarska županija					37,70%

		vršnom opterećenju) – električna energija						
Parametar _18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Zadarska županija					
Parametar _19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Zadarska županija					
Parametar _20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne	Zadarska županija					

		turističke sezone						
Parametar _21	Prome tna infrast ruktur a	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Zadarska županija					
Parametar _22	Stanov ništvo i kvalite ta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Zadarska županija	168.213	167.914	160.085	160.239	162.255
Parametar _23	Zaposl enost, gospo darstv o i važnos t	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj ⁷ izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Zadarska županija	4.415	4.065	4.732	7.119	10.053

⁷ Pogledati napomenu

	turizm a							
--	-------------	--	--	--	--	--	--	--

Napomena: Parametar_23 je broj izdanih radnih dozvola na razini godine u Zadarskoj županiji; 31.12.2024 je bilo 3.297 nezaposlenih u cijeloj županiji prema podacima područnog ureda HZZ u Zadru (PRIOPĆENJE ZA JAVNOST.pdf); u rujnu 2024. je bilo 2.767 nezaposlenih (3,72%) prema <https://trzisterada.gov.hr/6-D.html>

Tablica 4 Obvezni i dodatni kvalitativni pokazatelji prihvatnog kapaciteta (stavovi stanovnika i turista)

Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Stavovi	Naziv JLS	2019	Izvor 2019.	2023	Izvor 2023.	2024	Izvor 2024.
POPIS OBVEZNIH POKAZATELJA PRIHVATNOG KAPACITETA									
Institucionalni i strateški okvir	Stav o turizmu kao faktoru povećanja blagostanja stanovnika	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanovnici Zadarske županije prepoznaju pozitivne ekonomske učinke turizma – osobito povećanje zaposlenosti (1,42), poduzetništva (1,06) i životnog standarda i kvalitete života (1,02) na skali od - 2 do +2. To jasno ukazuje da turizam vide kao čimbenik povećanja blagostanja.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Turistička potražnja	Nezadovoljstvo radi gužve na ulicama, trgovima, atrakcijama	Stavovi turista	Zadarska županija	Gužve na javnim prostorima smetale su 6,3% turista, što upućuje na određeni pritisak u najfrekventnijim dijelovima destinacije tijekom turističke sezone.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Ukupno 5,4% turista percipiralo je gužve kao smetnju, što sugerira prihvatljivu razinu prometa i zadovoljavajuće upravljanje prostorom u glavnim turističkim zonama.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.		
Resursno atrakcijska osnova	Utjecaj turizma na izgled destinacije	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Ispitanici su kroz otvorene odgovore naveli dodatne negativne učinke koje turizam nosi. Prevelika apartmanizacija i preizgrađenost prostora uz smanjenje zelenih površina, loša infrastruktura koja ne prati razvoj uz zapuštenost pojedinih prostora, ilegalno poslovanje i „siva“ zona, rasprodaja imovine strancima, iseljavanje stanovništva, poteškoće pronalaska stanova za cjelogodišnji najam, kontinuirani radovi na cestama i dr.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Utjecaj turizma na korištenje javnog prostora	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Ispitanici su kroz otvorene odgovore naveli dodatne negativne učinke koje turizam nosi. Prevelika apartmanizacija i preizgrađenost prostora uz smanjenje zelenih površina, loša infrastruktura koja ne prati razvoj uz zapuštenost pojedinih prostora, ilegalno poslovanje i „siva“ zona, rasprodaja imovine strancima, iseljavanje stanovništva, poteškoće pronalaska stanova za cjelogodišnji najam, kontinuirani radovi na cestama i dr.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Zadovoljstvo ljepotom i uređenošću mjesta (kulturni i prirodni aspekti) kao i glavnih atrakcija	Stavovi turista	Zadarska županija	Više od 85,2% turista zadovoljno je ljepotom i uređenosti mjesta te kulturno-prirodnim atrakcijama.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Ljepota i uređenost mjesta (kulturni i prirodni aspekti) visoko su ocijenjeni - 98,2% turista izrazilo je zadovoljstvo tim elementom, najviše od svih regija u Hrvatskoj.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Ljepota prirode i krajolika visoko su ocijenjeni – 86,2% turista izrazilo je zadovoljstvo ovim elementom krajolika.	Hendal d.o.o. (2024). Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju u Zadarskoj županiji. Izvještaj za Turističku zajednicu Zadarske županije. Zagreb: Hendal.
Okoliš	Iritacija razinom buke u vrijeme turističke sezone	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanovnici izražavaju sve veći osjećaj iritacije bukom tijekom turističke sezone (vrijednost 0,86 – umjerena zabrinutost na skali od -2 do + 2).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Prostor	Utjecaj pretvaranja stanova u turističke apartmane na kvalitetu života u destinaciji	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Promjene krajobrazu i izgleda mjesta uzrokovane turizmom percipirane su negativno (vrijednost 0,89 – umjerena zabrinutost na skali od -2 do + 2).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Komunalna infrastruktura	Iritacija neprimjereno odloženim otpadom tijekom turističke sezone	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Lokalno stanovništvo izražava jasnu iritaciju zbog neprimjereno odloženog otpada, osobito tijekom turističke sezone. Ocjene od 1,04 (onečišćenje) i 0,05 (zbrinjavanje otpada) na skali od -2 do +2 ukazuju na nedovoljnu komunalnu infrastrukturu i potrebu za boljim upravljanjem otpadom u turističkim razdobljima.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Prometna infrastruktura	Iritacija gužvom u prometu tijekom turističke sezone	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Prema rezultatima istraživanja, čak tri povezana negativna utjecaja turizma rangirana su među prvih pet po intenzitetu negativne percepcije na skali od -2 do + 2: Nedostatak parkirnih mjesta (prosječna ocjena: 1,31) Gužva u destinaciji (prosječna ocjena: 1,20) Problemi u prometu (prosječna ocjena: 1,13) Ovi podaci jasno ukazuju na činjenicu da rastući broj turista stvara značajna infrastrukturna opterećenja, što se najviše očituje u gužvama na cestama, preopterećenosti prometnica i nemogućnosti pronalaska adekvatnog parkirnog prostora.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Zadovoljstvo prometom u mjestu	Stavovi turista	Zadarska županija	Samo 59,3% turista u Zadarskoj županiji u 2019. godini ocijenilo je promet u mjestu najvišim ocjenama (6 ili 7). Ovaj rezultat ukazuje na to da prometna protočnost predstavlja izazov za destinaciju, osobito u vrhuncu turističke sezone, te bi mogla biti prioritet za daljnje planiranje i poboljšanja.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Samo 47,2% turista izrazilo je visoko zadovoljstvo prometom u mjestu u Zadarskoj županiji 2023., što se smatra vrlo niskom razinom zadovoljstva. Ovo ukazuje na ozbiljne izazove vezane uz prometnu protočnost i organizaciju u destinaciji, osobito u vršnoj sezoni.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.		
Stanovništvo i kvaliteta života	Iritacija ljetnom gužvom i specifično gužvama na ulicama/javnim površinama (poželjno dodatno odrediti i specifične lokacije za destinaciju uključujući	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Prometna dostupnost i gužve imaju sve veći negativan učinak na svakodnevni život (vrijednost 1,20 – percipirani stres na skali od -2 do + 2).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Indeks priuštivosti stana (na razini destinacije)	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanovnici povezuju porast cijena stanova i najma s razvojem turizma (vrijednost 1,50 – visoka zabrinutost na skali od -2 do + 2).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		

POPIS DODATNIH POKAZATELJA PRIHVATNOG KAPACITETA									
Institucionalni i strateški okvir	Stav o smjeru razvoja gospodarstva	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Ispitanici izražavaju zabrinutost zbog prevelike ovisnosti gospodarstva o turizmu, što je ocijenjeno s 1,34 na ljestvici negativnih učinaka. Istovremeno, podržavaju gospodarske aspekte održivog razvoja – povećanje zaposlenosti (1,63) i prihode lokalne zajednice od turizma (1,60), na skalama od -2 do + 2). Ovi stavovi ukazuju na potrebu za ravnotežom u gospodarskom razvoju i smanjenjem sezone ovisnosti o	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Stav o smjeru razvoja turizma	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanodavci sve češće prenamjenjuju stanove za turistički najam, smanjujući dostupnost stanovanja (vrijednost 1,50 – visoka razina problema na skali od -2 do + 2).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Turistička potražnja	Gužva kao motiv preseljenja iz destinacije odnosno specifičnih dijelova destinacije	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Zbog buke, gužve i visokih troškova života, sve više stanovnika razmišlja o preseljenju – često napuštaju turističke zone. Preseljenja su povezana i s komercijalizacijom prostora (turistički najam i prodaja nekretnina potiču migracije stanovnika).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Zadovoljstvo kvalitetom smještaja	Stavovi turista	Zadarska županija	U Zadarskoj županiji, 71,6% turista izrazilo je visoko zadovoljstvo kvalitetom smještaja u 2019. godini. Iako većina gostiju ima pozitivno iskustvo, ova brojka pokazuje srednju razinu zadovoljstva, što upućuje na potrebu za dodatnim unaprjeđenjima u standardima i ponudi smještaja.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	U 2023., čak 95,6% turista izrazilo je visoko zadovoljstvo kvalitetom smještaja u Zadarskoj županiji, što predstavlja vrlo visoku razinu zadovoljstva. Ovo je iznimno pozitivan rezultat koji upućuje na značajan napredak u kvaliteti smještajne ponude u odnosu na 2019.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.		
	Nedostajući i neprimjereni sadržaji	Stavovi turista	Zadarska županija	Nedostaci u turističkoj ponudi su ponuda zabave, kupovine i prometna povezanost, prema turistima.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Ponuda sportskih sadržaja, događanja i izleta Ocijenjeni ispodprosječno, tj. unutar četvrt e i pete skupine zadovoljstva (nizak do vrlo nizak).	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Postotak turista koji su zadovoljni sljedećim sadržajem; organizirani izleti (67,8%) i sportski sadržaji (62,4%). Ovi rezultati ukazuju na nedostatke u sadržajima koje turisti očekuju od destinacije.	Hendal d.o.o. (2024). Zadovoljstvo, motivacija i navo gostiju u Zadarskoj županiji. Izvješčaj za Turističku zajednicu Zadarske županije. Zagreb: Hendal.
Resursno atrakcijska osnova	Turizam kao razlog istiskivanja sadržaja važnih stanovnicima	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			18,98% stanovnika navodi nedostatak sadržaja i istiskivanje lokalno važnih sadržaja kao jedan od tri glavna negativna učinka turizma.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Zadovoljstvo atmosferom, ugođajem	Stavovi turista	Zadarska županija	U 2019. godini, 74,2% turista u Zadarskoj županiji ocijenilo je atmosferu i ugođaj destinacije najvišim ocjenama (6 ili 7). Iako većina gostiju ima pozitivan dojam, ova vrijednost spada u srednju razinu zadovoljstva, što upućuje na prostor za dodatno unapređenje općeg ambijenta i doživljaja mjesta.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	U Zadarskoj županiji, 97,2% turista u 2022./2023. ocijenilo je atmosferu i ugođaj destinacije najvišim ocjenama, što označava vrlo visoku razinu zadovoljstva. To je značajan porast u odnosu na 74,2% u 2019., što ukazuje na znatno poboljšanje ukupnog dojma i emocionalnog doživljaja boravka.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Ukupni boravak u destinaciji ocijenilo je pozitivno 84,7% turista – visoka ukupna razina zadovoljstva.	Hendal d.o.o. (2024). Zadovoljstvo, motivacija i navo gostiju u Zadarskoj županiji. Izvješčaj za Turističku zajednicu Zadarske županije. Zagreb: Hendal.
	Zadovoljstvo gastronomskom ponudom u mjestu	Stavovi turista	Zadarska županija	Samo 54,3% turista ocijenilo je gastronomsku ponudu Zadarske županije najvišim ocjenama (6 ili 7), što se prema metodologiji istraživanja smatra niskom razinom zadovoljstva. Ovaj rezultat ukazuje na potrebu za unaprjeđenjem gastronomske raznolikosti, kvalitete i prezentacije u destinaciji.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	U istraživanju 2023., 93,4% turista izrazilo je vrlo visoko zadovoljstvo gastronomskom ponudom u Zadarskoj županiji. Ovaj rezultat potvrđuje da je prehrambena ponuda postala važan i snažno pozitivno ocijenjen element turističkog doživljaja destinacije.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Gastronomska ponuda pozitivno ocijenjena od strane 76,6% ispitanih turista – stabilno visoka razina zadovoljstva.	Hendal d.o.o. (2024). Zadovoljstvo, motivacija i navo gostiju u Zadarskoj županiji. Izvješčaj za Turističku zajednicu Zadarske županije. Zagreb: Hendal.
	Zadovoljstvo događanjima i manifestacijama	Stavovi turista	Zadarska županija	Samo 45,8% turista ocijenilo je događanja i manifestacije u destinaciji najvišim ocjenama, što upućuje na vrlo nisko zadovoljstvo. Ovaj rezultat upućuje na ozbiljan nedostatak atraktivnih, dostupnih ili raznolikih događanja u to vrijeme.	Institut za turizam. (2020). TOMAS Ljeto 2019: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	89,5% turista izrazilo je vrlo visoko zadovoljstvo događanjima i manifestacijama. Ovaj rezultat pokazuje visok stupanj zadovoljstva te da su posjetitelji prepoznali kvalitetnu i bogatu ponudu kulturnih, zabavnih i lokalnih događanja koja su im obogatila boravak.	Institut za turizam. (2024). TOMAS Hrvatska 2022.–2023.: Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – glavni rezultati. Zagreb: Institut za turizam.	Događanja i manifestacije ocijenjeni su prosječnom ocjenom 3,99/5 – nešto niža razina zadovoljstva u usporedbi s drugim sadržajima.	Hendal d.o.o. (2024). Zadovoljstvo, motivacija i navo gostiju u Zadarskoj županiji. Izvješčaj za Turističku zajednicu Zadarske županije. Zagreb: Hendal.

Prostor	Percepcija stanovnika o postojećem stanju izgrađenosti prostora	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanovnici izražavaju zabrinutost zbog preizgrađenosti prostora (1,53) i promjene krajobraza (0,89). U otvorenim odgovorima često spominju apartmanizaciju i smanjenje zelenih površina, što ukazuje na potrebu za boljim prostornim planiranjem i kontrolom gradnje (ozbiljna percepcija problema na skali od -2 do +2).	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Komunalna infrastruktura	Iritacija neugodnim mirisima (iz kontejnera, kanalizacije, ventilacije) tijekom turističke sezone	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanovnici su zbirljavanje otpada ocijenili gotovo neutralno, s vrijednošću –0,05 na skali od -2 do +2. Iako to nije jaka negativna ocjena, upućuje na blago nezadovoljstvo koje sugerira potrebu za manjim infrastrukturnim poboljšanjima u sezoni.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Prometna infrastruktura	Iritacija pronalaženjem parkirnog mjesta tijekom turističke sezone	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Stanovnici izražavaju visoku razinu nezadovoljstva zbog nedostatka parkirnih mjesta tijekom sezone (1,31 na skali od -2 do +2). Problem je među top 5 negativnih učinaka turizma, što ukazuje na hitnu potrebu za unapređenjem prometne infrastrukture i parkirališnih kapaciteta	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
Stanovništvo i kvaliteta života	Percepcija utjecaja turizma na rast troškova života	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Turizam se vrlo snažno percipira kao uzrok rasta troškova života – pokazatelj iznosi 1,59 na skali od -2 do +2, što je najviša vrijednost u čitavoj analizi. Stanovnici ističu porast cijena svakodnevnih potrepština i usluga kao najizraženiji negativan učinak turizma.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Zadovoljstvo dostupnošću odabranih javnih sadržaja	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			18,98% stanovnika navodi nedostatak sadržaja i istiskivanje lokalno važnih sadržaja kao jedan od tri glavna negativna učinka turizma.	Stavovi lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti (2024).		
	Preseljenje stanovnika unutar destinacije uslijed iritacije gužvom, bukom i sl. uzrokovanih turizmom	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Ispitanici su kroz otvorene odgovore naveli dodatne negativne učinke koje turizam nosi. Prevelika apartmanizacija i preizgrađenost prostora uz smanjenje zelenih površina, loša infrastruktura koja ne prati razvoj uz zapuštenost pojedinih prostora, ilegalno poslovanje i „siva“ zona, rasprodaja imovine strancima, iseljavanje stanovništva, poteškoće pronalaska stanova za cjelogodišnji najam, kontinuirani radovi na cestama i dr.			
	Preseljenje stanovnika unutar destinacije uslijed povećanih troškova života uzrokovanih turizmom	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Ispitanici su kroz otvorene odgovore naveli dodatne negativne učinke koje turizam nosi. Prevelika apartmanizacija i preizgrađenost prostora uz smanjenje zelenih površina, loša infrastruktura koja ne prati razvoj uz zapuštenost pojedinih prostora, ilegalno poslovanje i „siva“ zona, rasprodaja imovine strancima, iseljavanje stanovništva, poteškoće pronalaska stanova za cjelogodišnji najam, kontinuirani radovi na cestama i dr.			
	Preseljenje stanovnika unutar destinacije uslijed prodaje/najma nekretnine generirane turizmom	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Ispitanici su kroz otvorene odgovore naveli dodatne negativne učinke koje turizam nosi. Prevelika apartmanizacija i preizgrađenost prostora uz smanjenje zelenih površina, loša infrastruktura koja ne prati razvoj uz zapuštenost pojedinih prostora, ilegalno poslovanje i „siva“ zona, rasprodaja imovine strancima, iseljavanje stanovništva, poteškoće pronalaska stanova za cjelogodišnji najam, kontinuirani radovi na cestama i dr.			
	Nezadovoljstvo s raspoloživosti stambenog prostora po prihvatljivoj cijeni uzrokovanog turizmom	Stavovi stanovnika	Zadarska županija			Najveći problem koji turizam nosi u Zadarskoj županiji je poskupljenje svakodnevnih potrepština, zemljišta i nekretnina (iznosi 1,59 i 1,50 na skali od -2 do +2)			
Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Ovisnost stanovnika grada/mjesta o prihodima od turizma kao udio stanovnika za koje je turizam glavni i dodatni izvor prihoda u ukupnom broju stanovnika	Stavovi stanovnika	Zadarska županija		40	Poskupljenje svakodnevnih potrepština, zemljišta i nekretnina povezano je i s prevelikom ovisnošću lokalnog gospodarstva o turizmu (iznosi 1,34 na skali od -2 do +2), koje ispitanici također uviđaju kao problem.			

Napomena: Dio podataka iz korištenih izvora je upitne vjerodostojnosti. Primjerice Tomas za 2019. navodi gastro ponudu kao da je 54.3 % turista zadovoljno (stranica 120, točka 16. tablice), dok Tomas za 2022-2023 navodi 93,4% zadovoljno gastronomijom (stranica 104, točka 11. tablice) i ovaj ogroman skok u postocima zadovoljstva je problematičan. Postoji i niz drugih primjera.

Analiza i interpretacija pokazatelja prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti

- Omjer kreveta u komercijalnom i nekomercijalnom smještaju na 100 stanovnika:
 - Komercijalni + vikendice: pad s 119 (2019.) na 97 (2023.)
 - Nekomercijalni (vikendice i slično): rast s 178 → 223
- Dominacija privatnog smještaja: preko 59% kapaciteta u 2023. čine apartmani i kuće za odmor u vlasništvu fizičkih osoba.
- Hotelski kapaciteti: tek 4,5% – vrlo nizak udio.

Zaključak: Snažna apartmanizacija i oslanjanje na neregulirane oblike smještaja ograničava mogućnost kontrole kvalitete i održivosti. Hotelijerski sektor je nerazvijen.

2. Prostorni pritisci

- Udio turističkih jedinica u ukupnom stambenom fondu: 26,5% (2019) → 14,7% (2023) – može ukazivati na bolju kategorizaciju ili pad broja stalnih stanovnika.
- Apartmanizacija i preizgrađenost: percipirani kao glavni problemi u komentarima stanovnika (ocjene zabrinutosti >1,5 na skali -2 do +2).

Zaključak: Dolazi do zamjene stambenog fonda turističkim najmom, što izaziva pritisak na dostupnost stanovanja i gubitak identiteta prostora.

3. Resursno-atraksijska osnova i okoliš

- Voda i zrak: kvaliteta vode i mora izvrsna.
- Pritisak na plaže: nedostaju konkretni podaci, ali subjektivne ocjene ukazuju na gužve.
- Buka i otpad: stanovnici izražavaju umjerenu do visoku iritaciju bukom (0,86) i otpadom (1,04).
- Nedostatak sadržaja za stanovnike: 19% ispitanika smatra da turizam istiskuje lokalno važne funkcije.

Zaključak: Fizičko okruženje ostaje kvalitetno, ali pritisci rastu i negativno utječu na doživljaj lokalne zajednice.

4. Prometna i komunalna infrastruktura

- Zagušenost prometa i parkiranje: ocjene iritacije >1,2 (stanovnici); zadovoljstvo turista izrazito nisko (samo 47,2% visoko zadovoljno prometom 2023.).
- Potrošnja komunalnih resursa u sezoni:
 - Voda: turizam čini 55,5% vršnog opterećenja
 - Električna energija: 37,7%
- Nedostaju podaci o javnim površinama, kapacitetima za otpad, broju djelatnika na održavanju itd.

Zaključak: Infrastruktura ne prati rast turizma. Nedostatak parkirališta i loša protočnost postaju ozbiljan problem.

5. Stanovništvo i kvaliteta života

- Broj stanovnika u stagnaciji/blagom padu.
- Stanovanje i cijene:
 - Visoka zabrinutost oko porasta troškova života (1,59) i nedostupnosti stanovanja (1,50)
 - Stanovnici razmatraju preseljenja zbog gužve, buke i prodaje nekretnina turistima
- Pozitivna percepcija ekonomskih učinaka turizma: rast zaposlenosti, prihoda – ali i ovisnost o turizmu (1,34 zabrinutost).

Zaključak: Lokalna zajednica prepoznaje ekonomske koristi, ali istovremeno gubi osjećaj kontrole nad prostorom i pristup osnovnim potrebama.

6. Stavovi turista

- Zadovoljstvo smještajem i ljepotom destinacije: vrlo visoko (95–98%)
- Nedostaci: prometna povezanost, sadržaji za sport i zabavu
- Zadovoljstvo gastronomijom i događanjima: značajan rast u zadnje 3 godine
- Gužve i buka: smetaju manjem dijelu turista (oko 5%)

Zaključak: Turisti su vrlo zadovoljni, ali postoji rizik da prekomjerna urbanizacija i nedostatak sadržaja dugoročno naruše kvalitetu ponude.

Opći zaključak

Zadarska županija dostigla je ili premašila svoj prihvatni kapacitet u nizu segmenata:

- Stambena dostupnost, promet, buka i otpad izazivaju negativne reakcije lokalne zajednice.
- Prekomjerna apartmanizacija potiče ovisnost o turizmu i smanjuje prostornu kvalitetu.
- Infrastruktura ne prati turistički rast.

Preporuka: Potrebno je proaktivno upravljanje razvojem turizma, kroz:

- Ograničavanje novih turističkih kapaciteta u najopterećenijim zonama,
- Rebalansiranje prema hotelijerskom smještaju,
- Jačanje infrastrukture i javnih sadržaja za lokalno stanovništvo,
- Bolje prostorno planiranje uz očuvanje krajobraza.

O izvorima podataka

Alcina d.o.o. je u nekoliko navrata zamolila TZ da popune podacima tablicu koje su bile formom i sadržajem preuzete iz Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta. **Neke TZ nikada nisu dostavile podatke.**

U tablici koja slijedi su opisani izvori podatak koji su korišteni za formiranje tablica s pokazateljima prihvatnog kapaciteta za Zadarsku županiju i osam prostorno-razvojnih cjelina.

Tablica 5 Izvori podataka za pokazatelje prihvatnog kapaciteta

Br. parametra	Naziv pokazatelja	Komentar i izvor podatka
Parametar _1	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	TZ i Državni zavod za statistiku-popis stanovništva 2021
Parametar _2	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100	TZ i Državni zavod za statistiku-popis stanovništva 2021

	stanovnika	
Parametar _3	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	TZ i Državni zavod za statistiku-POPIS STANOVNIŠTVA, KUĆANSTAVA I STANOVA 2021. – STAMBENE JEDINICE – PO GRADOVIMA/OPĆINAMA
Parametar _4	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m2 građevinskog područja naselja	TZ i neslužbeni podaci o građevinskim područjima dobiveni od Zavoda za prostorno uređenje Zadarske županije
Parametar _5	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	TZ
Parametar _6	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog, turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	TZ i eVisitor
Parametar _7	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/ definiranim zonama	TZ

Parametar _8	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	TZ
Parametar _9	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Zavor za javno zdravstvo zadar na svojoj web strani https://www.zjz-zadar.hr/hr/usluge/kakvoca-mora upućuje na https://vrtlac.izor.hr/kakvoca/
Parametar _10	Raspoloživa površina plaže po kupaću u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	TZ
Parametar _11	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Ne mjeri se nigdje u Zadarskoj županiji (DHMZ-ove mjerne postaje u Polači i na Dugom otoku nisu relevantne)
Parametar _12	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Ne mjeri se nigdje u Zadarskoj županiji; MUP nema zabilješke o intervencijama zbog buke

Parametar _13	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	TZ, eVisitor i Državni zavod za statistiku-POPIS STANOVNIŠTVA, KUĆANSTAVA I STANOVA 2021. – STAMBENE JEDINICE – PO GRADOVIMA/OPĆINAMA
Parametar _14	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Rijetke TZ su navele ovaj podatak
Parametar _15	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije nije mogao komentirati ovaj aspekt
Parametar _16	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Natječajna dokumentacije Hrvatskih voda 2020. za projekte obnove vodoopskrbnih sustava i sustava odvodnje

Parametar _17	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	HEP-ODS Elektra Zadar za potrošnju po mjesecima na razini županije tijekom 20203.; DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024. za kapacitete TS i distribucijskih sustava kako bi se dobilo stanje za pojedine JLS (gdje je bilo moguće); HOPS-Desetogodišnji plan razvoja hrvatske prijenosne mreže 2022.-2031.
Parametar _18	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Komunalne tvrtke uglavnom nisu dale podatke
Parametar _19	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Komunalne tvrtke uglavnom nisu dale podatke
Parametar _20	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	NP
Parametar _21	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	NP
Parametar _22	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011 i 2021

Parametar _23	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Aplikacija Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u koju je Alcini dopušten pristup https://trzisterada.gov.hr/ ; HZZ, Izvješća ispostave HZZ za Zadar (daje podatke samo za Benkovac, Biograd, Gračac, Obrovac, Pag i Zadar); MUP RH je na upit Alcine dao broj izdanih radnih dozvola stranim državljanima za cijelu Zadarsku županiju na godišnjoj razini
------------------	--	---

4.3. Popis i analiza resursne osnove Zadarske županije

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma u županiji i u njenih osam (8) prostorno-razvojnih cjelina mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj

U tablici koja slijedi su prikazane vrste, kapacitet i udjeli svih vrsta smještaja u Zadarskoj županiji⁸ na kraju 2023. godine.

Tablica 6 Vrste, kapacitet i udjeli svih vrsta komercijalnih smještaja u Zadarskoj županiji

Vrsta smještaja	Broj objekata	Broj osoba	% ukupnog smještaja
HOTELI - PRAVNE OSOBE			
5* Hoteli	2	880	0,57
4* Hoteli	21	2.853	1,84
3* Hoteli	15	2.195	1,42
2* Hoteli	2	241	0,16
4* Aparthotel	-	-	0,00
3* Aparthotel	2	64	0,04
4* Turistički apartmani	1	40	0,03
3* Turistički apartmani	1	8	0,01
Integralni hotel	1	30	0,02
Difuzni hotel	1	12	0,01
Hotel baština	3	102	0,07
Bez kategorizacije hotel i hotel baština	3	115	0,07
Ukupno hoteli - pravne osobe	52	6.540	4,22
HOTELI - OBRT			
4* Hoteli	1	36	0,02
3* Hoteli	5	258	0,17
2* Hoteli	1	29	0,02
3* Turistički apartmani	1	29	0,02
3* Aparthotel	1	27	0,02
Ukupno hoteli - obrt	9	379	0,24
HOTELI SVEUKUPNO	61	6.919	4,46
TURISTIČKA NASELJA - PRAVNE OSOBE			
4* Turistička naselja	3	1.838	1,19
3* Turistička naselja	5	1.375	0,89
Bez kategorizacije	3	706	0,46
TURISTIČKA NASELJA SVEUKUPNO	11	3.919	2,53
KAMPOVI - PRAVNE OSOBE			

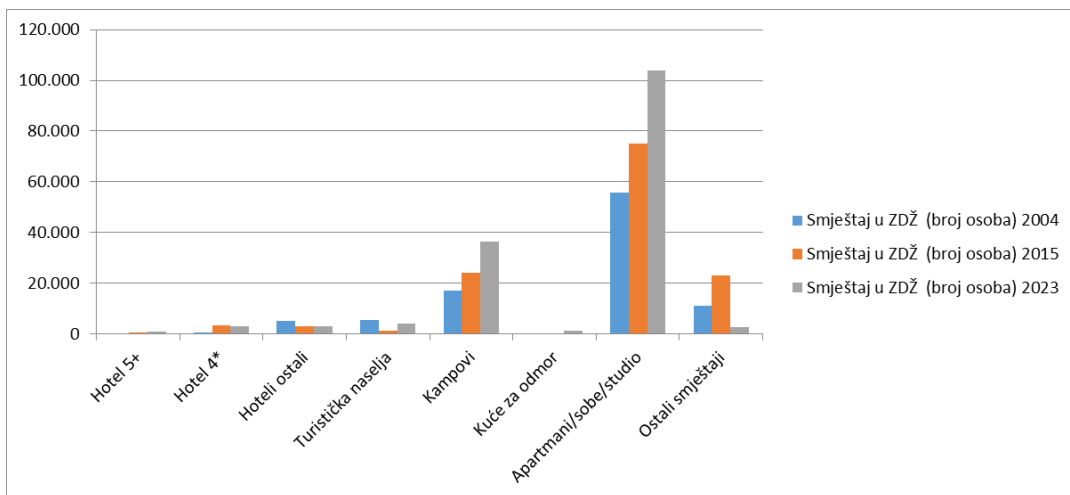
⁸ Izvor: TZ Zadarske županije

5* Kampovi	1	1.107	0,71
4* Kampovi	12	12.391	8,00
3* Kampovi	10	3.591	2,32
2* Kampovi	12	7.505	4,84
1* Kampovi	1	99	0,06
3* Kampirališta	2	114	0,07
Standard Organizirano kampiranje	1	22	0,01
Kamp i kampiralište bez kategorizacije	7	1.129	0,73
Kamp odmorište i org.kampiranje-bez kategorizacije	7	453	0,29
Ukupno kamp - pravne osobe	53	26.411	17,04
KAMPOVI - OBRT			
4* Kampovi	1	240	0,15
3* Kampovi	4	798	0,51
2* Kampovi	7	1.278	0,82
1* Kampovi	2	120	0,08
Kamp odmorište	2	228	0,15
Kampirališta (1*, 2*, standard)	5	450	0,29
Bez kategorizacije	19	1.560	1,01
Ukupno kamp - obrt	40	4.674	3,02
KAMP-FIZIČKE OSOBE			
4* Kampovi u domaćinstvu	22	273	0,18
3* Kampovi u domaćinstvu	95	1.762	1,14
2* Kampovi u domaćinstvu	73	1.230	0,79
1* Kampovi u domaćinstvu	71	1.631	1,05
2 sunca Kamp OPG	1	30	0,02
	Broj objekata	Broj osoba	Struktura
3 sunca Kamp OPG i u domaćinstvu	9	447	0,29
Bez kategorizacije	6	85	0,05
Ukupno kamp-fizičke osobe	277	5.458	3,52
KAMPOVI SVEUKUPNO	370	36.543	23,58
KUĆE ZA ODMOR -PRAVNE			
5* Kuće za odmor	16	140	0,09
4* Kuće za odmor	76	515	0,33
3* Kuće za odmor	40	280	0,18
2* Kuće za odmor	8	66	0,04
Ukupno kuće za odmor - pravne osobe	140	1.001	0,65
KUĆE ZA ODMOR - OBRT			
4* Kuće za odmor	6	46	0,03
3* Kuće za odmor	5	32	0,02
2* Kuće za odmor	3	20	0,01
Ukupno kuće za odmor - obrt	14	98	0,06
KUĆE ZA ODMOR - FIZIČKE OSOBE			
4* Kuće za odmor	2	10	0,01
3* Kuće za odmor	2	8	0,01

2* Kuće za odmor	1	4	0,00
Ukupno kuće za odmor - fizičke osobe	5	22	0,01
APARTMANI/SOBE/STUDIO - PRAVNE OSOBE			
5* Apart./sobe/studio	1	14	0,01
4* Apart./sobe/studio	139	2.152	1,39
3* Apart./sobe/studio	382	4.751	3,07
2* Apart./sobe/studio	132	1.888	1,22
1* Apart./sobe/studio	15	122	0,08
Bez kategorizacije	5	187	0,12
Ukupno apartmani/sobe/studio - pravne osobe	674	9.114	5,88
APARTMANI/SOBE/STUDIO - OBRT			
5* Apartmani	1	10	0,01
4* Apart./sobe/studio	18	161	0,10
3* Apart./sobe/studio	99	1.275	0,82
2* Apart./sobe/studio	43	504	0,33
1* Apart./sobe/studio	2	81	0,05
Bez kategorizacije	6	60	0,04
Ukupno apartmani/sobe/studio - obrt	169	2.091	1,35
APARTMANI/SOBE/STUDIO - FIZIČKE OSOBE			
5* Apartmani/sobe	44	317	0,20
4* Apart./sobe/studio	1.364	7.722	4,98
3* Apart./sobe/studio	10.393	58.749	37,91
2* Apart./sobe/studio	4.055	22.797	14,71
1* Apart./sobe/studio	271	1.799	1,16
4 sunca OPG-ovi	14	97	0,06
3 sunca OPG-ovi	29	169	0,11
2 sunca OPG-ovi	10	63	0,04
Bez kategorizacije	138	902	0,58
Ukupno apartmani/sobe/studio - fizičke osobe	16.318	92.615	59,76
APARTMANI/SOBE/STUDIO/KUĆE ZA ODMOR SVEUKUPNO	17.320	104.941	67,71
PANSION i Smještaj u domaćinstvu - Standard	14	607	0,39
PANSION i Smještaj u domaćinstvu - Komfor	10	279	0,18
PANSIONI UKUPNO	24	886	0,57
ODMARALIŠTA, HOSTELI, GOSTIONICE, NEKATEGORIZIRANI	43	1.771	1,14
POMOĆNE POSTELJE-SVI			0,00
U K U P N O	17.829	154.979	100,00

Izvor: TZ Zadarske županije

Na slici koja slijedi je prikazan trend razvoja pojedinog tipa smještaja od 2005 do 2023.g.

Slika 1 Razvoj tipova smještaja u ZDŽ

Na gornjoj slici je uočljiv ubrzani porast smještaja u apartmanima/sobama/studijima koji jasno dominira kao vrsta smještaja u županiji.

Podaci za 2023. godine o broju dolazaka i noćenja u komercijalnom smještaju na području Zadarske županije su prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 7 Dolasci i noćenja u komercijalnom smještaju na području ZDŽ

Destinacija		Ukupno	Domaći	Strani
Zadarska županija	dolasci	1.791.788	268.438	1.523.350
	noćenja	10.122.050	1.187.447	8.934.603

Izvor: DZS „Dolasci i noćenja turista po županijama u 2023.“

Tijekom 2023. godine je u nekomercijalnom smještaju boravilo 264.863 osoba (domaći i strani državljani) koje su ostvarile 5.081.172 noćenja. U nekomercijalnom smještaju je boravilo 13% svih turista koji su u tom smještaju ostvarili 33% svih noćenja u županiji. Zadarska županija ima najviši udjel nekomercijalnih posjetitelja i noćenja od svih primorskih županija.

U tablici koja slijedi su prikazani dolasci i noćenja prema vrsti smještaja na području Zadarske županije.

Tablica 8 Dolasci i noćenja prema vrsti smještaja na području području ZDŽ

Vrsta objekta	2023. Dolasci			2023. Noćenja		
	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno
Hoteli	111.187	303.938	415.125	298.509	1.060.892	1.359.401
Kampovi	33.748	344.569	378.317	175.528	2.233.762	2.409.290
Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)	224	2.681	2.905	941	21.336	22.277
Objekti u domaćinstvu	98.863	722.180	821.043	618.670	4.898.436	5.517.106
Ostali ugostiteljski objekti za smještaj (Druge vrste - skupina kampovi)	25.933	154.568	180.501	110.625	774.242	884.867
Ostalo	92	0	92	907	0	907
Plovni objekt	6.811	108.285	115.096	37.570	724.279	761.849
Restorani	5	36	41	20	143	163
KOMERCIJALNI SMJEŠTAJ UKUPNO	276.863	1.636.257	1.913.120	1.242.770	9.713.090	10.955.860
Nekomercijalni smještaj	58.781	84.750	143.531	2.583.043	1.664.319	4.247.362
Ukupno:	335.644	1.721.007	2.056.651	3.825.813	11.377.409	15.203.222

Izvor: TZ Zadarske županije; eVisitor i eCrew

Analizom GFI-POD-ova za tvrtke koje posluju na području Zadarske županije se može uočiti da su najprofitabilnije poslovali 2023. g.: marine, kampovi i hoteli više kategorije.

4.3.1.2. Ugostiteljstvo

U ovom potpoglavlju su prikazani i komentirani ugostiteljski objekti koji su u vlasništvu trgovačkih društava. U tablici koja slijedi nisu prikazani objekti koji su u vlasništvu obrta jer za njih FINA i HGK nemaju podatke.

Tablica 9 Ugostiteljski objekti u Zadarskoj županiji

BROJ TVRTKI - (I) DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	Veličina društva				Ukupno
	Mikro	Malo	Srednje	Veliko	
(I56) DJELATNOSTI PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE I PIĆA	538	36	0	0	574
(I561) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	311	27	0	0	338
(I5610) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	311	27	0	0	338
(I562) Djelatnosti kateringa i ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	7	0	0	0	7
(I5621) Djelatnosti kateringa	2	0	0	0	2
(I5629) Ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	5	0	0	0	5
(I563) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	220	9	0	0	229
(I5630) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	220	9	0	0	229

Izvor: Izvješće HGK, Digitalna komora za Zadarsku županiju za 2023.

U tablici koja slijedi su prikazani rezultati poslovanja (u Eurima) društava koja se bave ugostiteljstvom.

Tablica 10 Rezultati poslovanja ugostitelja u Zadarskoj županiji

BROJ TVRTKI - (I) DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	Veličina društva				Ukupno
	Mikro	Malo	Srednje	Veliko	
(I56) DJELATNOSTI PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE I PIĆA	538	36	0	0	574
(I561) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	311	27	0	0	338
(I5610) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	311	27	0	0	338
(I562) Djelatnosti kateringa i ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	7	0	0	0	7
(I5621) Djelatnosti kateringa	2	0	0	0	2
(I5629) Ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	5	0	0	0	5
(I563) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	220	9	0	0	229
(I5630) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	220	9	0	0	229
(II) DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	Veličina društva				Ukupno
	Mikro	Malo	Srednje	Veliko	
Prihodi					
(I56) Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	86.099.493,23	45.618.581,07	0,00	0,00	131.718.074,30
(I561) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	53.735.190,85	35.537.184,59	0,00	0,00	89.272.375,44
(I5610) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	53.735.190,85	35.537.184,59	0,00	0,00	89.272.375,44
(I562) Djelatnosti kateringa i ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	1.695.334,76	0,00	0,00	0,00	1.695.334,76
(I5621) Djelatnosti kateringa	124.963,23	0,00	0,00	0,00	124.963,23
(I5629) Ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	1.570.371,53	0,00	0,00	0,00	1.570.371,53
(I563) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	30.668.967,62	10.081.396,48	0,00	0,00	40.750.364,10
(I5630) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	30.668.967,62	10.081.396,48	0,00	0,00	40.750.364,10
Rashodi					
(I56) Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	76.645.454,62	39.858.089,02	0,00	0,00	116.503.543,64
(I561) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	47.736.237,79	30.999.277,04	0,00	0,00	78.735.514,83
(I5610) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	47.736.237,79	30.999.277,04	0,00	0,00	78.735.514,83
(I562) Djelatnosti kateringa i ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	1.470.969,17	0,00	0,00	0,00	1.470.969,17
(I5621) Djelatnosti kateringa	103.009,96	0,00	0,00	0,00	103.009,96
(I5629) Ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	1.367.959,21	0,00	0,00	0,00	1.367.959,21
(I563) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	27.438.247,66	8.858.811,98	0,00	0,00	36.297.059,64
(I5630) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	27.438.247,66	8.858.811,98	0,00	0,00	36.297.059,64
Dobit					
(I56) Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	9.454.038,61	5.760.492,05	0,00	0,00	15.214.530,66
(I561) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	5.998.953,06	4.537.907,55	0,00	0,00	10.536.860,61
(I5610) Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	5.998.953,06	4.537.907,55	0,00	0,00	10.536.860,61
(I562) Djelatnosti kateringa i ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	224.365,59	0,00	0,00	0,00	224.365,59
(I5621) Djelatnosti kateringa	21.953,27	0,00	0,00	0,00	21.953,27
(I5629) Ostale djelatnosti pripreme i usluživanja hrane	202.412,32	0,00	0,00	0,00	202.412,32
(I563) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	3.230.719,96	1.222.584,50	0,00	0,00	4.453.304,46
(I5630) Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	3.230.719,96	1.222.584,50	0,00	0,00	4.453.304,46

Izvor: Plaćeno izvješće HGK iz Digitalne komore za Zadarsku županiju 2023.

Iz rezultata poslovanja je razvidno da je prosječna bruto profitna margina ugostiteljske djelatnosti za trgovačka društva u promatranoj grupi djelatnosti u Zadarskoj županiji iznosila 11,6% tijekom 2023.g.

Potrebno je primijetiti da na području Zadarske županije postoje samo 2 restorana s Michelin preporukom⁹ (u Hrvatskoj ih je 92 na listi preporučenih restorana) te da nema nijedan restoran s jednom ili više Michelin zvjezdica¹⁰.

⁹ <https://guide.michelin.com/en/hr/zadar-region/zadar/restaurants?sort=distance>

Gault-Millau preporučuje ukupno 26 restorana i POP¹¹-ova u Zadarskoj županiji.

Ugostiteljstvo u osam prostorno-razvojnih područja je prikazano u zasebnim potpoglavljima.

U potpoglavljima i tablicama koje slijede je prikazano ugostiteljstvo u osam prostorno-razvojnih cjelina. Nažalost, u dokumentu kupljenom od HGK je prikazano poslovanje u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane na razini županije tako da uvid u poslovanje ugostitelja na razini osam prostorno-razvojnih cjelina nije moguć.

4.3.1.3. Turističke usluge

Zadarska županija, promatrajući cijelu županiju kao cjelinu ima razvijenu ponudu svih turističkih usluga koje sadašnjim preferencijama turistima mogu trebati. Pojedine prostorno-razvojne cjeline ipak nemaju razvijenu ponudu nekih turističkih usluga. Turističke usluge na razini svake od osam prostorno-razvojnih cjelina su komentirane u potpoglavljima koje se odnose na iste.

U tablici koja slijedi su navedene turističke usluge koje navodi Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN68/2007, NN130/2017 i izmjenama i dopunama 2019, 2020 i 2021).

Tablica 11 Turističke usluge prema Zakonu o pružanju usluga u turizmu koje su dostupne u Zadarskoj županiji

Naziv turističke usluge	Dostupnost u Zadarskoj županiji	Komentar
Usluge turističke agencije	DA	21 usluga opisana zakonom je dostupna
Organiziranje putovanja na plovnom objektu nautičkog turizma	DA	
Usluge koje pruža Hrvatski ferijalni i hostelski savez	DA	
Usluge turističkog transfera od strane ugostitelja	DA	
Turističke usluge u zdravstvenom turizmu	DA	Usluge su dostupne i imaju potencijal rasta

¹⁰ U Hrvatskoj ima 10 restorana s jednom Michelin zvjezdicom i jedan s dvije zvjezdice (Izvor Michelin i app Explore Croatia HTZa)

¹¹ Izvor: Gault-Millau: POP - popularnih mjesta (bistroa, street food, zalogajnica, slastičarnica)

Turističke usluge na poljoprivrednom gospodarstvu, uzgajalištu vodenih organizama, lovištu, vodama i u šumi šumoposjednika	DA	Usluge na OPGovima su dostupne i raširene; Ostale usluge su dostupne ali rijetke
Usluge koje pružaju javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima i druge javne ustanove	DA	Usluge su dostupne npr. u PP Vransko jezero ili NP Paklenica
Usluge turističkog vodiča	DA	72 zaposlena turistička vodiča u županiji i 3 se traže-na HZZu Izvor: https://trzisterada.gov.hr/11-D.html
Usluge voditelja putovanja	DA	
Usluge turističkog animatora	DA	175 zaposlenih u županiji; Izvor: https://trzisterada.gov.hr/11-D.html
Usluge turističkog predstavnika	DA	Temeljem ugovora o turističkom predstavljanju turističke agencije
Turističke usluge u nautičkom turizmu: 1. usluge korištenja veza, prihvata i smještaja plovniha objekata s turistima – nautičarima ili bez turista – nautičara koji borave na njima 2. usluge čartera – usluge korištenja plovniha objekata s posadom ili bez posade, s pružanjem ili bez pružanja usluge smještaja i/ili prehrane, radi odmora, rekreacije i krstarenja nautičara 3. organiziranje putovanja u paket-aranžmanu ili izleta na plovniha objektima nautičkog turizma 4. prihvata, čuvanje i održavanje plovniha objekata na vezu u moru i na suhom vezu 5. uređenje i pripremanje plovniha objekata 6. druge usluge za potrebe turista.	DA	U Zadarskoj županiji su brojne marine, privezišta i sidrišta; Usluge suhih marina i servisiranja brodova imaju potencijal za rast; Škole jedrenja i pripreme za polaganje raznih kategorija "skipperskih ispita" također imaju potencijal za rast Postoje i nekoncesionirana sidrišta koja predstavljaju nelegalnu konkurenciju i upitne su sigurnosti

Turističke usluge u kongresnom turizmu	U razvoju	Turističke kuće uviđaju potencijal i ulažu u dvorane u objektima kako bi mogle pružiti ovu uslugu; Trenutno u županiji nije moguće organizirati veliki kongres koji udovoljava očekivanim standardima
Turističke usluge aktivnog i pustolovnog turizma	DA	
Turističke usluge na poljoprivrednom gospodarstvu, uzgajalištu vodenih organizama, lovištu, u šumi šumoposjednika i u ribolovnom turizmu	DA	Usluge na poljoprivrednom gospodarstvu su dostupne, a ostale usluge su također dostupne ali ih konzumira mali broj posjetitelja županije
Usluge iznajmljivanja vozila (rent-a-car)	DA	
Usluge turističkog ronjenja	DA	
Usluge iznajmljivanja opreme za šport i rekreaciju turistima	DA	

Izvori navedeni u tablici

Pored opisanih usluga u gornjoj tablici, u Zadarskoj županiji je moguće dobiti sve usluge maloprodaje i ostale sadržaje koji su relevantni za turiste. Usluge su prilagođene platežnoj sposobnosti i potrebama turista koji borave u županiji. Zbog prethodno navedenog ne postoje dućani sa skupim modnim brandovima, nakitom, satovima ili umjetninama. Ako proces postepenog repozicioniranja turizma Zadarske županije uspije (usmjerenje na platežno sposobnije turiste koji dolaze i izvan ljetne sezone), sigurno će poduzetnici prepoznati potrebe turista i uskladiti svoju ponudu.

U potpoglavljima koja slijede i tablicama su prikazane turističke usluge dostupne u osam prostorno-razvojnih cjelina.

4.3.2. Analiza resursne osnove

U potpoglavljima koja slijede je prikazana analiza resursne i atrakcijske osnove prostorno-razvojnih cjelina Zadarske županije.

Prostor je jedan od ključnih resursa za turizam. Održivo korištenje i upravljanje prostorom predstavlja veliki izazov u planiranju turističkih aktivnosti u određenom području.

Za potrebe planiranja razvoja turizma Zadarske županije, kao i za utvrđivanju potencijalnih i realnih turističkih atrakcija (resursa), analizirane su resursne i atrakcijske osnove destinacije.

Rezultat analize je detaljan pregled svih turističkih resursa. Ova u osnovi inventarizacija omogućuje uvid u potencijalne i stvarne turističke resurse, temeljem kojih je moguće planirati i razvijati nove turističke proizvode. Uključivanje u popis svih, a ne samo zaštićenih i turistički valoriziranih kulturnih i prirodnih resursa preduvjet je potpune i provedive strategije turističkog razvoja.

4.3.2.1. Atrakcijska osnova grada Zadra i pripadnih otoka - Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Grad Zadar i pripadni otoci i priobalno područje, izdvaja se bogatstvom kulturno-povijesne baštine, koja uključuje brojne arheološke lokalitete, povijesne spomenike i tradicije. Među najpoznatijim simbolima kulturne baštine su liturgijske riznice i umjetnički predmeti poput onih u zadarskoj katedrali sv. Stošije i crkvi sv. Donata, koje čuvaju jedinstvene povijesne predmete. Osim toga, vrlo raznoliki arheološki lokaliteti poput olupine ratnog broda "Szent Istvan"¹² kod otoka Premude i ostaci crkve sv. Bartula u Petrčanima dodatno obogaćuju povijesnu ponudu ove prostorno-razvojne cjeline. Na otoku Ižu, tradicijsko lončarstvo prepoznato je kao nematerijalna kulturna baština, dok se na Silbi ističu Kapetanska kuća Marinić s Toretom i arheološki nalazi brojnih brodoloma, što čini ovaj otok privlačnim za turiste zainteresirane za povijest i tradiciju.

Kulturno-povijesna cjelina grada Zadra uključuje spomenike poput Velikog Arsenala, gradske straže, Zadarskih bedema (uvršteni na popis Svjetske baštine UNESCO-a), palače Borelli i niza crkava uključujući crkvu sv. Krševana i sv. Šimuna. Ova raznovrsna baština svjedoči o bogatoj povijesti Zadra i njegovoj važnosti kroz stoljeća.

Tradicija lončarstva, zajedno s kulturnim domom "Sloga" na otoku Ižu, doprinosi očuvanju lokalne tradicije, dok Sibenski tanac na otoku Silbi predstavlja nematerijalno kulturno dobro koje se i danas neguje kroz razne manifestacije.

¹² Ronjenje je dopušteno samo uz dopuštenje Ministarstva kulture

Tablica 12 Kulturno-povijesna baštine na području grada Zadra i pripadnih otoka

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Olupina ratnog broda "Szent Istvan"	Premuda	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci srednjovjekovne crkve na položaju Musapstan	Crno	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci niza brodoloma	Silba	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Cjelina arhivskih fondova i zbirki u posjedu Državnog arhiva u Zadru	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicijsko lončarstvo otoka Iža	Veli Iž	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Obrambena kula „Kastel“	Olib	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ciriaka (Kiriak, Krial, Kriaka)	Premuda	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Rođenje Blažene Djevice Marije (sv. Jakov)	Premuda	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Blažene Gospe od Karmela	Silba	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije (Gospa Maslinska)	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostatci crkve sv. Marine	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Fontana "Carska fontana"	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nikole	Crno	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Episkopalni kompleks	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana Krstitelja	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kompleks ženskog odgajališta sv. Dimitrija	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci samostana sv. Nikole sa crkvom i zvonikom	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Andrije i sv. Petra Starog	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Šimuna i Jude Tadeja	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Povijesno-memorijalna cjelina bivšeg koncentracijskog logora	Molat	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Ghirardini	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Veliki Arsenal	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Mihovila i samostan franjevaca	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije i samostan benediktinki	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Frane i samostan franjevaca	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Dominika i ostaci samostana	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Petrizio	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Nassis	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Grisogono	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Fozze	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Borelli	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Tome	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Stošije	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Lovre	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Klimenta	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve Stomorica (S. Maria de Pusterla)	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kompleks stare bolnice	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradsko groblje	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradska straža	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradska loža	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Šimuna	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Krševana	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ilije i zgrada uz nju	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno

			dobro
Crkva Gospe od Kaštela (Gospe od Zdravlja)	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Citadela	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe Loretske	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Petra	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Martina	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Ružarija	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kula	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i groblje	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Bartula	Petrčane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije	Mali Iž	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Inkunabule	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Pergamene	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Periodika	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Rukopisi u Znanstvenoj knjižnici u Zadru	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-prosvjetni dom "Sloga"	Veli Iž	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Govor zadarskih Arbanasa (Arbanaški govor)	Zadar	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Zadra	Zadar	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Diklo	Zadar	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Komunjski magazin (Stara uljara)	Premuda	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Sklop zgrada nekadašnje Preparandije i Tvornice duhana	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mali arsenal	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kapetanska kuća Marinić s Toretom	Silba	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Sibenski tanac	Silba	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno

			dobro
Kompleks Namjesništva (bivše Providurove i Kneževe palače)	Više adresa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Antički brodolom s teretom tegula kod Molata	Molat	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Upravna zgrada Opće bolnice Zadar	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Katedrala sv. Stošije	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Donata	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Morske orgulje	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Pozdrav Suncu	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Podvodno nalazište rt Letavica	Otok Pag	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Podvodno nalazište Gnalić	Otok Gnalić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Stalna izložba crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Zadra"	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Škrinja sv. Šime	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Donata	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Pokretni spomenici kulturne baštine

Cijela prostorno-razvojna cjelina grada Zadra bogata je pokretnim spomenicima kulturne baštine. Ovi spomenici su čuvari povijesti, tradicije i umjetničkog duha ovog kraja. Među njima se ističu liturgijske riznice, zbirke arhivske građe, pergamene, inkunabule te ostala bibliotečna građa. Posebno vrijedni su predmeti koji se čuvaju u Znanstvenoj knjižnici u Zadru. U Znanstvenoj knjižnici se čuvaju rukopisi, periodike i drugi dokumenti, koji pružaju uvid u povijest i tradiciju Zadarske županije.

Arhivska građa koja je pohranjena u Državnom arhivu u Zadru također zauzima važno mjesto u očuvanju bogate kulturne baštine. Spomenute zbirke sadrže povijesne dokumente koji daju uvid u društveni i politički razvoj Zadarske županije i grada Zadra.

Liturgijski predmeti iz zadarskih crkava, kao što su oni iz crkve sv. Donata, i katedrale sv. Stošije predstavljaju izuzetno vrijedne primjere sakralne umjetnosti.

Stalna izložba crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Zadra" u sklopu samostana sv. Marije dodatno obogaćuje kulturnu ponudu grada Zadra, predstavljajući dragocjene liturgijske predmete, relikvijare i slike.

Jedan od najvrjednijih pojedinačnih predmeta zadarske baštine je škrinja sv. Šime, zlatarsko remek-djelo iz 14. stoljeća koje se čuva u istoimenoj crkvi, a u kojoj se prema tradiciji nalaze moći sveca zaštitnika grada Zadra.

Nepokretni spomenici kulturne baštine

Grad Zadar i pripadni otoci ima nepokretne spomenike koji su od velike važnosti za očuvanje povijesne i kulturne baštine regije. Sakralni objekti poput Crkve sv. Dominika, Crkve sv. Frane i Crkve sv. Marije u Zadru predstavljaju remek-djela arhitekture za svoje povijesno razdoblje.

Na otocima se također nalaze brojni sakralni i povijesni lokaliteti. Na primjer, Crkva Blažene Gospe od Karmela na Silbi te Crkva sv. Ciriaka na Premudi svjedoče o važnosti vjerske tradicije u otočnim zajednicama. Na otoku Ižu, tradicijsko lončarstvo prepoznato je kao nematerijalna kulturna baština te privlači posjetitelje svojim jedinstvenim tehnikama ručne izrade.

Palača Borelli, Veliki Arsenal i Gradska straža u Zadru svjedoče o bogatoj povijesti i urbanom razvoju grada i županije. Na otoku Olibu ističe se Obrambena kula "Kastel", koja je bila važan dio obrambenog sustava otoka.

Kultura života i rada

Turističke atrakcije temeljene na kulturi života i rada značajno doprinose prepoznatljivosti destinacije te mogu poslužiti kao jedan od motiva za dolazak turista van sezone i samim time kao temelj za produljenje turističke sezone. Ova kategorija obuhvaća specifičnosti folklor, tradicijsku gradnju i rukotvorine, tradicijske obrte, vinogradarstvo i gastronomiju, suvremenu proizvodnju, kao i druge kulturne posebnosti.

Narodne nošnje grada Zadra i pripadnih otoka dio su jadranskog kulturnog identiteta i čuvaju se u lokalnim etnološkim zbirkama. Brojna kulturno-umjetnička društva nose ih prilikom izvođenja tradicionalnih plesova. Osim uobičajenih turističkih manifestacija,

moгуće je osmisliti edukativne radionice posvećene folkloru, tradicionalnim vezovima koji krasi nošnje, te učenju narodnih plesova.

Grad Zadar je prepoznatljiv po tradiciji proizvodnje alkoholnog pića Maraschino, koji se prodaje u opletenim bocama, kao i po drugim proizvodima od autohtone sorte višnje maraške, poput čokolade, marmelade i kolača. Iako je konzumacija Maraschina posljednjih godina donekle opala, postoji potencijal za stvaranje jedinstvene turističke ponude vezane uz ovaj proizvod.

Ova prostorno-razvojna cjelina je poznata i po izradi keramike na tradicionalni način s otoka Iža, gdje se ručno lončarskim kolom izrađuju predmeti poput lopiža – posuda koje se koriste za pripremu raznih ribljih i drugih gastronomskih specijaliteta.

Posljednjih godina ulaže se u obnovu i sadnju novih vinograda na priobalju i otocima, čime se osigurava ponuda kvalitetnih vina koja mogu obogatiti turističku ponudu regije. Na otoku Silbi obiteljska tvrtka De Georgis pokrenula je proizvodnju vrhunskih vina, uz obnovu starih i sadnju novih vinograda, te se usmjerila na razvoj ruralnog turizma, što doprinosi produženju turističke sezone.

Klasko pjevanje, karakteristično za jadransku regiju, već je prepoznato i turistički valorizirano kroz razne manifestacije, no daljnji razvoj turističkih aktivnosti temeljenih na ovoj tradiciji uvijek je poželjan.

Ugostiteljstvo i turizam imaju dugu tradiciju. Kako bi se podigla kvaliteta turističke ponude, potrebno je ojačati suradnju unutar sektora, ali i s lokalnim proizvođačima autohtonih prehrambenih proizvoda te alkoholnih i bezalkoholnih pića. Na taj bi se način turistima omogućio autentičan doživljaj destinacije.

Otoci u priobalnom području, pa i otoci koji administrativno pripadaju grdu Zadru zadržali su način života usmjeren na poljoprivredu i ribarstvo, pri čemu dominira uzgoj maslina, vinove loze, povrća, te stočarstvo s uzgojem ovaca, koza i peradi za osobne potrebe.

Kamen je tradicionalni građevinski materijal, premda se u novije vrijeme koriste i suvremeni građevinski materijali. Tipična otočna kuća je dvoetažna, s konobom, dnevnim boravkom i kuhinjom u prizemlju. Spavaće sobe su na katu. Svaka kuća je posjedovala gusternu za prikupljanje kišnice. Polja su odijeljena suhozidima, među kojima se mogu pronaći i pastirske kućice građene istom tehnikom.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Područje današnje grada Zadra je kroz povijest je predstavljalo središte kulturnog, političkog i znanstvenog života cijele županije. U Zadru i okolici su živjeli i djelovali brojni ugledni umjetnici, znanstvenici, vojskovođe, sportaši, vladarske i plemićke obitelji, dinastije te druge značajne osobe. Detaljan popis tih ličnosti omogućio bi razvoj različitih turističkih sadržaja, uključujući tematske manifestacije posvećene njihovom životu i djelu, znanstvene kongrese, sportske memorijalne susrete te druge oblike turističkih aktivnosti. Uz to, bogata i dinamična povijest, obilježena ratovima i previranjima pruža priliku za organizaciju povijesnih manifestacija te oblikovanje tematskih povijesnih ruta za zainteresirane turiste.

Arheološka nalazišta

Interesantni arheološki lokaliteti dodatno obogaćuju kulturnu ponudu ove prostorno-razvojne cjeline. Pored otoka Premuda nalazi se olupina ratnog broda "Szent Istvan" iz prvog svjetskog rata, koja je prepoznata kao značajan podmorski lokalitet. Ova je olupina pod posebnim režimom zaštite u ingerenciji Ministarstva kulture te na nju ronjenja nisu dozvoljena bez posebnog dopuštenja. Antički brodolom u podmorju otoka Molat otkriven je 2017. godine te je prijavljen Odjelu za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda. Brodolom datira u 1. stoljeće, a prevezio je teret antičkog građevinskog materijala – tegule i imbrekse. I brodolomi kod Silbe privlače ljubitelje ronjenja i podvodne arheologije.

Na kopnu postoje brojni ostaci srednjovjekovnih crkava, poput onih na položaju Musapstan kod Crnog i crkve sv. Bartula u Petrčanima. Spomenuti ostaci su povijesno važni i svjedoče o bogatoj povijesti ovog područja.

Suvremeni doprinos zadarskoj kulturnoj baštini čine i umjetničko-ambijentalne instalacije – Morske orgulje i Pozdrav Suncu.

Morske orgulje, smještene uz obalu stare gradske jezgre, koriste energiju valova za stvaranje prirodnih tonova kroz sustav cijevi ispod kamenih stepenica. Ovaj spoj arhitekture i prirode stvara jedinstveni glazbeni doživljaj koji se neprestano mijenja. U neposrednoj blizini nalazi se Pozdrav Suncu, svjetlosna instalacija izrađena od solarnih panela koji danju prikupljaju sunčevu energiju, a noću stvaraju dinamičnu igru svjetla. Instalacija simbolizira povezanost čovjeka s prirodom i svemirom te je postala prepoznatljiv simbol suvremenog Zadra.

Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalna kulturna baština grada Zadra i pripadnih otoka je također vrlo važna. Sibenski tanac na Silbi, kao i Arbanaški govor¹³ u Zadru, prepoznati su kao kulturna dobra koja se njeguju i promoviraju. Arbanaški govor ili jezik arhaični je oblik gegijskog narječja albanskog jezika koji su Arbanasi donijeli u ove krajeve početkom 18. stoljeća. Tradicionalna obrada keramike na otoku Ižu doprinosi očuvanju lokalne baštine i privlači posjetitelje zainteresirane za tradicijske obrte.

Tablica 13 Kulturni događaji na području Zadra i pripadnih otoka

Događaji
Glazbene večeri u sv. Donatu
Zadarsko kazališno ljeto
Festival suvremene glazbe
Međunarodni festival suvremenog kazališta Zadar Snova
Advent u Zadru
Tuna, Sushi & Wine Festival
Meat Me Festival
ZADARSKA LJETNA LIGA
Koncertna sezona Zadar
ZADAR JAZZ & BLUES
Radijska regata
Jadranov veslački dvoboj osmeraca
Zadar Night Run
Ljetno kino Kino Zona
Zadar Wine Festival
ATP FALKENSTEINER PUNTA SKALA - ZADAR OPEN
JazzIST
Radijska regata
ZADAR STREET FOOD FESTIVAL
Festival glazbe "Glas kantautora" Zadar
VAKANZA ZADAR
Zadar Organ Festival
Zadar na idra
Puntamiška fešta
Smotra folklora Zadarske županije
MONOPLAY festival suvremenog plesa
KK DIADORA OPEN
Cataleya Cup
Dani maraštine
Međunarodni turnir u hrvanju ZADAR OPEN
OTOČKI KOŠARKAŠKI TURNIR "IST

¹³ arhaični oblik gegijskog narječja albanskog jezika

Project A3:UM
Zadarska koka
Zadar Christmas Run
Millenium Jump
Fish & Jazz Festival
Urbofon Live
Noć punog miseca
Dalmatinko cup - Međunarodni nogometni turnir za mlade
Sunset Sports Media Festival
UNESCO Experience in Zadar
Vaicanto Festival
9. memorijalno humanitarni turnir Antonio Jurjević
Zimski Park Višnjik
Molatsko muzejsko izložbeno ljeto
OLDTIMER AUTO RALLY "100 KILOMETARA ZADRA"
HOW Festival
CRO Race
Hitchcock Nights
ADRIATIC GASTRO SHOW
GRANFONDO Falkensteiner Borik - Zadar Region
Take it Ižy Festival
Petrčko lito srpanj-rujan
Fešta Gospe od Sniga Ist
Wings for Life World Run
Prirodne atrakcije
Silbanski greben
Podmorje od Uvale sv. Ante do uvale Nozdre
Perivoj kraljice Jelene
Šuma Musapstan
Bokanjačko blato
Sportsko-rekreacijske atrakcije
multifunkcionala sportska igrališta
šetnica - lungo mare
biciklistička staza
jedriličarske regate
Zabavne atrakcije
festivali klapskog pjevanja
pučke fešte
likovni susreti
sportski susreti
kulturna ljeta

Izvor: TZ Grad Zadar

Kulturni turizam i tradicija

Kulturna baština grada Zadra i pripadnih otoka pruža mogućnosti za razvoj kulturnog turizma. Povijesni spomenici, arheološki lokaliteti i nematerijalna baština nude raznolik sadržaj za posjetitelje. Atraktivna je i povijesno-memorijalna cjelina, poput bivšeg koncentracijskog logora na Molatu.

Proizvodnja vina na otoku Silbi, zajedno s ručno izrađenom keramikom na Ižu, pružaju mogućnosti za privlačenje turista u ruralne sredine i razvoj ruralnog turizma. Tradicionalna klapska pjesma i narodne nošnje pridonose očuvanju kulturnog identiteta te obogaćuju turističku ponudu.

Manifestacije

Grad Zadar je prepoznatljiv po raznovrsnim događanjima koja povezuju tradiciju, umjetnost, zabavu i sport.. Mnoge manifestacije se održavaju u Zadru i okolnim mjestima te doprinose kulturnoj i turističkoj ponudi.

Glazbene i kulturne manifestacije

Na području grada Zadra ističu se Glazbene večeri u sv. Donatu. Glazbene večeri su jedan od najstarijih i najprestižnijih glazbenih festivala u Hrvatskoj na kojem nastupaju vrhunski izvođači klasične glazbe. Zadarsko kazališno ljeto, Festival suvremene glazbe i Zadar Organ Festival posvećeni su suvremenim glazbenim pravcima i na njima nastupaju domaći i strani umjetnici. Zadar Jazz & Blues i JazzIST pružaju nezaboravne večeri ljubiteljima jazz-a i bluesa u Zadru i na otoku Ištu

Etno dani Zadarske županije 2024. objedinjuju međužupanijsku, međugradsku i međuinstitucionalnu suradnju. Program Etno dana Zadarske županije se nastavlja Etno šušurom koji predstavlja program zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara područja sjeverne Dalmacije i glazbeno plesnu tradicijsku baštinu sjeverne Dalmacije te zaštićenu nematerijalnu kulturnu baštinu kroz niz radionica na Narodnom trgu u Zadru ispred Gradske lože i u prostoru Etnološkog odjela NMZ.

Sportske i rekreativne manifestacije

Grad Zadar i pripadni otoci nude brojne sportske događaje koji okupljaju natjecatelje i posjetitelje iz cijelog svijeta. Sad već tradicionalne utrke poput Zadar Night Run i Wings for Life World Run promoviraju zdrav način života i okupljaju međunarodne sudionike. Na području grada Zadra i pripadnih otoka se održavaju brojne jedriličarske regate za razne klase brodova, od optimista do krstaša. Dalmatinko Cup je međunarodni nogometni turnir za mlade sportaše. Turistima je privlačan i Granfondo Falkensteiner Borik biciklistički maraton, koji se održava na zahtjevnim rutama koje vode prekrasnim pejzažima.

Gastronomija i zabava

Grad Zadar i pripadni otoci ponose se autentičnom gastronomijom i raznolikim gastronomskim manifestacijama. Tradicionalni Tuna, Sushi & Wine Festival promovira lokalnu gastronomiju kroz jela od tune i vrhunska vina. Desetodnevni Zadar Street Food Festival i Meat Me Festival nude modernu interpretaciju tradicionalnih jela. Puntamiška fešta koja se održava u kolovozu je spoj lokalne glazbe, običaja i gastronomije. Zadar Jump je jedinstvena zabavna manifestacija skakanja u more koja već dugo privlači velik broj sudionika i promatrača.

Zabavne i tematske manifestacije

Noć punog miseca posvećena je dalmatinskoj tradiciji, glazbi i kulturi. UNESCO Experience in Zadar organizira TZ Zadra i naglašava važnost UNESCO-ovih lokaliteta u Zadru. Zadar Christmas Run je sportska manifestacija koja dovodi brojne natjecatelje na gradske ulice u predbožićno vrijeme. Hitchcock Nights pružaju projekcije najpoznatijih filmova Alfreda Hitchcocka, koji je Zadar nazvao gradom najljepših zalazaka sunca.

Manje manifestacije na otocima

Na otocima koji pripadaju gradu Zadru održavaju se manje manifestacije poput Take it Ižy Festivala, kulturno-gastronomске manifestacije na otoku Ižu, te Fešte Gospe od Sniga na otoku Istu, tradicionalnog vjerskog događaja koji se održava 5. kolovoza. Molajsko muzejsko izložbeno ljeto promiče povijest i kulturu otoka Molata kroz izložbe i edukativne sadržaje.

Prirodne atrakcije i sportsko-rekreacijski sadržaji

Prirodna baština ove prostorno-razvojne cjeline nezaobilazan je dio turističke ponude. Silbanski greben i podmorje uvale sv. Ante do uvale Nozdre idealne su lokacije za zaljubljenike u ronjenje. Šuma Musapstan i Bokanjačko blato koje je 7km sjeverno od Zadra pružaju savršena mjesta za istraživanje prirode i opuštanje.

Turistima su na raspolaganju i rekreativni sadržaji koji uključuju multifunkcionalna sportska igrališta, biciklističke staze i šetnice uz obalu mora. Spomenuti sadržaji, nude razne mogućnosti za aktivan odmor. Brojne jedriličarske regate koje organizira JK Uskok i društva građana obogaćuju ponudu za nautičare koji su željni natjecanja i druženja.

Većina turističkih manifestacija na području grada Zadra i pripadnih otoka odvija se tijekom ljetne sezone i obogaćuje turističku ponudu.

Kulturne i vjerske ustanove

Grad Zadar se ističe brojnim nepokretnim sakralnim kulturnim dobrima. Među najvažnijima su Katedrala sv. Stošije, Crkva sv. Donata, Crkva sv. Frane i samostan franjevaca, te Crkva sv. Dominika i ostaci samostana, koji čuvaju vrijedne liturgijske predmete i sakralne umjetnine.

Već spomenuti Državni arhiv u Zadru čuva bogatu zbirku arhivskih dokumenata od izuzetnog povijesnog značaja.

Znanstvena knjižnica u Zadru čuva dragocjene zbirke inkunabula, pergamena i rukopisa, nudeći uvid u povijest ovog područja. Kulturnu baštinu dodatno obogaćuju povijesne palače, poput Palače Ghirardini i Palače Borelli, koje odražavaju bogato povijesno i arhitektonsko naslijeđe Zadra.

Na otocima se također može pronaći vrijedna kulturna baština. Na otoku Ižu, tradicijsko lončarstvo priznato je kao nematerijalno kulturno dobro, dok kulturno-prosvjetni dom "Sloga" u Velom Ižu čuva primjerke iške keramike, alate lončarskog obrta te predmete vezane za poljoprivredu, ribarstvo i svakodnevni život. Na Premudi se ističe Komunjski magazin (Stara uljara), povijesna građevina koja svjedoči o gospodarskoj prošlosti otoka.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijski sadržaji u gradu Zadru i na pripadnim otocima obogaćuju turističku ponudu prostorno-razvojne cjeline. Grad Zadar ima razvijenu infrastrukturu, uključujući multifunkcionalna sportska igrališta, biciklističke staze i šetnice. Jedriličarske regate, privlače ljubitelje sporta i mora. Turistima se nudi najam raznovrsnih sportskih rekvizita i sportsko-rekreacijske usluge.

Ponuda sportsko-rekreacijskih sadržaja na otocima je nešto skromnija nego u gradu Zadru. Na otoku Silbi sportska infrastruktura uključuje višenamjenska igrališta za košarku, rukomet, odbojku i tenis te gimnastičke sprave i dvoranu za stolni tenis. Ovi sadržaji koriste se i za pripreme mladih sportaša, dok brojne šetnice i biciklističke rute omogućuju istraživanje otoka. Ribari na otocima poput Silbe i Ista nude organizirane ribolovne ture, a turisti mogu unajmiti plovila i opremu za sportske aktivnosti na vodi. Na pojedinim otocima je moguć najam plovila. Svi otoci imaju uređene vezove i sidrišta.

Atrakcija zbog atrakcije

Podmorski lokaliteti, poput Silbanskog grebena i podmorja uvale sv. Ante do uvale Nozdre, privlače ljubitelje ronjenja i podvodnih aktivnosti. Ove atrakcije nude jedinstveno iskustvo istraživanja podmorja, koje se smatra jednim od najvrjednijih prirodnih resursa regije.

Turistima se nude izleti brodovima koji polaze iz Zadra te prevoze turiste u Nacionalni park Kornati i Park prirode Telašćica. U gradu Zadru postoje kockarnice i noćni klubovi, no isti ne spadaju među motive dolaska turista. Njihova uloga prvenstveno je dopuna ljetnom kupališnom turizmu.

Turističke paraatrakcije

Zadarska županija ima prikladno razvijenu prometnu infrastrukturu koja podržava turizam. Zadarska zračna luka povezana je s više od 64¹⁴ europske destinacije, produžujući turističku sezonu. Autocesta A1 Zagreb – Split – Dubrovnik znatno je skratila vrijeme putovanja za turiste koji stižu automobilom u Zadarsku županiju i predstavljaju najbrojniju skupinu turista koja dolazi u županiju.

¹⁴ Izjava Direktora ZL Zadar 21. siječnja 2025.

Jadranska magistrala povezuje naselja uz obalu, dok su otoci poput Silbe i Premude opremljeni vezovima i sidrištima koji omogućuju dolazak vlastitim ili unajmljenim plovilima, također su povezani i trajektnom linijom Zadar (Gaženica) - Ist - Olib - Silba - Premuda - Mali Lošinj.

Na otocima je ponuda infrastrukturnih sadržaja ograničenija, ali pruža osnovne usluge za turiste.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova grada Zadra i pripadnih otoka - Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Priobalno područje Zadarske županije, gdje je smješten grad Zadar, odlikuju se niskom, razvedenom obalom s plitkim morem, brojnim uvalama i plažama. Ovo područje obuhvaća i otoke Silba, Olib, Premuda, Ist, Molat, Škarda, Iž i Rava, koji administrativno pripadaju Zadru. Šljunčane, pješčane i kamenite plaže, bilo prirodne, uređene ili neuređene, na spomenutim otocima ili na obali, predstavljaju ključan turistički resurs. U tablici koja slijedi je predstavljen popis plaža s detaljnim opisima, uključujući informacije o uređenju i pristupačnosti. Ove plaže čine središnji dio ljetno-kupališne ponude grada Zadra i otoka koji administrativno pripadaju Zadru.

Tablica 14 Plaže grada Zadra i pripadnih otoka

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Grad Zadar	Plaža Kolovare	Uređena šljunčano–pješčana plaža
	Plaža Borik	Uređena pješčano-šljunčana plaža
	Plaža Marex	Betonirana plaža
	Plaža Porthos	Dijelom betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Vitrenjak	Betonsko šljunčana plaža s osiguranim pristupom za osobe s tjelesnim invaliditetom
	Plaža Punta Bajlo	Šljunčana i kamenita plaža
	Plaža Puntamika jug	Šljunčana plaža

	Plaža Puntamika zapad	Pješčana plaža
	Plaža Diklovac	Pješčana i šljunčana plaža
	Plaža Diklo	Šljunčana i betonska plaža
Grad Zadar, mjesto kožino	Plaža Peruštine	Šljunčana plaža
	Plaža sv. Bartol	Šljunčana plaža
	Plaža Kožino primorje	Šljunčana plaža
Grad Zadar, mjesto Petrčane	Plaža Pinija	Uređena šljunčano-stjenovita i dijelom pješčana plaža
	Plaža rt Radman	Šljunčana plaža
	Plaža Punta Skala	Šljunčana plaža
Grad Zadar, otok Olib	Plaže u uvali Slatina, Slatinica i južna Slatina	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok premuda	Plaže u uvali Drivena, Loza, Krijal i Premuda	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok Škarda	Plaže u uvali Trate i Griparica	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok Ist	Plaže u uvali Kosirača i Široka	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok Molat, Molat	Plaže Lučina i Jazi	Pješčane i kamenite plaže
Zapuntel	Plaže Porat i Šibinjski rt	Pješčane i kamenite plaže
Brgulje	Plaža u Brguljskom zaljevu	Pješčane i kamenite plaže
Grad Zadar, otok Iž	Plaže u uvali Maslinčica, na rt-u Korinjak	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Veli Iž	na otočiću Rutnjak	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Mali Iž	Plaže Dolinje, Uvala Knež, Komoševa, Bršanj, Vodenjak	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
grad Zadar, otok Rava	Plaže Uvala Lokvina, Tanko, Paladinica, Marnica, Ivaniševica, Grbavac, Pavajsko	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
grad Zadar, otok Silba	Plaža Žalić	Betonirana obala koja se koristi kao plaža i pristanišna luka
	Plaža Porat sv. Ante i	Neuređene, djelomično pješčane i šljunčane plaže
	Plaža Mul	Plaže se koriste i kao sidrišta za brodove
	Plaža Pocukmarak	Neuređena šljunčana plaža na južnoj strani otoka
	Plaža Dobre vode	Pješčana neuređena plaža

	Plaža Nozdre	Neuređena pješčana i šljunčana plaža na sjeveroistočnoj strani otoka
	Plaža Sotorišće	Neuređena pješčana plaža u mjestu
	Plaža Pernastica	Neuređena plaža sa plitkim pješčanim dnom
	Plaža Papranica	Neuređena šljunčana i kamenita plaža
	Plaže Carpusina i Tratica	Dvije male neuređene šljunčane plaže u centru mjesta

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije 2023., TZ Zadra i Zadarske županije

Zadarska obala i otoci obiluju raznolikim plažama. Na primjer, Grad Zadar nudi niz uređenih plaža poput plaže Kolovare, šljunčano-betonska plaža bila je u koncesiji Hotela Kolovare kao i plaža Borik. Prema dostupnim informacijama, plaža Kolovare i plaža Borik u Zadru trenutno nemaju aktivnog koncesionara. Grad Zadar je planirao raspisati natječaj za koncesiju ovih plaža, no postupak je odgođen zbog čekanja na donošenje novog Zakona o pomorskom dobru. Iako je zakon stupio na snagu, natječaj još uvijek nije proveden. U međuvremenu, održavanje plaže preuzelo je gradsko poduzeće Obala i lučice, odnosno grad Zadar. Na otocima poput Oliba, Premude, Ista i Škarde nalaze se prirodne plaže, pješčane, kamenite ili šljunčane, koje su popularne među posjetiteljima zbog svoje očuvane prirode. Plaže na otoku Silbi, poput plaža Pocukmarak ili Sotorišće, ističu se kao neuređene, ali prirodno atraktivne lokacije.

Otočje u analiziranom području karakteriziraju specifični pejzaži, uključujući izdužene nizove otoka i kanala, koji prate obalu. Otoci poput Silbe, Oliba i Premude imaju istaknute plaže koje privlače turiste svojom raznolikošću i prirodnom ljepotom.

Klima

Klima grada Zadra, s toplim ljetima i blagim zimama, omogućuje dugu sezonu turizma, dok povoljni vjetrovi čine ovo područje atraktivnim za nautički turizam. Zadarski kanal popularna je destinacija za jedriličare, a regate su postale redoviti događaji koji dodatno obogaćuju turističku ponudu.

Vode

More, kao glavni turistički resurs, ostaje u središtu ljetno-kupališne ponude Zadarske županije. Otoci i plaže, bilo uređene ili prirodne, pružaju raznovrsne mogućnosti za odmor i aktivnosti, dok njihova atraktivnost privlači posjetitelje iz cijelog svijeta. U ovoj prostorno-razvojnoj cjelini se nalaze brojne marine, komunalni vezovi te organizirana sidrišta koji su bitni za razvoj nautičkog turizma.

Biljni i životinjski svijet

Područje grada Zadra i pripadajućih otoka obiluje zimzelenom mediteranskom vegetacijom, osobito hrastom crnikom, koji dominira krajobrazom. Nekadašnji vinogradi, voćnjaci i maslinici, koji su s vremenom zapušteni, danas se obnavljaju i ponovno oblikuju atraktivne krajolike.

Morski svijet otoka koji administrativno pripadaju gradu Zadru bogat je ribom i školjkama, koji čine osnovu tradicionalne gastronomske ponude. Podmorje ovih otoka poznato je po raznovrsnoj flori i fauni, što omogućuje razvoj ronilačkog i ribolovnog turizma. Na otocima ima i sitne divljači (kunići, zečevi i ptice) tako da postoji mogućnost razvoja lovnog turizma.

Na otocima se uzgajaju domaće životinje za osobne potrebe, što doprinosi mirnom i autentičnom otočnom ugođaju. Raznovrsna vegetacija i očuvani prirodni resursi čine ove otoke i obalna područja privlačnima za posjetitelje koji žele uživati u prirodi, gastronomiji i tradicionalnom načinu života.

Prirodna baština

Zaštićeni dijelovi prirode predstavljaju značajan resurs za razvoj turizma u priobalnim urbanim područjima. Grad Zadar i pripadni otoci, zahvaljujući svojoj biološkoj, krajobraznoj i geomorfološkoj raznolikosti, obuhvaćaju brojna područja pod različitim stupnjevima zaštite. Među zaštićenim lokalitetima su:

- Podmorski lokaliteti: Grebeni kod Silbe i podmorje uvale sv. Ante do uvale Nozdre (Silba), koji su prepoznati kao vrijedna podmorska nalazišta te atraktivne lokacije za ronilački turizam,
- Prolaz između Zapuntela i Ista: Prirodni kanal s očuvanim morskim ekosustavima,
- Morski pojas oko otoka Škarde: Očuvano područje bogato florom i faunom, idealno za promatranje prirodnih staništa,

- Spomenici parkovne arhitekture: Park Vladimira Nazora u Zadru i Perivoj kraljice Jelene u Zadru, koji svojim uređenjem i povijesnom vrijednošću dodatno obogaćuju kulturni i prirodni krajolik prostorno-razvojne cjeline.

Osim ovih prirodnih lokaliteta, očuvana autohtona vegetacija i mali ekosustavi poput plaža i obalnih područja doprinose privlačnosti ovog dijela Zadarske županije. Navedeni resursi pružaju priliku za razvoj održivog turizma temeljenog na očuvanju prirodne baštine.

Prirodna lječilišta

Na području analizirane prostorno-razvojne cjeline nema prirodnih lječilišta, no u neposrednoj blizini se nalaze ista, koja mogu biti privlačna za turiste.

Turističke staze, putovi i ceste

Na području cijele Zadarske županije postoje uređene šetnice uz more. Promatrana prostorno-razvojna cjelina nije iznimka. Šetnice su dostupne u gotovo svakom naselju. Međutim, većina tih šetnica nije povezana sa susjednim mjestima. Biciklističke staze također su ograničene na urbana područja. Razvoj dodatnih biciklističkih i pješačkih staza uz obalu pružio bi sigurne i atraktivne rute za posjetitelje.

4.3.2.3. Atrakcijska osnova otoka Zadarske županije – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Otoci su specifična područja čiji su način života i uvjeti u prošlim vremenima ostavili tragove u bogatoj kulturno-povijesnoj baštini. Ova baština pruža vrijedan uvid u prošlost te predstavlja potencijal za turističku valorizaciju. U tablici koja slijedi prikazan je popis zaštićene kulturno-povijesne baštine otoka Zadarske županije. Ovaj popis ključan je za procjenu podobnosti pojedinih lokaliteta i spomenika za uključivanje u turističku ponudu.

Turistička valorizacija ovih lokaliteta zahtijeva analizu njihove dostupnosti, očuvanosti, interpretativnog potencijala te atraktivnosti za različite skupine posjetitelja. Jasno

definirani planovi zaštite i promocije mogu osigurati održivo korištenje baštine u turizmu, uz očuvanje autentičnosti i povijesne vrijednosti.

Tablica 15 Kulturno-povijesna baština otoka Zadarske županije

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Kulturno-povijesna cjelina Neviđane	Neviđane	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Otok Ričul	Pašman	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci velikog antičkog mola s bogatim kulturnim slojem u okolini	Kraj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke submarine arhitekture s pokretnim nalazima u okolini	Pašman	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Neviđane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci rimskih građevina i ostaci okolne rimske keramike	Neviđane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Antičko pristanište	Pašman	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološka zona Muline	Ugljan	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Pećina Vlakno	Savar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jeronima	Kukljica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Kuzme i Damjana	Banj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka	Pašman	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Hipolita i Kasijana	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Ivana	Sali	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve sv. Viktora na položaju Citorij	Sali	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva i samostan sv. Mihovila	Zaglav	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Utvrda Pustograd	Tkon	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Veliki tor (Ugrinići)	Ugrinić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	Ošljak	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan i crkva sv. Jeronima	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma	Preko	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ljetnikovac obitelji Lantana	Sutomišćica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ljetnikovac obitelji Califfi (Brčića	Ugljan	Nepokretna	Zaštićeno kulturno dobro

dvor)		pojedinačna	
Spomenik palim borcima	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Talijanski logor	Ugljan	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan sv. Duje	Kraj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Samostan sv. Kuzme i Damjana	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Ljetnikovac Dražić	Kali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana	Preko	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Tvrđava sv. Mihovila	Poljana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan sv. Pavla	Preko	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Petricioli	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kaštel Guerini i crkvice sv. Nikole	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Pelegrina	Savar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Vrgada	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Rančić	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Luke	Ždrelac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Sniga	Kukljica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća De Ponte	Lukoran	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Glazbena praksa Tovareća mužika	Sali	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Tome apostola	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicijski godišnji običaj neviska koleda	Nevidane	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe Žalosne	Tkon	Nepokretna	Zaštićeno kulturno dobro

		pojedinačna	
Crkva sv. Antuna opata	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mlin - „Magazin“	Nevidane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Svjetionik Sestrica Vela - Tajer	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ante Padovanskog	Mrljane	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Ostaci kasnoantičkog objekta na lokalitetu Kampus-Mirine na otočiću Utran	Brbinj	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Mirine	Ugljan	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Rodna kuća Petra Lorinija	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stambeno-gospodarski sklop obitelji Gverini na otoku Lavdari	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Ružarija na mjesnom groblju	Preko	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Jadranska marijanska maritimna hodočašća	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Poljana	Tkon	Arheologija	Preventivno zaštićeno kulturno dobro
Novovjekovni brodolom	Tkon	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Umijeće suhozidne gradnje	Tkon	Nematerijalno kulturno dobro	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća De Ponte	Lukoran	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije 2023., Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, TZ na otocima Zadarske županije

Kultura života i rada

Kultura života i rada na otocima Zadarske županije odražava skroman otočni način života usmjeren na poljoprivredu i ribarstvo. U poljoprivredi dominira uzgoj maslina, vinove loze i povrća za osobne potrebe. U stočarstvu prevladava uzgoj ovaca, koza i peradi za potrebe obitelji. Umijeće suhozidne gradnje, koje je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro, dodatno ističe važnost tradicije u oblikovanju krajolika i očuvanju autohtonog načina života.

Tradicionalna arhitektura temelji se na upotrebi kamena, a tipična otočna kuća je katnica s konobom, prostorijom za dnevni boravak i kuhinjom u prizemlju te spavaćim

sobama na katu. Kuća Petricioli u Salima i Kuća De Ponte u Lukoranu primjeri su povijesne stambene arhitekture koja svjedoči o životnom stilu otočnog stanovništva. Gusterne za prikupljanje kišnice i suhozidi koji odvajaju polja također su karakteristični objekti.

Narodna nošnja ugljansko-pašmanske otočne skupine ne razlikuje se značajno od ostalih otoka Zadarske županije (izuzetak je otok Pag). Žensku nošnju čine fuštan (suknja s prslučićem), tkanica (kanica) te pregača (traversa), dok se na glavi nosi bijela marama. Mušku nošnju karakteriziraju modre suknene hlače, platnena košulja, krožat (suknjeni prsluk) i koporan (kratki kaput), a glavu prekriva suknena konična kapa.

Posebnost ovog područja je tradicija izrade siknica (niskih košarica od tankog drveta i pletenog sita) te sprta (košara pletenih od pruća). Ova tradicija ima potencijal za uključivanje u edukativno-turističku ponudu. Tradicionalni ples i pjesma, koje njeguju kulturno-umjetnička društva, često su uključeni u turističke manifestacije, poput očuvane glazbene prakse Tovareće mužike, koja je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro.

Otoci Zadarske županije, imaju dugu tradiciju turizma i ugostiteljstva. Smještajni kapaciteti uključuju apartmane, kuće za odmor, još uvijek malobrojne hotele te marine i sidrišta za nautičare. Mnoge uređene plaže, poput plaže Sabuša i plaže Jaz, obogaćuju turističku ponudu, a prirodna okruženja pružaju mogućnosti za opuštanje i aktivnosti na otvorenom.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Ugljansko-pašmansku otočnu skupinu čine posebnom crkveni redovi i njihovi samostani. Na Pašmanu se nalazi benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana u Čokovcu. Ovaj samostan je poznato glagoljaško središte koje posjećuju znanstvenici i turisti. Franjevački samostan sv. Duje u mjestu Kraj također ima značajnu povijesnu i kulturnu ulogu, čuvajući rukopise, knjige, crkveno posuđe, umjetnine i arheološke relikte. Ovaj samostan, koji je i kulturno dobro, služi i kao mjesto odmora za katoličke organizacije i karitativne ustanove.

Na otoku Ugljanu, na otočiću Školjić pored Preka, nalazi se franjevački samostan sv. Pavla pustinjaka, gdje se održavaju duhovne vježbe i škola hrvatskog jezika za djecu iseljenika. U mjestu Ugljan smješten je franjevački samostan i crkva sv. Jeronima, koji čuva bogatu povijest i umjetničke zbirke. Ljetnikovac obitelji Lantana u Sutomišćici i

ljetnikovac obitelji Califfi u Ugljanu dodatno doprinose povijesnoj važnosti ovog prostora.

Znamenita povijesna mjesta na ovim otocima uključuju Tvrđavu sv. Mihovila u Poljani i Veliki tor u Ugrinićima, koji su povijesni lokaliteti značajni za razumijevanje vojnih i obrambenih struktura prošlih stoljeća. Povijesni tragovi vidljivi su i u arheološkim lokalitetima poput Pećine Vlakno u Savru i Utvrde Pustograd u Tkonskom kanalu, koji pružaju uvid u bogatu prošlost ovog područja.

Manifestacije

Kulturne, zabavne i sportske manifestacije na otocima Zadarske županije pretežno se održavaju tijekom ljetnih mjeseci, povodom svetkovina zaštitnika određenih otočnih mjesta ili kao dio programa za obogaćivanje ljetne turističke sezone.

Među najpoznatijim ljetnim manifestacijama izdvajaju se:

- Preška legrica – održava se u mjestu Preko na otoku Ugljanu. Tijekom ove manifestacije organiziraju se tradicionalne ljetne igre, a manifestacija završava bogatim glazbenim i zabavnim programom.
- Fešta Gospe od Sniga – u Kukljici na otoku Ugljanu održava se svake godine 5. kolovoza na blagdan Gospe Snježne. Ovo je tradicionalna procesija brodovima koji prenose kip Gospe Snježne iz župne crkve sv. Pavla do zavjetne kapelice Gospe Snježne, gdje je prema predaji 1514. godine usred ljeta pao snijeg.
- Kualjske ribarske noći – u Kalima na otoku Ugljanu je manifestacija koja promovira ribarsku tradiciju. Tijekom kolovoza održavaju se multimedijalne izložbe, demonstracije ribarskih vještina, izložbe slika i maketa ribarskih brodova, sajam ribarske opreme, pripremanje i degustacije ribljih specijaliteta.
- Šetemoni ugljonskih guštov – u mjestu Ugljan održava se manifestacija koja uključuje brojne izložbe, večeri folklor, ribarske fešte, koncerte klasične i zabavne glazbe te sportske turnire.
- Škraping Pašman – zimska međunarodna trekking utrka na otoku Pašmanu dobila je naziv po oštrom kamenju – škrapama. Utrka uključuje penjanje, trčanje i snalaženje u prirodi te je popraćena bogatim zabavnim programom i sajmom otočnih proizvoda.

Iako su ove manifestacije prepoznate, većina ih se održava ljeti. Kako bi se produžila sezona, potrebno je osmisliti, organizirati i promovirati nove manifestacije koje bi privukle posjetitelje izvan glavne ljetne sezone.

Tablica 16 Manifestacije na otocima Zadarske županije

Događaji	
Preko	Preška legrica
Kukljica	fešta Gospe od Sniga
Kali	Kualjske ribarske noći
Ugljan	Šetemoni ugljonskih guštov - ŠUG festival
Tkon	Škraping Pašma
Sali	Saljske užance
Sali	Trke tovarov
Prirodne atrakcije	
Kornati	NP Kornati
Dugi otok	PP Telašćica
Dugi otok	slano jezero Mir
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta
otok Ugljan	penjalište Željina litica
	biciklističke i pješačke staze
	jedriličarske regate s međunarodnim sudjelovanjem
otok Ugljan	Lovište Ugljan
	“Big Game Fishing” - mogućnost lova na tune kroz organizirano natjecanje
Zabavne atrakcije	
	radionice suhozidne gradnje
	edukacije o maslinarstvu
	radionice o izradi niskih košarica od tankog drveta i pletenog sita “siknica” i o izradi “sprta”
	edukaciju o etnologiji
	edukacije o proizvodnji sira

Izvor: TZ Preko, TZ Tkon, TZ Kali, TZ Sali, TZ Kukljica, TZ Pašman

Kulturne i vjerske ustanove

Većina kulturnih i vjerskih ustanova od regionalne važnosti smještena je u Zadru, središtu županije i najposjećenijem turističkom odredištu. Na području otoka Zadarske županije djeluju uglavnom ustanove lokalne važnosti. Kratka turistička sezona i relativno mali broj posjetitelja ograničavaju mogućnosti razvoja i modernizacije poslovanja ovih ustanova.

Uz ranije spomenute samostane kao što su benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana u Čokovcu, franjevački samostan sv. Duje u Kraju te franjevački samostani sv. Pavla i sv. Jeronima na Ugljanu, značajan dio kulturnih aktivnosti odvija se u prostorima mjesnih odbora i općinskih vijećnica zbog nedostatka adekvatnih prostora. Većina kulturnih događanja organizira se na otvorenim prostorima, poput trgova, ispred crkava ili na povijesnim lokalitetima.

Kulturne i vjerske ustanove čuvaju vrijedno kulturno nasljeđe otočnog područja i predstavljaju važne subjekte turističkog razvoja. Međutim, zbog ograničenih financijskih sredstava, kvaliteta turističke ponude ovih ustanova često ne odgovara njihovom potencijalu.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Otoci Zadarske županije pružaju sportsko-rekreacijsku infrastrukturu koja uglavnom zadovoljava potrebe aktivnog odmora turista. Osim igrališta za mali nogomet, košarku, odbojku i bočališta, koja uglavnom koristi lokalno stanovništvo, turističku ponudu dodatno nadopunjuju teniski tereni, lokaliteti za ronjenje sa školama ronjenja i organiziranim ronilačkim turama, te mogućnosti najma pedalina, sandolina, kajaka i drugih rekvizita.

Atraktivne biciklističke i pješačke staze presijecaju otoke Ugljan, Pašman i Dugi otok, a neke od njih koriste se i za avanturističku utrku Škraping. Na otoku Ugljanu, u blizini vrha Sv. Mihovil, nalazi se penjalište Željina litica s brojnim penjačkim smjerovima koji su dostupni tijekom cijele godine zbog povoljne klime.

Na otocima Zadarske županije ima nekoliko marina, vezova i sidrišta koja omogućuju siguran privez nautičarima. Tijekom godine sportska društva i udruge građana organiziraju jedriličarske regate, čime dodatno obogaćuju turističku ponudu. Posebno je popularan organizirani lov na tune i sabljjarke (engl. Big Game Fishing).

Atrakcije zbog atrakcija

Jedina značajna kategorija "atrakcija zbog atrakcije" odnosi se na izletničke brodove koji tijekom ljetne turističke sezone vode turiste u obilazak Nacionalnog parka Kornati i Parka prirode Telašćica.

Turističke paraatrakcije

Veći otoci ima razvijenu cestovnu mrežu, a svi su otoci povezani trajektnim i/ili brodskim vezama.

Gospodarski sadržaji koji zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva i turista na većim otocima uključuju:

- Trgovine prehrambenih i drugih proizvoda,
- Pekare,
- Ugostiteljske objekte,
- Suvenirnice,
- Benzinske crpke,
- Ljekarne.

Osnovna zdravstvena skrb pruža se u otočnim ambulancama i ordinacijama obiteljske medicine, dok se za složenije zdravstvene probleme bolesnici prevoze u Opću bolnicu Zadar specijaliziranim plovilima hitne pomoći ili helikopterom.

4.3.2.4. Atrakcijska osnova otoka Zadarske županije – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Obale otoka Zadarske županije vrlo su razvedene, a pravac pružanja otoka i morskih kanala koji ih okružuju čini ovu otočnu skupinu tipičnim primjerom dalmatinskog tipa obale. Geomorfološku cjelinu s otokom Ugljanom čine brojni otočići i hridi u Zadarskom i Srednjem kanalu, uključujući Jidulu, Galovac (Školjić), Ošljak, Mišnjak, Školjić, Veli Školj, Golac, Bisage, Po Hliba i Karantunić.

Posebno se ističu uvale kao što su Muline, Pavlešina, Prtljug, Željina, Svitla, Vela Lamjana, Mala Lamjana, Sabušica, Batalaža, Luka Ugljan, Činta, Vela i Mala Frnaža, Lukoran Veli, Sutomišćica, Luka Preko, Luka Kali, Gnojišća, Luka Kukljica i uvala

Ždrelašćica. Mnoge od ovih uvala prepoznatljive su i po atraktivnim plažama koje privlače turiste. Na primjer, plaža u uvali Sabuša je uređena mjesna plaža s popločanim betonskim sunčalištem i prirodnim morskim žalom, dok je plaža u uvali Batalaža šljunčana i betonirana plaža, idealna za obitelji s djecom.

Reljef otoka Ugljana obuhvaća uzvišenja koja se ne izdvajaju značajno od ostalih u zadarskom arhipelagu. Najviši vrhovi su Šćah (286,1 m), Sv. Mihovil (263 m), Vela Glava (235 m), Kobiljak (199,5 m), Fratar (183 m) i Govelac (206,8 m). Vidikovac na brdu Sv. Mihovil posebno je atraktivan zahvaljujući ostacima srednjovjekovne venecijanske utvrde. Mikroreljefni oblici, kao što su suhodoline (drage, kanali, manje vododerine i bujičnjaci), ponikve te špilje (Vela Karinja jama, Pećina kod Ugljana, Pećina iznad uvale Željina i Svitla, Pećina kod Lukorana te Vela i Mala pećina podno vrha Kobiljak), svjedoče o fluviokrškim procesima koji su oblikovali područje. Posebno je značajna plaža Jaz, glavna mjesna plaža koja je uređena kao pješčana plaža s ugostiteljskim i sportskim sadržajima te pristupom za osobe s posebnim potrebama.

Dugi otok je najveći (114 km²) i najduži otok (44,4 km) Zadarske županije. Glavna geomorfološka karakteristika otoka je krški tip reljefa temeljen na karbonatnoj litološkoj osnovi. Geološki sastav čine vapnenci i dolomiti, koji su oblikovani krškim i fluviokrškim procesima, stvarajući razne egzokrške i endokrške oblike reljefa.

Obalna crta Dugog otoka jedna je od najrazvedenijih na istočnoj obali Jadrana s indeksom razvedenosti 4,5. Na oblikovanje obale, posebno na jugozapadnoj strani izloženoj pučinskim vjetrovima, značajno je utjecala abrazija. Zbog geomorfoloških specifičnosti, južni dio otoka, uključujući šire područje uvale Telašćica, zaštićen je statusom parka prirode.

Osnovno obilježje reljefa otoka Pašmana je geološka os u smjeru dalmatinskog pravca pružanja. Prirodna cjelina otoka dijeli se na dvije prostorne zone: jugozapadni (JZ) i sjeveroistočni (SI) dio. JZ dio karakterizira veća nadmorska visina i krševitost glavnog vapnenačkog bila, dok su obale strme i nepristupačne. SI dio, s trošnijom dolomitnom podlogom, ima blaži reljef i pitomije obale. Ova zona, s manje izraženim krškim oblicima i plodnijim tlima, pogodnija je za poljoprivredu. Na SI dijelu nalazi se i popularna plaža Mrljane, djelomično uređena pješčana plaža koja je omiljena među lokalnim stanovništvom i turistima.

Glavnina JZ dijela općine Pašman ima vapnenački sastav, dok su najstarije naslage dolomitne, smještene na SI dijelu otoka. Veća trošnost i sposobnost apsorpcije vode dolomita omogućuje stvaranje plodnih tala poput crvenice i smeđih tala, čime je omogućen agrarni razvoj i naseljavanje. Strme padine obaju otoka pregrađene su

suhozidima (mocirama), što je omogućilo terasiranje terena i prilagodbu za uzgoj maslina i vinove loze. Među poznatim plažama, ističe se plaža Pašman, koja uključuje dvije uređene pješčane plaže, kao i plaža Kraj, također uređena pješčana plaža pogodna za obitelji.

Ugljansko-Pašmanska otočna skupina ima brojne prirodne, uređene i neuređene plaže koje čine značajan dio turističke ponude. Primjeri uključuju plažu Brgačelj, šljunčanu uređenu plažu, plažu u uvali Suha, koja je divlja kombinacija pješčane, šljunčane i kamenite plaže, te plažu Veli Rat, divlju pješčanu plažu koja je pogodna za ljubitelje prirode i mirnijeg odmora.

Morski arhipelag koji okružuje ovu otočnu skupinu vrlo je atraktivan za nautički turizam, koji je bitan dio turističke ponude prostorno-razvojne cjeline. Brojne plaže, od prirodnih i divljih do potpuno uređenih, pružaju raznolikost posjetiteljima svih preferencija i dodatno podižu atraktivnost ovog područja.

Tablica 17 Plaže na Ugljanu, Pašmanu i Dugom otoku

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Općina Preko, Preko	Plaža Jaz	Uređena pješčana plaža
	Plaža sv. Ante - Parapet	Prirodna plaža
	Plaža Otočić Galevac	Prirodna plaža
	Plaža Bilišće	Šljunčana plaža
	Plaža Magazin	Prirodna plaža
	Plaža uvala Svitla	Prirodna plaža
	Plaža uvala Željina	Prirodna plaža
Poljana	Plaža sv. Petar	Kamenita plaža/betonirana plaža
	Plaža Čerenac	Šljunčana plaža
	Plaža Centrala	Šljunčana plaža
Lukoran	Plaža Punta	Prirodna plaža
	Plaža Burel	Prirodna plaža
	Plaža Rivica	Prirodna plaža
	Plaža Prtljug	Kamenita i šljunčana plaža
Mali Lukoran	Plaža Centar	Prirodna plaža
	Plaža Morovica	Prirodna plaža
	Plaža Ploča	Kamenita i pješčana plaža
Sutomišćica	Plaža Riva	Kamenita plaža
	Plaža Bililo	Kamenita plaža
	Plaža Špilić	Pješčana plaža
Ugljan	Plaža Mostir	Uređena pješčana i betonirana plaža
	Plaža Južna luka	Uređena pješčana i betonirana plaža
	Plaža Suha	Divlja pješčana, šljunčana i kamenita plaža
	Plaža u uvali Ćinta	Uređena kamenita plaža
	Plaža Centar	Uređena betonirana plaža

	Plaža hotela Ugljan	Uređena betonirana i popločana plaža
	Plaža Ritam	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Čeprljanda	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža uvala Batalaža	Uređena šljunčana i betonirana plaža
	Plaža uvala Sušica	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža uvala Skrača	Uređena betonirana i pješčana plaža
	Plaža uvala Pavlešina	Betonirana i šljunčana plaža
	Plaža uvala Jankova	Divlja šljunčana plaža
	Plaža uvala Lučica	Divlja šljunčana plaža
Općina Kali	Plaža u uvali Mala Lamjana	Prirodna plaža
	Plaža Batalaža	Kamenita plaža
	Plaža Mul	Kamenita plaža
	Plaža Kaštel	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Muline	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Brgačelj	Šljunčana uređena plaža
Općina Kukljica	Plaža Sabuša	Uređena mjesna plaža s popločanim betonskim sunčalištem i prirodnim morskim žalom
	Plaža u uvali Kostanj	Prirodna plaža
	Plaža Gnojšica	Šljunčana
	Plaža Jelenica	Naturistička plaža
	Plaža zelena punta - sjever	Betonska
	Plaža zelena punta - jug	Betonska
	Plaža blato	Prirodna
	Plaža velika Sabuša	Pjeskovita
	Plaža maževica	Prirodna
	Plaža Mala Sabuša	Uređena betonirana i pješčana plaža
Općina Pašman, Ždrelac	Plaža Ždrelac	Uređena pješčana plaža
Banj	Plaža Banj	Uređena pješčana plaža
Dobro Poljana	Plaža Dobro Poljana	Uređena pješčana plaža
Nevidane	Plaža Nevidane	Uređena pješčana plaža
Mrljane	Plaža Mrljane	Djelomično uređena pješčana plaža
Pašman	Plaža Pašman	Dvije uređene pješčane plaže
Kraj	Plaža Kraj	Uređena pješčana plaža
Općina Tkon	Plaža Vruljica	Prirodna plaža
	Plaža Južnja	Uređena pješčana plaža
	Plaža Ugrinić	Uređena pješčana plaža
	Plaža Mrvisko	Uređena pješčana plaža
	Plaža Studenac	Prirodna plaža
	Plaža Poljane	Prirodna plaža
	Plaža Bartovica	Prirodna plaža
	Plaža Sovinje	Prirodna plaža
Općina Sali (SZ obala Dugog	Plaža Sakarun	Uređena pješčana plaža

otoka)		
Dragove	Plaža Veli žal	Divlja pješčana plaža
Veli rat	Plaža Veli Rat svjetionik	Divlja pješčana plaža
PP Telaščica	Plaža Čušćica	Divlja pješčana plaža
	Plaža Lojišće	Divlja pješčana plaža
Sali	Plaža Sali	Šljunčana s betonskim dijelovima
	Plaža Zaglav	Šljunčana plaža
	Plaža Žman	Šljunčana i kamena plaža
	Plaža Luka	Šljunčana plaža
	Plaža Savar	Kamena plaža s betonskim platoima
	Plaža Bribinj	Šljunčana i kamena plaža
	Plaža Dragove	Kamena i šljunčana plaža
	Plaža Zverinac	Šljunčana i kamena plaža
	Plaža Božava	Šljunčana plaža s betonskim dijelovima
	Plaža Veli Rat	Pješčana plaža
	Plaža Verunić	Kamena plaža

Izvor: TZ Preko, TZ Tkon, TZ Kali, TZ Sali, TZ Kukljica, TZ Pašman

Klima

Otoci Zadarske županije, karakterizirani su sredozemnom klimom s vrućim ljetima (Csa tip klime prema Köppenovoj klasifikaciji) (Šegota, Filipčić, 2003.). Područje ove otočne skupine ima topla, suha ljeta i blage, kišovite zime, što su tipična obilježja mediteranske klime (Magaš, 1996.). Ugodna otočna klima omogućuje gotovo cjelogodišnji boravak na otvorenim prostorima. Povoljni klimatski uvjeti pozitivno djeluju na zdravlje i raspoloženje, što čini ovo područje privlačnim za turiste starije životne dobi iz hladnijih dijelova Europe.

Voda

Toplo i besprijeorno čisto more koje okružuje otoke idealno je za ljetne kupališne aktivnosti i nautički turizam. Prirodna sidrišta i zaštićene uvale privlače kako domaće, tako i strane nautičare. Zahvaljujući morskim strujama, ovo područje obiluje ribom i morskim plodovima, a u blizini otoka na otvorenom moru smještene su uzgajališta riba i školjkaša. Spomenuta uzgajališta riba se mogu pretvoriti u atrakciju za turiste koji ih mogu organizirano posjećivati.

Podzemne vodene akumulacije na ovom području pretežno su boćate, dok su slatkovodni izvori rijetki. Stanovnici otoka Ugljana i dijela otoka Pašmana koriste razvijenu vodoopskrbnu mrežu, dok se u dijelovima bez vodovodne infrastrukture voda osigurava iz cisterni, bunara i rijetkih prirodnih izvorišta. Dio otoka dobiva vodu koja se

doprema brodovima vodonoscima. Dugi otok ima nedovoljno razvijen vodoopskrbni sustav. Na svim otocima su sustavi odvodnje nedovoljno razvijeni.

Biljni svijet

Prirodnu vegetaciju ugljansko-pašmanske otočne skupine čine šume hrasta crnike s brojnim vrstama poput planike, zelenike, smrdljike, tršlje, lemprike, ružmarina, lovora, mirte i drugih tipičnih mediteranskih biljaka. Također su prisutni četinarski šumarci s alepskim i primorskim borom, čempresima i pinijama te pašnjaci. Kultivirana vegetacija uključuje maslinike, vinograde, voćnjake i povrtnjake, ograđene suhozidima. Nažalost, zbog deruralizacije i depopulacije, značajan dio poljoprivrednih površina danas je zapušten.

Prirodnu vegetaciju otočne skupine karakteriziraju šume hrasta crnike, popraćene raznim pratećim biljnim vrstama poput planike, zelenike, smrdljike, tršlje, lemprike, smrče, pukinje, maslinice, ružmarina, lovora, mirte, konopljike, nara, brnistre, oštrike, rogača, kruške, trnovače, šibike, velikog vrijesa, raznih tetivki, šparožine i drugih. Uz to, prisutni su i četinarski šumarci sastavljeni od alepskog i primorskog bora, čempresa i pinije, kao i pašnjaci.

Životinjski svijet

Otočna fauna nije dovoljno istražena. Pretpostavlja se da na ovom području nema ugroženih vrsta. Od divljači na otocima postoje populacije muflona, divljih svinja, fazana, jarebica kamenjarki, zečeva, divljih kunića i drugih manjih vrsta poput prepelica i jarebica. Zbog dopuštenog lova postoji potencijal za razvoj lovnog turizma.

Podmorje otoka bogato je ribom¹⁵ i školjkama, dok su posebno značajna staništa morske cvjetnice posidonije (*Posidonia oceanica*), koja su među biološki najbogatijim staništima Sredozemnog mora. Posidoniju naseljavaju stotine vrsta riba, rakova, mekušaca, školjkaša i algi, čime se uspoređuje s bogatstvom koraljnih grebena. Ova raznolikost podmorja omogućuje razvoj turističkih aktivnosti poput ronjenja, ribolova i podvodnog ribolova. Lokalno stanovništvo uzgaja domaće životinje, uključujući ovce, koze i ponegdje magarce.

Zaštićena prirodna baština

¹⁵ Posebno južne strane otoka i rtovi

Otok Ošljak je zaštićeno područje unutar ugljansko-pašmanske otočne skupine, a zaštićen je u kategoriji značajnog krajobraza.

Na jugoistoku Dugog otoka nalazi se Park prirode Telašćica, zaštićen zbog svoje biološke raznolikosti i geoloških fenomena. Tri glavna fenomena ovog područja su:

- Uvala Telašćica: Najsigurnija i najveća prirodna luka na Jadranu,
- Strmci ("stene"): Stijene visoke do 161 m koje se pod more spuštaju do 90 m,
- Slano jezero Mir: Poznato po ljekovitim svojstvima.

Dodatno zaštićena područja uključuju:

- Sjeverozapadni dio Dugog otoka (značajan krajobraz),
- Maslinik Saljsko polje,
- Špilja Strmac, za koju se prostornim planom traži pojačani stupanj zaštite.

Prema Prostornom planu Zadarske županije, postoje brojna područja i lokaliteti od posebne biološke i krajobrazne vrijednosti. Također su zaštitom obuhvaćena manja područja poput pjeskovitih i šljunkovitih plaža, otočnih lokvi, malih močvara i njihove neposredne okolice, kao i rijetka staništa izvan tipičnog područja rasprostranjenosti, poput cretova i vegetacije pijesaka. Dodatno, važnost imaju krški ekološki sustavi, močvarni i vodeni ekosustavi, područja prekrivena autohtonom vegetacijom, more i podmorje te SPA područja (značajna za ptice).

Prirodna lječilišta

Osim blagotvornih učinaka sredozemne klime, koja je karakteristična za sve otoke Zadarske županije, na području ove prostorno-razvojne cjeline ne postoje prirodna lječilišta.

Jedini potencijal za prirodno lječilište predstavlja slano jezero "Mir" koje obiluje ljekovitim muljem. Prije eventualne primjene bi bilo potrebno provesti analizu ljekovitosti. U slučaju da je turističko-zdravstvena valorizacija moguća, ista bi podlijevala ograničenjima koja proizlaze iz pravila upravljanja zaštićenim područjem prirode na kojem se nalazi jezero „Mir“.

Turističke staze, putovi i ceste

Na otocima Zadarske županije postoje obilježene biciklističke i pješačke staze, kao i brojni poljski putovi koji se, iako nisu turistički obilježeni, koriste za šetnje, planinarenje i vožnju brdskim biciklima. Svaka turistička zajednica pruža detaljne informacije o dostupnim biciklističkim i pješačkim stazama na svojem području. Na otocima su uređena i odmorišta i atraktivni vidikovci.

Turistima se također nudi obilazak otoka malim plovilima, dok sami nautičari često obilaze otoke u skladu s vlastitim interesima. Na Ugljanu je posebno označeno i osigurano sportsko penjalište Željina litica, koje dodatno doprinosi turističkoj atraktivnosti ovog otoka.

4.3.2.5. Atrakcijska osnova otoka Paga i općine Ražanac – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Kulturno-povijesna baština otoka Paga i općine Ražanac svjedoči o životu kroz stoljeća. Prije turističke valorizacije spomenika potrebno je procijeniti njihovo stanje, definirati mjere zaštite i dobiti potrebna odobrenja nadležnih službi. Cjeloviti popis zaštićene baštine otoka Paga i općine Ražanac prikazan je u tablici koja slijedi.

Tablica 18 Kulturno-povijesna baština otoka Paga i općine Ražanac

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Tradicijska pjevanja otoka Paga	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Paška čipka	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Paški teg	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Pokrivaca	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicionalna proizvodnja paškog sira	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci dvojne ranokršćanske crkve s pastoforijom, krstionicom i memorijom	Ražanac	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Arheološko nalazište Ljubljana i Kosa	Ljubač	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Vida	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Frane	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Magazini soli	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Martina	Pag	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jurja	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kneževa palača	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Marijina Uznesenja u gradu (nova)	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Marijina Uznesenja u Starom Pagu	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nikole	Povljana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Mirković - rodna kuća kipara Ivana Mirkovića	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jerolima u polju	Kolan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Benediktinski samostan sv. Margarite i crkva Navještenja Blažene Djevice Marije	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mletačka utvrda	Ražanac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Pag	Pag	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jeronima i arheološki ostatci crkve sv. Ivana	Vlašići	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ljubačka tvrđava "Fortica"	Miškovići	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicija pripreme paškog baškotina	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Podmorsko arheološko nalazište Bašaca (pristanište sv. Katarine)	Pag	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Koludraška štrika	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kula Skrivanat	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradske zidine	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Suhozidi	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradski most	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Koludraški kolacić	Pag		Zaštićeno kulturno dobro
Koludraški rafajol	Pag		Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije 2023., TZ Paga, TZ Kolana, TZ Povljane, TZ Ražanca i Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Kultura života i rada

Otok Pag i općinu Ražanac, karakterizira miran i skroman način života usmjeren na poljoprivredu i ribarstvo. U poljoprivredi prevladava uzgoj masline, vinove loze i povrća, dok su u stočarstvu najvažnije ovce, koze i perad. Polja su odvojena suhozidima, a karakteristične su i pastirske kućice građene tehnikom suhozida. Gradnja tradicionalnih otočnih kuća temelji se na korištenju kamena, dok se danas sve češće koriste moderni građevinski materijali.

Posebnost otoka je jedinstvena paška narodna nošnja. Žensku nošnju karakteriziraju košulja, suknja, pregača i prepoznatljivo pokrivalo za glavu (pokrivaca). Pokrivaca je bijelo ušitkano platno ukrašeno paškom čipkom. Uz to, nošnja uključuje kratki kaputić izrađen od baršuna te svilene marama u raznim bojama. Mušku nošnju čine hlače, prsluk, kratki sukneni kaput, svilena marama kao pojas te crvena kapica. Paška nošnja nosi se tijekom svečanosti, posebice tijekom paškog karnevala.

Uz nošnju, otok je poznat po paškoj čipki, koja se počela izrađivati krajem 15. stoljeća, prvenstveno kao liturgijsko ruho. Danas se čipka čuva kao dio kulturne baštine, a samostan sv. Margarite u Pagu čuva primjerke stare preko 150 godina. Samostan je također poznat po proizvodnji paških baškotina – tradicionalnih dvopeka pripremanih po tajnoj recepturi još od 1700. godine.

Folklornu tradiciju Paga čini Paški tanac – ples uz pratnju "mišnice". Pučka drama "Paška Robinja" se izvodi tijekom karnevala i etno večeri. Otok je poznat i po proizvodnji soli u bazenima južno od Paga, kao i po vinu sorte Gegić i specijalitetima poput paške janjetine, sira i baškotina. Ruralni turizam na otoku još je u razvoju, ali se kao primjer ističe izletišta obitelji Kuković, gdje se mogu kušati lokalni proizvodi.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Među znamenitim osobama s otoka Paga ističe se Bartol Kašić (1575.–1650.), pisac, jezikoslovac i isusovac, poznat kao "otac hrvatske gramatike". Daljnjim istraživanjem povijesnih izvora moguće je identificirati druge značajne osobe i događaje koji bi se mogli uključiti u turističku ponudu otoka.

Manifestacije

Na otoku Pagu se većina kulturnih, zabavnih i sportskih manifestacija održava ljeti, često u čast sveca-zaštitnika pojedinog mjesta ili kao dodatna obogaćenja ljetne turističke ponude. Među najatraktivnijim događanjima ističe se Paški ljetni karneval, koji okuplja brojne domaće i strane posjetitelje. Tijekom karnevala sudjeluju kulturno-umjetnička društva, dječji zborovi i maskirane grupe iz raznih gradova. Nezaobilazni dio programa Paškog ljetnog karnevala je plesanje tradicionalnog "Paškog tanca". Iako su ove manifestacije vrlo dobro posjećene, njihov se termin gotovo u potpunosti ograničava na ljetne mjesec, što ograničava potencijal za produženje turističke sezone.

Tablica 19 Manifestacije na otoku Pagu i u općini Ražanac

Događaji	
Pag	Paški ljetni karneval
Pag	Svetkovine sveca - zaštitnika određenog otočnog mjesta
Pag	Magazini soli na Pagu- stalna izložba tradicije vađenja soli otoka Paga
Pag	Paški zimski karneval
Pag	Festival čipke
Pag	Misec paške soli
Pag	Gastro projekt Pag na meniju
Pag	Procesija za Velu Gospu
Pag	Procesija za Malu Gospu
Pag	Procesija za križem za Tijelovo
Pag	Procesija sa svetim trnom Kristove krune
Prirodne atrakcije	
Pag	Bazeni soli na Pagu
Lokunja	Ljekovito blato
Kolan	Kolanjsko blato - blato Rogoža
Povljana	Veliko i Malo blato
Pag	Rezervat šumske vegetacije Dubrava-Hanzine
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	Multifunkcionala sportska igrališta
	Penjački smjerovi za slobodno penjanje
	Škole jedrenja na dasci, škole ronjenja
Povljana	Biciklizam
Pag	Hiking staze Druge strane mjeseca
Pag	Hiking i biking staza Zagrljaj kamena i vjetra
Zabavne atrakcije	

Kukovići	Izletište obitelji Kuković - mogu se kušati izvrsni sirevi i pečena paška janjetina
	Radionice paškog čipkarstva
	Radionice suhozidne gradnje

Izvor: Turističke zajednice Paga, Kolana, Povljane i Ražanca

Kulturne i vjerske ustanove

Na otoku Pagu i u općini Ražanac djeluju kulturne i vjerske ustanove lokalnog značaja. Iako je turistička sezona relativno kratka, a broj posjetitelja ograničen, ove institucije aktivno doprinose očuvanju i promociji kulturne baštine ovog kraja.

Općina Ražanac ima kulturne i povijesne spomenike. Među zaštićenim kulturnim dobrima ističu se:

- Mletačka utvrda u Ražancu, nepokretno kulturno dobro, svjedoči o povijesnoj važnosti.
- Arheološki ostaci dvojne ranokršćanske crkve s pastoforijom, krstionicom i memorijom u Ražancu, koji dodatno osnažuju arheološku vrijednost ovog područja.

Na području otoka Paga i šireg područja prisutna je bogata nematerijalna baština:

- Tradicijska pjevanja otoka Paga i paška čipka, prepoznata kao zaštićena nematerijalna kulturna dobra.
- Tradicija pripreme paškog sira i paškog baškotina, koje spajaju gastronomsku i kulturnu baštinu.

Na otoku Pagu se nalaze i značajne kulturne institucije:

Muzeji:

- Etnografska zbirka Kolan, koja dokumentira poljoprivredne tradicije otoka s naglaskom na proizvodnju sira.
- U prostorima stare škole općine Kolan izloženi su predmeti poljoprivredne tradicije otoka, pri čemu su posebno zanimljivi predmeti vezani uz proizvodnju sira po kojoj je otok Pag poznat,

- Magazini soli - Skladišta soli su građevine spomeničke kategorije i nalaze se nasuprot gradske jezgre na Prosiki. Magazini soli su primjer utilitarne arhitekture prošlih vremena koji svjedoči o važnosti proizvodnje soli za Pažane.

Samostani:

- Benediktinski samostan sv. Margarite na Pagu, u kojem se nalazi zbirka paške čipke i drugih povijesnih artefakata.

Kulturno-povijesne cjeline:

- Kulturno-povijesna cjelina grada Paga, koja obuhvaća brojne povijesne građevine, poput gradske zidine, kule Skrivanat, patricijskih kuća i gradskog mosta.

Većina kulturnih događanja odvija se na otvorenim prostorima tijekom ljeta, često na povijesnim lokacijama poput trgova i prostora uz crkve, čime se dodatno naglašava povijesni značaj tih mjesta.

Unatoč bogatstvu kulturne baštine, lokalne ustanove suočavaju se s izazovima poput ograničenih financijskih sredstava i nedovoljne primjene suvremenih tehnologija. Razvoj interaktivnih sadržaja i multimedijalnih prezentacija mogao bi značajno unaprijediti turističku ponudu i privući širu publiku.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Otok Pag i općina Ražanac nude dobro razvijenu sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, uključujući brojna košarkaška, nogometna, odbojkaška, teniska i druga igrališta. Tijekom godine ova igrališta koriste lokalni stanovnici, dok ljeti privlače brojne turiste. Biciklističke staze povezuju otočna mjesta, a stalno se radi na proširenju mreže biciklističkih ruta koje povezuju kulturne i prirodne atrakcije otoka. Krševiti krajolik omogućava šetnje i planinarenje po planinarskim stazama, a otok nudi i penjačke smjerove za slobodno penjanje.

Ponuda aktivnog turizma obogaćena je školama jedrenja na dasci, školama ronjenja, mogućnostima najma brodova, organiziranim ribolovom te najmom bicikala i druge sportske opreme, čime otok Pag i općina Ražanac postaju atraktivne destinacije za ljubitelje aktivnog odmora.

Atrakcije zbog atrakcija

Jedna od najvažnijih atrakcija u ovoj kategoriji su jednodnevne ekskurzije izletničkim brodovima koji obilaze otok Pag i okolne otoke. Iako plaža Zrće administrativno pripada Ličko-senjskoj županiji i gradu Novalji, ona predstavlja važnu točku interesa za turiste koji dolaze na Pag. Zrće je poznato po brojnim diskotekama i cjelodnevnoj zabavi te privlači velik broj mladih turista iz cijelog svijeta koji su željni provoda.

Turističke paraatrakcije

Otok Pag povezan je s kopnom Paškim mostom, dok trajektna linija Prizna–Žigljen omogućava prometnu povezanost prema Ličko-senjskoj županiji. Mreža prometnica povezuje sva naselja na otoku. Svako priobalno mjesto ima komunalne vezove za brodice lokalnog stanovništva i gostiju.

U mjestu Šimuni uređena je moderna nautička marina s približno 200 vezova u moru i 70 mjesta za smještaj plovila na suhom vezu.

Ražanac je smješten na obali Velebitskog kanala 22 km sjeveroistočno od grada Zadra. Nalazi se na križanju županijske ceste Ž6007 Ražanac – Zadar (D407) i nerazvrstanih cesta.

Na otoku su dostupne razne trgovine prehrambenih proizvoda, pekare, ugostiteljski objekti te zdravstvene usluge u otočnim ambulantama, Domu zdravlja Pag i ispostavi Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Za složenije zdravstvene probleme pacijenti se prevoze u OB Zadar vozilom hitne medicinske pomoći.

Proizvodi s oznakom zemljopisnog podrijetla i/ili oznakom izvornosti

Prostorno-razvojna cjelina otoka Paga i Ražanca jedina na cijeloj Zadarskoj županiji ima registrirane proizvode s oznakom zemljopisnog podrijetla i/ili oznakom izvornosti.

Hrvatski proizvodi zaštićenog naziva u Europskoj uniji s promatranog područja su:

- Paška janjetina
- Paška sol
- Paški sir

Zaštićenu oznaku oznake zemljopisnog podrijetla (ZOZP¹⁶) nema nijedan proizvod iz promatranog područja kao ni iz Zadarske županije.

Zaštićena oznaka izvornosti (ZOI¹⁷) nose tri proizvoda iz promatranog područja i to su:

- ZOI Paška janjetina - registrirana
- ZOI Paška sol - registrirana
- ZOI Paški sir - registrirana

Oznaku izvornosti registrirane pri Zavodu za intelektualno vlasništvo¹⁸ ima samo Paška čipka koja ima Registarski broj zaštićene oznake izvornosti G20030005 od 19.04.2004.

4.3.2.6. Atrakcijska osnova otoka Paga i općine Ražanac – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Otok Pag i obližnji otok Maun obilježeni su izraženom dinarskom morfostrukturom koja je nastavak morfostrukture Ravnih kotara, s kojima je Pag bio povezan kao dio jedinstvenog kopnenog sustava do prije 5-6 tisuća godina. Ovaj sustav karakteriziraju pravilni nizovi vapnenačkih bila i zaravni presječeni flišnim udolinama s laporima i pješčenjacima. Flišne udoline su većinom male površine ili djelomično potopljene, što je vidljivo u obliku Paškog zaljeva, uvale Dinjiška, uvale Vlašići i drugih.

Zbog geoloških značajki i ograničenih obradivih površina poljoprivreda otoka je orijentirana pretežno na stočarstvo. Pejzažni kontrasti rezultat su utjecaja bure i posolice koju bura nosi na kopno s podvelebitskog kanala. Sjeveroistočni dio otoka, okrenut prema kopnu i Velebitu, obilježava strma, visoka obala s morskim grebenima i vrlo oskudnom vegetacijom. U tom dijelu, jedine značajne uvale koje prekidaju strmu obalu su Paški zaljev i uvala Stara Novalja (koja pripada dijelu otoka u Ličko-senjskoj županiji).

¹⁶ <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/hrana-111/oznake-kvalitete/zoi-zozp-zts-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda/zasticene-oznake-zemljopisnog-podrijetla-zozp/1221>

¹⁷ <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/hrana-111/oznake-kvalitete/zoi-zozp-zts-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda/zasticena-oznaka-izvornosti-zoi/1206>

¹⁸ <https://www.dziv.hr/hr/e-usluge/e-registri/oznake-registrirane-pri-zavodu/>

Jugoistočni dio otoka znatno je niži, s više obradivih površina. Najviša točka na otoku je vrh sv. Vid (348 m), odakle se pruža pogled na cijelu Pašku uvalu. Vidikovci na brdu sv. Juraj, sjeverno od grada Paga, nude pogled na podvelebitski kanal, Velebit i Paški zaljev, dok je zaravan Vidikovac iznad grada Paga posebno atraktivna, pružajući panoramski pogled na plažu i okolinu.

U općini Ražanac, smještenoj uz obalu Jadranskog mora, nalaze se prekrasne plaže koje privlače posjetitelje svojom raznolikošću. Plaža Puntica i Vlaški kraj uređene su šljunčane plaže s lakim pristupom, dok su plaže Smoljenica i Punta idealne za ljubitelje prirodnog okruženja, budući da se radi o divljim plažama, s time da je Smoljenica posebno poznata po svojim stjenovitim formacijama.

Obalu Paške uvale krasi preko 20 km plaža, od kojih su vrlo atraktivne i one u obližnjim mjestima poput Vlašića, Dinjiške i Ljubača, gdje se nalaze uređene pješčane i šljunčane plaže s brojnim pogodnostima. Plaže poput Oseke u Ljubaču i Rtine poznate su po svojoj uređenosti i idealne su za obitelji s djecom.

Tablica 20 Plaže na otoku Pagu i u Ražancu

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Otok Pag, Općina Kolan	Plaža sveti Duh	Pješčana plaža, pod koncesijom, potrebno uređenje
	Plaža Čista	Divlja pješčana plaža
	Plaža Prnjica	Divlja pješčana plaža
	Plaža Katarlelac	Uređena plaža, SKI lift, Beach klub „Noa“ i „Pepermint“
	Plaža Girenica	Divlja, šljunčana plaža
	Plaža Filino	Divlja, pješčana plaža
	Plaža Lanterna	Divlja, šljunčana plaža
	Plaža Mandre	Mjesna šljunčana djelomično uređena plaža
	Plaža Kolanjski Gajac	Mjesna uređena šljunčana plaža
Grad Pag	Gradska plaža	Uređena šljunčana plaža, pod koncesijom, parking
	Plaža Mađarica	Uređena šljunčana plaža, pod koncesijom, parking
	Plaža Tri glave	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, izvor vode
	Plaža Tartanovo	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
	Plaža Marijanovo	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode
	Plaža Janjeće vode	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode
	Plaža Kozlinjak	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, izvor vode
	Plaža Bošana	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
	Plaža Rozin bok	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
	Plaža Konjsko	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking

	Plaža sveta Marija	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, parking
	Plaža sveti Marko	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode, parking
	Plaža Hričnjac	Pješćana plaža, prilaz s mora, izvor vode
	Plaža Filino	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode
	Plaža Mali Zaton	Šljunčana plaža, prilaz s mora, izvor vode
	Plaža Veli Zaton	Šljunčana plaža, prilaz s mora, izvor vode
	Plaža Ploča	Pješćana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
	Plaža Bele stene	Pješćana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
	Plaža Mali bok	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, parking
	Plaža Veli bok	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, parking
	Plaža Rikova kotica	Pješćana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode, parking
	Plaža Bašaca	Pješćana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
	Plaža Vila Jerka	Pješćana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
Mjesto Košlun	Plaža Košljun	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Mjesto Proboj	Plaža Proboj	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
Mjesto Šimuni	Plaža Šimuni	Šljunčana uređena plaža, parking
Mjesto Maletinac	Plaža Maletinac	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
Mjesto Vlašići	Plaža Vlašići	Pješćana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
Mjesto Smokvica	Plaža Smokvica	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Mjesto Dinjiška	Plaža Dinjiška	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Mjesto Miškovići	Plaža Miškovići	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Općina Poveljana	Plaža Perilo	Uređena pješćana plaža
	Plaža Dubrovnik	Šljunčana uređena plaža
	Plaža Stara Poveljana	Neuređena pješćana plaža
Općina Ražanac, Ražanac	Plaža Puntica	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Vlaški kraj	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Smoljenica	Divlja stjenovita plaža
	Plaža Punta	Divlja šljunčana plaža
Ljubač	Plaža Oseka	Uređena pješćana plaža
Rtina	Plaža Rtina	Uređena šljunčana plaža

Izvor: TZ Grada Paga, TZ općine Kolan, TZ općine Poveljana, TZ općine Ražanac

Klima

Otok Pag i općina Ražanac imaju umjereno toplu klimu s vrućim ljetima (Cfa prema Köppenovoj klasifikaciji), koja pokazuje obilježja mediteranske klime s toplim i suhim ljetima te blagim i kišnim zimama. Karakterističan suh i jak vjetar, bura, značajno je utjecao na krajobraz otoka, a zimi često uzrokuje poteškoće u prometu. Ugodna klima omogućava gotovo cjelogodišnji boravak na otvorenom (dok ne puše bura), što može biti atraktivno za turiste starije životne dobi iz hladnijih krajeva Europe s manje sunčanih dana.

Voda

More oko otoka Paga i uz obalu općine Ražanac je toplo i čisto, iako je zbog morskih vrulja nešto hladnije nego u obalnom pojasu drugih otoka Zadarske županije. Obalu Paga krasi brojna prirodna sidrišta i zaštićene uvale, što ga čini pogodnim za nautički turizam. Podvelebitski kanal je bogat ribom te oko otoka Paga postoje i uzgajališta riba i školjki. Na otoku se nalaze tri slatkovodna močvarna jezera (Veliko i Malo blato te Kolansko blato) zaštićena kao ornitološki rezervati. Ljekovito blato u predjelu Lokunje u Pagu predstavlja neiskorišten potencijal za zdravstveni turizam, dok su bazeni za proizvodnju soli u blizini grada Paga također turistički nedovoljno valorizirani. Otok Pag je jedan od rijetkih otoka koji ima vlastite izvore slatke vode koji zadovoljavaju trenutne potrebe.

Biljni svijet

Zbog utjecaja bure i posolice, otok Pag i općina Ražanac oskudijevaju vegetacijom, a prevladavaju krški pašnjaci s obiljem ljekovitog bilja. Moguće je organizirati vođene ture i edukacija o prepoznavanju i korištenju bilja. Uzgajana vegetacija, poput vinograda, maslinika i povrća, najčešće se nalazi na fliškim udolinama. Otok nudi mogućnosti za turističke aktivnosti poput sudjelovanja u berbama maslina i grožđa. Na samome sjeveru otoka koji je administrativno u Ličko-Snjeskoj županiji, nalaze se čuveni lunjski maslinici koji već stoljećima predstavljaju netaknuti, najegzotičniji kutak na otoku. Procjenjuje se da je najstarija maslina u Lunu stara 1.600 godina. Neke od maslina su prirodne samonikle masline, koje se tu nalaze više od tisućljeća i pokazuju jačinu opstanka ovoga karakterističnog krajobraza.

Životinjski svijet

Na otoku dominira sitna divljač, što u kombinaciji s dopuštenim lovom u definiranim lovištima stvara preduvjete za lovni turizam. Podmorje je bogato ribom i školjkama i to omogućava razvoj ribolovnog turizma, ronjenja i podvodnog ribolova. Od domaćih životinja, najzastupljenije su ovce i koze. Proizvodnja ovčjeg mesa i sira je otok učinila poznatim i izvan granica Hrvatske.

Zaštićena prirodna baština

Na otoku Pagu zaštićena su područja Kolanjsko blato, Veliko i Malo blato (posebni rezervati) te Dubrava-Hanzine (rezervat šumske vegetacije i značajni krajobraz). Plaža Crnika predložena je za uvođenje u registar osobito vrijednih područja kao spomenik prirode geološko-paleontološki (izrađena stručna podloga za zaštitu 2012.g. kako navodi Prostorni plan ZDŽ iz 2023.g.). Prostorni plan Zadarske županije navodi i druga vrijedna područja, uključujući SPA područja važna za ptice EU, u koje spada i otok Pag sa svojim posebnim ornitološkim rezervatima.

Prirodna lječilišta

Otok Pag ima značajan ljekoviti resurs u obliku ljekovitog blata na predjelu Lokunje u blizini grada Paga. Ovo blato, poznato po svojoj učinkovitosti u liječenju reumatskih i kožnih oboljenja, koristi se bez stručnog nadzora i komercijalne valorizacije. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća postojala je inicijativa za izgradnju lječilišta, ali nije realizirana. Ovo ljekovito blato predstavlja neiskorišten potencijal za proširenje turističke ponude, stvaranje novih radnih mjesta i produženje sezone. Pored spomenutog ljekovitog blata, otok Pag i Ražanac uživaju i povoljne zdravstvene utjecaje sredozemne klime.

Turističke staze, putovi i ceste

Na Pagu se nalaze brojni poljski putovi koji služe za šetnje, planinarenje ili vožnju brdskim biciklima. Osim toga, otok ima obilježene pješačke i biciklističke staze, o kojima turisti mogu dobiti detaljne informacije u lokalnim turističkim zajednicama (TZ grada Paga, TZO Kolan, TZO Poveljana i TZO Ražanac). Turisti također mogu istraživati otok unajmljenim ili vlastitim plovilima, što omogućava potpuno drugačiji doživljaj otoka i njegovih uvala.

4.3.2.7. Atrakcijska osnova Starigrada Paklenice – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Kulturno-povijesna baština Starigrada Paklenice svjedoči o bogatoj prošlosti ovog područja, ali nije u dovoljnoj mjeri turistički valorizirana. Ova baština pruža potencijal za razvoj raznih turističkih proizvoda, uključujući kulturne ture, interpretacijske centre i manifestacije. Detaljan popis kulturno-povijesne baštine nalazi se u tablici koja slijedi, a može poslužiti kao osnova za stvaranje inovativnih turističkih proizvoda.

Tablica 21 Kulturno-povijesna baština područja Starigrada Paklenice

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Petra	Starigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Većka kula	Starigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Jurja na groblju	Starigrad	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ruralna cjelina Marasovići	Starigrad	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološka zona Sveta Trojica	Tribanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije Magdalene (Mandaline) u zaseoku Sv. Marija Magdalena (Mandalina)	Tribanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mirila	Više adresa	Nepokretna materijalna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: TZ Starigrad Paklenica, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Kultura života i rada

Narodne nošnje područja Starigrada Paklenice pripadaju dinarskom kulturnom području i izrađuju se tradicionalno od vune. Očuvanje narodnih plesova, pjesama i nošnji pretežno je u nadležnosti kulturno-umjetničkih društava, koja djeluju kao čuvari

specifične kulturne baštine ovog područja. Uz narodne nošnje, ističu se i tkalački proizvodi koji se često prodaju kao suveniri.

Stočarstvo je ključna značajka kulture života i rada ovog kraja, s povijesno značajnom praksom transhumantnog stočarstva. Podvelebitsko transhumantno stočarstvo razlikovalo se od primjerice bukovičkog jer su se često selila cijela sela, a ne samo pastiri. Velebitski Podgorci imali su tri stalne naseobine: zimsku blizu mora, proljetnu na visini oko 800 m za obrađivanje zemlje i prikupljanje sijena, te ljetnu ispod Velebitskih vrhova za pastire.

Posebnost ovog područja je i velebitska bura, čiji utjecaj doprinosi kvaliteti poznatog pršuta, koji je gastronomska delicija u kombinaciji s domaćim sirevima. Velebitski kanal bogat je kvalitetnom ribom i školjkama, što omogućuje jedinstven spoj planinske i primorske kuhinje. Lokalno stanovništvo također proizvodi rakije s dodatkom ljekovitog bilja i meda, dok je pčelarstvo, osobito na višim dijelovima Velebita dio, tradicije.

Ugostiteljska ponuda koncentrirana je na priobalnom dijelu Velebitskog kanala, no unutrašnji dijelovi prostorno-razvojne cjeline također nude turistička seljačka gospodarstva. Na tim gospodarstvima posjetitelji mogu uživati u tradicionalnim jelima i pićima, boraviti i upoznati povijesni način života. Priče i legende o pastirima, vilama i vješticama također su sastavni dio lokalne tradicije i potencijalni su elementi kulturnog turizma. Na Velebitu postoje i brojni planinarski domovi koji pružaju usluge smještaja i prehrane planinara. Smještaj u planinarskim domovima je uglavnom asketski i mogao bi biti znatno unaprijeđen.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Povijest područja Starigrada Paklenice obilježena je tursko-mletačkim ratovima, koji mogu poslužiti kao osnova za razvoj kulturno-turističkih manifestacija. Knezovi posedarski, ugledna obitelj iz 17. stoljeća, bili su ključni sudionici u ratovima s Osmanlijama i oslobođanju ovih krajeva. Osim njih, značajnu ulogu imao je i Josip Kajetan Knežić, poznati graditelj planinskih cesta, koji je izgradio poznatu transvelebitsku cestu Sv. Rok – Mali Alan – Obrovac, nazvanu "Majstorska cesta". Ove povijesne ličnosti i događaji pružaju potencijal za razvoj tematskih turističkih tura i manifestacija.

Manifestacije

Većina manifestacija na području Velebita i Velebitskog kanala odvija se tijekom ljeta, dok općina Starigrad organizira određena događanja i u predsezoni i postsezoni kako bi se produžila turistička sezona. Od 2000. do 2022. je bio organiziran međunarodni susret penjača u Nacionalnom parku Paklenica. Ovaj međunarodni susret je uključivao natjecanje u brzom penjanju velikih stijena – BIG WALL SPEED CLIMBING, uz popratne sadržaje poput predavanja i sajмова. Veliki međunarodni interes penjača privlači Međunarodni susret penjača koji se održava krajem travnja.

Ostali značajni događaji uključuju Highlander Velebit, Velebit trail (treking liga), Epic rides Paklenica/Zrmanja (biciklističko događanje) te tradicionalni susret ljubitelja filmova o Winnetouu, koji su posebno popularni među turistima s njemačkog govornog područja.

Blagdan Velike Gospe, obilježen hodočašćem na Veliko Rujno i velikom feštom, jedan je od najvažnijih događaja na ovom području. Osim toga, organiziraju se koncerti, folklorni susreti, gastronomske manifestacije i sportski turniri, kao i večeri folklora i susreti kulturno-umjetničkih društava.

Tablica 22 Manifestacije na području Starigrada Paklenice

Događaji	
	Međunarodni susret penjača
	Highlander velebit
	Velebit trail
	Epic rides paklenica / Zrmanja
	Ljetni kolaž događanja
	Tradicionalni susreti ljubitelja filmova o Winnetouu
	Blagdan Velike Gospe
	Gastronomske manifestacije
Prirodne atrakcije	
	Špilja Manita peć
	NP Paklenica
	PP Velebit
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
Plaža Jaz	Sportska igrališta i teretana na otvorenom
Starigrad	Parasailing, panoramska vožnja kvadom, kajakarenje
Starigrad	Biciklističke staze
NP Paklenica i PP Velebit	Planinarske staze i penjalište
Zabavne atrakcije	

	Etno-kuća Marasović (izložba Mrila)
	Spomen prostor / izložba o Karlu Mayu i filmovima i Winnetou-u
	Podzemni grad Paklenice
	Interpretacijski centar mora
	Izletište Vrata Velebita
	Interpretacijske šetnje
	Maslenički most - skakalište bungee-jumpinga

Izvor: TZ Starigrad Paklenica

Kulturne i vjerske ustanove

Život ljudi na Velebitu dočarava Etno-kuća Marasović, s malom zbirkom svakodnevnih uporabnih predmeta korištenih u poljoprivredi, stočarstvu i kućanstvu. Zanimljiva je i privatna etno zbirka u turističkom obiteljskom gospodarstvu Vrata Velebita, koja svjedoči o tradiciji pčelarstva i izazovima života na Velebitu.

Na Velikom Rujnu, najvećoj visoravni Velebita, nalazi se zavjetno svetište sv. Marije, koje je odredište tradicionalnog hodočašća za blagdan Velike Gospe (15. kolovoza).

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijski sadržaji u ovom području prvenstveno su prilagođeni lokalnom stanovništvu, poput igrališta za košarku i nogomet. Na plažama podvelebitskog kanala nalaze se sadržaji za turiste, uključujući terene za odbojku na pijesku, bočališta, mini golf, najam brodica te najam opreme za surfanje i veslanje na SUP-u. Posebno popularna među turistima su penjališta u kanjonu Velike Paklenice, koja privlače ljubitelje penjanja iz cijelog svijeta.

Atrakcije zbog atrakcija

Trenutno na području Starigrada Paklenice, Velebita i Velebitskog kanala ne postoji atrakcija koja se kategorizira isključivo kao atrakcija zbog atrakcije. Postojala je inicijativa da se razvije projekt Sv. Brdo, koji je imao potencijal postati jedna od atraktivnijih turističkih destinacija u Hrvatskoj. Projekt za sada nije realiziran.

Turističke paraatrakcije

Područje Starigrada Paklenice zadovoljava osnovne turističke potrebe kroz postojeću prometnu infrastrukturu, upravne i gospodarske sadržaje te zdravstvene i obrazovne institucije, koje su smještene u općini ove prostorno-razvojne cjeline. Prostorno-razvojna cjelina je povezana s autocestom A1 (izlaz Maslenica), magistralnim i lokalnim cestama. Problem predstavlja slaba povezanost autobusnim linijama sa Zadrom i ostatkom županije. Osnovne potrebe stanovništva i turista zadovoljavaju lokalni trgovinski, zdravstveni i upravni servisi.

4.3.2.8. Atrakcijska osnova Starigrada Paklenice – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Područje Starigrada Paklenice, poznato po kanjonima Velike i Male Paklenice, dominira cijelim prostorom Velebita i Velebitskog kanala. Ovi kanjoni, zajedno s velikim dijelom južnog Velebita, zaštićeni su u kategoriji Nacionalnog parka zbog izuzetnih geomorfoloških i prirodnih vrijednosti, dok je preostali dio južnog Velebita zaštićen kao Park prirode. Područje obiluje krškim fenomenima, uključujući špilje i jame, oblikovane pod utjecajem podzemnih voda. Među najpoznatijim špiljama prilagođenim turističkim posjetima ističu se Manita peć i Modrić špilja.

Na ovom prostoru nalaze se i brojna kulturna dobra koja dodatno obogaćuju njegov značaj. Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala, prepoznati kao zaštićeno nematerijalno dobro, svjedoče o bogatoj povijesti i tradiciji ovoga kraja. Većka kula i ostaci crkve sv. Jurja na groblju u Starigradu važni su arheološki spomenici, dok Crkva sv. Petra i Crkva sv. Marije Magdalene u Tribnju dodatno ističu kulturni značaj ovog područja. Ruralna cjelina Marasovići, smještena u Starigradu, zaštićena je kao kulturno-povijesna cjelina i predstavlja autentičan primjer tradicijske gradnje i načina života na Velebitu.

Cijelo područje južnog Velebita karakteriziraju krški predjeli s oskudnom vegetacijom, gdje rast biljaka ograničavaju nedostatak vode i jaki udari bure. Plodnija područja, smještena u udolinama Velebitskog kanala i na višim predjelima planine, uglavnom se koriste kao pašnjaci i za osnovne poljoprivredne potrebe lokalnog stanovništva. Obale

Velebitskog kanala su strme, šljunčane i ispresijecane škrapama, što ih čini zahtjevnim, ali i iznimno atraktivnim za istraživanje.

Područje je bogato prirodnim vidikovcima na planinskim vrhovima poput Svetog Brda, Vaganjskog Vrh, Crnog Vrh i Golića. Ovi vrhovi pružaju spektakularne poglede na okolicu, od strmih litica kanjona do plavetnila Velebitskog kanala. Uz prirodne ljepote, ovo područje nudi i bogatstvo povijesnih i kulturnih sadržaja, čineći ga jedinstvenom destinacijom za istraživanje prirode i baštine. Brojne plaže navedene su u tablici koja slijedi.

Tablica 23 Plaže na području Starigrada Paklenice

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Starigrad	Plaža Bluesun hotel Alan	Prirodna šljunčana plaža u koncesiji Hotela Alan, uređena plaža
Starigrad	Plaža Kulina	Prirodna šljunčana plaža
Starigrad	Starigrad-zapad	Prirodna plaža
Starigrad	Obala Sv. Jurja	Prirodna / uređena plaža
Seline	Plaža Pisak	Prirodna šljunčana plaža
Seline	Malo more	Prirodna šljunčana plaža
Starigrad	Plaža Jaz	Uređena, prirodna šljunčana plaža
Tribanj-Šibuljina	Plaža Šibuljina	Prirodna šljunčana plaža
Tribanj-Kruščica	Kruščica	Prirodna plaža
Tribanj-Kruščica	Uvala Duboka Kruščica	Prirodna šljunčana plaža
Sv. Marija Magdalena	Sv. Marija Magdalena	Prirodna plaža
Rovanska	Plaža Splovina	Pješčana plaža
	Plaža Rovanska	Pješčana plaža
	Plaža Modrić	Uređena šljunčana plaža, pješčana i betonirana plaža
Vinjerac	Plaža Vinjerac	Uređena šljunčana plaža
Vinjerac	Plaža Pištac	Divlja kamenita plaža
Starigrad	Plaža Bluesun hotel Alan	Prirodna šljunčana plaža u koncesiji Hotela Alan, uređena plaža
	Plaža Kulina	Prirodna šljunčana plaža
	Plaža Pisak	U koncesiji Hotela Alan, uređena plaža
Tribanj-Šibuljine	Plaža Tribanj	Prirodna šljunčana plaža
Rovanska	Plaža Splovina	Pješčana plaža
	Plaža Rovanska	Pješčana plaža
	Plaža Modrić	Uređena šljunčana plaža, pješčana i betonirana plaža
Vinjerac	Plaža Vinjerac	Uređena šljunčana plaža
Vinjerac	Plaža Pištac	Divlja kamenita plaža

Izvor: TZ Starigrad Paklenica

Klima

Područje Starigrada Paklenice obilježava topla vlažna klima s vrućim ljetima, dok veći dio Velebita ima umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetima. Na većim visinama Velebita nalazi se na područja vlažne borealne klime. Ova klimatska raznolikost pogoduje različitim turističkim aktivnostima, od ljetnih planinarenja do šetnji u prirodi. Hladni i suhi vjetar, bura, posebno utječe na izgled obale Velebitskog kanala, koji je gotovo bez raslinja, dok planinski zrak povoljno djeluje na zdravlje posjetitelja.

Voda

More na području Starigrada Paklenice je toplo i čisto more, uz prisutnost morskih vrulja koje donose hladne podzemne vode iz Ličkog sliva. More je pogodno za kupanje, a podzemne vode osiguravaju ugodno osvježenje tijekom najtoplijih ljetnih dana. Područje je pogodno za uzgoj školjaka, posebno na nekoliko lokacija unutar kanala. Podvelebitski kanal i Novigradsko more pogodni su za nautički obilazak, a svako priobalno mjesto ima zaštićeno pristanište za privez plovila.

Na Velebitu su prisutni brojni izvori vode i potoci od kojih neki tijekom ljeta presuše. Eventualna ljekovitost ovih voda i njihov doprinos turističkoj ponudi još su nedovoljno iskorišteni.

Biljni svijet

Premda područje podvelebitskog kanala karakteriziraju krški pašnjaci i vegetacijska skromnost, južni Velebit i Nacionalni park Paklenica iznimno su bogati biljnim svijetom. U NP Paklenica zabilježeno je 1000 biljnih vrsta, od kojih je 79 endemičnih. Ovo područje floristički je vrijedno zbog prisutnosti rijetkih, reliktnih i zakonom zaštićenih vrsta. U flori Parka dominiraju porodice glavočika, trava, lepinjača, usnača, ružovki i karanfila. Endemične biljke poput kitajbelovog pakuja, malijevog devesilja, lanilista i šušlavice rastu na krškim staništima, dok pukotine stijena obiluju rijetkim vrstama poput prozorskog i hrvatskog zvončića te okrugolisne pjeskarice, koja je jedinstvena za kanjone Velike i Male Paklenice.

Stjenovita područja i kamenjari dom su rijetkih tulipana, planinskog likovca i krkavine, dok dolci s dugotrajnim snijegom sadrže šareno cvijeće poput kranjskog ljiljana i crvenog uskolisnog likovca. Livade su bogate orhidejama, uključujući gospinu papučicu, fanglu, jednu od najljepših europskih orhideja.

Šumski pokrov južnog Velebita uključuje šume hrasta medunca, bijelog i crnog graba te primorske bukve, dok gornju granicu čine pretplaninske bukove šume. Na vrhovima se nalazi klekovina bora krivulja, koja na Velebitu pokriva najveće i najkompaktnije površine u Hrvatskoj. Od uzgajane vegetacije ističu se pašnjaci i manja obradiva tla za voće i povrće.

Životinjski svijet

Na krševitim predjelima podvelebitskog kanala i Velebita dominiraju ovce i koze. Zaštićena područja NP Paklenice i PP Velebita dom su brojnih divljih vrsta. Na ovom području zabilježeno je 84 vrste leptira, razne vodozemce i gmazove, 230 vrsta ptica i nekoliko vrsta zvijeri poput mrkog medvjeda, vuka, risa, lisice i divlje mačke. Prisustvo jelena, divokoza i divljih svinja dodatno obogaćuje faunu. Područje Velebita je kao važno ornitološko područje i zbog toga je uvršteno u mrežu NATURA 2000.

Podzemna staništa Velebita su posebna po bogatstvu beskralježnjaka poput račića, grinja, lažištupavaca i kornjaša, dok su povremeni stanovnici podzemlja neke vrste kukaca i šišmiši.

Područje Starigrada Paklenice bogato je morskom ribom, što pruža prilike za ribolovne turističke aktivnosti. Područja izvan granica NP i PP obiluju divljači što je preduvjeti za lovni turizam u skladu s održivim praksama.

Zaštićena prirodna baština

Područje južnog Velebita obuhvaćeno je zaštićenim kategorijama Parka prirode Velebit (PP Velebit) i Nacionalnog parka Paklenica (NP Paklenica) zbog svojih iznimnih prirodnih vrijednosti i biološke raznolikosti. Ova zaštićena područja obiluju endemskim i rijetkim vrstama flore i faune. Brojni dijelovi Velebita i Velebitskog kanala, poznati po visokim biološkim vrijednostima, uključeni su u mrežu NATURA 2000, ekološku mrežu

namijenjenu očuvanju rijetkih, ugroženih i endemičnih biljnih i životinjskih vrsta te prirodnih i poluprirodnih staništa. Ova mreža doprinosi održavanju biološke raznolikosti i dugoročnom očuvanju prirodne baštine.

Prirodna lječilišta

Osim blagotvornih učinaka čistog planinskog zraka na Velebitu te morskog zraka i mora Velebitskog kanala, na ovom području ne postoje druge vrste prirodnih lječilišta.

Turističke staze, putovi i ceste

Na područjima Nacionalnog parka Paklenica i Parka prirode Velebit označene su brojne planinarske staze koje vode do planinskih vrhova, vidikovaca i planinarskih domova. Osim planinarskih staza postoje i uređene staze za vožnju brdskim biciklom. Posjetitelji mogu istražiti Velebit i vožnjom terenskim vozilima a mogu i kombinirati dolazak na određene pozicije vozilom i dalje planinariti. Nagrada za planinare su pitoreskni pejzaži koje otkrivaju šetnjama i vožnjama po povijesnoj "Majstorskoj cesti". Područje Velebitskog kanala može se istražiti vožnjom brodicama pri čemu se pružaju jedinstveni pogledi na obalu.

4.3.2.9. Atrakcijska osnova Ravnih kotara – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Područje Ravnih kotara bogato je arheološkim lokalitetima i građevinama iz raznih povijesnih razdoblja. Jedan od najvažnijih lokaliteta je Asseria, nekadašnje središte Liburna i rimski utvrđeni municipij s kontinuitetom naseljenosti još od željeznog doba.

Na području Asserije planira se razvoj arheološko-turističkog parka "Asseria Nova", čime bi se dodatno valorizirala bogata povijesna baština ovog područja. Unatoč značaju, kulturno-povijesna baština Ravnih kotara ostaje relativno nepoznata turistima. Kulturno-

povijesna baština predstavlja potencijal za razvoj turističkog proizvoda koji je interesantan izvan ljetne sezone i pored priobalnog turizma.

Tablica 24 Kulturno-povijesna baština Ravnih kotara

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Benkovca	Benkovac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Obrovca	Obrovac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki kompleks s ostacima ranokršćanske i srednjovjekovne crkve sv. Martina na groblju	Lepuri	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Velika pećina u kanjonu rječice Kličevice	Raštević	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki kompleks s ostacima crkve sv. Mihovila i rustičke vile na položaju Mijovilovac	Pridraga	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Cvijina gradina	Kruševo	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Mauzolej obitelji Meštrović	Benkovac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Marka (Nikole)	Donji Karin	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kula Stojana Jankovića i crkva sv. Đurđa	Islam Grčki	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije - "Runjavica" na groblju	Korlat	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Niz od tri gradine - Križova glavica, Nadin (Nedinum) i Vijenac	Nadin	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Duha	Podgrađe	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci utvrde i crkva sv. Ivana Krstitelja na arheološkom nalazištu Gradina	Tinj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Gradina	Vukšić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Frane	Jasenice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jeronima	Jasenice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stara crkva Porođenja Blažene Djevice Marije ("Stara škola")	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stara župna kuća	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Tvrđava "Fortica"	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Porođenja Blažene Djevice Marije	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Jurja na groblju	Kruševo	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradina Trojan	Polača	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Lergova gradina	Slivnica	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Katarine (Kate) na groblju	Zemunik Donji	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Posedarje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Martina	Dračevac Ninski	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Kate	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Oštrić	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije	Posedarje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Luke na groblju	Škabrnja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana	Banjevci	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kaštel Benković i crkva sv. Ante	Benkovac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Đurđa i okolno groblje	Gornje Biljane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan i crkva Bezgrešnog začeća Marijina (Gospe od Anđela)	Donji Karin	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Donji most	Kaštel Žegarski	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gornji most u blizini sela Prndelji	Kaštel Žegarski	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Manastir i crkva Uspenja Bogorodice	Krupa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Nikole	Kula Atlagić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro

			od nacionalnog značenja
Crkva sv. Petra	Kula Atlagić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Petra	Morpolača	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Josipa	Obrovac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Utvrdna Kličevica	Rašević	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jurja i okolno groblje	Rovanjska	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Duha	Posedarje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije na Ambaru	Škabrnja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki lokalitet Crkvina	Šopot	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna (poluurbanistička) cjelina Novigrada	Novigrad	Kulturnopovijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina naselja Vinjerac	Vinjerac	Kulturnopovijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Asseria	Podgrađe	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Martina	Pridraga	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Šesterolisna crkva i samostan na nalazištu Manastirine	Donji Kašić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Mitrej	Banjevci	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Villa rustica	Banjevci	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Gradina Budim	Posedarje	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kudin most na rijeci Krupi	Golubić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište gradina Jarebinjak	Brgud	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološka zona gradine Miodrag s ostacima antičkoga Coriniuma i srednjovjekovnoga Karina	Donji Karin	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Kutlovića gradina	Rašević	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostatci utvrde	Poličnik	Arheologija	Zaštićeno

			kulturno dobro
Arheološki ostaci utvrde na Gradini pod Osridkom	Banjevci	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Vlatkovića (Kontinov) dvor	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Prepodobnog Lazara s grobljem	Brgud	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana	Medviđa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kaštel Perušić	Perušić Benkovački	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Majstorska cesta	Jasenice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Jerolima	Korlat	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja BDM	Perušić Benkovački	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturni krajolik rijeke Krupe	Krupa	Kulturni krajolik	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci kule	Lepuri	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Otavac	Popovići	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Novigradski govor s očuvanom čakavskom akcentuacijom	Novigrad	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Čulina (Kula)	Budak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Podvornice (Pelać)	Stankovci	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Ranokršćanska i romanička crkva s ostacima rustične vile na lokalitetu Begovača	Donje Biljane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Radonje	Tinj	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva sv. Mihovila	Visočane	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Brvno	Zelengrad	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Spomen – obilježja mjesta masovnih grobnica iz Domovinskog rata na području Republike Hrvatske	Više adresa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske i TZ Ravnih kotara

Kultura života i rada Ravnih kotara bogata je tradicijskim aktivnostima koje obuhvaćaju: folklor, rukotvorine, tradicijsko građenje, gastronomiju, enologiju i slično. Kao i drugdje, kulturno-umjetnička društva i u ovoj prostorno razvojnoj cjelini igraju ključnu ulogu u očuvanju narodnih nošnji, običaja i plesova.

Folklor i narodna nošnja: Tradicionalna ženska nošnja Ravnih kotara izrađena je pretežno od vune, a sastoji se od suknje, prsluka, vezene košulje i vunene pregače ukrašene šarenim vezom. Muška nošnja uključuje suknene hlače, vezenu košulju, prsluk i kaput, koji su ukrašeni vezanim motivima. Motiv četverokuke čest je ukras na pregačama, torbama, drvenim predmetima poput svirala, te na kamenim strukturama.

Rukotvorine i tradicijski obrti: Rukotvorstvo u Ravnim kotarima uključuje drvorezbarstvo i proizvodnju glazbenih instrumenata poput svirala, dipli i mihova. Kamenoklesarstvo ima posebnu važnost, a primjer su monumentalne građevine poput Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom, Kaštela Benković u Benkovcu i Kaštela Perušić u Perušiću Benkovačkom. Ove građevine svjedoče o povijesnom značaju područja i vještini lokalnih majstora. Kamenoklesarska tradicija je prisutna u Ravnim kotarima i posebno dolazi do izražaja na objektima poput utvrda i crkava.

Gastronomija i enologija: Tradicija uzgoja vinove loze i proizvodnje vina značajan je dio kulture Ravnih kotara. Među najpoznatijim vinima su Maraština, Debit, Plavina i Babić, dok se moderni kultivari poput Syraha i Cabernet Sauvignona također proizvode u vinogorju Zadar–Biograd i Benkovac–Stankovci. Lokalna gastronomija obuhvaća specijalitete poput janjetine, pršuta, benkovačkog prsnaca te jela pripremljenih ispod peke. Organizirane kušaonice vina i manifestacije vezane uz hranu i vino značajno doprinose razvoju ruralnog turizma.

Tradicijski običaji: Običaji vezani uz vjenčanja, maškare i crkvene blagdane popraćeni su plesovima u kolu i glazbenim pratnjama na tradicijskim instrumentima poput gusala i miha. Narodni običaji predstavljaju važan segment kulturne ponude koji doprinosi očuvanju identiteta.

Poznate osobe i povijesni događaji

Poznate osobe koje su živjele i djelovale na ovom području te povijesni događaji tijekom više epoha predstavljaju resurs čija je turistička valorizacija nedovoljno provedena. Povijesni izvori ukazuju na slojevit i burnu povijest ovoga kraja, od Ilira i Rimljana do srednjovjekovnih sukoba između Turaka i Mlečana.

Legende i povijest: Prema legendi, Hrvati su predvođeni petero braće i dvije sestre doselili u Ravne kotare. Ova priča, zajedno s povijesnim sukobima tijekom Turskih i Mletačkih ratova, nudi temelje za razvoj tematskih manifestacija poput srednjovjekovnih festivala i povijesnih rekonstrukcija.

Stojan Janković i Kula Stojana Jankovića: Stojan Janković, serdar u mletačkoj službi, bio je istaknuta figura otpora protiv Osmanlija. Njegova kula u Islamu Grčkom, predstavlja važnu povijesnu i turističku atrakciju koja je bitna za kulturnu ponudu i može doprinijeti održivom turizmu područja.

Jusuf Mašković i Maškovića Han: Jusuf Mašković, vezir i admiral turske mornarice, dao je sagraditi Han u Vrani, koji je danas povijesni i kulturni centar. Ova impozantna građevina simbol je interkulturalnog prožimanja i nakon obnove je dobar primjer razvoja održivog turizma.

Kulturno-povijesne znamenitosti: Na području Ravnih kotara nalaze se značajni lokaliteti poput arheološkog nalazišta Asseria u Podgrađu, Utvrde Kličevica u Raštevici i Crkve sv. Martina u Pidrasi. Ove lokacije pružaju uvid u bogatu povijest područja i ključni su za razvoj kulturnog turizma. Povijesno je interesantan i stari grad Vrana. Lokalitet je u mjestu Vrana, u blizini obale Vranskog jezera, no nužna su temeljita arheološka istraživanja i rješavanje vlasničkih odnosa prije restauracije.

Povijesni lokaliteti i tradicija: Ostaci ranokršćanskih i srednjovjekovnih crkava, poput crkve sv. Mihovila na Mijovilovcu, svjedoče o religijskom i kulturnom značaju ovog kraja. Gradine poput gradine Jarebinjak i gradine Trojan dodatno obogaćuju povijesni pejzaž.

Povijesne osobe i događaji Ravnih kotara imaju potencijal za turističku valorizaciju kroz manifestacije, festivale i interpretacijske centre. Na taj način ovo područje može dobiti i dimenziju kulturno-turističke destinacije.

Manifestacije

Ravni kotari su mjesto brojnih manifestacija, pretežno u ljetnim mjesecima, kada na obali boravi značajan broj turista. Ove manifestacije privlače posjetitelje i nude im brojne kulturne, gastronomske i sportske aktivnosti.

Najveća i najpoznatija manifestacija u Ravnim kotarima je Benkovački sajam. Ovaj sajam privlači brojne posjetitelje iz cijele Hrvatske. Prostor u kojem se održava Benkovački

sajam je uređen kako bi se povećao i njegov turistički potencijal. Uz podršku Turističke zajednice grada Benkovca, Ravni kotari sve više postaju prepoznatljivi po bogatom spektru kulturnih događanja.

Tijekom ljetne turističke sezone organizira se niz događanja koja uključuju:

- Ravnokotarska fišijada – gastronomsku manifestaciju koja okuplja ljubitelje ribljih specijaliteta,
- Vinfest Benkovac, festival vina koji slavi vinarsku tradiciju sjeverne i srednje Dalmacije,
- Bukara, promocija lokalne gastronomske ponude Bukovice i Ravnih kotara,
- Etno festival Benkovac, koji predstavlja tradicionalnu glazbu, ples i rukotvorine,
- Benkovački prisnac, gastro manifestacija posvećena istoimenom tradicionalnom jelu,
- Vljajternativa festival Benkovac, jedan od najvećih okupljanja alternativne muzičke scene i muzičara u Hrvatskoj

Na polju ispred Maškovića hana u Vrani održavaju se Dani vitezova vranskih, povijesno-tematski događaj koji okuplja ljubitelje srednjovjekovne kulture. Osim toga, ljeti se diljem Ravnih kotara organiziraju smotre folklora i susreti folklornih grupa, čime se dodatno čuva i promovira bogata tradicija ovog kraja.

Svako mjesto u Ravnim kotarima slavi svog zaštitnika organizacijom crkvenih procesija, nakon kojih slijede zabave i seoske fešte. Tradicionalni Križni put Hrvatske vojske i policije na brdo Kamenjak u Radašinovcima održava se u čast žrtava svih ratova, dok druge vjerske manifestacije, poput božićnih i uskrasnih događanja, upotpunjuju kulturnu ponudu.

Jedna od važnijih sportskih manifestacija su bile Međunarodne galopske utrke u Polači, koje su se održavale od 1997. godine do 2013. i okupljale sudionike iz cijele regije. Postoji inicijativa da se obnovi hipodrom u Polači što je preduvjet za obnovu ovog natjecanja.

Sve nabrojene manifestacije čine Ravne kotare živahnim i atraktivnim odredištem za posjetitelje, nudeći jedinstvenu kombinaciju tradicije, kulture, sporta i gastronomije.

Događaji	
Novigrad	Novigradsko kulturno ljeto kao jedna od najposjećenijih ljetnih kulturnih manifestacija ovog područja
	Dan općine
	Ribarska noć
	Varošijada
	Smotra folklor
Benkovac	Benkovački stočarski sajam
	Bakanalije
	Vinfest Benkovac
	Etno festival Benkovac
	Gastro BEEENKOVAC
	Benkovački prisnac
	Benkovac fest 2011
	Ravnokotarska fišijada
	Seoske fešte
	Miss sela Zadarske županije
Karin	ljetni karneval
Bukovica	Bukara
Radašinovci	Križni put Hrvatske vojske i policije na brdo Kamenjak
Polača	Međunarodne galopske utrke
Bukovica	rafting regata po Zrmanji
Bukovica	Olimpijada starih tradicionalnih sportova
Obrovac	Obrovačko kulturno ljeto
Bukovica	manifestacija tragovima Winnetoua
	gastronomske i etnografske manifestacije
Prirodne atrakcije	
Islam Latinski	Zeleni hrast
	doline rijeke Karišnice
	dolina Kličevica
	PP Vransko jezero
	PP Zrmanja
	Špilja Golubnjača – Kraljica Bukovice
Karin Donji	Ljekovito blato
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta
	biciklističke i jahačke staze
	Rafting i kanuing na Zrmanji
Zabavne atrakcije	
	radionice kamenoklesarstva i suhozidne gradnje
	radionice kuhanja
	stručna usavršavanja u ekološkoj poljoprivredi

Izvor: TZ Ravni Kotari

Kulturne i vjerske ustanove

Ravni kotari ponose se kulturnim i vjerskim ustanovama koje čuvaju vrijedno naslijeđe ovog područja. Jedna od najvažnijih institucija je Zavičajni muzej Benkovac, koji čuva vrijednu arheološku, etnološku i kulturno-povijesnu građu s područja Benkovca i okolice. Muzej je nezaobilazno mjesto za sve posjetitelje koji žele istražiti povijest ovog kraja. U blizini, u Islamu Grčkom, smještena je Kula Stojana Jankovića, povijesni spomenik i privatno vlasništvo nasljednika obitelji pisca Vladana Desnice. Kula, poznata po Desničinih susretima, u budućnosti bi mogla postati dom Međunarodnog sveučilišnog centra, s prostorima za Memorijalnu zbirku obitelji Janković i Desnica.

Na području Karina Donjeg, u obnovljenom Franjevačkom samostanu, nalazi se značajno kulturno i vjersko središte. Ovo područje poznato je i po Križnom putu Hrvatske vojske i policije na brdo Kamenjak, koji privlači posjetitelje željne duhovnog i povijesnog iskustva.

Među brojnim kulturno-povijesnim lokalitetima ističu se i:

- Kaštel Benković u Benkovcu, simbol grada i središte raznih kulturnih događanja,
- Kula Perušić u Perušiću Benkovačkom, koja je povijesni spomenik od nacionalnog značaja,
- Arheološko nalazište Asseria u Podgrađu, koje čuva ostatke rimskih i ranokršćanskih građevina,
- Franjevački samostan u Karinu Donjem, smješten uz Karinsko more, koji je središte duhovnog života.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Na području Ravnih kotara nalaze se sportsko-rekreacijski sadržaji koji su za upotrebu lokalnog stanovništva i nisu planirani da budu dio turističke ponude mada ih i turisti mogu koristiti.

Za ljubitelje avanture tu su rafting i kanuing na rijeci Zrmanji, aktivnosti koje privlače ljubitelje adrenalina i prirode. Doline rijeka Karišnice i Kličevica su idealne za rekreativne aktivnosti i istraživanje.

Atrakcije zbog atrakcije

Na području Ravnih kotara trenutno ne postoji ovakav tip atrakcije. U planu je izgradnja Arheološkog parka na lokalitetu Asseria pokraj Benkovca. Ovaj park, kada bude realiziran, pružit će posjetiteljima jedinstvenu priliku da koriste multimedijske tehnologije i 3D prikaze kako bi doživjeli Asseriju u njenom originalnom obliku iz prošlosti. Osim toga, posjetitelji će moći sudjelovati u radionicama kamenoklesarstva, a specijalizirani posjetitelji poput arheoturista moći će sudjelovati u arheološkim iskapanjima pod stručnim nadzorom arheologa.

Razgledavanje rijeke Zrmanje turističkim brodom. Ova atrakcija uključuje dva izleta:

1. Obrovac do Janković buka,
2. Razgledavanje kanjona Zrmanje od Obrovca do Novigradskog mora.

Ovi izleti omogućuju posjetiteljima jedinstveni doživljaj prirodnih ljepota ovog područja, uključujući spektakularne kanjone i slapove, koji su nezaobilazna atrakcija za ljubitelje prirode.

Turističke paraatrakcije

Ravni kotari imaju razvijenu prometnu infrastrukturu koja uključuje autocestu A1 (čvor Zadar 2 i čvor Benkovac), brzu cestu Zadar – čvor Zadar 2, kao i magistralne i lokalne ceste koje omogućuju jednostavan pristup različitim lokalitetima u Ravnim kotarima. Na ovom području nalazi se međunarodna zračna luka Zadar, koja je smještena u Zemuniku Donjem. Iako postoji željeznička infrastruktura, trenutno se ne koristi za putnički prijevoz.

U Benkovcu i općinama Ravnih kotara postoje gospodarski, upravni, zdravstveni, obrazovni i trgovački sadržaji koji su namijenjeni kako lokalnom stanovništvu, tako i posjetiteljima i turistima. Ovi sadržaji mogu zadovoljiti osnovne potrebe turista koji borave u tom području, čime su ostvareni preduvjeti za razvoj u Ravnim kotarima. U Benkovcu postoje Dom zdravlja Zadarske županije i ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Bolesnici koji imaju teže dijagnoze moraju biti obrađeni i zbrinuti u OB Zadar.

4.3.2.10. Atrakcijska osnova Ravnih kotara – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Ravni kotari prepoznatljivi su po plodnim fliškim udolinama s brojnim poljima i isušanim blatima, osim krajnjeg sjevernog dijela koji graniči s Bukovicom, a karakteriziran je krševitim krajolikom. Ovo područje je povijesno i gospodarski važno kao jedno od najplodnijih poljoprivrednih područja u Hrvatskoj.

Područje obiluje značajnim arheološkim i povijesnim lokalitetima koji svjedoče o dugoj povijesti ovog prostora. Među najvažnijim lokalitetima ističu se Velika pećina u kanjonu rječice Kličevica, arheološki kompleks s ostacima crkve sv. Mihovila na položaju Mijovilovac u Pridragi, te arheološko nalazište Cvijina gradina u Kruševu. Utvrde poput Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom i Utvrde Kličevica u Rašteviću pružaju uvid u povijesni kontekst strategijskog značaja ovog područja.

Plaže na Karinskom moru u mjestu Karin Donji (grad Benkovac) pružaju turističke sadržaje za kupaće, dok špilje, jame i kanjoni, poput kanjona rječice Kličevica, predstavljaju potencijalne atrakcije za budući turistički razvoj. Povijesne utvrde i kule na uzvišenjima Ravnih kotara, poput Kaštela Benković i Kaštela Perušić, pružaju dodatni potencijal za turističku valorizaciju uz adekvatnu prilagodbu i označavanje staza.

Najatraktivniji vidikovac je na vrhu brda Kamenjak iznad Vranskog jezera, s panoramskim pogledom na jezero, Zadarski arhipelag i cijele Kornate. Ostali vidikovci uključuju povijesne gradine poput Gradine Trojan u Polači i gradine Jarebinjak u Brgudu.

Područje benkovačkog kraja poznato je po eksploataciji pločastog kamena, koji se koristi u graditeljstvu, uključujući gradnju tradicionalnih kuća i suhozida te modernu upotrebu u oblaganju kuća i dvorišta.

Prostor Bukovice je tipičan primjer krškog pobrđa, odnosno sredogorja i krških zaravni s nadmorskim visinama od 200 do 500 metara, a neke točke dosežu i više visine (npr. greben Jurišnike na 674 m i Zmištak). Ovaj prostor se proteže sve do južnog velebitskog grebena i do područja kninskog hidrografskog čvorišta, obuhvaćajući bukovičko pobrđe i padine Velebita. Geološki, ovo područje čine vapnenačke breče, konglomerati i fliškolike pojave u okviru liburnijskih naslaga eocensko-oligocenske starosti. Posebnu atraktivnost ovom prostoru daje kanjon rijeke Zrmanje i njenih pritoka, poput rijeke Krupe, uz koje se smjenjuju plodne doline. Ove doline uključuju Žegarsko, Bogatičko, Bilišansko i Krupsko polje, kao i brojne špilje. Procjenjuje se da na ovom području postoji oko stotinjak špilja i jama. Jedina koja se uređuje za turističke svrhe je Špilja Golubnjača kod Kaštela Žegarskog, poznata kao „Kraljica Bukovice“. Neke špilje su se u prošlosti koristile kao skloništa, dok su druge pružale vodu za lokalno stanovništvo i služile kao utočišta za pastire.

Plaže i prirodne atrakcije

Plaže ove prostorno-razvojne cjeline smještene su uz obale Novigradskog i Karinskog mora, a među najpoznatijima su Meka Draga, Pisak, Crna Punta, Šušnjar I i II, Gornji Karin, Vrulje, i Cicingaj. Iako su plaže, osim Vrulje, djelomično uređene, one ipak nude odlične uvjete za uživanje u moru i prirodi.

Uz rijeku Zrmanju, također se nalaze brojne atraktivno oblikovane stijene, kukovi i litice, među kojima su Panin kuk, Obli kuk, litica Skocaj, stijena Fratri, i „Vrata Kraljevića Marka“, koje dodatno obogaćuju prirodnu ljepotu ovog kraja.

Tablica 26 Plaže na području Ravnih kotara

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Općina Novigrad, Novigrad	Javna plaža Novigrad	Uređena šljunčana plaža
Crnoplje	Plaža Crnoplje	Divlja plaža
Pridraga	Plaža Vrulje	Šljunčana plaža
Pridraga	Plaža Čuskijaš	Šljunčana plaža
Novigrad	Brojne divlje plaže uz cestu od Posedarja do Novigrada	Divlje neuređene plaže u skrovitim uvalama
Općina Jasenice, Maslenica	Plaža Tratarica	Šljunčana i betonirana plaža
	Plaža Male vrulje	Šljunčana plaža
Općina Posedarje	Plaža sv. Duh	Uređena pješčana plaža
	Plaža Punta	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Tunjarice	Uređena šljunčana plaža
Gornji Karin	Meka Draga	Uređena šljunčana plaža
	Pisak	Uređena šljunčana plaža
	Crna Punta	Uređena šljunčana plaža
	Šušnjar I i II	Uređena šljunčana plaža
	Gornji Karin	Uređena šljunčana plaža
	Vrulje	Uređena šljunčana plaža
	Cicingaj	Uređena šljunčana plaža

Izvor: TZ Ravni Kotari i Prostorni plan Zadarske županije 2023.

Klima

Ravni kotari imaju umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetima (Cfa prema Köppenu), idealnu za poljoprivredu i aktivnosti na otvorenom. Obalni dijelovi uz more karakterizirani su mediteranskom klimom s toplim i suhim ljetima (Csa). Zime su nešto

oštrije, karakteristične za submediteransku klimu, s većim kolebanjima temperatura. Na nekim lokalitetima Ravnih kotara su moguće niske temperature i mrazovi čak i početkom proljeća, što dovodi do oštećenja usijeva i cvjetova voćki. Prosječna godišnja količina oborina iznosi 900–1100 mm, a vjetrovi bura i jugo odnosno anticiklone i ciklone oblikuju vremenske prilike tijekom godine. Zbog opisanih klimatskih prilika su mogući boravak i aktivnosti na otvorenom tijekom gotovo cijele godine.

Voda

Ravni kotari imaju pristup moru na sjeveru i to područje ima uvjete za ljetno-kupališni turizam. Na jugu ove prostorno-razvojne cjeline se nalazi najveće prirodno jezero u Hrvatskoj, Vransko jezero, smješteno je između Biogradske rivijere i Ravnih kotara. Ovo boćato jezero, površine 30,1 km², ima veliki ekološki značaj, posebno zbog posebnog ornitološkog rezervata na SZ dijelu jezera, prepoznatog kao jedno od važnih ornitoloških područja u Europi. Na Ravnim kotarima postoje rijeke i potoci poput Miljašić Jaruge, Baščice, Kličevica i Kotarke te umjetna jezera Vlačine i Grabovac, koja osim navodnjavanja, pridonose ljepoti krajolika.

Ljekovito blato Karinskog mora je nedovoljno iskorišteno i predstavlja potencijal za razvoj zdravstvenog turizma.

Najvažniji vodeni resurs u Ravnim Kotarima je rijeka Zrmanja, koja je dugačka 69 km i ima apsolutni pad od 327 m. Izvire podno vrha Poštak, koji je dio lanca Ličke Plješivice. Glavni pritoci Zrmanje su rijeke Krupa i Dobarnica, koje također pune podzemni tokovi s Velebita. Uz spomenute, Zrmanja prima i nekoliko drugih pritoka, uključujući potoke iz Mijića vrela, Suvaje i Velike Kusače, te izvore u Žegarskom polju.

Zrmanja je poznata po svom atraktivnom pejzažu, uključujući kanjone, slapove, sedrene barijere, šljunčane nanose i sipare. Najveći slap rijeke Zrmanje je Visoki buk, koji doseže visinu od 11 metara, dok se drugi slapovi, poput Ogarovog buka, Muškovca i Berberovog buka, također ističu svojom ljepotom. Rijeka se na svom putu prema Novigradskom moru širi u akumulacijsko jezero reverzibilne hidroelektrane „Velebit“.

Zrmanja je izuzetno atraktivna za turiste, osobito ljubitelje raftinga, kao i za one s vlastitim plovilima, koji mogu ploviti od Novigradskog mora sve do Obrovca. Na Zrmanji i njenim pritocima nalaze se i brojni stari, zapušteni mlinovi, uključujući mlin Komazeca, Perića, i Ušljebrka, kao i mostovi koji premošćuju rijeku.

Biljni svijet

Ravni kotari poznati su po plodnim dolinama koje su većim dijelom obradive, dok prijelazna područja karakteriziraju travnjaci, šikare, makija i šume. Prirodnu vegetaciju čine listopadne šume hrasta i graba. Na obrađenim površinama uzgajaju se voće i povrće. Od voća najbolje uspijevaju višnje maraske, trešnje, bademi, masline, smokve, breskve i grožđe.

Posebno se ističe vinogradarstvo s dva vinogorja i to Zadar–Biograd i Benkovac–Stankovci. Izvorne sorte te moderni kultivari čine ovaj prostor značajnim proizvođačem ekoloških vina, čime se dodatno obogaćuje turistička ponuda. Ekološka poljoprivredna proizvodnja doprinosi atraktivnosti ovog područja i predstavlja vrijedan resurs za razvoj ekoloških ruralno-turističkih sadržaja.

Životinjski svijet

Stočarstvo, uz poljoprivredu, čini važnu tradicionalnu gospodarsku granu Ravnih kotara. Ovce i koze uzgajaju se na pašnjacima, dok lovišta u ovom području nude mogućnosti za lov na prepelice, fazane, zečeve i čagljeve. Raznovrstan životinjski svijet obuhvaća i 11 zaštićenih vrsta ptica, poput vlaselice, zlatar pijukavca i velike ševe, kao i razne vrste sisavaca, vodozemaca i gmazova. Vransko jezero ističe se kao značajno ornitološko područje¹⁹, i dom je zaštićenih ptica.

Poseban doprinos fauni daju slatkovodne ribe poput primorske uklije, mreke i potočne pastrve, kao i razne vrste leptira. Podzemna fauna Ravnih kotara uključuje špiljske račiće, kozice i pauke, pružajući dodatne mogućnosti za znanstvena istraživanja i turističku valorizaciju.

Zaštićena prirodna baština

Prirodna baština Ravnih kotara uključuje Vransko jezero kao najveću vodenu površinu Hrvatske, dolinu rijeke Karišnice i dolinu Kličevica. Posebnu vrijednost ima Zeleni hrast u Islamu Latinskom, zaštićen kao pojedinačno stablo. Ovo područje značajno je za očuvanje ptica gnjezdarica i selica te predstavlja važan resurs za ornitološki turizam. Na području Ravnih kotara svoja staništa imaju brojne životinjske vrste iz skupina; sisavaca, slatkovodnih riba, vodozemaca i gmazova te leptira i podzemne faune.

¹⁹ Stupanj zaštite je poseban ornitološki rezervat

Pored parka prirode Vransko jezero je i gornji tok rijeke Zrmanje. Tok rijeke Zrmanje je od Obrovca do ušća u Novigradsko more zaštićen kao park prirode i nalazi se pod upravom Parka prirode Velebit. Zbog bogatstva ugroženih i međunarodno zaštićenih vrsta, područje južnog Velebita i rijeke Zrmanje ističe se kao područje visoke biološke raznolikosti.

Prirodna lječilišta

Mjesto Karin Donji, smješteno uz Karinsko more, poznato je po ljekovitom blatu koje ima potencijal za razvoj zdravstvenog turizma. Ovaj resurs još uvijek nije organizirano iskorišten. Nužna je provjera ljekovitosti ovog blata. Ako bi ljekovitost blata bila potvrđena, to bi bio važan preduvjet za primjenu na bolesnicima i razvoj lječilišta.

Turističke staze, putovi, ceste

Ravni kotari su vrlo pristupačni i atraktivni za obilazak, bilo automobilom, biciklom ili motociklom. Glavne prometnice koje vode prema unutrašnjosti nisu zagušene prometom, što čini biciklističke staze relativno sigurnima. Na nekoliko mjesta uz prometnice postoje obilježeni izvori vode gdje se biciklisti mogu odmoriti i osvježiti.

Najatraktivnija biciklistička staza je ona oko Vranskog jezera izrađena od eko-asfalta. Na području Benkovca turistička zajednica kontinuirano obilježava postojeće putove i planira uređenje novih. Benkovac nudi brojne kulturno-povijesne lokalitete i pruža ponudu ruralnog i gastronomskog turizma, uz razne oblike aktivnog turizma.

Postojeće biciklističke staze u Ravnim kotarima:

- Pakoštane – kamp Crkvina – PP Vransko jezero – Vrana – vidikovac Vrana – Donje Miranje – Šopot – Benkovac – Buković – Podgrađe (Asseria) – 26 km
- Via Magna: Benkovac – Kula Atlagić – Korlat – Gornje Biljane – Smilčić – Donji Karin Popovići – Lisičić – Podgrađe (antička Asseria) – Buković – Benkovac – 52 km
- Benkovac – Kula Atlagić – Korlat – Gornje Biljane – Smilčić – Škabrnja – Nadin – Raštevici – utvrda Kličevica – Šopot – Benkovac – 46 km
- Donji Karin – kanjon Karišnice – Dmijovići – Alavanje – Lakići – 11 km

- Benkovac-Nadin-Smilčić-Benkovac proteže se 44,8 km po sjeverozapadnom prostoru benkovačkog kraja
- Karin - Karišnica proteže se 10,6 km po sjeverozapadnom prostoru benkovačkog kraja
- Pakoštane – Benkovac – Asseria proteže se u jednom smjeru 25,8 km po jugozapadnom prostoru benkovačkog kraja
- Karin – Popovići – Bruška – Asseria - Benkovac proteže se 54 km po sjeveroistočnom prostoru benkovačkog kraja
- Benkovac - Karin - Asseria - Benkovac proteže se 50,7 km po sjevernom prostoru benkovačkog kraja
- Benkovac – Bulić – Vukšić – Perušić – Šopot – Benkovac proteže se 34,8 km po centralnom istočnom prostoru benkovačkog kraja

Turistička zajednica Benkovac bi obogatila turističku ponudu obilježavanjem itinera Antički putovi baštine pod nazivom „Benkovački miljokazi“. Miljokazi bi omogućili posjetiteljima da se upuste u istraživanje značajnih povijesnih i kulturnih lokaliteta kroz jasno označene staze koje povezuju najvažnije točke baštine Ravnih kotara. Također, planira se razvoj novih pješačkih, biciklističkih i jahačkih staza, koje će dodatno obogatiti turističku infrastrukturu i omogućiti posjetiteljima da dožive prirodu i kulturne znamenitosti ovog područja na drugačiji način.

4.3.2.11. Atrakcijska osnova prostora Gračaca i Like – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Na analizirano prostoru nalaze se kulturno-povijesni spomenici koji svjedoče o njegovoj burnoj prošlosti. Iako je danas ovaj prostor rijetko naseljen, na njemu se nalazi mnogo arheoloških lokaliteta i spomenika, koji bi mogli poslužiti kao temelj za buduću turističku valorizaciju. Kulturna baština uključuje ostatke srednjovjekovnih utvrda i naselja.

U tablici koja slijedi je prikaz kulturnih dobara.

Tablica 27 Kulturno-povijesna baština na području Gračaca i Like

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
-----------------------	--------	-------	---------------

Ostatci staroga grada Zvonigrada	Palanka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Vaznesenja Gospodnjega	Donja Suvaja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jurja mučenika	Gračac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stari most na rijeci Otuči	Gračac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Rođenja Presvete Bogorodice	Mazin	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije	Palanka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Proroka Ilije	Velika Popina	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uspenja Presvete Bogorodice	Deringaj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Pravoslavna Crkva sv. Paraskeve (sv. Petke)	Pribudić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jovana Preteče	Bruvno	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Rakovnik kula	Zrmanja Vrelo	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Kultura života i rada

Za područje Gračaca i Like karakteristična je lička narodna nošnja, koja je izrađena pretežno od vune. Muška nošnja prepoznaje se po crvenoj kapi s kitom koja visi s oboda i dugačkim crnim nitima, dok je za žene karakteristična vunena pregača i torba s vunanim kitama i izvezenim trakama. Osim narodnih nošnji, ovdje se izrađuju i razni vuneni proizvodi poput torbi, čarapa, prekrivača, drveni pribor za kuhanje, keramičke posude i drugi predmeti. Uslijed gospodarske stagnacije i iseljavanja stanovništva, lokalne udruge i kulturna društva su od presudne važnosti za očuvanje tradicije, posebno kroz poticanje kućne radinosti. Žene koje su dugo bile nezaposlene obučavaju se za rad na tkalačkom stanu, izradu uporabnih predmeta od vune i konca, izradu keramike, svijeća i suvenira. Ovi proizvodi se prodaju na turističkim lokalitetima poput ulaza u Cerovačke pećine.

Gastronomske posebnosti ovog područja uključuju sireve s dodacima, ljekovito bilje, sušene gljive, gljive u octu, likere, džemove, a noviji suveniri uključuju keramičke ovčice i figurice ličkog dida u narodnoj nošnji, koje su proizvele žene iz udruge Prospero.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Prostor Gračaca i Like, kao i mnogi dijelovi Hrvatske, obiluje povijesnim događajima i znamenitim osobama koje bi se mogle koristiti za razvoj turističkih manifestacija. Jedna od najpoznatijih figura s ovog područja je Marijan Matijević, poznat kao „Junak iz Like“, koji je bio nekada najjači čovjek na svijetu. Marijan Matijević je rođen u Dubokom Dolu kraj Gračaca i postao je poznat nakon što je pobijedio svjetskog prvaka u hrvanju u cirkusu. Kasnije je nastavio karijeru u cirkusu, demonstrirajući svoju nevjerojatnu snagu diljem svijeta. Ova priča o ličkom junaku može postati temelj za razvoj atraktivnih turističkih manifestacija i edukacija o povijesti ovog kraja.

Manifestacije

Jedna od najvažnijih manifestacija na području Gračaca i Like je "Jesen u Gračacu", koja okuplja lokalne proizvođače i obrtnike. Posjetitelji imaju priliku uživati u autohtonoj gastronomiji te kupovati lokalne proizvode i rukotvorine. Tijekom manifestacije nastupaju i kulturno-umjetnička društva koja čuvaju tradiciju, običaje i folklor ovog kraja. Pored toga, tijekom godine organiziraju se i vjerske manifestacije povodom katoličkih i pravoslavnih blagdana. Ove manifestacije uključuju procesije i prateće seoske fešte, koje okupljaju lokalno stanovništvo i posjetitelje.

Na području Like i Gračaca ističu se i druge značajne manifestacije poput:

- GO! Festival-donosi bogat program aktivnosti koje spajaju prirodu, kulturu i gastronomiju podvelebitskog kraja,
- Kulturno ljeto u općini Gračac- radionice i festival kreativnosti, umjetnosti, vještina i dobre vibre.

Tablica 28 Manifestacije u Gračacu i Lici

Događaji	
Gračac	Jesen u Gračacu
Gračac	Kulturno ljeto
Gračac	Defile povijesne postrojbe u organizaciji udruge Prospero
Gračac	Dani Općine Gračac
Prirodne atrakcije	
	Park prirode Velebit
	Cerovačke pećine
	Vrelo Une - hidrološki spomenik prirode
	Babića jezero
	Vrelo Zrmanje
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta - street workout
	planinarske staze
	kayaking, kanuing i rafting - rijeka Una i rijeka Zrmanja

	Planinarske trail staze
	GO! Festival
	Randonneurs Croatie - rekreativna biciklistička utrka
Zabavne atrakcije	
	Centar izvrsnosti Cerovačke špilje
	Kazališne predstave za djecu i odrasle
	Povorka dječjih mašakara uz dodatne zabavne sadržaje
	Paragliding
	Adrenalinske QUAD vožnje
	Paintball

Izvor: podatke dostavila TZ Zadarske županije

Kulturne i vjerske ustanove

Kulturni život na analiziranom području koncentriran je u knjižnici i čitaonici u Gračacu. To je jedina javna kulturna ustanova u kojoj se organiziraju izložbe i kulturne manifestacije. Osim knjižnice, značajnu ulogu imaju i kulturne udruge poput Hrvatskog kulturnog društva Napredak, KUD Šokadija i Udruga Prospero. Udruga Prospero organizira edukacije i radionice koje se bave problemima nezaposlenosti i lošeg položaja žena i mladih u društvu.

Na području Gračaca djeluje i franjevački samostan, koji predstavlja važan centar duhovnosti.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni na ličko-pounskom području služe za potrebe lokalnog stanovništva. Igrališta za košarku, nogomet i dvoranske sportove su dostupna. Posjetitelji također mogu koristiti ove objekte.

Atrakcije zbog atrakcija

Trenutno na analiziranom području nije dostupna nijedna specifična atrakcija koja bi se mogla svrstati u kategoriju „atrakcija zbog atrakcija“.

Turističke paraatrakcije

U kategoriji turističkih paraatrakcija, svi glavni servisi putovanja, gospodarski i upravni sadržaji te obrazovne institucije smješteni su u Gračacu. Ovo područje je prometno čvorište, povezano autocestom A1 (izlaz sv. Rok), magistralnim i lokalnim cestama. Također, postoji i željeznička postaja u Gračacu, no željeznička pruga mora biti modernizirana i na njoj mora zaživjeti putnički i teretni promet., U manjim naseljima ovog područja nalaze se osnovni trgovački, zdravstveni i upravni servisi koji zadovoljavaju osnovne potrebe lokalnog stanovništva, a ujedno mogu pružiti i usluge dnevnim posjetiteljima i turistima. U Gračacu postoji Dom zdravlja Zadarske županije i ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Bolesnici u ozbiljnijim zdravstvenim stanjima se obrađuju i zbrinjavaju u OB Zadar.

4.3.2.12. Atrakcijska osnova prostora Gračaca i Like – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Prostor Gračaca i Like se prostire u podnožju sjeverne strane Velebita, po Ličkom sredogorju sa zapadne strane, i Plješevice na istočnoj strani, dok granica prema Bosni i Hercegovini na sjeveroistoku prati dolinu rijeke Une. Visine ovog prostora variraju od 500 m do 800 m, dok se najviša područja penju do 1200 m. Geološki, ovaj prostor je karakteriziran krškim padinama s krškim poljima, dolinama i speleološkim objektima, poput Cerovačkih i Donjih Cerovačkih (Turkaljevih) pećina. Također, značajna geološka obilježja ovog područja su krška polja, poput Gračačkog, Velike i Male Popine, koja su važna za agrikulturu.

Klima

Ličko-pounski prostor ima umjereno toplu i vlažnu klimu sa svježim ljetom, tipa Cfc prema Köppenu. Ovo područje je poznato po najhladnijim zimama u Zadarskoj županiji. Zimi je čest snijeg i niske temperature, što je karakteristično za umjereno kontinentalnu i planinsku klimu. Ljeti, dani su topli, dok noći ostaju svježije, pružajući ugodne uvjete za vanjske aktivnosti u većem dijelu godine, osim tijekom najhladnijih mjeseci.

Voda

Glavne rijeke koje teku kroz ovaj prostor su Una, Otuča, i Ričica. Otuča i Ričica su ličke ponornice, a voda iz Ričice se koristi za napajanje RHE Obrovac (akumulacija Štikada). Rijeka Una, koja izvire pored mjesta Donja Suvaja, ima značajnu kulturnu i turističku vrijednost, jer izvire u obliku modrozelenog jezera okruženog visokim stijenama. Na rijeci Uni nalaze se slapovi u Martin-Brodu i Štrbačkom buku, koje čine atraktivnu destinaciju za posjetitelje. Uz rijeku Unu nalazi se i ribogojilište pastrva u Donjoj Suvaji.

Biljni svijet

Ličko-pounski prostor karakterizira slaba naseljenost, a najveća polja koja se koriste za poljoprivredne aktivnosti su Gračačko polje, Mala i Velika Popina. Dominiraju prirodna područja pokrivena bukovom šumom, travnjacima, prijelaznim šumama i makijom. Zbog prirodnih pašnjaka, prostor je pogodan za razvoj stočarstva. Ovo područje je prikladno za uzgoj šljiva.

Životinjski svijet

Područje je bogato divljom faunom. Značajni predstavnici životinjskog svijeta uključuju divlje svinje, medvjede, vukove, čagljeve, i jelene. Zbog bogatstva divljači, ovo područje je pogodno za lov, iako lovni turizam još nije razvijen. Stanovnici ovog područja se bave i stočarstvom, te uzgajaju ovce, koze, krave, i perad. U Donjoj Suvaji nalazi se ribogojilište pastrva, uz koje se planira izgradnja turističkog izletišta.

Zaštićena prirodna baština

Na ovom prostoru postoje zaštićena područja. Primjerice, Cerovačke pećine, su smještene unutar Parka prirode Velebit i zaštićene kao poseban geomorfološki rezervat. Ove pećine su vrlo poznate i značajne. Cerovačke pećine sastoje se od tri špilje (Donja, Srednja i Gornja), a ukupan istraženi kanal dostiže dužinu od 4 km. Za turistički posjet uređeno je prvih 700 m Donje i Gornje špilje.

Na prostoru ove prostorno-razvojne cjeline je i Vrelo Une koje je hidrološki spomenik prirode. Brojne druge zaštićene prirodne i biljne vrste čine ovaj prostor značajnim za očuvanje bioraznolikosti.

Prirodna lječilišta

Na ličko-pounskom području, osim blagotvornog utjecaja brdsko-planinske klime na zdravlje, ne postoje drugi prirodni lječilišni čimbenici, stoga ne postoje preduvjeti za lječilište na ovom području.

Turističke staze, putovi i ceste

Ličko-pounski prostor obiluje atraktivnim planinarskim stazama i penjačkim smjerovima, idealnim za ljubitelje prirode i aktivnog turizma. Ovdje se turisti mogu odlučiti za obilazak područja automobilom, motociklom i biciklom. Vožnja biciklom omogućuje istraživanje krajolika na dinamičan način. Biciklističke staze nude priliku za upijanje prirodnih ljepota, dok su rafting, kayaking i canoeing popularne aktivnosti na rijeci Uni. Rijeka Una nudi velike mogućnosti za avanturistički turizam, i ima potencijal da postane jedna od najatraktivnijih rafting staza u Europi. Izvor rijeke Une i okolna područja dostupna su posjetiteljima koji mogu prići po uređenoj planinarskoj stazi s vidikovcima i odmorištima.

4.3.2.13. Atrakcijska osnova prostora Biogradske rivijere – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Biogradska rivijera raspolaže s kulturno-povijesnom baštinom, uključujući arheološke lokalitete i spomenike, te se smatra jednom od bogatijih područja u Hrvatskoj. Ova baština čini temeljnu atraktivnost za razvoj kulturnog turizma. Dio lokaliteta i spomenika nije dovoljno turistički valoriziran, stoga je potrebno izdvojiti one s najvećim potencijalom za turistički razvoj.

Tablica 29 Kulturno-povijesna baština na Biogradskoj rivijeri

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Kulturno-povijesna cjelina naselja Sv. Filipa i Jakova	Sveti Filip i Jakov	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno povijesna cjelina mjesta Turanj	Turanj	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Zaseok Mandići i kula Fortica na otoku Babcu	Babac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Novovjekovni brodolom	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Antičke pristanišne instalacije	Sukošan	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke rustične vile s pristaništem	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka Ispovjednika	Bibinje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Katarine	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Dvorine - ostatci Rogovskoga dvora	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Stara župna crkva sv. Mihovila	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Andrije	Babac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije na groblju	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Gradina	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kula	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Milosrđa	Sukošan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Stošije	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka (sv. Mihovil)	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Maškovića han	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Andrije	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Templarska gradina	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana evanđelista	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve sv. Tome	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina naselja Bibinje	Bibinje	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na moru	Biograd na Moru	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina	Sukošan	Kulturno	Zaštićeno kulturno dobro

Sukošan		povijesna cjelina	
Kulturno-povijesna cjelina Pakoštane	Pakoštane	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nediljice	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostatci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Lonića	Bibinje	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište gradina Samograd	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve i groblje na lokalitetu Račice	Debeljak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Bošana	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gajina	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gladuše	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv.Trojice	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Most preko potoka Pećine	Vrana	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Podmorsko arheološko nalazište iz razdoblja antike	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv. Mihovila i rimokatoličko groblje	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Uzašašća gospodinova (glavni oltar, slika Bogorodice s djetetom, Sv. Mihovilom i Sv. Petrom)	Pakoštane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkvine sa crkom Sv. Marije	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Misni ornat iz župe presevtog Trojstva	Vrgada	Pokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Ostaci antičke luke u Pakoštanima u uvali Janice	Pakoštane	Arheologija	Odobreno istraživanje
Ljetnikovac Damiani sa	Vrgada	Arheologija	Preventivno zaštićeno

kapelicom Gospe od Zdravlja			dobro
Umijeće zidanja "u suho"		Nematerijalna	Preventivno zaštićeno dobro

Izvor: TZ Biograd na Moru, TZ Pakoštane, TZ Sukošan, TZ Sv. Filip i Jakov, TZ Bibinje , Prostorni plan Zadarske županije 2023., i Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Pokretni spomenici kulturne baštine

Biogradska rivijera bogata je pokretnim spomenicima kulturne baštine koji čuvaju povijest, tradiciju i umjetnički duh ovog kraja. Među njima su liturgijske riznice, umjetnički predmeti poput slika, skulptura, ali i povijesni namještaj, crkveni inventar, te brojni proizvodi umjetničkog obrta.

Kulturno-povijesne cjeline

Naselja poput Sv. Filipa i Jakova te Turnja zaštićena su kao kulturno-povijesne cjeline, dok je zaseok Mandići na otoku Babcu, zajedno s kulom Fortica, vrijedan primjer povijesnog naselja. U Bibinjama i Biogradu na Moru očuvane su kulturno-povijesne cjeline koje svjedoče o kontinuitetu života na ovom području.

Arheološki lokaliteti

Biogradska rivijera čuva brojne arheološke lokalitete. Ističu se ostaci antičke arhitekture i pristaništa u Biogradu na Moru, Turnju i Pakošanama, kao i brodolom iz 16. Stoljeća te antičke pristanišne instalacije u Pakošanama i Sukošanu. Značajni su i arheološki ostatci rimskog akvedukta Biba-Jader koji se protežu od Vrane do Zadra, uključujući predjele Lonića, Gajina i Gladuše.

Nepokretni spomenici

Među nepokretnim spomenicima posebno se ističu sakralni objekti kao što su:

- Crkva sv. Roka Ispovjednika u Bibinjama,
- Crkva sv. Andrije na otoku Babcu i Vrgadi,

- Crkva sv. Stošije u Biogradu na moru,
- Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Turnju.

Značajan je i Maškovića han u Vrani, jedinstveni primjer osmanske arhitekture u Hrvatskoj, koji danas služi kao turistički i kulturni centar. U Biogradu na moru nalazi se spomenik palim borcima, važan podsjetnik na povijesne događaje ovog kraja.

Preventivno zaštićeni lokaliteti

Preventivno zaštićeni lokaliteti dodatno obogaćuju ponudu Biogradske rivijere. Među njima su:

- Arheološki ostaci crkve i groblje na lokalitetu Račice kod Debeljaka,
- Most preko potoka Pećine u Vrani,
- Podmorsko arheološko nalazište iz razdoblja antike u Pakoštanima.

Nematerijalna baština

Nematerijalna baština ovog kraja također je vrijedna očuvanja. Posebno se ističu:

- Umijeće zidanja "u suho", karakteristično za gradnju suhozida i pastirskih kućica,
- Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način, koje se i danas primjenjuje.

Kultura života i rada

Kategorija turističkih atraktivnosti koje se temelje na kulturi života i rada doprinosi prepoznatljivosti pojedine destinacije i u pojedinim slučajevima može biti osnova za produženje turističke sezone. U ovoj kategoriji obuhvaćene su posebnosti folklor, rukotvorine, tradicijska gradnja, tradicijski obrti, vinogradarstvo, gastronomija, suvremena proizvodnja te razne druge kulturne posebnosti destinacije. Narodne nošnje Biogradske rivijere, karakteristične su za jadranski kulturni krug. Narodne nošnje se čuvaju u lokalnim etnološkim zbirkama te ih brojna kulturno-umjetnička društva ovog područja koriste prilikom izvođenja tradicionalnih narodnih plesova. Osim uobičajenih turističkih manifestacija, moguće je organizirati turističke edukativne radionice o folklornim posebnostima ovog područja, uključujući edukacije o tradicionalnim vezovima koji ukrašavaju nošnje, tradicionalnim plesovima i sličnim sadržajima.

Tradicijska klapskog pjevanja, karakteristična za područje cijele istočne obale Jadrana, već je turistički valorizirana kroz brojne manifestacije.

Ugostiteljska i turistička tradicija Biogradske rivijere seže u same početke organiziranog turizma na području ove prostorno-razvojne cjeline. Kako bi se unaprijedila kvaliteta turističke ponude ključno je ojačati suradnju s lokalnim proizvođačima autohtonih prehrambenih proizvoda i pića, što bi posjetiteljima omogućilo autentičan i jedinstven doživljaj ove destinacije.

U prošlosti su život i rad na priobalnom dijelu Biogradske rivijere bili obilježeni mirnim i skromnim načinom života, s naglaskom na poljoprivredu i ribarstvo. U poljoprivredi se ističe uzgoj maslina, vinove loze i povrća, dok su se u stočarstvu pretežno uzgajale ovce, koze i perad, i to uglavnom za vlastite potrebe. Lokaliteti na kojima je još vidljiv ovakav način života doprinose autentičnosti turističke ponude. Kamen je bio najdostupniji i najkorišteniji građevinski materijal. Danas suvremeni materijali s boljim izolacijskim svojstvima koji su i jeftiniji sve više zamjenjuju praksu korištenja kamena. Tipične kuće građene su na kat. U prizemlju je bila konoba, prostor za dnevni boravak i kuhinja. Na katu su bile najčešće smještene samo spavaće sobe. Čestice na poljima su odvojene suhozidima.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Biogradska rivijera je kroz povijest bila značajna za ekonomiju, kulturu i politiku Dalmacije. Na ovom prostoru djelovali su značajni umjetnici, znanstvenici, vojskovođe, sportaši te pripadnici vladarskih i plemićkih²⁰ obitelji. Njihova djela i ostavština pružaju osnovu za razvoj turističkih sadržaja, poput tematskih manifestacija posvećenih povijesnim osobama, znanstvenih kongresa, memorijalnih sportskih događaja, vjerskih hodočašća i drugih oblika kulturnog turizma. Ova prostorno-razvojna cjelina je bila dio „Triplex Confiniuma²¹“ te je imala burnu povijest obilježenu ratovima i političkim previranjima. Zainteresiranim turistima se mogu ponuditi tematske povijesne rute i događanja kako bi im se na originalan i moderan način približila povijest i nekadašnja strateška važnost ovog područja.

Manifestacije

Biogradska rivijera tijekom ljetne sezone nudi raznolik program manifestacija koje obogaćuju turističku ponudu ovog područja. Među najznačajnijima su događanja poput Biogradskog ljeta, koje uključuje raznovrsne sportske, zabavne i kulturne sadržaje. Ostali

²⁰ Obitelj grofova Borelli je posebno značajna za obranu od Turaka i kasnije unaprijeđenje poljoprivrede

²¹ Tromeđa tri carstva, Otomanskog, republike Venecije i Habsburškog carstva

istaknuti događaji uključuju Biogradsku noć, tradicionalni Slovenski vikend, Biograd Family and Friends festival te nautički sajam Biograd Boat Show, koji privlače domaće i međunarodne posjetitelje.

Prirodne atrakcije ovog područja uključuju Drvored čempresa u Biogradu na Moru, koji pruža poseban ugođaj za šetnju i rekreaciju. Grad Biograd ima lijepu šetnicu uz more. Biograd je poznat i po organizaciji jedriličarskih regata, koje su dio turističke ponude za nautičare.

U segmentu zabavnih atrakcija Biograd na Moru nudi Dalmaland Water & Amusement Park, koji pruža zabavu za obitelji i mlade.

Sportsko-rekreacijski sadržaji dodatno obogaćuju turističku ponudu, uključujući sportska igrališta, koja su dostupna kako lokalnom stanovništvu, tako i posjetiteljima. Biogradska rivijera nudi brojne mogućnosti za aktivan odmor, oslanjajući se na prirodne i kulturne resurse, čime postaje atraktivna destinacija za različite profile turista.

Na ostalim područjima Biogradske rivijere organiziraju se brojne manje kulturno-turističke manifestacije poput festivala klapskog pjevanja, pučkih fešta, likovnih kolonija, sportskih događaja, kulturnih ljeta i gastronomskih manifestacija. Jedriličarske regate s međunarodnim sudjelovanjem česte su i vrlo popularne, osobito u Zadarskom kanalu.

Turistička sezona na Biogradskoj rivijeri simbolično se otvara manifestacijom "Biogradski stol" koji je festival izvorne hrane, pića, suvenira i folklora.

Područje općine Sv. Filip i Jakov poznato je po manifestaciji Dani cvijeća, koja se tradicionalno održava u predsezoni i na kojoj se okupi veliki broj izlagača i proizvođača cvijeća te sudionika iz Hrvatske i inozemstva. Tijekom sezone organiziraju se razne kulturne manifestacije poput folklornih susreta, pučkih fešta i likovnih kolonija.

Pakoštane organiziraju svake godine manifestaciju "Dani vitezova vranskih", koja se održava krajem kolovoza. Ova manifestacija oživljava srednjovjekovni život i bitke s Turcima, a održava se u autentičnom ambijentu uz Han Jusufpaše Maškovića u mjestu Vrana. Ostale manifestacije u Pakoštanima uključuju festivale klapskog pjevanja, ljetne karnevale i etno-gastro manifestacije poput "Materine užance".

Slijedeća tablica prikazuje značajna događanja na Biogradskoj rivijeri.

Tablica 30 Manifestacije na Biogradskoj rivijeri

Događaji

Biograd na Moru	Biogradsko kulturno ljeto
Biograd na Moru	Biogradska noć
Biograd na Moru	Slovenski Vikend
Biograd na Moru	Biograd Family and Friends festival
Biograd na Moru	Biograd Boat Show
Sv. Filip i Jakov	Dani cvijeća
Sv. Filip i Jakov	likovne kolonije
Sv. Filip i Jakov	folklorni susreti
Sv. Filip i Jakov	tradicionalne pučke fešte
Općina Pakoštane	Dani Vitezova vranskih
	Uskršnja marenda
	Prvosvibanjski zalogaj
	Mali križi malo biži
	Mirisi Dalmacije
	Dan o pamidora
	Litnja pričinjaža
	Materine užance
	Koncert na otočiću Sv. Juština
	Advent u selu
	Vrgadinske užonce
	Šetnje Vrgadom
	S klapom kroz misto
	Dragarske bumbete
	Mirisi ljeta
	Fete i bokuni
	Zimska liga Dalmacije
	Hajdemo do Vrane
	MTB maraton Vransko jezero
	DM eko trail
	Regata malih katamaran
	Turnir u boćama
	Vaterpolo turnir
	Ljetne igre
Bibinje	Raspivano Bibinje
	Smotra folklora
	Bibinjski kogo
	Bibinjski gušti
Prirodne atrakcije	
	Park prirode Vransko jezero
Sv. Filip i Jakov	Park Folco Borelli
Biograd na Moru	Drvored čempresa
Bibinje	biciklistička staza- Bibinje bike Adventure
Općina Pakoštane	Park prirode Vransko jezero

	Staza tri otoka
	Vrgada
	Izvor vode Pečina
	Bak
	Vidikovac Čelinka
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta
Biograd na moru	šetnica - lungo mare
	jedriličarske regate
Općina Pakoštane	multifunkcionalo sportsko igralište
	Pješačke staze (17 pješačkih staza)
	Biciklističke staze (10 biciklističkih staza)
Zabavne atrakcije	
Biograd na Moru	Dalmaland Fun & Water Park
Općina Pakoštane	Adrenalinski park Vransko jezero

Izvor: TZ Biograd na Moru, TZ Pakoštane, TZ Sukošan, TZ Sv. Filip i Jakov, TZ Bibinje

Kulturne i vjerske ustanove

Zavičajni muzej grada Biograda na Moru jedina je kulturna ustanova na području Biograda. Muzej čuva spomeničku baštinu biogradskog primorja i okolice. Vrlo je atraktivna kulturno-povijesna zbirka "Teret potopljenog mletačkog broda iz 16. stoljeća"²².

Pored Zavičajnog muzeja, Biograd na Moru ima i niz zaštićenih kulturnih dobara koja obogaćuju kulturno-povijesnu ponudu grada. Među njima su:

- Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na Moru – zaštićeno kulturno dobro koje obuhvaća povijesnu jezgru grada,
- Ostaci antičke arhitekture – arheološki lokaliteti koji svjedoče o bogatoj povijesti ovog područja,
- Ostaci antičkog pristaništa – važno svjedočanstvo povijesnog značaja Biograda kao pomorske luke,
- Crkva sv. Ivana Evanđelista – arheološki lokalitet od povijesnog značaja,
- Arheološki ostaci crkve sv. Tome – zaštićeni arheološki lokalitet,

²² Brod je plovio na relaciji Venecija Carigrad i prevezio je raznovrsnu skupocjenu robu za trgovanje, a potonuo je 1583. g.

- Spomenik palim borcima – nepokretno pojedinačno dobro koje obilježava povijesne događaje,
- Arheološko nalazište Bošana – preventivno zaštićeno dobro koje čuva ostatke povijesnih struktura,
- Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader – preventivno zaštićeno arheološko dobro koje svjedoči o naprednoj infrastrukturi Rimskog carstva,
- Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja – zaštićeno kulturno dobro koje svjedoči o povijesnoj važnosti Biograda na moru,

Gore navedena kulturna dobra, zajedno sa Zavičajnim muzejom, čine Biograd na Moru zanimljivim kulturno-povijesnim odredištem i pružaju mogućnosti za turističku valorizaciju.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja, je namijenjeno lokalnom stanovništvu i turistima. Ovi sportsko-rekreacijski sadržaji su smješteni na priobalnom urbanom području. Tijekom turističke sezone broj dostupnih sadržaja raste jer su u funkciji sportski tereni koji pripadaju hotelima, turističkim naseljima, autokampovima, kao i sportsko-rekreativni sadržaji na plažama. Osim sportskih igrališta u Biogradu i susjednim općinama su dostupni i teniski tereni, mini-golf, nogometna i košarkaška igrališta, igrališta za odbojku na pijesku i mnogi drugi sadržaji koje koriste turisti.

Privatne poduzetničke inicijative osiguravaju sportsko-rekreacijske usluge, poput iznajmljivanja plovila, bicikala, skutera, ronilačke opreme, opreme za jedrenje na dasci, usluge parasailinga i slično. Na nekoliko lokacija moguće je unajmiti konje za rekreativno i terapijsko jahanje. Otvoreni i zatvoreni bazeni namijenjeni turistima nalaze se u sklopu hotela i turističkih naselja. Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja na otvorenom prostoru ovisna je o vremenskim uvjetima i nije dostupna tijekom hladnijeg dijela godine.

Atrakcija zbog atrakcije

Turistički izletnički brodovi koji iz Biograda vode turiste u Nacionalni park Kornati i Park prirode Telašćica predstavljaju atraktivnu i popularnu ponudu ove rivijere. Ostali sadržaji poput kockarnica²³ i noćnih klubova ne postoje na ovoj rivijeri.

Turističke paraatrakcije

Kategorija turističkih paraatrakcija obuhvaća prometnu infrastrukturu, servise putovanja, gospodarske i upravne sadržaje, zdravstvene ustanove, obrazovne institucije i trgovine. Ova indirektna turistička ponuda osigurava ugodan, siguran i kvalitetan boravak turista na destinaciji.

Područje Biogradske rivijere dobro je prometno povezano s ostatkom Hrvatske i inozemstvom. Izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split – Dubrovnik značajno je skratila vrijeme putovanja do Biogradske rivijere. Obližnja međunarodna zračna luka Zadar omogućuju brzu i povoljnu povezanost s 64 europska grada i to je važan preduvjet za produljenje turističke sezone. Uz autocestu i zračnu luku, priobalno urbano područje Biogradske rivijere povezano je i magistralnim cestama. U Gaženici je luka koja je povezana nacionalnim i međunarodnim pomorskim linijama.

U svakoj jedinici lokalne samouprave na Biogradskoj rivijeri nalaze se gospodarski, upravni, zdravstveni i trgovački objekti koji zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva i turista.

4.3.2.14. Atrakcijska osnova prostora Biogradske rivijere – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Priobalna područja Biogradske rivijere, gdje su smještene općine Sv. Filip i Jakov, Bibinje, Pakoštane, Sukošan i grad Biograd na moru odlikuju se niskom, razvedenom obalom s plitkim morem, brojnim uvalama i plažama. Šljunčane, pješčane i kamenite plaže, bilo prirodne, uređene ili neuređene, predstavljaju ključan turistički resurs. U tablici koja slijedi je dan popis plaža s detaljnim opisima, uključujući informacije o uređenju, pristupačnosti i dominantnom tipu plaže. Ove plaže čine središnji dio ljetno-kupališne ponude Biogradske rivijere.

²³ Npr. u Biogradu postoji automat klub ali ne spada u kategoriju kockarnica.

Tablica 31 Plaže na Biogradskoj rivijeri

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Općina Sukošan	Plaža Marina Dalmacija	Pod koncesijom; uređena šljunčana plaža
	Plaža Zlatna luka	Šljunčana uređena plaža sa prirodnim hladovinom
	Glavna plaža Dječji raj	Plaža s plitkim pješčanim dnom, obala je djelom popločana kamenim pločama, a djelom prekrivena oblucima
	Plaža Makarska	Uređena, popločana plaža sa oblucima
	Tustica	Prirodna kamenita plaža sa borovom šumom na obali
	Soline	Šljunčana plaža
	Barbir	Kamenita plaža
	Podvare	Prirodna i kamenita plaža
	Punta	Šljunčana plaža, ograđena plutačama
	Brajde	Pjeskovita plaža
Općina sv. Filip i Jakov, sv. Filip i Jakov	Plaža „Iza banja“	Betonirana, pješčana i šljunčana plaža
	Plaža „Croatia“	Šljunčana plaža
Općina sv. Filip i Jakov, Turanj	Plaža Morovička	Šljunčana plaža
Općina sv. Filip i Jakov, sv. Petar	Plaža Tustica	Prirodna šljunčana plaža
Grad Biograd na Moru	Plaža Mletak	Uređena pješčana plaža
	Plaža Soline	Uređena pješčana plaža
	Plaža Dražica	Uređena pješčana plaža
	Plaža Bošana	Uređena pješčana plaža
	Plaža Crvena luka	Pješčana plaža
	Plaže Slanica, Katarina i Planac	Divlje plaže
Općina Bibinje	Plaža Punta	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Punta Rožica	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža na Škaljici	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Šulterovo	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Karabani	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Dva mosta	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Lipauska	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima

Općina Pakoštane	Plaža Janice	Uređena, šljunčana plaža;
	Plaža Punta	Uređena, šljunčana plaža
	Plaža Pilatuša	Uređena, šljunčana plaža
	Plaža Bužakovina	Pješčana plaža
	Plaža Kozarica	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Porat	Šljunčana plaža
	Plaža Torine	Šljunčana plaža
	Plaža Dolaška Drga	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Poškaljina	Divlje plaže
	Plaža Podbrizi	Pješčana plaža
	Plaža Pržine	Šljunčana plaža
	Plaža Kranje	Divlje plaže
	Plaža Dražice	Divlje plaže
	Plaža Crkvine	Plaža na Vranskom jezeru

Izvor: TZ Biograd na Moru, TZ Pakoštane, TZ Sukošan, TZ Sv. Filip i Jakov, TZ Bibinje

Plaže na Biogradskoj rivijeri uključuju raznovrsne opcije od uređenih šljunčanih plaža s popratnim sadržajima poput Marine Dalmacija u Sukošanu, plaže Punta u Bibinju te Janice i Punta u Pakoštanima, do prirodnih i divljih plaža poput Tustice u Sukošanu, Slanice u Biogradu i Crkvine na Vranskom jezeru. Ove plaže pružaju opcije za sve vrste posjetitelja, od obitelji s djecom do avanturista koji traže netaknutu prirodu. Šljunčane, pješčane i betonirane plaže s tuševima, ležaljka i igralištima čine ovaj prostor pogodnim za turiste tijekom ljetne sezone.

Klima

Klima Biogradske rivijere, s toplim ljetima i blagim zimama, omogućuje dugu sezonu turizma, dok povoljni vjetrovi čine ovo područje atraktivnim za nautički turizam. Zadarski kanal popularna je destinacija za jedriličare, a regate su postale redoviti događaji koji dodatno obogaćuju turističku ponudu.

Voda

More, kao glavni turistički resurs, je u središtu ljetno-kupališne ponude Biogradske rivijere. Plaže, bilo uređene ili prirodne, pružaju raznovrsne mogućnosti za odmor i aktivnosti, dok njihova atraktivnost privlači posjetitelje iz cijelog svijeta.

Biljni i životinjski svijet

Područje Biogradske rivijere obiluje zimzelenom mediteranskom vegetacijom, osobito hrastom crnikom, koji dominira krajobrazom. Nekadašnji vinogradi, voćnjaci i maslinici, koji su s vremenom zapušteni, danas se obnavljaju i ponovno oblikuju atraktivne krajolike. Posljednjih godina posebno se intenzivira sadnja maslinika i vinograda. Novi i obnovljeni maslinici i vinogradi predstavljaju preduvjet za razvoj vinskih staza i puteva maslinovog ulja te proširenje enološke i gastronomske ponude.

More je umjereno bogato ribama i školjkama koje čine osnovu lokalne gastronomske ponude. Podmorje je poznato po raznovrsnoj flori i fauni, što omogućuje razvoj ronilačkog i ribolovnog turizma. Park prirode Vransko jezero važno je stanište ptica, pri čemu je njegov sjeverozapadni dio zaštićen kao poseban ornitološki rezervat, dok je cijelo jezero proglašeno europski važnim područjem za ptice.

Zaštićena prirodna baština

Zaštićeni dijelovi prirode predstavljaju značajan resurs za razvoj turizma. Biogradska rivijera, zahvaljujući svojoj biološkoj, krajobraznoj i geomorfološkoj raznolikosti, obuhvaća područja pod različitim stupnjevima zaštite.

Zaštićeni dijelovi prirode na Biogradskoj rivijeri obuhvaćaju niz atrakcija značajnih za turizam. Među njima su park prirode Vransko jezero, koji se proteže kroz općine Pakoštane i Biograd na Moru, te spomenici parkovne arhitekture poput Parka Folco Borelli u Sv. Filipu i Jakovu i drvoreda čempresa u Biogradu. Bibinje nudi biciklističku stazu Bibinje Bike Adventure, dok Pakoštane dodatno ističe atrakcija poput Staze tri škoja, otoka Vrgade, izvora vode Pečine, područja Bak te vidikovca Čelinka, koji pružaju panoramski pogled na okolicu. Ove prirodne atrakcije pridonose raznolikosti turističke ponude na rivijeri.

Lječilišni turizam

Specijalna bolnica za ortopediju u Biogradu na Moru je dobila niz ulaganja tijekom zadnjih godina. U 2024. godini je odobreno financiranje projekta „Poboljšanje kvalitete postojećih i uvođenja novih usluga u zdravstvenom turizmu“ vrijednog 3.326.735,96 eura, od čega 2.623.829,72 eura bespovratnih sredstava iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. Biogradska bolnica sredstva iz NPOO-a osigurala je kroz javni poziv

Ministarstva turizma i sporta „Regionalna diversifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti“. Specijalna bolnica za ortopediju je prepoznata kao kvalitetna zdravstvena ustanova za ortopedске operacije i rehabilitaciju bolesnika u Hrvatskoj. Ova zdravstvena ustanova ima potencijal da postane osnova lječilišnog turizma u Biogradu.

Turističke staze, putovi i ceste

Svako mjesto na području Biogradske rivijere ima uređenu šetnicu uz more. Obalna šetnica povezuje naselja Turanj i Sveti Filip i Jakov, omogućujući ugodnu šetnju uz more između ova dva mjesta. Što se tiče ostalih mjesta na Biogradskoj rivijeri, a to su Pakoštane, Biograd na Moru, Bibinje i Sukošan – ne postoje izravne obalne šetnice koje ih u potpunosti međusobno povezuju. Međutim, svako od tih mjesta ima spomenute vlastite šetnice uz more koje pružaju prekrasne poglede i prilike za opuštanje. Primjerice, u Biogradu na Moru nalazi se šetnica uz plažu Dražica, koja je popularna među posjetiteljima. Iako ne postoje kontinuirane šetnice koje povezuju sva navedena mjesta Biogradske rivijere, vožnja biciklom ili automobilom duž jadranske obale omogućuje uživanje u prekrasnim obalnim krajolicima između ovih destinacija.

Brojni biciklisti koji žele putovati između naselja često koriste Jadransku magistralu, što ih izlaže opasnostima zbog intenzivnog prometa tijekom ljetne sezone.

Atraktivnost obalnog područja Biogradske rivijere otvara mogućnost za povezivanje naselja šetnicama i biciklističkim stazama uz more, uz koje bi bili razni turistički sadržaji i usluge. Jadranska magistrala je atraktivno položena duž obalne ceste uz koju bi se mogle dograditi turističke staze i biciklističke rute tako da ne koriste kolnik.

4.3.2.15. Atrakcijska osnova Ninske rivijere – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Pored prirodnih, Ninska rivijera, obiluje povijesnim i kulturnim znamenitostima. Ova prostrano-razvojna cjelina nudi raznovrsnu turističku ponudu temeljenu na kulturnim dobrima i tradiciji.

Grad Nin poznat je po svojoj bogatoj povijesti i kulturnim lokalitetima koji svjedoče o njegovoj važnosti kroz različita povijesna razdoblja. Crkva sv. Križa, poznata i kao "najmanja katedrala na svijetu", smještena u središtu grada, okružena je prapovijesnim i

antičkim nalazima, čineći je kulturnim dobrom od nacionalnog značaja. Rimski mozaici i arheološki ostaci rimske stambene kuće s mozaicima ističu se kao dokazi o značaju Nina tijekom doba Rimskog Carstva. Kulturno-povijesna cjelina grada Nina i kopnena arheološka zona pružaju cjelovit uvid u bogatu povijest ovog povijesnog grada. Crkva sv. Asela (Anselma) i Crkva sv. Ambroza, također su smještene u Ninu, predstavljaju nepokretna dobra koja svjedoče o povijesnoj i duhovnoj važnosti ovog područja. Posebno je značajna Svetkovina Gospe od Zečeva, nematerijalno kulturno dobro koje odražava duboku vjersku i kulturnu tradiciju lokalnog stanovništva.

Općina Vrši svojim povijesnim lokalitetima doprinosi Ninskoj rivijeri. Crkva Gospe od Zečeva, zaštićeno nepokretno kulturno dobro, jedno je od najvažnijih mjesta duhovne baštine. Ostaci crkve sv. Lovre te Crkva sv. Jakova dodatno naglašavaju povijesni značaj ove općine.

Naselje Zaton, koje se nalazi u sastavu grada Nina, obiluje arheološkim lokalitetima. Ostaci antičke luke svjedoče o važnosti ovoga područja u doba antike, dok Crkva sv. Nikole predstavlja nepokretno kulturno dobro koje privlači posjetitelje svojom povijesnom i arhitektonskom vrijednošću. Ova su mjesta idealna za istraživanje povijesti kroz neposredan doživljaj prostora. Važno je napomenuti da povijest šireg prostora današnjeg Zatona pripada povijesti Nina, budući da je Zaton kao naselje formiran tek u 18. stoljeću. Većina povijesnih nalaza i lokaliteta s tog prostora direktno je povezana s poviješću i razvojem grada Nina.

Na otoku Viru ističe se Utvrda "Kaštelina", zaštićeno arheološko dobro koje svjedoči o obrambenom značaju ovog područja tijekom prošlih stoljeća. Njena atraktivna lokacija i očuvanost čine je nezaobilaznim mjestom za ljubitelje povijesti i kulture.

Privlaka doprinosi Ninskoj rivijeri svojim povijesnim lokalitetima poput Crkve sv. Vida, nepokretnog kulturnog dobra, te arheološkog nalazišta Tiraboškova, koje je preventivno zaštićeno. Jadranska marijanska maritimna hodočašća su nematerijalno kulturno dobro i ističu vjerski značaj Ninske rivijere te privlače brojne hodočasnike.

U tablici koja slijedi je navedena kulturno-povijesna baština Ninske rivijere.

Tablica 32 Kulturno-povijesna baština Ninske rivijere

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Kulturno-povijesna cjelina naselja Sv. Filipa i Jakova	Sveti Filip i Jakov	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno povijesna cjelina mjesta Turanj	Turanj	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro

Zaseok Mandići i kula Fortica na otoku Babcu	Babac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Novovjekovni brodolom	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Antičke pristanišne instalacije	Sukošan	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke rustične vile s pristaništem	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka Ispovjednika	Bibinje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Katarine	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Dvorine - ostatci Rogovskoga dvora	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Stara župna crkva sv. Mihovila	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Andrije	Babac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije na groblju	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Gradina	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kula	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Milosrđa	Sukošan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Stošije	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka (sv. Mihovil)	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Maškovića han	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Andrije	Vrgada	Nepokretna	Zaštićeno kulturno

		pojedinačna	dobro
Templarska gradina	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana evanđelista	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve sv. Tome	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina naselja Bibinje	Bibinje	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na moru	Biograd na Moru	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Sukošan	Sukošan	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Pakoštane	Pakoštane	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nediljice	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostatci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Lonića	Bibinje	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište gradina Samograd	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve i groblje na lokalitetu Račice	Debeljak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Bošana	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gajina	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gladuše	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv.Trojice	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Most preko potoka Pećine	Vrana	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Podmorsko arheološko nalazište iz razdoblja antike	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro

Crkva Sv. Mihovila i rimokatoličko groblje	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Uzašašća gospodinova (glavni oltar, slika Bogorodice s djetetom, Sv. Mihovilom i Sv. Petrom)	Pakoštane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkvine sa crkvom Sv. Marije	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Misni ornat iz župe presvetog Trojstva	Vrgada	Pokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Ostaci antičke luke u Pakošanama u uvali Janice	Pakoštane	Arheologija	Odobreno istraživanje
Ljetnikovac Damiani sa kapelicom Gospe od Zdravlja	Vrgada	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Umijeće zidanja "u suho"		Nematerijalna	Preventivno zaštićeno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Prostorni plan Zadarske županije 2023. i TZ Grada Nina

Kultura života i rada

Kultura života i rada na području Ninske rivijere temelji se na tradiciji poljoprivrede, ribarstva, proizvodnje soli te očuvanim običajima i gastronomiji. Ova prostorno-razvojna cjelina odlikuje se bogatom poviješću, autohtonim načinom života te skladom između čovjeka i prirode, što pridonosi njenoj atraktivnosti kao turističke destinacije.

Područja Nina, Vira, Vrsi i Privlake karakterizira mediteranska poljoprivreda, pri čemu prevladavaju uzgoj maslina, vinove loze i povrća, dok u stočarstvu dominira uzgoj ovaca i koza, prvenstveno za osobne potrebe.

Maslinici i vinogradi na ovom području posljednjih se godina intenzivno obnavljaju i šire, što je preduvjet za razvoj vinskih cesta i ruta maslinovog ulja te obogaćuje enološku i gastronomsku ponudu. Proizvodnja kvalitetnog maslinovog ulja i vina postaje sve važniji segment lokalne turističke ponude, dok obiteljska poljoprivredna gospodarstva mogu nuditi degustacije i prodaju autohtonih proizvoda.

Jedan od neprepoznatljivijih elemenata kulture rada u Ninu jest Solana Nin, koja već stoljećima proizvodi prirodnu morsku sol. Bazen soli stvaraju jedinstven krajobraz, dok se tradicionalne metode proizvodnje prenose s generacije na generaciju. U sklopu solane se nalazi i mali muzej „Kuća soli“, koji posjetiteljima omogućuje uvid u proces proizvodnje te nudi edukativni sadržaj o značaju soli kroz povijest. Turistička valorizacija ovog resursa uključuje organizaciju festivala soli, tematskih radionica i interaktivnih tura koje dodatno obogaćuju ponudu destinacije.

Jedan od najpoznatijih autohtonih proizvoda ovog kraja je Ninski šokol, tradicionalni suhomesnati specijalitet pripremljen prema recepturi koja se prenosi generacijama. Ova sušena delicija od svinjetine natopljena crnim vinom i začinima dio je gastronomskog identiteta rivijere. Svake godine održava se "Šokolijada", manifestacija posvećena ovom jedinstvenom proizvodu, koja privlači brojne turiste i ljubitelje autohtone hrane.

Otok Vir, iako mostom povezan s kopnom, zadržao je elemente otočnog načina života. Tradicionalna suhozidna gradnja, očuvane narodne nošnje i običaji poljoprivrede i ribarstva značajke su koje doprinose autentičnosti ovog područja. Unatoč rastućem broju turističkih objekata i modernizaciji, Vir još uvijek pruža mogućnosti za doživljaj starog Mediterana kroz lokalne gastronomske specijalitete i folklorne manifestacije.

Područje Ninske solane važno je ornitološko stanište. Ovo područje (uz Bokanjačko blato) dom je mnogim pticama selicama i rijetkim vrstama, što ga čini atraktivnom lokacijom za razvoj turizma promatranja ptica. Ekoturističke aktivnosti, poput edukativnih šetnji i vođenih tura, omogućuju posjetiteljima da istraže prirodne ljepote ovog područja na održiv način.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Ninska rivijera ima bogatu povijest i kulturnu baštinu koja seže tisućama godina unatrag, oblikovanu utjecajem mnogih znamenitih osoba i povijesnih događaja. Ovo područje bilo je ključno za razvoj hrvatske povijesti, kulture i vjerskog života.

Sv. Anselmo, prvi biskup Nina, bio je ključna figura u širenju kršćanstva na ovim prostorima. Njegova uloga u jačanju vjerske zajednice i izgradnji crkava u Ninu čini ga jednom od najvažnijih povijesnih osoba ovog kraja. Crkva sv. Asela danas služi kao trajni podsjetnik na njegov doprinos. Nin se često povezuje i s kraljem Tomislavom, prvim hrvatskim kraljem, koji je upravo u ovom gradu imao jedno od svojih političkih središta u ranom srednjem vijeku. Kao kraljevski grad, Nin je simbolizirao moć i identitet ranosrednjovjekovne Hrvatske.

Jedna od najvažnijih povijesnih ličnosti Ninske rivijere bio je Grgur Ninski, biskup Nina iz 10. stoljeća, koji se borio za uvođenje staroslavenskog jezika u liturgiju. Njegova odluka da približi vjerske obrede običnom puku bila je revolucionarna, a skulptura Grgura Ninskog, rad Ivana Meštrovića, danas stoji u Ninu kao podsjetnik na ovu važnu povijesnu osobu. Dodatnu povezanost Ninske rivijere s razvojem hrvatske kulture pruža Bartol Kašić, otac hrvatske gramatike, čiji je rad na prvoj hrvatskoj gramatici i prijevodima Biblije imao neprocjenjiv utjecaj na jezik i književnost.

Povijest Ninske rivijere oblikovali su i brojni važni događaji. Osnivanje Ninske biskupije u 9. stoljeću označilo je početak duhovnog i političkog razvoja Nina. Kao simbol crkvene samostalnosti, biskupija je bila jedno od prvih središta širenja kršćanstva među Hrvatima. Tijekom Rimskog Carstva, Nin je bio važno administrativno i trgovačko središte, o čemu svjedoče arheološki nalazi poput rimskih mozaika i ostataka stambenih kuća. Rimljani su ostavili dubok trag na urbanizaciju i bogatstvo ovoga kraja.

Jedan od ključnih trenutaka u povijesti ovog područja bio je sukob s Mletačkom Republikom. Mlečani su nekoliko puta napadali i uništavali grad, što je ostavilo trajne tragove na njegovom razvoju. Unatoč tim razaranjima, Nin je uspio zadržati svoju važnost kroz stoljeća. Svetkovina Gospe od Zečeva, povezana s čudesnim spašavanjem kipa Gospe nakon što su ga Mlečani pokušali uništiti, i danas okuplja vjernike iz cijele Hrvatske i svijeta. Ova tradicija, duboko ukorijenjena u vjerskom identitetu Nina, čini ovo hodočašće jednim od najvažnijih duhovnih događaja regije.

Proizvodnja soli u Ninskoj solani također je obilježila povijest ovog kraja, čineći Nin gospodarskim središtem još od ranih razdoblja. Solana Nin, sa svojim atraktivnim bazenima soli, danas je simbol ove tradicije i važan dio turističke ponude. Uz to, Nin je tijekom Austro-Ugarske monarhije doživio modernizaciju solane i poljoprivrede, što je ostavilo trajan trag na njegovom razvoju.

Ninska rivijera, sa svojim znamenitim osobama i događajima predstavlja važan dio hrvatskog kulturnog identiteta. Povijest Ninske rivijere danas je temelj za razvoj kulturnog turizma.

Kulturne manifestacije i očuvanje tradicije

Na području Ninske rivijere njeguje se tradicija klapskog pjevanja, koje je prepoznato i valorizirano kroz brojne ljetne manifestacije. Folklorni nastupi, edukacije o tradicionalnim plesovima i vezovima te izložbe rukotvorina dodatno obogaćuju kulturnu ponudu regije.

Zbog očuvanog krajolika, bogate povijesti i tradicijskih zanata, Ninska rivijera nudi jedinstven spoj prirodnih ljepota i autentične kulture života i rada, čime se stvara prepoznatljivost destinacije i omogućava razvoj održivog turizma tijekom cijele godine.

Manifestacije

Manifestacije na području Ninske rivijere su zbir kulturnih, vjerskih i gastronomskih događanja, koja tijekom godine privlače brojne posjetitelje. Ovo područje, poznato po svojoj bogatoj povijesti i tradiciji, nudi raznovrstan program koji zadovoljava interese svih posjetitelja.

Hodočašće na otočić Zečevo na blagdan Gospe od Zečeva jedno je od najvažnijih vjerskih događanja na Ninskoj rivijeri. Ovo tradicionalno okupljanje vjernika, koje slavi čudesan povratak kipa Gospe od Zečeva nakon uništenja grada od strane Mlečana, privlači hodočasnike iz cijele Hrvatske i šire. Maritimno marijansko hodočašće iz Nina na otočić Zečevo dodatno povezuje vjersku baštinu ovog kraja s njegovom bogatom pomorskom tradicijom.

Dani zaštitnika grada Nina, sv. Marcele i sv. Anselma, obogaćuju kulturni i vjerski kalendar rivijere, povezujući posjetitelje s poviješću i duhovnošću ovog područja. Ove manifestacije uključuju procesije, misna slavlja i prigodne kulturne programe.

Ninska šokolijada, poznata gastronomska manifestacija, ističe se kao jedinstven događaj posvećen tradicionalnom suhomesnatom proizvodu - ninskom šokolu. Posjetitelji tijekom manifestacije imaju priliku kušati ovu deliciju, upoznati se s načinom njezine pripreme i uživati u natjecanju majstora u pripremi šokola. Ovaj događaj predstavlja jedinstven spoj tradicije, gastronomije i života lokalne zajednice.

Festival sunca i svjetlosti u crkvi sv. Križa, poznatoj kao "najmanja katedrala na svijetu", obilježava prvi dan ljeta. Tijekom ovog događaja održavaju se kreativne radionice, predavanja i drugi sadržaji koji slave arhitektonsku ljepotu i povijesnu važnost ove crkve. Ovaj festival naglašava povezanost Nina s kulturnim i povijesnim naslijeđem.

Festival soli, manifestacija koja slavi „bijelo zlato“ drevnog grada Nina, stavlja naglasak na važnost Solane Nin kroz povijest. Posjetitelji imaju priliku upoznati tradicionalne metode proizvodnje soli i sudjelovati u brojnim edukativnim i zabavnim aktivnostima.

Festival pijeska, događaj koji se održava na pješčanim plažama Nina, privlači posjetitelje svih uzrasta. Tijekom festivala održavaju se natjecanja u izradi skulptura od pijeska, čime se slavi prirodna ljepota ovog kraja te kreativnost posjetitelja i lokalne zajednice.

Prvenstva u rukometu na pijesku, koja se održavaju na plažama Ninske rivijere, posebna su sportska atrakcija koja privlači brojne sudionike i gledatelje iz cijele Hrvatske i inozemstva. Ova natjecanja kombiniraju sport, zabavu i prirodne ljepote, čineći ih nezaobilaznim dijelom ljetne ponude. Pješčane plaže, poznate po svojoj ljepoti i pristupačnosti, idealne su za održavanje ovakvih događaja, koji ističu sportski duh i stvaraju dinamičnu atmosferu za posjetitelje.

Ekološki i edukativni događaj Svjetski dan prebrojavanja ptica stavlja fokus na očuvanje prirode i bogatu faunu područja Ninske rivijere. Posjetitelji imaju priliku sudjelovati u promatranju ptica te naučiti više o značaju ovog područja kao dijela nacionalne ekološke mreže.

Osim ovih ključnih događaja, Ninska rivijera poznata je po brojnim festivalima klapskog pjevanja, pučkim feštama, likovnim susretima i kulturnim ljetima. Primjerice, Virsko ljeto nudi bogat program zabave, uključujući nastupe glazbenika, kazališne predstave i gastronomske događaje, čineći ga nezaobilaznim dijelom ponude Ninske rivijere.

Tablica 33 Manifestacije na Ninskoj rivijeri

Događaji	
Grad Nin	Maritimno marijansko hodočašće iz Nina na otočić Zečevo 5. 5. i 5. 8.
Grad Nin	Svetkovina Gospe od Zečeva
Grad Nin	Blagdan sv. Marka
Grad Nin	Blagdan sv. Jakova
Grad Nin	Blagdan sv. Marcele zaštitnice grada Nina
Grad Nin	Blagdan sv. Anselma zaštitnika grada Nina
Grad Nin	Ninska šokolijada
Grad Nin	Festival sunca i svjetlosti u crkvi sv. Križa
Grad Nin	Festival soli
Grad Nin	Festival pijeska
Grad Nin	Svjetski dan prebrojavanja ptica
Grad Nin	Romantični tjedan u najromantičnijoj destinaciji Europe
Grad Nin	Windsurfing regate
Grad Nin	Rukomet na pijesku
Grad Nin	Odbojka na pijesku
Vir	Virsko ljeto
Vir	festivali klapskog pjevanja
Vir	pučke fešte
Vir	likovni susreti
Vir	sportski susreti
Vir	kulturna ljeta
Vir	gastronomske manifestacije
Prirodne atrakcije	
Grad Nin	Ninski zaljev
Više lokacija	Privlaka - Ninski zaljev - Ljubački zaljev
Grad Nin	Ljekovito blato s eko prirodnim lječilištem
Grad Nin	Sol i solana Nin
Grad Nin	Ornitološko područje
Grad Nin	Pješčane dine s rijetkim vrstama biljnih zajednica

Grad Nin	Estuarij rijeke Miljašić jaruge
Grad Nin	Eko park Ninska laguna
Grad Nin	Prirodni ekološki botanički vrt
Grad Nin	Grebeni u Ninskom zaljevu
Grad Nin	Podvodna arheološka nalazišta s ostacima brodova
Grad Nin, Ninski stanovi	Livade sa livadnim procjepkom
Grad Nin, Ninski stanovi	Tunel s Bokanjačkog blata i kanal do rijeke Miljašić jaruge
Grad Nin, mjesto Grbe	Bajeri
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
Grad Nin	Biciklizam
Grad Nin	Škole jedrenja na dasci/ windsurfing
Grad Nin	Škole ronjenja
Grad Nin	Kitesurfing škole/kitesurfing
Grad Nin	Kayaking, tracking
Grad Nin	Biciklističke i pješačke staze
Zadar - Nin - Vir	Biciklistička staza
Grad Nin	Sportski rekreacijski sadržaji Zaton Holiday resorta Nin
Grad Nin	Sportski centar Dvorina
Grad Nin	Multifunkcionala sportska igrališta
Zabavne atrakcije	
Grad Nin	škole klapskog pjevanja
Grad Nin	festivali klapskog pjevanja
Grad Nin	koncerti ninskog Tamburaškog orkestra
Grad Nin	pučke fešte, nastupi folklora I KUD-ova
Grad Nin	likovni susreti
Grad Nin	kulturna ljeta (koncerti klasične glazbe, likovne kolonije i dr)
Grad Nin	edukacije o promatranju ptica
Grad Nin	edukacije o restauraciji
Grad Nin	sudjelovanje u arheološkim iskopanjima pod stručnim nadzorom
Grad Nin	etnografske radionice
Grad Nin	Ninsko kulturno ljeto

Izvor: TZ Grada Nina, TZ Vir

Kulturne i vjerske ustanove

Muzej ninskih starina čuva artefakte iz različitih povijesnih razdoblja koji svjedoče o važnosti Nina kao povijesnog središta. Ovdje su smješteni nalazi poput rimskog mozaika i ostataka antičkih građevina, koji svjedoče o razdoblju kada je Nin bio važna rimska kolonija. Muzej je nezaobilazna destinacija za ljubitelje povijesti i arheologije.

Riznica crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Nina" smještena je u povijesnoj jezgri grada. Ova riznica sadrži dragocjene sakralne predmete, poput liturgijskog posuđa, relikvijara i ukrašenih ikona, koji datiraju iz ranih stoljeća kršćanstva. Posebnu važnost imaju predmeti iz vremena kada je Nin bio sjedište biskupije.

Crkva sv. Križa, često nazivana "najmanjom katedralom na svijetu", simbol je arhitektonske i povijesne važnosti Nina. Ova romanička građevina služi kao ključna točka kulturnih i vjerskih događanja, uključujući Festival sunca i svjetlosti, koji se svake godine održava na dan ljetnog solsticija.

Crkva Gospe od Zečeva jedna je od najvažnijih vjerskih ustanova u regiji. Gospa od Zečeva, zaštitnica Nina, privlači brojne hodočasnike, posebno tijekom blagdana. Hodočašće na otočić Zečevo povezano je s višestoljetnom tradicijom i duhovnim značajem za lokalno stanovništvo i posjetitelje.

Kulturno-povijesna cjelina Nina, koja uključuje ostatke rimskih građevina, poput hramova i mozaika, te srednjovjekovnih fortifikacija, osigurava poseban značaj ovom području. Kulturna baština obogaćena je i brojnim crkvama, uključujući crkvu sv. Nikole i sv. Ambroza, koje svjedoče o kontinuitetu vjerskog života u ovom području.

Na području Privlake nalazi se Crkva sv. Vida, koja je važan primjer sakralne arhitekture i svjedočanstvo o religijskom životu u manjim naseljima na rivijeri.

Ninske kulturne i vjerske ustanove ne samo da čuvaju povijest, već pružaju platformu za obrazovanje i kulturni turizam. Njihova očuvana arhitektura, povijesna važnost i simbolika čine ih nezaobilaznim dijelom turističkog iskustva na ovom području. Posjetitelji imaju priliku upoznati se s bogatim povijesnim i vjerskim naslijeđem koje obogaćuje autentičan doživljaj Ninske rivijere.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja, namijenjenih lokalnom stanovništvu i turistima, smještena je na priobalnom urbanom području Ninske rivijere. Tijekom turističke sezone broj ovih sadržaja raste jer se otvaraju sportski tereni koji pripadaju turističkim objektima kao i sportsko-rekreativni sadržaji na plažama.

Poduzetnici osiguravaju dodatne sportsko-rekreacijske usluge, poput najma bicikala, skutera, plovila, ronilačke opreme, opreme za jedrenje na dasci, SUP-ova, usluga parasailinga i drugih sportskih aktivnosti. Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja na

otvorenom prostoru ovisna je o vremenskim uvjetima i nije dostupna izvan turističke sezone.

Otok Vir ima dobro razvijenu sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, uključujući igrališta za košarku, nogomet, odbojku i druge sportove, koja su dostupna lokalnom stanovništvu tijekom cijele godine. Tijekom turističke sezone ponuda se proširuje sportovima poput surfanja, tenisa i drugih aktivnosti.

Atrakcija zbog atrakcije

Turistima se nude izleti brodom do Zadra i dalje do Nacionalnog parka Kornati i Parka prirode Telašćica. Autobusom turisti mogu na izlete do Nacionalnih parkova Paklenica i Plitvička jezera. Turisti mogu otploviti organiziranom izletničkom turom i prema otoku Molatu gdje su česti susreti s familijama dupina.

Turističke paraatrakcije

Područje Ninske rivijere dobro je prometno povezano s ostatkom Hrvatske i inozemstvom. Dobru cestovnu povezanost omogućila je izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split – Dubrovnik. Međunarodna zračna luka Zadar omogućuju brzu i povoljnu povezanost s 64 europska grada i doprinosi produžetku turističke sezone. Ninska rivijera je povezana regionalnim cestama. Tijekom ljeta je cesta prema Zadru opterećena gustim prometom. Najbliža luka s nacionalnim i međunarodnim brodskim linijama jer Gaženica pored Zadra.

U svakoj jedinici lokalne samouprave dostupne su osnovne gospodarske, upravne, zdravstvene i trgovačke usluge. Dom zdravlja Zadarske županije ima ambulantu u Ninu. Za ozbiljnije zdravstvene situacije na raspolaganju je ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije u Ninu koja kolima hitne pomoći prevozi bolesnike u OB Zadar.

4.3.2.16. Atrakcijska osnova Ninske rivijere – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Priobalni prostor rivijere grada Nina, smješten unutar Zadarske županije, karakterizira niska i razvedena obala s plitkim morem, brojnim pješčanim i šljunčanim plažama te slikovitim lagunama. Ovo područje, poznato po očuvanoj prirodi i bogatoj kulturno-

povijesnoj baštini, obuhvaća Ninski zaljev, Ljubačku uvalu te okolna naselja poput Zatona, Privlake, Vrsi i otoka Vira. Rivijera Nina prepoznatljiva je po svojim dugim pješčanim plažama, među kojima se ističe Kraljičina plaža, jedna od najpoznatijih u Hrvatskoj, zahvaljujući ljekovitom blatu i plitkom moru pogodnom za obitelji s djecom. Uz obalu se nalaze brojne prirodne i uređene plaže koje predstavljaju vrijedan turistički resurs, čineći ovo područje atraktivnim za ljetni turizam, rekreaciju i sportove na vodi.

Klima

Područje Ninske rivijere odlikuje se tipičnom mediteranskom klimom, s toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama. Ove klimatske karakteristike omogućuju ugodne vremenske uvjete tijekom većeg dijela godine, čineći rivijeru privlačnom za turizam od kasnog proljeća do rane jeseni.

Ljetni mjeseci donose obilje sunčanih dana, s prosječnim temperaturama zraka koje često prelaze 30°C, dok more doseže ugodnih 25°C i više, što stvara idealne uvjete za ljetno-kupališni turizam. Blage zime s rijetkim i kratkotrajnim hladnim prodorima omogućuju cjelogodišnje aktivnosti na otvorenom, uključujući rekreativne sportove i izlete po prirodi.

Specifični vjetrovi, poput maestrala koji ljeti donosi osvježanje, te bure i juga koji povremeno pušu u zimskim mjesecima, utječu na mikroklimu ovog područja. Zahvaljujući povoljnim vjetrovima i plitkom moru, Ninska rivijera privlačna je i ljubiteljima vodenih sportova poput jedrenja, kitesurfinga i windsurfinga, posebice u lagunama i uvalama koje pružaju sigurne uvjete za ove aktivnosti.

Voda

More je osnovni turistički resurs Ninske rivijere i predstavlja temelj ljetno-kupališne ponude. More na Ninskoj rivijeri privlači posjetitelje svojom čistoćom, toplinom i plitkoćom. Ninski zaljev i obližnje lagune, s poznatim pješčanim plažama i bogatom morskom florom i faunom, idealni su za obiteljski turizam.

Akvatorij Ninske rivijere nudi atraktivne prirodne uvjete za nautički turizam. Iako nema marina, u okolnim područjima, poput Privlake i otoka Vira, nalaze se uređena sidrišta i komunalni vezovi koji omogućuju sigurno pristajanje brodova. Osim toga, specifični vjetrovi i konfiguracija obale stvaraju izvrsne uvjete za kitesurfing i windsurfing, čineći Nin jednom od omiljenih destinacija za ove sportove u Hrvatskoj.

Uz morsku obalu, značajan prirodni i turistički resurs predstavlja i ninsko ljekovito blato, čija su terapijska svojstva poznata još iz rimskog doba.

Područje Nina obiluje manjim vodotocima i močvarnim staništima, važnima za očuvanje bioraznolikosti. Solana Nin također je značajan vodeni resurs, ne samo zbog proizvodnje soli već i zbog svoje ekološke i kulturne vrijednosti, čineći je atraktivnim lokalitetom za ekoturizam.

Biljni i životinjski svijet Ninske rivijere

Područje Ninske rivijere odlikuje se karakterističnom mediteranskom vegetacijom, s prevladavajućim zimzelenim biljkama koje oblikuju prirodni krajobraz. Uz autohtonu vegetaciju, značajan dio poljoprivrednih površina čine stari i obnovljeni maslinici i vinogradi koji su preduvjet za razvoj enološkog i gastronomskog turizma.

Osim morskog ekosustava, područja Ninske solane i obližnjeg Bokanjačkog²⁴ blata prepoznata su kao važno ornitološko stanište te su uvrštena u Nacionalnu ekološku mrežu. Ova močvarna područja dom su mnogih ptica selica i rijetkih vrsta, što ih čini pogodnim lokalitetima za promatranje ptica.

Kombinacija raznolike vegetacije, bogatstva podmorja i značajnih ornitoloških staništa doprinosi atraktivnosti Ninske rivijere kao destinacije koja nudi spoj prirodnih ljepota, ekološkog turizma i autentične mediteranske baštine.

Zaštićena prirodna baština

Područje Ninske rivijere, koju čine grad Nin, općine Vrsi, Privlaka i Vir na otoku Viru, predstavlja bogatstvo prirodnih ljepota, kulturno-povijesnih znamenitosti i raznovrsne turističke ponude. Ovo područje, prepoznatljivo po pješčanim plažama, ljekovitom blatu i prirodnoj baštini idealno je odredište za one koji traže opuštanje i istraživanje.

Tablica 34 Plaže na Ninskoj rivijeri

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Grad Nin, mjesto Nin	Kraljičina plaža	Prirodna pješčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Ždrijac	Pješčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Zaton Holiday	Pješčana/šljunčana plaža

²⁴ Bokanjac je naselje u sastavu Grada Zadra

	Resort	
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Bilotinjak	Pješčana, kamenita i šljunčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Prodorica	Pješčana i šljunčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Punta	Divlja kamenita, pješčana i sunčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Spile	Betonska plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Obala Petra Krešimira IV	Betonska plaža
Grad Nin, mjesto Zaton	Plaža Jaz	Pješčano-šljunčana, djelomično popločana
Grad Nin, mjesto Zaton	Plaža Pliša	Pješčana plaža
Općina Vir, Otok Vir	Plaža Prezida	Šljunčana plaža
	Plaža Miljkovica	Šljunčana plaža
	Plaža Luka	Betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Radovanjica	Betonirana plaža
	Plaža Jadro	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Sapavac	Pješčana plaža
	Plaža Kozjak	Šljunčana plaža
	Plaža pod Kaštelinom	Pješčana plaža
	Plaža Šepunatka	Kamena, prirodna plaža
	Plaža Pedinka	Uređena, šljunčana plaža
	Plaža Srpljica	Pješčana plaža
	Plaža Meka	Pješčana plaža
	Plaža Juriča	Pješčana plaža
	Plaža Ženska plaža	Pješčana plaža
	Plaža Rastavac	Pješčana plaža
	Plaža Duboka draga	Pješčana plaža
	Plaža Svrdljača	Pješčana plaža
	Plaža Radnjača	Šljunčana plaža
	Plaža Smratine	Pješčana plaža
	Plaža Velika Slatina	Šljunčana i betonirana plaža
	Plaža Brdonja	Šljunčana plaža
	Plaža Mala Slatina	Pješčana i betonirana plaža
	Plaža Lučica	Pješčana i betonirana plaža
	Plaža Bobovik	Betonirana plaža
	Plaža Žitna	Uređena betonirana plaža
	Plaža Soldatica	Šljunčana plaža
	Plaža Virić	Šljunčana plaža
	Plaža Biskupljača	Betonirana i pješčana plaža
Općina Privlaka	Plaža Soline	Uređena pješčana plaža
	Plaža Selo	Uređena pješčana plaža
	Plaža Jazić	Uređena pješčana plaža

	Plaža Mostina	Uređena pješčana plaža
	Plaža Škrapavac	Uređena pješčana plaža
	Plaža Sabunike	Uređena pješčana plaža
	Plaža Vrilo	Divlja pješčana plaža
Općina Vrsi	Plaža Vrsi – Zukve	Uređena, betonirana plaža
	Plaža sv. Jakov	Uređena šljunčana i pješčana plaža
	Plaža Školjić	Uređena šljunčana i pješčana plaža
	Plaža Vrsi – Mulo	Uređena šljunčana i pješčana plaža
	Plaža Ričina	Uređena pješčana plaža
	Plaža uvala Ljaljkovača	Divlja šljunčana plaža
	Plaža uvala Mala Rasovača	Divlja šljunčana plaža
	Plaža uvala Kukinica	Divlja šljunčana plaža
	Uvala Duboka draga	Divlja šljunčana plaža

Izvor: TZ Grada Nina, TZ Vir, TZ Vrsi, TZ Privlaka

Plaže ovog područja ističu se raznolikošću i kvalitetom. Plaža Zaton Holiday Resort u mjestu Zaton poznata je po svojoj dužini od 1,5 km i idealna je za obitelji s djecom zbog plitkog mora i brojnih sadržaja poput aquaparka, beach barova i sportskih aktivnosti. Pješčane plaže Jaz, Pliša i Bilotinjak nude mirniji ambijent. Plaža Bilotinjak posebno se ističe kao divlja prirodna pješčana plaža, idealna za ljubitelje netaknute prirode i spokojnog okoliša. Šljunčane plaže poput Punte pružaju jednostavnu ljepotu i priliku za opuštanje.

U općini Vrsi nalaze se uređene plaže poput plaža Vrsi-Mulo, Školjić i Ričina, koje nude sve potrebne sadržaje za ugodan boravak, uključujući WC-e, tuševe i mogućnost najma ležaljki. Za ljubitelje netaknute prirode, divlje plaže u uvalama Ljaljkovača i Mala Rasovača idealne su za bijeg od gužve.

Otok Vir obiluje pješčanim i šljunčanim plažama poput Prezide, Miljkovice i Sapavca, a posebno su atraktivne plaže pod Kaštelinom i Šepunatka, koje odišu prirodnom ljepotom. Privlaka se ističe svojim uređenim pješčanim plažama poput Solina, Sabunika i Mostine, gdje obitelji mogu uživati u čistom moru i prikladnim sadržajima.

Privlaka, Ninski zaljev i Ljubački zaljev čine dva prostrana zaljeva koja povezuju tri poluotočna područja. Ovo područje je dio ekološke mreže obuhvaćene planom upravljanja (PU6080) i ističe se svojim pješčanim dnom, grebenima i livadama alge posidonije. Lokacija je poznata po svojoj izuzetnoj estetskoj vrijednosti, a prirodni stanišni tipovi i staništa divljih vrsta od iznimnog su značaja za Hrvatsku i Europu. Ovo

područje također predstavlja područje očuvanja značajno za ptice (POP), kao i područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove (POVS). Područje je uvršteno u Nacionalnu ekološku mrežu Natura 2000.

Poseban značaj ima Ninski zaljev, koji je povezan s plitkom lagunom. Ovo područje obuhvaća staništa muljevitih i pješčanih obala izloženih zraku za vrijeme oseke te endemične vrste poput ribe obrvan. Kraljičina plaža, kao dio zaljeva, uz obližnje poznato ljekovito blato, okružena je pješčanim dinama i rijetkim biljnim zajednicama, čineći je izuzetno vrijednim prirodnim fenomenom. Osim Kraljičine plaže, područje uključuje Eko park Ninska laguna, gdje su postavljene drvene šetnice, a mogu se vidjeti močvarna staništa i bogata fauna, uključujući 240 vrsta ptica, od kojih su mnoge zaštićene.

Solana Nin, najstarija gospodarska djelatnost regije, i dalje koristi tradicionalne metode proizvodnje soli. Solana je prepoznata i uvrštena u ekološku mrežu Natura 2000 zbog svoje bioraznolikosti te važnosti za halofilne biljne vrste i močvarna staništa. Uz vođene ture i edukativne sadržaje, posjetitelji mogu istražiti povijesne kamene rimske zapornice, koje svjedoče o starosti ovog lokaliteta. Festival soli, koji se održava svake godine, slavi ovu drevnu djelatnost i uči posjetitelje o procesu dobivanja soli.

Osim prirodnih ljepota, područje obiluje i povijesno-kulturnim lokalitetima. Grebeni u Ninskom zaljevu, poznati kao Ploče, pružaju dodatnu atrakciju za istraživače i ljubitelje prirode. Ovi grebeni, koji se protežu paralelno uz obalu, nisu u potpunosti istraženi, a postoje teorije da su nastali prirodnim geološkim procesima ili ljudskom rukom.

U zaleđu Ninske lagune nalaze se rijetka staništa pješčanih dina i obalnih sipina koje su dio ekološke mreže Natura 2000. Na estuariju rijeke Miljašić Jaruge formirana je Ninska laguna, koja je dom brojnim vrstama ptica i biljnim zajednicama. Rijeka je značajna zbog svoje povijesti i biološke raznolikosti, dok njezini pritoci i močvarna staništa nude staništa rijetkim vrstama i privlače ljubitelje prirode.

Bajeri, umjetna jezera nastala vađenjem gline, predstavljaju još jednu prirodnu atrakciju. Ova slatkovodna staništa dom su slatkovodne riječne kornjače, šarana i rijetkih ptica. Također, područje je važno za očuvanje biljnih vrsta specifičnih za močvarna staništa.

Prirodna lječilišta

Ninski zaljev, u kojem se nalazi ljekovito blato, ističe se kao jedan od najreprezentativnijih prirodnih lječilišnih lokaliteta na Jadranu. Ovo prirodno lječilište, uz bogatstvo minerala i terapijskih svojstava, dio je šireg sustava zaštite prirode, jer

pripada nacionalnoj ekološkoj mreži. Korištenje blata za terapijske svrhe ima dugu tradiciju u ovom kraju, a njegova učinkovitost potvrđena je kroz brojne studije i iskustva pacijenata. Lokalitet je upisan pri hrvatskom Institutu za medicinska istraživanja kao lječilišno mjesto na moru. Ovo je najveća površina ljekovitog blata u Hrvatskoj. Cijelo područje je dio nacionalne ekološke mreže Natura 2000 (staništa). Više od pedeset godina se organizira talasoterapija u Lječilištu Nin tijekom ljetnih mjeseci. Terapiju provodi Odjel za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju Opće bolnice Zadar. Već desetljećima se razvijaju planovi oko realizacije suvremenog korištenja ovog velikog prirodnog resursa kako bi postao rekreacijsko turistički centar.

Turističke staze, putovi i ceste

Svako naselje na području Ninske rivijere ima uređenu šetnicu uz more. Šetnice nisu povezane. U okolici Nina čak je 110 kilometara uređenih biciklističkih staza koje pružaju priliku za zdravi aktivni odmor udružen s uživanjem u lijepom ambijentu, očuvanoj prirodi, obilasku mnogobrojnih spomenika i prirodnih atrakcija. Na Ninskoj rivijeri postoji mreža pješačkih staza, koje posjetiteljima nude mogućnost hodanja i upoznavanja s atrakcijama ovog kraja burne i bogate povijesti te iznimnih prirodnih ljepota.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Pod turističkom infrastrukturom se podrazumijeva infrastruktura koja na području analizirane turističke destinacije izravno ili neizravno utječe na razvoj turizma i turističke ponude u funkciji dodane vrijednosti turističkih sadržaja. Turistička infrastruktura je definirana Pravilnikom o javnoj turističkoj infrastrukturi (NN126/21).

Potrebno je razlikovati primarnu i sekundarnu turističku infrastrukturu.

Primarna turistička infrastruktura izravno utječe na razvoj turizma i turističke ponude. Sekundarna turistička infrastruktura ne utječe izravno na razvoj turizma i samo je dijelom godine ili samo sporednom funkcijom u službi turizma u promatranoj destinaciji.

Tablica 35 Primarna turistička infrastruktura u Zadarskoj županiji

Naziv primarne turističke atrakcije	Dostupnost u Zadarskoj županiji	Komentar
Biciklističke rute i popratna infrastruktura (stanice za servis bicikala, brojila biciklističkog prometa, parkirališta za bicikle i sl.)	DA	Nedovoljno brojila biciklističkog prometa i servisnih stupova
Dvorci, utvrde i kurije	DA	Nema dvoraca; postoje utvrde i kurije
Kongresni centri	NE	Na području županije za sada ne postoji kongresni centar koji bi bio prikladan za organizaciju srednje velikog kongresa za 1000 učesnika
Odmorišta i vidikovci	DA	
Kamp odmorista	DA	na 7 lokacija u Zadarskoj županiji
Kupališta, plaže i popratna infrastruktura	DA	
Planinarska infrastruktura: planinarski putovi i planinarski objekti (domovi, kuće, skloništa)	DA	Komfor planinarskih domova je skroman
Pješačke trekking staze i staze dugog hodanja	DA	
Poučne, hodočasničke, konjičke, zipline i druge tematske staze	DA	Brojne poučne staze u NP i PP te na otocima; pokrenut projekt Camino Zadar-dionica europske mreže Puta sv. Jakova – Camino de Santiago; ne postoji organizirana konjička staza no na konjima se može prolaziti svim šumama i obalama rijeka i jezera koje su državno vlasništvo u RH; 3 zipline/aerial adventure staze;
Staze, šetnice, stajališta uz more, jezera i rijeke	DA	
Centri za posjetitelje	DA	U županiji postoje brojni centri za posjetitelje
Interpretacijski centri	DA	U županiji postoje brojni interpretacijski centri
Info ploče i turistička signalizacija	DA	
Vozila odnosno plovila namijenjena za prijevoz posjetitelja turističkih atrakcija	DA	

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 36 Sekundarne turističke atrakcije na području Zadarske županije

Naziv primarne turističke atrakcije	Dostupnost u Zadarskoj županiji	Komentar
Arheološka nalazišta, speleološki objekti, povijesni spomenici i popratna infrastruktura	DA	Neka arheološka nalazišta još čekaju turističku valorizaciju; speleološki objekti poput Cerovačkih pećina su dostupni
Parkirališta i pristupne ceste u funkciji turističke infrastrukture koje nisu karakterizirane kao javne ceste	DA	
Javni sanitarni čvorovi	DA	Neki sanitarni čvorovi nisu prilagođeni za upotrebu invalida
Sportski objekti i ostala sportska infrastruktura na otvorenom prostoru u funkciji aktivnog turizma	DA	
Rodne kuće poznatih osoba	DA	Dio kuća plemićkih obitelji je prikladno uređen; dio plemićkih palača u Zadru je nepovratno uništen u savezničkim bombardiranjima Zadra u 2.Sv. Ratu

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Identificirana javna turistička infrastruktura je prikazana u potpoglavljima i tablicama koja slijede za svaku od osam prostorno-razvojnih cjelina.

4.3.3.1. Javna turistička infrastruktura u Gradu Zadru

Tablica 37 Primarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima

Naziv	Opis
Kulturna baština	Zadarske gradske zidine i vrata, Crkva sv. Donata, Rimski forum, Katedrala sv. Stošije (Anastazije), Crkva i samostan sv. Marije, Gradska loža i Gradska straža Arheološki muzej Zadar, Narodni muzej Zadar
Kongresni centri	Mini kongresni prostori u hotelima za poslovne događaje.
Kupališta i plaže	Plaže s tuševima, svlačionicama i opremom za sportove na vodi
Tematske staze	Vođene ture po gradskoj jezgri
Centri za posjetitelje	Turističko-informativni centar

Vozila i plovila	Brodovi za izlete iz Biograda do Kornata, te manja plovila za lokalne otoke.
------------------	--

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 38 Sekundarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta i povijesni spomenici	Objekti i ostatci iz raznih epoha
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta, prometna infrastruktura
Šetnice uz obalu	Obalne šetnice, pozdrav Suncu, morske orgulje
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarni objekti na plažama
Sportski objekti na otvorenom	Teniski tereni i vanjski tereni za aktivni turizam uz plaže
Nautička infrastruktura	Marine
Vozila i plovila	Brodovi za izlete iz Biograda do Kornata, te manja plovila za lokalne otoke.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.2. Javna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri

Tablica 39 Primarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri

Naziv	Opis
Biciklističke rute i infrastruktura	Označene staze kroz prirodu i uz obalu, s biciklističkim stanicama i parkiralištima u Biogradu i Pakoštanama.
Dvorci i utvrde	Tvrđava Palac u Sukošanu i ruševine samostana u Sv. Filipu i Jakovu.
Kongresni centri	Kongresni prostori u hotelima Biograda za poslovne događaje.
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci s panoramskim pogledima, osobito oko Vranskog jezera.
Kamp odmorišta	Kampovi u Biogradu, Pakoštanama i Sv. Filipu i Jakovu s osnovnom infrastrukturom za boravak.
Kupališta i plaže	Plaže (Soline, Janice, Punta) s tuševima, svlačionicama i opremom za sportove na

	vodi.
Planinarska infrastruktura	Staze iz Pakošтана prema Vranskom jezeru i Velebitu s osnovnim skloništima.
Trekking i duge staze	Pješачke staze oko Vranskog jezera i Sv. Filipa i Jakova.
Tematske staze	Poučne staze u Pakošтанama i edukativne staze oko Vranskog jezera.
Šetnice uz obalu	Obalne šetnice u Bibinju, Sukošanu i Biogradu, te staze oko Vranskog jezera.
Centri za posjetitelje	Info centar Crkvine (Vransko jezero) s edukativnim sadržajem.
Obnovljeni srednjovjekovni objekti	Maškovića Han-restoran i heritage hotel U sklopu Maškovića Hana nalazi se i muzej sa stalnom postavkom predmeta nađenih na području Pakošтана i Vrane
Interpretacijski centri	Biogradoski muzej i muzejske izložbe u Vrani za kulturnu i prirodnu baštinu.
Info ploče i signalizacija	Označene staze i informacijske ploče oko Vranskog jezera i plaža.
Vozila i plovila	Brodovi za izlete iz Biograda do Kornata, te manja plovila za lokalne otoke.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 40 Sekundarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta i povijesni spomenici	Ostatci starokršćanskih crkava u Biogradu, ruševine benediktinskog samostana u Sv. Filipu i Jakovu.
Speleološki objekti	Špilje u okolici Vranskog jezera i Velebita dostupne za istraživače i speleologe.
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta uz plaže i prirodne atrakcije, pristupne ceste koje nisu kategorizirane kao javne.
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarni objekti na glavnim plažama i parkovima, dostupni tijekom turističke sezone.
Sportski objekti na otvorenom	Teniski tereni, nogometna igrališta i vanjski tereni za aktivni turizam u Biogradu i Pakošтанama.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.3. Javna turistička infrastruktura na Ninskoj rivijeri

Tablica 41 Primarna turistička infrastruktura Ninskoj rivijeri

Naziv	Opis
Kulturna baština	Kaštelina, Crkva Svetog Ivana Krstitelja, Crkva svetog Križa, crkva sv. Anselma, crkva sv. Nikle, skulptura Grgur Ninski, Rimska vila s mozaicima i arheološko nalazište, muzej Ninskih starina, barokna kuća u Ninu i sl.
Industrijska baština	Ninska solana
Biciklističke rute i infrastruktura	Označene staze kroz prirodu i uz obalu
Kupališta i plaže	Virske uvale i skriveni zaljevi, Kraljičina plaža, Plaža Jadro, Virske uvale i skriveni zaljevi
Wellness i zdravstveni turizam	Ljekovito blato (peloid)
Šetnice uz obalu	U mjestima i prilazima
Centri za posjetitelje i informiranje turista	Centar za posjetitelje u Ninu, Centar za posjetitelje „Wings for Natura“ u pripremi realizacije, uredi turističkih zajednica
Ornitološki rezervat	Turizam promatranja ptica u laguni
Plovila	Brodovi za izlete
Ronjenje	Podmorski svijet i ronjenje, obuka za ronioce

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 42 Sekundarna turistička infrastruktura na Ninskoj rivijeri

Naziv	Opis
Povijesni spomenici	Skulpture G.Ninskog, kneza Branimira, arheološki lokaliteti
Prometna povezanost	Most koji spaja otok Vir s kopnom
Komunalna opremljenost	Razmjerno dobra komunalna oprema
Sportski objekti na otvorenom	Sportska infrastruktura koja se koristi ljeti (igrališta)
Plaže i kupališta	Opremljene plaže i kupališta, dio plaža je dostupan i za invalide zbog lakog pristupa

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.4. Javna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije

Tablica 43 Primarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije

Naziv	Opis
Prirodna baština	PP Telašćica, klifovi, špilje, slano jezero
Biciklističke rute i infrastruktura	Označene staze po otocima, vidikovci
Trekking i hiking	Označene staze na otocima
Kupališta i plaže	Uređene i neuređene, skrivene plaže
Šetnice uz obalu	U mjestima i prilazima
Centri za posjetitelje	Interpretacijski centar npr. na Dugom otoku, interpretacijski centar Pomorske baštine u Tkonu, interpretacijsko-edukacijski centar Grpašćak, planira se interpretacijski centar pored tvrđave sv. Mihovila
Informacije za turiste	Uredi turističkih zajednica i privatne turističke agencije, turistička signalizacija
Plovila	Brodovi za izlete
Nautički turizam	Marine i privezišta

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 44 Sekundarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije

Naziv	Opis
Povijesni spomenici i sakralni objekti	Samostan Ćokovac, Tvrđava Sv. Mihovila
Objekti za posjet	Svjetionik Veli Rat, napuštene baze JRM
Sportski rekviziti i igrališta	Odbojka na plaži, najam sportskih rekvizita poput kajaka i daski za jedrenje i sl.
Pristaništa za katamaran i trajekt i mostovi	Uređena pristaništa, most Ždrelac

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.5. Javna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima

Tablica 45 Primarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima

Naziv	Opis
Biciklističke rute i infrastruktura	Biciklističke staze (dio neuređen)
Kupališta i plaže	Uređene i neuređene, u priobalnom dijelu destinacije
Hiking i Trekking staze	Označene, većina je neuređena
Informacije za posjetitelje	Turistički informativni centar, uredi turističkih zajednica i turistička signalizacija
Plovila	Brodovi za izlete prema Zrmanji
Enološka i gastronomska ponuda	Kušaonice vina, ulja i autentičnih jela u OPG-ovima

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 46 Sekundarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta	Asseria–liburnsko naselje koje je postalo rimski municipij
Kulturna baština	Zavičajni muzej u Benkovcu, sakralni objekti, Grobnica Meštrović / Benkovac, kaštel Benković, tvrđava Kličevica, Ostaci templarskog grada i Maškovića han na Vrani, Crkvine pod Šopotom, Kula Jankovića
Povijesni spomenici	Starohrvatske crkvice
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta i ceste do turističkih objekata
Wellnes ponuda	Ljekovito blato

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.6. Javna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici

Tablica 47 Primarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici

Naziv	Opis
Biciklističke rute i infrastruktura	Razgranate biciklističke staze s parkiralištima za bicikle
Dvorci, utvrde i kurije	Povijesne utvrde u okolici koje svjedoče o kulturnoj baštini i povijesti
Kongresni centri	Dvorane za sastanke i mini konferencije dostupne u lokalnim hotelima
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci s panoramskim pogledima na Velebit i Jadransko more, opremljeni klupama i natkrivenim odmorštima.
Kamp odmoršta	Kampovi uz obalu s kompletnom infrastrukturom za kampiranje, uključujući sanitarne čvorove i priključke.
Kupališta, plaže i infrastruktura	Šljunčane i stjenovite plaže s tuševima, svlačionicama i kafićima.
Planinarska infrastruktura	Označene planinarske staze i alpinistički smjerovi, planinarski domovi i skloništa unutar Nacionalnog parka Paklenica i PP Velebit
Pješačke trekking staze	Staze kroz Velebit koje su prikladne za trekking i dugotrajne šetnje s različitim stupnjevima težine.
Tematske staze	Poučne staze, avanturističke staze
Šetnice i stajališta uz more	Šetnice uz obalu s klupama i pristupnim točkama za uživanje u pogledu na more.
Centri za posjetitelje	Informativni centri u blizini ulaza u Nacionalni park Paklenica s edukativnim sadržajima, Posjetiteljski centar „Podzemni grad Paklenice“; edukacijski centar „Mala Paklenica“
Info ploče i turistička signalizacija	Označene turističke informacije na ključnim točkama za lakše snalaženje posjetitelja.
Vozila/plovila za prijevoz posjetitelja	Brodovi za izlete duž obale i vozila za vođene ture uz obalu i na Velebit.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 48 Sekundarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta	Povijesna nalazišta koja se istražuju i povremeno posjećuju, uključujući infrastrukturu za zaštitu i pristup.
Speleološki objekti	Špilje i jame koje su dostupne posjetiteljima, ali primarno služe istraživačima i speleolozima; Špilja „Manita peć“ koju posjećuju turisti ; NP Paklenica ima 120 speleoloških objekata, špilja i jama.
Povijesni spomenici	Starohrvatske crkvice i srednjovjekovne utvrde
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta i ceste do turističkih objekata
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarne jedinice na javnim prostorima koje podržavaju turističku infrastrukturu tijekom sezone.
Sportski objekti na otvorenom	Otvoreni tereni za sport i rekreaciju, poput igrališta i vanjskih teretana, koji se koriste za aktivni turizam.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.7.Javna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu

Tablica 49 Primarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu

Naziv	Opis
Biciklističke/MTB rute i infrastruktura	Razgranate biciklističke staze s parkiralištima za bicikle, vidikovci na sjevernoj strani otoka
Dvorci, utvrde i kurije	Povijesne utvrde u okolici koje svjedoče o kulturnoj baštini i povijesti (utvrda sv.Jurja, Fortica, kula Skrivanat i sl.), sjeverni dio gradske jezgre gdje se i danas može vidjeti ostatak gradskog bedema ,

	sakralni objekti poput Benediktinskog samostana, knežev dvor i itd.
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci s panoramskim pogledima na podvelebitski kanal i Velebit te Jadransko more
Kampovi i odmorista	Kampovi i glampovi uz obalu s kompletnom infrastrukturom za kampiranje, uključujući sanitarne čvorove i priključke
Kupališta, plaže i infrastruktura	Plaže s tuševima, svlačionicama i kafićima.
Prirodni rezervati	Ornitološki rezervati i mogućnost promatranja ptica; Veliko i Malo Blato i Kolansko blato
Pješačke i trekking staze	Dostupne trekking staze i dugotrajne šetnje, uspon na vrh sv.Vid
Tematske ture	Dostupan cijeli niz tematskih i organiziranih tura i staza
Šetnice i stajališta uz more	Šetnice uz obalu
Centri za posjetitelje	Interpretacijski centar Grada Paga., Interpretacijski centar soli i Solana Pag
Info ploče i turistička signalizacija	Označene turističke informacije na ključnim točkama za lakše snalaženje posjetitelja
Vozila/plovila za prijevoz posjetitelja	Brodovi za izlete duž obale i vozila za najam
Nautički turizam	Marina i privezišta
Wellness	Ljekovito blatio kod jezera Segal

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 50 Sekundarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu

Naziv	Opis
Sakralni objekti	Romanička crkva Marijina Uznesenja Ostaci franjevačkog samostana u čijem središtu klaustura i danas stoji gusterna uz koju je povezana legenda o čudesnoj pojavi vode u vrijeme suše , Crkva Sv. Jurja zaštitnika grada uz sjeverna vrata Crkva Sv. Frane
Povijesni spomenici	Zgrada gradske uprave je preuređena topovska kula Kamerlengo, nekoliko palača patricijskih obitelji s grbovima
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta i ceste do turističkih objekata
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarne jedinice na javnim prostorima

	koje podržavaju turističku infrastrukturu tijekom sezone
Sportski objekti na otvorenom	Otvoreni tereni za sport i rekreaciju

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.3.8. Javna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici

Tablica 51 Primarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici

Naziv	Opis
Biciklističke rute i popratna infrastruktura	Označene biciklističke staze kroz prirodne krajeve, prikladne za istraživanje Gračaca biciklom.
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci na Velebitu i blizu Zrmanje s panoramskim pogledima na prirodu i krajolik.
Kamp odmorista	Manja kamp odmorista oko Gračaca, idealna za posjetitelje u prolazu i ljubitelje prirode; auto kampovi
Kupališta, plaže i popratna infrastruktura	Jezero Ričice ima uređene obale, prikladne za kupanje i sunčanje u prirodi.
Planinarska infrastruktura	Planinarske staze na Velebitu s osnovnim planinarskim skloništima, pogodna za sve razine planinara.
Pješačke trekking staze	Pješačke staze kroz prirodu, pogodne za trekking i duge šetnje uz rijeku Zrmanju i po Velebitu.
Poučne i tematske staze	Edukativne poučne staze u okolini Cerovačkih špilja s informacijama o speleologiji i okolišu.
Staze, šetnice uz rijeke i jezera	Staze oko rijeke Zrmanje i jezera Ričice, prilagođene za šetnje uz vodene površine i prirodu.
Centri za posjetitelje	Centar za posjetitelje u blizini Cerovačkih špilja pruža informacije o špiljama i prirodi.
Info ploče i turistička signalizacija	Informacijske ploče i putokazi postavljeni su uz glavne staze i prirodne znamenitosti.
Plovila za prijevoz posjetitelja	Plovila dostupna za vožnju rijekom Zrmanjom, popularna za kajakarenje i rafting ture.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 52 Sekundarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici

Naziv	Opis
Speleološki objekti	Špilje i jame poput Cerovačkih špilja, primarno za istraživače i speleologe, povremeno dostupne turistima

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Prikladno razvijena komunalna infrastruktura koja prati potrebe lokalnog stanovništva i razvoj turizma je jedan od nužnih preduvjeta za kvalitetu života stanovništva te gospodarski i turistički razvoj destinacije.

Analiza komunalne infrastrukture komentira:

- Energetsku infrastrukturu,
- Telekomunikacijsku infrastrukturu i dostupnost interneta,
- Vodoopskrbu i odvodnju,
- Gospodarenje otpadom.

Planovi upravljanja svake od osam prostorno-razvojnih cjelina opisuju stanje komunalne infrastrukture svakoj od njih.

Za Zadarsku županiju kao cjelinu je komunalna infrastruktura opisana u pasusu koji slijedi.

Energetska infrastruktura

Zadarska županija (i tri županije jugoistočno od Zadarske) je povezana dalekovodima s ostatkom Hrvatske i europskim elektroenergetskim sustavom (ENTSO-E). Hrvatski operater prijenosnog sustava (HOPS d.o.o., društvo koje je dio HEP d.d.) je zakasnio s razvojem elektroenergetske mreže. Zbog toga do 2030. jug Hrvatske ima limitirani pristup energetske izvorima u ostatku republike i ENTSO-E²⁵. Usko grlo energetskog

²⁵ u periodima kada je potreban uvoz električne energije; RH uvozi između 35 i 50% električne energije na godišnjoj razini

sustava u južnoj Hrvatskoj je između transformatorske postaje Melina (zaleđe Novog Vinodolskog) i RHE Velebit (Obrovac).

Na području županije postoje energetske izvor (RHE Velebit i niz VE i SE). Ipak, budući da je energetska sustav jedinstvena cjelina, raspoloživost energije za Zadarsku županiju je limitirana prijenosnim sustavom i transformatorskim postajama. Stanje energetskog sustava zadovoljava trenutne potrebe potrošača u županiji ali je mogućnost prihvata novih, velikih potrošača vrlo limitirana (pogledati komentare raspoloživih kapaciteta u TS u pojedinim prostorno-razvojnim cjelinama).

Razvoj obnovljivih izvora energije je moguć na području županije no i on je limitiran stanjem elektroenergetske mreže koja ne može prihvatiti dodatnu snagu većih izvora ili potrošača te transformatorskim postajama koje bi trebalo sagraditi/dograditi (vrlo skupe investicije i administrativno složeni postupci).

Magistralni plinovod je doveden do Zadra i završava svoj južni krak (za sada) kod Dugopolja. Nažalost, lokalna distribucijska mreža plina nije još instalirana u dalmatinskim gradovima. Korištenje plina kao energenta bi bilo oportuno i zbog cijene i zbog rasterećenja elektro-energetske mreže dok se ne provede povećanje kapaciteta prijenosne/distributivne mreže i transformatorskih postaja iza 2030. godine²⁶.

U tablici koja slijedi su prikazani podaci za potrošnju električne energije na distributivnom području HEP-ODS Elektra Zadar²⁷.

Tablica 53 Isporučena energija i vršno opterećenje HEP-ODS Zadar

Datum	Energija iz HOPS-a	Energija iz DIE	Energija ukupno	Vršno opterećenje
	(MWh)	(MWh)	(MWh)	(MW)
01/12/2023	67.020	8.426	75.446	140,84
01/11/2023	54.657	8.677	63.334	135,55
01/10/2023	48.474	8.497	56.971	103,29
01/09/2023	56.331	10.591	66.922	132,50

²⁶ U tijeku je javna nabava usluge polaganja dijela kablova 2x110kV od TS Zadar Istok do grada Zadra; predmetna TS je jedna od nekoliko TS koje moraju biti spojene kablovima većeg prijenosnog kapaciteta

²⁷ Potrebno je napomenuti da područje Gračaca tj. dio Zadarske županije iza Velebita pripada HEP-ODS Elektrolika Gospić te potrošnja na tom području nije u tablici jer društvo HEP-ODS Elektrolika nije dostavilo podatke do zaključenja ovog dokumenta

01/08/2023	90.089	9.140	99.229	206,08
01/07/2023	93.177	7.437	100.614	209,67
01/06/2023	57.799	9.881	67.679	146,12
01/05/2023	46.226	11.509	57.735	105,74
01/04/2023	53.524	10.802	64.326	136,82
01/03/2023	58.392	9.621	68.013	134,11
01/02/2023	63.067	8.125	71.192	155,99
01/01/2023	62.989	9.262	72.251	141,51

Izvor: HEP-ODS Elektra Zadar za 2023.

HOPS - Operator prijenosnog sustava (prijenosna mreža 110 kV i više)

DIE - Distribuirani izvori energije (proizvođači iz OiE na 35 kV, 10 kV i 0,4 kV)

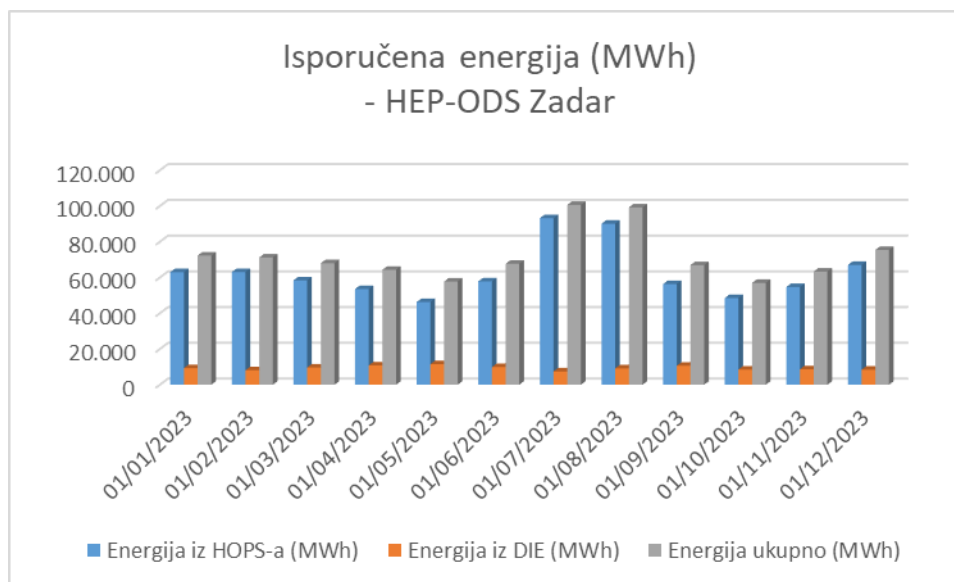
Iz tablice i slika koje slijede je razvidno da potrošnja raste u srpnju i kolovozu tijekom vrhunca turističke sezone. Zbog povećane potrošnje tijekom ta dva mjeseca i vršna opterećenja elektroenergetskog sustava jako rastu i dovode sustav na rub kapaciteta.

Bilo bi moguće koristiti grubu aproksimaciju potrošnje električne energije s brojem osoba koje borave u županiji kada bi se znala distribucija potrošnje električne energije ljeti i zimi po svrsi potrošnje.

Interesantno je da se bolje regresijsko podudaranje postiže između broja dolazaka turista (eVisitor) i potrošnje energije nego između broja turista koji borave (noćenja/dolasci za mjesec iz eVisitor) i potrošnje energije.

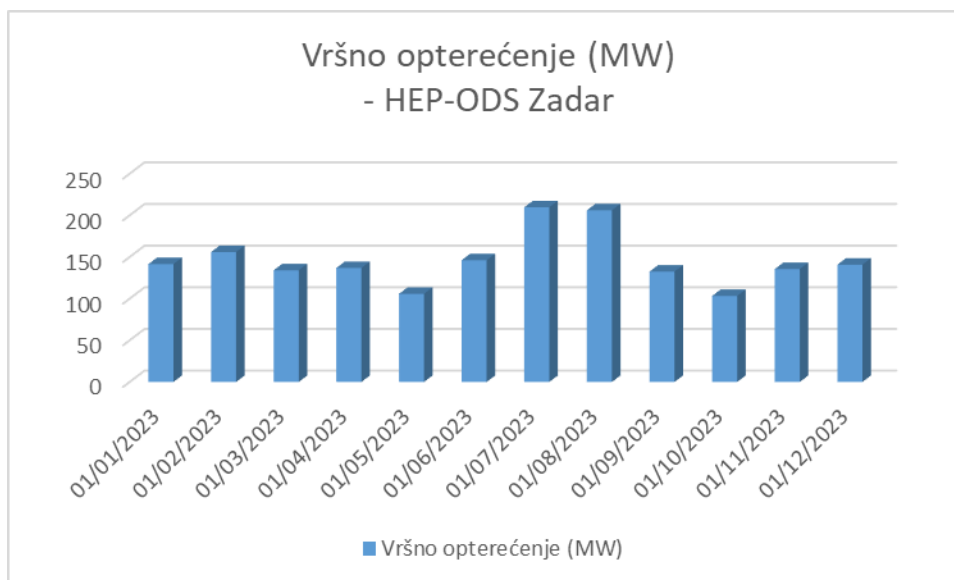
U prvom slučaju je multiple $R = 0,778$ dok je u drugom slučaju multiple $R = 0,652$.

Velika vrijednost od R pokazuje veliku korelaciju između broja turista i potrošnje energije, ali je ipak nedovoljno točna (bez znanja karaktera potrošnje u turizmu) za aproksimaciju broja turista na području županije.

Slika 2 Isporučena energija HEP-ODS Zadar

Izvor: HEP-ODS Elektra Zadar

Slika 3 Vršno opterećenje HEP-ODS Zadar

Izvor: HEP-ODS Elektra Zadar

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Dostupnost telekomunikacijskih usluga u nepokretnoj i mobilnoj mreži je dobra u županiji. Postoje područja na kojima je prijem signala mobilnih mreža slabiji (dijelovi

Velebita, otoci) zbog udaljenosti od baznih stanica te zbog nedovoljnog kapaciteta mreže u trenucima vršnih opterećenja.

Hrvatski regulator za mrežne djelatnosti (HAKOM) i Agencija za tržišno natjecanje su propustili koristiti svoja ovlaštenja. Zbog navedenog je u cijeloj republici brzina prijenosa u podatkovnim mrežama u prosjeku najniža u Europskoj uniji. Zadarska županija ne odudara od prosjeka republike. Telekomunikacijske tvrtke su počele instalirati optičke mreže u Hrvatskoj i na području županije. Optički priključci, nakon uvođenja u sve dijelove županije, će doprinijeti znatnom povećanju prijenosnog kapaciteta informacija u nepokretnoj telekomunikacijskoj mreži.

Vodoopskrba i odvodnja

Vlada RH je donijela Uredbu o uslužnim područjima (NN 147/2021) koja organizira vodoopskrbne usluge na pojedinim prostornim cjelinama. Ovom Uredbom je definirano ukupno 41 uslužno područje odnosno društva koja su na područjima nadležna za isporuke usluga vodoopskrbe i odvodnje. Na području Zadarske županije su definirana četiri uslužna područja:

- Uslužno područje 28 obuhvaća i Grad Pag te općine Kolan i Poveljana u Zadarskoj županiji,
- Uslužno područje 30 obuhvaća gradove Nin, Obrovac i Zadar te općine Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kukljica, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Starigrad, Sukošan, Škabrnja, Vir, Vrsi i Zemunik Donji u Zadarskoj županiji,
- Uslužno područje 31 obuhvaća gradove Biograd na Moru i Benkovac te općine Polača, Lišane Ostrovičke, Sveti Filip i Jakov, Pakoštane, Pašman i Tkon u Zadarskoj županiji,
- Uslužno područje 32 obuhvaća Općinu Stankovci u Zadarskoj županiji, dok je ostatak uslužnog područja u Šibensko-Kninskoj županiji.

Kapaciteti vodoopskrbnog sustava, postotak gubitaka vode u vodoopskrbnom sustavu, pokrivenost uslugom vodoopskrbe i odvodnje te prekidi u opskrbi jako variraju između osam prostorno-razvojnih cjelina. Primjerice, uslužno područje 28 (grad Pag i općine Kolan i Poveljana) ima relativno niske gubitke u vodoopskrbnom sustavu i većina naselja ima dobru pokrivenost uslugom vodoopskrbe i zadovoljavajuću dostupnost usluge odvodnje. Druga krajnost je područje Gračaca koja ima katastrofalne gubitke od 98% vode u vodoopskrbnom sustavu, vrlo slabu pokrivenost uslugom vodoopskrbe i rijetko

dostupnu uslugu odvodnje. Projekt aglomeracije koji se provodi na području Zadarske županije i razvoj regionalnih vodovoda i odvodnji će unaprijediti razinu usluga na području obuhvata projekta koji se izvode ili su planirani.

Detalji stanja vodoopskrbe i odvodnje su opisani u potpoglavljima za svaku od osam prostorno-razvojnih cjelina.

Generalno se može kazati da je potreban napredak vezano za usluge vodoopskrbe i odvodnje u županiji. Prekidi u opskrbi uslugama se događaju ali nisu pretjerano česti. Količine dostupne vode su dovoljne za trenutnu razinu potrošnje ako se smanje gubici u vodoopskrbnim sustavima (i ako se zadrže niskim nakon projekata sanacije gubitaka vode u sustavu, što je veliki izazov za društva) te ako potrošnja ne bude znatnije rasla. Razvoj sustava odvodnje i pročišćavanja je imperativ ako se želi zadržati nezagađenost podzemnih voda, vodocrpilišta i mora.

Gospodarenje otpadom

Na razini Zadarske županije kontaktirane komunalne tvrtke koje sakupljaju i zbrinjavaju otpad tvrde na nemaju problema s odlaganjem otpada. Otvaranjem CGO Biljane Donje²⁸ sav otpad (MKO, biorazgradivi otpad) će se deponirati u navedenom pogonu. Komunalne tvrtke navode razne izazove tijekom ljetne sezone koji su proporcionalni povećavanju turizma i većem dolasku gostiju. Komunalne tvrtke navode kao prvenstveni izazov nedostatak radne snage potrebne za prikupljanje otpada u vršnim mjesecima tijekom ljetne sezone.

Interesantne su percepcije raznih skupina dionika u Zadarskoj županiji po pitanju gospodarenja otpadom, odvoza otpada i čistoće županije. U Istraživanju stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije (provelo Sveučilište u Zadru putem grupnih intervjua –fokus skupina) navodi se:

- potreba za boljim gospodarenjem otpadom te češćim odvoženjem otpada tijekom sezone,
- izostanak odvajanja otpada,
- potreba za podizanjem svijesti lokalnog stanovništva o vlastitoj ulozi pri održavanju čistoće destinacije,

²⁸ CGO je u pripremama za tehničke preglede i prvi prihodi se očekuju u ožujku 2025.

- potreba rješavanja problema neprikladnog zbrinjavanja otpada u smislu građevinskog i drugog otpada odbačenog u prirodu.

Povećanje broja komunalnih redara koji su ovlašteni za prijave incidenata odlaganja otpada u prirodi i visoke kazne bi vjerojatno ostvarili efekt tzv. opće prevencije²⁹.

Na temelju provedenog Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (provelo Sveučilište u Zadru 2024.) može se zaključiti:

- da je lokalno stanovništvo najmanje zadovoljno zbrinjavanjem otpada u odredištu (ocjena 0,05; raspon ocjena je od -2 do 2),
- anketirani su svjesni da je mogućnost odvajanja otpada u odredištu (ocjena 1,58) jako bitna za održivost turizma.

Na temelju provedenog Istraživanja stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (provelo Sveučilište u Zadru 2024.) glavni zaključci su:

- zbrinjavanje otpada u destinaciji je zadovoljavajuće ocijenjeno (5,03³⁰)
- prisutnost otpada u prostoru i okolišu je dobilo ocjenu (4,87)
- nižom ocjenom je ocijenjena mogućnost odvajanja otpada u destinaciji (4,73),

U izvješću TOMAS stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj 2022/2023 (Institut za turizam) se ne navode loše ocjene za Zadarsku županiju kad su u pitanju smetnje (tablica B31 Smetnje tijekom boravka u destinaciji prema regiji): Neprimjereno odloženo smeće (6,1³¹), nemogućnost razdvajanja otpada (5,4) i neugodni mirisi iz kontejnera i kanti za smeće (2,7).

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

²⁹ Svijest da za prijestup postoji izvjesnost visoke kazne.

³⁰ Skala ocjena je od 0 do 6

³¹ Navedeni su postoci ispitanika koji su zapazili određenu smetnju u destinaciji vezano za otpad

Zadarska županija posvećuje posebnu pažnju prometnom povezivanju i pri tome uzima u obzir svoj geografski položaj i obilježja reljefa. Posebno je važna autocesta A1 jer je omogućila bolju povezanost Ličkog dijela županije s primorskim. A1 je važna i za dolazak turista jer na području županije još uvijek dominiraju turisti koji dolaze cestovnim prijevozom. Zračna luka Zadar započela je važan projekt proširenja terminala čime odgovara na rastuće potrebe putnika i dodatno unaprjeđuje kvalitetu svojih usluga. Modernizacija pomorskih luka je olakšala vezu između naseljenih otoka i kopnenog dijela županije.

4.3.5.1. Cestovni prometni sustav

Cestovna mreža Zadarske županije dio je jedinstvenog prometnog sustava Hrvatske i primarno služi prometnim potrebama pripadajućeg prostora. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture razvrstava javne ceste u četiri kategorije: autoceste, državne, županijske i lokalne ceste. Na području Zadarske županije najvažnije prometnice su Zagreb-Lika-Zadar-Split, Rijeka-Zadar-Split te Zadar-Benkovac-Knin.

Izgradnja autoceste A1 Zagreb-Split-Dubrovnik omogućila je optimalno povezivanje županije s europskim prometnim koridorima, što ima značajan utjecaj na gospodarski i demografski razvoj. Sve državne ceste na području županije su asfaltirane i uređene, dok je kod županijskih i lokalnih cesta postoje dionice koje su makadamske i zahtijevaju uređenje.

Cestovna povezanost otoka s kopnom omogućena je izgradnjom mreže prometnica na većini otoka, poput Ugljana, Pašmana, Dugog otoka, Paga, Vira, Iža, Rave i Molata. Otoci Ugljan i Pašman povezani su mostom. Otoci Vir i Pag su povezani mostom s kopnom. Na kopnu, glavne prometnice povezuju ključna naselja poput Zadra, Nina, Paga, Biograda na Moru, Benkovca, Obrovca i Gračaca.

Ukupna duljina razvrstanih prometnica na području županije iznosi:

- autocesta A1³² - 74 km,
- državne ceste³³ - 562 km,
- županijske – 499,3³⁴ km,

³² DZS Transport-pregled-po županijama

³³ DZS Transport-pregled-po županijama

- lokalne – 672,2³⁵ km.

Kako bi se podigla sigurnost i unaprijedilo regionalno povezivanje potrebno je urediti makadamske ceste (dio županijskih i lokalnih cesta ima makadam kao vrstu kolnika) i graditi brze prometnice.

Tablica 54 Broj prometnih nesreća u Zadarskoj županiji

Podatak	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Broj prometnih nesreća	449	398	446	509	484
S poginulim osobama	8	8	21	7	11
S ozlijeđenim osobama	441	390	425	502	473

Izvor: DZS Transport-pregled-po županijama

Unatoč unapređenjima, godišnji prosjek prometnih nesreća s ozljedama iznosi 457.

Tablica 55 Broj registriranih vozila u Zadarskoj županiji 2023. godine.

Broj registriranih vozila 2023.	
Mopedi	3.875
Motocikli	4.769
Osobna vozila	81.914
Autobusi	287
Kamioni	11.131

Izvor: DZS, Transport-pregled-po županijama

Javnim prijevozom u županiji dominira autobusni promet kojeg obavlja više prijevoznika. Autobusni javni prijevoz putnika obavljaju koncesionari. Najznačajniji koncesionar je Liburnija d.o.o. Zadar, koja obavlja javni gradski prijevoz i javni linijski prijevoz unutar županije, koji uključuje i otoke Ugljan, Pašman, Dugi otok i Iž³⁶. Javni gradski prijevoz organiziran je kroz autobusne linije, kojima su obuhvaćeni svi dijelovi Zadra. Opterećenje prometnica automobilima u ljetnoj sezoni se može donekle smanjiti organizacijom autobusnog prometa između dijelova županije koji bi do kasno u noć povezivao veća mjesta.

³⁴ <https://www.zuc-zadar.hr/popis-zupanijskih-cesta/>

³⁵ <https://www.zuc-zadar.hr/popis-lokalnih-cesta/>

³⁶ Strateška studija - Prometni masterplan funkcionalne regije Sjeverna Dalmacija i web stranica liburnija-zadar.hr

4.3.5.2. Zračni promet

Zračna infrastruktura Zadarske županije uključuje međunarodnu Zračnu luku Zadar koja je kategorije 4E. Zračna luka Zadar je jedina zračna luka na obje strane Jadrana koja ima dvije piste za civilnu avijaciju što omogućava slijetanje gotovo po svakom smjeru vjetra. Zračna luka ima jedan terminal. Zračna luka Zadar je smještena u Zemunik Donjem. Ova zračna luka je ključna za povezivanja sjeverne Dalmacije i Like s ostatkom Hrvatske i svijeta zračnim prijevozom. Putnički terminal je obnovljen i proširen 2007. godine, te je time ZL Zadar postala je sposobna za prihvrat većeg broja putnika. Sklapanjem ugovora s niskotarifnim prijevoznicima, putnički promet počinje ubrzano rasti. Primjerice 2019.g. je kroz ZL Zadar prošlo 801.337 putnika. Broj letova i putnika tijekom zadnje dvije godine je prikazan u tablici koja slijedi.

Tablica 56 Broj letova i putnika u ZL Zadar

	Zrakoplovi			Putnici		
	2023	2024	index	2023	2024	index
Siječanj	62	53	-15%	1.211	1.549	28%
Veljača	69	71	3%	1.294	1.304	1%
Ožujak	147	89	-39%	8.931	4.870	-45%
Travanj	353	610	73%	52.977	108.357	105%
Svibanj	569	892	57%	90.118	185.224	106%
Lipanj	1.055	1.276	21%	210.957	273.099	29%
Srpanj	1.445	1.514	5%	286.383	326.106	14%
Kolovoz	1.398	1.554	11%	295.719	335.627	14%
Rujan	961	1.173	22%	200.714	264.223	32%
Listopad	467	484	4%	78.277	88.478	13%
Studenj	80	77	-4%	2.570	2.090	-19%
Prosinac	88			1.684		
UKUPNO	6.694	7.793		1.230.835	1.590.927	

Izvor: <https://www.zadar-airport.hr/statistika-prometa#stats-2015>

Posljednjih godina ZL Zadar bilježi kontinuirani rast prometa. Planovi razvoja uključuju započeti projekt rekonstrukcije zgrade. Povećanje prometne dostupnosti zahtijeva i dodatne pristupne ceste. Planirana je i izgradnja željezničke pruge do ZL Zadar i time bi postala jedina zračna luka u republici koja ima i željezničku stanicu.

4.3.5.3. *Željeznički promet*

Kroz Zadarsku županiju prolazi "Lička" željeznička pruga koja povezuje Dalmaciju sa središnjom Hrvatskom. Željeznička infrastruktura uključuje prugu Zadar-Knin, koja trenutno služi isključivo za teretni promet. Takozvana „Unska“ željeznička pruga koja povezuje Dalmaciju sa središnjom Hrvatskom se ne koristi od Domovinskog rata i nije održavana u dijelu koji vodi kroz Republiku Srpsku u BiH.

Putnički promet je obustavljen između Zadra i ostatka Hrvatske 2014. godine. Na željezničkoj pruzi Zadar-Knin je izvršen remont pruge, te je opet u prometnom režimu. Teretni željeznički promet se odvija po ovoj pruzi po potrebi. Za razvoj prometa je nužna prilagodba pruge za promet većim brzinama i elektrifikacija od Knina do Zadra.

Luka u Gaženici može iskoristiti željezničku mrežu za povećanje teretnog prometa, što zahtijeva prilagodbu potrebama gospodarstva. Kako na području županije HŽ Cargo d.o.o. nema stacionirane lokomotive i vagone, prijevoz tereta iz luke Gaženica je relativno skup jer podrazumijeva i podmirivanje troška dolaska lokomotive i vagona u luku iz drugih dijelova Hrvatske što predstavlja tipičan primjer tzv. „pogreške koordinacije“ u ekonomiji.

4.3.5.4. *Pomorski promet*

Pomorski promet uključuje 108 luka kojima upravlja Županijska lučka uprava³⁷. Lukom Zadar upravlja Lučka uprava Zadar. Županijska lučka uprava upravlja sa 17 trajektnih pristaništa koja su namijenjena povezivanju otočnih mjesta s gradom Zadrom i okolnih otoka koji se nalaze na ruti trajektnih linija.

Izgradnja putničke luke Gaženica rasteretila je centar grada. Razvoj teretnog prometa u luci je otežan zbog nedostatne željezničke infrastrukture. Luka Gaženica je jedina luka na Jadranu koja može iskrcati i isporučiti do prometnica vrlo dugačke specijalne terete. Zbog navedenog, luka Gaženica se koristi za pretovar i skladištenje baza, stupova i propelera za turbine vjetroelektrana koje se grade u Hrvatskoj.

³⁷ 8 luka županijskog značaja i 100 luka lokalnog značaja: <https://cpa-zadar.hr/luke-1/luke-lokalnog-zna%C4%8Daja>; <https://cpa-zadar.hr/luke-1/luke-%C5%BEupanijskog-zna%C4%8Daja>

Zaključak

Kvalitetna prometna infrastruktura ključna je za ravnomjeran gospodarski razvoj Zadarske županije. Prioriteti uključuju izgradnju brzih cesta, obnovu željezničke pruge i uspostavu željezničkog prometa i povećanje kapaciteta Zračne luke Zadar (projekt u tijeku). Autocesta A1 ostaje glavni generator razvoja, dok je za održivi napredak nužno dodatno ulaganje u cestovni, zračni, željeznički i pomorski promet. Na području županije su potrebna daljnja ulaganja u punionice za električna vozila.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Digitalizacija u širem smislu predstavlja jednu od ključnih komponenti strategije razvoja Zadarske županije za razdoblje do 2027³⁸. godine. Cilj je implementirati suvremene tehnologije i osigurati ravnomjeran digitalni napredak svih područja, uključujući ruralne i otočne dijelove. Ova analiza istražuje postojeće stanje, identificira izazove i preporučuje korake za ostvarenje digitalne transformacije.

Analiza stanja digitalizacije u Zadarskoj županiji je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji izrade plana upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 57 Stanje digitalizacije u Zadarskoj županiji

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
--------------------------------------	---	----------

³⁸ Poglavlje Digitalno društvo opisuje pitanje transformacije društva i gospodarstva ka digitalnom u Planu razvoja zadarske županije 2021.-2027. godine

	Digitalna povezanost	Razina digitalne povezanosti je zadovoljavajuća u destinaciji i ne odstupa od prosjeka u primorskim županijama Hrvatske; Dostupnost i kvaliteta internetske infrastrukture je usporediva sa standardom u primorskim županijama, Wi-Fi mreža na javnim mjestima je dostupna u urbanim cjelinama, marinama i ugostiteljskim /smještajnim objektima; Recepcija mobilne mreže je dobra na dijelovima županije gdje su povoljni položaji baznih stanice mobilnih mreža; Hrvatska općenito zaostaje u širokopojasnim komunikacijama.
	Pametni grad i destinacija	Grad Zadar je još 2022. započeo prvu fazu sustava upravljanja prometom; ostali gradovi u županiji nemaju tako opsežne projekte ali postoje provedbe inicijativa poput „Smart City“ u Biogradu n/m ili „Smart TUI“ u Pagu
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	Na području županije ne postoji autohtona platforma koja bi organizirano upravljala odnosima s turistima; Višestrana platforma za ovu svrhu nije razvijena/nije u upotrebi u županiji; Postoje info-stupovi koji posjetitelja povezuje sa web stranicama grada
	Online rezervacijski sustavi	Ne postoje lokalni/autohtoni sustavi koji bi bili u široj primjeni
	Edukacija i digitalne vještine	Kontinuirano ulaganje u digitalne vještine je potrebno; U županiji bi trebalo podići razinu digitalnih vještina što bi se odrazilo na produktivnost niza djelatnosti pa i turizma

	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste popularne digitalne platforme kao što su: online rezervacijski sustavi, digitalni vodiči i e-commerce platforme
Sigurnost i privatnost		
	Kibernetička sigurnost	Nema saznanja o takvim ulaganjima na razini županije; Postoje inicijative/edukacije koje npr. promiču vještine kibernetičke sigurnosti korisnika kao i uduga za kibernetičku sigurnost; Općenito uzevši, kibernetička sigurnost kritične infrastrukture u županiji je usporediva sa stanjem u drugim županijama; Situacija kakva se dogodila npr. ZL Sv.Jeronim-Split u srpnju 2024.g. kada je bila pod hakerskim napadom je moguća i u Zadarskoj županiji i drugdje u Hrvatskoj
	Usklađenost s regulativama	Postoje brojne web-kamere u objektima i na objektima; ako određeni sustav video nadzora ne pohranjuje snimke –GDPR se ne primjenjuje. „live-streaming“ nije problematičan sa stanovišta GDPR-a; Može se zaključiti da se u županiji transparentno komunicira s turistima o prikupljanju i korištenju njihovih podataka jer nisu zabilježene primjedbe; Primjerice TZ anonimiziraju podatke koje prikupljaju/koriste.
Izazovi i preporuke za poboljšanje		
	Identifikacija ključnih izazova	Širokopojasne komunikacije bi trebale biti dostupnije i jeftinije kako bi se oba aspekta približila europskom prosjeku; Mobilne mreže bi trebale povećati komunikacijski kapacitet kako bi mogle garantirati razinu usluga

		tijekom ljetne sezone; Dostupnost digitalnih usluga bi trebala biti ravnomjernija na svim područjima županije što podrazumijeva bolju dostupnost u ruralnim sredinama; Informatička pismenost lokalnog stanovništva u prosjeku ne zadovoljava
	Preporuke za unapređenje	Ulaganje u sustave OiV ³⁹ , dovođenje optičkih vlakana do korisnika; Kontinuirano organizirati besplatne jednodnevne edukacije za lokalno stanovništvo kako bi se unaprijedili razni aspekti digitalnih vještina

Izvor: TZ, posjet lokaciji, informacije dostupne na web-u

4.3.6.1. Stanje digitalne infrastrukture

Zadarska županija pokazuje značajne razlike u razvoju digitalne infrastrukture između urbanih i ruralnih područja. Dok gradska središta poput Zadra i Biograda na Moru imaju visok stupanj povezanosti s optičkim mrežama, manje naseljena mjesta, posebno na otocima i primjerice Ravnim kotarima i dalje ovise o starijim tehnologijama. Planirana ulaganja uključuju proširenje mreža širokopojasnog interneta te implementaciju 5G tehnologije⁴⁰.

Urbanizacija i tehnologija: Gradovi u županiji su postigli značajan napredak, no nužno je proširiti usluge na manje dostupna područja.

Ruralna povezanost: Infrastruktura je često zastarjela, a stanovnici imaju ograničen pristup brzim i stabilnim vezama.

Zadarska županija nije iznimka u Hrvatskoj po pitanju digitalne infrastrukture i telekomunikacija. Izvješće EU komisije „Broadband coverage in Europe 2023⁴¹“ za svaku zemlju članicu navodi dostupnost pojedinih tehnologija. Spomenuto izvješće konstatira da je dostupnost širokopojasnog interneta 11 postotnih bodova ispod prosjeka EU od 78%. Pokrivenost ruralnih područja super brzim mrežama je tragično slaba i iznosi 25,5%

³⁹ OiV – Odašiljači i veze d.o.o.; društvo za prijenos i odašiljanje radijskih i televizijskih programa za račun drugih u državnom vlasništvu

⁴⁰ Tri privatne telekomunikacijske tvrtke u Hrvatskoj posluju u oligopolu i nisu pod pritiskom konkurencije

⁴¹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2024-broadband-coverage-europe-2023>

dok je prosjeka EU za ruralna područja 55,6%. U Hrvatskoj je pokrivenost ruralnih domaćinstava mobilnim 5G mrežama s frekvencijom 3,4-3,8 GHz samo 8,9%, koja za cijelu Hrvatsku iznosi nevelikih 40,0%. Za usporedbu, Austrija ima pokrivenost ruralnih područja ovim mobilnim mrežama od 41,5% a urbanih područja od 79,1%.

4.3.6.2. Digitalizacija javnih usluga

Digitalne javne usluge, poput e-Građani platforme, pružaju određeni napredak u efikasnosti i transparentnosti na razini cijele Hrvatske. Unatoč tome, analiza pokazuje kako mnoge usluge još uvijek nisu potpuno dostupne u digitalnom obliku. Indikativno je da Zadarska županija za sada spada u županije s nižim postotkom korisnika digitalne javne usluge eGrađanin⁴².

Postignuća: Elektroničko izdavanje dokumenata i digitalne prijave počinju smanjivati administrativna opterećenja.

Izazovi: Nedostatak informiranja stanovništva o postojanju i mogućnostima usluga te manjkava edukacija korisnika kako bi se osposobili za korištenje dostupnih usluga i jasna potreba za boljom integracijom među dostupnim sustavima.

4.3.6.3. Primjena tehnologija u obrazovanju i zdravstvu

Sveučilište u Zadru postalo je bitan učesnik u razvoju digitalnih kapaciteta, posebno kroz programe STEM područja. Istovremeno, zdravstveni sektor nedovoljno koristi mogućnosti alata poput telemedicine za poboljšanje pristupa pacijentima u udaljenim područjima županije (otoci, Ravni kotari, Lički dio županije).

Obrazovanje: Uvođenje digitalnih platformi omogućuje učenicima i studentima fleksibilniji i moderniji način učenja.

Zdravstvo: Elektronički zdravstveni kartoni i mobilne aplikacije smanjuju administrativne poteškoće i skraćuju vrijeme čekanja te doprinose kvaliteti i dostupnosti zdravstvenih usluga te informiranosti korisnika koji mogu biti i liječnici i bolesnici.

⁴² Izvor: <https://data.gov.hr/ckan/dataset/e-gradani-statistika/resource/5affca80-b520-44b6-99d3-45a6a3575045>

4.3.6.4. Digitalna ekonomija i inovacije

Programi financiranja i podrška EU fondova dodatno potiču razvoj novih tehnologija.

Startupi: Nove IT tvrtke i profesionalci koji žive na području županije koriste mogućnosti za razvoj softverskih rješenja i usluga.

Suradnje: Partnerstva između akademske zajednice, privatnog sektora i lokalne uprave bi mogla biti ključna za stvaranje inovacijskog klastera u županiji.

Prepreke i preporuke

Identificirani izazovi uključuju nedostatak kvalificirane radne snage, neravnomjernu dostupnost tehnologije i ograničene resurse.

Preporuke uključuju:

1. Povećanje ulaganja u edukaciju o digitalnim vještinama,
2. Razvoj i modernizaciju infrastrukture u ruralnim područjima,
3. Povećanje izdašnosti financijske potpore za projekte digitalizacije.

Zaključak

Digitalizacija Zadarske županije zahtijeva sustavan pristup koji obuhvaća ravnomjerni razvoj infrastrukture, osnaživanje ljudskih potencijala i integraciju novih tehnologija u ključne sektore.

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Pristupačnost destinacije osobama s posebnim potrebama u slučaju Zadarske županije predstavlja izazov, osobito u ruralnim i otočnim dijelovima županije. Iako je evidentan napredak u urbanim centrima, postoji potreba za sustavnim pristupom kako bi se osigurala potpuna inkluzivnost.

Tablica 58 Pristupačnost destinacije za osobe s posebnim potrebama

Aspekt pristupačnosti	
Fizička pristupačnost	
Infrastruktura	Na razini Zadarske županije većina hotela ima potrebnu opremljenost dok neki restorani imaju djelomično potrebnu pristupačnost. Nin i Vir: Kraljičina plaža – Najpoznatija plaža u turističkoj destinaciji je pogodna za osobe s otežanim kretanjem. Plaža Ždrijac – Također je prikladna za osobe s invaliditetom i stazama koje vode do mora. Privlaka Plaža Sabunike – Na ovoj plaži postoje prilagođeni pristupi za osobe s invaliditetom, kao i sanitarni čvorovi. Plaža je vrlo plitka i pogodna za obitelji te osobe s otežanim kretanjem. Plaža Mostina – Smještena u centru Privlake, Mostina ima prilagođene pristupe za osobe s invaliditetom, uključujući rampe i staze koje vode do mora. Otok Vir Plaža Jadro – Glavna plaža na otoku Viru opremljena je rampama i pristupima za osobe s invaliditetom. U blizini plaže nalaze se i prilagođeni sanitarni objekti, kao i dostupnost u hladu, što je važno za cjelodnevni boravak. Plaža Radovanjica – Također ima rampe i pristupe za osobe s invaliditetom. Plaža je dobro organizirana, a obližnji objekti nude osnovne sadržaje i ugostiteljske usluge. Na Viru osobe s invaliditetom imaju prilaz moru i u Lučici te Žitnoj. Pag-Kamp Straško ima pristup motu i sanitrane čvorove uređene za osobe s invaliditetom. Glavna gradska plaža u Novigradu ima osnovne sadržaje i prilagođena je osobama s invaliditetom, iako nema specifičnu opremu poput rampi i liftova. Paža Dražica u Biogradu na Moru ima posebno uređen pristup za osobe s invaliditetom, uz dodatne sadržaje poput bazena s morskom vodom i škole plivanja. Slični pristupi su prisutni i na drugim plažama u okolici, kao i usluge poput aqualiftera na plaži Soline, što omogućava lakši pristup moru za osobe s invaliditetom. U Starigradu Paklenici postoje dvije plaže, plaža Alan i plaža Jaz koje imaju napravljen pristup osobama s invaliditetom odnosno imaju rampu. Transportna sredstva, poput lokalnih autobusa, nisu opremljena za prijevoz osoba s invaliditetom.
Pristupačnost javnih prostora	Na razini Zadarske županije ulice u većini prostorno-razvojnih područja uglavnom nisu dovoljno prilagođene osobama s invaliditetom jer nedostaju pristupne rampe. Evidentan je manjak prilagođenih WC-a u većini javnih prostora; Pristupačnost trgova, parkova i ulica je ograničena, najbolja je u većim mjestima poput grada Zadra, dok je na otocima i u zaleđu najlošija.

	Većina javnih prostora nema dovoljno pristupnih rampi niti prilagođene WC-e.
Komunikacijska pristupačnost	
Informacije	Turističke informacije nisu dostupne na prilagođenim medijima kao što su Brailleovo pismo ili zvučni zapisi. Također, web stranice nisu optimizirane za čitače zaslona, što otežava pristup informacijama za osobe s oštećenjem vida.
Signalizacija i označavanje	Na razini Zadarske županije oznake i znakovi nisu prilagođeni osobama s različitim vrstama poteškoća poput oštećenja vida ili motoričkim smetnjama. Vidljivost i razumljivost znakova u javnim prostorima mogu se značajno poboljšati.
Pristupačnost usluga	
Usluge u smještaju	Na razini Zadarske županije uočena je djelomična prilagođenost u hotelima. Apartmani ne navode da su prilagođeni, dok su kuće za odmor su prilagođene za jednostavan ulaz u objekte. Neki hoteli poput hotela Alan nude prilagođene sobe, dok su apartmani i manji smještajni objekti uglavnom neprilagođeni. Potrebna su ulaganja u smještajne kapacitete kako bi se poboljšala pristupačnost.
Restorani i ugostiteljski objekti	Na razini Zadarske županije restorani su pristupačni ukoliko se nalaze na razizemlju. Restorani u većini prostorno-razvojnih područja imaju minimalne prilagodbe za osobe s invaliditetom. Pristupačnost jelovnika u tiskanom formatu ili prilagodba prehrane za osobe s posebnim potrebama (poput alergija) rijetko se nudi. Kulturne i zabavne atrakcije, uglavnom su nepristupačne osobama s invaliditetom. Sportski i zabavni događaji uglavnom nisu prilagođeni.
Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Na razini Zadarske županije kulturne i zabavne atrakcije u većini prostorno-razvojnih područja, uglavnom nisu prilagođene osobama s invaliditetom. Također zabavni događaji, poput lokalnih manifestacija, nisu uvijek prilagođeni potrebama osoba s invaliditetom. Kulturne i zabavne atrakcije, muzeji i galerije su često nepristupačni osobama s invaliditetom. Sportski i zabavni događaji nisu prilagođeni.
Društvena i kognitivna pristupačnost	
Obuka osoblja	Osoblje u turističkim objektima u većini prostorno-razvojnih područja nije dovoljno educirano za rad s osobama s invaliditetom. Iznimke čine pojedini hoteli, no potrebna je dodatna obuka i edukacija kako bi se poboljšala usluga i osigurala jednakost u pristupu za sve posjetitelje. Razina kulturalne osjetljivosti je visoka, ali svijest o specifičnim potrebama osoba s invaliditetom može se poboljšati kroz dodatne edukacije.

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije dostupne webu, informacije o objektima i sl.

Interesantno je da Hrvatska udruga paraplegičara u svojem prospektu izrađenom za HTZ preporučuje vrlo mali broj plaža u Hrvatskoj. U tablici koja slijedi su preporučene plaže za osobe s invaliditetom (OSI) u Zadarskoj županiji.

Tablica 59 Tablice plaža u Zadarskoj županiji koje su preporučene za osobe s invaliditetom

Naziv plaže/lokacija	Pristup plaži	Ulazak u more	Toaleti za OSI
Ispred hotela Adriatic/Biograd	DA	Lifter	NE
Plaža Soline/Biograd	DA	Lifter	NE
Plaža Kolovare/Zadar	Cesta	Lifter	DA
Plaža Uskok/Zadar	DA	Rampa i kolica za more	DA
o.Ugljan-Kali	DA	Lifter	NE

Izvor: „Plaže za osobe s invaliditetom na Jadranu“, Hrvatska udruga paraplegičara u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom

4.3.7.1. Fizička pristupačnost infrastrukture

- Urbanizirana područja: primjerice Grad Zadar kontinuirano ulaže u prilagodbu fizičke infrastrukture⁴³. Primjeri uključuju:
 - Pristupne rampe u javnim institucijama kao što su Gradska knjižnica Zadar i Narodni muzej Zadar.
 - Uređene staze za osobe u invalidskim kolicima na popularnim turističkim atrakcijama poput Pozdrava Suncu i Morskih orgulja.
 - Dostupni javni WC-i, uključujući one na glavnim autobusnim stanicama i u trgovačkim centrima.
- Ruralna i otočna područja: Većina općina nema razvijenu pristupačnu infrastrukturu. Primjerice:
 - Općina Preko ima djelomično prilagođene staze, no trajektne luke nisu u potpunosti pristupačne osobama u invalidskim kolicima.
 - Na Dugom otoku samo turistički centar u Salima nudi prilagođene ulaze, dok su ostala naselja slabije opremljena.

⁴³ <https://zadar.travel/explore/accessibility-in-zadar> je dobar primjer detaljnih informacije o dostupnosti u Zadru te napora kako bi se poluotok i atrakcije učinili dostupnima osobama s invaliditetom

4.3.7.2. Prilagodba turističkih sadržaja

- Kulturne znamenitosti: Iako većina kulturnih lokaliteta omogućuje pristup osobama s posebnim potrebama, problem predstavlja:
 - Nedostatak liftova u povijesnim građevinama kao što je npr. crkva sv. Donata.
 - Povijesne zidine i stepeništa u Ninu koje otežavaju pristup.
- Prirodne atrakcije: Nacionalni parkovi poput Kornata i Paklenice nude ograničene mogućnosti za osobe s invaliditetom, s obzirom na zahtjevne terene. Prilagodbe su minimalne, osim u posjetiteljskim centrima.

4.3.7.3. Dostupnost javnog prijevoza

- Postignuća:
 - Niskopodni autobusi uvedeni su na nekoliko ključnih linija u Zadru, uključujući rutu prema Zračnoj luci Zadar. Tvrtka Liburnija d.o.o. u više navrata nabavlja niskopodne autobuse.
 - Luka Gaženica postigla je značajne korake u prilagodbi infrastrukture za osobe s invaliditetom, uključujući pristupne rampe i liftove.
- Izazovi:
 - Otočne trajektne linije često nemaju odgovarajuće uvjete. Pristup vozilima za osobe s invaliditetom je otežan, a ukrcavanje se obavlja ručno, što je neadekvatno i nesigurno.
 - Taksiji i prijevoz na zahtjev rijetko uključuju vozila prilagođena invalidskim kolicima.

4.3.7.4. Digitalna pristupačnost

- Zadarska županija pokrenula je nekoliko inicijativa za poboljšanje digitalne dostupnosti:
 - E-info točke: Postavljene u gradskim centrima i glavnim turističkim lokacijama, no nisu uvijek prilagođene osobama s oštećenjem vida.

- Web-stranice i aplikacije: Grad Zadar i Turistička zajednica županije koriste aplikacije poput Visit Zadar koje omogućuju informacije za slabovidne osobe i osobe s disleksijom.

4.3.7.5. Preporuke za unapređenje

1. Proširenje infrastrukture: Poboljšanje rampi u svim lučkim područjima.
2. Edukacija pružatelja usluga: Organizacija radionica za vlasnike smještaja, vodiče i prijevoznike o potrebama osoba s invaliditetom.
3. Financijska podrška: Uspostava županijskog fonda za pristupačnost kako bi se subvencionirale prilagodbe privatnog sektora.
4. Redoviti monitoring: Osigurati godišnja izvješća o napretku u pristupačnosti, uključujući povratne informacije od korisnika.

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

Organiziranost i dostupnost javnih usluga od presudne su važnosti za kvalitetu života stanovnika i privlačnost Zadarske županije kao destinacije. Analiza se fokusira na ključne aspekte, uključujući zdravstvene, obrazovne, socijalne i komunalne usluge, te identificira izazove i preporučuje unapređenja.

U tablici koja slijedi je prikazana analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji.

Tablica 60 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji

Usluga	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne usluge, uključujući trgovine, restorane i osnovne servisne usluge, su dostupne u većini mjesta. Složenije usluge, poput specijaliziranih servisiranja, mogu biti problematične i zahtijevaju odlazak u županijsko središte tj. grad Zadar. Tijekom sezone neke usluge i u Zadru mogu biti problematične zbog: manjka stručnjaka, zauzetosti stručnjaka, manjak rezervnih dijelova i sl.
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije pruža usluge za stanovništvo i turiste na području cijele županije. U Biogradu se nalazi i specijalna bolnica za ortopediju. Specijalistički pregledi i složenije medicinske usluge dostupni su u OB Zadar. Dom zdravlja Zadarske županije skrbi i za stanovništvo na 17 otoka. Za poboljšanje zdravstvene zaštite na otocima potrebno je u turističkoj sezoni ugovoriti dodatne turističke ambulante. Potrebno je uvesti

	dodatne timove hitne medicinske pomoći. Projekt telemedicine nije nikada realiziran i pružio bi dijagnostičku podršku liječnicima obiteljske medicine.
Vjerske zajednice	Vjerski objekti za katolike su dostupni na cijelom području Zadarske županije, uključujući crkve i kapelice katoličke. U županiji postoje i vjerski objekti za pravoslavne vjernike, te medžlis za muslimane.
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	Sve razine obrazovnih ustanova su dostupne u Zadru. Na otocima postoje područne osnovne škole, ali ne postoji nijedna srednja škola. Područne osnovne škole i srednje škole postoje u Benkovcu, Obrovcu, Gračacu i Biogradu. Za ostala područja gdje ne postoje srednje škole za učenike je organiziran prijevoz do Zadra, što olakšava svakodnevno putovanje u srednju školu.
Financijske, platne i poštanske usluge	Sve usluge su dostupne u Zadru. Biogradska rivijera: Poslovnice banaka su prisutne i u Biogradu i susjednim općinama; dostupni su i bankomati. Poštanski uredi se nalaze se u Biogradu i susjednim općinama. Gračac: U Gračacu su prisutne poslovnice banaka i bankomati; Poštanski ured je dostupan također; Otoci Zadarske županije: Na otocima postoje rijetke poslovnice banaka, u nekim mjestima postoje bankomati. Ugljan i Pašman imaju poštanski ured dok ga Dugi Otok nema kao ni ostali manji otoci. Pag i Ražanac: Na otoku Pagu postoje poslovnice banaka, bankomati su dostupni. U mjestima Ražanac, Kolan, Pag i Poveljana nalaze se poštanski uredi. Poslovnice banaka su prisutne, a bankomati su dostupni. Ravni kotari: U gradovima Benkovac i Obrovac postoje poštanski uredi, dok u većim općinama poput Novigrada i Karina građani imaju pristup poštanskim uslugama. Ninska rivijera: Na području Nina i otoka Vira dostupni su bankomati više banaka. Neke banke, poput OTP-a, imaju svoje poslovnice i u Ninu. U Ninu i na otoku Viru nalaze se i poslovnice pošte. Starigrad Paklenica: U Starigradu Paklenici postoji poštanski ured, dok su bankomati dostupni za osnovne bankovne transakcije.
Uređeni javni prostori	Javni prostori su uredni i održavani, uključujući šetnice, parkove i trgove.

Javne službe	Biogradska rivijera: Policijska postaja nalazi se u Biogradu na Moru, dok susjedne općine nemaju vlastite postaje. Gračac: U Gračacu također nema policijske postaje, ali postoji obližnja postaja granične policije. Otoci Zadarske županije: Na otocima, nema policijskih postaja. Nin i Vir: Na rivijeri Nina ne postoji policijska postaja koja obavlja upravne postupke Starigrad Paklenica: Za područje Starigrada Paklenice najbliža policijska postaja nalazi se u Zadru. Pag i Ražanac: u Pagu postoji policijska postaja. Vatrogasne službe na području Biograda na Moru pokriva Dobrovoljno vatrogasno društvo (DVD) Biograd te DVD-ovi susjednih općina. Gračac pokriva DVD Gračac, dok veća mjesta na otocima, uključujući otok Pag, imaju vlastite DVD-ove. U Starigradu Paklenici djeluje DVD Starigrad za hitne intervencije. Hrvatska gorska služba spašavanja (HGSS) u Zadru pokriva područja za spašavanje na kopnu i moru, uključujući Biograd na Moru, Gračac, otoke i Starigrad Paklenicu. Sve javne službe u potpunosti su zastupljene u Zadru.
--------------	--

Organiziranost zdravstvenih usluga

Zdravstvena infrastruktura u Zadarskoj županiji koncentrirana je u gradovima i to Zadru i Biograda na Moru. Opća bolnica Zadar, kao regionalni centar, pruža širok spektar usluga uključujući specijalističke preglede, hitnu medicinsku pomoć i bolničko liječenje. Međutim, ruralna i otočna područja značajno zaostaju u dostupnosti zdravstvenih usluga zbog nedostatka ambulanata i medicinskog osoblja. Na primjer, stanovnici Dugog otoka suočavaju se s problemima zbog rijetkih posjeta liječnika specijalista, što često zahtijeva putovanje do Zadra.

Sustav zdravstvene skrbi dodatno opterećuju turisti tijekom ljeta. Turisti povećavaju pritisak na bolničke kapacitete tijekom ljeta. Iako su u ljetnim mjesecima uvedene turističke ambulante i mobilne medicinske ekipe, potreba za trajnim rješenjima, poput organiziranja medicinskih punktova na otocima koji funkcioniraju cijelu godinu ostaje neudovoljena.

Dostupnost obrazovanja i socijalnih usluga

Obrazovni sustav u županiji osigurava osnovno i srednjoškolsko obrazovanje u gotovo svim gradovima i većim općinama. Iako Sveučilište u Zadru nudi programe visokog obrazovanja, mogući su dodatni specijalizirani programi vezani za turizam i održivi razvoj. Ruralna područja dodatno su pogođena migracijom mladih u urbane centre zbog boljih obrazovnih mogućnosti.

Socijalne usluge organizirane su kroz mrežu centara za socijalnu skrb, ali njihova dostupnost u udaljenim područjima županije i dalje je problematična. Starije osobe u izoliranim zajednicama često nemaju redoviti pristup uslugama skrbi, dok su socijalne inicijative, poput dnevnih boravaka za starije, prisutne isključivo u gradovima.

Komunalne usluge i prometna povezanost

Opskrba vodom i električnom energijom može se ocijeniti stabilnom u većim naseljima, dok su ruralni i otočni dijelovi suočeni s povremenim prekidima, osobito tijekom turističke sezone. Otok Silba, na primjer, često pati od nedostatka vode zbog povećane potrošnje tijekom ljeta. Projekt modernizacije vodovodnog sustava koji uključuje nekoliko općina, poput Bibinja i Sukošana, trenutačno je u tijeku, no njegovo proširenje na otoke i udaljena mjesta još uvijek nije planirano.

Prometne veze ključni su izazov za mnoge dijelove županije. Autocesta A1 omogućava izvrsnu povezanost sa središnjom Hrvatskom. Otočna povezanost ovisi o ograničenom broju trajektnih linija. Tijekom zimskih mjeseci, smanjena frekvencija trajektnih linija dodatno otežava dostupnost osnovnih usluga, čime se povećava izolacija stanovništva.

Izazovi i smjernice za unaprjeđenje

Jedan od glavnih izazova organiziranosti usluga je njihova centralizacija u urbanim područjima, dok ruralne i otočne zajednice zaostaju u dostupnosti. Smanjena dostupnost osnovnih servisa poput bankomata, trgovina i zdravstvenih usluga negativno utječe na kvalitetu života stanovništva ali i na zadovoljstvo turista.

Za unaprjeđenje organiziranosti i dostupnosti usluga predlaže se nekoliko smjernica:

1. Otvaranje dodatnih ambulanti i zdravstvenih punktova na otocima te osiguravanje medicinskog osoblja,
2. Razvoj specijaliziranih obrazovnih programa usmjerenih na turizam i održivi razvoj na Sveučilištu u Zadru,
3. Uvođenje sustava subvencioniranja komunalnih usluga za otoke i ruralna područja kako bi se smanjila njihova ovisnost o sezonskoj potrošnji⁴⁴ dok se ne realiziraju trajna rješenja,
4. Proširenje mreže turističkih i informacijskih centara u manjim općinama, uz povećanje digitalne pristupačnosti putem mobilnih aplikacija i online platformi,
5. Povećanje učestalosti trajektnih linija⁴⁵, osobito zimi, kako bi se smanjila izolacija stanovništva.

Zaključak

Organiziranost i dostupnost javnih usluga u Zadarskoj županiji ključno je pitanje za održivi razvoj regije. Cilj je smanjiti postojeće razlike u dostupnosti između urbanih i ruralnih područja te osigurati ravnomjernu distribuciju osnovnih servisa i servisa usmjerenih na turizam. Kroz pažljivo planiranje i ulaganja, županija ima priliku unaprijediti kvalitetu života svojih stanovnika i dodatno povećati privlačnost kao turistička destinacija.

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Razvoj ljudskih potencijala predstavlja jedan od ključnih izazova za Zadarsku županiju, osobito s obzirom na demografske trendove i strukturu tržišta rada. Trenutno stanje radne snage obilježeno je demografskim padom, sezonskim karakterom zapošljavanja i nedostatkom kvalificiranih radnika u određenim sektorima, ali istovremeno nudi prilike za strateška unaprjeđenja kroz obrazovne programe i prilagodbu tržišta rada.

⁴⁴ Svako domaćinstvo na otocima koje nije povezano na vodoopskrbni sustav ima pravo na subvencioniranu cijenu vode no to nije kvalitetno rješenje

⁴⁵ Dostupnost otoka zadarske županije je usporediva s dostupnošću otoka u ostalim priobalnim županijama; Potpore Jadroliniji su ekonomski uvjetovane; Primjedbe na nedovoljnu frekvenciju trajekata su češće od strane stanovništva otoka nego od strane vlasnika kuća za odmor i hotela na otocima što iznenađuje.

U tablici koja slijedi su prikazani aspekti stanja ljudskih potencijala u županiji.

Tablica 61 Aspekti stanja ljudskih potencijala u županiji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	U Zadru je bilo 1.940 nezaposlenih osoba svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZDŽ u 8. mj 2024. je bilo 158 nezaposlenih djelatnika za turistički sektor, a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru. Nezaposlenost u turističkom sektoru u Zadarskoj županiji je ljeti niska ako je uopće ima. Sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam. Jedini problem s nezaposlenosti ima Gračac gdje ona iznosi 18,64%, što je značajno viša vrijednost u odnosu na priobalne gradove/općine u Zadarskoj županiji. Ovaj visoki postotak nezaposlenosti ukazuje na postojeće izazove u gospodarskoj strukturi Gračaca, posebno u odnosu na turizam i ugostiteljstvo, koji su u priobalnim područjima daleko razvijeniji i pružaju više radnih mjesta, osobito tijekom ljetnih mjeseci. Sezonalnost zapošljavanja, koja je tipična za turističke destinacije, dodatno pogoršava situaciju u Gračacu jer ne postoji stabilan broj radnih mjesta tijekom cijele godine. Mnogi radnici su zaposleni samo u sezoni, što pridonosi visokom postotku nezaposlenosti u izvan sezone. Rješenja mogu uključivati ulaganje u obrazovne programe koji bi omogućili stanovnicima Gračaca stjecanje kvalifikacija za različite sektore, čime bi se smanjila ovisnost o sezonskim poslovima. Također, diversifikacija gospodarskih aktivnosti,

	uključujući poticanje poduzetništva i razvoj infrastrukture, mogu pomoći u smanjenju nezaposlenosti i stvaranju novih radnih mjesta tijekom cijele godine u Zadarskoj županiji.
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema dostupnih informacija. Identifikacija najboljih praksi: turističke destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu jer je turizam radno intenzivna industrija ako je razvijen. Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Stanje radne snage

Radno aktivno stanovništvo čini značajan dio ukupne populacije županije, no demografski trendovi ukazuju na pad broja stanovnika, osobito u ruralnim i otočnim područjima. Iseljavanje mladih prema većim gradovima i inozemstvu smanjuje dostupnost kvalificirane radne snage. U urbanim središtima, poput Zadra, zabilježen je stabilan rast zapošljavanja, dok ruralni krajevi bilježe stagnaciju ili smanjenje ekonomske aktivnosti.

Sektor turizma, kao dominantna gospodarska grana, generira velik broj sezonskih poslova, ali ne osigurava stabilna radna mjesta tijekom cijele godine. Ovaj sezonski karakter zapošljavanja dodatno otežava privlačenje i zadržavanje kvalificirane radne snage. Istodobno, sektor informacijske tehnologije, građevinarstva i zdravstva bilježe povećanu potražnju za radnicima, no obrazovni sustav nije u potpunosti usklađen s potrebama tržišta i to je problem cijele republike a ne samo Zadarske županije.

Tijekom ljetne sezone, Čistoća d.o.o. Zadar ali i druge komunalne tvrtke, suočavaju se s izazovom nedostatka radne snage. Intenzivna potražnja za radnicima u sektoru turizma otežava pronalazak osoblja za prikupljanje i odvoz otpada, što rezultira dodatnim pritiscima na operativne kapacitete komunalnih tvrtki. Usprkos naporima da se privuku sezonski radnici, konkurencija s atraktivnijim uvjetima u turističkoj industriji predstavlja ključnu prepreku u rješavanju ovog problema komunalnih tvrtki.

U tablici koja slijedi je prikazan broj ukupno izdanih dozvola za boravak i rad u Hrvatskoj i u Policijskoj upravi zadarskoj za protekle godine.

Tablica 62 Broj radnih i boravišnih dozvola u Hrvatskoj i u Zadarskoj županiji

Od 1.1. do 31.12. godine	Ukupno izdane dozvole za boravak i rad u Republici Hrvatskoj	Dozvole za boravak i rad izdane u Policijskoj upravi zadarskoj
2019.	72.523	4.415
2020.	66.655	4.065
2021.	81.995	4.732
2022.	124.121	7.119
2023.	172.499	10.053

Izvor: MUP RH na upit Alcina d.o.o.

MUP⁴⁶, HZZ i MSROP nažalost nemaju podatke u kojim djelatnostima su zaposleni strani državljani u RH i u Zadarskoj županiji. Ipak, iz gornje tablice je vidljivo da potrebe za radnom snagom na području Zadarske županije rapidno rastu.

Zadarska županija ima nisku nezaposlenost a pogotovo je malo nezaposlenih osoba koje imaju kvalifikacije vezane za ugostiteljstvo i smještaj⁴⁷. Ako bude rasle gospodarske aktivnosti u turizmu, vrlo je izvjesno da će se poslodavci morati osloniti na zapošljavanje stranih državljana jer eventualna prekvalifikacija nezaposlenih osoba vjerojatno ne bi bila dovoljna.

Potrebe u obrazovanju i razvoju vještina

Obrazovni sustav Zadarske županije pruža solidnu osnovu kroz mrežu osnovnih i srednjih škola te Sveučilište u Zadru, koje je regionalni lider u visokom obrazovanju. Međutim,

⁴⁶ HZZ ni Ministarstvo nemaju podatke o gospodarskoj djelatnosti u kojoj rade strani državljani; MROSP-Uprava za tržište rada i zapošljavanje će podatke o gospodarskoj djelatnosti i radnom odnosu stranih državljana imati na portalu za napredno praćenje tržišta rada tek nakon realizacije novog ESF+ projekta koji će se provoditi u slijedeće 4 godine

⁴⁷ U rujnu 2024. godine je u cijeloj županiji bilo 158 nezaposlenih osoba koje imaju kvalifikacije vezane za smještaj i ugostiteljstvo a u istom mjesecu se tražilo 93 osobe istih kvalifikacija; Izvor: aplikacija MROSP <https://trzisterada.gov.hr>

nedostatak tehničkih i STEM programa ograničava mogućnosti mladih za uključivanje u sektore s najvećim rastom, poput IT industrije i održivog razvoja.

Uvođenje dualnog obrazovanja, koje kombinira teorijsko znanje s praktičnim radnim iskustvom, moglo bi značajno povećati zapošljivost mladih. Postojeći programi cjeloživotnog učenja trebaju biti prošireni kako bi omogućili radnicima svih dobnih skupina stjecanje novih vještina, osobito u digitalnim tehnologijama i održivim praksama.

Izazovi i prilike

Glavni izazovi vezani uz ljudske potencijale uključuju demografski pad, iseljavanje mladih, sezonsku prirodu zapošljavanja te nedostatak kvalificirane radne snage. Ruralna i otočna područja posebno su pogođena ovim problemima, što dovodi do smanjenja ekonomske aktivnosti i dostupnosti radne snage. Unatoč tome, prilike za razvoj leže u povećanju ulaganja u obrazovanje, poticanju poduzetništva i boljoj integraciji obrazovnih institucija s potrebama tržišta rada.

Stvaranje atraktivnog okruženja za mlade zaposlenike, poput subvencija za stambeno zbrinjavanje i potpora za samozapošljavanje, moglo bi pomoći u zadržavanju mladih radno aktivnih osoba unutar županije. Dodatno, poticanje partnerstva između privatnog sektora, sveučilišta i lokalne samouprave ključno je za stvaranje inovativnog gospodarstva koje će privući nove investicije i radnu snagu.

Zaključak

Zadarska županija suočava se s ozbiljnim izazovima u području ljudskih potencijala, ali istovremeno ima priliku kroz strateške intervencije postati regija koja privlači i zadržava talente. Ključ uspjeha leži u unaprjeđenju obrazovnog sustava, stvaranju stabilnih radnih mjesta i povećanju suradnje između obrazovnog sektora i gospodarstva. Sustavni pristup razvoju ljudskih potencijala omogućit će održivi gospodarski rast i veću konkurentnost županije u budućnosti.

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Stanje i analiza komunikacijskih aktivnosti u Zadarskoj županiji je prikazana u tablici koja slijedi.

Tablica 63 Komunikacijskih aktivnosti u Zadarskoj županiji

Aspekt	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	Većina TZ koristi web stranice i društvene mreže, ali email marketing nije u širokoj upotrebi. Na primjer, TZ Biograd koristi web stranice za promociju, ali ne provodi email kampanje. Preporuka: Razviti email kampanje s relevantnim informacijama, poput najava događanja ili posebnih ponuda.
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo TZ-a ocjenjuje se kao nisko do prosječno. Primjerice, TZ Gračac (postoji formalno) nema društvene mreže, dok TZ Zadra ima zadovoljavajući broj pratitelja, ali digitalno oglašavanje nije prisutno. Preporuka: Povećati prisutnost putem digitalnih platformi, uključujući oglašavanje putem GoogleAds i kreiranje kvalitetnih sadržaja za povećanje angažmana.
Offline aktivnosti	Iako TZ povremeno tiskaju brošure i plakate, ove aktivnosti su sporadične. Primjerice TZ Biograd organizira lokalna događanja poput sajмова, dok TZ Gračac ima minimalne offline aktivnosti odnosno isključivu podršku TZ ZDŽ. Preporuka: Organizirati redovita događanja, poput kulturnih festivala i sportskih manifestacije kako bi se povećala lokalna prepoznatljivost.
Suradnja s trećim stranama	Suradnja s medijima i influencerima je povremena. Na primjer, TZ Zadra surađuje s lokalnim medijima za pojedina događanja. Preporuka: Razviti kontinuirana partnerstva s medijima i turističkim agencijama za bolje rezultate.
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	Informacije poput vremenske prognoze i događanja često nisu ažurirane. TZ Zadra planira streaming događanja, dok TZ Biograd nema ažurirane informacije o UV indeksu na webu. Preporuka: Redovito ažurirati web stranice s podacima o vremenu, događanjima i streaming opcijama.
Mogućnosti marketinškog pozicioniranja	Destinacije s potencijalom, poput NP Paklenica ili PP Telašćica, nisu dovoljno promovirane. TZ Nina ima atrakcije za nacionalnu promociju, ali nedostaju strategija i financijska sredstva. Preporuka: Ciljano promovirati atrakcije putem kampanja i osigurati prikladna sredstva za marketing.

Izvor: TZ, web stranice TZ, analiza Alcina d.o.o.

Elektroničke komunikacije u Zadarskoj županiji

Elektroničke komunikacije predstavljaju temeljni čimbenik društveno-gospodarskog razvoja Zadarske županije. Prema podacima operatera elektroničkih komunikacija, signal mreža pokretnih komunikacija pokriva čak 98% županije, s iznimkom nepristupačnih područja Velebita. Širokopojasni internet također bilježi rast, s prosječnim brzinama od 80 do 90 Mbit/s u gradskom području Zadra⁴⁸, dok su brzine u ruralnim dijelovima i na otocima niže, od 20 do 30 Mbit/s.

Unatoč napretku, izazovi uključuju ograničenu dostupnost optičkih kabela u ruralnim i otočnim područjima te zastarjele telekomunikacijske mreže koje ne mogu podnijeti visoke sezone zahtjeve. Tijekom ljetnih mjeseci, preopterećenost infrastrukture na otocima dovodi do pada kvalitete usluga, što ističe potrebu za daljnjim ulaganjima na koja nažalost županija nema direktni utjecaj.

Strategija digitalne tranzicije

Razvoj kvalitetnih i ravnomjerno dostupnih elektroničkih komunikacijskih sustava jedan je od strateških prioriteta Zadarske županije. Planirano je ulaganje u mreže vrlo velikog kapaciteta (1 Gbit/s i više) i implementacija 5G mreže. Time bi se smanjio digitalni jaz između urbanih i ruralnih područja te povećala kvaliteta usluga, uključujući IoT (Internet of Things) mreže za podršku pametnim sustavima u gospodarstvu i društvu.

Promocija i informiranje

Komunikacija s javnošću odvija se putem tradicionalnih i digitalnih medija. Lokalni mediji, poput radija i novina, još uvijek imaju važnu ulogu, dok digitalne platforme pružaju priliku za širu promociju. Turistička zajednica koristi aplikacije poput Visit Zadar kako bi turistima osigurala informacije o znamenitostima, događanjima i smještaju. Ipak, interaktivni elementi aplikacija, poput personaliziranih preporuka, još nisu u potpunosti implementirani.

Izazovi i smjernice

Neki od ključnih izazova uključuju:

- Neravnomjerna pokrivenost i kvaliteta mreža između urbanih i ruralnih područja,

⁴⁸ HAKOM i karte pokrivenosti telekomunikacijskih operatera u Hrvatskoj

- Nedovoljna integracija digitalnih alata za promociju regije,
- Preopterećenost infrastrukture tijekom turističke sezone,

Kako bi se poboljšala situacija, preporučuje se:

1. Proširenje optičkih mreža na otocima i ruralnim područjima⁴⁹,
2. Ulaganje u digitalnu pismenost lokalnog stanovništva,
3. Razvoj naprednih digitalnih platformi za promociju i informiranje, uključujući interaktivne značajke.

Zaključak

Komunikacijske aktivnosti Zadarske županije usmjerene su na jačanje digitalne infrastrukture i povećanje učinkovitosti promocije regije. Ulaganja u digitalnu tranziciju i modernizaciju komunikacijskih sustava ključna su za smanjenje postojećih izazova i jačanje povezanosti svih dijelova županije te stvaranje preduvjeta za daljnji ekonomski razvoj.

4.3.11. Analiza konkurencije

U tablici koja slijedi su prikazani svi aspekti analize konkurencije Zadarske županije u turizmu.

Tablica 64 Analiza konkurencije Zadarske županije

Kategorija	Detalji
Identifikacija konkurentskih destinacija	Direktna konkurencija Zadarske županije uključuje regije poput Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije koje zbog svoje blizine i slične ponude privlače turiste. Indirektna konkurencija uključuje međunarodne destinacije poput Grčke i Turske koje privlače turiste atraktivnim cijenama i većim ulaganjima u

⁴⁹ Primjer uspješnog projekta čija je implementacija započeta 2023. unutar „Okvirnog nacionalnog programa razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa“ u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja (skraćeno ONP) je projekt na području općina Galovac, Sukošan, Sveti Filip i Jakov i Škabrnja. ONP je program državnih potpora namijenjenih razvoju infrastrukture širokopojasne infrastrukture u Republici Hrvatskoj i u sklopu projekta je u četiri općine razvijena širokopojasna infrastruktura polaganjem suvremene svjetlovodne mreže. Slični projekti mogu biti implementirani u ruralnim područjima županije u kojima privatne telekomunikacijske tvrtke nemaju ekonomski interes za ulaganje u infrastrukturu

	infrastrukturu te Italiju koja, iako skuplja, nudi superiornu gastronomiju i bogatiju kulturnu ponudu.
Benchmarking	Cijene u Zadarskoj županiji su konkurentne, no nisu uvijek povoljnije u usporedbi s međunarodnom konkurencijom. Biogradska rivijera i otoci Zadarske županije nude usporedive cijene s konkurencijom no kvaliteta smještaj koja je često usporediva s konkurencijom, zaostaje u ponudi luksuznih opcija. Gastronomija županije zaostaje za susjednim regijama poput Šibensko-kninske županije, koje nude raznovrsniju i kvalitetniju ponudu.
Tržišni trendovi i inovacije	Za daljnji razvoj turizma potrebno je ulaganje u ključnu infrastrukturu poput vodoopskrbe, odvodnje i uređaja za pročišćavanje, dok telekomunikacijska infrastruktura zahtijeva modernizaciju kako bi omogućila digitalnu transformaciju. Poboljšanje prometne povezanosti kroz bolje prometne pravce prema rubovima županije bi povećalo dostupnost tih dijelova turistima, što je ključan faktor u povećanju konkurentnosti županije.
Komunikacijske strategije	Iako su web stranice i društvene mreže aktivno korištene u promociji, nedostatak integrirane strategije ograničava njihov potencijal. Nadalje, neiskorišteni alati poput email marketinga i online oglašavanja predstavljaju priliku za rast. Suradnja s trećim stranama, uključujući medije i turističke agencije, također zahtijeva unapređenje kako bi se poboljšala vidljivost destinacije.
Trendovi turističke potražnje	Turisti sve više traže autentična iskustva i uživanje u prirodnim ljepotama, dok istovremeno ukazuju na potrebu za poboljšanjem usluga i smještaja. Istraživanja Sveučilišta u Zadru ističu važnost inovacija i održivosti kao ključnih faktora za daljnji razvoj turizma u regiji.
Preporuke za razvoj	Zadarska županija treba ulagati u održivu infrastrukturu, uključujući vodoopskrbu, odvodnju i uređaje za pročišćavanje, dok je razvoj telekomunikacijskih usluga nužan za digitalne inovacije. Fokus treba biti na razvoju gastronomskih i kulturnih sadržaja, uz povećanje broja luksuznih smještajnih kapaciteta. Učinkovitije komunikacijske strategije, poput email marketinga i digitalnog oglašavanja, uz bolju suradnju s turističkim agencijama, značajno bi

	unaprijedile vidljivost i atraktivnost destinacije.
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima	Trenutno su dostupna dva istraživanja: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024. Oba istraživanja daju dobar uvid u trendove, socijalnu demografiju turista i njihove afinitete. Turizam u županiji ima prikladnu ponudu za dominantne turističke proizvode i socijalno-demografske skupine turista. Izazov predstavlja razvoj proizvoda i usluga za sofisticiranije i platežno sposobnije turiste kojih je trenutno malo u županiji ali koje bi trebalo postepeno privući u sklopu strategije koja bi rezultirala smanjivanjem sezonalnosti i povećanjem profitabilnosti turizma

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

Kontekst konkurencije

Zadarska županija se želi pozicionirati kao jedna od vodećih destinacija u Jadranskoj Hrvatskoj, no suočava se s konkurencijom iz drugih županija, kao što su tri županije u Dalmaciji i Istarska županije, te s međunarodnim destinacijama u mediteranskom bazenu. Ključne konkurentске prednosti Zadarske županije leže u raznovrsnosti ponude, dostupnosti i strateškom položaju.

Konkurentске prednosti

Zadarska županija ima nekoliko ključnih prednosti u odnosu na konkurenciju:

1. Geografski položaj: Centralna lokacija unutar Hrvatske čini Zadarsku županiju lako dostupnom cestovnim, morskim i zračnim prometom.
2. Prirodna i kulturna baština: Regija nudi jedinstvenu kombinaciju prirodnih atrakcija, poput nacionalnih/parkova prirode i bogate kulturne povijesti, uključujući povijesne znamenitosti grada Zadra.

3. Raznovrsna turistička ponuda: Osim turizma u priobalnom pojasu, Zadarska županija nudi avanturistički i gastronomski turizam te počinje razvijati ruralni turizam.

Ključni izazovi

Unatoč prednostima, Zadarska županija suočava se s nizom izazova u pogledu konkurencije:

- Sezonalnost: Turistička aktivnost uvelike je koncentrirana u ljetnim mjesecima, dok su ponuda i promocija van sezone ograničeni. Ovo omogućava drugim destinacijama koje imaju razvijen cjelogodišnji turizam da privuku posjetitelje tijekom cijele godine. Sezonalnost turizma dovodi u pitanje isplativost ulaganja te zadržavanje radne snage.
- Nedostatak visokokvalitetne smještajne infrastrukture: Iako Zadarska županija ima širok raspon smještajnih kapaciteta, manjak hotela i resorta smanjuje njen potencijal za privlačenje gostiju bolje platežne moći.
- Promocija i digitalna prisutnost: Konkurenti poput Splita i Dubrovnika imaju značajno jaču prisutnost na globalnim turističkim platformama i aktivniju promociju putem društvenih mreža.

Međunarodna konkurencija

Na međunarodnoj razini, Zadarska županija suočava se s konkurencijom destinacija poput Grčke, Italije i Španjolske. Te regije nude slične prirodne ljepote, značajnu povijesnu baštinu i kulturne sadržaje, a imaju i dugoročniju tradiciju masovnog turizma i razvijeniju infrastrukturu. Nadalje, cijene smještaja i usluga u Zadarskoj županiji često su više u usporedbi s konkurentima u istočnom Mediteranu, što počinje utjecati na odabir posjetitelja.

Preporuke za unaprjeđenje konkurentne pozicije

1. Diversifikacija turističke ponude: Razvoj specijaliziranih oblika turizma, poput kulturnog, zdravstvenog i konferencijskog turizma, omogućit će privlačenje različitih profila posjetitelja tijekom većeg dijela godine.

2. Ulaganje u infrastrukturu: Modernizacija smještajnih kapaciteta, transportne infrastrukture i digitalnih platformi ključna je za povećanje privlačnosti regije.
3. Jačanje promocije: Potrebna je sveobuhvatna strategija promocije na globalnim tržištima, uz korištenje naprednih digitalnih alata i suradnju s međunarodnim turističkim platformama.
4. Poticanje suradnje s privatnim sektorom: Partnerstva između lokalnih vlasti, turističkih zajednica i privatnih poduzetnika mogu rezultirati boljim koordiniranim projektima i jačanjem imidža regije.

Zaključak

Iako Zadarska županija ima niz prirodnih i kulturnih prednosti, potrebna su kontinuirana ulaganja u infrastrukturu, promociju i diversifikaciju ponude kako bi se očuvala i ojačala konkurentna pozicija na domaćem i međunarodnom tržištu. Sustavni pristup razvoju turizma i suradnji s ključnim dionicima omogućit će regiji da iskoristi svoje potencijale u punoj mjeri.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Analiza stanja Zadarske županije temelji se na kvantitativnim i kvalitativnim metodama, uključujući sekundarne podatke (izvješća DZS-a, FINA-e, HZZ-a itd.) i rezultate anketiranja turista, građana te jedinica lokalne samouprave. Fokus analize bio je identificirati ključne potencijale, izazove i razvojne potrebe koje oblikuju strateške ciljeve i prioritete razvoja županije.

Ključni nalazi

1. Digitalizacija i tehnološka tranzicija
 - Unatoč značajnim ulaganjima, ruralna i otočna područja i dalje zaostaju u digitalnoj povezanosti. Razlike su vidljive u brzinama interneta pri čemu su brzine u ruralnim područjima niže.
 - Uvođenje pametnih tehnologija i digitalnih rješenja, poput sustava za e-upravu i digitalnog obrazovanja, još uvijek nije ravnomjerno primijenjeno.

Razina educiranosti o digitalnim tehnologijama je znatno niža u ruralnim sredinama.

2. Pristupačnost i komunalna infrastruktura

- Županijski centar, grad Zadar osigurava visok stupanj pristupačnosti za osobe s invaliditetom, no ruralne zajednice suočavaju se s infrastrukturnim ograničenjima. Poboljšanja su posebno potrebna u javnom prijevozu i dostupnosti osnovnih servisa.

3. Ljudski potencijali

- Demografski trendovi, uključujući pad broja stanovnika i migraciju mladih, značajno utječu na tržište rada. Osim toga, postoji potreba za bolje prilagođenim obrazovnim programima koji bi zadovoljili zahtjeve lokalnog gospodarstva.

4. Komunikacijske aktivnosti

- Komunikacija s građanima i promocija regije unaprjeđuju se kroz digitalne kanale, no još uvijek nedostaje sustavna strategija za integraciju lokalnih zajednica u promocijske aktivnosti. Primjer aplikacije ZadarCity.hr pokazuje potencijal, ali je potrebna daljnja modernizacija i dopunjavanje funkcijama.

5. Gospodarstvo i konkurencija

- Konkurentnost Zadarske županije oslanja se na prirodne resurse, turizam i lokalnu proizvodnju. Međutim, razvijenost infrastrukture i nedostatak inovacija ograničavaju gospodarski rast u određenim sektorima.

Preporuke

1. Ulaganje u digitalnu infrastrukturu i obrazovanje: Proširenje brzih internetskih mreža na ruralne i otočne dijelove županije te povećanje broja tehničkih i STEM obrazovnih programa.
2. Jačanje prometne i komunalne infrastrukture: Modernizacija cestovne i pomorske povezanosti te povećanje dostupnosti osnovnih komunalnih usluga u svim područjima.

3. Poticanje održivog razvoja: Razvoj turističkih proizvoda kao što su kulturni i MICE s ciljem smanjenja sezonalnosti.

Zaključak

Provedba preporučenih mjera ključna je za postizanje strateških ciljeva do 2030. godine. Izvješće o provedenoj analizi stanja Zadarske županije jasno ukazuje na značajne potencijale regije, ali i na postojeće izazove koji zahtijevaju sustavan pristup i dugoročna ulaganja. Zadarska županija ističe se bogatom prirodnom i kulturnom baštinom, povoljnim geografskim položajem i raznolikim gospodarskim sektorima, no neravnomjeran razvoj urbanih, ruralnih i otočnih područja te izraženi demografski problemi ostavljaju posljedice na njenu konkurentnost.

Digitalizacija i tehnološka tranzicija prepoznate su kao ključni alati za unapređenje kvalitete života i povećanje učinkovitosti javnih usluga. Međutim, njihova implementacija još uvijek nije ravnomjerno raspoređena na sve dijelove županije, osobito u ruralnim i otočnim područjima. Ulaganje u digitalnu infrastrukturu i obrazovanje ključno je za smanjenje tog jaza i stvaranje preduvjeta za inkluzivan razvoj.

Prometne i komunalne usluge, iako na visokoj razini u urbanim središtima, zahtijevaju modernizaciju i proširenje prema slabije razvijenim područjima kako bi se osigurala održivost ruralnih zajednica. Posebno je važno povećati dostupnost zdravstvenih usluga, osnovne infrastrukture i javnog prijevoza na otocima kako bi se poboljšala kvaliteta života i smanjila depopulacija.

Turizam, kao glavni gospodarski sektor, ima značajan potencijal za daljnji rast, ali je potrebno postepeno unaprijediti i promijeniti ponudu kako bi se smanjila sezonalnost. Povećanje ulaganja u specijalizirane oblike turizma, kao što su kulturni, MICE i avanturistički turizam, moglo bi doprinijeti stvaranju turističke aktivnosti veći dio godine. Istodobno, promocija županije kroz modernizirane digitalne platforme i ciljane kampanje na međunarodnim tržištima od presudne je važnosti za konkurentnost.

Demografski izazovi, poput smanjenja broja stanovnika i migracije mladih, zahtijevaju hitne mjere. Razvoj obrazovnih programa usklađenih s potrebama tržišta rada, poticanje poduzetništva i subvencije za stambeno zbrinjavanje ključni su koraci za zadržavanje mladih i stvaranje povoljnijeg gospodarskog okruženja.

Sustavan i strateški pristup ovim izazovima omogućit će Zadarskoj županiji da postane predvodnik održivog razvoja i konkurentnosti turizma u Hrvatskoj. Implementacija preporučenih mjera, uz aktivnu suradnju svih dionika, bi mogla osigurati ne samo postizanje ciljeva za razdoblje do 2030. godine, već i dugoročni prosperitet županije.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta za Zadarsku županiju. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za Zadarsku županiju za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području županije. Intervalna procjena za Zadarsku županiju još nije službeno izrađena.

Spomenuti Pravilnik navodi u stavku 2) članka 11. navodi „Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta može biti:

1. utvrđena vrijednost pokazatelja viša je od definiranog standarda prihvatljivosti – obilježje je u zoni dostignute maksimalne razine turističke nosivosti te nalaže žurno provođenje (dodatnih) korektivnih aktivnosti.

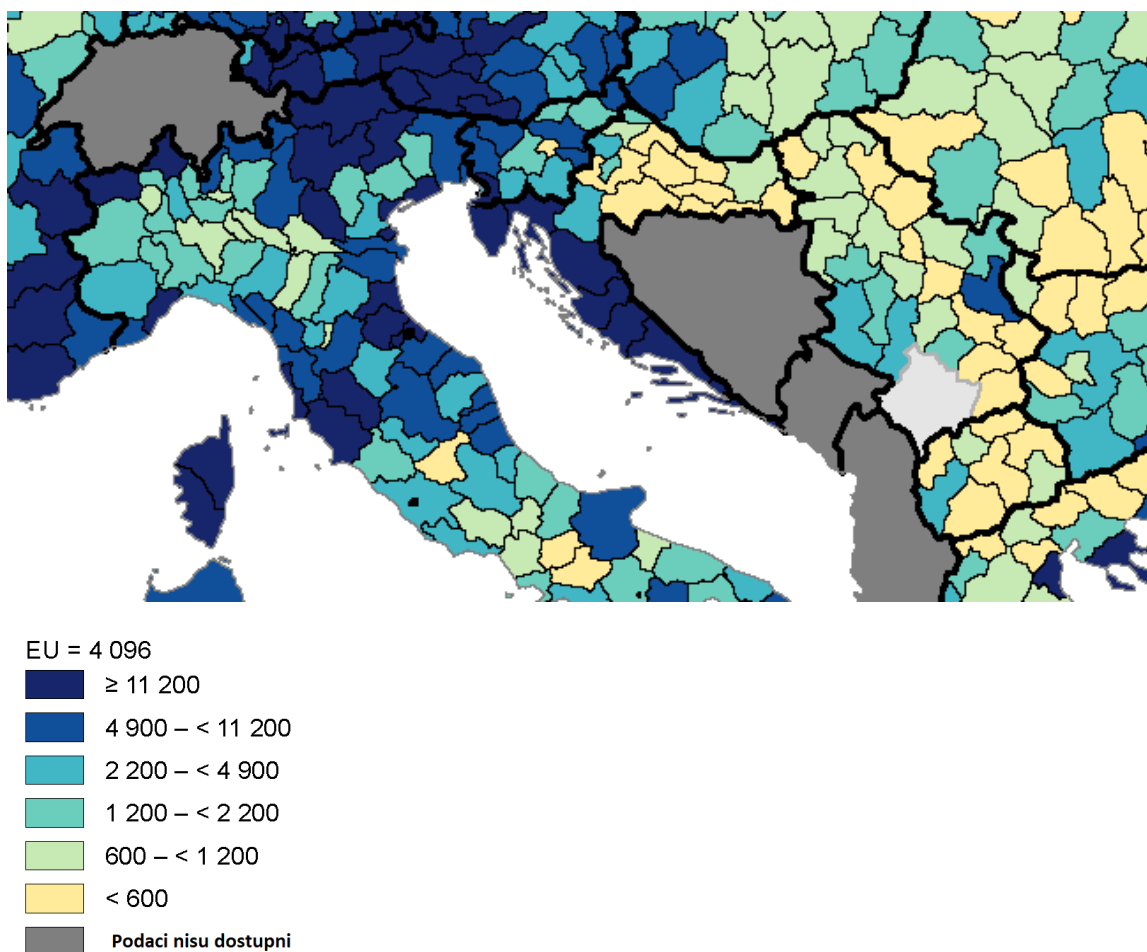
2. utvrđena vrijednost pokazatelja niža je od definiranog standarda prihvatljivosti, ali je vrijednost pokazatelja do trećinu niža od postavljenog standarda – obilježje je u zoni dostizanja maksimalne razine turističke nosivosti te, ovisno o dosadašnjem kretanju i rezultatima analize scenarija, pretpostavlja pravodobno provođenje (dodatnih) korektivnih aktivnosti.

3. utvrđena vrijednost pokazatelja niža je od definiranog standarda prihvatljivosti, ali je vrijednost pokazatelja za više od trećinu niža od postavljenog standarda – obilježje nije u zoni dostizanja prihvatnog kapaciteta, a eventualno poduzimanje korektivnih aktivnosti ovisi o rezultatima analize scenarija.“

Kako bi se ocijenila razina prihvatnog kapaciteta, nužno je definiranje **standarda prihvatljivosti**.

Dio javnosti smatra da su priobalne prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije tijekom vrhunca ljetne sezone došle do ruba prihvatnog kapaciteta. S druge strane, kada se pogleda Prostorni plan Zadarske županije 2023.g. uočava se da je ukupno planirano u prostoru ograničenja ZOP-a 114.795 postelja i dodatnih 16.955 postelja izvan prostora ograničenja ZOP-a. Kada se uspoređi broj mogućih novih postelja s postojećim brojem postelja u Zadarskoj županiji mogao bi se izvući zaključak da autori Prostornog plana Zadarske županije smatraju da je daljnja eskpanzija smještajnih objekata (ne nužno sve postelje za potrebe smještaja turizma) moguća.

Interesantan je pogled EUROSTAT-a (izvješće o industrijama u EU, tj. o turizmu za NUTS3 regije, 2021) koji je prikazan na slici koja slijedi.

Slika 4 Noćenja u komercijalnom turističkom smještaju kao relativan broj u odnosu na lokalno stanovništvo (na 1000 stanovnika)

Izvor: Izvješće EUROSTAT za industrije; Turizam za NUTS3 regije, 2021 (novija verzija s grafikom nije još dostupan); Broj noćenja u odnosu na 1000 lokalnih stanovnika

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tour_occ_nin3__custom_16133926/default/map?lang=en&page=time:2021

Iz gornje slike je uočljivo da sve priobalne županije u Hrvatskoj spadaju u skupinu koja ima najviši broj noćenja u turističkom smještaju u odnosu na 1000 lokalnih stanovnika⁵⁰. Izrazita sezonalnost turizma u Zadarskoj županiji koncentraciju dolazaka turista tijekom vrhunca ljetne turističke sezone čini još većim izazovom.

NUTS3 regije u Italiji koje su u istoj skupini s najviše noćenja na 1000 lokalnih stanovnika smatraju da imaju problem dostignute maksimalne razine turističke nosivosti te isti pokušavaju riješiti na razne načine: stimuliranjem boravka turista u manje turistički razvijenim dijelovima regije, produljenjem sezone (sve imaju problem sezonalnosti), ekonomskim destimuliranjem dolaska i boravka turista itd.

Uglavnom, ono što je vrlo sigurno je da su tri priobalne prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije (Grad Zadar, Biogradska i Ninska rivijera) na rubu dostizanja maksimalne turističke nosivosti tijekom dva ljetna mjeseca kada boravi najviše turista.

6. Analize scenarija

Za Zadarsku županiju i kasnije za svih osam prostorno-razvojnih cjelina su analizirana i komentirana četiri razvojna scenarija:

Scenarij 1: Nastavak postojećeg modela,

Scenarij 2: Održivi razvoj,

Scenarij 3: Velike investicije,

Scenarij 4: Zaštita prostora

⁵⁰ Podaci za 2021. Primorsko-goranska županija 44.420,15; Ličko-senjska županija 50.562,09; **Zadarska županija 49.293,35**; Šibensko-kninska županija 44.779,5; Splitsko-dalmatinska županija 30.176,69; Istarska županija 103.136,85; Dubrovačko-neretvanska županija 38.346,02; **EUROSTAT za Zadarsku županiju za 2023. Navodi 60.282,71 noćenje na 1000 lokalnih stanovnika**

Izrada i analiza razvojnih scenarija provodi se radi sagledavanja potencijalnih promjena prihvatnog kapaciteta u budućnosti.

Tablica 65 Razvojni scenariji po prostornim cjelinama Zadarske županije

Cjelina	Scenarij 1: Nastavak postojećeg modela	Scenarij 2: Održivi razvoj	Scenarij 3: Velike investicije	Scenarij 4: Zaštita prostora
Grad Zadar	Rast kratkoročnog najma, gentrifikacija	Kulturni i kongresni turizam, regulacija smještaja	Hoteli visoke kategorije, kruzerski terminal, uređenje muzeja koji ima ekspozate koji bi privukli međunarodnu pažnju (npr. privatna zbirka), kongresna dvorana (nova ili adaptirana)	Ograničenje prometa i izgradnje u staroj jezgri
Biogradska rivijera	Apartmanizacija, sezonalnost	Obiteljski turizam, očuvanje prirode	Resort zone i luksuzni turizam	Uređenje plaža, zaštita obale
Ninska rivijera	Preopterećenje prostora, gubitak kvalitete okoliša	Lječilišni i aktivni turizam	SPA centri i rekreacijska ponuda	Očuvanje močvara i kulturnog krajolika
Otoci ZŽ	Masovni turizam, pritisak na resurse	Ekoturizam, valorizacija lokalne baštine	Boutique hoteli i nautička infrastruktura	Kontrola gradnje, smanjenje kapaciteta
Ravni kotari	Ograničeni turistički razvoj	Agroturizam, vinske ceste, ceste maslinovog ulja i sl.	Investicije u ruralni turizam i infrastrukturu	Zaštita krajolika i poljoprivrednih zona
Starigrad Paklenica	Prenapučenost NP-a, prostorni pritisak	Planinarski i zeleni turizam, avanturistički turizam, brdski bicikli i vožnja ednuro	Sportski turizam s većim kapacitetima	Stroga regulacija oko NP Paklenica i PP Velebit

		motociklima po Velebitu		
Pag i Ražanac	Ekspanzija festivala i apartmana	Kulturni i cikloturizam	Veći hoteli i urbana infrastruktura	Zabrana novih gradnji uz more
Gračac i Lika	Stagnacija bez razvoja	Aktivni odmor, park prirode i Cerovačke špilje, promatranje divljih životinja	Eko-lodge i adrenalinski sadržaji, golf igralište	Zelena zona bez intenzivnog turizma

6.1. Razvojni scenariji za Zadarsku županiju

1. Scenarij nastavka postojećeg modela razvoja turizma (put prema saturaciji)

Ovaj scenarij karakterizira slijedeće:

Dominacija masovnog ljetnog turizma u obalnim destinacijama,

Urbanistički pritisci u priobalju (Zadar, Biograd, otoci, Pag, Vir),

Slabija diversifikacija proizvoda – i dalje fokus na "sunce i more" i sezonalnost koja se nastavlja,

Rizici: degradacija okoliša, preopterećenost infrastrukture, gubitak lokalne kvalitete života i rast nezadovoljstva stanovništva,

Iznimke: Ravni kotari i Gračac-Lika ostaju ispodprosječno razvijeni – turizam stagnira.

2. Scenarij održivog razvoja

Ishode ovog scenarija karakterizira slijedeće:

Turistički rast podređen načelima očuvanja resursa,

Razvoj selektivnih oblika turizma (eko, kulturni, ruralni, aktivni),

Kontrola izgradnje, posebice u osjetljivim zonama (Natura 2000, otoci),
Uključivanje lokalnog stanovništva kroz OPG-ove i lokalne proizvode,
Diversifikacija ponude izvan sezone kako bi se umanjila sezonalnost.

3. Scenarij otvaranja većim razvojnim investicijama

Rezultati ovog scenarija su:

Velike investicije u hotele i resorte, osobito u manje razvijenim zonama (Gračac, Ravni kotari),

Ubrzana urbanizacija i povećan prihod od turizma,

Nužno jačanje infrastrukture (promet, voda, odvodnja, energija) kao podrška razvoju,

Rizici: gubitak identiteta, socijalne napetosti, koncentracija dobiti, eksport kapitala, potreba za inozemnom radnom snagom, opterećenje infrastrukture,

4. Scenarij orijentacije na zaštitu prostora

Posljedice odabira ovog scenarija su:

Ograničavanje gradnje i kontrola turističkog prometa u osjetljivim zonama,

Prioritetna zaštita okoliša, krajolika i kulturne baštine,

Turizam samo kao dopunska djelatnost u zaštićenim zonama,

Smanjenje sezonskog pritiska i zasićenja destinacija koje su prikladne za ovaj scenarij.

6.2. Sinteza scenarija i preporuke za kombinirani pristup

Analiza razvojnih scenarija za osam prostorno-razvojnih cjelina Zadarske županije pokazuje da nijedan scenarij nije univerzalno primjenjiv niti optimalan za sve prostore. Svaka cjelina ima svoje specifičnosti, no moguće je istaknuti određene zajedničke obrasce:

- **Scenarij 1 (nastavak postojećeg modela)** dominantno vodi prema prenapregnutosti prostora, smanjenju kvalitete života lokalnog stanovništva te povećanju sezonskog karaktera turizma. U gotovo svim cjelinama ovaj scenarij označen je kao rizičan i dugoročno neodrživ.
- **Scenarij 2 (održivi razvoj)** ističe se kao preferirani pristup u većini cjelina jer omogućava dugoročnu zaštitu resursa, valorizaciju lokalnih posebnosti te uključivanje lokalnog stanovništva, posebno u ruralnim i otočnim zajednicama.
- **Scenarij 3 (velike investicije)** može biti pogodan u slabije razvijenim područjima (npr. Gračac, Ravni kotari), gdje ulaganja mogu pokrenuti gospodarski rast. Međutim, potrebna je stroga prostorna i socijalna regulacija kako bi se izbjegla gentrifikacija i narušavanje identiteta prostora.
- **Scenarij 4 (zaštita prostora)** primjenjiv je u ekološki osjetljivim zonama (NP Paklenica, močvare u Ninu, otoci) te u povijesnim urbanim jezgrama. Ograničava intenzitet turizma, ali osigurava očuvanje temeljnih vrijednosti prostora.

Preporuka: integrirani i diferencirani pristup

Umjesto striktno orijentacije na jedan scenarij, **preporučuje se kombiniranje elemenata više scenarija po prostornim cjelinama, uzimajući u obzir:**

- **Kapacitet i osjetljivost prostora,**
- **Demografske i infrastrukturne karakteristike,**
- **Stupanj razvijenosti turizma,**
- **Lokalne razvojne inicijative.**

Na primjer:

- Grad Zadar može kombinirati **scenarij 2 i 4** – održivi razvoj s naglaskom na zaštitu kulturne jezgre.
- Otoci mogu integrirati **scenarij 2 i 4** – eko-turizam i ograničenje izgradnje.
- Ravni kotari i Gračac mogu iskoristiti **scenarij 2 i 3** – održivi razvoj uz poticaj kontroliranih investicija.

Ovakav **diferencirani pristup** omogućava usklađivanje turizma s očuvanjem prostora i razvojnim ciljevima županije. U tablici koja slijedi su prikazane preporučeni razvojni scenariji za pojedine prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije.

Tablica 66 Preporučeni razvojni scenariji po prostornim cjelinama

Prostorna cjelina	Preporučeni scenariji
Grad Zadar	2 + 4
Biogradska rivijera	2 + 4

Ninska rivijera	2 + 4
Otoci ZŽ	2 + 4
Ravni kotari	2 + 3
Starigrad-Paklenica	2 + 4
Pag i Ražanac	2 + 4
Gračac i Lika	2 + 3

7. Zaključak i preporuke

Zadarska županija pokazuje rast turizma uz spore pozitivne promjene u strukturi smještajnih kapaciteta (spori broj rasta smještaja u hotelima i rast ostalih vrsta smještaja). Iako su podaci o turističkoj infrastrukturi u cjelini (na razini županije) povoljni, zbog povećanja broja kreveta i visokog udjela nekomercijalnog smještaja, preporučuje se dodatno praćenje i upravljanje resursima, kako bi se spriječilo moguće preopterećenje u priobalnom turistički najrazvijenijem području Zadarske županije.

Prostorno-razvojne cjeline Ravni kotari i Gračac i Lika tek započinju razvoj turizma i turističku valorizaciju svojih resursa uz rješavanje teškoća koje imaju.

Ključno je nastaviti praćenje utjecaja turizma na infrastrukturu, kvalitetu resursa i život lokalnog stanovništva kako bi se osigurala dugoročna održivost i zadržala konkurentnost destinacije Zadarska županija. Također, sustavne mjere za poboljšanje energetske i komunalne infrastrukture te učinkovito upravljanje otpadom bit će od presudne važnosti za razvoj turizma. Osiguravanje dovoljnog broja djelatnika za sve djelatnosti na kojima turizam počiva su također izazov tijekom vrhunca ljetne turističke sezone.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE GRAD ZADAR

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Grad Zadar – sagledavanje utjecaja turizma

Grad Zadar, kao urbano i administrativno središte županije, nosi najveći teret turističke aktivnosti u smislu prostorne koncentracije i društvenih promjena. Intenzivna turistifikacija, osobito unutar povijesne jezgre, rezultirala je porastom kratkoročnog najma i vodi prema smanjenju broja stalnih stanovnika⁵¹. S druge strane, Zadar ostvaruje značajne prihode od turizma i razvija atraktivne kulturne i manifestacijske sadržaje. No, kontinuirani pritisak na promet, komunalnu infrastrukturu i javne prostore zahtijeva precizno upravljanje razvojem. Ključno je zaštititi baštinu i urbani identitet grada, uz kontrolu turističke ekspanzije i jačanje ponude tijekom cijele godine.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

⁵¹ Dubrovnik i Split imaju vrlo izražen spomenuti problem

3.Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti sagledavaju se različiti utjecaji turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4.Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu i Pravilnika o metodologiji izracuna prihvatnog kapaciteta u ovaj dokument je uključena tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 67 Obvezni pokazatelji održivosti za Grad Zadar i pripadajuće otoke

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	792
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva	Stanovništvo je zadovoljno

	turizmom	
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Zadovoljava
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	DZ Zadarske županije na web stranici ne daje podatak o broju i lokaciji ambulanti u Zadru
6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	77%
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	0%; Spomenik parkovne arhitekture- Park Vladimira Nazora
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	30%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije; Grad Zadar ima "Akcijski plan provedbe prirodnih rješenja u prilagodbi klimatskim promjenama na području Grada Zadra" te "PROGRAM ZAŠTITE ZRAKA, OZONSKOG SLOJA, UBLAŽAVANJA KLIMATSKIH PROMJENA I PRILAGODBE KLIMATSKIM PROMJENAMA ZA PODRUČJE GRADA ZADRA (2020.-2024.)"
11	Ukupan broj dolazaka turista u	118.754

	mjesecu s najvećim opterećenjem	
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	3,7 dana
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH - 71 atrakcija; Na temelju Bioportala - 1 atrakcija
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	645

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Intenzitet i prostorna gustoća turizma

- 792 noćenja na 100 stanovnika u sezoni – iznimno visoka vrijednost, gotovo dvostruko više od županijskog prosjeka (368), što ukazuje na snažan sezonski pritisak.
- 645 noćenja po hektaru građevinskog područja – također vrlo visoka gustoća, što sugerira prenapregnutost prostora.

Zaključak: Grad Zadar je izložen ekstremnom sezonskom opterećenju. Takav intenzitet može negativno utjecati na infrastrukturu, okoliš i kvalitetu života lokalnog stanovništva.

2. Društveni učinci i zadovoljstvo

- Zadovoljstvo stanovnika turizmom: pozitivno – stanovnici još uvijek podupiru turizam.
- Zadovoljstvo turista boravkom: visoko, dio bi se vratio – pozitivan signal lojalnosti i imidža.

Zaključak: Društveni učinci turizma još su podnošljivi, no zbog intenziteta turističkog pritiska postoji rizik od pada zadovoljstva ako se negativni učinci (buka, gužve, dostupnost stanovanja) pojačaju.

3. Dostupnost i socijalna uključenost

- Pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom: ocijenjena kao zadovoljavajuća – pozitivan primjer inkluzivne destinacije.

Zaključak: Grad Zadar ima osnovne uvjete za inkluzivan turizam, ali za dugoročnu održivost važno je sustavno unapređivati pristupačnost svim skupinama.

4. Potrošnja resursa i okolišni učinci

- Potrošnja vode po turističkom noćenju: 77% u odnosu na stanovnika – visoko, ali očekivano u urbanoj sredini.
- Potrošnja električne energije po turističkom noćenju: 30% – umjereno.
- Otpad: nedostaje podatak koji je važan za aspekt održivosti.

Zaključak: Potrošnja resursa ukazuje na značajan ekološki otisak turizma. Nedostatak podataka o otpadu otežava upravljanje i planiranje. Potrebno je jačanje nadzora i transparentnosti.

5. Zaštićena područja i prostorna zaštita

- Udio zaštićenih područja: 0% – jedino je zaštićen Park Vladimira Nazora kao spomenik parkovne arhitekture.

Zaključak: Grad Zadar praktički nema dijelove prostora koji su pod zaštitom, što ga čini osjetljivim na prekomjernu urbanizaciju i degradaciju okoliša. Potrebna je revizija prostorno-planske zaštite i uvođenje zelenih pojaseva.

6. Klimatske promjene i strateški okvir

- Postoji županijski program prilagodbe klimatskim promjenama – a postoji i specifičan gradski akcijski plan i program

Zaključak: Grad koristi županijski i gradski okvir. Primjena oba okvira s obzirom na visoki turistički pritisak je potrebna s konkretnim mjerama prilagodbe i otpornosti koje se moraju provoditi.

7. Turistička struktura

- Broj dolazaka u vršnom mjesecu: 118.754
- Prosječno trajanje boravka: 3,7 dana – vrlo kratko, tipično za gradove s city-break turizmom.

Zaključak: Zadar ima intenzivan, kratkotrajan turizam, što povećava broj dolazaka, ali smanjuje ekonomski učinak po gostu i povećava opterećenje (više rotacija, više otpada, više transfera).

Završna ocjena

Grad Zadar je turistički intenzivna i atraktivna destinacija, no istovremeno i vrlo osjetljiva s aspekta održivosti:

Snage:

- Visoko zadovoljstvo turista i lokalnog stanovništva
- Dobra razina pristupačnosti
- Postojanje strateškog klimatskog okvira

Slabosti i prijetnje:

- Ekstremno visoko opterećenje prostora
- Potrošnja resursa iznad prosjeka
- Izostanak podataka o otpadu
- Nema zaštićenih prirodnih područja
- Rizik od zasićenja i pada kvalitete života

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su prikazani pokazatelji za grad Zadar i pripadajuće otoke.

Tablica 68 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Grad Zadar i pripadajuće otoke

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Zadar	39,37	36,64	35,68	38,29	41,73
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Zadar	11,48	13,03	14,16	15,45	17,99
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Zadar	0,143	0,143	0,143	0,143	0,143
Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m ² građevinskog područja naselja	Zadar	0,074	0,069	0,067	0,072	0,078

Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Zadar	Komercijalni: 26% Nekomercijalni: 23% Objekti u domaćinstvu: 51%	Komercijalni: 26% Nekomercijalni: 26% Objekti u domaćinstvu: 48%	Komercijalni: 26% Nekomercijalni: 28% Objekti u domaćinstvu: 46%	Komercijalni: 26% Nekomercijalni: 28% Objekti u domaćinstvu: 46%	Komercijalni: 24% Nekomercijalni: 30% Objekti u domaćinstvu: 46%
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Zadar	0,28	0,17	0,26	0,26	0,26
Parametar_7	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/ definiranim zonama	Zadar	45	45	45	45	45
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim	Zadar					

		zonama						
Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Zadar	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupacu u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Zadar					
Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Zadar					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Zadar					

Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Zadar					
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Zadar					
Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Zadar					
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Zadar					

Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Zadar	49,53%					38,54%
Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Zadar						
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Zadar						
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Zadar						
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Zadar						

Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Zadar	75.062	75.062	70.779	70.779	70.779
Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Zadar	1731	2137	1700	1427	1442

Napomena: Parametar_23 je godišnja prosječna nezaposlenost prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija pokazatelja prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i intenzitet turizma

- Omjer kreveta u komercijalnom smještaju na 100 stanovnika:
 - Raste s 35,68 (2021.) na 41,73 (2023.) – ukazuje na sve veći broj kreveta u odnosu na broj stalnih stanovnika.
- Nekomercijalni smještaj (vikendice i sl.): raste s 11,48 (2019.) na 17,99 (2023.)
- Objekti u domaćinstvu (apartmani): stabilno čine 46–51% smještajne ponude.
- Broj kreveta na 100 m² građevinskog područja: lagani porast – s 0,067 (2021.) na 0,078 (2023.)
- Intenzitet turizma po stanovniku u vršnim danima: 0,26 – umjeren, ali raste s brojem kreveta.

Zaključak: Dolazi do postepenog zasićenja prostora turističkim smještajem, uz dominaciju apartmanskog i nekomercijalnog smještaja. Komercijalni kapaciteti rastu sporije. Ovo ukazuje na širenje turizma "odozdo", često bez strateške kontrole.

2. Resursno-atraksijska osnova

- Broj atrakcija: 45 – konstantan kroz razdoblje.
- Kvaliteta mora za kupanje: konzistentno odlična tijekom cijelog razdoblja (2019–2023).

Zaključak: Turistički resursi su stabilni, ali nema povećanja atrakcijske osnove, što može biti ograničavajuće za daljnju diverzifikaciju ponude.

3. Komunalna infrastruktura

- Udio potrošnje električne energije u turističkom lancu:
 - Smanjen s 49,53% (2019.) na 38,54% (2023.)
- Voda, otpad, održavanje: nema dostupnih podataka –nedostaju za praćenje pritiska na vrhuncu sezone.

Zaključak: Iako električni sektor pokazuje bolje upravljanje, nedostatak podataka o vodi, otpadu i održavanju javnih površina otežava procjenu stvarnog opterećenja.

4. Prometna infrastruktura

- Nema dostupnih podataka o:
 - Kapacitetu prometne mreže

- Iskorištenosti parkirališta

Zaključak: Potrebna je procjena stvarne prometne protočnosti, posebno na prilazima Zadru i na otocima, gdje su problemi zagušenja česti u ljetnim mjesecima. Nedostatak podataka onemogućuje donošenje planskih mjera.

5. Prostorna opterećenost

- Nema podataka o:
 - Udio stanova u turističkoj namjeni
 - Potencijalu nove izgradnje

Zaključak: Odsustvo ovih pokazatelja otežava procjenu koliko još prostora ima za novi turistički razvoj i hoće li on ići nauštrb stambene funkcije.

6. Stanovništvo i društveni učinci

- Broj stanovnika: pad s 75.062 (2019.) na 70.779 (2021.–2023.)
- Radna snaga: broj izdanih dozvola i stopa nezaposlenosti relativno stabilni (oko 1400–2100 nezaposlenih godišnje).

Zaključak: Blagi pad broja stanovnika i stagnacija u zapošljavanju upućuju na to da se turizam ne pretače ravnomjerno u kvalitetu života lokalnog stanovništva, i da postoji rizik od "turistifikacije" i iseljavanja.

ZAVRŠNA OCJENA:

Grad Zadar i otoci imaju rast smještajnih kapaciteta i konzistentno dobru kvalitetu mora, no suočavaju se s ozbiljnim izazovima:

Snage:

- Visoka kakvoća mora
- Rast smještajnih kapaciteta bez dramatičnih oscilacija
- Očuvani broj atrakcija

Slabosti:

- Nedostatak podataka o vodi, otpadu, parkiranju, prometu
- Dominacija apartmanskog i nereguliranog smještaja
- Pad broja stanovnika uz turistički rast

- Neiskorištenost prostora za dodavanje sadržaja (sportski, kulturni, javni)

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj u Gradu Zadru i pripadnim otocima

Tablica 69 Smještaj na području Grada Zadra

Naziv objekta	Tip smještaja
Hoteli	20 hotela (u svim kategorijama)
Hosteli	20 hostela
Kamp	2 kampa
Kuće za odmor	Uključene u slijedeću rubriku
Apartmani/sobe/domaća radinost	504 objekta (uključujući kuće za odmor)

Izvor: web strana Turističke zajednice Zadra i TZ

4.3.1.2. Ugostiteljstvo u Gradu Zadru

Tablica 70 Ugostiteljstvo na analiziranom području Grada Zadra i pripadnih otoka

Naziv objekta	Vrsta usluge
95 restorana i konoba	Priprema i serviranje hrane i piće
14 kušaonica vina i ulja	Vino, ulje i hrana uz degustacije
103 barova i kafea	Serviranje pića

Izvor: Turistička zajednica, istraživanje na webu, posjeti objektima

4.3.1.3. Turističke usluge u Gradu Zadru

Tablica 71 Dostupne turističke usluge u Gradu Zadru

Dostupne usluge	
Smještaj	Hoteli, hosteli, pansioni, kuće za odmor, privatni apartmani, sobe i kampovi.
Usluge turističkih agencija	Vođene ture, izleti, rezervacije smještaja i informacijske usluge.
Prijevoz i logistika	Taxi, transferi, rent-a-car, izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Najam opreme, sportske aktivnosti, biciklističke ture, kajakarenje.

Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi, gastro manifestacije i degustacije lokalnih specijaliteta.
Suvenirnice	Prodaja rukotvorina, suvenira, autohtonih proizvoda poput maslinovog ulja i meda.
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i trgovine za osnovne potrepštine.
Zdravstvene usluge	OB Zadar, ljekarne, ambulate i hitna pomoć.
Wellness i spa centri	Masaže, sauna i relaksacijski tretmani.
Noćni život i zabava	Kafići, barovi, ljetni festivali i glazbene večeri na otvorenom.
Informativni centri	Pružanje informacija o atrakcijama, događanjima i turističkim uslugama.
Banke i mjenjačnice	Usluge promjene valuta i financijske transakcije u brojnim poslovnica
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u javnim i ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parking i stanice za punjenje električnih vozila.
Usluge za nautičare	Vez u marinama, najam i servis plovila

Izvor: TZ, web stranice

Sve usluge su dostupne tijekom ljetne sezone a dio njih je dostupan i van sezone.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova grada Zadra i pripadnih otoka - Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Grad Zadar i pripadni otoci i priobalno područje, izdvaja se bogatstvom kulturno-povijesne baštine, koja uključuje brojne arheološke lokalitete, povijesne spomenike i tradicije. Među najpoznatijim simbolima kulturne baštine su liturgijske riznice i umjetnički predmeti poput onih u zadarskoj katedrali sv. Stošije i crkvi sv. Donata, koje čuvaju jedinstvene povijesne predmete. Osim toga, vrlo raznoliki arheološki lokaliteti poput olupine ratnog broda "Szent Istvan"⁵² kod otoka Premude i ostaci crkve sv. Bartula u Petrčanima dodatno obogaćuju povijesnu ponudu ove prostorno-razvojne cjeline. Na otoku Ižu, tradicijsko lončarstvo prepoznato je kao nematerijalna kulturna baština, dok se na Silbi ističu Kapetanska kuća Marinić s Toretom i arheološki nalazi

⁵² Ronjenje je dopušteno samo uz dopuštenje Ministarstva kulture

brojnih brodoloma, što čini ovaj otok privlačnim za turiste zainteresirane za povijest i tradiciju.

Kulturno-povijesna cjelina grada Zadra uključuje spomenike poput Velikog Arsenala, gradske straže, Zadarskih bedema (uvršteni na popis Svjetske baštine UNESCO-a), palače Borelli i niza crkava uključujući crkvu sv. Krševana i sv. Šimuna. Ova raznovrsna baština svjedoči o bogatoj povijesti Zadra i njenoj važnosti kroz stoljeća.

Tradicija lončarstva, zajedno s kulturnim domom "Sloga" na otoku Ižu, doprinosi očuvanju lokalne tradicije, dok Sibenski tanac na otoku Silbi predstavlja nematerijalno kulturno dobro koje se i danas njeguje kroz razne manifestacije.

Tablica 72 Kulturno-povijesna baštine na području grada Zadra i pripadnih otoka

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Olupina ratnog broda "Szent Istvan"	Premuda	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci srednjovjekovne crkve na položaju Musapstan	Crno	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci niza brodoloma	Silba	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Cjelina arhivskih fondova i zbirki u posjedu Državnog arhiva u Zadru	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicijsko lončarstvo otoka Iža	Veli Iž	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Obrambena kula „Kastel“	Olib	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ciriaka (Kiriak, Krial, Kriaka)	Premuda	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Rođenje Blažene Djevice Marije (sv. Jakov)	Premuda	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Blažene Gospe od Karmela	Silba	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije (Gospa Maslinska)	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostatci crkve sv. Marine	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Fontana "Carska fontana"	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nikole	Crno	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Episkopalni kompleks	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Crkva sv. Ivana Krstitelja	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kompleks ženskog odgajališta sv. Dimitrija	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci samostana sv. Nikole sa crkvom i zvonikom	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Andrije i sv. Petra Starog	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Šimuna i Jude Tadeja	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Povijesno-memorijalna cjelina bivšeg koncentracijskog logora	Molat	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Ghirardini	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Veliki Arsenal	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Mihovila i samostan franjevaca	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije i samostan benediktinki	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Frane i samostan franjevaca	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Dominika i ostaci samostana	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Petrizio	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Nassis	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Grisogono	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Fozze	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Borelli	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Tome	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Stošije	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Lovre	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Klimenta	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve Stomorica (S. Maria de Pusterla)	Zadar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kompleks stare bolnice	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno

			dobro
Gradsko groblje	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradska straža	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradska loža	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Šimuna	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Krševana	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ilije i zgrada uz nju	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Kaštela (Gospe od Zdravlja)	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Citadela	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe Loretske	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Petra	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Martina	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Ružarija	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kula	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i groblje	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Bartula	Petrčane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije	Mali Iž	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Inkunabule	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Pergamene	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Periodika	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Rukopisi u Znanstvenoj knjižnici u Zadru	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-prosvjetni dom "Sloga"	Veli Iž	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Govor zadarskih Arbanasa (Arbanaški govor)	Zadar	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Zadra	Zadar	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro

Kulturno-povijesna cjelina Diklo	Zadar	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Komunjski magazin (Stara uljara)	Premuda	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Sklop zgrada nekadašnje Preparandije i Tvornice duhana	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mali arsenal	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kapetanska kuća Marinić s Toretom	Silba	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Sibenski tanac	Silba	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kompleks Namjesništva (bivše Providurove i Kneževe palače)	Više adresa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Antički brodolom s teretom tegula kod Molata	Molat	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Upravna zgrada Opće bolnice Zadar	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Katedrala sv. Stošije	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Donata	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Morske orgulje	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Pozdrav Suncu	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Podvodno nalazište rt Letavica	Otok Pag	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Podvodno nalazište Gnalić	Otok Gnalić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Stalna izložba crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Zadra"	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Škrinja sv. Šime	Zadar	Pokretna zbirka	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Donata	Zadar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Pokretni spomenici kulturne baštine

Cijela prostorno-razvojna cjelina grada Zadra bogata je pokretnim spomenicima kulturne baštine. Ovi spomenici su čuvari povijesti, tradicije i umjetničkog duha ovog kraja. Među

njima se ističu liturgijske riznice, zbirke arhivske građe, pergamene, inkunabule te ostala bibliotečna građa. Posebno vrijedni su predmeti koji se čuvaju u Znanstvenoj knjižnici u Zadru. U Znanstvenoj knjižnici se čuvaju rukopisi, periodike i drugi dokumenti, koji pružaju uvid u povijest i tradiciju Zadarske županije.

Arhivska građa koja je pohranjena u Državnom arhivu u Zadru također zauzima važno mjesto u očuvanju bogate kulturne baštine. Spomenute zbirke sadrže povijesne dokumente koji daju uvid u društveni i politički razvoj Zadarske županije i grada Zadra.

Liturgijski predmeti iz zadarskih crkava, kao što su oni iz crkve sv. Donata, i katedrale sv. Stošije predstavljaju izuzetno vrijedne primjere sakralne umjetnosti.

Stalna izložba crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Zadra" u sklopu samostana sv. Marije dodatno obogaćuje kulturnu ponudu grada Zadra, predstavljajući dragocjene liturgijske predmete, relikvijare i slike.

Jedan od najvrjednijih pojedinačnih predmeta zadarske baštine je škrinja sv. Šime, zlatarsko remek-djelo iz 14. stoljeća koje se čuva u istoimenoj crkvi, a u kojoj se prema tradiciji nalaze moći sveca zaštitnika grada Zadra.

Nepokretni spomenici kulturne baštine

Grad Zadar i pripadni otoci ima nepokretne spomenike koji su od velike važnosti za očuvanje povijesne i kulturne baštine regije. Sakralni objekti poput Crkve sv. Dominika, Crkve sv. Frane i Crkve sv. Marije u Zadru predstavljaju remek-djela arhitekture za svoje povijesno razdoblje.

Na otocima se također nalaze brojni sakralni i povijesni lokaliteti. Na primjer, Crkva Blažene Gospe od Karmela na Silbi te Crkva sv. Ciriaka na Premudi svjedoče o važnosti vjerske tradicije u otočnim zajednicama. Na otoku Ižu, tradicijsko lončarstvo prepoznato je kao nematerijalna kulturna baština te privlači posjetitelje svojim jedinstvenim tehnikama ručne izrade.

Palača Borelli, Veliki Arsenal i Gradska straža u Zadru svjedoče o bogatoj povijesti i urbanom razvoju grada i županije. Na otoku Olibu ističe se Obrambena kula "Kastel", koja je bila važan dio obrambenog sustava otoka.

Kultura života i rada

Turističke atrakcije temeljene na kulturi života i rada značajno doprinose prepoznatljivosti destinacije te mogu poslužiti kao jedan od motiva za dolazak turista van sezone i samim time kao temelj za produljenje turističke sezone. Ova kategorija obuhvaća specifičnosti folkloru, tradicijsku gradnju i rukotvorine, tradicijske obrte, vinogradarstvo i gastronomiju, suvremenu proizvodnju, kao i druge kulturne posebnosti.

Narodne nošnje grada Zadra i pripadnih otoka dio su jadranskog kulturnog identiteta i čuvaju se u lokalnim etnološkim zbirkama. Brojna kulturno-umjetnička društva nose ih prilikom izvođenja tradicionalnih plesova. Osim uobičajenih turističkih manifestacija, moguće je osmisliti edukativne radionice posvećene folkloru, tradicionalnim vezovima koji krasi nošnje, te učenju narodnih plesova.

Grad Zadar je prepoznatljiv po tradiciji proizvodnje alkoholnog pića Maraschino, koji se prodaje u opletenim bocama, kao i po drugim proizvodima od autohtone sorte višnje maraške, poput čokolade, marmelade i kolača. Iako je konzumacija Maraschina posljednjih godina donekle opala, postoji potencijal za stvaranje jedinstvene turističke ponude vezane uz ovaj proizvod.

Ova prostorno-razvojna cjelina je poznata i po izradi keramike na tradicionalni način s otoka Iža, gdje se ručno lončarskim kolom izrađuju predmeti poput lopiža – posuda koje se koriste za pripremu raznih ribljih i drugih gastronomskih specijaliteta.

Posljednjih godina ulaže se u obnovu i sadnju novih vinograda na priobalju i otocima, čime se osigurava ponuda kvalitetnih vina koja mogu obogatiti turističku ponudu regije. Na otoku Silbi obiteljska tvrtka De Georgis pokrenula je proizvodnju vrhunskih vina, uz obnovu starih i sadnju novih vinograda, te se usmjerila na razvoj ruralnog turizma, što doprinosi produženju turističke sezone.

Klasko pjevanje, karakteristično za jadransku regiju, već je prepoznato i turistički valorizirano kroz razne manifestacije, no daljnji razvoj turističkih aktivnosti temeljenih na ovoj tradiciji uvijek je poželjan.

Ugostiteljstvo i turizam imaju dugu tradiciju. Kako bi se podigla kvaliteta turističke ponude, potrebno je ojačati suradnju unutar sektora, ali i s lokalnim proizvođačima autohtonih prehrambenih proizvoda te alkoholnih i bezalkoholnih pića. Na taj bi se način turistima omogućio autentičan doživljaj destinacije.

Otoci u priobalnom području, pa i otoci koji administrativno pripadaju grdu Zadru zadržali su način života usmjeren na poljoprivredu i ribarstvo, pri čemu dominira uzgoj maslina, vinove loze, povrća, te stočarstvo s uzgojem ovaca, koza i peradi za osobne potrebe.

Kamen je tradicionalni građevinski materijal, premda se u novije vrijeme koriste i suvremeni građevinski materijali. Tipična otočna kuća je dvoetažna, s konobom,

dnevnim boravkom i kuhinjom u prizemlju. Spavaće sobe su na katu. Svaka kuća je posjedovala gusternu za prikupljanje kišnice. Polja su odijeljena suhozidima, među kojima se mogu pronaći i pastirske kućice građene istom tehnikom.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Područje današnje grada Zadra je kroz povijest je predstavljalo središte kulturnog, političkog i znanstvenog života cijele županije. U Zadru i okolici su živjeli i djelovali brojni ugledni umjetnici, znanstvenici, vojskovođe, sportaši, vladarske i plemićke obitelji, dinastije te druge značajne osobe. Detaljan popis tih ličnosti omogućio bi razvoj različitih turističkih sadržaja, uključujući tematske manifestacije posvećene njihovom životu i djelu, znanstvene kongrese, sportske memorijalne susrete te druge oblike turističkih aktivnosti. Uz to, bogata i dinamična povijest, obilježena ratovima i previranjima pruža priliku za organizaciju povijesnih manifestacija te oblikovanje tematskih povijesnih ruta za zainteresirane turiste.

Arheološka nalazišta

Interesantni arheološki lokaliteti dodatno obogaćuju kulturnu ponudu ove prostorno-razvojne cjeline. Pored otoka Premuda nalazi se olupina ratnog broda "Szent Istvan" iz prvog svjetskog rata, koja je prepoznata kao značajan podmorski lokalitet. Ova je olupina pod posebnim režimom zaštite u ingerenciji Ministarstva kulture te na nju ronjenja nisu dozvoljena bez posebnog dopuštenja. Antički brodolom u podmorju otoka Molat otkriven je 2017. godine te je prijavljen Odjelu za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda. Brodolom datira u 1. stoljeće, a prevezio je teret antičkog građevinskog materijala – tegule i imbrekse. I brodolomi kod Silbe privlače ljubitelje ronjenja i podvodne arheologije.

Na kopnu postoje brojni ostaci srednjovjekovnih crkava, poput onih na položaju Musapstan kod Crnog i crkve sv. Bartula u Petrčanima. Spomenuti ostaci su povijesno važni i svjedoče o bogatoj povijesti ovog područja.

Suvremeni doprinos zadarskoj kulturnoj baštini čine i umjetničko-ambijentalne instalacije – Morske orgulje i Pozdrav Suncu.

Morske orgulje, smještene uz obalu stare gradske jezgre, koriste energiju valova za stvaranje prirodnih tonova kroz sustav cijevi ispod kamenih stepenica. Ovaj spoj arhitekture i prirode stvara jedinstveni glazbeni doživljaj koji se neprestano mijenja. U neposrednoj blizini nalazi se Pozdrav Suncu, svjetlosna instalacija izrađena od solarnih panela koji danju prikupljaju sunčevu energiju, a noću stvaraju dinamičnu igru svjetla.

Instalacija simbolizira povezanost čovjeka s prirodom i svemirom te je postala prepoznatljiv simbol suvremenog Zadra.

Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalna kulturna baština grada Zadra i pripadnih otoka je također vrlo važna. Sibenski tanac na Silbi, kao i Arbanaški govor⁵³ u Zadru, prepoznati su kao kulturna dobra koja se njeguju i promoviraju. Arbanaški govor ili jezik arhaični je oblik gegijskog narječja albanskog jezika koji su Arbanasi donijeli u ove krajeve početkom 18. stoljeća. Tradicionalna obrada keramike na otoku Ižu doprinosi očuvanju lokalne baštine i privlači posjetitelje zainteresirane za tradicijske obrte.

Tablica 73 Kulturni događaji na području Zadra i pripadnih otoka

Događaji
Glazbene večeri u sv. Donatu
Zadarsko kazališno ljeto
Festival suvremene glazbe
Međunarodni festival suvremenog kazališta Zadar Snova
Advent u Zadru
Tuna, Sushi & Wine Festival
Meat Me Festival
ZADARSKA LJETNA LIGA
Koncertna sezona Zadar
ZADAR JAZZ & BLUES
Radijska regata
Jadranov veslački dvoboj osmeraca
Zadar Night Run
Ljetno kino Kino Zona
Zadar Wine Festival
ATP FALKENSTEINER PUNTA SKALA - ZADAR OPEN
JazzIST
Radijska regata
ZADAR STREET FOOD FESTIVAL
Festival glazbe "Glas kantautora" Zadar
VAKANZA ZADAR
Zadar Organ Festival
Zadar na idra

⁵³ arhaični oblik gegijskog narječja albanskog jezika

Puntamiška fešta
Smotra folklora Zadarske županije
MONOPLAY festival suvremenog plesa
KK DIADORA OPEN
Cataleya Cup
Dani maraštine
Međunarodni turnir u hrvanju ZADAR OPEN
OTOČKI KOŠARKAŠKI TURNIR "IST
Project A3:UM
Zadarska koka
Zadar Christmas Run
Millenium Jump
Fish & Jazz Festival
Urbofon Live
Noć punog miseca
Dalmatinko cup - Međunarodni nogometni turnir za mlade
Sunset Sports Media Festival
UNESCO Experience in Zadar
Vaicanto Festival
9. memorijalno humanitarni turnir Antonio Jurjević
Zimski Park Višnjik
Molatsko muzejsko izložbeno ljeto
OLDTIMER AUTO RALLY "100 KILOMETARA ZADRA"
HOW Festival
CRO Race
Hitchcock Nights
ADRIATIC GASTRO SHOW
GRANFONDO Falkensteiner Borik - Zadar Region
Take it Ižy Festival
Petrčko lito srpanj-rujan
Fešta Gospe od Sniga Ist
Wings for Life World Run
Prirodne atrakcije
Silbanski greben
Podmorje od Uvale sv. Ante do uvale Nozdre
Perivoj kraljice Jelene
Šuma Musapstan
Bokanjačko blato
Sportsko-rekreacijske atrakcije
multifunkcionala sportska igrališta
šetnica - lungo mare

biciklistička staza
jedriličarske regate
Zabavne atrakcije
festivali klapskog pjevanja
pučke fešte
likovni susreti
sportski susreti
kulturna ljeta

Izvor: TZ Grad Zadar

Kulturni turizam i tradicija

Kulturna baština grada Zadra i pripadnih otoka pruža mogućnosti za razvoj kulturnog turizma. Povijesni spomenici, arheološki lokaliteti i nematerijalna baština nude raznolik sadržaj za posjetitelje. Atraktivna je i povijesno-memorijalna cjelina, poput bivšeg koncentracijskog logora na Molatu.

Proizvodnja vina na otoku Silbi, zajedno s ručno izrađenom keramikom na Ižu, pružaju mogućnosti za privlačenje turista u ruralne sredine i razvoj ruralnog turizma. Tradicionalna klapska pjesma i narodne nošnje pridonose očuvanju kulturnog identiteta te obogaćuju turističku ponudu.

Manifestacije

Grad Zadar je prepoznatljiv po raznovrsnim događanjima koja povezuju tradiciju, umjetnost, zabavu i sport.. Mnoge manifestacije se održavaju u Zadru i okolnim mjestima te doprinose kulturnoj i turističkoj ponudi.

Glazbene i kulturne manifestacije

Na području grada Zadra ističu se Glazbene večeri u sv. Donatu. Glazbene večeri su jedan od najstarijih i najprestižnijih glazbenih festivala u Hrvatskoj na kojem nastupaju vrhunski izvođači klasične glazbe. Zadarsko kazališno ljeto, Festival suvremene glazbe i Zadar Organ Festival posvećeni su suvremenim glazbenim pravcima i na njima nastupaju domaći i strani umjetnici. Zadar Jazz & Blues i JazzIST pružaju nezaboravne večeri ljubiteljima jazz i bluesa u Zadru i na otoku Ištu

Etno dani Zadarske županije 2024. objedinjuju međužupanijsku, međugradsku i međuinstitucionalnu suradnju. Program Etno dana Zadarske županije se nastavlja Etno šušurom koji predstavlja program zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara područja sjeverne Dalmacije i glazbeno plesnu tradicijsku baštinu sjeverne Dalmacije te zaštićenu nematerijalnu kulturnu baštinu kroz niz radionica na Narodnom trgu u Zadru ispred Gradske lože i u prostoru Etnološkog odjela NMZ.

Sportske i rekreativne manifestacije

Grad Zadar i pripadni otoci nude brojne sportske događaje koji okupljaju natjecatelje i posjetitelje iz cijelog svijeta. Sad već tradicionalne utrke poput Zadar Night Run i Wings for Life World Run promoviraju zdrav način života i okupljaju međunarodne sudionike. Na području grada Zadra i pripadnih otoka se održavaju brojne jedriličarske regate za razne klase brodova, od optimista do krstaša. Dalmatinko Cup je međunarodni nogometni turnir za mlade sportaše. Turistima je privlačan i Granfondo Falkensteiner Borik biciklistički maraton, koji se održava na zahtjevnim rutama koje vode prekrasnim pejzažima.

Gastronomija i zabava

Grad Zadar i pripadni otoci ponose se autentičnom gastronomijom i raznolikim gastronomskim manifestacijama. Tradicionalni Tuna, Sushi & Wine Festival promovira lokalnu gastronomiju kroz jela od tune i vrhunska vina. Desetodnevni Zadar Street Food Festival i Meat Me Festival nude modernu interpretaciju tradicionalnih jela.. Puntamiška fešta koja se održava u kolovozu je spoj lokalne glazbe, običaja i gastronomije. Zadar Jump je jedinstvena zabavna manifestacija skakanja u more koja već dugo privlači velik broj sudionika i promatrača.

Zabavne i tematske manifestacije

Noć punog miseca posvećena je dalmatinskoj tradiciji, glazbi i kulturi. UNESCO Experience in Zadar organizira TZ Zadra i naglašava važnost UNESCO-ovih lokaliteta u Zadru. Zadar Christmas Run je sportska manifestacija koja dovodi brojne natjecatelje na gradske ulice u predbožićno vrijeme. Hitchcock Nights pružaju projekcije najpoznatijih filmova Alfreda Hitchcocka, koji je Zadar nazvao gradom najljepših zalazaka sunca.

Manje manifestacije na otocima

Na otocima koji pripadaju gradu Zadru održavaju se manje manifestacije poput Take it Ižy Festivala, kulturno-gastronomске manifestacije na otoku Ižu, te Fešte Gospe od Sniga na otoku Istu, tradicionalnog vjerskog događaja koji se održava 5. kolovoza. Molajsko muzejsko izložbeno ljetno promiče povijest i kulturu otoka Molata kroz izložbe i edukativne sadržaje.

Prirodne atrakcije i sportsko-rekreacijski sadržaji

Prirodna baština ove prostorno-razvojne cjeline nezaobilazan je dio turističke ponude. Silbanski greben i podmorje uvale sv. Ante do uvale Nozdre idealne su lokacije za zaljubljenike u ronjenje. Šuma Musapstan i Bokanjačko blato koje je 7km sjeverno od Zadra pružaju savršena mjesta za istraživanje prirode i opuštanje.

Turistima su na raspolaganju i rekreativni sadržaji koji uključuju multifunkcionalna sportska igrališta, biciklističke staze i šetnice uz obalu mora. Spomenuti sadržaji, nude razne mogućnosti za aktivan odmor. Brojne jedriličarske regate koje organizira JK Uskok i društva građana obogaćuju ponudu za nautičare koji su željni natjecanja i druženja.

Većina turističkih manifestacija na području grada Zadra i pripadnih otoka odvija se tijekom ljetne sezone i obogaćuje turističku ponudu.

Kulturne i vjerske ustanove

Grad Zadar se ističe brojnim nepokretnim sakralnim kulturnim dobrima. Među najvažnijima su Katedrala sv. Stošije, Crkva sv. Donata, Crkva sv. Frane i samostan franjevac, te Crkva sv. Dominika i ostaci samostana, koji čuvaju vrijedne liturgijske predmete i sakralne umjetnine.

Već spomenuti Državni arhiv u Zadru čuva bogatu zbirku arhivskih dokumenata od izuzetnog povijesnog značaja.

Znanstvena knjižnica u Zadru čuva dragocjene zbirke inkunabula, pergamena i rukopisa, nudeći uvid u povijest ovog područja. Kulturnu baštinu dodatno obogaćuju povijesne palače, poput Palače Ghirardini i Palače Borelli, koje odražavaju bogato povijesno i arhitektonsko naslijeđe Zadra.

Na otocima se također može pronaći vrijedna kulturna baština. Na otoku Ižu, tradicijsko lončarstvo priznato je kao nematerijalno kulturno dobro, dok kulturno-prosvjetni dom "Sloga" u Velom Ižu čuva primjerke iške keramike, alate lončarskog obrta te predmete vezane za poljoprivredu, ribarstvo i svakodnevni život. Na Premudi se ističe Komunjski magazin (Stara uljara), povijesna građevina koja svjedoči o gospodarskoj prošlosti otoka.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijski sadržaji u gradu Zadru i na pripadnim otocima obogaćuju turističku ponudu prostorno-razvojne cjeline. Grad Zadar ima razvijenu infrastrukturu, uključujući multifunkcionalna sportska igrališta, biciklističke staze i šetnice. Jedriličarske regate, privlače ljubitelje sporta i mora. Turistima se nudi najam raznovrsnih sportskih rekvizita i sportsko-rekreacijske usluge.

Ponuda sportsko-rekreacijskih sadržaja na otocima je nešto skromnija nego u gradu Zadru. Na otoku Silbi sportska infrastruktura uključuje višenamjenska igrališta za košarku, rukomet, odbojku i tenis te gimnastičke sprave i dvoranu za stolni tenis. Ovi sadržaji koriste se i za pripreme mladih sportaša, dok brojne šetnice i biciklističke rute omogućuju istraživanje otoka. Ribari na otocima poput Silbe i Ista nude organizirane ribolovne ture, a turisti mogu unajmiti plovila i opremu za sportske aktivnosti na vodi. Na pojedinim otocima je moguć najam plovila. Svi otoci imaju uređene vezove i sidrišta.

Atrakcija zbog atrakcije

Podmorski lokaliteti, poput Silbanskog grebena i podmorja uvale sv. Ante do uvale Nozdre, privlače ljubitelje ronjenja i podvodnih aktivnosti. Ove atrakcije nude jedinstveno iskustvo istraživanja podmorja, koje se smatra jednim od najvrjednijih prirodnih resursa regije.

Turistima se nude izleti brodovima koji polaze iz Zadra te prevoze turiste u Nacionalni park Kornati i Park prirode Telašćica. U gradu Zadru postoje kockarnice i noćni klubovi, no isti ne spadaju među motive dolaska turista. Njihova uloga prvenstveno je dopuna ljetnom kupališnom turizmu.

Turističke paraatrakcije

Zadarska županija ima prikladno razvijenu prometnu infrastrukturu koja podržava turizam. Zadarska zračna luka povezana je s više od 64⁵⁴ europske destinacije, produžujući turističku sezonu. Autocesta A1 Zagreb – Split – Dubrovnik znatno je skratila vrijeme putovanja za turiste koji stižu automobilom u Zadarsku županiju i predstavljaju najbrojniju skupinu turista koja dolazi u županiju.

Jadranska magistrala povezuje naselja uz obalu, dok su otoci poput Silbe i Premude opremljeni vezovima i sidrištima koji omogućuju dolazak vlastitim ili unajmljenim plovilima, također su povezani i trajektnom linijom Zadar (Gaženica) - Ist - Olib - Silba - Premuda - Mali Lošinj.

Na otocima je ponuda infrastrukturnih sadržaja ograničena, ali pruža osnovne usluge za turiste.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova grada Zadra i pripadnih otoka - Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Priobalno područje Zadarske županije, gdje je smješten grad Zadar, odlikuju se niskom, razvedenom obalom s plitkim morem, brojnim uvalama i plažama. Ovo područje obuhvaća i otoke Silba, Olib, Premuda, Ist, Molat, Škarda, Iž i Rava, koji administrativno pripadaju Zadru. Šljunčane, pješčane i kamenite plaže, bilo prirodne, uređene ili neuređene, na spomenutim otocima ili na obali, predstavljaju ključan turistički resurs. U tablici koja slijedi je predstavljen popis plaža s detaljnim opisima, uključujući informacije o uređenju i pristupačnosti. Ove plaže čine središnji dio ljetno-kupališne ponude grada Zadra i otoka koji administrativno pripadaju Zadru.

Tablica 74 Plaže grada Zadra i pripadnih otoka

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Grad Zadar	Plaža Kolovare	Uređena šljunčano–pješčana plaža

⁵⁴ Izjava Direktora ZL Zadar 21. siječnja 2025.

	Plaža Borik	Uređena pješčano-šljunčana plaža
	Plaža Marex	Betonirana plaža
	Plaža Porthos	Dijelom betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Vitrenjak	Betonsko šljunčana plaža s osiguranim pristupom za osobe s tjelesnim invaliditetom
	Plaža Punta Bajlo	Šljunčana i kamenita plaža
	Plaža Puntamika jug	Šljunčana plaža
	Plaža Puntamika zapad	Pješčana plaža
	Plaža Diklovac	Pješčana i šljunčana plaža
	Plaža Diklo	Šljunčana i betonska plaža
Grad Zadar, mjesto kožino	Plaža Peruštine	Šljunčana plaža
	Plaža sv. Bartol	Šljunčana plaža
	Plaža Kožino primorje	Šljunčana plaža
Grad Zadar, mjesto Petrčane	Plaža Pinija	Uređena šljunčano-stjenovita i dijelom pješčana plaža
	Plaža rt Radman	Šljunčana plaža
	Plaža Punta Skala	Šljunčana plaža
Grad Zadar, otok Olib	Plaže u uvali Slatina, Slatinica i južna Slatina	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok premuda	Plaže u uvali Drivena, Loza, Krijal i Premuda	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok Škarda	Plaže u uvali Trate i Griparica	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok Ist	Plaže u uvali Kosirača i Široka	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Grad Zadar, otok Molat, Molat	Plaže Lučina i Jazi	Pješčane i kamenite plaže
Zapuntel	Plaže Porat i Šibinjski rt	Pješčane i kamenite plaže
Brgulje	Plaža u Brguljskom zaljevu	Pješčane i kamenite plaže
Grad Zadar, otok Iž	Plaže u uvali Maslinčica, na rt-u Korinjak	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Veli Iž	na otočiću Rutnjak	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
Mali Iž	Plaže Dolinje, Uvala Knež, Komoševa, Bršanj, Vodenjak	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže
grad Zadar, otok Rava	Plaže Uvala Lokvina, Tanko, Paladinica, Marnica, Ivaniševica,	Pješčane, kamenite i šljunčane plaže

	Grbavac, Pavajsko	
grad Zadar, otok Silba	Plaža Žalić	Betonirana obala koja se koristi kao plaža i pristanišna luka
	Plaža Porat sv. Ante i	Neuređene, djelomično pješčane i šljunčane plaže
	Plaža Mul	Plaže se koriste i kao sidrišta za brodove
	Plaža Pocukmarak	Neuređena šljunčana plaža na južnoj strani otoka
	Plaža Dobre vode	Pješčana neuređena plaža
	Plaža Nozdre	Neuređena pješčana i šljunčana plaža na sjeveroistočnoj strani otoka
	Plaža Sotorišće	Neuređena pješčana plaža u mjestu
	Plaža Pernastica	Neuređena plaža sa plitkim pješčanim dnom
	Plaža Papranica	Neuređena šljunčana i kamenita plaža
	Plaže Carpusina i Tratica	Dvije male neuređene šljunčane plaže u centru mjesta

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije 2023., TZ Zadra i Zadarske županije

Zadarska obala i otoci obiluju raznolikim plažama. Na primjer, Grad Zadar nudi niz uređenih plaža poput plaže Kolovare, šljunčano-betonska plaža bila je u koncesiji Hotela Kolovare kao i plaža Borik. Prema dostupnim informacijama, plaža Kolovare i plaža Borik u Zadru trenutno nemaju aktivnog koncesionara. Grad Zadar je planirao raspisati natječaj za koncesiju ovih plaža, no postupak je odgođen zbog čekanja na donošenje novog Zakona o pomorskom dobru. Iako je zakon stupio na snagu, natječaj još uvijek nije proveden. U međuvremenu, održavanje plaže preuzelo je gradsko poduzeće Obala i lučice, odnosno grad Zadar. Na otocima poput Oliba, Premude, Ista i Škarde nalaze se prirodne plaže, pješčane, kamenite ili šljunčane, koje su popularne među posjetiteljima zbog svoje očuvane prirode. Plaže na otoku Silbi, poput plaža Pocukmarak ili Sotorišće, ističu se kao neuređene, ali prirodno atraktivne lokacije.

Otočje u analiziranom području karakteriziraju specifični pejzaži, uključujući izdužene nizove otoka i kanala, koji prate obalu. Otoci poput Silbe, Oliba i Premude imaju istaknute plaže koje privlače turiste svojom raznolikošću i prirodnom ljepotom.

Klima

Klima grada Zadra, s toplim ljetima i blagim zimama, omogućuje dugu sezonu turizma, dok povoljni vjetrovi čine ovo područje atraktivnim za nautički turizam. Zadarski kanal popularna je destinacija za jedriličare, a regate su postale redoviti događaji koji dodatno obogaćuju turističku ponudu.

Vode

More, kao glavni turistički resurs, ostaje u središtu ljetno-kupališne ponude Zadarske županije. Otoci i plaže, bilo uređene ili prirodne, pružaju raznovrsne mogućnosti za odmor i aktivnosti, dok njihova atraktivnost privlači posjetitelje iz cijelog svijeta. U ovoj prostorno-razvojnoj cjelini se nalaze brojne marine, komunalni vezovi te organizirana sidrišta koji su bitni za razvoj nautičkog turizma.

Biljni i životinjski svijet

Područje grada Zadra i pripadajućih otoka obiluje zimzelenom mediteranskom vegetacijom, osobito hrastom crnikom, koji dominira krajobrazom. Nekadašnji vinogradi, voćnjaci i maslinici, koji su s vremenom zapušteni, danas se obnavljaju i ponovno oblikuju atraktivne krajolike.

Morski svijet otoka koji administrativno pripadaju gradu Zadru bogat je ribom i školjkama, koji čine osnovu tradicionalne gastronomske ponude. Podmorje ovih otoka poznato je po raznovrsnoj flori i fauni, što omogućuje razvoj ronilačkog i ribolovnog turizma. Na otocima ima i sitne divljači (kunići, zečevi i ptice) tako da postoji mogućnost razvoja lovnog turizma.

Na otocima se uzgajaju domaće životinje za osobne potrebe, što doprinosi mirnom i autentičnom otočnom ugođaju. Raznovrsna vegetacija i očuvani prirodni resursi čine ove otoke i obalna područja privlačnima za posjetitelje koji žele uživati u prirodi, gastronomiji i tradicionalnom načinu života.

Prirodna baština

Zaštićeni dijelovi prirode predstavljaju značajan resurs za razvoj turizma u priobalnim urbanim područjima. Grad Zadar i pripadni otoci, zahvaljujući svojoj biološkoj, krajobraznoj i geomorfološkoj raznolikosti, obuhvaćaju brojna područja pod različitim stupnjevima zaštite. Među zaštićenim lokalitetima su:

- Podmorski lokaliteti: Grebeni kod Silbe i podmorje uvale sv. Ante do uvale Nozdre (Silba), koji su prepoznati kao vrijedna podmorska nalazišta te atraktivne lokacije za ronilački turizam,
- Prolaz između Zapuntela i Ista: Prirodni kanal s očuvanim morskim ekosustavima,
- Morski pojas oko otoka Škarde: Očuvano područje bogato florom i faunom, idealno za promatranje prirodnih staništa,
- Spomenici parkovne arhitekture: Park Vladimira Nazora u Zadru i Perivoj kraljice Jelene u Zadru, koji svojim uređenjem i povijesnom vrijednošću dodatno obogaćuju kulturni i prirodni krajolik prostorno-razvojne cjeline.

Osim ovih prirodnih lokaliteta, očuvana autohtona vegetacija i mali ekosustavi poput plaža i obalnih područja doprinose privlačnosti ovog dijela Zadarske županije. Navedeni resursi pružaju priliku za razvoj održivog turizma temeljenog na očuvanju prirodne baštine.

Prirodna lječilišta

Na području analizirane prostorno-razvojne cjeline nema prirodnih lječilišta, no u neposrednoj blizini se nalaze ista, koja mogu biti privlačna za turiste.

Turističke staze, putovi i ceste

Na području cijele Zadarske županije postoje uređene šetnice uz more. Promatrana prostorno-razvojna cjelina nije iznimka. Šetnice su dostupne u gotovo svakom naselju. Međutim, većina tih šetnica nije povezana sa susjednim mjestima. Biciklističke staze također su ograničene na urbana područja. Razvoj dodatnih biciklističkih i pješačkih staza uz obalu pružio bi sigurne i atraktivne rute za posjetitelje.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 75 Primarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima

Naziv	Opis
-------	------

Kulturna baština	Zadarske gradske zidine i vrata, Crkva sv. Donata, Rimski forum, Katedrala sv. Stošije (Anastazije), Crkva i samostan sv. Marije, Gradska loža i Gradska straža Arheološki muzej Zadar, Narodni muzej Zadar
Kongresni centri	Mini kongresni prostori u hotelima za poslovne događaje.
Kupališta i plaže	Plaže s tuševima, svlačionicama i opremom za sportove na vodi
Tematske staze	Vođene ture po gradskoj jezgri
Centri za posjetitelje	Turističko-informativni centar
Vozila i plovila	Brodovi za izlete iz Biograda do Kornata, te manja plovila za lokalne otoke.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 76 Sekundarna turistička infrastruktura u Gradu Zadru i pripadnim otocima

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta i povijesni spomenici	Objekti i ostatci iz raznih epoha
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta, prometna infrastruktura
Šetnice uz obalu	Obalne šetnice, pozdrav Suncu, morske orgulje
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarni objekti na plažama
Sportski objekti na otvorenom	Teniski tereni i vanjski tereni za aktivni turizam uz plaže
Nautička infrastruktura	Marine
Vozila i plovila	Brodovi za izlete iz Biograda do Kornata, te manja plovila za lokalne otoke.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Republika Hrvatska uvozi na godišnjoj razini između 35% i 50% električne energije. Količina uvoza ovisi o hidrološkim prilikama u akumulacijskim jezerima i klimatskim prilikama tijekom godine (hladne zime ili vruća ljeta). Hrvatska elektroenergetska mreža je integrirana u Europski elektro-energetski sustav (Europska mreža operatera prijenosnih sustava za električnu energiju, skraćeno ENTSO-E). Svi manjkovi i viškovi energije u RH se reflektiraju na ENTSO-E i obratno.

Hrvatski operater transportnog sustava (HOPS) operira dalekovode i kablove za prijenos velike količine električne energije na naponima od 110/222/400kV. Priljevi i odljevi električne energije iz Hrvatske idu kroz sustav HOPS-a.

Hrvatski operater distribucijskog sustava (HEP-ODS) operira sustav na naponima potrošača od 10/20/35kV. Nažalost, i HOPS i HEP-ODS nisu obnavljali svoje sustave proteklih 40 godina tako da oni u južnoj Hrvatskoj ne mogu prihvatiti nove proizvođače/potrošače. HOPS će svoju mrežu u južnoj Hrvatskoj početi obnavljati i povećavati prijenosne kapacitete iza 2030⁵⁵. g. Na mjestima gdje u sustavima ima nešto slobodnog prijenosnog/distribucijskog kapaciteta postoji problem s kapacitetima transformatorskih stanica. Najčešće investitor mora snositi trošak dogradnje transformatora i pristupnog postrojenja koji je može biti toliko visok da odvodi u pitanje ekonomičnost cijele investicije. Čak ako i postoji volja za investiranjem, sam proces projektiranja ekspanzije transformatorske stanice na sustavu HOPS-a u prosjeku traje 5 godina. Polaganje kablova od novog objekta do transformatorske stanice je dodatni problem jer iziskuje dobivanje prava služnosti, suglasnosti i otkupe zemljišta, što u Hrvatskoj traje jako dugo.

Na području južne Hrvatske danas postoje i obnovljivi izvori energije (OIE, vjetrenjače i solarne elektrane). Nažalost, OIE jako ovise o meteorološkim prilikama (npr. po velikim vrućinama etezijski vjetar je slabašan ako ga ima uopće). Lokalna proizvodnja nije dovoljno pouzdana za stabilnost mreže u južnoj Hrvatskoj. RHE Velebit (Obrovac) je stabilan izvor bazne količine električne energije ali je spojena na sustav HOPS-a i dio je i ENTSO-E sustava.

Zbog svega navedenog, do 2030. za područje Zadarske županije je jasno da je pristup novih proizvođača i potrošača limitiran i ovisi od lokacije do lokacije i od stanja popunjenosti kapacitetom na najbližoj transformatorskoj stanici. Uvjeti i troškovi spoja na HEP-ODS/HOPS sustav se dobivaju na zamolbu investitora. HEP-ODS/HOPS izrađuje elaborat i procjenu kapaciteta te troškove spoja. Troškove izrade elaborata plaća investitor.

⁵⁵ Izjava predsjednika Uprave HEP d.d. na savjetovanju o energetici u JI Europi, Trakošćan 20-21.4.2024.

Zaključak je da mali potrošači (do 1 MW) mogu svoje potrebe ili dio potreba namiriti iz integriranih solarnih elektrana koje su isplative i čiju ugradnju financijski podupiru Fond za zaštitu okoliša i energetska efikasnost te EU fondovi s pozivima namijenjenim zelenoj tranziciji industrije i potrošača.

U tablici koja slijedi su prikazana vršna opterećenja trafostanica na području grada Zadra.

Tablica 77 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje 2022. (%)
ZADAR 1 110/35 kV	110/35 kV	103	44,92	43,6
ZADAR 1 35/10 kV	35/10 kV	32	10,69	33,4
ZADAR 3 35/10 kV	35/10 kV	24	11,7	48,8
ZADAR CENTAR 110/10 kV	110/10 kV	80	50,49	63,1

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.

Iz gornje tablice se vidi da transformatorske stanice nisu na rubu prihvatnog kapaciteta i imaju zalihe prihvatnog kapaciteta izraženog u postotku. Kako je riječ o transformatorskim stanicama niskog napona (distribucijska mreža, osim Zadar 1 i Zadar Centar koji imaju i TS na 110kV), njihov apsolutni kapacitet nije velik tako da nekoliko srednje velikih potrošača (npr. hotel) ili srednje veliki proizvođač (srednje velika fotonaponska elektrana) moraju sagraditi transformatorsku stanicu što znatno usporava i poskupljuje projekt u skladu s već opisanim.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Odašiljači i veze d.o.o. kao javni pružatelj nacionalne strateške komunikacijske infrastrukture, je zadužen održavanja pouzdanosti pogona, te dostupnosti usluga i redovitog održavanja odašiljačkih objekata.

Za grad Zadar nije dostupan podatak od regulatora tržišta (HAKOM) koliko je instalirano širokopojasnih priključaka. Ograničenost širokopojasnog pristupa javnim telekomunikacijskim mrežama je ozbiljan problem za turiste i poslovne aktivnosti na otocima koji koriste velike količine podataka. Nedovoljnu dostupnost širokopojasnih telekomunikacijskih veza spominje i SRUP Zadra za razdoblje 2021.-2027. te Plan razvoja Zadarske županije 2021.-2027.

Telekomunikacijski operateri postavljaju svjetlovođe na području grada Zadra i po općinama istočno od grada (sv.Filip i Jakov, Škabrnja i Galovac – projekt započet 2022.g.) no nisu poznati podaci o broju priključenih korisnika.

Postavljanje optičke mreže u Zadru uključivalo je i javno-privatna partnerstva s telekomunikacijskim operaterima, a radovi su se odvijali u fazama kako bi se postupno pokrila cijela urbana zona. Osim toga, u Zadru su neki projekti financirani i iz fondova Europske unije kroz programe za digitalizaciju i razvoj infrastrukture.

Ovakva infrastruktura pomaže u smanjenju digitalnog jaza i omogućava bolje povezivanje i modernizaciju usluga u javnom i privatnom sektoru.

Mreže mobilnih operatera na području grada Zadra su uglavnom 4G (VoLTE). Zbog konfiguracije terena i gustoće baznih stanica ne postoje područja koja imaju slabiju recepciju signala mobilnih telekomunikacijskih mreža.

Zadarska županija u „Planu razvoja Zadarske županije 2021.-2027.“ navodi da će dostupnost pristupa širokopojasnom internetu narasti sa 50.199 (2019.) kućanstva sa širokopojasnim pristupom internetu na 56.500 kućanstava (2027.). Dio tih priključaka će biti i u Zadru. Podizanje digitalnih kompetencija i stvaranje uvjeta za digitalnu transformaciju i primjenu naprednih tehnologija u gospodarstvu i društvu važno i za razvoj turizma u gradu Zadru.

Vodoopskrba i odvodnja

Područje Zadarske županije je Uredbom o uslužnim područjima (NN 147/2021 ,31.12.2021.) podijelilo na 3 uslužna područja. Grad Zadar spada u Uslužno područje 30. Vodovod d.o.o Zadar je društvo koje distribuira vodu i Zadru i susjednim JLS.

Dostupni su podaci za društvo Vodovod d.o.o. ali su u te podatke uključena i područja susjednih JLS na kojima je društvo pruža uslugu. Nisu dostupni podaci o potrošnji vode,

broju priključaka i gubicima samo u gradu Zadru. Dostupni su samo podaci o sustavu društva Vodovod d.o.o.

Tablica 78 Proizvodnja vode i gubitci u vodoopskrbnom sustavu društva Vodovod d.o.o.

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
VODOVOD d.o.o. Zadar	30.865.237	8.473.421	73%	18,8

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Društvo ima vodoopskrbni sustav s visokim postotkom gubitaka što pokazuje ILI faktor koji je visok i projekt sanacije gubitaka je nužan (sanacija gubitaka je u tijeku na dijelovima sustava društva Vodovod d.o.o.). Eventualni porast potrošnje vode može biti podmiren ili saniranjem gubitaka ili dodatnim crpljenjem. Dodatno crpljenje vode je nepovoljno za očuvanje podzemnih zaliha vode.

Tablica 79 Prekidi opskrbe i pokrivenosti vodoopskrbom na području Vodovoda d.o.o.

Naziv društva	Prekidi u opskrbi vodom (%)	Pokrivenost uslugom vodoopskrbe (%)
VODOVOD d.o.o. Zadar	0,1	85,2
VODOVOD d.o.o. Zadar	0,1	85,6

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Iz gornje tablice vidimo da nisu zabilježeni značajniji prekidi opskrbom vodom unatoč visokim gubicima u sustavu. U obje zone vodoopskrbnog društva je priključenost visoka. Može se pretpostaviti da je u gradu Zadru postignuta potpuna priključenost potrošača.

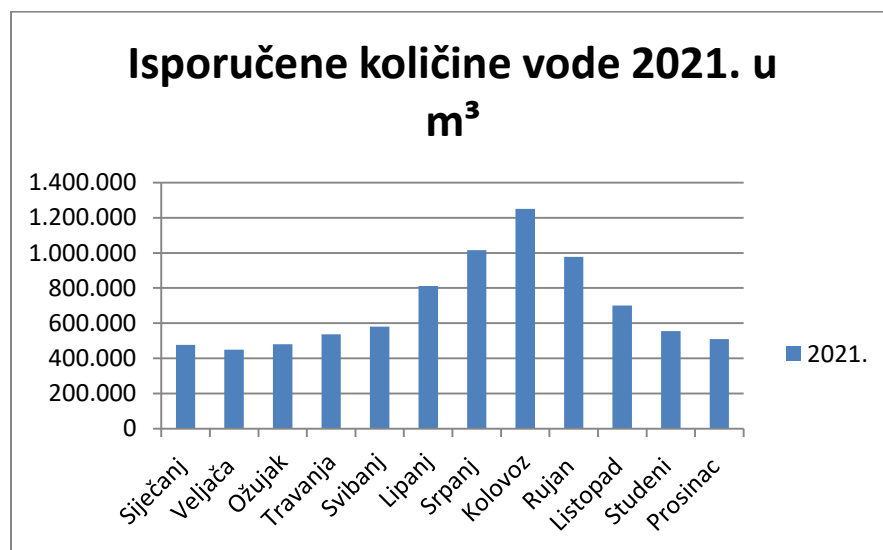
Razvoj potrošnje vode tijekom godina i po mjesecima u godini na uslužnom području Vodovoda d.o.o. (urbano područje grada Zadra) se može uočiti u tablici koja slijedi.

Tablica 80 Potrošnja vode u UP-u Zadar 2017. – 2021. (po mjesecima, u m³)

Godina	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
--------	-------	-------	-------	-------	-------

Siječanj	474.259	390.494	353.800	348.288	476.403
Veljača	458.926	457.258	496.528	526.797	450.231
Ožujak	443.992	419.041	488.243	466.188	480.263
Travanja	523.097	532.627	576.084	574.137	537.057
Svibanj	610.927	600.404	653.188	608.421	579.784
Lipanj	810.749	790.380	762.505	714.610	811.039
Srpanj	966.422	895.834	996.532	918.181	1.014.948
Kolovoz	1.226.565	1.137.823	1.205.193	1.027.008	1.250.050
Rujan	931.395	958.180	990.916	855.014	977.754
Listopad	623.297	710.340	712.185	561.400	701.284
Studen	452.924	556.403	553.475	522.791	555.411
Prosinac	554.157	648.925	633.958	491.940	508.597
Ukupno	8.076.709	8.097.711	8.422.607	7.614.774	8.342.820

Izvor: Vodovod d. o. o., Zadar, 2022. (Podaci preuzeti iz SRUP Zadar za razdoblje 2021.-2027.; Sveučilište u Zadru)

Slika 5 Sezonska varijabilnost u potrošnji vode na uslužnom području Vodovoda d.o.o. Zadar 2021. Godine

Izvor: Vodovod d. o. o., Zadar, 2022. (Podaci preuzeti iz SRUP Zadar za razdoblje 2021.-2027.; Sveučilište u Zadru)

Na gornjoj slici koja prikazuje podatke iz prethodne tablice za fakturiranu vodu 2021.g. se mogu uočiti razmjeri sezonskog porasta potrošnje vode na cijelom uslužnom području Vodovoda d.o.o. Zadar.

Odvodnja

Situaciju sa sustavima odvodnje na području društva Vodovod d.o.o. prikazuje tablica koja slijedi.

Tablica 81 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike na području društva Vodovod d.o.o.

Sustavi odvodnje	Broj ekvivalent stanovnika sa pročišćavanjem otpadnih voda	Kućanstva pokrivena uslugama odvodnje otpadnih voda	Kućanstva spojena na uređaj za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV)	Broj stanovnika priključenih na septičke jame	Začepljenja kanalizacijskog sustava	Začepljenja sustava odvodnje
	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[Broj/100km kanalizacije/god]
VODOVOD d.o.o. Zadar	63.699	14.438	13.433	4.229	24	14
	68.153	19.200	18.053		22	13
	67.532	19.800	18.600	4	22	11

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019. i 2020.

U gornjoj tablici se može uočiti da postoji i problem sa začepljenjem cijevi za odvodnju.

Iz gornje tablice je razvidno da društvo ima jednu zone u kojima je malo korisnika koji su spojeni na odvodnju odnosno na uređaje za pročišćavanje. Poboljšanje sustava odvodnje i pročišćavanja je jedan od prioriteta na tom području sa slabom infrastrukturom.

Korištenjem sabirnih i septičkih jama ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravstvo u cjelini. Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Grad Zadar ima povoljan prometni položaj. Pored Zadra prolaze ceste koje vode iz Zadra i Dalmacije prema unutrašnjosti Hrvatske. Grad je postao povezan sa ostatkom Hrvatske kada je sagrađena željezničke pruge Zadar – Knin (1966. godine). Nažalost, Hrvatske željeznice su zapustile djelatnost putničkog prijevoza tako da blizina pruge nema praktičnu vrijednost za turizam u ovom području.

Za razvoj turizma je bila važna izgradnja Jadranske magistrale (D8) ranih 1960tih. Izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split je posebno značajna za povezivanje ove destinacije. Najveći broj turista i dalje dolazi u Zadarsku županiju i grad Zadar osobnim vozilima. Zbog toga je A1 važna prometnica. Nažalost brojna vozila na prometnicama tijekom špici ljetne sezone dovode do gužvi u prometu i problema s parkiranjem.

Uređenjem luke Gaženica, Zadar je dobio međunarodnu luku u koju mogu uploviti i kruzери. Trajektni promet prema otocima i Italiji polazi iz luke Gaženica. Povezanost trajektnim linijama sa susjednom Italijom bi mogla biti bolja.

Pored Zadra se nalazi i Zračna luka Zadar u Zemunik Donjem koja ima dvije piste i čiji promet ubrzano raste zadnjih godina. Sklapanje ugovora s niskotarifnim zračnim prijevoznicima o marketinškoj insentivizaciji koja pospješuje povezivanje zadarske turističke regije i brojnih europskih emitivnih tržišta, dovelo je do povećanja broja turista, naročito iz relativno udaljenih tržišta Velike Britanije i skandinavskih zemalja. Zbog porasta broja putnika ZL Zadar provodi veliki projekt dogradnje i preuređenja.

Na području Zadra postoji 21 punionica za električna i hibridna vozila⁵⁶.

Na otocima nema punionica za električna i hibridna vozila.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 82 Stanje digitalizacije za Grad Zadar i pripadajuće otoke

⁵⁶ Aplikacija <https://www.plugshare.com/>

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Razina digitalne povezanosti je zadovoljavajuća u destinaciji; dostupnost i kvaliteta internetske infrastrukture je usporediva sa standardom u velikim gradovima u RH, Wi-Fi mreža na javnim mjestima je dostupna na dijelovima poluotoka i kod marina, recepcija mobilne mreže je dobra na svim mjestima zbog topologije terena u odnosu na bazne stanice mobilnih mreža koje su dovoljno gusto postavljene;
	Pametni grad i destinacija	Grad Zadar je još 2022. započeo prvu fazu sustava upravljanja prometom
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	np
	Online rezervacijski sustavi	Ne postoje lokalni/autohtoni sustavi koji bi bili u široj primjeni
	Edukacija i digitalne vještine	Ulaganje u digitalne vještine je potrebno
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste popularne digitalne platforme
Sigurnost i privatnost		
	Kibernetička sigurnost	Nema saznanja o takvim ulaganjima
	Usklađenost regulativama	Postoje brojne web-kamere u objektima i na objektima; ako određeni sustav videonadzora ne pohranjuje snimke –GDPR se ne primjenjuje. „live-streamingu“ nije problematičan sa stanovišta GDPRa
Izazovi i preporuke za poboljšanje		
	Identifikacija ključnih izazova	Mobilne mreže bi trebale povećati kapacitet kako bi mogle garantirati razinu usluga tijekom ljetne sezone; Informatička pismenost lokalnog stanovništva zadovoljava
	Preporuke za unapređenje	Ulaganje u sustave OiV, dovođenje optičkih vlakana do korisnika, ponuditi besplatne jednodnevne edukacije

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 83 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Grad Zadar

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Neki hoteli nemaju prikladnu infrastrukturu; Neki restorani imaju potrebnu pristupačnost; Najveća gradska plaža Kolovare je prikladno opremljena za osobe s invaliditetom
	Pristupačnost javnih prostora	Zadovoljava
Komunikacijsku pristupačnost		
	Informacije	Nije uočena dostupnost turističkih informacija na prilagođenim medijima
	Signalizacija i označavanje	np
Pristupačnost usluga		
	Usluge u smještaju	Prilagođenost u hotelima; Rijetki apartmani su navodno prilagođeni
	Restorani i ugostiteljski objekti	Djelomična prilagođenost
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Djelomično pristupačni
Društvenu i kognitivna pristupačnost		
	Obuka osoblja	Osoblje je dovoljno educirano
	Kulturalna osjetljivost	Zadovoljava

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 84 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Grad Zadar

Usluga	Komentar
Uslužne djelatnosti	Sve djelatnosti su dostupne
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije i OB Zadar skrbe za stanovništvo u destinaciji i županiji
Vjerske zajednice	Crkve za katolike, pravoslavne te medžlis za muslimane
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	Sve razine ustanova su dostupne u Zadru
Financijske, platne i poštanske usluge	Sve usluge su dostupne u Zadru
Uređeni javni prostori	Uredni
Javne službe	Sve javne službe su zastupljene u Zadru

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale na području Grada Zadra.

Tablica 85 Ljudski potencijali u destinaciji Grad Zadar

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	U Zadru je bilo 1.940 nezaposlenih osoba svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZD Ž u 8. mj 2024. je bilo 158 nezaposlenih djelatnika za

	turistički sektor, a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru; Nezaposlenost u turističkom sektoru u Zadru je ljeti niska ako je uopće ima; sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

Izdvojena statistika za pripadajuće otoke nije dostupna. Može se pretpostaviti da i ovi otoci imaju slične probleme po pitanju ljudskih potencijala kao i ostali otoci Zadarske županije a to su starenje stanovništva, migracija radno sposobnog stanovništva prema obalnom dijelu županije i mali broj nezaposlenih koji bi eventualno mogli prihvatiti poslove koji bi nastali.

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obradeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 86 Komunikacijske aktivnosti TZ Zadra

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ Zadra koristi web stranice i društvene mreže
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo je prosječno učinkovito, broj pratitelja i dijeljenje sadržaja je zadovoljavajuće; digitalno oglašavanje nije

	zapaženo
Offline aktivnosti	TZ tiska brošure i plakate te organizira događanja
Suradnji s trećim stranama	Suradnja s trećim stranama ovisno o događanjima i potrebama
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ bi mogla objavljivati streaming s događanja, na web-stranicama bi mogle biti aktualne vremenske prognoze i podaci o intenzitetu UV zračenja i čistoći mora na plažama;
Mogućnosti marketinškog pozicioniranja u okviru komunikacije na regionalnoj i/ili nacionalnoj razini	Natjecanje u triatlonu, Zadarska regata, Wings for Life World Run, Biciklistička CroRace (dionica Biograd-Novalja 2024.) su atrakcije koje su prikladne za promociju na nacionalnoj razini; TZ Zadra bi mogla izraditi strategiju marketinga i brendiranja te osigurati potrebna financijska sredstva

Izvor: TZ ZDŽ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 87 Analiza destinacija koje su konkurencija Gradu Zadu

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Biogradska rivijera
	Indirektna konkurencija	Destinacije u Grčkoj ili Turskoj
Benchmarking		Cijene na biogradskoj rivijeri su neznatno niže; broj dolazaka turista je veći nego na biogradskoj rivijeri; kvaliteta smještaja je usporediva između ove dvije destinacije; Destinacije u Italiji su usporedivo skupe dok su Grčka i Turska jeftinije; Broj dolazaka turista u indirektnu konkurenciju je veći; Brzina rasta turizma u Turskoj zabrinjava te Turska ima državnog avioprijevoznika koji ima od države subvencionirane letove; Razina ulaganja u kvalitetu smještaja i

		kvalitetu usluga zaostaje za indirektnom konkurencijom
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		Komunikacijske strategije biogradske rivijere su usporediva po načinu ali su inferiorne po učinku; Biogradska rivijera ima usporedive segmente turista Zadar nema razvijenu organiziranu segmentaciju; Destinacija nastupa na sajmovima/turističkim burzama
Tržišni trendovi i inovacije		Destinacija treba ulagati u vodoopskrbu, odvodnju i uređaje za pročišćavanje; širokopojasna telekomunikacijska infrastruktura treba biti dostupnija
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima	Analiza sociodemografskih obilježja turista	Trenutno je dostupno samo „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije; Agencija Hendal je provela istraživanje-opseg istraživanja i rezultati nisu dostupni u trenutku pripreme ovog dokumenta

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izveštaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena je analiza stanja destinacije grad Zadar i pripadajući otoci. Područje ima infrastrukturne probleme koji se rješavaju (npr. projekt aglomeracije, ugradnja svjetlovoda, vodoopskrba na otocima i sl.). Prometna povezanost je vrlo dobra. Tijekom radionica je spomenuto da je ljeti povezanost Zadra s Ninskom rivijerom, Biogradskom rivijerom, Pagom i Starigradom Pakelnicom otežana zbog gustog prometa te je kao rješenje sugerirana bolja povezanost autobusnim linijama kako bi se rasteretio promet. Prijevoz autobusom bi ljeti morao biti dostupan do kasnijih noćnih sati da se turisti mogu vratiti u mjesta u kojima su smješteni van Zadra. Broj brodskih linija kojima su povezani otoci je zadovoljavajući uzimajući u obzir ekonomske mogućnosti i populaciju otoka.

Pristup telekomunikacijskim uslugama je svuda moguć. Prijem signala baznih stanica telekomunikacijskih operatera je svuda dostupan. Dijelovi grada su pokriveni WiFi mrežom. Širina pojasa za komunikaciju podataka je uglavnom nezadovoljavajuća osim na lokacijama koje su priključene na svjetlovode.

Zdravstvena skrb je dostupna u OB Zadar, DZ Zadarske županije i Zavodu za hitnu medicinu Zadarske županije te u turističkim ambulantama. Stanovništvo je ljubazno. Edukacija ljudskih potencijala je i u Zadru potrebna. Zadar tijekom sezone vjerojatno ima punu zaposlenost u turizmu. Sezonalnost turizma je problem i u Zadru. Poslodavci imaju problem sa zapošljavanjem educirane i motivirane radne snage koje nema dovoljno.

Grad ima strategije razvoja i sektorske strategije. Profitabilnost turističkih usluga je iznad prosjeka Zadarske županije.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta za Grad Zadar. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za Grad Zadar za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području grada. Intervalna procjena za Grad Zadar još nije službeno izrađena.

Prema EUROSTAT-u sve priobalne županije u Hrvatskoj spadaju u skupinu koja ima najviši broj noćenja u turističkom smještaju u odnosu na 1000 lokalnih stanovnika⁵⁷. Izrazita sezonalnost turizma i u Gradu zadru i na pripadnim otocima koncentraciju dolazaka turista tijekom vrhunca ljetne turističke sezone čini još većim izazovom.

NUTS3 regije u Italiji koje su u istoj skupini s najviše noćenja na 1000 lokalnih stanovnika smatraju da imaju problem dostignute maksimalne razine turističke nosivosti te isti pokušavaju riješiti na razne načine: stimuliranjem boravka turista u manje turistički razvijenim dijelovima regije, produljenjem sezone (sve imaju problem sezonalnosti), ekonomskim destimuliranjem dolaska i boravka turista itd.

Uglavnom, ono što je vrlo sigurno je da je Grad Zadar (ne i pripadni otoci) na rubu dostizanja maksimalne turističke nosivosti tijekom dva ljetna mjeseca kada boravi najviše turista.

6. Analize scenarija

Za Grad Zadar i pripadne otoke su analizirana i komentirana četiri scenarija:

- Scenarij 1: Nastavak postojećeg modela,
- Scenarij 2: Održivi razvoj,
- Scenarij 3: Velike investicije,
- Scenarij 4: Zaštita prostora

Izrada razvojnih scenarija provodi se radi sagledavanja potencijalnih promjena prihvatnog kapaciteta u budućnosti.

6.1. Razvojni scenariji za Grad Zadar i pripadne otoke

⁵⁷ Podaci za 2021. Primorsko-goranska županija 44.420,15; Ličko-senjska županija 50.562,09; **Zadarska županija 49.293,35**; Šibensko-kninska županija 44.779,5; Splitsko-dalmatinska županija 30.176,69; Istarska županija 103.136,85; Dubrovačko-neretvanska županija 38.346,02; **EUROSTAT za Zadarsku županiju za 2023. Navodi 60.282,71 noćenje na 1000 lokalnih stanovnika**

- **Scenarij 1:** Nastavak rasta kratkoročnog smještaja, gužve i gentrifikacija, vodi prema gubitku identiteta.
- **Scenarij 2:** Fokus na kulturni turizam, regulacija prometa i obnova jezgre, balansira turizam i očuvanje baštine.
- **Scenarij 3:** Novi hoteli, kongresni centar, kruzerski terminal, može pojačati gospodarski rast, ali uz dodatni pritisak,
- **Scenarij 4:** Zaštita spomeničke baštine, smanjenje prometa unutar stare gradske jezgre, usporava turizam radi očuvanja jezgre – dobro za dugoročnu održivost

U kontekstu nastavka postojećeg modela, Grad Zadar se suočava s ubrzanom gentrifikacijom, porastom cijena stanovanja i smanjenjem broja stalnih stanovnika u povijesnoj jezgri. Ako se ovaj model nastavi, riskira se dugoročna devastacija urbane strukture i identiteta, pri čemu gradska jezgra postaje zona isključivo za turiste. Održivi scenarij nudi ravnotežu kroz valorizaciju kulturne baštine i regulaciju smještaja. Scenarij investicijske ekspanzije otvara mogućnosti razvoja luksuznih kapaciteta, ali zahtijeva opreznu regulaciju da bi se spriječila prekomjerna komercijalizacija. Zaštitni scenarij ograničava pristup i urbanu ekspanziju, štiteći pritom najvrjedniju gradsku baštinu.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 4.

7.Zaključak i preporuke

Grad Zadar pokazuje stabilan rast turizma uz pozitivne polagane promjene u strukturi smještajnih kapaciteta. Zbog povećanja broja kreveta i udjela nekomercijalnog smještaja, preporučuje se dodatno praćenje i upravljanje resursima, kako bi se spriječila moguća preopterećenja.

Ključno je nastaviti praćenje utjecaja turizma na infrastrukturu, kvalitetu resursa i život lokalnog stanovništva kako bi se osigurala dugoročna održivost i zadržala konkurentnost destinacije. Također, mjere za poboljšanje energetske i komunalne infrastrukture (projekt aglomeracije je još u tijeku) te učinkovito upravljanje otpadom su važni za razvoj održivog turizma.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE BIOGRADSKA RIVIJERA

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Biogradska rivijera – sagledavanje utjecaja turizma

Biogradska rivijera, s povoljnim položajem i razvijenom turističkom infrastrukturom, dugo je poznata kao omiljena obiteljska destinacija, ali se posljednjih godina suočava s

prekomjernom izgradnjom i pritiskom na obalni prostor. Turizam je ovdje glavna gospodarska grana, ali njegova prekomjerna sezonska koncentracija stvara probleme s prometom, opskrbom i gospodarenjem otpadom, osobito u vršnim mjesecima. Potencijal ove rivijere leži u diversifikaciji ponude – kroz jačanje nautičkog i zdravstvenog turizma. Potencijal zdravstvenog turizma je evidentan i nije iskorišten. Biogradska rivijera može ponuditi i nove tematske sadržaje – ali uz nužnu zaštitu priobalja i bolje planiranje urbanog širenja.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna

2. kvalitativna

3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl. 9. Pravilnika).

4. Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 88 Obavezni pokazatelji održivosti za Biogradsku rivijeru

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	6520
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio

4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Vrlo mali
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	3 (preporučuju se još 1)
6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	70%
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	5.750,64ha/29%/ park prirode Vransko jezero
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	50%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije; Grad Biograd ima programe: "Akcijski plan održivog energetskeg razvitka i prilagodbe klimatskim promjenama" i " Program klimatske otpornosti"
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	133.997
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	7,5
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline

15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH - 41 atrakcija; Na temelju Bioportala - 2 atrakcije
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	1085

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjuja i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremilo je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Turistički intenzitet i prostorna opterećenost

- 6520 noćenja na 100 stanovnika u sezoni – ekstremno visok intenzitet turizma; višestruko veći od županijskog (368) i gradskog prosjeka (Zadar: 792).
- 133.997 dolazaka u vršnom mjesecu – vrlo visoka sezonska koncentracija.
- 1085 noćenja po hektaru izgrađenog građevinskog područja – značajan prostorni pritisak.

Zaključak: Biograd se suočava s intenzivnim sezonskim preopterećenjem, što može negativno utjecati na kvalitetu života, infrastrukturu i okoliš.

2. Društveni učinci i zadovoljstvo

- Stanovnici su zadovoljni turizmom
- Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio

Zaključak: Pozitivna percepcija pokazuje da društveni učinci još nisu narušeni, ali s obzirom na intenzitet, važno je zadržati tu ravnotežu sustavnim upravljanjem.

3. Dostupnost i inkluzivnost

- Vrlo mali udio atrakcija pristupačnih osobama s invaliditetom – ukazuje na zanemarenost socijalne dimenzije održivosti.

Zaključak: Potrebna su ulaganja u pristupačnu infrastrukturu, posebno u Biogradu jer ima veliki broj posjetitelja, uključujući obitelji i starije osobe.

4. Potrošnja resursa i okolišni učinci

- Voda: 70% potrošnje po noćenju u odnosu na stanovnika – umjereno do visoko.
- Električna energija: 50% – značajan udio.
- Otpad: podaci nedostaju za procjenu utjecaja.

Zaključak: Turizam u Biogradu ima izražen ekološki otisak.

5. Zaštita prostora i prirodnih resursa

- 29% površine pod zaštitom – zahvaljujući Parku prirode Vransko jezero.

Zaključak: Visok udio zaštićenih područja pruža dobar temelj za razvoj održivih turističkih proizvoda (eko-turizam, edukacija, aktivni turizam). No, mora se osigurati njihova zaštita od turističkog pritiska.

6. Klimatska otpornost i planiranje

- Postoje županijski i lokalni planovi (SECAP, klimatska otpornost) – Biograd ima jednu od boljih pozicija u županiji u pogledu strateškog okvira.

Zaključak: Grad je svjestan klimatskih izazova i razvija vlastite strateške odgovore – što je ključan korak u dugoročnoj održivosti.

7. Struktura i obrasci turističke potražnje

- Prosječna duljina boravka: 7,5 dana – iznadprosječna za obalnu Hrvatsku, pozitivna za lokalnu ekonomiju.

Zaključak: Duži boravci znače manji broj rotacija, stabilniju potrošnju i manji dnevni pritisak na promet i infrastrukturu.

ZAVRŠNA OCJENA

Biogradska rivijera ima visoku turističku atraktivnost, ali je istovremeno izuzetno izložena turističkom pritisku.

Snage:

- Visok udio zaštićenih područja (PP Vransko jezero)
- Pozitivni stavovi stanovnika i turista
- Postojanje lokalnih klimatskih strategija
- Dulji boravci gostiju

Slabosti i rizici:

- Ekstreman intenzitet turizma (više od 6500 noćenja/100 stanovnika!)
- Niska pristupačnost atrakcija
- Nedostatak podataka o otpadu
- Visoka potrošnja resursa
- Rizik od narušavanja percepcije lokalnog stanovništva ako se pritisak nastavi povećavati

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,

5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su prikazani pokazatelji prihvatnog kapaciteta.

Tablica 89 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Biogradsku rivijeru

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Biogradska rivijera	114	108	109	110	113
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Biogradska rivijera	48	51	55	58	60
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Biogradska rivijera	0,81	0,81	0,83	0,85	0,88
Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m ² građevinskog područja naselja	Biogradska rivijera	0,632	0,513	0,564	0,576	0,536
Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Biogradska rivijera	Komercijalni: 4,8% Nekomercijalno: 44,7% Objekti u domaćinstvu: 50,5%	Komercijalni: 4,7% Nekomercijalno: 44,2% Objekti u domaćinstvu: 51,2%	Komercijalni: 4,7% Nekomercijalno: 44,8% Objekti u domaćinstvu: 50,5%	Komercijalni: 4,8% Nekomercijalno: 43,8% Objekti u domaćinstvu: 51,7%	Komercijalni: 5,9% Nekomercijalno: 43,0% Objekti u domaćinstvu: 51,1%

Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog, turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Biogradska rivijera	1,70	1,23	1,59	1,66	1,65
Parametar_7	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Biogradska rivijera	39,00	39,00	44,00	44,00	44,00
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Biogradska rivijera	24,25	23,50	25,50	26,50	28,00
Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Biogradska rivijera	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupacu u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Biogradska rivijera	5,0	5,3	5,0	5,0	5,3

Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Biogradska rivijera					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Biogradska rivijera					
Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Biogradska rivijera	55%	57%	59%	61%	63%
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Biogradska rivijera					
Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Biogradska rivijera					
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni	Biogradska rivijera					

		smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda						
Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Biogradska rivijera	70%				86%
Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Biogradska rivijera					
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Biogradska rivijera					
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Biogradska rivijera					
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Biogradska rivijera					
Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Biogradska rivijera	22.866	22.866	22.789	22.789	22.789

Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Biogradska rivijera	506	675	515	419	395
--------------	---	--	---------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Napomena:Parametar_23 su godišnji prosjeci nezaposlenosti prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i turistička gustoća

- Komercijalni smještaj i kuće za odmor na 100 stanovnika: stabilan rast, s 109 (2021.) na 113 (2023.) – relativno visoka vrijednost.
- Nekomercijalni smještaj: također raste, sa 48 → 60 kreveta na 100 stanovnika – značajan udio.
- Broj smještajnih objekata prema stambenim jedinicama: s 0,81 → 0,88 – gotovo 1:1 omjer.
- Kreveti na 100 m² građevinskog područja: vrijednosti oko 0,5–0,63 – relativno visoka prostorna zasićenost.

Zaključak: Biogradska rivijera ima snažan razvoj smještajnog sektora, dominantno kroz nekomercijalne i domaćinske kapacitete, što otežava regulaciju i povećava sezonski pritisak.

2. Intenzitet turizma

- Intenzitet turizma (turisti/stanovnik u vršnim danima): 1,65 (2023.) – izuzetno visok, više nego dvostruko veći od prosjeka RH.

Zaključak: Rivijera ima intenzivnu sezonalnost i visok pritisak na infrastrukturu i lokalnu zajednicu u kratkom vremenskom razdoblju.

3. Resursno-atraksijska osnova

- Broj atrakcija: rast s 39 (2019.) na 44 (2023.)
- Ugostiteljski sadržaji: stalni rast – s 24,3 na 28 u 5 godina
- Kvaliteta mora: kontinuirano odlična
- Plaže po kupacu: oko 5 m² po osobi, što je solidno, ali može postati kritično s daljnjim rastom dolazaka.

Zaključak: Osnovna ponuda je kvalitetna, ali daljnji razvoj mora ići uz kontrolu nosivosti plaža i atrakcijskih zona.

4. Okolišni pokazatelji i infrastruktura

- Udio stanova u turističkoj namjeni: kontinuirani rast sa 55% → 63% – što je zabrinjavajuće, jer ukazuje na "turistifikaciju" stambenog fonda.
- Potrošnja električne energije u vršnoj sezoni:

- 70% (2019.) → 86% (2023.) – izuzetno visoko opterećenje infrastrukture
- Nema podataka o vodi, otpadu, buku, kvaliteti zraka, održavanju javnih površina

Zaključak: Biogradska rivijera ima kritično opterećenje infrastrukture, a nedostatak ključnih podataka otežava praćenje održivosti i reakciju na rizike.

5. Prometna infrastruktura

- **Nema podataka** o protočnosti prometnica, iskorištenosti parkirališta ili prometnim točkama

Zaključak: U obalnim destinacijama visoke sezonalnosti, nedostatak prometnog nadzora i planiranja može dovesti do kolapsa prometa i nezadovoljstva stanovnika i turista.

6. Stanovništvo i radna snaga

- Broj stanovnika: stagnira na ~22.800 – bez rasta usprkos razvoju turizma.
- Radna snaga: pad broja dozvola s 506 (2019.) na 395 (2023.)

Zaključak: Turizam ne doprinosi povećanju zaposlenosti u skladu s rastom kapaciteta, a istovremeno ne privlači (ili zadržava) novo stanovništvo.

ZAVRŠNA OCJENA – Biogradska rivijera

Snage:

- Visoka kvaliteta mora i plaža
- Rast ugostiteljske i atrakcijske ponude
- Snažna sezonska atraktivnost

Ograničenja i rizici:

- Prevelik udio turističkih stanova – 63%
- Visoka prostorna zasićenost (noćenja po m² i po stanovniku)
- Ekstremno opterećenje električne mreže u sezoni
- Nedostatak strateških podataka o otpadu, vodi, prometu
- Demografska stagnacija

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

13. Popis turističkih proizvoda i usluga,
14. Analizu resursne osnove,
15. Analizu javne turističke infrastrukture,
16. Analizu komunalne infrastrukture,
17. Analizu prometne infrastrukture,
18. Analizu stanja digitalizacije,
19. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
20. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
21. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
22. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
23. Analizu konkurencije,
24. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj na Biogradskoj rivijeri

Tablica 90 Smještaj na području Biogradske rivijere

Naziv objekta	Tip smještaja
Apartmani/sobe/studio	989
Hotel	17
Kamp odmorište	4
Kampovi	36
Kuće za odmor	54
Mali privatni kampovi	45

Izvor: Turističke zajednice i informacije na web stranama TZ

4.3.1.2. Ugostiteljstvo na Biogradskoj rivijeri

Tablica 91 Ugostiteljstvo na analiziranom području Biogradske rivijere

Naziv objekta	Vrsta usluge
Restoran	41
Konoba	14
Pizzeria	13
Cafe/beach bar	12
Gostionica	5

Izvor: Turistička zajednica, istraživanje na webu, posjeti objektima

4.3.1.3. Turističke usluge na Biogradskoj rivijeri

Tablica 92 Dostupne turističke usluge na Biogradskoj rivijeri

Dostupne usluge	
Smještaj	Hoteli, hosteli, pansioni, privatni apartmani, sobe i kampovi.
Usluge turističkih agencija	Vođene ture, izleti, rezervacije smještaja i informacijske usluge.
Prijevoz i logistika	Taxi, transferi, rent-a-car, izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Najam opreme, sportske aktivnosti, biciklističke ture, kajakarenje.
Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi, gastro manifestacije i degustacije lokalnih specijaliteta.
Suvenirnice	Prodaja rukotvorina, suvenira, autohtonih proizvoda poput maslinovog ulja i meda.
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i male trgovine za osnovne potrepštine.
Zdravstvene usluge	Specijalna bolnica za ortopediju Biograd n/m, ljekarne, ambulante i hitna pomoć.
Wellness i spa centri	Masaže, sauna i relaksacijski tretmani.
Noćni život i zabava	Kafići, barovi, ljetni festivali i glazbene večeri na otvorenom.
Informativni centri	Pružanje informacija o atrakcijama, događanjima i turističkim uslugama.
Banke i mjenjačnice	Usluge promjene valuta i financijske transakcije u brojnim poslovnica
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u javnim i ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parking i stanice za punjenje električnih vozila.
Usluge za nautičare	Vez u marinama, suhi vez, najam i servis plovila

Izvor: TZ, web stranice

Sve usluge su dostupne tijekom ljetne sezone a dio njih je dostupan i van sezone.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova prostora Biogradske rivijere – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Biogradska rivijera raspolaže s kulturno-povijesnom baštinom, uključujući arheološke lokalitete i spomenike, te se smatra jednom od bogatijih područja u Hrvatskoj. Ova

baština čini temeljnu atraktivnost za razvoj kulturnog turizma. Dio lokaliteta i spomenika nije dovoljno turistički valoriziran, stoga je potrebno izdvojiti one s najvećim potencijalom za turistički razvoj.

Tablica 93 Kulturno-povijesna baština na Biogradskoj rivijeri

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Kulturno-povijesna cjelina naselja Sv. Filipa i Jakova	Sveti Filip i Jakov	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno povijesna cjelina mjesta Turanj	Turanj	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Zaseok Mandići i kula Fortica na otoku Babcu	Babac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Novovjekovni brodolom	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Antičke pristanišne instalacije	Sukošan	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke rustične vile s pristaništem	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka Ispovjednika	Bibinje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Katarine	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Dvorine - ostatci Rogovskoga dvora	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Stara župna crkva sv. Mihovila	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Andrije	Babac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije na groblju	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Gradina	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kula	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Milosrđa	Sukošan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Stošije	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka (sv. Mihovil)	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Maškovića han	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Andrije	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Templarska gradina	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana evanđelista	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve sv. Tome	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina naselja Bibinje	Bibinje	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na moru	Biograd na Moru	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Sukošan	Sukošan	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Pakoštane	Pakoštane	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nediljice	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostatci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Lonića	Bibinje	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište gradina Samograd	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve i groblje na lokalitetu Račice	Debeljak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Bošana	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gajina	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gladuše	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv.Trojice	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Most preko potoka Pećine	Vrana	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro

Podmorsko arheološko nalazište iz razdoblja antike	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv. Mihovila i rimokatoličko groblje	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Uzašašća gospodinova (glavni oltar, slika Bogorodice s djetetom, Sv. Mihovилоm i Sv. Petrom)	Pakoštane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkvine sa crkvom Sv. Marije	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Misni ornat iz župe presvetog Trojstva	Vrgada	Pokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Ostaci antičke luke u Pakoštanima u uvali Janice	Pakoštane	Arheologija	Odobreno istraživanje
Ljetnikovac Damiani sa kapelicom Gospe od Zdravlja	Vrgada	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Umijeće zidanja "u suho"		Nematerijalna	Preventivno zaštićeno dobro

Izvor: TZ Biograd na Moru, TZ Pakoštane, TZ Sukošan, TZ Sv. Filip i Jakov, TZ Bibinje , Prostorni plan Zadarske županije 2023., i Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Pokretni spomenici kulturne baštine

Biogradska rivijera bogata je pokretnim spomenicima kulturne baštine koji čuvaju povijest, tradiciju i umjetnički duh ovog kraja. Među njima su liturgijske riznice, umjetnički predmeti poput slika, skulptura, ali i povijesni namještaj, crkveni inventar, te brojni proizvodi umjetničkog obrta.

Kulturno-povijesne cjeline

Naselja poput Sv. Filipa i Jakova te Turnja zaštićena su kao kulturno-povijesne cjeline, dok je zaseok Mandići na otoku Babcu, zajedno s kulom Fortica, vrijedan primjer povijesnog naselja. U Bibinjama i Biogradu na Moru očuvane su kulturno-povijesne cjeline koje svjedoče o kontinuitetu života na ovom području.

Arheološki lokaliteti

Biogradska rivijera čuva brojne arheološke lokalitete. Ističu se ostaci antičke arhitekture i pristaništa u Biogradu na Moru, Turnju i Pakošanama, kao i brodolom iz 16. Stoljeća te antičke pristanišne instalacije u Pakošanama i Sukošanu. Značajni su i arheološki ostatci rimskog akvedukta Biba-Jader koji se protežu od Vrane do Zadra, uključujući predjele Lonića, Gajina i Gladuše.

Nepokretni spomenici

Među nepokretnim spomenicima posebno se ističu sakralni objekti kao što su:

- Crkva sv. Roka Ispovjednika u Bibinjama,
- Crkva sv. Andrije na otoku Babcu i Vrgadi,
- Crkva sv. Stošije u Biogradu na moru,
- Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Turnju.

Značajan je i Maškovića han u Vrani, jedinstveni primjer osmanske arhitekture u Hrvatskoj, koji danas služi kao turistički i kulturni centar. U Biogradu na moru nalazi se spomenik palim borcima, važan podsjetnik na povijesne događaje ovog kraja.

Preventivno zaštićeni lokaliteti

Preventivno zaštićeni lokaliteti dodatno obogaćuju ponudu Biogradske rivijere. Među njima su:

- Arheološki ostaci crkve i groblje na lokalitetu Račice kod Debeljaka,
- Most preko potoka Pećine u Vrani,
- Podmorsko arheološko nalazište iz razdoblja antike u Pakošanama.

Nematerijalna baština

Nematerijalna baština ovog kraja također je vrijedna očuvanja. Posebno se ističu:

- Umijeće zidanja "u suho", karakteristično za gradnju suhozida i pastirskih kućica,
- Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način, koje se i danas primjenjuje.
-

Kultura života i rada

Kategorija turističkih atraktivnosti koje se temelje na kulturi života i rada doprinosi prepoznatljivosti pojedine destinacije i u pojedinim slučajevima može biti osnova za produženje turističke sezone. U ovoj kategoriji obuhvaćene su posebnosti folklora, rukotvorine, tradicijska gradnja, tradicijski obrti, vinogradarstvo, gastronomija, suvremena proizvodnja te razne druge kulturne posebnosti destinacije. Narodne nošnje Biogradske rivijere, karakteristične su za jadranski kulturni krug. Narodne nošnje se čuvaju u lokalnim etnološkim zbirkama te ih brojna kulturno-umjetnička društva ovog područja koriste prilikom izvođenja tradicionalnih narodnih plesova. Osim uobičajenih turističkih manifestacija, moguće je organizirati turističke edukativne radionice o folklornim posebnostima ovog područja, uključujući edukacije o tradicionalnim vezovima koji ukrašavaju nošnje, tradicionalnim plesovima i sličnim sadržajima.

Tradicija klapskog pjevanja, karakteristična za područje cijele istočne obje Jadrana, već je turistički valorizirana kroz brojne manifestacije.

Ugostiteljska i turistička tradicija Biogradske rivijere seže u same početke organiziranog turizma na području ove prostorno-razvojne cjeline. Kako bi se unaprijedila kvaliteta turističke ponude ključno je ojačati suradnju s lokalnim proizvođačima autohtonih prehrambenih proizvoda i pića, što bi posjetiteljima omogućilo autentičan i jedinstven doživljaj ove destinacije.

U prošlosti su život i rad na priobalnom dijelu Biogradske rivijere bili obilježeni mirnim i skromnim načinom života, s naglaskom na poljoprivredu i ribarstvo. U poljoprivredi se ističe uzgoj maslina, vinove loze i povrća, dok su se u stočarstvu pretežno uzgajale ovce, koze i perad, i to uglavnom za vlastite potrebe. Lokaliteti na kojima je još vidljiv ovakav način života doprinose autentičnosti turističke ponude. Kamen je bio najdostupniji i najkorišteniji građevinski materijal. Danas suvremeni materijali s boljim izolacijskim svojstvima koji su i jeftiniji sve više zamjenjuju praksu korištenja kamena. Tipične kuće građene su na kat. U prizemlju je bila konoba, prostor za dnevni boravak i kuhinja. Na katu su bile najčešće smještene samo spavaće sobe. Čestice na poljima su odvojene suhozidima.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Biogradska rivijera je kroz povijest bila značajna za ekonomiju, kulturu i politiku Dalmacije. Na ovom prostoru djelovali su značajni umjetnici, znanstvenici, vojskovođe, sportaši te pripadnici vladarskih i plemićkih⁵⁸ obitelji. Njihova djela i ostavština pružaju

⁵⁸ Obitelj grofova Borelli je posebno značajna za obranu od Turaka i kasnije unaprijeđenje poljoprivrede

osnovu za razvoj turističkih sadržaja, poput tematskih manifestacija posvećenih povijesnim osobama, znanstvenih kongresa, memorijalnih sportskih događaja, vjerskih hodočašća i drugih oblika kulturnog turizma. Ova prostorno-razvojna cjelina je bila dio „Triplex Confiniuma⁵⁹“ te je imala burnu povijest obilježenu ratovima i političkim previranjima. Zainteresiranim turistima se mogu ponuditi tematske povijesne rute i događanja kako bi im se na originalan i moderan način približila povijest i nekadašnja strateška važnost ovog područja.

Manifestacije

Biogradska rivijera tijekom ljetne sezone nudi raznolik program manifestacija koje obogaćuju turističku ponudu ovog područja. Među najznačajnijima su događanja poput Biogradskog ljeta, koje uključuje raznovrsne sportske, zabavne i kulturne sadržaje. Ostali istaknuti događaji uključuju Biogradsku noć, tradicionalni Slovenski vikend, Biograd Family and Friends festival te nautički sajam Biograd Boat Show, koji privlače domaće i međunarodne posjetitelje.

Prirodne atrakcije ovog područja uključuju Drvored čempresa u Biogradu na Moru, koji pruža poseban ugođaj za šetnju i rekreaciju. Grad Biograd ima lijepu šetnicu uz more. Biograd je poznat i po organizaciji jedriličarskih regata, koje su dio turističke ponude za nautičare.

U segmentu zabavnih atrakcija Biograd na Moru nudi Dalmaland Water & Amusement Park, koji pruža zabavu za obitelji i mlade.

Sportsko-rekreacijski sadržaji dodatno obogaćuju turističku ponudu, uključujući sportska igrališta, koja su dostupna kako lokalnom stanovništvu, tako i posjetiteljima. Biogradska rivijera nudi brojne mogućnosti za aktivan odmor, oslanjajući se na prirodne i kulturne resurse, čime postaje atraktivna destinacija za različite profile turista.

Na ostalim područjima Biogradske rivijere organiziraju se brojne manje kulturno-turističke manifestacije poput festivala klapskog pjevanja, pučkih fešta, likovnih kolonija, sportskih događaja, kulturnih ljeta i gastronomskih manifestacija. Jedriličarske regate s međunarodnim sudjelovanjem česte su i vrlo popularne, osobito u Zadarskom kanalu.

Turistička sezona na Biogradskoj rivijeri simbolično se otvara manifestacijom "Biogradski stol" koji je festival izvorne hrane, pića, suvenira i folklora.

⁵⁹ Tromeđa tri carstva, Otomanskog, republike Veneције i Habsburškog carstva

Područje općine Sv. Filip i Jakov poznato je po manifestaciji Dani cvijeća, koja se tradicionalno održava u predsezoni i na kojoj se okupi veliki broj izlagača i proizvođača cvijeća te sudionika iz Hrvatske i inozemstva. Tijekom sezone organiziraju se razne kulturne manifestacije poput folklornih susreta, pučkih fešta i likovnih kolonija.

Pakoštane organiziraju svake godine manifestaciju "Dani vitezova vranskih", koja se održava krajem kolovoza. Ova manifestacija oživljava srednjovjekovni život i bitke s Turcima, a održava se u autentičnom ambijentu uz Han Jusufpaše Maškovića u mjestu Vrana. Ostale manifestacije u Pakoštanima uključuju festivale klapskog pjevanja, ljetne karnevale i etno-gastro manifestacije poput "Materine užance".

Slijedeća tablica prikazuje značajna događanja na Biogradskoj rivijeri.

Tablica 94 Manifestacije na Biogradskoj rivijeri

Događaji	
Biograd na Moru	Biogradsko kulturno ljeto
Biograd na Moru	Biogradska noć
Biograd na Moru	Slovenski Vikend
Biograd na Moru	Biograd Family and Friends festival
Biograd na Moru	Biograd Boat Show
Sv. Filip i Jakov	Dani cvijeća
Sv. Filip i Jakov	likovne kolonije
Sv. Filip i Jakov	folklorni susreti
Sv. Filip i Jakov	tradicionalne pučke fešte
Općina Pakoštane	Dani Vitezova vranskih
	Uskršnja marenda
	Prvosvibanjski zalogaj
	Mali križi malo biži
	Mirisi Dalmacije
	Dan o pamidora
	Litnja pričinjaža
	Materine užance
	Koncert na otočiću Sv. Juština
	Advent u selu
	Vrgadinske užonce
	Šetnje Vrgadom
	S klapom kroz misto
	Dragarske bumbete
	Mirisi ljeta
	Fete i bokuni

	Zimska liga Dalmacije
	Hajdemo do Vrane
	MTB maraton Vransko jezero
	DM eko trail
	Regata malih katamaran
	Turnir u boćama
	Vaterpolo turnir
	Ljetne igre
Bibinje	Raspivano Bibinje
	Smotra folklora
	Bibinjski kogo
	Bibinjski gušti
Prirodne atrakcije	
	Park prirode Vransko jezero
Sv. Filip i Jakov	Park Folco Borelli
Biograd na Moru	Drvored čempresa
Bibinje	biciklistička staza- Bibinje bike Adventure
Općina Pakoštane	Park prirode Vransko jezero
	Staza tri otoka
	Vrgada
	Izvor vode Pečina
	Bak
	Vidikovac Čelinka
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta
Biograd na moru	šetnica - lungo mare
	jedriličarske regate
Općina Pakoštane	multifunkcionalo sportsko igralište
	Pješačke staze (17 pješačkih staza)
	Biciklističke staze (10 biciklističkih staza)
Zabavne atrakcije	
Biograd na Moru	Dalmaland Fun & Water Park
Općina Pakoštane	Adrenalinski park Vransko jezero

Izvor: TZ Biograd na Moru, TZ Pakoštane, TZ Sukošan, TZ Sv. Filip i Jakov, TZ Bibinje

Kulturne i vjerske ustanove

Zavičajni muzej grada Biograda na Moru jedina je kulturna ustanova na području Biograda. Muzej čuva spomeničku baštinu biogradskog primorja i okolice. Vrlo je

atraktivna kulturno-povijesna zbirka "Teret potopljenog mletačkog broda iz 16. stoljeća"⁶⁰.

Pored Zavičajnog muzeja, Biograd na Moru ima i niz zaštićenih kulturnih dobara koja obogaćuju kulturno-povijesnu ponudu grada. Među njima su:

- Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na Moru – zaštićeno kulturno dobro koje obuhvaća povijesnu jezgru grada,
- Ostaci antičke arhitekture – arheološki lokaliteti koji svjedoče o bogatoj povijesti ovog područja,
- Ostaci antičkog pristaništa – važno svjedočanstvo povijesnog značaja Biograda kao pomorske luke,
- Crkva sv. Ivana Evanđelista – arheološki lokalitet od povijesnog značaja,
- Arheološki ostaci crkve sv. Tome – zaštićeni arheološki lokalitet,
- Spomenik palim borcima – nepokretno pojedinačno dobro koje obilježava povijesne događaje,
- Arheološko nalazište Bošana – preventivno zaštićeno dobro koje čuva ostatke povijesnih struktura,
- Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader – preventivno zaštićeno arheološko dobro koje svjedoči o naprednoj infrastrukturi Rimskog carstva,
- Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja – zaštićeno kulturno dobro koje svjedoči o povijesnoj važnosti Biograda na moru,

Gore navedena kulturna dobra, zajedno sa Zavičajnim muzejom, čine Biograd na Moru zanimljivim kulturno-povijesnim odredištem i pružaju mogućnosti za turističku valorizaciju.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja, je namijenjeno lokalnom stanovništvu i turistima. Ovi sportsko-rekreacijski sadržaji su smješteni na priobalnom urbanom području. Tijekom turističke sezone broj dostupnih sadržaja raste jer su u funkciji sportski tereni koji pripadaju hotelima, turističkim naseljima, autokampovima, kao i sportsko-rekreativni sadržaji na plažama. Osim sportskih igrališta u Biogradu i susjednim

⁶⁰ Brod je plovio na relaciji Venecija Carigrad i prevezio je raznovrsnu skupocjenu robu za trgovanje, a potonuo je 1583. g.

općinama su dostupni i teniski tereni, mini-golf, nogometna i košarkaška igrališta, igrališta za odbojku na pijesku i mnogi drugi sadržaji koje koriste turisti.

Privatne poduzetničke inicijative osiguravaju sportsko-rekreacijske usluge, poput iznajmljivanja plovila, bicikala, skutera, ronilačke opreme, opreme za jedrenje na dasci, usluge parasailinga i slično. Na nekoliko lokacija moguće je unajmiti konje za rekreativno i terapijsko jahanje. Otvoreni i zatvoreni bazeni namijenjeni turistima nalaze se u sklopu hotela i turističkih naselja. Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja na otvorenom prostoru ovisna je o vremenskim uvjetima i nije dostupna tijekom hladnijeg dijela godine.

Atrakcija zbog atrakcije

Turistički izletnički brodovi koji iz Biograda vode turiste u Nacionalni park Kornati i Park prirode Telašćica predstavljaju atraktivnu i popularnu ponudu ove rivijere. Ostali sadržaji poput kockarnica⁶¹ i noćnih klubova ne postoje na ovoj rivijeri.

Turističke paraatrakcije

Kategorija turističkih paraatrakcija obuhvaća prometnu infrastrukturu, servise putovanja, gospodarske i upravne sadržaje, zdravstvene ustanove, obrazovne institucije i trgovine. Ova indirektna turistička ponuda osigurava ugodan, siguran i kvalitetan boravak turista na destinaciji.

Područje Biogradske rivijere dobro je prometno povezano s ostatkom Hrvatske i inozemstvom. Izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split – Dubrovnik značajno je skratila vrijeme putovanja do Biogradske rivijere. Obližnja međunarodna zračna luka Zadar omogućuju brzu i povoljnu povezanost s 64 europska grada i to je važan preduvjet za produljenje turističke sezone. Uz autocestu i zračnu luku, priobalno urbano područje Biogradske rivijere povezano je i magistralnim cestama. U Gaženici je luka koja je povezana nacionalnim i međunarodnim pomorskim linijama.

U svakoj jedinici lokalne samouprave na Biogradskoj rivijeri nalaze se gospodarski, upravni, zdravstveni i trgovački objekti koji zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva i turista.

⁶¹ Npr. u Biogradu postoji automat klub ali ne spada u kategoriju kockarnica.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova prostora Biogradske rivijere – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Priobalna područja Biogradske rivijere, gdje su smještene općine Sv. Filip i Jakov, Bibinje, Pakoštane, Sukošan i grad Biograd na moru odlikuju se niskom, razvedenom obalom s plitkim morem, brojnim uvalama i plažama. Šljunčane, pješčane i kamenite plaže, bilo prirodne, uređene ili neuređene, predstavljaju ključan turistički resurs. U tablici koja slijedi je dan popis plaža s detaljnim opisima, uključujući informacije o uređenju, pristupačnosti i dominantnom tipu plaže. Ove plaže čine središnji dio ljetno-kupališne ponude Biogradske rivijere.

Tablica 95 Plaže na Biogradskoj rivijeri

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Općina Sukošan	Plaža Marina Dalmacija	Pod koncesijom; uređena šljunčana plaža
	Plaža Zlatna luka	Šljunčana uređena plaža sa prirodnom hladovinom
	Glavna plaža Dječji raj	Plaža s plitkim pješčanim dnom, obala je djelom popločana kamenim pločama, a djelom prekrivena oblucima
	Plaža Makarska	Uređena, popločana plaža sa oblucima
	Tustica	Prirodna kamenita plaža sa borovom šumom na obali
	Soline	Šljunčana plaža
	Barbir	Kamenita plaža
	Podvare	Prirodna i kamenita plaža
	Punta	Šljunčana plaža, ograđena plutačama
	Brajde	Pjeskovita plaža
Općina sv. Filip i Jakov, sv. Filip i Jakov	Plaža „Iza banja“	Betonirana, pješčana i šljunčana plaža
	Plaža „Croatia“	Šljunčana plaža
Općina sv. Filip i Jakov, Turanj	Plaža Morovička	Šljunčana plaža
Općina sv. Filip i Jakov, sv. Petar	Plaža Tustica	Prirodna šljunčana plaža
Grad Biograd na Moru	Plaža Mletak	Uređena pješčana plaža
	Plaža Soline	Uređena pješčana plaža
	Plaža Dražica	Uređena pješčana plaža

	Plaža Bošana	Uređena pješčana plaža
	Plaža Crvena luka	Pješčana plaža
	Plaže Slanica, Katarina i Planac	Divlje plaže
Općina Bibinje	Plaža Punta	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Punta Rožica	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža na Škaljici	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Šulterovo	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Karabani	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Dva mosta	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Lipauska	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
Općina Pakoštane	Plaža Janice	Uređena, šljunčana plaža;
	Plaža Punta	Uređena, šljunčana plaža
	Plaža Pilatuša	Uređena, šljunčana plaža
	Plaža Bužakovina	Pješčana plaža
	Plaža Kozarica	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Porat	Šljunčana plaža
	Plaža Torine	Šljunčana plaža
	Plaža Dolaška Drga	Uređene šljunčana i betonska plaža sa svim popratnim sadržajima
	Plaža Poškaljina	Divlje plaže
	Plaža Podbrizi	Pješčana plaža
	Plaža Pržine	Šljunčana plaža
	Plaža Kranje	Divlje plaže
	Plaža Dražice	Divlje plaže
	Plaža Crkvine	Plaža na Vranskom jezeru

Izvor: TZ Biograd na Moru, TZ Pakoštane, TZ Sukošan, TZ Sv. Filip i Jakov, TZ Bibinje

Plaže na Biogradskoj rivijeri uključuju raznovrsne opcije od uređenih šljunčanih plaža s popratnim sadržajima poput Marine Dalmacija u Sukošanu, plaže Punta u Bibinju te Janice i Punta u Pakoštanima, do prirodnih i divljih plaža poput Tustice u Sukošanu, Slanice u Biogradu i Crkvine na Vranskom jezeru. Ove plaže pružaju opcije za sve vrste posjetitelja, od obitelji s djecom do avanturista koji traže netaknutu prirodu. Šljunčane, pješčane i betonirane plaže s tuševima, ležaljka i igralištima čine ovaj prostor pogodnim za turiste tijekom ljetne sezone.

Klima

Klima Biogradske rivijere, s toplim ljetima i blagim zimama, omogućuje dugu sezonu turizma, dok povoljni vjetrovi čine ovo područje atraktivnim za nautički turizam. Zadarski kanal popularna je destinacija za jedriličare, a regate su postale redoviti događaji koji dodatno obogaćuju turističku ponudu.

Voda

More, kao glavni turistički resurs, je u središtu ljetno-kupališne ponude Biogradske rivijere. Plaže, bilo uređene ili prirodne, pružaju raznovrsne mogućnosti za odmor i aktivnosti, dok njihova atraktivnost privlači posjetitelje iz cijelog svijeta.

Biljni i životinjski svijet

Područje Biogradske rivijere obiluje zimzelenom mediteranskom vegetacijom, osobito hrastom crnikom, koji dominira krajobrazom. Nekadašnji vinogradi, voćnjaci i maslinici, koji su s vremenom zapušteni, danas se obnavljaju i ponovno oblikuju atraktivne krajolike. Posljednjih godina posebno se intenzivira sadnja maslinika i vinograda. Novi i obnovljeni maslinici i vinogradi predstavljaju preduvjet za razvoj vinskih staza i puteva maslinovog ulja te proširenje enološke i gastronomske ponude.

More je umjereno bogato ribama i školjkama koje čine osnovu lokalne gastronomske ponude. Podmorje je poznato po raznovrsnoj flori i fauni, što omogućuje razvoj ronilačkog i ribolovnog turizma. Park prirode Vransko jezero važno je stanište ptica, pri čemu je njegov sjeverozapadni dio zaštićen kao poseban ornitološki rezervat, dok je cijelo jezero proglašeno europski važnim područjem za ptice.

Zaštićena prirodna baština

Zaštićeni dijelovi prirode predstavljaju značajan resurs za razvoj turizma. Biogradska rivijera, zahvaljujući svojoj biološkoj, krajobraznoj i geomorfološkoj raznolikosti, obuhvaća područja pod različitim stupnjevima zaštite.

Zaštićeni dijelovi prirode na Biogradskoj rivijeri obuhvaćaju niz atrakcija značajnih za turizam. Među njima su park prirode Vransko jezero, koji se proteže kroz općine Pakoštane i Biograd na Moru, te spomenici parkovne arhitekture poput Parka Folco

Borelli u Sv. Filipu i Jakovu i drvoreda čempresa u Biogradu. Bibinje nudi biciklističku stazu Bibinje Bike Adventure, dok Pakošthane dodatno ističe atrakcija poput Staze tri škoja, otoka Vrgade, izvora vode Pečine, područja Bak te vidikovca Čelinka, koji pružaju panoramski pogled na okolicu. Ove prirodne atrakcije pridonose raznolikosti turističke ponude na rivijeri.

Lječilišni turizam

Specijalna bolnica za ortopediju u Biogradu na Moru je dobila niz ulaganja tijekom zadnjih godina. U 2024. godini je odobreno financiranje projekta „Poboljšanje kvalitete postojećih i uvođenja novih usluga u zdravstvenom turizmu“ vrijednog 3.326.735,96 eura, od čega 2.623.829,72 eura bespovratnih sredstava iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. Biogradska bolnica sredstva iz NPOO-a osigurala je kroz javni poziv Ministarstva turizma i sporta „Regionalna diversifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti“. Specijalna bolnica za ortopediju je prepoznata kao kvalitetna zdravstvena ustanova za ortopedске operacije i rehabilitaciju bolesnika u Hrvatskoj. Ova zdravstvena ustanova ima potencijal da postane osnova lječilišnog turizma u Biogradu.

Turističke staze, putovi i ceste

Svako mjesto na području Biogradske rivijere ima uređenu šetnicu uz more. Obalna šetnica povezuje naselja Turanj i Sveti Filip i Jakov, omogućujući ugodnu šetnju uz more između ova dva mjesta. Što se tiče ostalih mjesta na Biogradskoj rivijeri, a to su Pakošthane, Biograd na Moru, Bibinje i Sukošan – ne postoje izravne obalne šetnice koje ih u potpunosti međusobno povezuju. Međutim, svako od tih mjesta ima spomenute vlastite šetnice uz more koje pružaju prekrasne poglede i prilike za opuštanje. Primjerice, u Biogradu na Moru nalazi se šetnica uz plažu Dražica, koja je popularna među posjetiteljima. Iako ne postoje kontinuirane šetnice koje povezuju sva navedena mjesta Biogradske rivijere, vožnja biciklom ili automobilom duž jadranske obale omogućuje uživanje u prekrasnim obalnim krajolicima između ovih destinacija.

Brojni biciklisti koji žele putovati između naselja često koriste Jadransku magistralu, što ih izlaže opasnostima zbog intenzivnog prometa tijekom ljetne sezone.

Atraktivnost obalnog područja Biogradske rivijere otvara mogućnost za povezivanje naselja šetnicama i biciklističkim stazama uz more, uz koje bi bili razni turistički sadržaji i

usluge. Jadranska magistrala je atraktivno položena uz obalu, a cesta uz koju bi se mogle dograditi turističke staze i biciklističke rute tako da ne koriste kolnik.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 96 Primarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri

Naziv	Opis
Biciklističke rute i infrastruktura	Označene staze kroz prirodu i uz obalu, s biciklističkim stanicama i parkiralištima u Biogradu i Pakoštanima.
Dvorci i utvrde	Tvrđava Palac u Sukošanu i ruševine samostana u Sv. Filipu i Jakovu.
Kongresni centri	Kongresni prostori u hotelima Biograda za poslovne događaje.
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci s panoramskim pogledima, osobito oko Vranskog jezera.
Kamp odmorista	Kampovi u Biogradu, Pakoštanima i Sv. Filipu i Jakovu s osnovnom infrastrukturom za boravak.
Kupališta i plaže	Plaže (Soline, Janice, Punta) s tuševima, svlačionicama i opremom za sportove na vodi.
Planinarska infrastruktura	Staze iz Pakoštana prema Vranskom jezeru i Velebitu s osnovnim skloništima.
Trekking i duge staze	Pješачke staze oko Vranskog jezera i Sv. Filipa i Jakova.
Tematske staze	Poučne staze u Pakoštanima i edukativne staze oko Vranskog jezera.
Šetnice uz obalu	Obalne šetnice u Bibinju, Sukošanu i Biogradu, te staze oko Vranskog jezera.
Centri za posjetitelje	Info centar Crkvine (Vransko jezero) s edukativnim sadržajem.
Obnovljeni srednjovjekovni objekti	Maškovića Han-restoran i heritage hotel U sklopu Maškovića Hana nalazi se i muzej sa stalnom postavkom predmeta nađenih na području Pakoštana i Vrane
Interpretacijski centri	Biogradski muzej i muzejske izložbe u Vrani za kulturnu i prirodnu baštinu.
Info ploče i signalizacija	Označene staze i informacijske ploče oko Vranskog jezera i plaža.
Vozila i plovila	Brodovi za izlete iz Biograda do Kornata, te manja plovila za lokalne otoke.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 97 Sekundarna turistička infrastruktura na Biogradskoj rivijeri

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta i povijesni spomenici	Ostatci starokršćanskih crkava u Biogradu, ruševine benediktinskog samostana u Sv. Filipu i Jakovu.
Speleološki objekti	Špilje u okolini Vranskog jezera i Velebita dostupne za istraživače i speleologe.
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta uz plaže i prirodne atrakcije, pristupne ceste koje nisu kategorizirane kao javne.
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarni objekti na glavnim plažama i parkovima, dostupni tijekom turističke sezone.
Sportski objekti na otvorenom	Teniski tereni, nogometna igrališta i vanjski tereni za aktivni turizam u Biogradu i Pakoštanima.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Biogradska rivijera, kao dio elektroenergetskog sustava Elektre Zadar, osigurava stabilnu opskrbu električnom energijom zahvaljujući razvijenoj elektrodistribucijskoj mreži. Ovo područje nije autonomno u opskrbi energijom, već je povezano s širim elektroenergetskim sustavom putem transformatorskih stanica 110/35/10 kV i dalekovoda od 35 kV i 10 kV. Ova infrastruktura omogućava pouzdanu vezu Biogradske rivijere s regionalnim i nacionalnim elektroenergetskim sustavom, što osigurava stabilnu i sigurnu opskrbu električnom energijom.

Transformatorska stanica u Biogradu ima snagu od 40 MW te je vršno opterećena 86,4 %, što predstavlja visoku razinu opterećenja. Zbog toga bi bilo potrebno povećati kapacitete kako bi se osigurala dugoročna stabilnost opskrbe i smanjilo opterećenje na postojeću infrastrukturu.

U posljednjih deset godina zabilježen je porast vršnog opterećenja na području Elektre Zadar, koje uključuje i Biogradsku rivijeru, od ukupno 19,54 %. Najznačajniji porast opterećenja zabilježen je u razdoblju od 2011. do 2015. godine, kada je prosječni godišnji rast bio visok. U razdoblju od 2016. do 2020. godine porast vršnog opterećenja bio je umjeren. Također je došlo do smanjenja razlike između zimskih i ljetnih vršnih opterećenja.

Zimska vršna opterećenja povezana su s većom potrošnjom energije zbog dužeg boravka stanovništva u zatvorenim prostorima, upotrebom rasvjete i sustava grijanja. S druge strane, ljetna vršna opterećenja potaknuta su pojačanim turističkim aktivnostima i čestom upotrebom klimatizacijskih uređaja kako bi se održavala ugodna unutarnja temperatura tijekom visokih ljetnih temperatura.

Ulaganja u razvoj i održavanje elektroenergetskog sustava od vitalne su važnosti za povećanje kapaciteta mreže, usklađivanje s tehničkim i ekonomskim zahtjevima te zadovoljenje regulatornih standarda. Takva ulaganja omogućuju višu razinu pouzdanosti i sigurnosti napajanja, čime se podržava gospodarski razvoj, posebice turizam, te se povećava kvaliteta života stanovnika Biogradske rivijere.

Povećanje pouzdanosti i kvalitete opskrbe električnom energijom ključno je za podršku turizmu, koji predstavlja osnovnu gospodarsku djelatnost ovog područja, kao i za daljnji razvoj infrastrukture i čitave zajednice.

Tablica 98 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje 2022. (%)
Biograd	110/10 kV	40	35	86,4%

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.

Iz podataka u prethodnoj tablici je jasno da je kapacitet transformatorske stanice Biograd iscrpljen te da je potrebno dograditi kapacitet ove transformatorske stanice prije eventualnog povećanja potražnje na području rivijere Biograd. Dogradnja transformatorske stanice je vrlo skupa i spora. Spajanje novih kablova na novi blok u TS zahtijeva dopuštenja služnosti ili otkup zemljišta što je također spor postupak.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Biogradska rivijera posjeduje razvijenu telekomunikacijsku infrastrukturu koja osigurava pouzdane mobilne usluge s pokrivenošću 4G, dok se 5G mreža postepeno uvodi radi omogućavanja bržeg prijenosa podataka.

Internet je dostupan putem fiksnog širokopojasnog pristupa (ADSL, VDSL, optika) te mobilnog interneta. Besplatne Wi-Fi točke nalaze se na javnim mjestima, u hotelima i turističkim centrima, čime se poboljšava iskustvo boravka za posjetitelje i povećava praktičnost za lokalne stanovnike.

Telefonska infrastruktura pokriva fiksne i mobilne linije, a kontinuirana ulaganja u ovaj sektor doprinose boljoj povezanosti i unapređenju kvalitete usluga za sve korisnike, što je od posebne važnosti za potporu turističkim i gospodarskim aktivnostima Biogradske rivijere.

Vodoopskrba i odvodnja

Područje Zadarske županije je Uredbom o uslužnim područjima (NN 147/2021 ,31.12.2021.) podijelilo na 3 uslužna područja. Uslužno područje 31 obuhvaća Biograd na Moru i Benkovac te općine Polača, Lišane Ostrovičke, Sv. Filip i Jakov, Pakoštane, Pašman i Tkon. Društvo preuzimatelj na ovom području je Komunalac d.o.o. Biograd na Moru.

Tablica 99 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima Biogradske rivijere

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
Komunalac d.o.o. Biograd na Moru	2.559.890	1.603.839	37%	0,0

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019. i 2020.

Vodovod Biograd na Moru spada pod upravljanje Komunalac d.o.o. Biograd na Moru, koji se suočava s izazovima vezanim uz učinkovitost sustava vodoopskrbe. Trenutno, ILI faktor u Vodovodu Biograd na Moru iznosi 0,0 dok postotak gubitaka u sustavu iznosi

37%. Ovi podaci ukazuju na vrlo nizak postotak gubitaka, što je znak jako dobrog upravljanja sustavom vodoopskrbe.

Gubici u sustavu društva su prihvatljivi za dužinu i konfiguraciju vodoopskrbne mjere što indicira ILI faktor koji je 0. Društvo ne može smanjiti gubitke u sustavu a da to bude ekonomski opravdano. Nažalost, u dokumentaciji Hrvatskih voda ne postoje podaci za priključenost na sustav vodoopskrbe na ovom uslužnom području. Isto tako ne postoje podaci o sustavu odvodnje. Ono što se može reći na osnovu dostupnih podataka je da društvo mora crpiti više vode ako bude rasla potrošnja u sustavu koji opslužuje. Dodatno crpljenje može stvoriti probleme ako crpilište nije izdašno toliko da podrži dodatne potrebe (o čemu nema podataka).

Odvodnja

Odvodnja na području Biogradske rivijere također ne može biti komentirana zbog nedostatka podataka.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Prometna infrastruktura Biogradske rivijere, smještene u Zadarskoj županiji, ključna je za podršku gospodarskom razvoju i turističkoj ponudi ovog područja. Glavna prometna žila kucavica Biogradske rivijere je Jadranska magistrala (državna cesta D8), koja povezuje grad Biograd na Moru s okolnim naseljima i gradovima. U posljednjim godinama, na Jadranskoj magistrali izgrađena su dva kružna toka u Biogradu na Moru, što je značajno poboljšalo protočnost prometa i sigurnost sudionika u prometu.

Biogradska rivijera obuhvaća i nekoliko naselja na obali, poput Sv. Filip i Jakova, Pakošтана, Tkona i Pašmana. Ova naselja povezana su trajektnim linijama s kopnom, što omogućava lakši pristup i doprinosi turističkoj povezanosti. Najbliži međunarodni zračni prometni čvor je Zračna luka Zadar, smještena oko 30 kilometara od Biogradske rivijere. Ova zračna luka pruža redovite domaće i međunarodne letove, što dodatno doprinosi turističkoj dostupnosti regije.

U posljednjim godinama, u Biogradskoj rivijeri razvija se i mreža biciklističkih staza koje povezuju naselja i turističke atrakcije. Ove staze promiču ekološki prihvatljiv način prijevoza i aktivni turizam. Ulaganja u modernizaciju i proširenje prometne infrastrukture Biogradske rivijere nastavljaju se kako bi se zadovoljile potrebe stanovnika i posjetitelja, te osigurao održiv razvoj ovog područja.

Tablica 100 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta Biogradska rivijera, km

Mjesto	Lokalne ceste	Županijske ceste
Biogradska rivijera	13,7	1,35

Izvor: <https://www.zuc-zadar.hr/popis-lokalnih-cesta/>

Na području Biograda na Moru dostupna je jedna punionica za električna vozila, smještena na Šetalištu kneza Branimira 2. Ova punionica omogućuje posjetiteljima i lokalnom stanovništvu punjenje električnih vozila tijekom boravka u regiji. U Biogradu na Moru postoje tri benzinske postaje INA-e smještene u centru grada, u blizini trajektnog pristaništa, te na glavnom ulazu u grad.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 101 Stanje digitalizacije za Biogradsku rivijeru

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Digitalna povezanost na Biogradskoj rivijeri je općenito dobra, no postoje područja s ograničenom brzinom interneta, osobito u ruralnim naseljima. Wi-Fi mreže su dostupne u većim turističkim središtima, ali pokrivenost u manjim naseljima zahtijeva proširenje. Mobilne mreže su stabilne, ali se povremeno javljaju problemi s brzinom prijenosa podataka tijekom ljetnih mjeseci kada je opterećenje mreže povećano.
	Pametni grad i	Na Biogradskoj rivijeri trenutno nema

	destinacija	značajnih primjena pametnih tehnologija u upravljanju destinacijom. Međutim, postoje mogućnosti za implementaciju pametnih rješenja, poput pametnih parkinga, sustava za praćenje prometa i upravljanja turističkim tokovima..
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima (CRM sustavi) nisu implementirani na Biogradskoj rivijeri. Uvođenje takvih sustava moglo bi poboljšati kvalitetu usluge i personalizaciju prema gostima.
	Online rezervacijski sustavi	Postoji osnovna integracija online rezervacijskih sustava, ali ti sustavi nisu dovoljno rasprostranjeni među manjim lokalnim pružateljima usluga. Povećanje korištenja online sustava moglo bi poboljšati vidljivost i dostupnost usluga za turiste.
	Edukacija i digitalne vještine	Potrebna su daljnja ulaganja u edukaciju zaposlenika u turističkom sektoru i lokalnog stanovništva kako bi se poboljšale digitalne vještine. Fokus treba biti na korištenju digitalnih alata za marketing, prodaju i komunikaciju.
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste osnovne digitalne platforme za poslovanje, ali postoji potreba za većom integracijom s naprednijim alatima koji omogućuju bolju analizu podataka, lakšu komunikaciju s gostima i optimizaciju poslovanja.
Sigurnost i privatnost	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Kibernetička sigurnost	Nema dovoljno informacija o ulaganjima u kibernetičku sigurnost, ali s obzirom na porast digitalne povezanosti, potrebno je poduzeti dodatne korake u zaštiti podataka gostiju i lokalnih poslovnih subjekata.
	Usklađenost s regulativama	Postoji osnovna usklađenost s GDPR regulativama, ali transparentnost u vezi s prikupljanjem, obradom i pohranom podataka može se poboljšati. Uvođenje jasnih smjernica za prikupljanje podataka i transparentnost u vezi s obradom podataka bit će važno za izgradnju povjerenja turista.
Izazovi i preporuke za poboljšanje	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Identifikacija ključnih izazova	Ključni izazovi uključuju nedostatak pokrivenosti internetom u ruralnim

		područjima, manjak edukacije o digitalnim alatima među lokalnim stanovništvom i potrebu za modernizacijom digitalnih sustava u turizmu.
	Preporuke unapređenje	za Preporučuje se ulaganje u širenje optičke mreže, povećanje kapaciteta mobilnih mreža, dodatne edukacije za korištenje digitalnih tehnologija, te bolja integracija lokalnih usluga s digitalnim platformama. Također, treba poticati razvoj pametnih rješenja za bolje upravljanje destinacijom.

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 102 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Biogradsku rivijeru

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Hoteli na Biogradskoj rivijeri imaju djelomično prilagođenu infrastrukturu za osobe s invaliditetom, poput pristupnih rampi i dizala. Većina restorana nije prilagođena; Na Biogradskoj rivijeri, plaže su opremljene za osobe s invaliditetom. Na primjer, plaža Dražica u Biogradu na Moru ima posebno uređen pristup za osobe s invaliditetom, uz dodatne sadržaje poput bazena s morskom vodom i škole plivanja. Slični pristupi mogu biti prisutni i na drugim

		plažama u okolici, kao i usluge poput aqualiftera na plaži Soline, što omogućava lakši pristup moru za osobe s invaliditetom; Transportna sredstva, poput lokalnih autobusa, nisu opremljena za prijevoz osoba s invaliditetom.
	Pristupačnost javnih prostora	Pristupačnost trgova, parkova i ulica na Biogradskoj rivijeri je ograničena. Većina javnih prostora nema dovoljno pristupnih rampi niti prilagođene WC-e.
Komunikacijska pristupačnost		
	Informacije	Turističke informacije nisu dostupne na prilagođenim medijima kao što su Brailleovo pismo ili zvučni zapisi. Web stranice nisu optimizirane za čitače zaslona.
	Signalizacija i označavanje	Oznake i znakovi nisu prilagođeni osobama s različitim vrstama poteškoća. Vidljivost i razumljivost znakova mogu se značajno poboljšati.
Pristupačnost usluga		
	Usluge u smještaju	Prilagođenost smještaja je prosječna. Neki hoteli nude prilagođene sobe, dok su apartmani i manji smještajni objekti uglavnom neprilagođeni.
	Restorani i ugostiteljski objekti	Većina restorana ima minimalne prilagodbe za osobe s invaliditetom. Pristupačnost jelovnika i mogućnosti prilagođene prehrane su rijetke.
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Kulturne i zabavne atrakcije, poput muzeja i galerija, uglavnom su nepristupačne osobama s invaliditetom. Sportski i zabavni događaji

		nisu prilagođeni.
	Društvena i kognitivna pristupačnost	
	Obuka osoblja	Osoblje u turističkim objektima nije dovoljno educirano za rad s osobama s invaliditetom. Potrebna je dodatna obuka kako bi se poboljšala usluga. Kulturalna osjetljivost zadovoljava.

Izvor: TZ, Posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 103 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Biogradska rivijera

Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne usluge, uključujući trgovine, restorane i osnovne servisne usluge, su dostupne. Složenije usluge, poput specijaliziranih servisiranja, mogu biti problematične i zahtijevaju odlazak u Zadar.
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije pruža usluge za stanovništvo Biogradske rivijere. U Biogradu se nalazi i specijalna bolnica za ortopediju; U Biogradu je i

	ispostava za hitnu pomoć; specijalistički pregledi dostupni su samo u Zadru.
Vjerske zajednice	Vjerski objekti za katolike su dostupni na Biogradskoj rivijeri
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	U Biogradu n/m postoji osnovna škola i srednja škola. Kulturni sadržaji su uglavnom ograničeni na lokalne manifestacije i događaje.
Financijske, platne i poštanske usluge	Poslovnice banaka su prisutne u Biogradu i susjednim općinama; dostupni su i bankomati. Poštanski uredi se nalaze se u Biogradu i susjednim općinama.
Uređeni javni prostori	Javni prostori su uredni i održavani, uključujući šetnice, parkove i trgove.
Javne službe	Biograd n/m ima policijsku postaju (susjedne općine nemaju); Vatrogasnu službu pokriva DVD Biograd i DVD susjednih općina; HGSS Zadar pokriva područje za spašavanje na kopnu i moru.

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 104 Ljudski potencijali u destinaciji Biogradska rivijera

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	Na cijelom području je bila 61 nezaposlena osoba svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZD Ž u 8.Mj. 2024 je bilo 158 nezaposlenih djelatnika za turistički sektor a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru; Nezaposlenost u turističkom sektoru na Biogradskoj Rivijeri ljeti ne postoji; sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam

Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe
--	--

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obradeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 105 Komunikacijske aktivnosti TZ Biogradske rivijere

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ Biograd koristi web stranice i društvene mreže, ali email marketing i drugi digitalni kanali nisu u širokoj upotrebi. Potrebno je unaprijediti i integrirati razne kanale, uključujući bolju povezanost s posjetiteljima putem email kampanja.
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo destinacije je umjereno. Broj pratitelja na društvenim mrežama je ograničen, a digitalno oglašavanje gotovo nije prisutno. Preporuča se pojačanje digitalnog marketinga putem Google Ads, Facebook Ads i drugih online alata za oglašavanje.
Offline aktivnosti	TZ Biograd povremeno tiska brošure, plakate i organizira lokalna događanja. Offline aktivnosti kao što su nastupi na sajmovima i organizacija lokalnih događanja trebaju biti učestaliji kako bi se privukao veći broj turista.
Suradnja s trećim stranama	Suradnja s medijima, turističkim agencijama i influencerima odvija se povremeno, a nije dovoljno prepoznatljiva. Povećanje suradnje s medijima i agencijama može povećati prepoznatljivost destinacije.
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ Biograd treba poboljšati dostupnost informacija o događanjima, vremenskim

	uvjetima i UV indeksu. Razviti sustav za kontinuirano ažuriranje podataka na web stranici i društvenim mrežama.
--	---

Izvor: TZ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 106 Analiza destinacija koje su konkurencija Biogradskoj rivijeri

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Zadar, Šibenska županija
	Indirektna konkurencija	Destinacije u Grčkoj, Turskoj i Italiji
Benchmarking		
Cijene	Cijene na Biogradskoj rivijeri su konkurentne	Biogradska rivijera ima konkurentne cijene smještaja, dok turistička potražnja nije na istoj razini kao u Zadru
Tržišni trendovi	Potrebno ulaganje u infrastrukturu	Potrebno je ulaganje u infrastrukturne projekte, osobito u kanalizaciju, pročišćivače i telekomunikacijske usluge kako bi se poboljšala turistička ponuda i usluga.
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		
Komunikacijska strategija	TZ Biograd koristi web i društvene mreže	TZ Biograd koristi web stranice i društvene mreže, ali ne koristi u potpunosti email marketing i digitalno oglašavanje. Suradnja s trećim stranama nije dovoljno razvijena.
Tržišni trendovi i inovacije		
Ulaganje u infrastrukturu	Potrebno ulaganje u infrastrukturu	S obzirom na veliku konkurenciju, potrebno je poboljšati turističku infrastrukturu te uložiti u nove telekomunikacijske tehnologije za bolje povezivanje s tržištem.
Analiza trendova na strani turističke potražnje		
Istraživanje stavova turista	ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O	Istraživanje provedeno od strane Sveučilišta u Zadru daje važne

	STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE	smjernice za daljnji razvoj turizma u Biogradskoj rivijeri, uzimajući u obzir stavove turista.
--	---	--

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena analiza stanja Biogradske rivijere pokazala je nekoliko ključnih aspekata koji utječu na razvoj destinacije. Infrastruktura destinacije ima određene izazove, no općenito je dobro razvijena i prilagođena strukturi turista tj. potražnji. Biograd n/m i okolna naselja su dobro prometno povezani. Osobito je važna blizina ZL Zadar i trajektnih luka koje povezuju rivijeru s otocima, čineći destinaciju lako dostupnom za turiste. Međutim, gužve tijekom ljetnih mjeseci otežavaju prometnu povezanost, te bi uvođenje dodatnih autobusnih i trajektnih linija doprinijelo smanjenju opterećenja na cestama i u trajektnim lukama. Ove mjere bi omogućile bolju povezanost s okolnim destinacijama.

Telekomunikacijska infrastruktura na Biogradskoj rivijeri pokriva područje, no postoje lokacije koje imaju nisku širinu pojasa prijenosa podataka putem mobilnih mreža, što upućuje na potrebu za daljnjim ulaganjima. S obzirom na sve veću digitalizaciju u turizmu, Biogradskoj rivijeri bi pomogla ulaganja u poboljšanje kvalitete fiksne telekomunikacijske infrastrukture i širinu prijenosnog kapaciteta, kako bi zadovoljila potrebe turista i poduzetnika u turističkoj industriji.

Dostupnost zdravstvene skrbi na Biogradskoj rivijeri je adekvatna za osnovnu medicinsku skrb, s ambulantom za hitne slučajeve, ali za specijalističke preglede je potrebno putovati do Zadra (osim za ortopedske probleme). Uzimajući u obzir sve veći broj turista, postoji potreba za dodatnim ulaganjima i u specijalizirane usluge, kao i za dodatne turističke ambulante. U Biogradu postoji ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije.

Ljudski potencijali Biogradske rivijere pokazuju potrebu za dodatnim obrazovanjem u turističkom sektoru, osobito u pružanju usluga i komunikaciji na stranim jezicima. Iako je tijekom turističke sezone prisutna visoka zaposlenost, Biograd se suočava s izazovom sezonalnosti te s poteškoćama u pronalaženju kvalificirane radne snage. Osim toga, vrlo je važno potaknuti razvoj turističke ponude van sezone, kako bi se smanjila sezonalnost i omogućila stabilnost radnih mjesta.

Biogradska rivijera također ima veliki potencijal u održivom razvoju turizma, s naglaskom na ekološki prihvatljiv turizam. Popularnost Nacionalnog parka Kornati i PP Telašćica i drugih prirodnih ljepota u okolici nudi priliku za razvoj ekoturizma, što bi dodatno pozicioniralo rivijeru kao poželjnu destinaciju za turiste koji traže autentične i ekološki odgovorne doživljaje.

Zaključno, Biogradska rivijera ima značajan potencijal za daljnji razvoj. Iako destinacija već sada bilježi stabilan broj posjetitelja, daljnja ulaganja u infrastrukturu, poboljšanje digitalne povezanosti, širenje ljudskih potencijala i proširenje zdravstvenih usluga bit će ključne za povećanje konkurentnosti na tržištu. Također, potrebno je razviti i implementirati marketinške strategije koje će promovirati Biogradsku rivijeru kao održivu destinaciju a sve u skladu s nacionalnom strategijom razvoja održivog turizma. Razvoj ovih aspekata, uz posebnu pozornost na ekološke i kulturne specifičnosti, omogućit će Biogradskoj rivijeri da poveća svoju atraktivnost i ostvari dugoročnu održivost.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena.

Prema EUROSTAT-u sve priobalne županije u Hrvatskoj spadaju u skupinu koja ima najviši broj noćenja u turističkom smještaju u odnosu na 1000 lokalnih stanovnika⁶². Izrazita sezonalnost turizma i na Biogradskoj rivijeri koncentraciju dolazaka turista tijekom vrhunca ljetne turističke sezone čini još većim izazovom.

NUTS3 regije u Italiji koje su u istoj skupini s najviše noćenja na 1000 lokalnih stanovnika smatraju da imaju problem dostignute maksimalne razine turističke nosivosti te isti pokušavaju riješiti na razne načine: stimuliranjem boravka turista u manje turistički razvijenim dijelovima regije, produljenjem sezone (sve imaju problem sezonalnosti), ekonomskim destimuliranjem dolaska i boravka turista itd.

Uglavnom, ono što je vrlo sigurno je da je Biogradska rivijera na rubu dostizanja maksimalne turističke nosivosti tijekom dva ljetna mjeseca kada boravi najviše turista.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za Biogradsku rivijeru

- **Scenarij 1:** Ekspanzija apartmana, pritisak na obalu, ugrožava prostor.
- **Scenarij 2:** Tematizacija (npr. obiteljski turizam), obnova kampova, štiti rivijeru i razvija tematski turizam.
- **Scenarij 3:** Resorti, proširenje marine, golf projekti, donosi investicije, ali može generirati sukob između javnog i privatnog interesa.
- **Scenarij 4:** Uređenje javnih plaža, zaštita krajolika Pašmanskog kanala, štiti rivijeru i razvija tematski turizam.

U nastavku dosadašnjeg razvoja Biogradska rivijera riskira potpuni gubitak autentičnosti zbog prekomjerne izgradnje uz obalu i sezonskog preopterećenja. Investicijski scenarij može dodatno opteretiti prostor, no donosi ekonomski rast. Održivi pristup pruža priliku za transformaciju u obiteljsku destinaciju uz zadržavanje prirodnih vrijednosti i planirano

⁶² Podaci za 2021. Primorsko-goranska županija 44.420,15; Ličko-senjska županija 50.562,09; **Zadarska županija 49.293,35**; Šibensko-kninska županija 44.779,5; Splitsko-dalmatinska županija 30.176,69; Istarska županija 103.136,85; Dubrovačko-neretvanska županija 38.346,02; **EUROSTAT za Zadarsku županiju za 2023. Navodi 60.282,71 noćenje na 1000 lokalnih stanovnika**

širenje. Zaštitni scenarij donosi ograničenja u gradnji i potiče jaču regulaciju plaža i infrastrukture, čime se osigurava dugoročna privlačnost i zaštita okoliša.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 4.

7.Zaključak i preporuke

Biogradska rivijera bilježi stabilne turističke pokazatelje sa stabilnim intenzitetom turizma. Preporučuje se:

- Poboljšanje komunalne infrastrukture, posebno je važno povećati kapacitete za opskrbu električnom energijom kako bi se spriječila preopterećenja i osigurala pouzdana opskrba tijekom vrhunca turističke sezone,
- Planiranje strategija za privlačenje radne snage,
- Daljnje praćenje ravnoteže između komercijalnih i nekomercijalnih smještajnih kapaciteta.

Provođenje ovih mjera osigurat će dugoročnu održivost i konkurentnost turističke ponude Biogradske rivijere.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE NINSKA RIVIJERA

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Ninska rivijera – sagledavanje utjecaja turizma

Ninska rivijera predstavlja jedan od najosjetljivijih dijelova županije, s obzirom na prisutnost specifičnih prirodnih i kulturnih resursa, kao što su ljekovita blata, solana i pješčane plaže. Turizam je u ovom prostoru snažno porastao, ali nerijetko bez odgovarajuće kontrole, što počinje dovoditi do zasićenja prostora, pogoršanja kvalitete okoliša i pritiska na lokalnu infrastrukturu. Kako bi se očuvala specifičnost destinacije, nužno bi bilo redefinirati turističku ponudu prema održivim modelima koji nastavljaju razvoj lokalnih proizvoda, interpretaciju prirodne baštine te regulaciju i obnovu graditeljskog fonda.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna

3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4. Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 107 Obavezni pokazatelji održivosti za Ninsku rivijeru

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	14.400
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Zadovoljava
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	Ukupno 3 (na otoku Viru, u Ninu i u Privlaci)

6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	77%
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	0%; JU Natura Jadera ne navodi zaštićeno područjena na rivijeri Nin; na https://biportal.hr/gis/ je vidljivo područje Natura 2000 koje nije zaštićeno
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	70%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije; Grad Nin ima "Akcijski plan održivog energetskog razvoja i prilagodbe klimatskim promjenama"
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	143.373
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	11,5
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline

	hrane	
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH - 17 atrakcija
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	2225

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremilo je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Turistički intenzitet i prostorno opterećenje

- 14.400 noćenja na 100 stanovnika u vrhu sezone – izuzetno visoka vrijednost, najviša u Zadarskoj županiji.
- 2.225 noćenja po hektaru građevinskog područja – vrlo visoka prostorna gustoća.
- 143.373 dolazaka u vršnom mjesecu – snažna sezonska koncentracija.
- Prosječna duljina boravka: 11,5 dana – iznimno duga, što je pozitivno za ekonomsku održivost.

Zaključak: Ninska rivijera ima ekstremno sezonski pritisak uz visok intenzitet noćenja po stanovniku i prostoru, što traži strogu kontrolu razvoja i očuvanje prostorne kvalitete.

2. Društveni učinci i percepcija

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: pozitivno – i dalje podržavaju turizam.
- Zadovoljstvo turista: visoko; velik broj bi se vratio.

Zaključak: Još uvijek postoji društvena prihvatljivost turizma, no s obzirom na iznimno visok intenzitet, postoji realna prijetnja zamora lokalnog stanovništva ako se trendovi nastave.

3. Dostupnost i zdravstvena sigurnost

- Pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom: ocijenjena kao zadovoljavajuća.
- 3 turističke ambulante (Vir, Nin, Privlaka) – dobar pokazatelj za ovako prometnu destinaciju.

Zaključak: Pozitivni aspekti socijalne dimenzije održivosti, posebno u kontekstu javnog zdravstva i inkluzivnosti.

4. Potrošnja resursa i infrastruktura

- Voda: 77% potrošnje po noćenju u odnosu na prosječnog stanovnika – značajna razina potrošnje.
- Električna energija: 70% – također vrlo visoka razina opterećenja.
- Otpad: podaci nisu dostupni.

Zaključak: Turizam ima velik ekološki otisak na infrastrukturu, osobito u vršnim mjesecima. Nedostatak podataka o otpadu ograničava učinkovito upravljanje održivošću.

5. Zaštita prostora i okoliša

- Nema zaštićenih područja: JU Natura Jadera ne navodi niti jedno područje pod formalnom zaštitom. Na <https://bioportal.hr/gis/> je vidljivo područje Natura 2000 na Ninskoj rivijeri.

Zaključak: Ninska rivijera nema aktivan zaštitni okvir prirodnog prostora, iako se radi o izuzetno atraktivnom području (pješčane plaže, solane, lagune). To je velik rizik za ekološku održivost i treba biti prioritet u budućem prostornom planiranju.

6. Klimatska otpornost i strateški okvir

- Županijski program klimatske prilagodbe primjenjuje se i na Ninsku rivijeru. Grad Nin ima „Akcijski plan održivog energetskeg razvoja i prilagodbe klimatskim promjenama“.

Zaključak: Osnovni okvir postoji, ali je potrebna lokalna operacionalizacija, osobito zbog osjetljivosti područja (obalna zona, klimatske promjene, podizanje razine mora).

ZAVRŠNA OCJENA – Ninska rivijera

Snage:

- Visoka atraktivnost i dug boravak turista
- Pozitivna percepcija lokalnog stanovništva
- Uspostavljena zdravstvena infrastruktura
- Zadovoljavajuća pristupačnost

Slabosti i rizici:

- Ekstremno visok broj noćenja po stanovniku i hektaru
- Velika potrošnja resursa (voda, struja)
- Potpuni izostanak zaštićenih područja
- Nedostatak podataka o otpadu

Preporuke za održivost:

1. Prostorno ograničiti novi smještajni razvoj u najopterećenijim zonama.
2. Proglasiti dijelove područja zaštićenim (krajobraz, prirodne vrijednosti)
3. Razviti lokalni akcijski plan održivosti i klimatske otpornosti
4. Uspostaviti sustav praćenja otpada i vršnih opterećenja
5. Diversificirati ponudu kako bi se rasteretila sezona

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su prikazani pokazatelji za destinaciju.

Tablica 108 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za Ninsku rivijeru

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Ninska rivijera	346	328	325	333	350
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Ninska rivijera	518	542	568	598	627
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Ninska rivijera	1,11	1,10	1,11	1,10	1,11
Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m ² građevinskog područja naselja	Ninska rivijera	0,167	0,157	0,157	0,162	0,170

Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Ninska rivijera	Komercijalni: 8% Nekomercijalno: 24% Objekti u domaćinstvu: 69%	Komercijalni: 9% Nekomercijalno: 24% Objekti u domaćinstvu: 67%	Komercijalni: 9% Nekomercijalno: 25% Objekti u domaćinstvu: 67%	Komercijalni: 8% Nekomercijalno: 26% Objekti u domaćinstvu: 66%	Komercijalni: 8% Nekomercijalno: 26% Objekti u domaćinstvu: 67%
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Ninska rivijera	4,19	3,32	4,02	4,22	4,31
Parametar_7	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Ninska rivijera	19,00	19,00	19,00	20,00	20,00
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Ninska rivijera	22	23	24	24	25

Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Ninska rivijera	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupaču u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Ninska rivijera					
Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Ninska rivijera					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene	Ninska rivijera					

		po danu i noći						
Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Ninska rivijera	69,7%	71,1%	73,6%	76,0%	79,6%
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Ninska rivijera					
Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Ninska rivijera					

Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Ninska rivijera					
Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Ninska rivijera					
Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Ninska rivijera					
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Ninska rivijera					

Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Ninska rivijera					
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Ninska rivijera					
Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Ninska rivijera	10.050	10.050	9.923	9.923	9.923
Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Ninska rivijera	227	232	204	177	189

Napomena: Parametar_23 je godišnji prosjek broja nezaposlenih prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i prostorna opterećenost

- Komercijalni i smještaj u kućama/stanovima za odmor: 350 kreveta na 100 stanovnika (2023.) – vrlo visoka vrijednost.
- Nekomercijalni smještaj: čak 627 kreveta na 100 stanovnika – ekstremno visok udio privatnih, često nereguliranih kapaciteta.
- Objekti za odmor u odnosu na stalno stanovanje: omjer 1,11 – više smještajnih jedinica nego stalnih domova.
- Kreveti na 100 m² građevinskog područja: raste na 0,170 – visok stupanj prostorne zasićenosti.

Zaključak: Ninska rivijera ima vrlo visoku razinu izgrađenosti u funkciji turizma, osobito nekomercijalnog, što otežava upravljanje, planiranje i održivost lokalne zajednice.

2. Intenzitet turizma i atrakcijska osnova

- Intenzitet u vršnim danima: 4,31 turista po stanovniku – izuzetno visoka sezonska gustoća.
- Broj atrakcija: rast s 19 na 20 – skroman, ali pozitivan pomak.
- Ugostiteljska ponuda: rast s 22 na 25 sadržaja.
- Kvaliteta mora za kupanje: dosljedno odlična.

Zaključak: Uz visoku atraktivnost i kvalitetno more, destinacija se sve više oslanja na privatni smještaj, bez značajnog rasta sadržaja koji bi pratio turističku potražnju.

3. Prostorna transformacija

- Udio stambenih jedinica u turističkoj funkciji: izuzetno visok rast s 69,7% (2019.) → 79,6% (2023.)
- Nedostaju podaci o dodatnim građevinskim potencijalima, što otežava procjenu daljnje mogućnosti širenja.

Zaključak: Ninska rivijera je na rubu pretvorbe urbanih zona u isključivo turistička naselja, uz gubitak stambene i lokalne funkcije prostora – snažan signal za hitnu regulaciju.

4. Komunalna infrastruktura i okoliš

- **Nema podataka o:**
 - potrošnji vode i struje
 - kapacitetima za otpad
 - održavanju javnih površina
 - kvaliteti zraka i razini buke

Zaključak: Nedostatak infrastrukturnih pokazatelja onemogućuje procjenu realnog opterećenja sustava u sezoni – što je problem za planiranje, posebno u destinaciji ovako visokog intenziteta.

5. Prometna infrastruktura

- Nema podataka o kapacitetima prometnica, zagušenosti, ni parkiralištima.

Zaključak: U destinaciji s više turista nego stanovnika u vršnim danima, nedostatak podataka o prometu je kritičan – treba uvesti monitoring ključnih prometnih točaka.

6. Stanovništvo i radna snaga

- Broj stanovnika: blagi pad – s 10.050 (2019.) na 9.923 (2023.)
- Radna snaga (dozvole/nezaposleni): blagi pad – sa 227 na 189

Zaključak: Turizam ne doprinosi demografskom oporavku ni jačanju zaposlenosti – postoji rizik od gubitka lokalne zajednice uslijed ekonomske sezonalnosti i pritiska na troškove života.

ZAVRŠNA OCJENA – Ninska rivijera

Snage:

- Visoka atraktivnost (kvaliteta mora, duljina boravka, broj dolazaka)
- Rast ugostiteljske i atrakcijske ponude
- Stabilno zadovoljstvo gostiju i stanovnika

Ograničenja i rizici:

- Prevelik udio turističkih smještajnih jedinica (80%)
- Ekstreman sezonski intenzitet (4,3 turista/stanovniku)

- Nedostatak ključnih infrastrukturnih i prometnih podataka
- Demografski i radni pad

Preporučene mjere:

1. Uvesti moratorij na nove objekte za odmor u najopterećenijim zonama
2. Diversificirati smještaj – poticati kvalitetniji i održivi komercijalni sektor
3. Uspostaviti sustav praćenja otpada, prometa i resursa
4. Zaštititi i očuvati preostale stambene funkcije
5. Aktivirati prostorni plan za redefiniciju funkcionalnih zona

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. 1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
11. Analizu konkurencije,

12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj na Ninskoj rivijeri

Tablica 109 Smještaj na analiziranom području Ninske rivijere

Naziv objekta	Tip smještaja
Hotel	4 hotela
Difuzni hotel	1 difuzni hotel
Kamp	5 kampova
Kuće za odmor	212 kuća za odmor
Vikendice	279 vikendica
Apartmani/sobe/domaća radinost	1.480

Izvor: web strane Turističkih zajednica i TZ

4.3.1.2. Ugostiteljstvo na Ninskoj rivijeri

Tablica 110 Ugostiteljstvo na analiziranom području Ninske rivijere

Naziv objekta	Vrsta usluge
Restoran	15; Priprema i serviranje hrane i piće
Konobe	2; Vino, ulje i hrana uz degustacije
Barovi i kafići	18; Serviranje pića

Izvor: <https://www.nin.hr/hr/vodic/gastro-kutak>, <https://www.gastronaut.hr/restorani>; i posjet području, TZ

4.3.1.3. Turističke usluge na Ninskoj rivijeri

Tablica 111 Dostupne turističke usluge na Ninskoj rivijeri

Dostupne usluge	
Smještaj	Smještaj u objektima raznih kategorija
Usluge turističkih agencija	Vođene ture, izleti, rezervacije smještaja i

	informacijske usluge.
Prijevoz i logistika	Taxi, transferi, ret-a-car, izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Najam opreme, najam kajaka, sportske aktivnosti, biciklističke ture, kajakarenje.
Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi, gastro manifestacije i degustacije lokalnih specijaliteta.
Suvenirnice	Prodaja rukotvorina, suvenira, autohtonih proizvoda
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i male trgovine za osnovne potrepštine.
Zdravstvene usluge	Dom zdravlja, ljekarne, ambulate i ispostava hitne pomoći.
Wellness i spa centri	Masaže, sauna i relaksacijski tretmani.
Noćni život i zabava	Kafići, barovi, ljetni festivali i glazbene večeri na otvorenom.
Informativni centri	Pružanje informacija o atrakcijama, događanjima i turističkim uslugama.
Banke i mjenjačnice	Rijetke poslovnice, bankomati i usluge promjene
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u javnim i ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parking i stanice za punjenje električnih vozila.

Izvor: TZ, web stranice

Dio sadržaja je dostupan kroz cijelu godinu.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova Ninske rivijere – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Pored prirodnih, Ninska rivijera, obiluje povijesnim i kulturnim znamenitostima. Ova prostorno-razvojna cjelina nudi raznovrsnu turističku ponudu temeljenu na kulturnim dobrima i tradiciji.

Grad Nin poznat je po svojoj bogatoj povijesti i kulturnim lokalitetima koji svjedoče o njegovoj važnosti kroz različita povijesna razdoblja. Crkva sv. Križa, poznata i kao "najmanja katedrala na svijetu", smještena u središtu grada, okružena je prapovijesnim i antičkim nalazima, čineći je kulturnim dobrom od nacionalnog značaja. Rimski mozaici i arheološki ostaci rimske stambene kuće s mozaicima ističu se kao dokazi o značaju Nina tijekom doba Rimskog Carstva. Kulturno-povijesna cjelina grada Nina i kopnena

arheološka zona pružaju cjelovit uvid u bogatu povijest ovog povijesnog grada. Crkva sv. Asela (Anselma) i Crkva sv. Ambroza, također su smještene u Ninu, predstavljaju nepokretna dobra koja svjedoče o povijesnoj i duhovnoj važnosti ovog područja. Posebno je značajna Svetkovina Gospe od Zečeva, nematerijalno kulturno dobro koje odražava duboku vjersku i kulturnu tradiciju lokalnog stanovništva.

Općina Vrši svojim povijesnim lokalitetima doprinosi Ninskoj rivijeri. Crkva Gospe od Zečeva, zaštićeno nepokretno kulturno dobro, jedno je od najvažnijih mjesta duhovne baštine. Ostaci crkve sv. Lovre te Crkva sv. Jakova dodatno naglašavaju povijesni značaj ove općine.

Naselje Zaton, koje se nalazi u sastavu grada Nina, obiluje arheološkim lokalitetima. Ostaci antičke luke svjedoče o važnosti ovoga područja u doba antike, dok Crkva sv. Nikole predstavlja nepokretno kulturno dobro koje privlači posjetitelje svojom povijesnom i arhitektonskom vrijednošću. Ova su mjesta idealna za istraživanje povijesti kroz neposredan doživljaj prostora. Važno je napomenuti da povijest šireg prostora današnjeg Zatona pripada povijesti Nina, budući da je Zaton kao naselje formiran tek u 18. stoljeću. Većina povijesnih nalaza i lokaliteta s tog prostora direktno je povezana s poviješću i razvojem grada Nina.

Na otoku Viru ističe se Utvrda "Kaštelina", zaštićeno arheološko dobro koje svjedoči o obrambenom značaju ovog područja tijekom prošlih stoljeća. Njena atraktivna lokacija i očuvanost čine je nezaobilaznim mjestom za ljubitelje povijesti i kulture.

Privlaka doprinosi Ninskoj rivijeri svojim povijesnim lokalitetima poput Crkve sv. Vida, nepokretnog kulturnog dobra, te arheološkog nalazišta Tiraboškovića, koje je preventivno zaštićeno. Jadranska marijanska maritimna hodočašća su nematerijalno kulturno dobro i ističu vjerski značaj Ninske rivijere te privlače brojne hodočasnike.

U tablici koja slijedi je navedena kulturno-povijesna baština Ninske rivijere.

Tablica 112 Kulturno-povijesna baština Ninske rivijere

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Kulturno-povijesna cjelina naselja Sv. Filipa i Jakova	Sveti Filip i Jakov	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno povijesna cjelina mjesta Turanj	Turanj	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Zaseok Mandići i kula Fortica na otoku Babcu	Babac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno

			dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Novovjekovni brodolom	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Pakoštane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Antičke pristanišne instalacije	Sukošan	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke rustične vile s pristaništem	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičke arhitekture	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka Ispovjednika	Bibinje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Katarine	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Dvorine - ostatci Rogovskoga dvora	Sveti Filip i Jakov	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Stara župna crkva sv. Mihovila	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Andrije	Babac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije na groblju	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Gradina	Turanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kula	Turanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Milosrđa	Sukošan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Stošije	Biograd na Moru	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka (sv. Mihovil)	Sveti Filip i Jakov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Maškovića han	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Andrije	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Templarska gradina	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Crkva sv. Ivana evanđelista	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve sv. Tome	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina naselja Bibinje	Bibinje	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci velikog antičkog operativnog pristaništa i okolnog kulturnog sloja	Biograd na Moru	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Biograda na moru	Biograd na Moru	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Sukošan	Sukošan	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Pakoštane	Pakoštane	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nediljice	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostatci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Lonića	Bibinje	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište gradina Samograd	Vrana	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Znanje i umijeće proizvodnje živog vapna na tradicijski način	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve i groblje na lokalitetu Račice	Debeljak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Bošana	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gajina	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološki ostaci rimskog akvedukta Biba-Jader (Vrana-Zadar) u predjelu Gladuše	Biograd na Moru	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv. Trojice	Vrgada	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Most preko potoka Pećine	Vrana	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Podmorsko arheološko nalazište iz razdoblja antike	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva Sv. Mihovila i rimokatoličko groblje	Vrana	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro

Crkva Uzašašća gospodinova (glavni oltar, slika Bogorodice s djetetom, Sv. Mihovилоm i Sv. Petrom)	Pakoštane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkvine sa crkvom Sv. Marije	Pakoštane	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Misni ornat iz župe presvetog Trojstva	Vrgada	Pokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Ostaci antičke luke u Pakoštanima u uvali Janice	Pakoštane	Arheologija	Odobreno istraživanje
Ljetnikovac Damiani sa kapelicom Gospe od Zdravlja	Vrgada	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Umijeće zidanja "u suho"		Nematerijalna	Preventivno zaštićeno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Prostorni plan Zadarske županije 2023. i TZ Grada Nina

Kultura života i rada

Kultura života i rada na području Ninske rivijere temelji se na tradiciji poljoprivrede, ribarstva, proizvodnje soli te očuvanim običajima i gastronomiji. Ova prostorno-razvojna cjelina odlikuje se bogatom poviješću, autohtonim načinom života te skladom između čovjeka i prirode, što pridonosi njenoj atraktivnosti kao turističke destinacije.

Područja Nina, Vira, Vrsi i Privlake karakterizira mediteranska poljoprivreda, pri čemu prevladavaju uzgoj maslina, vinove loze i povrća, dok u stočarstvu dominira uzgoj ovaca i koza, prvenstveno za osobne potrebe.

Maslinici i vinogradi na ovom području posljednjih se godina intenzivno obnavljaju i šire, što je preduvjet za razvoj vinskih cesta i ruta maslinovog ulja te obogaćuje enološku i gastronomsku ponudu. Proizvodnja kvalitetnog maslinovog ulja i vina postaje sve važniji segment lokalne turističke ponude, dok obiteljska poljoprivredna gospodarstva mogu nuditi degustacije i prodaju autohtonih proizvoda.

Jedan od neprepoznatljivijih elemenata kulture rada u Ninu jest Solana Nin, koja već stoljećima proizvodi prirodnu morsku sol. Bazen soli stvaraju jedinstven krajobraz, dok se tradicionalne metode proizvodnje prenose s generacije na generaciju. U sklopu solane se nalazi i mali muzej „Kuća soli“, koji posjetiteljima omogućuje uvid u proces proizvodnje te nudi edukativni sadržaj o značaju soli kroz povijest. Turistička valorizacija ovog resursa uključuje organizaciju festivala soli, tematskih radionica i interaktivnih tura koje dodatno obogaćuju ponudu destinacije.

Jedan od najpoznatijih autohtonih proizvoda ovog kraja je Ninski šokol, tradicionalni suhomesnati specijalitet pripremljen prema recepturi koja se prenosi generacijama. Ova sušena delicija od svinjetine natopljena crnim vinom i začинима dio je gastronomskog identiteta rivijere. Svake godine održava se "Šokolijada", manifestacija posvećena ovom jedinstvenom proizvodu, koja privlači brojne turiste i ljubitelje autohtone hrane.

Otok Vir, iako mostom povezan s kopnom, zadržao je elemente otočnog načina života. Tradicionalna suhozidna gradnja, očuvane narodne nošnje i običaji poljoprivrede i ribarstva značajke su koje doprinose autentičnosti ovog područja. Unatoč rastućem broju turističkih objekata i modernizaciji, Vir još uvijek pruža mogućnosti za doživljaj starog Mediterana kroz lokalne gastronomske specijalitete i folklorne manifestacije.

Područje Ninske solane važno je ornitološko stanište. Ovo područje (uz Bokanjačko blato) dom je mnogim pticama selicama i rijetkim vrstama, što ga čini atraktivnom lokacijom za razvoj turizma promatranja ptica. Ekoturističke aktivnosti, poput edukativnih šetnji i vođenih tura, omogućuju posjetiteljima da istraže prirodne ljepote ovog područja na održiv način.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Ninska rivijera ima bogatu povijest i kulturnu baštinu koja seže tisućama godina unatrag, oblikovanu utjecajem mnogih znamenitih osoba i povijesnih događaja. Ovo područje bilo je ključno za razvoj hrvatske povijesti, kulture i vjerskog života.

Sv. Anselmo, prvi biskup Nina, bio je ključna figura u širenju kršćanstva na ovim prostorima. Njegova uloga u jačanju vjerske zajednice i izgradnji crkava u Ninu čini ga jednom od najvažnijih povijesnih osoba ovog kraja. Crkva sv. Asela danas služi kao trajni podsjetnik na njegov doprinos. Nin se često povezuje i s kraljem Tomislavom, prvim hrvatskim kraljem, koji je upravo u ovom gradu imao jedno od svojih političkih središta u ranom srednjem vijeku. Kao kraljevski grad, Nin je simbolizirao moć i identitet ranosrednjovjekovne Hrvatske.

Jedna od najvažnijih povijesnih ličnosti Ninske rivijere bio je Grgur Ninski, biskup Nina iz 10. stoljeća, koji se borio za uvođenje staroslavenskog jezika u liturgiju. Njegova odluka da približi vjerske obrede običnom puku bila je revolucionarna, a skulptura Grgura Ninskog, rad Ivana Meštrovića, danas stoji u Ninu kao podsjetnik na ovu važnu povijesnu osobu. Dodatnu povezanost Ninske rivijere s razvojem hrvatske kulture pruža Bartol Kašić, otac hrvatske gramatike, čiji je rad na prvoj hrvatskoj gramatici i prijevodima Biblije imao neprocjenjiv utjecaj na jezik i književnost.

Povijest Ninske rivijere oblikovali su i brojni važni događaji. Osnivanje Ninske biskupije u 9. stoljeću označilo je početak duhovnog i političkog razvoja Nina. Kao simbol crkvene samostalnosti, biskupija je bila jedno od prvih središta širenja kršćanstva među Hrvatima. Tijekom Rimskog Carstva, Nin je bio važno administrativno i trgovačko središte, o čemu svjedoče arheološki nalazi poput rimskih mozaika i ostataka stambenih kuća. Rimljani su ostavili dubok trag na urbanizaciju i bogatstvo ovoga kraja.

Jedan od ključnih trenutaka u povijesti ovog područja bio je sukob s Mletačkom Republikom. Mlečani su nekoliko puta napadali i uništavali grad, što je ostavilo trajne tragove na njegovom razvoju. Unatoč tim razaranjima, Nin je uspio zadržati svoju važnost kroz stoljeća. Svetkovina Gospe od Zečeva, povezana s čudesnim spašavanjem kipa Gospe nakon što su ga Mlečani pokušali uništiti, i danas okuplja vjernike iz cijele Hrvatske i svijeta. Ova tradicija, duboko ukorijenjena u vjerskom identitetu Nina, čini ovo hodočašće jednim od najvažnijih duhovnih događaja regije.

Proizvodnja soli u Ninskoj solani također je obilježila povijest ovog kraja, čineći Nin gospodarskim središtem još od ranih razdoblja. Solana Nin, sa svojim atraktivnim bazenima soli, danas je simbol ove tradicije i važan dio turističke ponude. Uz to, Nin je tijekom Austro-Ugarske monarhije doživio modernizaciju solane i poljoprivrede, što je ostavilo trajan trag na njegovom razvoju.

Ninska rivijera, sa svojim znamenitim osobama i događajima predstavlja važan dio hrvatskog kulturnog identiteta. Povijest Ninske rivijere danas je temelj za razvoj kulturnog turizma.

Kulturne manifestacije i očuvanje tradicije

Na području Ninske rivijere njeguje se tradicija klapskog pjevanja, koje je prepoznato i valorizirano kroz brojne ljetne manifestacije. Folklorni nastupi, edukacije o tradicionalnim plesovima i vezovima te izložbe rukotvorina dodatno obogaćuju kulturnu ponudu regije.

Zbog očuvanog krajolika, bogate povijesti i tradicijskih zanata, Ninska rivijera nudi jedinstven spoj prirodnih ljepota i autentične kulture života i rada, čime se stvara prepoznatljivost destinacije i omogućava razvoj održivog turizma tijekom cijele godine.

Manifestacije

Manifestacije na području Ninske rivijere su zbir kulturnih, vjerskih i gastronomskih događanja, koja tijekom godine privlače brojne posjetitelje. Ovo područje, poznato po svojoj bogatoj povijesti i tradiciji, nudi raznovrstan program koji zadovoljava interese svih posjetitelja.

Hodočašće na otočić Zečevo na blagdan Gospe od Zečeva jedno je od najvažnijih vjerskih događanja na Ninskoj rivijeri. Ovo tradicionalno okupljanje vjernika, koje slavi čudesan povratak kipa Gospe od Zečeva nakon uništenja grada od strane Mlečana, privlači hodočasnike iz cijele Hrvatske i šire. Maritimno marijansko hodočašće iz Nina na otočić Zečevo dodatno povezuje vjersku baštinu ovog kraja s njegovom bogatom pomorskom tradicijom.

Dani zaštitnika grada Nina, sv. Marcele i sv. Anselma, obogaćuju kulturni i vjerski kalendar rivijere, povezujući posjetitelje s poviješću i duhovnošću ovog područja. Ove manifestacije uključuju procesije, misna slavlja i prigodne kulturne programe.

Ninska šokolijada, poznata gastronomska manifestacija, ističe se kao jedinstven događaj posvećen tradicionalnom suhomesnatom proizvodu - ninskom šokolu. Posjetitelji tijekom manifestacije imaju priliku kušati ovu deliciju, upoznati se s načinom njezine pripreme i uživati u natjecanju majstora u pripremi šokola. Ovaj događaj predstavlja jedinstven spoj tradicije, gastronomije i života lokalne zajednice.

Festival sunca i svjetlosti u crkvi sv. Križa, poznatoj kao "najmanja katedrala na svijetu", obilježava prvi dan ljeta. Tijekom ovog događaja održavaju se kreativne radionice, predavanja i drugi sadržaji koji slave arhitektonsku ljepotu i povijesnu važnost ove crkve. Ovaj festival naglašava povezanost Nina s kulturnim i povijesnim naslijeđem.

Festival soli, manifestacija koja slavi „bijelo zlato“ drevnog grada Nina, stavlja naglasak na važnost Solane Nin kroz povijest. Posjetitelji imaju priliku upoznati tradicionalne metode proizvodnje soli i sudjelovati u brojnim edukativnim i zabavnim aktivnostima.

Festival pijeska, događaj koji se održava na pješčanim plažama Nina, privlači posjetitelje svih uzrasta. Tijekom festivala održavaju se natjecanja u izradi skulptura od pijeska, čime se slavi prirodna ljepota ovog kraja te kreativnost posjetitelja i lokalne zajednice.

Prvenstva u rukometu na pijesku, koja se održavaju na plažama Ninske rivijere, posebna su sportska atrakcija koja privlači brojne sudionike i gledatelje iz cijele Hrvatske i inozemstva. Ova natjecanja kombiniraju sport, zabavu i prirodne ljepote, čineći ih nezaobilaznim dijelom ljetne ponude. Pješčane plaže, poznate po svojoj ljepoti i pristupačnosti, idealne su za održavanje ovakvih događaja, koji ističu sportski duh i stvaraju dinamičnu atmosferu za posjetitelje.

Ekološki i edukativni događaj Svjetski dan prebrojavanja ptica stavlja fokus na očuvanje prirode i bogatu faunu područja Ninske rivijere. Posjetitelji imaju priliku sudjelovati u promatranju ptica te naučiti više o značaju ovog područja kao dijela nacionalne ekološke mreže.

Osim ovih ključnih događaja, Ninska rivijera poznata je po brojnim festivalima klapskog pjevanja, pučkim feštama, likovnim susretima i kulturnim ljetima. Primjerice, Virsko ljeto nudi bogat program zabave, uključujući nastupe glazbenika, kazališne predstave i gastronomske događaje, čineći ga nezaobilaznim dijelom ponude Ninske rivijere.

Tablica 113 Manifestacije na Ninskoj rivijeri

Događaji	
Grad Nin	Maritimno marijansko hodočašće iz Nina na otočić Zečevo 5. 5. i 5. 8.
Grad Nin	Svetkovina Gospe od Zečeva
Grad Nin	Blagdan sv. Marka
Grad Nin	Blagdan sv. Jakova
Grad Nin	Blagdan sv. Marcele zaštitnice grada Nina
Grad Nin	Blagdan sv. Anselma zaštitnika grada Nina
Grad Nin	Ninska šokolijada
Grad Nin	Festival sunca i svjetlosti u crkvi sv. Križa
Grad Nin	Festival soli
Grad Nin	Festival pijeska
Grad Nin	Svjetski dan prebrojavanja ptica
Grad Nin	Romantični tjedan u najromantičnijoj destinaciji Europe
Grad Nin	Windsurfing regate
Grad Nin	Rukomet na pijesku
Grad Nin	Odbojka na pijesku
Vir	Virsko ljeto
Vir	festivali klapskog pjevanja
Vir	pučke fešte
Vir	likovni susreti
Vir	sportski susreti
Vir	kulturna ljeta
Vir	gastronomske manifestacije
Prirodne atrakcije	
Grad Nin	Ninski zaljev
Više lokacija	Privlaka - Ninski zaljev - Ljubački zaljev
Grad Nin	Ljekovito blato s eko prirodnim lječilištem
Grad Nin	Sol i solana Nin
Grad Nin	Ornitološko područje
Grad Nin	Pješčane dine s rijetkim vrstama biljnih zajednica

Grad Nin	Estuarij rijeke Miljašić jaruge
Grad Nin	Eko park Ninska laguna
Grad Nin	Prirodni ekološki botanički vrt
Grad Nin	Grebeni u Ninskom zaljevu
Grad Nin	Podvodna arheološka nalazišta s ostacima brodova
Grad Nin, Ninski stanovi	Livade sa livadnim procjepkom
Grad Nin, Ninski stanovi	Tunel s Bokanjačkog blata i kanal do rijeke Miljašić jaruge
Grad Nin, mjesto Grbe	Bajeri
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
Grad Nin	Biciklizam
Grad Nin	Škole jedrenja na dasci/ windsurfing
Grad Nin	Škole ronjenja
Grad Nin	Kitesurfing škole/kitesurfing
Grad Nin	Kayaking, tracking
Grad Nin	Biciklističke i pješačke staze
Zadar - Nin - Vir	Biciklistička staza
Grad Nin	Sportski rekreacijski sadržaji Zaton Holiday resorta Nin
Grad Nin	Sportski centar Dvorina
Grad Nin	Multifunkcionala sportska igrališta
Zabavne atrakcije	
Grad Nin	škole klapskog pjevanja
Grad Nin	festivali klapskog pjevanja
Grad Nin	koncerti ninskog Tamburaškog orkestra
Grad Nin	pučke fešte, nastupi folklora I KUD-ova
Grad Nin	likovni susreti
Grad Nin	kulturna ljeta (koncerti klasične glazbe, likovne kolonije i dr)
Grad Nin	edukacije o promatranju ptica
Grad Nin	edukacije o restauraciji
Grad Nin	sudjelovanje u arheološkim iskopanjima pod stručnim nadzorom
Grad Nin	etnografske radionice
Grad Nin	Ninsko kulturno ljeto

Izvor: TZ Grada Nina, TZ Vir

Kulturne i vjerske ustanove

Muzej ninskih starina čuva artefakte iz različitih povijesnih razdoblja koji svjedoče o važnosti Nina kao povijesnog središta. Ovdje su smješteni nalazi poput rimskog mozaika i ostataka antičkih građevina, koji svjedoče o razdoblju kada je Nin bio važna rimska kolonija. Muzej je nezaobilazna destinacija za ljubitelje povijesti i arheologije.

Riznica crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Nina" smještena je u povijesnoj jezgri grada. Ova riznica sadrži dragocjene sakralne predmete, poput liturgijskog posuđa, relikvijara i ukrašenih ikona, koji datiraju iz ranih stoljeća kršćanstva. Posebnu važnost imaju predmeti iz vremena kada je Nin bio sjedište biskupije.

Crkva sv. Križa, često nazivana "najmanjom katedralom na svijetu", simbol je arhitektonske i povijesne važnosti Nina. Ova romanička građevina služi kao ključna točka kulturnih i vjerskih događanja, uključujući Festival sunca i svjetlosti, koji se svake godine održava na dan ljetnog solsticija.

Crkva Gospe od Zečeva jedna je od najvažnijih vjerskih ustanova u regiji. Gospa od Zečeva, zaštitnica Nina, privlači brojne hodočasnike, posebno tijekom blagdana. Hodočašće na otočić Zečevo povezano je s višestoljetnom tradicijom i duhovnim značajem za lokalno stanovništvo i posjetitelje.

Kulturno-povijesna cjelina Nina, koja uključuje ostatke rimskih građevina, poput hramova i mozaika, te srednjovjekovnih fortifikacija, osigurava poseban značaj ovom području. Kulturna baština obogaćena je i brojnim crkvama, uključujući crkvu sv. Nikole i sv. Ambroza, koje svjedoče o kontinuitetu vjerskog života u ovom području.

Na području Privlake nalazi se Crkva sv. Vida, koja je važan primjer sakralne arhitekture i svjedočanstvo o religijskom životu u manjim naseljima na rivijeri.

Ninske kulturne i vjerske ustanove ne samo da čuvaju povijest, već pružaju platformu za obrazovanje i kulturni turizam. Njihova očuvana arhitektura, povijesna važnost i simbolika čine ih nezaobilaznim dijelom turističkog iskustva na ovom području. Posjetitelji imaju priliku upoznati se s bogatim povijesnim i vjerskim naslijeđem koje obogaćuje autentičan doživljaj Ninske rivijere.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja, namijenjenih lokalnom stanovništvu i turistima, smještena je na priobalnom urbanom području Ninske rivijere. Tijekom turističke sezone broj ovih sadržaja raste jer se otvaraju sportski tereni koji pripadaju turističkim objektima kao i sportsko-rekreativni sadržaji na plažama.

Poduzetnici osiguravaju dodatne sportsko-rekreacijske usluge, poput najma bicikala, skutera, plovila, ronilačke opreme, opreme za jedrenje na dasci, SUP-ova, usluga parasailinga i drugih sportskih aktivnosti. Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja na

otvorenom prostoru ovisna je o vremenskim uvjetima i nije dostupna izvan turističke sezone.

Otok Vir ima dobro razvijenu sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, uključujući igrališta za košarku, nogomet, odbojku i druge sportove, koja su dostupna lokalnom stanovništvu tijekom cijele godine. Tijekom turističke sezone ponuda se proširuje sportovima poput surfanja, tenisa i drugih aktivnosti.

Atrakcija zbog atrakcije

Turistima se nude izleti brodom do Zadra i dalje do Nacionalnog parka Kornati i Parka prirode Telašćica. Autobusom turisti mogu na izlete do Nacionalnih parkova Paklenica i Plitvička jezera. Turisti mogu otploviti organiziranom izletničkom turom i prema otoku Molatu gdje su česti susreti s familijama dupina.

Turističke paraatrakcije

Područje Ninske rivijere dobro je prometno povezano s ostatkom Hrvatske i inozemstvom. Dobru cestovnu povezanost omogućila je izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split – Dubrovnik. Međunarodna zračna luka Zadar omogućuju brzu i povoljnu povezanost s 64 europska grada i doprinosi produžetku turističke sezone. Ninska rivijera je povezana regionalnim cestama. Tijekom ljeta je cesta prema Zadru opterećena gustim prometom. Najbliža luka s nacionalnim i međunarodnim brodskim linijama jer Gaženica pored Zadra.

U svakoj jedinici lokalne samouprave dostupne su osnovne gospodarske, upravne, zdravstvene i trgovačke usluge. Dom zdravlja Zadarske županije ima ambulantu u Ninu. Za ozbiljnije zdravstvene situacije na raspolaganju je ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije u Ninu koja kolima hitne pomoći prevozi bolesnike u OB Zadar.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova Ninske rivijere – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Priobalni prostor rivijere grada Nina, smješten unutar Zadarske županije, karakterizira niska i razvedena obala s plitkim morem, brojnim pješčanim i šljunčanim plažama te slikovitim lagunama. Ovo područje, poznato po očuvanoj prirodi i bogatoj kulturno-povijesnoj baštini, obuhvaća Ninski zaljev, Ljubačku uvalu te okolna naselja poput Zatona, Privlake, Vrsi i otoka Vira. Rivijera Nina prepoznatljiva je po svojim dugim pješčanim plažama, među kojima se ističe Kraljičina plaža, jedna od najpoznatijih u Hrvatskoj, zahvaljujući ljekovitom blatu i plitkom moru pogodnom za obitelji s djecom. Uz obalu se nalaze brojne prirodne i uređene plaže koje predstavljaju vrijedan turistički resurs, čineći ovo područje atraktivnim za ljetni turizam, rekreaciju i sportove na vodi.

Klima

Područje Ninske rivijere odlikuje se tipičnom mediteranskom klimom, s toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama. Ove klimatske karakteristike omogućuju ugodne vremenske uvjete tijekom većeg dijela godine, čineći rivijeru privlačnom za turizam od kasnog proljeća do rane jeseni.

Ljetni mjeseci donose obilje sunčanih dana, s prosječnim temperaturama zraka koje često prelaze 30°C, dok more doseže ugodnih 25°C i više, što stvara idealne uvjete za ljetno-kupališni turizam. Blage zime s rijetkim i kratkotrajnim hladnim prodorima omogućuju cjelogodišnje aktivnosti na otvorenom, uključujući rekreativne sportove i izlete po prirodi.

Specifični vjetrovi, poput maestrala koji ljeti donosi osvježanje, te bure i juga koji povremeno pušu u zimskim mjesecima, utječu na mikroklimu ovog područja. Zahvaljujući povoljnim vjetrovima i plitkom moru, Ninska rivijera privlačna je i ljubiteljima vodenih sportova poput jedrenja, kitesurfinga i windsurfinga, posebice u lagunama i uvalama koje pružaju sigurne uvjete za ove aktivnosti.

Voda

More je osnovni turistički resurs Ninske rivijere i predstavlja temelj ljetno-kupališne ponude. More na Ninskoj rivijeri privlači posjetitelje svojom čistoćom, toplinom i plitkoćom. Ninski zaljev i obližnje lagune, s poznatim pješčanim plažama i bogatom morskom florom i faunom, idealni su za obiteljski turizam.

Akvatorij Ninske rivijere nudi atraktivne prirodne uvjete za nautički turizam. Iako nema marina, u okolnim područjima, poput Privlake i otoka Vira, nalaze se uređena sidrišta i komunalni vezovi koji omogućuju sigurno pristajanje brodova. Osim toga, specifični

vjetrovi i konfiguracija obale stvaraju izvrsne uvjete za kitesurfing i windsurfing, čineći Nin jednom od omiljenih destinacija za ove sportove u Hrvatskoj.

Uz morsku obalu, značajan prirodni i turistički resurs predstavlja i ninsko ljekovito blato, čija su terapijska svojstva poznata još iz rimskog doba.

Područje Nina obiluje manjim vodotocima i močvarnim staništima, važnima za očuvanje bioraznolikosti. Solana Nin također je značajan vodeni resurs, ne samo zbog proizvodnje soli već i zbog svoje ekološke i kulturne vrijednosti, čineći je atraktivnim lokalitetom za ekoturizam.

Biljni i životinjski svijet Ninske rivijere

Područje Ninske rivijere odlikuje se karakterističnom mediteranskom vegetacijom, s prevladavajućim zimzelenim biljkama koje oblikuju prirodni krajobraz. Uz autohtonu vegetaciju, značajan dio poljoprivrednih površina čine stari i obnovljeni maslinici i vinogradi koji su preduvjet za razvoj enološkog i gastronomskog turizma.

Osim morskog ekosustava, područja Ninske solane i obližnjeg Bokanjačkog⁶³ blata prepoznata su kao važno ornitološko stanište te su uvrštena u Nacionalnu ekološku mrežu. Ova močvarna područja dom su mnogih ptica selica i rijetkih vrsta, što ih čini pogodnim lokalitetima za promatranje ptica.

Kombinacija raznolike vegetacije, bogatstva podmorja i značajnih ornitoloških staništa doprinosi atraktivnosti Ninske rivijere kao destinacije koja nudi spoj prirodnih ljepota, ekološkog turizma i autentične mediteranske baštine.

Zaštićena prirodna baština

Područje Ninske rivijere, koju čine grad Nin, općine Vrsi, Privlaka i Vir na otoku Viru, predstavlja bogatstvo prirodnih ljepota, kulturno-povijesnih znamenitosti i raznovrsne turističke ponude. Ovo područje, prepoznatljivo po pješčanim plažama, ljekovitom blatu i prirodnoj baštini idealno je odredište za one koji traže opuštanje i istraživanje.

⁶³ Bokanjac je naselje u sastavu Grada Zadra

Tablica 114 Plaže na Ninskoj rivijeri

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Grad Nin, mjesto Nin	Kraljičina plaža	Prirodna pješčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Ždrijac	Pješčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Zaton Holiday Resort	Pješčana/šljunačana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Bilotinjak	Pješčana, kamenita i šljunačana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Prodorica	Pješčana i šljunačana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Punta	Divlja kamenita, pješčana i sunčana plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Spile	Betonska plaža
Grad Nin, mjesto Nin	Plaža Obala Petra Krešimira IV	Betonska plaža
Grad Nin, mjesto Zaton	Plaža Jaz	Pješčano-šljunačana, djelomično popločana
Grad Nin, mjesto Zaton	Plaža Pliša	Pješčana plaža
Općina Vir, Otok Vir	Plaža Prezida	Šljunačana plaža
	Plaža Miljkovica	Šljunačana plaža
	Plaža Luka	Betonirana i šljunačana plaža
	Plaža Radovanjica	Betonirana plaža
	Plaža Jadro	Uređena šljunačana plaža
	Plaža Sapavac	Pješčana plaža
	Plaža Kozjak	Šljunačana plaža
	Plaža pod Kaštelinom	Pješčana plaža
	Plaža Šepunatka	Kamena, prirodna plaža
	Plaža Pedinka	Uređena, šljunačana plaža
	Plaža Srpljica	Pješčana plaža
	Plaža Meka	Pješčana plaža
	Plaža Juriča	Pješčana plaža
	Plaža Ženska plaža	Pješčana plaža
	Plaža Rastavac	Pješčana plaža
	Plaža Duboka draga	Pješčana plaža
	Plaža Svrđljača	Pješčana plaža
	Plaža Radnjača	Šljunačana plaža
	Plaža Smratine	Pješčana plaža
	Plaža Velika Slatina	Šljunačana i betonirana plaža
	Plaža Brdonja	Šljunačana plaža
	Plaža Mala Slatina	Pješčana i betonirana plaža
	Plaža Lučica	Pješčana i betonirana plaža
	Plaža Bobovik	Betonirana plaža
	Plaža Žitna	Uređena betonirana plaža
	Plaža Soldatica	Šljunačana plaža

	Plaža Virić	Šljunčana plaža
	Plaža Biskupljača	Betonirana i pješčana plaža
Općina Privlaka	Plaža Soline	Uređena pješčana plaža
	Plaža Selo	Uređena pješčana plaža
	Plaža Jazić	Uređena pješčana plaža
	Plaža Mostina	Uređena pješčana plaža
	Plaža Škrapavac	Uređena pješčana plaža
	Plaža Sabunike	Uređena pješčana plaža
	Plaža Vrilo	Divlja pješčana plaža
Općina Vrsi	Plaža Vrsi – Zukve	Uređena, betonirana plaža
	Plaža sv. Jakov	Uređena šljunčana i pješčana plaža
	Plaža Školjić	Uređena šljunčana i pješčana plaža
	Plaža Vrsi – Mulo	Uređena šljunčana i pješčana plaža
	Plaža Ričina	Uređena pješčana plaža
	Plaža uvala Ljaljkovača	Divlja šljunčana plaža
	Plaža uvala Mala Rasovača	Divlja šljunčana plaža
	Plaža uvala Kukinica	Divlja šljunčana plaža
	Uvala Duboka draga	Divlja šljunčana plaža

Izvor: TZ Grada Nina, TZ Vir, TZ Vrsi, TZ Privlaka

Plaže ovog područja ističu se raznolikošću i kvalitetom. Plaža Zaton Holiday Resort u mjestu Zaton poznata je po svojoj dužini od 1,5 km i idealna je za obitelji s djecom zbog plitkog mora i brojnih sadržaja poput aquaparka, beach barova i sportskih aktivnosti. Pješčane plaže Jaz, Pliša i Bilotinjak nude mirniji ambijent. Plaža Bilotinjak posebno se ističe kao divlja prirodna pješčana plaža, idealna za ljubitelje netaknute prirode i spokojnog okoliša. Šljunčane plaže poput Punte pružaju jednostavnu ljepotu i priliku za opuštanje.

U općini Vrsi nalaze se uređene plaže poput plaža Vrsi-Mulo, Školjić i Ričina, koje nude sve potrebne sadržaje za ugodan boravak, uključujući WC-e, tuševe i mogućnost najma ležaljki. Za ljubitelje netaknute prirode, divlje plaže u uvalama Ljaljkovača i Mala Rasovača idealne su za bijeg od gužve.

Otok Vir obiluje pješčanim i šljunčanim plažama poput Prezide, Miljkovice i Sapavca, a posebno su atraktivne plaže pod Kaštelinom i Šepunatka, koje odišu prirodnom ljepotom. Privlaka se ističe svojim uređenim pješčanim plažama poput Solina, Sabunika i Mostine, gdje obitelji mogu uživati u čistom moru i prikladnim sadržajima.

Privlaka, Ninski zaljev i Ljubački zaljev čine dva prostrana zaljeva koja povezuju tri poluotočna područja. Ovo područje je dio ekološke mreže obuhvaćene planom upravljanja (PU6080) i ističe se svojim pješčanim dnom, grebenima i livadama alge posidonije. Lokacija je poznata po svojoj izuzetnoj estetskoj vrijednosti, a prirodni stanišni tipovi i staništa divljih vrsta od iznimnog su značaja za Hrvatsku i Europu. Ovo područje također predstavlja područje očuvanja značajno za ptice (POP), kao i područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove (POVS). Područje je uvršteno u Nacionalnu ekološku mrežu Natura 2000.

Poseban značaj ima Ninski zaljev, koji je povezan s plitkom lagunom. Ovo područje obuhvaća staništa muljevitih i pješčanih obala izloženih zraku za vrijeme oseke te endemične vrste poput ribe obrvan. Kraljičina plaža, kao dio zaljeva, uz obližnje poznato ljekovito blato, okružena je pješčanim dinama i rijetkim biljnim zajednicama, čineći je izuzetno vrijednim prirodnim fenomenom. Osim Kraljičine plaže, područje uključuje Eko park Ninska laguna, gdje su postavljene drvene šetnice, a mogu se vidjeti močvarna staništa i bogata fauna, uključujući 240 vrsta ptica, od kojih su mnoge zaštićene.

Solana Nin, najstarija gospodarska djelatnost regije, i dalje koristi tradicionalne metode proizvodnje soli. Solana je prepoznata i uvrštena u ekološku mrežu Natura 2000 zbog svoje bioraznolikosti te važnosti za halofilne biljne vrste i močvarna staništa. Uz vođene ture i edukativne sadržaje, posjetitelji mogu istražiti povijesne kamene rimske zapornice, koje svjedoče o starosti ovog lokaliteta. Festival soli, koji se održava svake godine, slavi ovu drevnu djelatnost i uči posjetitelje o procesu dobivanja soli.

Osim prirodnih ljepota, područje obiluje i povijesno-kulturnim lokalitetima. Grebeni u Ninskom zaljevu, poznati kao Ploče, pružaju dodatnu atrakciju za istraživače i ljubitelje prirode. Ovi grebeni, koji se protežu paralelno uz obalu, nisu u potpunosti istraženi, a postoje teorije da su nastali prirodnim geološkim procesima ili ljudskom rukom.

U zaleđu Ninske lagune nalaze se rijetka staništa pješčanih dina i obalnih sipina koje su dio ekološke mreže Natura 2000. Na estuariju rijeke Miljašić Jaruge formirana je Ninska laguna, koja je dom brojnim vrstama ptica i biljnim zajednicama. Rijeka je značajna zbog svoje povijesti i biološke raznolikosti, dok njezini pritoci i močvarna staništa nude staništa rijetkim vrstama i privlače ljubitelje prirode.

Bajeri, umjetna jezera nastala vađenjem gline, predstavljaju još jednu prirodnu atrakciju. Ova slatkovodna staništa dom su slatkovodne riječne kornjače, šarana i rijetkih ptica. Također, područje je važno za očuvanje biljnih vrsta specifičnih za močvarna staništa.

Prirodna lječilišta

Ninski zaljev, u kojem se nalazi ljekovito blato, ističe se kao jedan od najrepresntativnijih prirodnih lječilišnih lokaliteta na Jadranu. Ovo prirodno lječilište, uz bogatstvo minerala i terapijskih svojstava, dio je šireg sustava zaštite prirode, jer pripada nacionalnoj ekološkoj mreži. Korištenje blata za terapijske svrhe ima dugu tradiciju u ovom kraju, a njegova učinkovitost potvrđena je kroz brojne studije i iskustva pacijenata. Lokalitet je upisan pri hrvatskom Institutu za medicinska istraživanja kao lječilišno mjesto na moru. Ovo je najveća površina ljekovitog blata u Hrvatskoj. Cijelo područje je dio nacionalne ekološke mreže Natura 2000 (staništa). Više od pedeset godina se organizira talasoterapija u Lječilištu Nin tijekom ljetnih mjeseci. Terapiju provodi Odjel za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju Opće bolnice Zadar. Već desetljećima se razvijaju planovi oko realizacije suvremenog korištenja ovog velikog prirodnog resursa kako bi postao rekreacijsko turistički centar.

Turističke staze, putovi i ceste

Svako naselje na području Ninske rivijere ima uređenu šetnicu uz more. Šetnice nisu povezane. U okolici Nina čak je 110 kilometara uređenih biciklističkih staza koje pružaju priliku za zdravi aktivni odmor udružen s uživanjem u lijepom ambijentu, očuvanoj prirodi, obilasku mnogobrojnih spomenika i prirodnih atrakcija. Na Ninskoj rivijeri postoji mreža pješačkih staza, koje posjetiteljima nude mogućnost hodanja i upoznavanja s atrakcijama ovog kraja burne i bogate povijesti te iznimnih prirodnih ljepota.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 115 Primarna turistička infrastruktura Ninskoj rivijeri

Naziv	Opis
Kulturna baština	Kaštelina, Crkva Svetog Ivana Krstitelja, Crkva svetog Križa, crkva sv. Anselma, crkva sv. Nikle, skulptura Grgur Ninski, Rimska vila s mozaicima i arheološko nalazište, muzej Ninskih starina, barokna kuća u Ninu i sl.
Industrijska baština	Ninska solana
Biciklističke rute i infrastruktura	Označene staze kroz prirodu i uz obalu
Kupališta i plaže	Virske uvale i skriveni zaljevi, Kraljičina

	plaža, Plaža Jadro, Virske uvale i skriveni zaljevi
Wellness i zdravstveni turizam	Ljekovito blato (peloid)
Šetnice uz obalu	U mjestima i prilazima
Centri za posjetitelje i informiranje turista	Centar za posjetitelje u Ninu, Centar za posjetitelje „Wings for Natura“ u pripremi realizacije, uredi turističkih zajednica
Ornitološki rezervat	Turizam promatranja ptica u laguni
Plovila	Brodovi za izlete
Ronjenje	Podmorski svijet i ronjenje, obuka za ronioce

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 116 Sekundarna turistička infrastruktura na Ninskoj rivijeri

Naziv	Opis
Povijesni spomenici	Skulpture G.Ninskog, kneza Branimira, arheološki lokaliteti
Prometna povezanost	Most koji spaja otok Vir s kopnom
Komunalna opremljenost	Razmjerno dobra komunalna oprema
Sportski objekti na otvorenom	Sportska infrastruktura koja se koristi ljeti (igrališta)
Plaže i kupališta	Opremljene plaže i kupališta, dio plaža je dostupan i za invalide zbog lakog pristupa

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Republika Hrvatska uvozi na godišnjoj razini između 35% i 50% električne energije. Količina uvoza ovisi o hidrološkim prilikama u akumulacijskim jezerima i klimatskim prilikama tijekom godine (hladne zime ili vruća ljeta). Hrvatska elektroenergetska mreža je integrirana u Europski elektro-energetski sustav (Europska mreža operatera prijenosnih sustava za električnu energiju, skraćeno ENTSO-E). Svi manjkovi i viškovi energije u RH se reflektiraju na ENTSO-E i obratno.

Hrvatski operater transportnog sustava (HOPS) operira dalekovode i kablove za prijenos velike količine električne energije na naponima od 110/222/400kV. Priljevi i odljevi električne energije iz Hrvatske idu kroz sustav HOPS-a.

Hrvatski operater distribucijskog sustava (HEP-ODS) operira sustav na naponima potrošača od 10/20/35kV. Nažalost, i HOPS i HEP-ODS nisu obnavljali svoje sustave proteklih 40 godina tako da oni u južnoj Hrvatskoj ne mogu prihvatiti nove proizvođače/potrošače. HOPS će svoju mrežu u južnoj Hrvatskoj početi obnavljati i povećavati prijenosne kapacitete iza 2030⁶⁴. g. Na mjestima gdje u sustavima ima nešto slobodnog prijenosnog/distribucijskog kapaciteta postoji problem s kapacitetima transformatorskih stanica. Najčešće investitor mora snositi trošak dogradnje transformatora i pristupnog postrojenja koji je može biti toliko visok da odvodi u pitanje ekonomičnost cijele investicije. Čak ako i postoji volja za investiranjem, sam proces projektiranja ekspanzije transformatorske stanice na sustavu HOPS-a u prosjeku traje 5 godina. Polaganje kablova od novog objekta do transformatorske stanice je dodatni problem jer iziskuje dobivanje prava služnosti, suglasnosti i otkupe zemljišta, što u Hrvatskoj traje jako dugo.

Na području južne Hrvatske danas postoje i obnovljivi izvori energije (OIE, vjetrenjače i solarne elektrane). Nažalost, OIE jako ovise o meteorološkim prilikama (npr. po velikim vrućinama etezijski vjetar je slabašan ako ga ima uopće). Lokalna proizvodnja nije dovoljno pouzdana za stabilnost mreže u južnoj Hrvatskoj. RHE Velebit (Obrovac) je stabilan izvor bazne količine električne energije ali je spojena na HOPS i dio je i ENTSO-E sustava.

Zbog svega navedenog, do 2030. za područje Zadarske županije je jasno da je pristup novih proizvođača i potrošača limitiran i ovisi od lokacije do lokacije i od stanja popunjenosti kapacitetom na najbližoj transformatorskoj stanici. Uvjeti i troškovi spoja na HEP-ODS/HOPS sustav se dobivaju na zamolbu investitora. HEP-ODS/HOPS izrađuje elaborat i procjenu kapaciteta te troškove spoja. Troškove izrade elaborata plaća investitor.

Zaključak je da mali potrošači (do 1 MW) mogu svoje potrebe ili dio potreba namiriti iz integriranih solarnih elektrana koje su isplative i čiju ugradnju financijski podupiru Fond za zaštitu okoliša i energetska efikasnost te EU fondovi s pozivima namijenjenim zelenoj tranziciji industrije i potrošača.

U tablici koja slijedi su prikazana vršna opterećenja trafostanica na području rivijere Nin.

⁶⁴ Izjava predsjednika Uprave HEP d.d. na savjetovanju o energetici u JI Europi, Trakošćan 20-21.4.2024.

Tablica 117 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje 2022. (%)
NIN 110/20 kV	110/20 kV	40	38,68	96,7
NIN 35/20 kV	35/20 kV	8	6,25	78,2
ZADAR 3 35/10 kV	35/10 kV	24	11,7	48,8

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.; TS Zadar Zapad je u planu realizacije do 2033.g.

Iz gornje tablice se vidi da su dvije od tri transformatorske stanice na rubu prihvatnog kapaciteta i imaju neznatne zalihe prihvatnog kapaciteta izraženog u postotku. Kako je riječ o transformatorskoj stanici Nin 110kV, ona je na 96,7 % kapaciteta i smatra se potpuno opterećenom mada ima najveću snagu. Transformatorske stanice niskog napona (distribucijska mreža), imaju još neke zalihe kapaciteta no njihov apsolutni kapacitet nije velik tako da srednje veliki potrošač (npr. hotel) ili mali proizvođač (mala fotonaponska elektrana) moraju sagraditi transformatorsku stanicu što znatno usporava i poskupljuje projekt u skladu s već opisanim.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Odašiljači i veze d. o. o. kao javni pružatelj nacionalne strateške komunikacijske infrastrukture, je zadužen održavanja pouzdanosti pogona, te dostupnosti usluga i redovitog održavanja odašiljačkih objekata.

Za rivijeru Nina nije dostupan podatak od regulatora tržišta (HAKOM) koliko je instalirano širokopojsnih priključaka. Ograničenost širokopojsnog pristupa javnim telekomunikacijskim mrežama je ozbiljan problem za turiste i poslovne aktivnosti na otocima koji koriste velike količine podataka. Nedovoljnu dostupnost širokopojsnih telekomunikacijskih veza spominje i Plan razvoja Zadarske županije 2021.-2027.

Telekomunikacijski operateri postavljaju svjetlovođe na području rivijere Nina no nisu poznati podaci o broju priključenih korisnika.

Mreže mobilnih operatera na području rivijere Nin su uglavnom na razini 4G. Zbog konfiguracije terena i gustoće baznih stanica ne postoje područja koja imaju slabiju

recepciju signala mobilnih telekomunikacijskih mreža. Dostupna je 4G mreža telekomunikacijskih tvrtki.

Zadarska županija u „Planu razvoja Zadarske županije 2021.-2027.“ navodi da će dostupnost pristupa širokopojasnom internetu narasti sa 50.199 (2019.) kućanstva sa širokopojasnim pristupom internetu na 56.500 kućanstava (2027.). Dio tih priključaka će biti i na području rivijere Nina. Podizanje digitalnih kompetencija i stvaranje uvjeta za digitalnu transformaciju i primjenu naprednih tehnologija u gospodarstvu i društvu važno i za razvoj turizma na rivijeri Nina.

Na rivijeri je Wi-Fi dostupan na nekim lokacijama:

- U centru Nina i na glavnim turističkim lokacijama, kao što su Crkva svetog Križa i trg oko kipa Grgura Ninskog besplatni javni Wi-Fi koji grad nudi turistima,
- Ninske plaže – Na popularnoj Kraljičinoj plaži i u blizini Ninske lagune je dostupan Wi-Fi, posebno u restoranima, kafićima i turističkim objektima u blizini.
- Otok Vir -Plaža Jadro –ima besplatni javni Wi-Fi koji je dostupan posjetiteljima.
- U središtu Vira, gdje se nalaze restorani, kafići i trgovine, može se pronaći besplatni Wi-Fi koji pružaju lokalni objekti ili grad.
- Privlaka-Centar i plaže – U središtu mjesta i na većim plažama, poput plaže Sabunike, dostupne su Wi-Fi mreže koje često pružaju lokalne vlasti ili ugostiteljski objekt

Vodoopskrba i odvodnja

Područje Zadarske županije je Uredbom o uslužnim područjima (NN 147/2021 ,31.12.2021.) podijelilo na 3 uslužna područja. Grad Zadar spada u Uslužno područje 30. Vodovod d.o.o Zadar je društvo koje distribuira vodu rivijeri Nina.

Dostupni su podaci za društvo Vodovod d.o.o. ali su u te podatke uključena i područja susjednih JLS na kojima je društvo pruža uslugu. Nisu dostupni podaci o potrošnji vode, broju priključaka i gubicima samo u gradu Zadru. Dostupni su samo podaci o sustavu društva Vodovod d.o.o.

Do 2016.g. su Hrvatske vode vodile statistiku za društvo Vodovod-Vir d.o.o. no ono je kasnije organizacijski integrirano u uslužno područje društva Vodovod d.o.o. Zadar tako da nisu dostupni podaci o situaciji vodoopskrbe i odvodnje na otoku Viru.

Tablica 118 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnom sustavu društva Vodovod d.o.o.

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
VODOVOD d.o.o. Zadar	30.865.237	8.473.421	73%	18,8

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Društvo ima vodoopskrbni sustav s visokim postotkom gubitaka što pokazuje ILI faktor koji je visok i projekt sanacije gubitaka je nužan (sanacija gubitaka je u tijeku na dijelovima sustava društva Vodovod d.o.o.). Eventualni porast potrošnje vode može biti podmiren ili saniranjem gubitaka ili dodatnim crpljenjem. Dodatno crpljenje vode je nepovoljno za očuvanje podzemnih zaliha vode.

Tablica 119 Prekidi opskrbe i pokrivenosti vodoopskrbom na području Vodovoda d.o.o.

Naziv društva	Prekidi u opskrbi vodom (%)	Pokrivenost uslugom vodoopskrbe (%)
VODOVOD d.o.o. Zadar	0,1	85,2
VODOVOD d.o.o. Zadar	0,1	85,6

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019. i 2020.

Iz gornje tablice vidimo da nisu zabilježeni značajniji prekidi opskrbe vodom unatoč visokim gubicima u sustavu. U obje zone vodoopskrbnog društva je priključenost visoka. Točna razina priključenosti na rivijeri Nina nije poznata.

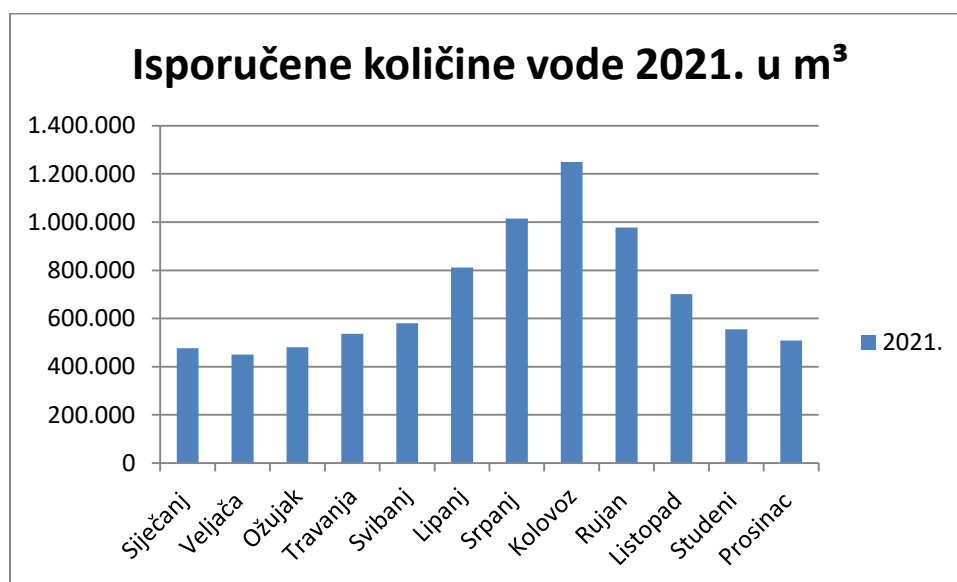
Razvoj potrošnje vode tijekom godina i po mjesecima u godini na uslužnom području Vodovoda d.o.o. se može uočiti u tablici koja slijedi.

Tablica 120 Potrošnja vode u UP-u Zadar 2017. – 2021. (po mjesecima, u m³)

Godina	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Siječanj	474.259	390.494	353.800	348.288	476.403
Veljača	458.926	457.258	496.528	526.797	450.231
Ožujak	443.992	419.041	488.243	466.188	480.263
Travanja	523.097	532.627	576.084	574.137	537.057

Svibanj	610.927	600.404	653.188	608.421	579.784
Lipanj	810.749	790.380	762.505	714.610	811.039
Srpanj	966.422	895.834	996.532	918.181	1.014.948
Kolovoz	1.226.565	1.137.823	1.205.193	1.027.008	1.250.050
Rujan	931.395	958.180	990.916	855.014	977.754
Listopad	623.297	710.340	712.185	561.400	701.284
Studeni	452.924	556.403	553.475	522.791	555.411
Prosinac	554.157	648.925	633.958	491.940	508.597
Ukupno	8.076.709	8.097.711	8.422.607	7.614.774	8.342.820

Izvor: Vodovod d. o. o., Zadar, 2022. (Podaci preuzeti iz SRUP Zadar za razdoblje 2021.-2027.; Sveučilište u Zadru)

Slika 6 Sezonska varijabilnost u potrošnji vode na uslužnom području Vodovoda d.o.o. Zadar 2021. Godine

Izvor: Vodovod d. o. o., Zadar, 2022. (Podaci preuzeti iz SRUP Zadar za razdoblje 2021.-2027.; Sveučilište u Zadru)

Na gornjoj slici koja prikazuje podatke iz prethodne tablice za fakturiranu vodu 2021.g. se mogu uočiti razmjeri sezonskog porasta potrošnje vode na cijelom uslužnom području Vodovoda d.o.o. Zadar.

Statistika Hrvatskih voda navodi da je 77% potrošnje vode na području Vodovoda d.o.o. Zadar a time implicitno i na rivijeri Nina povezano s turizmom.

Odvodnja

Situaciju sa sustavima odvodnje na području društva Vodovod d.o.o. prikazuje tablica koja slijedi.

Tablica 121 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike

Sustavi odvodnje	Broj ekvivalent stanovnika sa pročišćavanjem otpadnih voda	Kućanstva pokrivena uslugama odvodnje otpadnih voda	Kućanstva spojena na uređaj za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV)	Broj stanovnika priključenih na septičke jame	Začepljenja kanalizacijskog sustava	Začepljenja sustava odvodnje
	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[Broj/100km kanalizacije/god]
VODOVOD d.o.o. Zadar	63.699	14.438	13.433	4.229	24	14
	68.153	19.200	18.053		22	13
	67.532	19.800	18.600	4	22	11

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019. i 2020.

U gornjoj tablici se može uočiti da postoji i problem sa začepljenjem cijevi za odvodnju.

Iz gornje tablice je razvidno da društvo ima jednu zone u kojima je malo korisnika koji su spojeni na odvodnju odnosno na uređaje za pročišćavanje. Poboljšanje sustava odvodnje i pročišćavanja je jedan od prioriteta na tom području sa slabom infrastrukturom.

Korištenjem sabirnih i septičkih jama ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravstvo u cjelini. Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika na otocima uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Rivijera Nina je blizu Zadra koji ima povoljan prometni položaj. Pored Zadra prolaze ceste koje vode iz Zadra i Dalmacije prema unutrašnjosti Hrvatske. Zadar je povezan sa ostatkom Hrvatske željezničkom prugom Zadar – Knin i odatle prema Zagrebu i Splitu.

Nažalost, Hrvatske željeznice su zapustile djelatnost putničkog prijevoza tako da blizina pruge nema praktičnu vrijednost za turizam u ovom području.

Za razvoj turizma je bila važna izgradnja Jadranske magistrale (D8) ranih 1960tih. Izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split je posebno značajna za povezivanje ove destinacije. Najveći broj turista i dalje dolazi u Zadarsku županiju i grad Zadar osobnim vozilima. Zbog toga je A1 važna prometnica. Nažalost brojna vozila na prometnicama tijekom špici ljetne sezone dovode do gužvi u prometu i problema s parkiranjem.

Komentari na provedenim radionicama spominju veliko prometno opterećenje ceste Nin-Zadar D306 tijekom špica sezone kao značajan problem. Ista saznanja su opisana i u dva istraživanja⁶⁵ koja je pripremilo sveučilište u Zadru.

Uređenjem luke Gaženica, obližnji Zadar je dobio međunarodnu luku u koju mogu uploviti i kruzari. Trajektni promet prema otocima i Italiji polazi iz luke Gaženica. Povezanost trajektnim linijama sa susjednom Italijom bi mogla biti bolja. Iz Nina se do Gaženice stiže po cesti za 30-tak minuta vožnje.

Pored Zadra se nalazi i Zračna luka Zadar u Zemunik Donjem koja ima dvije piste i čiji promet ubrzano raste zadnjih godina. Od Nina do ZL Zadar se može stići po D306 i cesti 6011 za 30tak minuta vožnje ako nema zagušenja u prometu jer je udaljenost 28,6 km.

Sklapanje ugovora s niskotarifnim zračnim prijevoznicima o marketinškoj insentivizaciji koja pospješuje povezivanje zadarske turističke regije i brojnih europskih emitivnih tržišta, dovelo je do povećanja broja turista, naročito iz relativno udaljenih tržišta Velike Britanije i skandinavskih zemalja. Zbog porasta broja putnika ZL Zadar provodi veliki projekt dogradnje i preuređenja.

Na području rivijere Nin postoje 3 punionice za električna i hibridna vozila⁶⁶ (i jedno mjesto za punjenje uz supermarket Spar) od kojih nijedna nije na otoku Viru što je problem za turiste.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

⁶⁵ ISTRAŽIVANJE STAVOVA LOKALNOG STANOVNIŠTVA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE, ISTRAŽIVANJE STAVOVA RELEVANTNIH DIONIKA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE PROVEDENOG PUTEM GRUPNIH INTERVJUA (FOKUS SKUPINA); istraživanja pripremilo Sveučilište u Zadru 2024.

⁶⁶ Aplikacija <https://www.plugshare.com/>

Tablica 122 Stanje digitalizacije za Ninsku rivijeru

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Razina digitalne povezanosti je nezadovoljavajuća u destinaciji; dostupnost i kvaliteta internetske infrastrukture je usporediva sa standardom na području Zadarske županije; Na području rivijere je WiFi dostupan na više mjesta što je ranije komentirano gradske i općinske jezgre te neke plaže i sakralni objekti); recepcija mobilne mreže je dobra na svim mjestima zbog topologije terena u odnosu na bazne stanice mobilnih mreža
	Pametni grad i destinacija	np
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	np
	Online rezervacijski sustavi	Ne postoje lokalni/autohtoni sustavi koji bi bili u široj primjeni
	Edukacija i digitalne vještine	Ulaganje u digitalne vještine je potrebno
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste popularne digitalne platforme
Sigurnost i privatnost		
	Kibernetička sigurnost	Nema saznanja o takvim ulaganjima
	Usklađenost regulativama	Postoje web-kamere u objektima i na objektima; ako određeni sustav videonadzora ne pohranjuje snimke –GDPR se ne primjenjuje. „live-streamingu“ nije problematičan sa stanovišta GDPR-a
Izazovi i preporuke za poboljšanje		
	Identifikacija ključnih izazova	Mobilne mreže bi trebale povećati kapacitet kako bi mogle garantirati razinu usluga tijekom ljetne sezone; Informatička pismenost lokalnog stanovništva zadovoljava
	Preporuke za unapređenje	Ulaganje u sustave OiV, dovođenje optičkih vlakana do korisnika, ponuditi besplatne jednodnevne edukacije

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi.

Tablica 123 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Ninsku rivijeru

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Hoteli nemaju potrebnu opremljenost; Neki restorani imaju djelomično potrebnu pristupačnost; Nin Kraljičina plaža – Najpoznatija plaža u Ninu ima pristupne rampe za osobe s invaliditetom i prilagođene sanitarne čvorove u blizini. S obzirom na plitki prilaz u more, pogodna je za osobe s otežanim kretanjem. Plaža Ždrijac – Također je prilagođena za osobe s invaliditetom s pristupnim rampama i stazama koje vode do mora. Ždrijac je popularna među obiteljima i ima plitke dijelove mora. Privlaka Plaža Sabunike – Na ovoj plaži postoje prilagođeni pristupi i rampe za osobe s invaliditetom, kao i sanitarni čvorovi. Plaža je vrlo plitka i pogodna za obitelji te osobe s otežanim kretanjem. Plaža Mostina – Smještena u centru Privlake, Mostina ima prilagođene pristupe za osobe s invaliditetom, uključujući rampe i staze koje vode do mora. Otok Vir

		Plaža Jadro – Glavna plaža na otoku Viru opremljena je rampama i pristupima za osobe s invaliditetom. U blizini plaže nalaze se i prilagođeni sanitarni objekti, kao i dostupnost u hladu, što je važno za cjelodnevni boravak. Plaža Radovanjica – Također ima rampe i pristupe za osobe s invaliditetom. Plaža je dobro organizirana, a obližnji objekti nude osnovne sadržaje i ugostiteljske usluge.
	Pristupačnost javnih prostora	Zadovoljava
Komunikacijsku pristupačnost		
	Informacije	Nije uočena dostupnost turističkih informacija na prilagođenim medijima
	Signalizacija i označavanje	np
Pristupačnost usluga		
	Usluge u smještaju	Djelomična prilagođenost u hotelima; apartmani ne navode prilagođenost za osobe s invaliditetom
	Restorani i ugostiteljski objekti	Djelomična prilagođenost
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Djelomično pristupačni
Društvenu i kognitivna pristupačnost		
	Obuka osoblja	Osoblje je dovoljno educirano
	Kulturalna osjetljivost	Zadovoljava

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 124 Organiziranost i dostupnost sluga u destinaciji Ninska rivijera

Usluga	Komentar
Uslužne djelatnosti	Sve djelatnosti su dostupne
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije skrbi za stanovništvo u destinaciji
Vjerske zajednice	Crkve za katolike
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	Postoje područne osnovne škole; Za učenike je organiziran prijevoz do Zadra, što olakšava svakodnevno putovanje u srednju školu
Financijske, platne i poštanske usluge	Bankomati više banaka u Ninu i na Viru; neke banke (npr. OTP) imaju poslovnice i na Viru i u Ninu; Poslovnice pošte u Ninu i na otoku Viru
Uređeni javni prostori	Uredni
Javne službe	DVD u jedinicama lokalne samouprave; HGSS je u Zadru, na rivijeri Nina nema policijske postaje koja obavlja upravne postupke

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 125 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih	Komentar
--	----------

potencijala	
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	U Ninu je bilo 0,05% nezaposlenih tj. 45 osoba u 8.mj 2024 a u istom mjesecu na otoku Viru je bilo 48 nezaposlenih osoba ili 0,05%. Ovo su podaci za nezaposlene svih stupnjeva edukacije i profesija. Nezaposlenost u turizmu na području ove rivijere praktički ne postoji; Sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obradeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 126 Komunikacijske aktivnosti TZ Ninske rivijere

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ koriste web stranice i društvene mreže
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo je prosječno učinkovito, broj pratitelja i dijeljenje sadržaja su nezadovoljavajući; digitalno oglašavanje nije zapaženo
Offline aktivnosti	TZ tiskaju brošure i plakate te organizira događanja
Suradnji s trećim stranama	Suradnja je neredovita i ovisi događanjima i prigodama
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ bi mogle objavljivati streaming s događanja, na web-stranicama bi mogle biti aktualne vremenske prognoze i podaci o intenzitetu UV zračenja i čistoći mora na plažama

Mogućnosti marketinškog pozicioniranja u okviru komunikacije na regionalnoj i/ili nacionalnoj razini	Atrakcije koje su prikladne za promociju na nacionalnoj razini za sada ne postoje; TZ Nina bi mogla izraditi strategiju marketinga i brendiranja te osigurati potrebna financijska sredstva
--	---

Izvor: TZ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 127 Analiza destinacija koje su konkurencija Ninskoj rivijeri

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Pag i Ražanac
	Indirektna konkurencija	Destinacije u Grčkoj ili Turskoj
Benchmarking		Cijene na Pagu i u Ražancu su usporedive; broj dolazaka turista je viši na rivijeri Nina nego na konkurentskoj destinaciji Paga i Ražanca; kvaliteta smještaja je usporediva između ove dvije destinacije; Kvaliteta gastronomske ponude je bolja na konkurentskoj rivijeri; Destinacije u Grčkoj i Turskoj su nešto jeftinije; Broj dolazaka turista u indirektnu konkurenciju je veći; Brzina rasta turizma u Turskoj zabrinjava te Turska ima državnog avioprijevoznika koji ima od države subvencionirane letove; Razina ulaganja u kvalitetu smještaja i kvalitetu usluga zaostaje za indirektnom konkurencijom
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		Komunikacijske strategije konkurentskih rivijera su usporedive po načinu ali su uspješnije; Rivijera Nina ima usporedive segmente turista; nema razvijene segmentacije turista;

		Destinacija nastupa na sajmovima/turističkim burzama
Tržišni trendovi i inovacije		Destinacija treba ulagati u vodoopskrbu, odvodnju i uređaje za pročišćavanje; širokopojasna telekomunikacijska infrastruktura treba biti dostupnija i omogućiti širokopojasne mreže za prijenos podataka
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima	Analiza sociodemografskih obilježja turista	Trenutno je dostupno samo „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije; Agencija Hendal je provela istraživanje-opseg istraživanja i rezultati nisu dostupni u trenutku pripreme ovog dokumenta

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena je analiza stanja destinacije Ninska rivijera. Područje ima infrastrukturne probleme koji se rješavaju (npr. projekt aglomeracije i sl.). Prometna povezanost je vrlo dobra preko Zadra. Regionalne ceste koje povezuju Nin i Zadar su ljeti preopterećene prometom i to predstavlja veliki problem za lokalno stanovništvo i turiste. Vožnja biciklom po prometnicama ljeti je neugodna i rizična zbog gustog prometa.

Tijekom radionica je spomenuto da je ljeti povezanost Zadra s Ninskom rivijerom, Biogradskom rivijerom, Pagom i Starigradom Paklenicom otežana zbog gustog prometa te je kao rješenje sugerirana bolja povezanost autobusnim linijama kako bi se rasteretio promet. Prijevoz autobusom bi ljeti morao biti dostupan do kasnijih noćnih sati da se turisti mogu vratiti u JLS na rivijeri Nina.

Pristup telekomunikacijskim uslugama je svuda moguć. Prijem signala baznih stanica telekomunikacijskih operatera je svuda dostupan. Dijelovi grada Nina i susjednih općina

su pokriveni WiFi mrežom. Širina pojasa za komunikaciju podataka kroz javne telekomunikacijske mreže je uglavnom nezadovoljavajuća.

Zdravstvena skrb je dostupna preko ambulant DZ Zadarske županije, ordinacija liječnika obiteljske medicine te turističkih ambulanata tijekom sezone. Stanovništvo je ljubazno. Edukacija ljudskih potencijala je potrebna. Na rivijeri Nina je tijekom sezone puna zaposlenost u turizmu. Sezonalnost je problem. Poslodavci imaju problem sa zapošljavanjem educirane i motivirane radne snage. Profitabilnost turističkih usluga je na razini prosjeka u Zadarskoj županiji.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena.

Prema EUROSTAT-u sve priobalne županije u Hrvatskoj spadaju u skupinu koja ima najviši broj noćenja u turističkom smještaju u odnosu na 1000 lokalnih stanovnika⁶⁷. Izrazita sezonalnost turizma i na Ninskoj rivijeri koncentraciju dolazaka turista tijekom vrhunca ljetne turističke sezone čini još većim izazovom.

⁶⁷ Podaci za 2021. Primorsko-goranska županija 44.420,15; Ličko-senjska županija 50.562,09; **Zadarska županija 49.293,35**; Šibensko-kninska županija 44.779,5; Splitsko-dalmatinska županija 30.176,69; Istarska županija 103.136,85; Dubrovačko-neretvanska županija 38.346,02; **EUROSTAT za Zadarsku županiju za 2023. Navodi 60.282,71 noćenje na 1000 lokalnih stanovnika**

NUTS3 regije u Italiji koje su u istoj skupini s najviše noćenja na 1000 lokalnih stanovnika smatraju da imaju problem dostignute maksimalne razine turističke nosivosti te isti pokušavaju riješiti na razne načine: stimuliranjem boravka turista u manje turistički razvijenim dijelovima regije, produljenjem sezone (sve imaju problem sezonalnosti), ekonomskim destimuliranjem dolaska i boravka turista itd.

Uglavnom, ono što je vrlo sigurno je da je Ninska rivijera na rubu dostizanja maksimalne turističke nosivosti tijekom dva ljetna mjeseca kada boravi najviše turista.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za Ninsku rivijeru

- **Scenarij 1:** Preizgrađenost obale, sezonski pritisci, ovaj scenarij može uništiti lječilišni i krajobrazni potencijal
- **Scenarij 2:** Lječilišni turizam (blato), biciklističke rute, scenarij prikladan zbog osjetljivih ekosustava (npr. močvare).
- **Scenarij 3:** SPA-hoteli, rekreacijski centri
- **Scenarij 4:** Očuvanje prirodnih plaža i močvara (Natura 2000), scenarij prikladan zbog osjetljivih ekosustava (npr. močvare).

Ninska rivijera u scenariju nastavka trenutnog modela suočava se s degradacijom osjetljivih ekosustava, posebice močvara i prirodnih plaža, te prekomjernom gradnjom. Održivi scenarij predviđa razvoj lječilišnog turizma i daljnju valorizaciju kulturne baštine, dok investicijski model nosi rizik uniformiranosti i prostorne homogenizacije. Zaštitni model osigurava dugoročnu očuvanost prirodnih i kulturnih vrijednosti, ali uz manju kratkoročnu isplativost.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 4.

7. Zaključak i preporuke

Ninska rivijera bilježi rast u smještajnim kapacitetima, posebno u nekomercijalnom sektoru. Preporučuje se:

- Daljnja ulaganja u komunalnu infrastrukturu radi podrške povećanom turističkom prometu,
- Održavanje visoke kvalitete standarda javnih usluga,
- Planiranje prostornog razvoja kako bi se održala ravnoteža između turizma i lokalnih potreba.

Ove mjere osigurat će dugoročnu održivost i konkurentnost turističke ponude Ninske rivijere.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE OTOCI ZADARSKE ŽUPANIJE

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1.Otoci Zadarske županije – sagledavanje utjecaja turizma

Otoci Zadarske županije sve više postaju prostori apartmanizacije i sezonskog iskorištavanja, čime gube tradicionalne oblike života i identitet otočnih zajednica. Iako turizam nudi mogućnosti opstanka otočnih gospodarstava, on također stvara nepovratne prostorne promjene, posebice na otocima s ograničenom prometnom i komunalnom dostupnošću. Održiva budućnost otoka zahtijeva pažljivo upravljanje prostornim resursima, ulaganje u alternativne oblike turizma (eko, aktivni, kulturni, nautički), kao i jaču potporu otočnim zajednicama kako bi se ostvarilo zadržavanje stalnog stanovništva i postigla ravnoteža s posjetiteljima koji dolaze uglavnom tijekom

ljetnih mjeseci. Demografska ograničenja i trendovi su poseban problem ove prostorno-razvojne cjeline.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4. Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 128 Obavezni pokazatelji održivosti za otoke Zadarske županije

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	3930
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Vrlo mali
5	Broj organiziranih turističkih	2 (preporučuju se još 4)

	ambulanti	
6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	70%
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	7.899,9ha/13,4%/PP, posebni rezervat, zaštićeni krajobraz
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	50%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	30.613
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	10,3 dana
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH - 55 atrakcija; Na temelju

	atrakcija	Bioportala - 5 atrakcija
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	703

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Intenzitet turizma i prostorna gustoća

- 3.930 noćenja na 100 stanovnika u sezoni – vrlo visok intenzitet, iako niži od nekih kopnenih zona (npr. Ninska rivijera), ali značajan s obzirom na ograničenu infrastrukturu otoka.
- 703 noćenja po hektaru građevinskog područja – relativno umjerena prostorna gustoća (usporedbe radi, Nin ima >2.200).
- 10,3 dana prosječna duljina boravka – iznadprosječno, što pozitivno utječe na održivost.

Zaključak: Otoci imaju visok sezonski intenzitet ali i stabilniji obrazac boravka, što ih čini pogodnim za kvalitetniji turizam – uz uvjet odgovarajuće zaštite resursa.

2. Društveni učinci i percepcije

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: pozitivno.
- Zadovoljstvo turista: visoko, dio se rado vraća.

Zaključak: Lokalna zajednica i gosti još uvijek percipiraju turizam kao pozitivan, ali opterećenje može narasti ako se ne planira s obzirom na specifičnosti otoka (npr. prometna dostupnost, voda, otpad).

3. Dostupnost i zdravstvena sigurnost

- Pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom: vrlo niska – važno područje za unapređenje.
- Broj turističkih ambulanti: 2, a potrebno ih je 6 – nedostatna zdravstvena podrška u sezoni.

Zaključak: Otoci su nedovoljno pristupačni i nedovoljno zdravstveno opremljeni, što je posebno važno za destinacije koje privlače starije osobe i obitelji.

4. Potrošnja resursa i utjecaj na infrastrukturu

- Potrošnja vode po noćenju: 70% u odnosu na stanovnika – visoko, ali u skladu s prosjekom u županiji.
- Potrošnja električne energije po noćenju: 50% – značajno.
- Otpad: zabrinjavajuće s obzirom na otežan odvoz otpada.

Zaključak: Infrastruktura je ozbiljno opterećena, a upravljanje otpadom vjerojatno predstavlja jedan od najvećih izazova, iako nema službenih podataka.

5. Zaštićena područja i okoliš

- 13,4% ukupne površine pod zaštitom – uključuje park prirode, posebni rezervat i zaštićeni krajobraz.

Zaključak: Otoci imaju relativno visok udio zaštićenih područja, što je velika vrijednost, ali istovremeno i ograničenje koje traži precizno prostorno upravljanje i zoniranje turizma.

6. Klimatska otpornost i planiranje

- Županijski plan prilagodbe klimatskim promjenama postoji, ali nema naznake o lokalnim otočnim planovima.

Zaključak: Potrebna je lokalizacija klimatskih mjera, posebno u kontekstu oskudnosti resursa, erozije, suša i morske razine.

ZAVRŠNA OCJENA – Otoci Zadarske županije

Snage:

- Dug boravak turista – manji pritisak po danu
- Visoko zadovoljstvo lokalnog stanovništva i turista
- Visoka prirodna vrijednost i razmjerno očuvan prostor
- Udio zaštićenih područja kao temelj za održiv razvoj

Slabosti i rizici:

- Premalo zdravstvenih ambulanti za vršnu sezonu
- Niska pristupačnost za osobe s invaliditetom
- Nedostaju podaci o otpadu – jedan od ključnih problema
- Potrošnja vode i energije značajna – otoci su ranjiviji na nestašice
- Nedostatak lokalnih klimatskih i infrastrukturnih strategija

Preporučene mjere:

1. Uvođenje specifičnih planova za svaki otok (npr. prema broju ležajeva, nosivim kapacitetima i vodnoj dostupnosti).
2. Unaprijediti pristupačnost i zdravstvenu sigurnost.
3. Sustavno pratiti i javno objavljivati podatke o otpadu i vršnim opterećenjima.
4. Razvijati turizam temeljen na prirodi i lokalnoj baštini, uz kontrolu smještajnog širenja.
5. Uključiti lokalne zajednice i otočne općine u donošenje odluka o turizmu.

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su pokazatelji prihvatnog kapaciteta za otoke Zadarske županije.

Tablica 129 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za otoke Zadarske županije

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Otoci ZŽ	149,41	144,62	148,86	152,26	155,76
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Otoci ZŽ	133,85	143,54	155,49	160,75	170,36
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Otoci ZŽ	1,13	1,14	1,16	1,21	1,21
Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m ² građevinskog područja naselja	Otoci ZŽ	0,095	0,092	0,093	0,094	0,097
Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Otoci ZŽ	Komercijalni: 15% Nekomercijalni: 48% Objekti u domaćinstvu:	Komercijalni: 15% Nekomercijalni: 49% Objekti u domaćinstvu:	Komercijalni: 16% Nekomercijalni: 50% Objekti u domaćinstvu:	Komercijalni: 16% Nekomercijalni: 49% Objekti u domaćinstvu:	Komercijalni: 16% Nekomercijalni: 50% Objekti u domaćinstvu:

				36%	35%	35%	35%	34%
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog, turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Otoci ZŽ	1,61	1,40	1,58	1,66	1,60
Parametar_7	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/ definiranim zonama	Otoci ZŽ	19,25	19,5	19,5	19,75	20
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Otoci ZŽ	80	81	84	87	90
Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujanj u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj	Otoci ZŽ	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća

		relevantan)						
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupaću u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Otoci ZŽ	4,3	4,0	4,0	4,0	4,0
Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanica- ma na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Otoci ZŽ					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Otoci ZŽ					
Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju	Otoci ZŽ	47,8%	48,9%	49,8%	50,6%	54,6%

		stambenih jedinica						
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Otoci ZŽ					
Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Otoci ZŽ					
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Otoci ZŽ					

Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Otoci ZŽ	56%	54%	54%	55%	55%
Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Otoci ZŽ					
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Otoci ZŽ					
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Otoci ZŽ					
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Otoci ZŽ					

Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Otoci ZŽ	10.766	10.766	10.416	10.416	10.416
Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Otoci ZŽ	149	188	150	152	165

Napomena: Parametar_23 je godišnji prosjek nezaposlenih prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i prostorna opterećenost

- Komercijalni + kuće/stanovi za odmor: porast s 149 → 156 kreveta na 100 stanovnika (2019.–2023.).
- Nekomercijalni smještaj: kontinuirani rast s 134 → 170 kreveta/100 stanovnika – vrlo visok udio.
- Omjer smještajnih objekata za odmor u odnosu na stalne stanove: 1,21 – više objekata za turizam nego za stalno stanovanje.
- Gustoća kapaciteta (na 100 m² građevinskog područja): stabilno oko 0,097 – umjereno, ali rastuće.
- Struktura: samo 15–16% komercijalnog smještaja, 50% nekomercijalnog, 34% objekti u domaćinstvu.

Zaključak: Otoci su izrazito orijentirani na privatni i neformalni turizam, uz sve veći udio turističke izgrađenosti. Komercijalni smještaj nije u fokusu, što otežava kontrolu kvalitete i opterećuje infrastrukturu.

2. Intenzitet turizma i atrakcijska ponuda

- Intenzitet u vršnoj sezoni: oko 1,6 turista po stanovniku – srednje visoka vrijednost.
- Atrakcije: rast s 19,25 → 20, skroman, ali stabilan.
- Ugostiteljstvo: porast s 80 → 90 objekata – pozitivan razvoj.
- Kvaliteta mora: stalno odlična.
- Površina plaže po kupacu: minimalno 4 m² – još prihvatljivo, ali blizu donje granice na lokaciji jedne općine.

Zaključak: Otočna ponuda se postupno poboljšava, ali pritisak turista je sve veći. Ključni resursi (more, plaže) još su očuvani, ali rast broja objekata zahtijeva prostornu kontrolu.

3. Promjena prostorne namjene

- Turističke jedinice (u % od svih stanova): s 47,8% (2019.) na 54,6% (2023.)
 - Prelazak psihološke granice od 50% znači da turistička funkcija dominira nad stambenom.

Zaključak: Otoci doživljavaju turistifikaciju stambenog fonda, s mogućim posljedicama za cijene stanovanja, demografiju i kvalitetu života lokalnog stanovništva.

4. Komunalna infrastruktura i okoliš

- Potrošnja električne energije u sezoni: stabilno visoka – oko 55%, što ukazuje na značajan sezonski pritisak.
- Podaci o vodi, otpadu, održavanju: nedostaju – veliki problem za otočne sustave koji ovise o opskrbi s kopna.

Zaključak: Električna mreža trpi sezonski pritisak, dok kritični podaci o vodi i otpadu izostaju, što onemogućuje kvalitetno upravljanje održivošću.

5. Prometna infrastruktura

- Podaci o prometu i parkiranju: nedostaju, a otoci su osjetljivi na prometne čepove i ograničeni broj pristupnih pravaca (pristaništa, trajekti).

Zaključak: Nedostatak prometnih podataka na otocima predstavlja veliki upravljački rizik, osobito tijekom vrhunca sezone i na lokacijama s ograničenim prometnim rješenjima.

6. Stanovništvo i radna snaga

- Pad broja stanovnika: s 10.766 (2019.) → 10.416 (2023.)
- Raspoloživost radne snage (radne dozvole): blago raste, ali na niskim razinama (149 → 165)

Zaključak: Otoci gube stalno stanovništvo, dok se ne stvara dovoljno radnih mjesta u turizmu da bi to kompenziralo – rizik od depopulacije i sezonske ovisnosti.

ZAVRŠNA OCJENA – Otoci Zadarske županije

Snage:

- Visoka kakvoća mora i prirodnog okoliša
- Rastuća ugostiteljska i atrakcijska ponuda
- Stabilna turistička potražnja i duže trajanje boravka

Slabosti i rizici:

- Dominacija nekomercijalnog smještaja – niska kontrola kvalitete
- Više turističkih nego stambenih jedinica – stambena funkcija potisnuta
- Demografski pad i ovisnost o sezonskoj radnoj snazi

Preporuke za upravljanje kapacitetima:

1. Uvesti gornje pragove za nekomercijalni smještaj po otoku/općini
2. Jačati komunalnu infrastrukturu – posebno za otpad i vodu
3. Osigurati očuvanje preostalih stambenih zona kroz prostorne planove
4. Smanjiti turistički rast u zonama s visokim udjelom turističkih jedinica
5. Uspostaviti sustav kontinuiranog praćenja nosivog kapaciteta (indikatori + GIS)

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj na otocima Zadarske županije

Tablica 130 Smještaj na analiziranom području otoka Zadarske županije

Naziv objekta	Tip smještaja
Hoteli	7 hotela raznih kategorija
Privatni smještaj	198 objekata sa sobama i apartmanima
Pansioni	1 objekt
Kampovi	8 kampova

Izvor: TZ, web stranice TZ, istraživanje na internetu, obilazak lokacija

4.3.1.2. Ugostiteljstvo na otocima Zadarske županije

Tablica 131 Ugostiteljstvo na analiziranom području otoka Zadarske županije

Naziv objekta	Vrsta usluge
Restoran	24
Konoba	14
Bistro	4
Fast food	3

Izvor: TZ, web stranice TZ, istraživanje na internetu, obilazak lokacija

4.3.1.3. Turističke usluge na otocima Zadarske županije

Tablica 132 Dostupne turističke usluge na otocima Zadarske županije

Dostupne usluge	
Smještaj	Smještaj u hotelima i objektima raznih kategorija
Usluge turističkih agencija	Izleti
Prijevoz i logistika	Izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Najam kajaka, sportske aktivnosti, biciklističke ture, kajakarenje, ribolov.
Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi i degustacije lokalnih specijaliteta.
Suvenirnice	Prodaja rukotvorina, suvenira, autohtonih proizvoda
Trgovine prehrambenim	Supermarketi i male trgovine za osnovne potrepštine.

proizvodima	
Zdravstvene usluge	Psihijatrijska bolnica Ugljan, ordinacije obiteljske medicine, rijetke ljekarne.
Wellness i spa centri	Masaže, sauna i relaksacijski tretmani u dva hotela
Noćni život i zabava	Kafići, barovi
Informativni centri	Uredi TZ
Banke i mjenjačnice	Rijetke poslovnice, bankomati
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parkirališta, tri stanice za punjenje električnih vozila.
Benzinske postaje	Dostupne na većim otocima

Izvor: TZ, web stranice TZ, istraživanje na internetu, obilazak lokacija

Mali dio usluga je dostupan cijele godine.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova otoka Zadarske županije – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Otoci su specifična područja čiji su način života i uvjeti u prošlim vremenima ostavili tragove u bogatoj kulturno-povijesnoj baštini. Ova baština pruža vrijedan uvid u prošlost te predstavlja potencijal za turističku valorizaciju. U tablici koja slijedi prikazan je popis zaštićene kulturno-povijesne baštine otoka Zadarske županije. Ovaj popis ključan je za procjenu podobnosti pojedinih lokaliteta i spomenika za uključivanje u turističku ponudu.

Turistička valorizacija ovih lokaliteta zahtijeva analizu njihove dostupnosti, očuvanosti, interpretativnog potencijala te atraktivnosti za različite skupine posjetitelja. Jasno definirani planovi zaštite i promocije mogu osigurati održivo korištenje baštine u turizmu, uz očuvanje autentičnosti i povijesne vrijednosti.

Tablica 133 Kulturno-povijesna baština otoka Zadarske županije

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Kulturno-povijesna cjelina Neviđane	Neviđane	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Otok Ričul	Pašman	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci velikog antičkog mola s	Kraj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

bogatim kulturnim slojem u okolini			
Ostaci antičke submarine arhitekture s pokretnim nalazima u okolini	Pašman	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci antičkog pristaništa	Nevidane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci rimskih građevina i ostaci okolne rimske keramike	Nevidane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Antičko pristanište	Pašman	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološka zona Muline	Ugljan	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Pećina Vlakno	Savar	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jeronima	Kukljica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Kuzme i Damjana	Banj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka	Pašman	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Hipolita i Kasijana	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Ivana	Sali	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci crkve sv. Viktora na položaju Citorij	Sali	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva i samostan sv. Mihovila	Zaglav	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Utvrda Pustograd	Tkon	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Veliki tor (Ugrinići)	Ugrinić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	Ošljak	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan i crkva sv. Jeronima	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma	Preko	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ljetnikovac obitelji Lantana	Sutomišćica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ljetnikovac obitelji Califfi (Brčića dvor)	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Roka	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Talijanski logor	Ugljan	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro

Samostan sv. Duje	Kraj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Samostan sv. Kuzme i Damjana	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Ljetnikovac Dražić	Kali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana	Preko	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Tvrđava sv. Mihovila	Poljana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan sv. Pavla	Preko	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Petricioli	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kaštel Guerini i crkvice sv. Nikole	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Pelegrina	Savar	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Vrgada	Ugljan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Rančić	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Luke	Ždrelac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Sniga	Kukljica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća De Ponte	Lukoran	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Glazbena praksa Tovareća mužika	Sali	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Tome apostola	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicijski godišnji običaj neviska koleda	Nevidane	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe Žalosne	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Antuna opata	Tkon	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mlin - „Magazin“	Nevidane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Svjetonik Sestrica Vela - Tajer	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ante Padovanskog	Mrljane	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro

Ostaci kasnoantičkog objekta na lokalitetu Kampus-Mirine na otočiću Utran	Brbinj	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Mirine	Ugljan	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Rodna kuća Petra Lorinija	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stambeno-gospodarski sklop obitelji Gverini na otoku Lavdari	Sali	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Gospe od Ružarija na mjesnom groblju	Preko	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Jadranska marijanska maritimna hodočašća	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Poljana	Tkon	Arheologija	Preventivno zaštićeno kulturno dobro
Novovjekovni brodolom	Tkon	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Umijeće suhozidne gradnje	Tkon	Nematerijalno kulturno dobro	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća De Ponte	Lukoran	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije 2023., Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, TZ na otocima Zadarske županije

Kultura života i rada

Kultura života i rada na otocima Zadarske županije odražava skroman otočni način života usmjeren na poljoprivredu i ribarstvo. U poljoprivredi dominira uzgoj maslina, vinove loze i povrća za osobne potrebe. U stočarstvu prevladava uzgoj ovaca, koza i peradi za potrebe obitelji. Umijeće suhozidne gradnje, koje je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro, dodatno ističe važnost tradicije u oblikovanju krajolika i očuvanju autohtonog načina života.

Tradicionalna arhitektura temelji se na upotrebi kamena, a tipična otočna kuća je katnica s konobom, prostorijom za dnevni boravak i kuhinjom u prizemlju te spavaćim sobama na katu. Kuća Petricioli u Salima i Kuća De Ponte u Lukoranu primjeri su povijesne stambene arhitekture koja svjedoči o životnom stilu otočnog stanovništva. Gusterne za prikupljanje kišnice i suhozidi koji odvajaju polja također su karakteristični objekti.

Narodna nošnja ugljansko-pašmanske otočne skupine ne razlikuje se značajno od ostalih otoka Zadarske županije (izuzetak je otok Pag). Žensku nošnju čine fuštan (suknja s prslučićem), tkanica (kanica) te pregača (traversa), dok se na glavi nosi bijela marama.

Mušku nošnju karakteriziraju modre suknene hlače, platnena košulja, krožat (sukneni prsluk) i koporan (kratki kaput), a glavu prekriva suknena konična kapa.

Posebnost ovog područja je tradicija izrade siknica (niskih košarica od tankog drveta i pletenog sita) te sprta (košara pletenih od pruća). Ova tradicija ima potencijal za uključivanje u edukativno-turističku ponudu. Tradicionalni ples i pjesma, koje njeguju kulturno-umjetnička društva, često su uključeni u turističke manifestacije, poput očuvane glazbene prakse Tovareće mužike, koja je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro.

Otoci Zadarske županije, imaju dugu tradiciju turizma i ugostiteljstva. Smještajni kapaciteti uključuju apartmane, kuće za odmor, još uvijek malobrojne hotele te marine i sidrišta za nautičare. Mnoge uređene plaže, poput plaže Sabuša i plaže Jaz, obogaćuju turističku ponudu, a prirodna okruženja pružaju mogućnosti za opuštanje i aktivnosti na otvorenom.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Ugljansko-pašmansku otočnu skupinu čine posebnom crkveni redovi i njihovi samostani. Na Pašmanu se nalazi benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana u Čokovcu. Ovaj samostan je poznato glagoljaško središte koje posjećuju znanstvenici i turisti. Franjevački samostan sv. Duje u mjestu Kraj također ima značajnu povijesnu i kulturnu ulogu, čuvajući rukopise, knjige, crkveno posuđe, umjetnine i arheološke relikte. Ovaj samostan, koji je i kulturno dobro, služi i kao mjesto odmora za katoličke organizacije i karitativne ustanove.

Na otoku Ugljanu, na otočiću Školjić pored Preka, nalazi se franjevački samostan sv. Pavla pustinjaka, gdje se održavaju duhovne vježbe i škola hrvatskog jezika za djecu iseljenika. U mjestu Ugljan smješten je franjevački samostan i crkva sv. Jeronima, koji čuva bogatu povijest i umjetničke zbirke. Ljetnikovac obitelji Lantana u Sutomišćici i ljetnikovac obitelji Califfi u Ugljanu dodatno doprinose povijesnoj važnosti ovog prostora.

Znamenita povijesna mjesta na ovim otocima uključuju Tvrđavu sv. Mihovila u Poljani i Veliki tor u Ugrinićima, koji su povijesni lokaliteti značajni za razumijevanje vojnih i obrambenih struktura prošlih stoljeća. Povijesni tragovi vidljivi su i u arheološkim lokalitetima poput Pećine Vlakno u Savru i Utvrde Pustograd u Tkonskom kanalu, koji pružaju uvid u bogatu prošlost ovog područja.

Manifestacije

Kulturne, zabavne i sportske manifestacije na otocima Zadarske županije pretežno se održavaju tijekom ljetnih mjeseci, povodom svetkovina zaštitnika određenih otočnih mjesta ili kao dio programa za obogaćivanje ljetne turističke sezone.

Među najpoznatijim ljetnim manifestacijama izdvajaju se:

- Preška legrica – održava se u mjestu Preko na otoku Ugljanu. Tijekom ove manifestacije organiziraju se tradicionalne ljetne igre, a manifestacija završava bogatim glazbenim i zabavnim programom.
- Fešta Gospe od Sniga – u Kukljici na otoku Ugljanu održava se svake godine 5. kolovoza na blagdan Gospe Snježne. Ovo je tradicionalna procesija brodovima koji prenose kip Gospe Snježne iz župne crkve sv. Pavla do zavjetne kapelice Gospe Snježne, gdje je prema predaji 1514. godine usred ljeta pao snijeg.
- Kualjske ribarske noći – u Kalima na otoku Ugljanu je manifestacija koja promovira ribarsku tradiciju. Tijekom kolovoza održavaju se multimedijalne izložbe, demonstracije ribarskih vještina, izložbe slika i maketa ribarskih brodova, sajam ribarske opreme, pripremanje i degustacije ribljih specijaliteta.
- Šetemoni ugljonskih guštov – u mjestu Ugljan održava se manifestacija koja uključuje brojne izložbe, večeri folklor, ribarske fešte, koncerte klasične i zabavne glazbe te sportske turnire.
- Škraping Pašman – zimska međunarodna trekking utrka na otoku Pašmanu dobila je naziv po oštrom kamenju – škrapama. Utrka uključuje penjanje, trčanje i snalaženje u prirodi te je popraćena bogatim zabavnim programom i sajmom otočnih proizvoda.

Iako su ove manifestacije prepoznate, većina ih se održava ljeti. Kako bi se produžila sezona, potrebno je osmisliti, organizirati i promovirati nove manifestacije koje bi privukle posjetitelje izvan glavne ljetne sezone.

Tablica 134 Manifestacije na otocima Zadarske županije

Događaji	
Preko	Preška legrica
Kukljica	fešta Gospe od Sniga
Kali	Kualjske ribarske noći

Ugljan	Šetemoni ugljonskih guštov - ŠUG festival
Tkon	Škraping Pašma
Sali	Saljske užance
Sali	Trke tovarov
Prirodne atrakcije	
Kornati	NP Kornati
Dugi otok	PP Telašćica
Dugi otok	slano jezero Mir
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta
otok Ugljan	penjalište Željina litica
	biciklističke i pješačke staze
	jedriličarske regate s međunarodnim sudjelovanjem
otok Ugljan	Lovište Ugljan
	“Big Game Fishing” - mogućnost lova na tune kroz organizirano natjecanje
Zabavne atrakcije	
	radionice suhozidne gradnje
	edukacije o maslinarstvu
	radionice o izradi niskih košarica od tankog drveta i pletenog sita “siknica” i o izradi “sprta”
	edukaciju o etnologiji
	edukacije o proizvodnji sira

Izvor: TZ Preko, TZ Tkon, TZ Kali, TZ Sali, TZ Kukljica, TZ Pašman

Kulturne i vjerske ustanove

Većina kulturnih i vjerskih ustanova od regionalne važnosti smještena je u Zadru, središtu županije i najposjećenijem turističkom odredištu. Na području otoka Zadarske županije djeluju uglavnom ustanove lokalne važnosti. Kratka turistička sezona i relativno mali broj posjetitelja ograničavaju mogućnosti razvoja i modernizacije poslovanja ovih ustanova.

Uz ranije spomenute samostane kao što su benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana u Čokovcu, franjevački samostan sv. Duje u Kraju te franjevački samostani sv. Pavla i sv. Jeronima na Ugljanu, značajan dio kulturnih aktivnosti odvija se u prostorima mjesnih odbora i općinskih vijećnica zbog nedostatka adekvatnih prostora. Većina kulturnih događanja organizira se na otvorenim prostorima, poput trgova, ispred crkava ili na povijesnim lokalitetima.

Kulturne i vjerske ustanove čuvaju vrijedno kulturno nasljeđe otočnog područja i predstavljaju važne subjekte turističkog razvoja. Međutim, zbog ograničenih financijskih sredstava, kvaliteta turističke ponude ovih ustanova često ne odgovara njihovom potencijalu.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Otoci Zadarske županije pružaju sportsko-rekreacijsku infrastrukturu koja uglavnom zadovoljava potrebe aktivnog odmora turista. Osim igrališta za mali nogomet, košarku, odbojku i bočališta, koja uglavnom koristi lokalno stanovništvo, turističku ponudu dodatno nadopunjuju teniski tereni, lokaliteti za ronjenje sa školama ronjenja i organiziranim ronilačkim turama, te mogućnosti najma pedalina, sandolina, kajaka i drugih rekvizita.

Atraktivne biciklističke i pješačke staze presijecaju otoke Ugljan, Pašman i Dugi otok, a neke od njih koriste se i za avanturističku utrku Škraping. Na otoku Ugljanu, u blizini vrha Sv. Mihovil, nalazi se penjalište Željina litica s brojnim penjačkim smjerovima koji su dostupni tijekom cijele godine zbog povoljne klime.

Na otocima Zadarske županije ima nekoliko marina, vezova i sidrišta koja omogućuju siguran privez nautičarima. Tijekom godine sportska društva i udruge građana organiziraju jedriličarske regate, čime dodatno obogaćuju turističku ponudu. Posebno je popularan organizirani lov na tune i sabljarke (engl. Big Game Fishing).

Atrakcije zbog atrakcija

Jedina značajna kategorija "atrakcija zbog atrakcije" odnosi se na izletničke brodove koji tijekom ljetne turističke sezone vode turiste u obilazak Nacionalnog parka Kornati i Parka prirode Telašćica.

Turističke paraatrakcije

Veći otoci ima razvijenu cestovnu mrežu, a svi su otoci povezani trajektnim i/ili brodskim vezama.

Gospodarski sadržaji koji zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva i turista na većim otocima uključuju:

- Trgovine prehrambenih i drugih proizvoda,
- Pekare,
- Ugostiteljske objekte,
- Suvenirnice,
- Benzinske crpke,
- Ljekarne.

Osnovna zdravstvena skrb pruža se u otočnim ambulantama i ordinacijama obiteljske medicine, dok se za složenije zdravstvene probleme bolesnici prevoze u Opću bolnicu Zadar specijaliziranim plovilima hitne pomoći ili helikopterom.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova otoka Zadarske županije – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Obale otoka Zadarske županije vrlo su razvedene, a pravac pružanja otoka i morskih kanala koji ih okružuju čini ovu otočnu skupinu tipičnim primjerom dalmatinskog tipa obale. Geomorfološku cjelinu s otokom Ugljanom čine brojni otočići i hridi u Zadarskom i Srednjem kanalu, uključujući Jidulu, Galovac (Školjić), Ošljak, Mišnjak, Školjić, Veli Školj, Golac, Bisage, Po Hliba i Karantunić.

Posebno se ističu uvale kao što su Muline, Pavlešina, Prtljug, Željina, Svitla, Vela Lamjana, Mala Lamjana, Sabušica, Batalaža, Luka Ugljan, Činta, Vela i Mala Frnaža, Lukoran Veli, Sutomišćica, Luka Preko, Luka Kali, Gnojišća, Luka Kukljica i uvala Ždrelašćica. Mnoge od ovih uvala prepoznatljive su i po atraktivnim plažama koje privlače turiste. Na primjer, plaža u uvali Sabuša je uređena mjesna plaža s popločanim betonskim sunčalištem i prirodnim morskim žalom, dok je plaža u uvali Batalaža šljunčana i betonirana plaža, idealna za obitelji s djecom.

Reljef otoka Ugljana obuhvaća uzvišenja koja se ne izdvajaju značajno od ostalih u zadarskom arhipelagu. Najviši vrhovi su Šćah (286,1 m), Sv. Mihovil (263 m), Vela Glava

(235 m), Kobiljak (199,5 m), Fratar (183 m) i Govelac (206,8 m). Vidikovac na brdu Sv. Mihovil posebno je atraktivan zahvaljujući ostacima srednjovjekovne venecijanske utvrde. Mikro reljefni oblici, kao što su suhodoline (drage, kanali, manje vododerine i bujičnjaci), ponikve te špilje (Vela Karinja jama, Pećina kod Ugljana, Pećina iznad uvale Željina i Svitla, Pećina kod Lukorana te Vela i Mala pećina podno vrha Kobiljak), svjedoče o fluviokrškim procesima koji su oblikovali područje. Posebno je značajna plaža Jaz, glavna mjesna plaža koja je uređena kao pješčana plaža s ugostiteljskim i sportskim sadržajima te pristupom za osobe s posebnim potrebama.

Dugi otok je najveći (114 km²) i najduži otok (44,4 km) Zadarske županije. Glavna geomorfološka karakteristika otoka je krški tip reljefa temeljen na karbonatnoj litološkoj osnovi. Geološki sastav čine vapnenci i dolomiti, koji su oblikovani krškim i fluviokrškim procesima, stvarajući razne egzokrške i endokrške oblike reljefa.

Obalna crta Dugog otoka jedna je od najrazvedenijih na istočnoj obali Jadrana s indeksom razvedenosti 4,5. Na oblikovanje obale, posebno na jugozapadnoj strani izloženoj pučinskim vjetrovima, značajno je utjecala abrazija. Zbog geomorfoloških specifičnosti, južni dio otoka, uključujući šire područje uvale Telašćica, zaštićen je statusom parka prirode.

Osnovno obilježje reljefa otoka Pašmana je geološka os u smjeru dalmatinskog pravca pružanja. Prirodna cjelina otoka dijeli se na dvije prostorne zone: jugozapadni (JZ) i sjeveroistočni (SI) dio. JZ dio karakterizira veća nadmorska visina i krševitost glavnog vapnenačkog bila, dok su obale strme i nepristupačne. SI dio, s trošnijom dolomitnom podlogom, ima blaži reljef i pitomije obale. Ova zona, s manje izraženim krškim oblicima i plodnijim tlima, pogodnija je za poljoprivredu. Na SI dijelu nalazi se i popularna plaža Mrljane, djelomično uređena pješčana plaža koja je omiljena među lokalnim stanovništvom i turistima.

Glavnina JZ dijela općine Pašman ima vapnenački sastav, dok su najstarije naslage dolomitne, smještene na SI dijelu otoka. Veća trošnost i sposobnost apsorpcije vode dolomita omogućuje stvaranje plodnih tala poput crvenice i smeđih tala, čime je omogućen agrarni razvoj i naseljavanje. Strme padine obaju otoka pregrađene su suhozidima (mocirama), što je omogućilo terasiranje terena i prilagodbu za uzgoj maslina i vinove loze. Među poznatim plažama, ističe se plaža Pašman, koja uključuje dvije uređene pješčane plaže, kao i plaža Kraj, također uređena pješčana plaža pogodna za obitelji.

Ugljansko-Pašmanska otočna skupina ima brojne prirodne, uređene i neuređene plaže koje čine značajan dio turističke ponude. Primjeri uključuju plažu Brgačelj, šljunčanu

uređenu plažu, plažu u uvali Suha, koja je divlja kombinacija pješčane, šljunčane i kamenite plaže, te plažu Veli Rat, divlju pješčanu plažu koja je pogodna za ljubitelje prirode i mirnijeg odmora.

Morski arhipelag koji okružuje ovu otočnu skupinu vrlo je atraktivan za nautički turizam, koji je bitan dio turističke ponude prostorno-razvojne cjeline. Brojne plaže, od prirodnih i divljih do potpuno uređenih, pružaju raznolikost posjetiteljima svih preferencija i dodatno podižu atraktivnost ovog područja.

Tablica 135 Plaže na Ugljanu, Pašmanu i Dugom otoku

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Općina Preko, Preko	Plaža Jaz	Uređena pješčana plaža
	Plaža sv. Ante - Parapet	Prirodna plaža
	Plaža Otočić Galevac	Prirodna plaža
	Plaža Bilišće	Šljunčana plaža
	Plaža Magazin	Prirodna plaža
	Plaža uvala Svitla	Prirodna plaža
Poljana	Plaža uvala Željina	Prirodna plaža
	Plaža sv. Petar	Kamenita plaža/betonirana plaža
	Plaža Čerenac	Šljunčana plaža
Lukoran	Plaža Centrala	Šljunčana plaža
	Plaža Punta	Prirodna plaža
	Plaža Burel	Prirodna plaža
	Plaža Rivica	Prirodna plaža
Mali Lukoran	Plaža Prtljug	Kamenita i šljunčana plaža
	Plaža Centar	Prirodna plaža
	Plaža Morovica	Prirodna plaža
Sutomišćica	Plaža Ploča	Kamenita i pješčana plaža
	Plaža Riva	Kamenita plaža
	Plaža Bililo	Kamenita plaža
Ugljan	Plaža Špilić	Pješčana plaža
	Plaža Mostir	Uređena pješčana i betonirana plaža
	Plaža Južna luka	Uređena pješčana i betonirana plaža
	Plaža Suha	Divlja pješčana, šljunčana i kamenita plaža
	Plaža u uvali Ćinta	Uređena kamenita plaža
	Plaža Centar	Uređena betonirana plaža
	Plaža hotela Ugljan	Uređena betonirana i popločana plaža
	Plaža Ritam	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Čeprija	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža uvala Batalaža	Uređena šljunčana i betonirana plaža
	Plaža uvala Sušica	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža uvala Skrača	Uređena betonirana i pješčana plaža

	Plaža uvala Pavlešina	Betonirana i šljunčana plaža
	Plaža uvala Jankova	Divlja šljunčana plaža
	Plaža uvala Lučica	Divlja šljunčana plaža
Općina Kali	Plaža u uvali Mala Lamjana	Prirodna plaža
	Plaža Batalaža	Kamenita plaža
	Plaža Mul	Kamenita plaža
	Plaža Kaštel	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Muline	Uređena betonirana i šljunčana plaža
	Plaža Brgačelj	Šljunčana uređena plaža
Općina Kukljica	Plaža Sabuša	Uređena mjesna plaža s popločanim betonskim sunčalištem i prirodnim morskim žalom
	Plaža u uvali Kostanj	Prirodna plaža
	Plaža Gnojšica	Šljunčana
	Plaža Jelenica	Naturistička plaža
	Plaža zelena punta - sjever	Betonska
	Plaža zelena punta - jug	Betonska
	Plaža blato	Prirodna
	Plaža velika Sabuša	Pjeskovita
	Plaža Maževica	Prirodna
	Plaža Mala Sabuša	Uređena betonirana i pješčana plaža
Općina Pašman, Ždrelac	Plaža Ždrelac	Uređena pješčana plaža
Banj	Plaža Banj	Uređena pješčana plaža
Dobro Poljana	Plaža Dobro Poljana	Uređena pješčana plaža
Nevidane	Plaža Nevidane	Uređena pješčana plaža
Mrljane	Plaža Mrljane	Djelomično uređena pješčana plaža
Pašman	Plaža Pašman	Dvije uređene pješčane plaže
Kraj	Plaža Kraj	Uređena pješčana plaža
Općina Tkon	Plaža Vruljica	Prirodna plaža
	Plaža Južnja	Uređena pješčana plaža
	Plaža Ugrinić	Uređena pješčana plaža
	Plaža Mrvisko	Uređena pješčana plaža
	Plaža Studenac	Prirodna plaža
	Plaža Poljane	Prirodna plaža
	Plaža Bartovica	Prirodna plaža
	Plaža Sovinje	Prirodna plaža
Općina Sali (SZ obala Dugog otoka)	Plaža Sakarun	Uređena pješčana plaža
Dragove	Plaža Veli žal	Divlja pješčana plaža
Veli rat	Plaža Veli Rat svjetionik	Divlja pješčana plaža
PP Telaščica	Plaža Čušćica	Divlja pješčana plaža
	Plaža Lojišće	Divlja pješčana plaža
Sali	Plaža Sali	Šljunčana s betonskim dijelovima

	Plaža Zaglav	Šljunčana plaža
	Plaža Žman	Šljunčana i kamena plaža
	Plaža Luka	Šljunčana plaža
	Plaža Savar	Kamena plaža s betonskim platoima
	Plaža Bribinj	Šljunčana i kamena plaža
	Plaža Dragove	Kamena i šljunčana plaža
	Plaža Zverinac	Šljunčana i kamena plaža
	Plaža Božava	Šljunčana plaža s betonskim dijelovima
	Plaža Veli Rat	Pješćana plaža
	Plaža Verunić	Kamena plaža

Izvor: TZ Preko, TZ Tkon, TZ Kali, TZ Sali, TZ Kukljica, TZ Pašman

Klima

Otoci Zadarske županije, karakterizirani su sredozemnom klimom s vrućim ljetima (Csa tip klime prema Köppenovoj klasifikaciji) (Šegota, Filipčić, 2003.). Područje ove otočne skupine ima topla, suha ljeta i blage, kišovite zime, što su tipična obilježja mediteranske klime (Magaš, 1996.). Ugodna otočna klima omogućuje gotovo cjelogodišnji boravak na otvorenim prostorima. Povoljni klimatski uvjeti pozitivno djeluju na zdravlje i raspoloženje, što čini ovo područje privlačnim za turiste starije životne dobi iz hladnijih dijelova Europe.

Voda

Toplo i besprijeorno čisto more koje okružuje otoke idealno je za ljetne kupališne aktivnosti i nautički turizam. Prirodna sidrišta i zaštićene uvale privlače kako domaće, tako i strane nautičare. Zahvaljujući morskim strujama, ovo područje obiluje ribom i morskim plodovima, a u blizini otoka na otvorenom moru smještene su uzgajališta riba i školjkaša. Spomenuta uzgajališta riba se mogu pretvoriti u atrakciju za turiste koji ih mogu organizirano posjećivati.

Podzemne vodene akumulacije na ovom području pretežno su boćate, dok su slatkovodni izvori rijetki. Stanovnici otoka Ugljana i dijela otoka Pašmana koriste razvijenu vodoopskrbnu mrežu, dok se u dijelovima bez vodovodne infrastrukture voda osigurava iz cisterni, bunara i rijetkih prirodnih izvorišta. Dio otoka dobiva vodu koja se doprema brodovima vodonoscima. Dugi otok ima nedovoljno razvijen vodoopskrbni sustav. Na svim otocima su sustavi odvodnje nedovoljno razvijeni.

Biljni svijet

Prirodnu vegetaciju ugljansko-pašmanske otočne skupine čine šume hrasta crnike s brojnim vrstama poput planike, zelenike, smrdljike, tršlje, lemprike, ružmarina, lovora, mirte i drugih tipičnih mediteranskih biljaka. Također su prisutni četinarski šumarci s alepskim i primorskim borom, čempresima i pinijama te pašnjaci. Kultivirana vegetacija uključuje maslinike, vinograde, voćnjake i povrtnjake, ograđene suhozidima. Nažalost, zbog deruralizacije i depopulacije, značajan dio poljoprivrednih površina danas je zapušten.

Prirodnu vegetaciju otočne skupine karakteriziraju šume hrasta crnike, popraćene raznim pratećim biljnim vrstama poput planike, zelenike, smrdljike, tršlje, lemprike, smrče, pukinje, maslinice, ružmarina, lovora, mirte, konopljike, nara, brnistre, oštrike, rogača, kruške, trnovače, šibike, velikog vrijesa, raznih tetivki, šparožine i drugih. Uz to, prisutni su i četinarski šumarci sastavljeni od alepskog i primorskog bora, čempresa i pinije, kao i pašnjaci.

Životinjski svijet

Otočna fauna nije dovoljno istražena. Pretpostavlja se da na ovom području nema ugroženih vrsta. Od divljači na otocima postoje populacije muflona, divljih svinja, fazana, jarebica kamenjarki, zečeva, divljih kunića i drugih manjih vrsta poput prepelica i jarebica. Zbog dopuštenog lova postoji potencijal za razvoj lovnog turizma.

Podmorje otoka bogato je ribom⁶⁸ i školjkama, dok su posebno značajna staništa morske cvjetnice posidonije (*Posidonia oceanica*), koja su među biološki najbogatijim staništima Sredozemnog mora. Posidoniju naseljavaju stotine vrsta riba, rakova, mekušaca, školjkaša i algi, čime se uspoređuje s bogatstvom koraljnih grebena. Ova raznolikost podmorja omogućuje razvoj turističkih aktivnosti poput ronjenja, ribolova i podvodnog ribolova. Lokalno stanovništvo uzgaja domaće životinje, uključujući ovce, koze i ponegdje magarce.

Zaštićena prirodna baština

Otok Ošljak je zaštićeno područje unutar ugljansko-pašmanske otočne skupine, a zaštićen je u kategoriji značajnog krajobraza.

⁶⁸ Posebno južne strane otoka i rtovi

Na jugoistoku Dugog otoka nalazi se Park prirode Telašćica, zaštićen zbog svoje biološke raznolikosti i geoloških fenomena. Tri glavna fenomena ovog područja su:

- Uvala Telašćica: Najsigurnija i najveća prirodna luka na Jadranu,
- Strmci ("stene"): Stijene visoke do 161 m koje se pod more spuštaju do 90 m,
- Slano jezero Mir: Poznato po ljekovitim svojstvima.

Dodatno zaštićena područja uključuju:

- Sjeverozapadni dio Dugog otoka (značajan krajobraz),
- Maslinik Saljsko polje,
- Špilja Strmac, za koju se prostornim planom traži pojačani stupanj zaštite.

Prema Prostornom planu Zadarske županije, postoje brojna područja i lokaliteti od posebne biološke i krajobrazne vrijednosti. Također su zaštitom obuhvaćena manja područja poput pjeskovitih i šljunkovitih plaža, otočnih lokvi, malih močvara i njihove neposredne okolice, kao i rijetka staništa izvan tipičnog područja rasprostranjenosti, poput cretova i vegetacije pijesaka. Dodatno, važnost imaju krški ekološki sustavi, močvarni i vodeni ekosustavi, područja prekrivena autohtonom vegetacijom, more i podmorje te SPA područja (značajna za ptice).

Prirodna lječilišta

Osim blagotvornih učinaka sredozemne klime, koja je karakteristična za sve otoke Zadarske županije, na području ove prostorno-razvojne cjeline ne postoje prirodna lječilišta.

Jedini potencijal za prirodno lječilište predstavlja slano jezero "Mir" koje obiluje ljekovitim muljem. Prije eventualne primjene bi bilo potrebno provesti analizu ljekovitosti. U slučaju da je turističko-zdravstvena valorizacija moguća, ista bi podlijegala ograničenjima koja proizlaze iz pravila upravljanja zaštićenim područjem prirode na kojem se nalazi jezero „Mir“.

Turističke staze, putovi i ceste

Na otocima Zadarske županije postoje obilježene biciklističke i pješačke staze, kao i brojni poljski putovi koji se, iako nisu turistički obilježeni, koriste za šetnje, planinarenje i vožnju brdskim biciklima. Svaka turistička zajednica pruža detaljne informacije o

dostupnim biciklističkim i pješačkim stazama na svojem području. Na otocima su uređena i odmorišta i atraktivni vidikovci.

Turistima se također nudi obilazak otoka malim plovilima, dok sami nautičari često obilaze otoke u skladu s vlastitim interesima. Na Ugljanu je posebno označeno i osigurano sportsko penjalište Željina litica, koje dodatno doprinosi turističkoj atraktivnosti ovog otoka.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 136 Primarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije

Naziv	Opis
Prirodna baština	PP Telašćica, klifovi, špilje, slano jezero
Biciklističke rute i infrastruktura	Označene staze po otocima, vidikovci
Trekking i hiking	Označene staze na otocima
Kupališta i plaže	Uređene i neuređene, skrivene plaže
Šetnice uz obalu	U mjestima i prilazima
Centri za posjetitelje	Interpretacijski centar npr. na Dugom otoku, interpretacijski centar Pomorske baštine u Tkonu, interpretacijsko-edukacijski centar Grpašćak, planira se interpretacijski centar pored tvrđave sv. Mihovila
Informacije za turiste	Uredi turističkih zajednica i privatne turističke agencije, turistička signalizacija
Plovila	Brodovi za izlete
Nautički turizam	Marine i privezišta

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 137 Sekundarna turistička infrastruktura na otocima Zadarske županije

Naziv	Opis
Povijesni spomenici i sakralni objekti	Samostan Čokovac, Tvrđava Sv.Mihovila
Objekti za posjet	Svjetionik Veli Rat, napuštene baze JRM
Sportski rekviziti i igrališta	Odbojka na plaži, najam sportskih

	rekvizita poput kajaka i daski za jedrenje i sl.
Pristaništa za katamaran i trajekt i mostovi	Uređena pristaništa, most Ždrelac

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Svi stalno nastanjeni otoci Zadarske županije, izuzev otoka Babca, obuhvaćeni su elektroenergetskim sustavom s relativno zadovoljavajućom gustoćom mreže. Većina stalno nastanjenih otoka Zadarske županije nije autonomna u opskrbi energijom već je u elektrodistribucijski sustav uključena preko sustava transformatorskih stanica 110/35/10 kV te dalekovoda 35 kV i 10 kV, i to:

- TS 110/35/10 kV BIOGRAD napaja šire područje okolice Biograda na Moru i otok Pašman
- TS 35/10 kV UGLJAN, KUKLJICA, DUGI OTOK, SALI i SILBA napajaju otok Ugljan i područje svih vanjskih otoka.

Otoci su u elektroenergetski sustav spojeni s kopnom putem podmorskih kabela koji predstavljaju ključnu točku za pouzdanu i sigurnu opskrbu električnom energijom. Dio ovih kabela je dotrajavao te je nužna njihova što skorija zamjena. Kao kritične točke u elektroenergetskom sustavu otoka su i zastarjeli te nepristupačni dalekovodi 10 kV te je potrebna njihova rekonstrukcija i zamjena. Zbog dotrajalosti dijela elektroenergetske infrastrukture i sve većeg sezonskog opterećenja mreže zabilježeni su i prekidi u opskrbi električnom energijom na pojedinim otocima.

Elektroenergetskim sustavom nisu obuhvaćeni otok Babac, Park prirode Telašćica na Dugom otoku te drugi udaljeni dijelovi pojedinih nastanjenih otoka. Povremeno nastanjeni otoci uglavnom nisu obuhvaćeni elektroenergetskim sustavom. Do otoka Škarda i Lavdara u 2014. godini položeni su podmorski kabeli 10(20) kV, međutim elektroenergetska mreža dalje nije razvijana. Za otoke Babac, Lavdara i Škarda u tijeku je izrada projektne dokumentacije za njihovu elektrifikaciju. Energetska opskrba povremeno nastanjenih otoka oslanja se na individualne izvore energije na lokaciji

pojednog objekta, i to najčešće dizel-električne agregate te tekući plin u bocama (propan-butan), a u novije vrijeme uz kombinaciju sa sustavima obnovljivih izvora energije, kao što su fotonaponski sustavi ili vjetrogeneratori manje snage.

Prosječni godišnji porast vršnog opterećenja za područje Elektre Zadar u razdoblju od 2011. do 2015. godine označen je kao velik, a u razdoblju od 2016. do 2020. godine umjeren. Za područje otoka Zadarske županije porast vršnog opterećenja u posljednjih pet godina zabilježen je na TS UGLJAN 25,74 %, TS SALI 14,33 % te TS KUKLJICA 6,18 %. U promatranom razdoblju sve je više prisutan trend smanjenja razlike među zimskim i ljetnim vršnim opterećenjem. U zimskom dijelu godine vršna opterećenja povezana su s duljim boravkom u zatvorenim prostorima, korištenjem rasvjete te grijanjem prostora, dok su ljetna vršna opterećenja povezana s povećanjem turističke aktivnosti te sve češćim korištenjem klimatizacijskih uređaja. Ulaganja u daljnji razvoj i održavanje elektroenergetskog sustava nužna su u svrhu povećanja kapaciteta mreže, usklađivanja s tehničkim, ekonomskim i regulatornim zahtjevima te povećanja kvalitete opskrbe električnom energijom, odnosno povećanja pouzdanosti i sigurnosti napajanja zadarskih otoka. Uz ulaganja u elektroenergetski sustav potrebno je poticati daljnja ulaganja u energetske učinkovitost javne i privatne infrastrukture čime se smanjuju potrebe za energijom te primjenu obnovljivih izvora energije kako bi se doprinijelo energetske samodostatnosti otoka.

Prema podacima HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar na otocima Zadarske županije priključena je 41 fotonaponska elektrana s ukupnom priključnom snagom proizvodnje od 256,84 kW. U odnosu na cjelokupno područje Zadarske županije otoci sudjeluju s 11,75 % prema broju elektrana, ali tek s 0,59 % u ukupnoj snazi. Na otocima ne smiju biti građeni energetske objekti koji se vide s obale tako da na otocima nije dopuštena gradnja vjetroelektrana.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Odašiljači i veze d.o.o. kao javni pružatelj nacionalne strateške komunikacijske infrastrukture, tijekom 2019. godine pustio je u pogon novi odašiljač na otoku Ugljanu, na vrhu Mala glava. Puštanjem u pogon novog odašiljača, podignula se kvaliteta telekomunikacijskih usluga, te kvaliteta i signal za mobilne mreže i radio komunikacijske usluge.

U 2022. godini na području JLS-ova na otocima Zadarske županije je bilo 25.159⁶⁹ širokopojasnih priključaka. Najveći broj širokopojasnih priključaka je na otocima Viru, Pagu te Ugljanu i Pašmanu (općine Preko i Pašman), dok je najmanji broj priključaka zabilježen na otocima u specifičnom položaju gdje je i koncentracija stanovništva najmanja (Vrgada, Ošljak, Rivanj, Sestrunj, Zverinac, Babac, Ist, Iž, Molat, Olib i Premuda).

Ograničenost širokopojasnog pristupa javnim telekomunikacijskim mrežama je ozbiljan problem za turiste i poslovne aktivnosti na otocima koji koriste velike količine podataka.

Na otocima Zadarske županije postoje bazne stanice mobilnih telekomunikacijskih mreža. Na pojedinim lokacijama je recepcija signala ovih mreža vrlo slaba. U turističkoj sezoni jako opada brzina prijenosa podataka u ovim mrežama. Mobilne mreže su na razini 4G.

Vodoopskrba i odvodnja

Kao i na većini preostalih otoka Republike Hrvatske, i na otocima Zadarske županije postoji potreba za unaprjeđenjem javnog sustava vodoopskrbe, neophodnog za svakodnevnu ljudsku potrošnju,

proizvodnju hrane i razvoj gospodarstva u cjelini. Uz nepostojanje vodoopskrbne mreže, problem je i dotrajalost magistralne i sekundarne mreže pri opskrbi lokalnog stanovništva. Zalihe podzemnih voda koje se nalaze na otocima Zadarske županije, uglavnom su slabije kakvoće zbog zasljenjenosti vode, što je rezultiralo izgradnjom privatnih spremnika vode (gusterni), tijekom 20. stoljeća.

Dodatan problem pri opskrbi na otocima su nestašice vode uslijed neravnomjernih količina oborine tijekom godine, te povećane potrošnje uslijed povećane gospodarske aktivnosti odnosno turizma tijekom ljetnih mjeseci, kada dolazi do višestrukog povećanja korisnika ionako reduciranih postojećih kapaciteta. Otežavajući čimbenik razvoja sustava vodoopskrbe na otocima predstavljaju i troškovi realizacije projekata na otocima, troškovi održavanja vodne infrastrukture te viših cijena vodnih usluga uslijed sezonskog karaktera odnosno manjeg broja korisnika izvan turističke sezone.

Na otocima Zadarske županije nema značajnijih izvora vode, a zbog malih površina većine otoka i hidrogeoloških karakteristika nisu povoljni uvjeti za formiranje pitkih podzemnih voda. Na području Dugog otoka voda se akumulira na području Žmanskog polja (Veliko i Malo jezero) .

⁶⁹ Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Od 18 nastanjenih otoka na području Zadarske županije na njih ukupno 11 ne postoji izgrađen vodovodni sustav (Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba, Rivanj, Sestrunj, Dugi otok i Zverinac).

Vodoopskrbna mreža iz grada Zadra postavljena je prema otoku Ugljanu (područje naselja Lukoran), odakle se dalje duž otoka proteže do ostalih naselja te preko tjesnaca Ždrelac dalje na susjedni otok Pašman. Na vodoopskrbni sustav iz Zadra putem 4.668 metara dugačkog cjevovoda spojena su sljedeća naselja: Preko, Ugljan, Sutomišćica, Poljana, Lukoran te otok Ošljak. Transportnim cjevovodom dio količina vode dovodi se u vodospremnike kojima se opskrbljuju mjesta Kali te Kukljica na otoku Ugljanu.

Otok Pašman u nadležnosti je komunalnog društva iz Biograda na Moru (Komunalac d. o. o.) za distribuciju pitke vode, te je na području općine Pašman do sada izgrađena vodoopskrbna mreža u dužini od oko 55 km. Prema otoku Pašmanu voda se transportira putem glavnih cjevovoda mreže naselja Sv. Filip i Jakov, podmorskim cjevovodom preko otoka Babca do naselja Pašman. Magistralni cjevovod izgrađen je od istoka ka zapadu otoka Pašmana, do mosta između otoka Pašmana i Ugljana, gdje se cjevovod spaja sa zadarskim sustavom vodoopskrbe. Najvećim dijelom mjesta na Dugom otoku vodu dobivaju vodonoscima i autocisternama te prikupljanjem kišnice u cisternama (gusternama), dok preostali dio otoka (Žman, Zaglav, Luka i Sali), vodu dobiva magistralnim cjevovodom iz Žmanskog polja.

Podmorskim cjevovodom koji je spojen na vodoopskrbni sustav na kopnu (iz vodospreme Čelinka, u blizini naselja Drage) otok Vrgada dobiva vodu.

Tablica 138 Priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbu na području JLS na otocima Zadarske županije, 2021. godina

JLS	Otok	Broj priključenih stanovnika na javnu vodoopskrbu	Stupanj priključenosti %
Kali	Ugljan	910	100
Kukljica	Ugljan	620	94,5
Pakoštane	Vrgada	209	88
Pašman	Pašman	1 796	87
Preko	Ugljan, Ošljak, Rivanj, Sestrunj	2.486	64,9
Sali	Dugi otok, Zverinac	/	/
Sv. Filip i Jakov	Babac	/	/
Tkon	Pašman	684	92
Vir	Vir	5.500	11,5

Zadar	Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba	/	/
-------	--	---	---

Izvor: Studija izvedivosti, Razvoj sustava vodoopskrbe Vodovoda d. o. o. Zadar za sufinanciranje iz fondova Europske unije, 2021., podaci komunalnih poduzeća JLS Zadarske županije, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Visoku stopu priključenosti stanovništva bilježi samo otok Pašman. Otoci Babac, Vrgada i Ošljak nemaju izgrađeni javni sustav vodoopskrbe.

Odvodnja

Na većini otoka Zadarske županije nije uspostavljen ili je djelomično uspostavljen javni sustav odvodnje otpadnih voda. Korištenjem sabirnih i septičkih jama te neadekvatnim podzemskim ispustima, ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravlje u cjelini.

Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika na otocima uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika. Većina postojećih septičkih jama na otocima su propusne, što je nerijetko i posljedica unutar jezgri otočnih naselja uskih cesta i putova, nepristupačnih za dolazak specijaliziranih vozila za crpljenje. Izgradnja trodijelnih nepropusnih septičkih jama, uz priključenje što većeg broja lokalnog stanovništva na javne sustave odvodnje, predstavlja osnovne preduvjete za kvalitetu života, očuvanje okoliša i razvoj gospodarskih aktivnosti na područjima otoka.

Tablica 139 Priključenost stanovnika na javni sustav odvodnje otpadnih voda na području JLS-ova na otocima Zadarske županije

JLS	Otok	Broj priključenih stanovnika na javni sustav odvodnje otpadnih voda, %
Kali	Ugljan	17
Kukljica	Ugljan	76
Pakoštane	Vrgada	/
Pašman	Pašman	/
Preko	Ugljan, Rivanj, Sestrunj i Ošljak	26
Sali	Dugi otok, Zverinac	24

Sv. Filip i Jakov	Babac	/
Tkon	Pašman	/
Vir	Vir	17
Zadar	Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba	/

Izvor: JLS Zadarske županije, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Općina Kukljica na otoku Ugljanu s priključenošću stanovništva u rasponu od 76% do 95 % spada pod najrazvijenije uređene sustave javne odvodnje među otocima Zadarske županije, dok su na Dugom otoku, općinama Kali i Preko sustavi odvodnje u procesu izgradnje i postotak priključenosti stanovništva se kreće u rasponu od 17% do 26%. Daljnjem razvoju sustava javne odvodnje, i priključenosti stanovništva značajno će doprinijeti aktualni projekti Izgradnje sustava odvodnje i uređaja za pročišćavanje otpadnih voda naselja Božava na Dugom otoku, te Izgradnje vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Preko – Kali.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Prometna dostupnost otoka preduvjet je integriranosti otoka s kopnom i otoka međusobno, pri čemu pomorski prijevoz ima najznačajniju ulogu. Prometna povezanost i razvoj prometne infrastrukture predstavljaju najznačajnije razvojne potrebe otoka, dok među razvojne potencijale potpadaju razvoj intermodalnog prometnog sustava, modernizacija načina prijevoza te u perspektivi korištenje ekološki prihvatljivih načina prijevoza. Razvoj obalnog linijskog pomorskog prometa važno je i za sprječavanje daljnje depopulacije, kroz povećanje učestalosti linija (putničkih te trajektnih) tijekom razdoblja cijele godine.

Visoki troškovi života i ulaganja s obzirom na udaljenost otoka, troškove prijevoza, karakteriziraju područja otoka i života na otoku. Prijevoznicima (cestovnim i brodskim), osim starijih vozila odnosno plovila, koji zahtijevaju visoke troškove održavanja, dodatan izazov pri redovitom pružanju usluga predstavljaju cijene energenata te sezonske oscilacije u broju putnika. Kvaliteta infrastrukture morskih luka predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta razvoja obalnog linijskog prometa i dostupnosti otoka – što zahtijeva obnovu i modernizaciju postojećih luka i lučica te gradnju novih luka na otocima.

Putnički zračni promet nije organiziran na otocima te postoji potreba za izgradnjom helidroma kako bi se unaprijedila povezanost otoka s kopnom, poglavito za hitne medicinske potrebe.

Na području Zadarske županije nalazi se 19 trajektnih pristaništa na otocima Pag, Ugljan, Dugi Otok, Iž, Molat, Ist (2 pristaništa), Rava (2 pristaništa), Silba (2 pristaništa), Molat, Olib, Ošljak, Premuda, Rivanj, Sestrunj, Pašman te Zverinac. Na području otoka Zadarske županije ukupno je 3.286 vezova, od kojeg broja se najveći broj vezova nalazi na otocima Pagu, Ugljanu, Dugom otoku te u Velom Ižu.

Na području otoka Zadarske županije, sukladno klasifikaciji prema Naredbi o razvrstavanju luka otvorenih za javni promet na području Zadarske županije (NN 7/2021, 24/2021), luke otvorene za javni promet na području Zadarske županije se razvrstavaju po kategorijama: luke od osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za RH – luka Vela Lamjana (ribarska luka), luke županijskog značaja (luka Brbinj Lučina, luka Fortica, luka Pag, luka Preko, luka Silba Žalić, luka Tkon te luka Zaglav), te treća kategorija su luke lokalnog značaja, kojih ukupno ima 72.

Otoci Zadarske županije prometno su pomorskim putem povezani s kopnom putem šest trajektnih, pet brzobrodskih te četiri brodske (klasične) linije koje održavaju četiri brodara, od kojih je jedan državni (Jadrolinija). Prosječna starost ukupno 19 brodova koji povezuju otoke s područja Zadarske županije s kopnom iznosi 30 godina, te su nužna ulaganja u obnovu pomorske flote i nabavu novijih, ekološki prihvatljivijih plovila⁷⁰.

Linija koja povezuje Zadar i Preko, odnosno Zadar s Prekom i otokom Ošljakom, jest linija s ukupno uvjerljivo najvećim prometom putnika, te čini 61,8 % cjelokupnog prometa na području županije (trajektna linija Zadar – Ošljak – Preko je druga najprometnija, a brodska (klasična) linija Zadar – Preko je najprometnija linija gledajući područje svih linija istre vrste u Hrvatskoj).

Otoke Ugljan i Pašman međusobno spaja most. Cestovna mreža na otocima Zadarske županije najbolje je razvijena na većim otocima poput Dugog otoka te Ugljana i Pašmana. Nužna su daljnja ulaganja u cestovnu infrastrukturu na svim otocima kako bi se omogućila bolja i brža povezanost među naseljima na otocima, te povećala sigurnost svih sudionika u prometu.

Tablica 140 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta na otocima Zadarske županije, km

Otok	Lokalne ceste	Županijske ceste	Državne ceste
Dugi otok	8,9	7,5	44,6
Pašman	6,8	8,8	18,9
Rivanj	0,741	/	/
Sestrunj	2,7	/	/
Ugljan	16,9	0,8	22,2

⁷⁰ Izvor: Agencija za obalni linijski pomorski promet, Obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Na otocima Zadarske županije registrirano je ukupno 8.333 vozila, od čega je najviše osobnih automobila, odnosno preko 76 % od svih registriranih vozila.

Na području otoka Zadarske županije nije dovoljno razvijena infrastruktura za punjenje električnih/hibridnih vozila, s obzirom na to da se na tek manje od jedne trećine nastanjenih otoka nalaze punionice, te postoji potreba za razvojem infrastrukture i povećanjem broja uz ravnomjerniju raspodjelu punionica na električnu energiju. Ukupno je na otocima Zadarske županije izgrađeno 8 punionica. Na otocima Zadarske županije dostupno je ukupno tri benzinske postaje za opskrbu naftnim derivatima, a nalaze se na Dugom otoku, Ugljanu te ploveća benzinska postaja na otoku Istu. Benzinska postaja na otoku Ugljanu u mjestu Preko, nalazi se u obuhvatu luke posebne namjene državnog značaja kao građevina od važnosti za Republiku Hrvatsku

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 141 Stanje digitalizacije za otoke Zadarske županije

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Razina digitalne povezanosti je prosječna u destinaciji; dostupnost i kvaliteta internetske infrastrukture je ispod prosječna za standarde RH (Pašmaj i Ugljan će dobiti, nepokretne širokopojasne pristupne mreže na područjima Općina Pašman, Kali, Kukljica, Preko i Tkon); Wi-Fi mreža na javnim mjestima je osiguran u mjestima npr. Sali; recepcija mobilne mreže nije na svim mjestima zadovoljavajuća zbog topologije terena u odnosu na bazne stanice mobilnih mreža; mobilne mreže imaju probleme s padom brzine prijenosa podataka u periodima kada korisnici pristupaju svojim uređajima
	Pametni grad i destinacija	np
	Sustavi za upravljanje	np

	odnosima s turistima	
	Online rezervacijski sustavi	Ne postoje lokalni/autohtoni sustavi koji bi bili u široj primjeni
	Edukacija i digitalne vještine	Ulaganje u digitalne vještine bi trebalo je neophodno
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste popularne digitalne platforme
Sigurnost i privatnost		
	Kibernetička sigurnost	Nema saznanja o takvim ulaganjima
	Usklađenost s regulativama	Uočene su web-kamere u objektima i na objektima; ako određeni sustav videonadzora ne pohranjuje snimke –GDPR se ne primjenjuje. „live-streamingu“ nije problematičan sa stanovišta GDPR-a
Izazovi i preporuke za poboljšanje		
	Identifikacija ključnih izazova	Mobilne mreže bi trebale povećati kapacitet kako bi mogle garantirati razinu usluga tijekom ljetne sezone; Informatička pismenost lokalnog stanovništva bi trebala biti bolja
	Preporuke za unapređenje	Ulaganje u sustave OiV, dovođenje optičkih vlakana do korisnika, ponuditi besplatne jednodnevne edukacije

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 142 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Hoteli imaju prikladnu infrastrukturu; restorani rijetko imaju prikladnu infrastrukturu; dio plaža ima prikladnu infrastrukturu a neke su i prirodno pristupačne

	Pristupačnost javnih prostora	Nedovoljna pristupačnost
Komunikacijsku pristupačnost		
	Informacije	Nije uočena dostupnost turističkih informacija na prilagođenim medijima
	Signalizacija i označavanje	np
Pristupačnost usluga		
	Usluge u smještaju	Prosječna prilagođenost u hotelima; apartmani su uglavnom neprilagođeni
	Restorani i ugostiteljski objekti	Prosječna prilagođenost
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Uglavnom nepristupačno
Društvenu i kognitivna pristupačnost		
	Obuka osoblja	Osoblje kao da nije educirano
	Kulturalna osjetljivost	Pohvalno visoka

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 143 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji otoci Zadarske županije

Usluga	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne djelatnosti su dostupne; složenije usluge servisiranja mogu biti problem (manjak stručnjaka, zauzetost stručnjaka, manjak rezervnih dijelova i sl.)

Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije skrbi za stanovništvo na 17 otoka; Za poboljšanje zdravstvene zaštite na otocima potrebno je u turističkoj sezoni ugovoriti dodatne turističke ambulante, uvesti hitnu medicinsku pomoć sa standardnim timovima. Projekt telemedicine nije nikada realiziran i pružio bi dijagnostičku podršku liječnicima obiteljske medicine
Vjerske zajednice	Vjerski objekti za katolike
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	Na otocima postoje područne osnovne škole; ne postoji nijedna srednja škola na otocima
Financijske, platne i poštanske usluge	Na otocima postoje rijetke poslovnice, u nekim mjestima postoje bankomati; Ugljan i Pašman imaju poštanski ured dok Dugi Otok nema kao ni ostali manji otoci
Uređeni javni prostori	Prikladni za otočna mjesta
Javne službe	Nema policijskih postaja na otocima; HGSS je u Zadru; veća mjesta na otocima imaju DVD

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

Dostupnost usluga je ograničena ako se uspoređuje s dostupnošću u mjestima na obali. Nažalost, broj stanovnika i njihove potrebe (malo tržište) ograničavaju ekonomski smisao za razvoj usluga na otocima.

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 144 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	Na području svih otoka je bilo 100 nezaposlenih svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZD Ž u 8. mj. 2024. je bilo 158

	nezaposlenih djelatnika za turistički sektor a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru; Nezaposlenost u turističkom sektoru na otocima ljeti ne postoji; sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Izvor: HZZ, Aplikacija za trziste rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obrađeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 145 Komunikacijske aktivnosti TZ na otocima Zadarske županije

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ koriste web stranice, društvene mreže; email marketing uglavnom ne koriste; newslettere neke TZ šalju; neke TZ imaju nepregledne web stranice na kojima je teško pronaći informacije
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo je nisko učinkovito, broj pratitelja i dijeljenje sadržaja je skromno; digitalno oglašavanje nije uočeno
Offline aktivnosti	TZ prema potrebama/prigodama tiskaju brošure i plakate te organiziraju događanja u općinama
Suradnji s trećim stranama	Čini se da ne postoji suradnja s trećim stranama osim prigodnih kontakata s medijima
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ bi mogle objavljivati streaming s plaža, događanja, na web-stranicama bi mogle biti aktualne vremenske prognoze i podaci o intenzitetu UV zračenja i sl.
Mogućnosti marketinškog pozicioniranja u	Postoje atrakcije koje su prikladne za

okviru komunikacije na regionalnoj i/ili nacionalnoj razini	promociju na nacionalnoj razini (npr. PP Telaščica); TZ nemaju proračun ni edukaciju koje su potrebne za marketinško pozicioniranje.
---	--

Izvor: TZ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 146 Analiza destinacija koje su konkurencija

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Otoci u Šibensko-Kninskoj županija; Otoci u Splitsko-dalmatinskoj županiji
	Indirektna konkurencija	Destinacije u Grčkoj, Turskoj i Italiji
Benchmarking		Cijene u obližnjim hrvatskim županijama su usporedive; broj dolazaka turista i brodova je nešto viši u susjednim županijama; kvaliteta smještaja u susjednim županijama je usporediva, ponuda gastronomije u susjednim županijama je bolja i ima nešto više preporučenih restorana; Destinacije u Grčkoj i Turskoj su nešto jeftinije; Italija je usporediva po cijeni za vrijednost; Broj dolazaka turista u sve tri indirektna konkurencije je veći; sve tri zemlje zadnjih 7 godina više ulažu u smještaj i kvalitetu usluga
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		Komunikacijske strategije susjednih regija su usporedive; Susjedne regije imaju usporedive segmente turista i pristupe segmentaciji; Susjedne regije nastupaju na sajmovima i događanjima;

Tržišni trendovi i inovacije		Destinacija je trenutno limitirana infrastrukturom po pitanju održivosti i digitalnih transformacija
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima	Analiza sociodemografskih obilježja turista	Trenutno je dostupno samo „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena je analiza stanja otoka Zadarske županije. Područje ima infrastrukturne probleme. Prometna povezanost je prihvatljiva (prema mišljenju autora). Dio lokalnog stanovništva tvrdi da čak i ljeti povezanost s kopnom zadovoljava osim u kritičnim situacijama. Pristup telekomunikacijskim uslugama je gotovo svuda moguć, no širina pojasa za komunikaciju podataka je nedovoljna.

Povremeno postoje problemi vezani za dostupnost liječnika obiteljske medicine. Za sve specijalističke medicinske usluge treba ići u OB Zadar. U destinaciji se osjeća socijalna kohezija stanovništva. Stanovništvo je ljubazno prema strancima.

Edukacija ljudskih potencijala je potrebna. Područje tijekom sezone ima punu zaposlenost u turizmu. Sezonalnost je posebno naglašen problem na ovom području.

Područje za sada ne pokazuje organizirani nastup i strategiju razvoja turizma. Profitabilnost turističkih usluga je na razini ili malo ispod prosjeka u Zadarskoj županiji (troškovi vode, transporta, smještaja osoblja i sl.) utiču na profitabilnost čak i hotela na ovom području. Područje nema sposobnost diktiranja cijene usluga i elastičnost je negativna.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za otoke Zadarske županije

- **Scenarij 1:** Prerastanje otočnih mjesta u apartmanska naselja, ovaj scenarij ubrzava depopulaciju i apartmanizaciju.
- **Scenarij 2:** Održiv otočni turizam – lokalni proizvodi.
- **Scenarij 3:** Otvoren za luksuzne investicije (boutique hoteli, nautički turizam), ovaj scenarij može donijeti luksuz, ali uz visoki rizik od otuđenja
- **Scenarij 4:** Ograničavanje prometa i izgradnje – očuvanje krajolika, ovo je najpoželjniji scenarij.

Na otocima Zadarske županije nastavak postojećeg modela vodi ka demografskoj eroziji, apartmanizaciji i rastućem sezonskom opterećenju infrastrukture. Održivi scenarij usmjeren je na razvoj eko-turizma, digitalne transformacije i promociju lokalnih proizvoda, što otvara mogućnosti za revitalizaciju otočnih zajednica. Investicijski scenarij može generirati nove prihode, ali uz veliki rizik od gubitka otočne autentičnosti. Zaštitni pristup uključuje strogu regulaciju prometa, gradnje i kontrole broja posjetitelja.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 4.

7. Zaključak i preporuke

Prostorno-razvojna cjelina pokazuje rast turizma, ali s njim dolaze i izazovi vezani uz nosivost infrastrukture i resursa. Preporučuje se praćenja i prilagodba kapaciteta komunalnih usluga, te upravljanje prostornim planiranjem kako bi se osigurala održivost. Zadržavanje kvalitete mora, povećanje broja radnika za održavanje javnih površina, osiguravanje potrebnih količina vode te privlačenje dodatne radne snage bitni su za dugoročnu održivost turističke ponude.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE RAVNI KOTARI

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Ravni kotari – sagledavanje utjecaja turizma

Ravni kotari imaju za sada skroman turistički promet, ali rastući interes za ruralni i gastronomski turizam otvara nove prilike za aktivaciju i turističku valorizaciju ovog prostorno opsežnog, ali razmjerno zapostavljenog područja. Uz bogatu poljoprivrednu tradiciju, prirodne resurse i kulturnu baštinu, Ravni kotari imaju potencijal razviti održivi turizam koji može komplementarno nadopuniti lokalnu poljoprivredu i povećati gospodarsku otpornost. No, izazovi su u nedovoljnoj prometnoj povezanosti, nedostatku vidljivosti na tržištu te ograničenim kapacitetima za prihvata većeg broja posjetitelja bez štete po prostor.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi

razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4. Analiza prihvatnog kapaciteta destinacije Ravni kotari

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 147 Obavezni pokazateljima održivosti za Ravne kotare

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	2020
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Nedovoljan; Vrlo mali broj
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	Nije identificirana nijedna
6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	10%

7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	18%; značajni krajobraz-Kanjon Zrmanje, Karišnica i Bijela –ekološke mreže; ekološka mreža Benkovac
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	10%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije; Grad Benkovac je usvojio akcijski plan SECAP.
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	30.810
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	9,7
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH - 79 atrakcija; Na temelju Bioportala - 2 atrakcije
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog	76

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Intenzitet turizma i prostorna gustoća

- 2.020 noćenja na 100 stanovnika u vrhu sezone – visoka vrijednost, osobito za ruralno zaleđe.
- 76 noćenja po hektaru građevinskog područja – vrlo nizak intenzitet u prostoru, što sugerira disperziranost smještaja i mogućnost razvoja.
- 30.810 dolazaka u vršnom mjesecu – srednje do visoko opterećenje za regiju s relativno slabijom infrastrukturom.
- Prosječna duljina boravka: 9,7 dana – visoko, ukazuje na atraktivnost i stabilan model „sporog turizma“.

Zaključak: Turizam u Ravnim kotarima još nije prostorno zasićen, ali je intenzivan po stanovniku. Potencijal postoji, ali uz jasnu strategiju ruralne održivosti.

2. Društveni učinci i zadovoljstvo

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: pozitivno – prihvaćanje turizma kao razvoja.
- Zadovoljstvo turista: visoko, dio bi se vratio.

Zaključak: Turizam za sada ima pozitivan društveni učinak, no važno je održati ravnotežu između rasta i kvalitete života.

3. Dostupnost i zdravstvena sigurnost

- Atrakcije pristupačne osobama s invaliditetom: vrlo mali broj – loš rezultat.
- Turističke ambulante: nijedna identificirana – ozbiljan manjak, osobito ako se broj posjetitelja poveća.

Zaključak: Potrebno je osnažiti socijalnu održivost destinacije, posebno pristupačnost i zdravstvenu infrastrukturu u turističkoj sezoni.

4. Potrošnja resursa i okolišni pritisak

- Potrošnja vode i struje po noćenju: samo 10% u odnosu na stanovnika – vrlo nisko.
- Podaci o otpadu nedostaju – ozbiljan nedostatak za praćenje stvarnog ekološkog opterećenja.
- Zaštićena područja: 18% površine, uključujući Kanjon Zrmanje, ekološke mreže Karišnica, Bijela, Benkovac.

Zaključak: Ravne kotare imaju nizak ekološki otisak i dobar temelj za razvoj održivih modela turizma temeljenog na prirodi i aktivnostima na otvorenom.

5. Strategije i upravljanje

- Postoji županijski program klimatske prilagodbe. Grad Benkovac je usvojio akcijski plan SECAP.

Zaključak: Županijski okvir i okvir za Ravne kotare postoje. Potrebno je razviti lokalne planove i povezati ih s razvojem turizma i zaštitom prirode.

ZAVRŠNA OCJENA – Ravni kotari

Snage:

- Dug boravak turista i visoka razina zadovoljstva
- Nizak pritisak na resurse – voda i energija
- Veliki potencijal u prirodnim vrijednostima i zaštićenim krajobrazima
- Rast interesa bez zasićenja prostora

Slabosti i izazovi:

- Visok intenzitet noćenja po stanovniku
- Nedostatak ambulanti i pristupačnosti
- Nepostojanje podataka o otpadu
- Slaba prostorna iskorištenost – izazov i prilika

Preporuke:

1. Uspostaviti plan lokalne održivosti turizma, vezan uz prostor, prirodne resurse i društvenu infrastrukturu.
2. Povećati dostupnost za osobe s invaliditetom te osigurati barem jednu sezonsku ambulantu.
3. Razviti model eko-ruralnog turizma s fokusom na krajobraz, gastronomiju, OPG-ove i outdoor ponudu.
4. Digitalizirati i pratiti infrastrukturu (voda, otpad, energija) radi bolje kontrole nosivih kapaciteta.
5. Prostorno planiranje usmjeriti na disperziju i revitalizaciju naselja, a ne na širenje turističke izgradnje.

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su prikazani pokazatelji za destinaciju.

Tablica 148 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za destinaciju Ravni kotari

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Ravni Kotari	94	88	100	111	127
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Ravni Kotari	371	389	410	442	508
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Ravni Kotari	0,028	0,029	0,033	0,036	0,042

Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m2 građevinskog područja naselja	Ravni Kotari	0,0036	0,0034	0,0039	0,0043	0,0049
Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Ravni Kotari	Komercijalni: 7% Nekomercijalno: 22% Objekti u domaćinstvu: 71%	Komercijalni: 6% Nekomercijalno: 23% Objekti u domaćinstvu: 71%	Komercijalni: 6% Nekomercijalno: 24% Objekti u domaćinstvu: 70%	Komercijalni: 6% Nekomercijalno: 24% Objekti u domaćinstvu: 70%	Komercijalni: 7% Nekomercijalno: 24% Objekti u domaćinstvu: 70%
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Ravni Kotari	0,86	0,60	0,69	0,74	0,74
Parametar_7	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/	Ravni Kotari	94	94	94	94	94

		definiranim zonama						
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Ravni Kotari	25	25	25	26	34
Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Ravni Kotari	Odlična	Odlična	Odlična	Odlična	Odlična
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupaću u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Ravni Kotari					

Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Ravni Kotari					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Ravni Kotari					
Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Ravni Kotari	4,51%	4,76%	5,46%	6,02%	7,05%
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Ravni Kotari					

Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Ravni Kotari					
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Ravni Kotari					
Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Ravni Kotari	32,80%				34,10%

Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Ravni Kotari					
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Ravni Kotari					
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Ravni Kotari					
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Ravni Kotari					
Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Ravni Kotari	36.437	36.437	33.504	33.504	33.504

Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Ravni Kotari	941	1.151	949	817	824
--------------	---	--	--------------	-----	-------	-----	-----	-----

Napomena: Parametar _23 je godišnji prosječan broj nezaposlenih prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i intenzitet korištenja prostora

- Komercijalni i kuće/stanovi za odmor na 100 stanovnika: s 94 (2019.) na 127 (2023.) – značajan rast.
- Nekomercijalni smještaj: s 371 → 508 kreveta/100 stanovnika – izrazito visok udio.
- Objekti u domaćinstvu čine 70% smještajne ponude – dominacija nereguliranih kapaciteta.
- Kreveti po 100 m² građevinskog područja: i dalje niska vrijednost (0,0049) – prostor nije zasićen.
- Intenzitet u vršnim danima: 0,74 turista po stanovniku – srednje niska vrijednost.

Zaključak: Iako je turistički pritisak po stanovniku raste, prostor još nije prenapučen. Ravni kotari imaju prostor za razvoj, ali ga obilježava nekontroliran rast privatnog smještaja.

2. Atraksijska i ugostiteljska ponuda

- Broj materijalnih atrakcija: 94 – stabilan broj.
- Ugostiteljski sadržaji: porast s 25 (2019.) na 34 (2023.) – pozitivan trend.
- Kvaliteta voda: stalno odlična.

Zaključak: Postoji rast potražnje i ponude, ali i dalje ograničen broj atrakcija, što može postati ograničavajući faktor za zadržavanje turista i kvalitetu doživljaja.

3. Okoliš i komunalna infrastruktura

- Potrošnja električne energije u turizmu: raste s 32,8% na 34,1% – umjereno opterećenje.
- Podaci o vodi, otpadu, održavanju: nedostaju – veliki nedostatak za održivo planiranje.
- Udio stanova u turističkoj funkciji: rast s 4,5% → 7% – još uvijek niska razina u odnosu na obalna područja, ali u porastu.

Zaključak: Ravni kotari imaju nizak ekološki otisak, ali i nedovoljnu infrastrukturu za dugoročan rast. Nedostatak podataka o otpadu i vodi otežava procjenu nosivosti.

4. Prometna infrastruktura

- Nema podataka o kapacitetima prometnica ni parkirališta, iako je područje većim dijelom povezano lokalnim i državnim cestama.

Zaključak: U kontekstu potencijalnog rasta turizma, potrebno je planirati bolje upravljanje prometom i pristupačnost atrakcijama.

5. Stanovništvo i radna snaga

- Broj stanovnika: značajan pad – s 36.437 (2019.) na 33.504 (2023.)
- Radna snaga: stagnira (~820 u 2023.)

Zaključak: Demografski pad upućuje na potrebu revitalizacije ruralnog prostora, a turizam može biti jedan od alata – ako se kvalitetno usmjeri.

ZAVRŠNA OCJENA – Ravni kotari

Snage:

- Rast turističke aktivnosti bez preopterećenja prostora
- Stabilna kakvoća prirodnih resursa (voda, zrak)
- Rast ugostiteljske ponude
- Dobra osnova za razvoj održivog, ruralnog, „slow“ turizma

Rizici i izazovi:

- Dominacija smještaja u domaćinstvima i nekomercijalnog tipa
- Nedostatak infrastrukture i ključnih podataka (voda, otpad, promet)
- Niska pristupačnost za osobe s invaliditetom (iz prethodnih analiza)
- Demografski pad i neiskorišten radni potencijal

Preporučene mjere:

1. Uvođenje lokalnog plana održivog turizma za Ravne kotare
2. Ograničavanje nereguliranog smještaja i poticanje kvalitetnijih, komercijalnih kapaciteta
3. Razvoj atrakcija i ponude vezane uz prirodu, poljoprivredu i baštinu
4. Uvođenje sustava praćenja nosivosti (resursi, otpad, promet)

5. Korištenje turizma kao alata za demografsku obnovu kroz podršku OPG-ovima i mladima

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i sadržaja

4.3.1.1. Smještaj na Ravnim kotarima

Tablica 149 Smještaj na analiziranom području Ravnih kotara

Naziv objekta	Tip smještaja
Hotel	3 hotela
Difuzni hotel	1 difuzni hotel
Kamp	6 kampova
Kuće za odmor	84
Apartmani/sobe/domaća radinost	14

Izvor: Turističke zajednice, istraživanje na webu (AirBnB, Booking.com)

Napomena: Neke TZ nemaju web aplikacije koje bi prikazale tipove smještaja koji su prikazani

4.3.1.2. Ugostiteljstvo na Ravnim kotarima

Tablica 150 Ugostiteljstvo na analiziranom području Ravnih kotara

Naziv objekta	Vrsta usluge
19 Restorana	Priprema i serviranje hrane i piće
6 Kušaonica vina i ulja	Vino, ulje i hrana uz degustacije
35 barova i kafea	Serviranje pića

Izvor: Turističke zajednice, istraživanje na webu, posjeti objektima

4.3.1.3. Turističke usluge na Ravnim kotarima

Tablica 151 Dostupne turističke usluge na Ravnim kotarima

Dostupne usluge	
Smještaj	Smještaj u objektima raznih kategorija
Usluge turističkih agencija	Rijetke, izleti prema NP i PP
Prijevoz i logistika	Izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Sportske aktivnosti, biciklističke ture.
Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi i degustacije lokalnih specijaliteta i vina.

Suvenirnice	Prodaja suvenira i autohtonih proizvoda (sajam Benkovac)
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i male trgovine za osnovne potrepštine.
Zdravstvene usluge	Domovi zdravlja, ordinacije obiteljske medicine, ljekarne.
Wellness i spa centri	Nedostupno, eventualno po narudžbi
Noćni život i zabava	Kafići, barovi
Informativni centri	Uredi TZ
Banke i mjenjačnice	Rijetke poslovnice, bankomati
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parkirališta dostupna, stanica za punjenje električnih vozila (Maškovića Han i postaja na A1)
Benzinske postaje	Dostupne

Izvor: TZ, web stranice

Većina usluga je dostupna samo tijekom ljetne sezone. Neke od kuća za odmor su bile dostupne za rezervaciju i u prosincu 2024.

Potrebno je izdvojiti kušaonice vina u Nadinskom polju obitelji Škaulj i Glavić, koje nude izuzetna vina. Osoblje u ove dvije kušaonice kompetentno prezentira vina u ugodnom ambijentu.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova Ravnih kotara – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Područje Ravnih kotara bogato je arheološkim lokalitetima i građevinama iz raznih povijesnih razdoblja. Jedan od najvažnijih lokaliteta je Asseria, nekadašnje središte Liburna i rimski utvrđeni municipij s kontinuitetom naseljenosti još od željeznog doba.

Na području Asserije planira se razvoj arheološko-turističkog parka "Asseria Nova", čime bi se dodatno valorizirala bogata povijesna baština ovog područja. Unatoč značaju, kulturno-povijesna baština Ravnih kotara ostaje relativno nepoznata turistima. Kulturno-povijesna baština predstavlja potencijal za razvoj turističkog proizvoda koji je interesantan izvan ljetne sezone i pored priobalnog turizma.

Tablica 152 Kulturno-povijesna baština Ravnih kotara

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Benkovca	Benkovac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina grada Obrovca	Obrovac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki kompleks s ostacima ranokršćanske i srednjovjekovne crkve sv. Martina na groblju	Lepuri	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Velika pećina u kanjonu rječice Kličevice	Raštevčić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki kompleks s ostacima crkve sv. Mihovila i rustičke vile na položaju Mijovilovac	Pridraga	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Cvijina gradina	Kruševo	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Mauzolej obitelji Meštrović	Benkovac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Marka (Nikole)	Donji Karin	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kula Stojana Jankovića i crkva sv. Đurđa	Islam Grčki	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije - "Runjavica" na groblju	Korlat	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Niz od tri gradine - Križova glavica, Nadin (Nedinum) i Vijenac	Nadin	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Duha	Podgrađe	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci utvrde i crkva sv. Ivana Krstitelja na arheološkom nalazištu Gradina	Tinj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Gradina	Vukšić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Frane	Jasenice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jeronima	Jasenice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stara crkva Porođenja Blažene Djevice Marije ("Stara škola")	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stara župna kuća	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Tvrđava "Fortica"	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Porođenja Blažene Djevice	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno

Marije			kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Jurja na groblju	Kruševo	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradina Trojan	Polača	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Lergova gradina	Slivnica	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Katarine (Kate) na groblju	Zemunik Donji	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Spomenik palim borcima	Posedarje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Martina	Dračevac Ninski	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Kate	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kuća Oštrić	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije	Posedarje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Luke na groblju	Škabrnja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana	Banjevci	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kaštel Benković i crkva sv. Ante	Benkovac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Đurđa i okolno groblje	Gornje Biljane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Samostan i crkva Bezgrešnog začeća Marijina (Gospe od Anđela)	Donji Karin	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Donji most	Kaštel Žegarski	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gornji most u blizini sela Prndelji	Kaštel Žegarski	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Manastir i crkva Uspenja Bogorodice	Krupa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Nikole	Kula Atlagić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Crkva sv. Petra	Kula	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno

	Atlagić		kulturno dobro
Crkva sv. Petra	Morpolača	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Josipa	Obrovac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Utvrda Kličevica	Rašević	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jurja i okolno groblje	Rovanjska	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Duha	Posedarje	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije na Ambaru	Škabrnja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki lokalitet Crkvina	Šopot	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna (poluurbanistička) cjelina Novigrada	Novigrad	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina naselja Vinjerac	Vinjerac	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Asseria	Podgrađe	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Martina	Pridraga	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro, Kulturno dobro od nacionalnog značenja
Šesterolisna crkva i samostan na nalazištu Manastirine	Donji Kašić	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Mitrej	Banjevci	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Villa rustica	Banjevci	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Gradina Budim	Posedarje	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Kudin most na rijeci Krupi	Golubić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište gradina Jarebinjak	Brgud	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološka zona gradine Miodrag s ostacima antičkoga Coriniuma i srednjovjekovnoga Karina	Donji Karin	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Kutlovića gradina	Rašević	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostatci utvrde	Poličnik	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci utvrde na Gradini pod Osridkom	Banjevci	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Vlatkovića (Kontinov) dvor	Novigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Prepodobnog Lazara s grobljem	Brgud	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Ivana	Medviđa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kaštel Perušić	Perušić Benkovački	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Majstorska cesta	Jasenice	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Jerolima	Korlat	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uznesenja BDM	Perušić Benkovački	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturni krajolik rijeke Krupe	Krupa	Kulturni krajolik	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci kule	Lepuri	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Otavac	Popovići	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Novigradski govor s očuvanom čakavskom akcentuacijom	Novigrad	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Ćulina (Kula)	Budak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Podvornice (Pelać)	Stankovci	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Ranokršćanska i romanička crkva s ostacima rustične vile na lokalitetu Begovača	Donje Biljane	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Radonje	Tinj	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Crkva sv. Mihovila	Visočane	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
Arheološko nalazište Brvno	Zelengrad	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Spomen – obilježja mjesta masovnih grobnica iz Domovinskog rata na području Republike Hrvatske	Više adresa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske i TZ Ravnih kotara

Kultura života i rada

Kultura života i rada Ravnih kotara bogata je tradicijskim aktivnostima koje obuhvaćaju: folklor, rukotvorine, tradicijsko građenje, gastronomiju, enologiju i slično. Kao i drugdje, kulturno-umjetnička društva i u ovoj prostorno razvojnoj cjelini igraju ključnu ulogu u očuvanju narodnih nošnji, običaja i plesova.

Folklor i narodna nošnja: Tradicionalna ženska nošnja Ravnih kotara izrađena je pretežno od vune, a sastoji se od suknje, prsluka, vezene košulje i vunene pregače ukrašene šarenim vezom. Muška nošnja uključuje suknene hlače, vezenu košulju, prsluk i kaput, koji su ukrašeni vezanim motivima. Motiv četverokuke čest je ukras na pregačama, torbama, drvenim predmetima poput svirala, te na kamenim strukturama.

Rukotvorine i tradicijski obrti: Rukotvorstvo u Ravnim kotarima uključuje drvorezbarstvo i proizvodnju glazbenih instrumenata poput svirala, dipli i mihova. Kamenoklesarstvo ima posebnu važnost, a primjer su monumentalne građevine poput Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom, Kaštela Benković u Benkovcu i Kaštela Perušić u Perušiću Benkovačkom. Ove građevine svjedoče o povijesnom značaju područja i vještini lokalnih majstora. Kamenoklesarska tradicija je prisutna u Ravnim kotarima i posebno dolazi do izražaja na objektima poput utvrda i crkava.

Gastronomija i enologija: Tradicija uzgoja vinove loze i proizvodnje vina značajan je dio kulture Ravnih kotara. Među najpoznatijim vinima su Maraština, Debit, Plavina i Babić, dok se moderni kultivari poput Syraha i Cabernet Sauvignona također proizvode u vinogorju Zadar–Biograd i Benkovac–Stankovci. Lokalna gastronomija obuhvaća specijalitete poput janjetine, pršuta, benkovačkog prsnaca te jela pripremljenih ispod peke. Organizirane kušaonice vina i manifestacije vezane uz hranu i vino značajno doprinose razvoju ruralnog turizma.

Tradicijski običaji: Običaji vezani uz vjenčanja, maškare i crkvene blagdane popraćeni su plesovima u kolu i glazbenim pratnjama na tradicijskim instrumentima poput gusala i miha. Narodni običaji predstavljaju važan segment kulturne ponude koji doprinosi očuvanju identiteta.

Poznate osobe i povijesni događaji

Poznate osobe koje su živjele i djelovale na ovom području te povijesni događaji tijekom više epoha predstavljaju resurs čija je turistička valorizacija nedovoljno provedena. Povijesni izvori ukazuju na slojevit i burnu povijest ovoga kraja, od Ilira i Rimljana do srednjovjekovnih sukoba između Turaka i Mlečana.

Legende i povijest: Prema legendi, Hrvati su predvođeni petero braće i dvije sestre doselili u Ravne kotare. Ova priča, zajedno s povijesnim sukobima tijekom Turskih i Mletačkih ratova, nudi temelje za razvoj tematskih manifestacija poput srednjovjekovnih festivala i povijesnih rekonstrukcija.

Stojan Janković i Kula Stojana Jankovića: Stojan Janković, serdar u mletačkoj službi, bio je istaknuta figura otpora protiv Osmanlija. Njegova kula u Islamu Grčkom, predstavlja važnu povijesnu i turističku atrakciju koja je bitna za kulturnu ponudu i može doprinijeti održivom turizmu područja.

Jusuf Mašković i Maškovića Han: Jusuf Mašković, vezir i admiral turske mornarice, dao je sagraditi Han u Vrani, koji je danas povijesni i kulturni centar. Ova impozantna građevina simbol je interkulturalnog prožimanja i nakon obnove je dobar primjer razvoja održivog turizma.

Kulturno-povijesne znamenitosti: Na području Ravnih kotara nalaze se značajni lokaliteti poput arheološkog nalazišta Asseria u Podgrađu, Utvrde Kličevica u Rašteviću i Crkve sv. Martina u Pidrasi. Ove lokacije pružaju uvid u bogatu povijest područja i ključni su za razvoj kulturnog turizma. Povijesno je interesantan i stari grad Vrana. Lokalitet je u mjestu Vrana, u blizini obale Vranskog jezera, no nužna su temeljita arheološka istraživanja i rješavanje vlasničkih odnosa prije restauracije.

Povijesni lokaliteti i tradicija: Ostaci ranokršćanskih i srednjovjekovnih crkava, poput crkve sv. Mihovila na Mijovilovcu, svjedoče o religijskom i kulturnom značaju ovog kraja. Gradine poput gradine Jarebinjak i gradine Trojan dodatno obogaćuju povijesni pejzaž.

Povijesne osobe i događaji Ravnih kotara imaju potencijal za turističku valorizaciju kroz manifestacije, festivale i interpretacijske centre. Na taj način ovo područje može dobiti i dimenziju kulturno-turističke destinacije.

Manifestacije

Ravni kotari su mjesto brojnih manifestacija, pretežno u ljetnim mjesecima, kada na obali boravi značajan broj turista. Ove manifestacije privlače posjetitelje i nude im brojne kulturne, gastronomske i sportske aktivnosti.

Najveća i najpoznatija manifestacija u Ravnim kotarima je Benkovački sajam. Ovaj sajam privlači brojne posjetitelje iz cijele Hrvatske. Prostor u kojem se održava Benkovački

sajam je uređen kako bi se povećao i njegov turistički potencijal. Uz podršku Turističke zajednice grada Benkovca, Ravni kotari sve više postaju prepoznatljivi po bogatom spektru kulturnih događanja.

Tijekom ljetne turističke sezone organizira se niz događanja koja uključuju:

- Ravnokotarska fišijada – gastronomsku manifestaciju koja okuplja ljubitelje ribljih specijaliteta,
- Vinfest Benkovac, festival vina koji slavi vinarsku tradiciju sjeverne i srednje Dalmacije,
- Bukara, promocija lokalne gastronomske ponude Bukovice i Ravnih kotara,
- Etno festival Benkovac, koji predstavlja tradicionalnu glazbu, ples i rukotvorine,
- Benkovački prisnac, gastro manifestacija posvećena istoimenom tradicionalnom jelu,
- Vljajternativa festival Benkovac, jedan od najvećih okupljanja alternativne muzičke scene i muzičara u Hrvatskoj

Na polju ispred Maškovića hana u Vrani održavaju se Dani vitezova vranskih, povijesno-tematski događaj koji okuplja ljubitelje srednjovjekovne kulture. Osim toga, ljeti se diljem Ravnih kotara organiziraju smotre folklora i susreti folklornih grupa, čime se dodatno čuva i promovira bogata tradicija ovog kraja.

Svako mjesto u Ravnim kotarima slavi svog zaštitnika organizacijom crkvenih procesija, nakon kojih slijede zabave i seoske fešte. Tradicionalni Križni put Hrvatske vojske i policije na brdo Kamenjak u Radašinovcima održava se u čast žrtava svih ratova, dok druge vjerske manifestacije, poput božićnih i uskrasnih događanja, upotpunjuju kulturnu ponudu.

Jedna od važnijih sportskih manifestacija su bile Međunarodne galopske utrke u Polači, koje su se održavale od 1997. godine do 2013. i okupljale sudionike iz cijele regije. Postoji inicijativa da se obnovi hipodrom u Polači što je preduvjet za obnovu ovog natjecanja.

Sve nabrojene manifestacije čine Ravne kotare živahnim i atraktivnim odredištem za posjetitelje, nudeći jedinstvenu kombinaciju tradicije, kulture, sporta i gastronomije.

Tablica 153 Manifestacije u Ravnim kotarima

Događaji	
Novigrad	Novigradsko kulturno ljeto kao jedna od najposjećenijih ljetnih kulturnih manifestacija ovog područja
	Dan općine
	Ribarska noć
	Varošijada
	Smotra folklor
Benkovac	Benkovački stočarski sajam
	Bakanalije
	Vinfest Benkovac
	Etno festival Benkovac
	Gastro BEEENKOVAC
	Benkovački prisnac
	Benkovac fest 2011
	Ravnokotarska fišijada
	Seoske fešte
	Miss sela Zadarske županije
Karin	Ljetni karneval
Bukovica	Bukara
Radašinovci	Križni put Hrvatske vojske i policije na brdo Kamenjak
Polača	Međunarodne galopske utrke
Bukovica	rafting regata po Zrmanji
Bukovica	Oimpijada starih tradicionalnih sportova
Obrovac	Obrovačko kulturno ljeto
Bukovica	manifestacija tragovima Winnetoua
	gastronomske i etnografske manifestacije
Prirodne atrakcije	
Islam Latinski	Zeleni hrast
	doline rijeke Karišnice
	dolina Kličevica
	PP Vransko jezero
	PP Zrmanja
	Špilja Golubnjača – Kraljica Bukovice
Karin Donji	Ljekovito blato
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionala sportska igrališta
	biciklističke i jahačke staze
	Rafting i kanuing na Zrmanji
Zabavne atrakcije	
	radionice kamenoklesarstva i suhozidne gradnje
	radionice kuhanja

Kulturne i vjerske ustanove

Ravni kotari ponose se kulturnim i vjerskim ustanovama koje čuvaju vrijedno naslijeđe ovog područja. Jedna od najvažnijih institucija je Zavičajni muzej Benkovac, koji čuva vrijednu arheološku, etnološku i kulturno-povijesnu građu s područja Benkovca i okolice. Muzej je nezaobilazno mjesto za sve posjetitelje koji žele istražiti povijest ovog kraja. U blizini, u Islamu Grčkom, smještena je Kula Stojana Jankovića, povijesni spomenik i privatno vlasništvo nasljednika obitelji pisca Vladana Desnice. Kula, poznata po Desničinih susretima, u budućnosti bi mogla postati dom Međunarodnog sveučilišnog centra, s prostorima za Memorijalnu zbirku obitelji Janković i Desnica.

Na području Karina Donjeg, u obnovljenom Franjevačkom samostanu, nalazi se značajno kulturno i vjersko središte. Ovo područje poznato je i po Križnom putu Hrvatske vojske i policije na brdo Kamenjak, koji privlači posjetitelje željne duhovnog i povijesnog iskustva.

Među brojnim kulturno-povijesnim lokalitetima ističu se i:

- Kaštel Benković u Benkovcu, simbol grada i središte raznih kulturnih događanja,
- Kula Perušić u Perušiću Benkovačkom, koja je povijesni spomenik od nacionalnog značaja,
- Arheološko nalazište Asseria u Podgrađu, koje čuva ostatke rimskih i ranokršćanskih građevina,
- Franjevački samostan u Karinu Donjem, smješten uz Karinsko more, koji je središte duhovnog života.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Na području Ravnih kotara nalaze se sportsko-rekreacijski sadržaji koji su za upotrebu lokalnog stanovništva i nisu planirani da budu dio turističke ponude mada ih i turisti mogu koristiti.

Za ljubitelje avanture tu su rafting i kanuing na rijeci Zrmanji, aktivnosti koje privlače ljubitelje adrenalina i prirode. Doline rijeka Karišnice i Kličevce su idealne za rekreativne aktivnosti i istraživanje.

Atrakcije zbog atrakcije

Na području Ravnih kotara trenutno ne postoji ovakav tip atrakcije. U planu je izgradnja Arheološkog parka na lokalitetu Asseria pokraj Benkovca. Ovaj park, kada bude realiziran, pružit će posjetiteljima jedinstvenu priliku da koriste multimedijske tehnologije i 3D prikaze kako bi doživjeli Asseriju u njenom originalnom obliku iz prošlosti. Osim toga, posjetitelji će moći sudjelovati u radionicama kamenoklesarstva, a specijalizirani posjetitelji poput arheoturista moći će sudjelovati u arheološkim iskapanjima pod stručnim nadzorom arheologa.

Razgledavanje rijeke Zrmanje turističkim brodom. Ova atrakcija uključuje dva izleta:

3. Obrovac do Janković buka,
4. Razgledavanje kanjona Zrmanje od Obrovca do Novigradskog mora.

Ovi izleti omogućuju posjetiteljima jedinstveni doživljaj prirodnih ljepota ovog područja, uključujući spektakularne kanjone i slapove, koji su nezaobilazna atrakcija za ljubitelje prirode.

Turističke paraatrakcije

Ravni kotari imaju razvijenu prometnu infrastrukturu koja uključuje autocestu A1 (čvor Zadar 2 i čvor Benkovac), brzu cestu Zadar – čvor Zadar 2, kao i magistralne i lokalne ceste koje omogućuju jednostavan pristup različitim lokalitetima u Ravnim kotarima. Na ovom području nalazi se međunarodna zračna luka Zadar, koja je smještena u Zemunik Donjem. Iako postoji željeznička infrastruktura, trenutno se ne koristi za putnički prijevoz.

U Benkovcu i općinama Ravnih kotara postoje gospodarski, upravni, zdravstveni, obrazovni i trgovački sadržaji koji su namijenjeni kako lokalnom stanovništvu, tako i posjetiteljima i turistima. Ovi sadržaji mogu zadovoljiti osnovne potrebe turista koji borave u tom području, čime su ostvareni preduvjeti za razvoj u Ravnim kotarima. U Benkovcu postoje Dom zdravlja Zadarske županije i ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Bolesnici koji imaju teže dijagnoze moraju biti obrađeni i zbrinuti u OB Zadar.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova Ravnih kotara – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Ravni kotari prepoznatljivi su po plodnim fliškim udolinama s brojnim poljima i isušenim blatima, osim krajnjeg sjevernog dijela koji graniči s Bukovicom, a karakteriziran je krševitim krajolikom. Ovo područje je povijesno i gospodarski važno kao jedno od najplodnijih poljoprivrednih područja u Hrvatskoj.

Područje obiluje značajnim arheološkim i povijesnim lokalitetima koji svjedoče o dugoj povijesti ovog prostora. Među najvažnijim lokalitetima ističu se Velika pećina u kanjonu rječice Kličevica, arheološki kompleks s ostacima crkve sv. Mihovila na položaju Mijovilovac u Pridragi, te arheološko nalazište Cvijina gradina u Kruševu. Utvrde poput Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom i Utvrde Kličevica u Rašteviću pružaju uvid u povijesni kontekst strategijskog značaja ovog područja.

Plaže na Karinskom moru u mjestu Karin Donji (grad Benkovac) pružaju turističke sadržaje za kupaće, dok špilje, jame i kanjoni, poput kanjona rječice Kličevica, predstavljaju potencijalne atrakcije za budući turistički razvoj. Povijesne utvrde i kule na uzvišenjima Ravnih kotara, poput Kaštela Benković i Kaštela Perušić, pružaju dodatni potencijal za turističku valorizaciju uz adekvatnu prilagodbu i označavanje staza.

Najatraktivniji vidikovac je na vrhu brda Kamenjak iznad Vranskog jezera, s panoramskim pogledom na jezero, Zadarski arhipelag i cijele Kornate. Ostali vidikovci uključuju povijesne gradine poput Gradine Trojan u Polači i gradine Jarebinjak u Brgudu.

Područje benkovačkog kraja poznato je po eksploataciji pločastog kamena, koji se koristi u graditeljstvu, uključujući gradnju tradicionalnih kuća i suhozida te modernu upotrebu u oblaganju kuća i dvorišta.

Prostor Bukovice je tipičan primjer krškog pobrđa, odnosno sredogorja i krških zaravni s nadmorskim visinama od 200 do 500 metara, a neke točke dosežu i više visine (npr. greben Jurišnike na 674 m i Zmištak). Ovaj prostor se proteže sve do južnog velebitskog grebena i do područja kninskog hidrografskog čvorišta, obuhvaćajući bukovičko pobrđe i padine Velebita. Geološki, ovo područje čine vapnenačke breče, konglomerati i fliškolike pojave u okviru liburnijskih naslaga eocensko-oligocenske starosti. Posebnu atraktivnost ovom prostoru daje kanjon rijeke Zrmanje i njenih pritoka, poput rijeke Krupe, uz koje se smjenjuju plodne doline. Ove doline uključuju Žegarsko, Bogatičko, Bilišansko i Krupsko polje, kao i brojne špilje. Procjenjuje se da na ovom području postoji oko stotinjak špilja i jama. Jedina koja se uređuje za turističke svrhe je Špilja Golubnjača kod Kaštela Žegarskog, poznata kao „Kraljica Bukovice“. Neke špilje su se u prošlosti koristile kao skloništa, dok su druge pružale vodu za lokalno stanovništvo i služile kao utočišta za pastire.

Plaže i prirodne atrakcije

Plaže ove prostorno-razvojne cjeline smještene su uz obale Novigradskog i Karinskog mora, a među najpoznatijima su Meka Draga, Pisak, Crna Punta, Šušnjar I i II, Gornji Karin, Vrulje, i Cicingaj. Iako su plaže, osim Vrulje, djelomično uređene, one ipak nude odlične uvjete za uživanje u moru i prirodi.

Uz rijeku Zrmanju, također se nalaze brojne atraktivno oblikovane stijene, kukovi i litice, među kojima su Panin kuk, Obli kuk, litica Skocaj, stijena Fratri, i „Vrata Kraljevića Marka“, koje dodatno obogaćuju prirodnu ljepotu ovog kraja.

Tablica 154 Plaže na području Ravnih kotara

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Općina Novigrad, Novigrad	Javna plaža Novigrad	Uređena šljunčana plaža
Crnoplje	Plaža Crnoplje	Divlja plaža
Pridraga	Plaža Vrulje	Šljunčana plaža
Pridraga	Plaža Čuskijaš	Šljunčana plaža
Novigrad	Brojne divlje plaže uz cestu od Posedarja do Novigrada	Divlje neuređene plaže u skrovitim uvalama
Općina Jasenice, Maslenica	Plaža Tratarica	Šljunčana i betonirana plaža
	Plaža Male vrulje	Šljunčana plaža
Općina Posedarje	Plaža sv. Duh	Uređena pješčana plaža
	Plaža Punta	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Tunjarice	Uređena šljunčana plaža
Gornji Karin	Meka Draga	Uređena šljunčana plaža
	Pisak	Uređena šljunčana plaža
	Crna Punta	Uređena šljunčana plaža
	Šušnjar I i II	Uređena šljunčana plaža
	Gornji Karin	Uređena šljunčana plaža
	Vrulje	Uređena šljunčana plaža
	Cicingaj	Uređena šljunčana plaža

Izvor: TZ Ravni Kotari i Prostorni plan Zadarske županije 2023.

Klima

Ravni kotari imaju umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetima (Cfa prema Köppenu), idealnu za poljoprivredu i aktivnosti na otvorenom. Obalni dijelovi uz more karakterizirani su mediteranskom klimom s toplim i suhim ljetima (Csa). Zime su nešto

oštrije, karakteristične za submediteransku klimu, s većim kolebanjima temperatura. Na nekim lokalitetima Ravnih kotara su moguće niske temperature i mrazovi čak i početkom proljeća, što dovodi do oštećenja usjeva i cvjetova voćki. Prosječna godišnja količina oborina iznosi 900–1100 mm, a vjetrovi bura i jugo odnosno anticiklone i ciklone oblikuju vremenske prilike tijekom godine. Zbog opisanih klimatskih prilika su mogući boravak i aktivnosti na otvorenom tijekom gotovo cijele godine.

Voda

Ravni kotari imaju pristup moru na sjeveru i to područje ima uvjete za ljetno-kupališni turizam. Na jugu ove prostorno-razvojne cjeline se nalazi najveće prirodno jezero u Hrvatskoj, Vransko jezero, smješteno je između Biogradske rivijere i Ravnih kotara. Ovo boćato jezero, površine 30,1 km², ima veliki ekološki značaj, posebno zbog posebnog ornitološkog rezervata na SZ dijelu jezera, prepoznatog kao jedno od važnih ornitoloških područja u Europi. Na Ravnim kotarima postoje rijeke i potoci poput Miljašić Jaruge, Baščice, Kličevica i Kotarke te umjetna jezera Vlačine i Grabovac, koja osim navodnjavanja, pridonose ljepoti krajolika.

Ljekovito blato Karinskog mora je nedovoljno iskorišteno i predstavlja potencijal za razvoj zdravstvenog turizma.

Najvažniji vodeni resurs u Ravnim Kotarima je rijeka Zrmanja, koja je dugačka 69 km i ima apsolutni pad od 327 m. Izvire podno vrha Poštak, koji je dio lanca Ličke Plješivice. Glavni pritoci Zrmanje su rijeke Krupa i Dobarnica, koje također pune podzemni tokovi s Velebita. Uz spomenute, Zrmanja prima i nekoliko drugih pritoka, uključujući potoke iz Mijica vrela, Suvaje i Velike Kusače, te izvore u Žegarskom polju.

Zrmanja je poznata po svom atraktivnom pejzažu, uključujući kanjone, slapove, sedrene barijere, šljunčane nanose i sipare. Najveći slap rijeke Zrmanje je Visoki buk, koji doseže visinu od 11 metara, dok se drugi slapovi, poput Ogarovog buka, Muškovca i Berberovog buka, također ističu svojom ljepotom. Rijeka se na svom putu prema Novigradskom moru širi u akumulacijsko jezero reverzibilne hidroelektrane „Velebit“.

Zrmanja je izuzetno atraktivna za turiste, osobito ljubitelje raftinga, kao i za one s vlastitim plovilima, koji mogu ploviti od Novigradskog mora sve do Obrovca. Na Zrmanji i njenim pritocima nalaze se i brojni stari, zapušteni mlinovi, uključujući mlin Komazeca, Perića, i Ušljebrka, kao i mostovi koji premošćuju rijeku.

Biljni svijet

Ravni kotari poznati su po plodnim dolinama koje su većim dijelom obradive, dok prijelazna područja karakteriziraju travnjaci, šikare, makija i šume. Prirodnu vegetaciju čine listopadne šume hrasta i graba. Na obrađenim površinama uzgajaju se voće i povrće. Od voća najbolje uspijevaju višnje maraske, trešnje, bademi, masline, smokve, breskve i grožđe.

Posebno se ističe vinogradarstvo s dva vinogorja i to Zadar–Biograd i Benkovac–Stankovci. Izvorne sorte te moderni kultivari čine ovaj prostor značajnim proizvođačem ekoloških vina, čime se dodatno obogaćuje turistička ponuda. Ekološka poljoprivredna proizvodnja doprinosi atraktivnosti ovog područja i predstavlja vrijedan resurs za razvoj ekoloških ruralno-turističkih sadržaja.

Životinjski svijet

Stočarstvo, uz poljoprivredu, čini važnu tradicionalnu gospodarsku granu Ravnih kotara. Ovce i koze uzgajaju se na pašnjacima, dok lovišta u ovom području nude mogućnosti za lov na prepelice, fazane, zečeve i čagljeve. Raznovrstan životinjski svijet obuhvaća i 11 zaštićenih vrsta ptica, poput vlaselice, zlatar pijukavca i velike ševe, kao i razne vrste sisavaca, vodozemaca i gmazova. Vransko jezero ističe se kao značajno ornitološko područje⁷¹, i dom je zaštićenih ptica.

Poseban doprinos fauni daju slatkovodne ribe poput primorske uklije, mreene i potočne pastrve, kao i razne vrste leptira. Podzemna fauna Ravnih kotara uključuje špiljske račiće, kozice i pauke, pružajući dodatne mogućnosti za znanstvena istraživanja i turističku valorizaciju.

Zaštićena prirodna baština

Prirodna baština Ravnih kotara uključuje Vransko jezero kao najveću vodenu površinu Hrvatske, dolinu rijeke Karišnice i dolinu Kličevice. Posebnu vrijednost ima Zeleni hrast u Islamu Latinskom, zaštićen kao pojedinačno stablo. Ovo područje značajno je za očuvanje ptica gnjezdarica i selica te predstavlja važan resurs za ornitološki turizam. Na

⁷¹ Stupanj zaštite je poseban ornitološki rezervat

području Ravnih kotara svoja staništa imaju brojne životinjske vrste iz skupina; sisavaca, slatkovodnih riba, vodozemaca i gmazova te leptira i podzemne faune.

Pored parka prirode Vransko jezero je i gornji tok rijeke Zrmanje. Tok rijeke Zrmanje je od Obrovca do ušća u Novigradsko more zaštićen kao park prirode i nalazi se pod upravom Parka prirode Velebit. Zbog bogatstva ugroženih i međunarodno zaštićenih vrsta, područje južnog Velebita i rijeke Zrmanje ističe se kao područje visoke biološke raznolikosti.

Prirodna lječilišta

Mjesto Karin Donji, smješteno uz Karinsko more, poznato je po ljekovitom blatu koje ima potencijal za razvoj zdravstvenog turizma. Ovaj resurs još uvijek nije organizirano iskorišten. Nužna je provjera ljekovitosti ovog blata. Ako bi ljekovitost blata bila potvrđena, to bi bio važan preduvjet za primjenu na bolesnicima i razvoj lječilišta.

Turističke staze, putovi, ceste

Ravni kotari su vrlo pristupačni i atraktivni za obilazak, bilo automobilom, biciklom ili motociklom. Glavne prometnice koje vode prema unutrašnjosti nisu zagušene prometom, što čini biciklističke staze relativno sigurnima. Na nekoliko mjesta uz prometnice postoje obilježeni izvori vode gdje se biciklisti mogu odmoriti i osvježiti.

Najatraktivnija biciklistička staza je ona oko Vranskog jezera izrađena od eko-asfalta. Na području Benkovca turistička zajednica kontinuirano obilježava postojeće putove i planira uređenje novih. Benkovac nudi brojne kulturno-povijesne lokalitete i pruža ponudu ruralnog i gastronomskog turizma, uz razne oblike aktivnog turizma.

Postojeće biciklističke staze u Ravnim kotarima:

- Pakoštane – kamp Crkvina – PP Vransko jezero – Vrana – vidikovac Vrana – Donje Miranje – Šopot – Benkovac – Buković – Podgrađe (Asseria) – 26 km
- Via Magna: Benkovac – Kula Atlagić – Korlat – Gornje Biljane – Smilčić – Donji Karin Popovići – Lisičić – Podgrađe (antička Asseria) – Buković – Benkovac – 52 km
- Benkovac – Kula Atlagić – Korlat – Gornje Biljane – Smilčić – Škabrnja – Nadin – Raštevici – utvrda Kličevica – Šopot – Benkovac – 46 km

- Donji Karin – kanjon Karišnice – Dmijovići – Alavanje – Lakići – 11 km
- Benkovac-Nadin-Smilčić-Benkovac proteže se 44,8 km po sjeverozapadnom prostoru benkovačkog kraja
- Karin - Karišnica proteže se 10,6 km po sjeverozapadnom prostoru benkovačkog kraja
- Pakoštane – Benkovac – Asseria proteže se u jednom smjeru 25,8 km po jugozapadnom prostoru benkovačkog kraja
- Karin – Popovići – Bruška – Asseria - Benkovac proteže se 54 km po sjeveroistočnom prostoru benkovačkog kraja
- Benkovac - Karin - Asseria - Benkovac proteže se 50,7 km po sjevernom prostoru benkovačkog kraja
- Benkovac – Bulić – Vukšić – Perušić – Šopot – Benkovac proteže se 34,8 km po centralnom istočnom prostoru benkovačkog kraja

Turistička zajednica Benkovac bi obogatila turističku ponudu obilježavanjem itinerara Antički putovi baštine pod nazivom „Benkovački miljokazi“. Miljokazi bi omogućili posjetiteljima da se upuste u istraživanje značajnih povijesnih i kulturnih lokaliteta kroz jasno označene staze koje povezuju najvažnije točke baštine Ravnih kotara. Također, planira se razvoj novih pješačkih, biciklističkih i jahačkih staza, koje će dodatno obogatiti turističku infrastrukturu i omogućiti posjetiteljima da dožive prirodu i kulturne znamenitosti ovog područja na drugačiji način.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 155 Primarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima

Naziv	Opis
Biciklističke rute i infrastruktura	Biciklističke staze (dio neuređen)
Kupališta i plaže	Uređene i neuređene, u priobalnom dijelu destinacije
Hiking i Trekking staze	Označene, većina je neuređena
Informacije za posjetitelje	Turistički informativni centar, uredi turističkih zajednica i turistička signalizacija

Plovila	Brodovi za izlete prema Zrmanji
Enološka i gastronomska ponuda	Kušaonice vina, ulja i autentičnih jela u OPGovima

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 156 Sekundarna turistička infrastruktura na Ravnim kotarima

Naziv	Opis
Arheološka nalazišta	Asseria–liburnsko naselje koje je postalo rimski municipij
Kulturna baština	Zavičajni muzej u Benkovcu, sakralni objekti, Grobnica Meštrović / Benkovac, kaštel Benković, tvrđava Kličevica, Ostaci templarskog grada i Maškovića han na Vrani, Crkvine pod Šopotom, Kula Jankovića
Povijesni spomenici	Starohrvatske crkvice
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta i ceste do turističkih objekata
Wellnes ponuda	Ljekovito blato

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Republika Hrvatska uvozi na godišnjoj razini između 35% i 50% električne energije. Količina uvoza ovisi o hidrološkim prilikama u akumulacijskim jezerima i klimatskim prilikama tijekom godine (hladne zime ili vruća ljeta). Hrvatska elektroenergetska mreža je integrirana u Europski elektro-energetski sustav (Europska mreža operatera prijenosnih sustava za električnu energiju, skraćeno ENTSO-E). Svi manjkovi i viškovi energije u RH se reflektiraju na ENTSO-E i obratno.

Hrvatski operater transportnog sustava (HOPS) operira dalekovode i kablove za prijenos velike količine električne energije na naponima od 110/222/400kV. Priljevi i odljevi električne energije iz Hrvatske idu kroz sustav HOPSa.

Hrvatski operater distribucijskog sustava (HEP-ODS) operira sustav na naponima potrošača od 10/20/35kV. Nažalost, i HOPS i HEP-ODS nisu obnavljali svoje sustave

proteklih 40 godina tako da oni u južnoj Hrvatskoj ne mogu prihvatiti nove proizvođače/potrošače. HOPS će svoju mrežu u južnoj Hrvatskoj početi obnavljati i povećavati prijenosne kapacitete iza 2030⁷². g. Na mjestima gdje u sustavima ima nešto slobodnog prijenosnog/distribucijskog kapaciteta postoji problem s kapacitetima transformatorskih stanica. Najčešće investitor mora snositi trošak dogradnje transformatora i pristupnog postrojenja koji je može biti toliko visok da odvodi u pitanje ekonomičnost cijele investicije. Čak ako i postoji volja za investiranjem, sam proces projektiranja ekspanzije transformatorske stanice na sustavu HOPS-a u prosjeku traje 5 godina. Polaganje kablova od novog objekta do transformatorske stanice je dodatni problem jer iziskuje dobivanje prava služnosti, suglasnosti i otkupe zemljišta, što u Hrvatskoj traje jako dugo.

Na području južne Hrvatske danas postoje i obnovljivi izvori energije (OIE, vjetrenjače i solarne elektrane). Nažalost, OIE jako ovise o meteorološkim prilikama (npr. po velikim vrućinama etezijski vjetar je slabašan ako ga ima uopće). Lokalna proizvodnja nije dovoljno pouzdana za stabilnost mreže u južnoj Hrvatskoj. RHE Velebit (Obrovac) je stabilan izvor bazne količine električne energije ali je spojena na HOPS i dio je i ENTSO-E sustava.

Zbog svega navedenog, do 2030. za područje Zadarske županije je jasno da je pristup novih proizvođača i potrošača limitiran i ovisi od lokacije do lokacije i od stanja popunjenosti kapacitetom na najbližoj transformatorskoj stanici. Uvjeti i troškovi spoja na HEP-ODS/HOPS sustav se dobivaju na zamolbu investitora. HEP-ODS/HOPS izrađuje elaborat i procjenu kapaciteta te troškove spoja. Troškove izrade elaborata plaća investitor.

Zaključak je da mali potrošači (do 1 MW) mogu svoje potrebe ili dio potreba namiriti iz integriranih solarnih elektrana koje su isplative i čiju ugradnju financijski podupiru Fond za zaštitu okoliša i energetska efikasnost te EU fondovi s pozivima namijenjenim zelenoj tranziciji industrije i potrošača.

U tablici koja slijedi su prikazana vršna opterećenja trafostanica na području Ravnih kotara.

Tablica 157 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. godini

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje
--------------------------------	---------------------------------	-------------------------	-------------------------------	-----------------------------

⁷² Izjava predsjednika Uprave HEP d.d. na savjetovanju o energetici u JI Europi, Trakošćan 20-21.4.2024.

				2022. (%)
ZADAR 2 35/10 kV	35/10 kV	16	4,2	26,3
ZADAR 3 35/10 kV	35/10 kV	24	11,7	48,8
OBROVAC 110/35 kV	110/35 kV	40	20,04	50,1
Obrovac 35/10 kV	35/10 kV	16	7,08	44,3
Obrovac 20/10 kV	20/10 kV	4	0	0
BENKOVAC 110/10 kV	110/10 kV	40	13,62	34,1

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.

Iz gornje tablice se vidi da transformatorske stanice nisu na rubu prihvatnog kapaciteta i imaju stanovite zalihe prihvatnog kapaciteta izraženo u postotku. Kako je riječ o transformatorskim stanicama niskog napona (distribucijska mreža , Obrovac ima jednu TS na 110kV), njihov apsolutni kapacitet nije velik tako da srednje veliki potrošač (npr. hotel) ili srednje veliki proizvođač (srednje velika fotonaponska elektrana) moraju sagraditi transformatorsku stanicu što znatno usporava i poskupljuje projekt u skladu s već opisanim.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Odašiljači i veze d.o.o. kao javni pružatelj nacionalne strateške komunikacijske infrastrukture, je zadužen održavanja pouzdanosti pogona, te dostupnosti usluga i redovitog održavanja odašiljačkih objekata.

Za područje Ravnih Kotara nije dostupna informacija od regulatora (HAKOM) koliko je instalirano širokopojsnih priključaka. Ograničenost širokopojsnog pristupa javnim telekomunikacijskim mrežama je ozbiljan problem za turiste i poslovne aktivnosti na otocima koji koriste velike količine podataka.

Mreže mobilnih operatera na području Ravnih kotara su uglavnom 4G(VoLTE). Zbog konfiguracije terena ne postoje područja koja imaju slabiju recepciju signala mobilnih telekomunikacijskih mreža.

Zadarska županija u „Planu razvoja Zadarske županije 2021.-2027.“ navodi da će dostupnost pristupa širokopojsnom internetu narasti sa 50.199 (2019.) kućanstva sa širokopojsnim

pristupom internetu na 56.500 kućanstava (2027.). Dio tih priključaka će biti i u promatranoj destinaciji. Podizanje digitalnih kompetencija i stvaranje uvjeta za digitalnu

transformaciju i primjenu naprednih tehnologija u gospodarstvu i društvu važno i za razvoj turizma u ovoj destinaciji.

Grad Benkovac te općine Posedarje i Jasenice imaju u centru infrastrukturu za pristup besplatnom Wi-Fi-u.

Vodoopskrba i odvodnja

Područje Zadarske županije je Uredbom o uslužnim područjima (NN 147/2021 ,31.12.2021.) podijelilo na 3 uslužna područja. Ravni kotari spadaju u Uslužno područje 30. Vodovod d.o.o Zadar je društvo koje distribuira vodu za gotovo sve JLS na Ravnim kotarima. Samo je općina Stankovci priključena Uslužnom području iz Šibensko-Kninske županije za koje je zaduženo društvo Vodovod i odvodnja d.o.o.

Najveći dio Ravnih kotara je integriran u sustave društva Vodovod d.o.o. i nisu dostupni podaci o broju priključaka, potrošnji i gubicima. Dostupni su samo podaci o sustavu društva vodovod i odvodnja Benkovac d.o.o. koje otprilike daju uvid u stanje sustava vodoopskrbe i odvodnje u Ravnim kotarima.

Tablica 158 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnom sustavu društva Vodovod i odvodnja, Benkovac

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	1.660.894	502.720	70%	8,0

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019. i 2020.

Društvo ima vodoopskrbni sustav s visokim postotkom gubitaka što pokazuje ILI faktor koji je visok i projekt sanacije gubitaka je nužan. Eventualni porast potrošnje vode može biti podmiren ili saniranjem gubitaka ili dodatnim crpljenjem i kupovinom vode od drugih vodovoda, što predstavlja trošak za društva. Dodatno crpljenje vode je nepovoljno za očuvanje podzemnih zaliha vode.

Tablica 159 Prekidi opskrbe i pokrivenosti vodoopskrbom u tri zone na području Benkovca

Naziv društva	Prekidi u opskrbi vodom (%)	Pokrivenost uslugom vodoopskrbe (%)
VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	0,0	99,5
VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	0,0	85,4
VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	0,0	24,5

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020

Iz gornje tablice vidimo da nisu zabilježeni prekidi opskrbom vodom unatoč visokim gubicima u sustavu. U jednoj zoni vodoopskrbnog društva je priključenost vrlo niska i tu je potreban razvoj vodoopskrbne mreže. Vjerojatno je ovakvo ili slično stanje vodoopskrbe na području destinacije Ravni kotari.

Odvodnja

Situaciju sa sustavima odvodnje na području društva Vodovod i odvodnja d.o.o. prikazuje tablica koja slijedi.

Tablica 160 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike

Sustavi odvodnje	Broj ekvivalent stanovnika sa pročišćavanjem otpadnih voda	Kućanstva pokrivena uslugama odvodnje otpadnih voda	Kućanstva spojena na uređaj za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV)	Broj stanovnika priključenih na septičke jame	Začepljenja kanalizacijskog sustava	Začepljenja sustava odvodnje
	[m³/god]	[m³/god]	[m³/god]	[m³/god]	[m³/god]	[Broj/100km kanalizacije/god]
VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	3.500	910	910	10.462	23	165

VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	3.500	917	917	10.342	26	187
VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Benkovac	0	1.600	1.600	80	0	0

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019. i 2020.

Nažalost, nisu dostupni podaci za sustav odvodnje na Ravnim kotarima osim za područje oko Benkovca.

Iz gornje tablice je razvidno da društvo ima zone u kojima je malo korisnika koji su spojeni na odvodnju odnosno na uređaje za pročišćavanje. Poboljšanje sustava odvodnje i pročišćavanja je jedan od prioriteta na ovom području.

Korištenjem sabirnih i septičkih jama ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora (ako je u blizini) i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravstvo u cjelini. Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Područje Ravnih kotara ima povoljan prometni položaj na mjestu gdje se križaju ceste koje vode iz Zadra prema Kninu te iz Like prema moru. Ovaj prostor je postao još bolje povezan sa ostatkom Hrvatske kada je sagrađena željezničke pruge Zadar – Knin (1966. godine).

Nažalost, Hrvatske željeznice su zapustile djelatnost putničkog prijevoza tako da blizina pruge nema praktičnu vrijednost za turizam u ovom području.

Za razvoj turizma je bila važna izgradnja Jadranske magistrale (D8) ranih 1960-tih. Izgradnja autoceste A1 Zagreb – Split (2005.), koja prolazi kraj Benkovca je posebno značajna za povezivanje ove destinacije.

U Ravnim kotarima nalazi se Zračna luka Zadar u Zemunik Donjem.

Na području Ravnih kotara ne postoji nijedna punionica za električna i hibridna vozila⁷³ (no navodi se da će na 3 mjesta uskoro biti instalirane punionice. Punionice postoje na benzinskim postajama na cesti A1, te kod obližnjeg Maškovića Hana. Na Ravnim kotarima su tri benzinske postaje na županijskim cestama.

Tijekom radionica su potvrđeni komentari iz tri istraživanja⁷⁴ koje je provelo Sveučilište u Zadru. Naime, Ravni kotari su vrlo blizu obale mora i turisti koji borave u kućama za odmor ili kampovima ako žele, brzo mogu stići do plaža ili atrakcija koje su na obali. Vjerojatno se nagli porast broja novih kuća za odmor na ovom području može pripisati povoljnom položaju objekata te ekonomičnosti razvoja smještaja na Ravnim kotarima. Velike okućnice, bazeni i udaljenost od gužvi i buke na obali privlače određeni segment turista.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 161 Stanje digitalizacije za Ravne kotare

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Razina digitalne povezanosti je loša u destinaciji; dostupnost i kvaliteta internetske infrastrukture je loša za standarde RH, Wi-Fi mreža je dostupna u Benkovcu i dvije općine ranije spomenute; recepcija mobilne mreže je dobra na svim mjestima zbog topologije terena u odnosu na bazne stanice mobilnih mreža; mobilne mreže imaju probleme s padom brzine prijenosa podataka u periodima kada korisnici pristupaju svojim uređajima
	Pametni grad i destinacija	np
	Sustavi za upravljanje	np

⁷³ Aplikacija <https://www.plugshare.com/>

⁷⁴ „ISTRAŽIVANJE STAVOVA RELEVANTNIH DIONIKA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE PROVEDENOG PUTEM GRUPNIH INTERVJUA“, „ISTRAŽIVANJE STAVOVA LOKALNOG STANOVNIŠTVA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“ i „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“

	odnosima s turistima	
	Online rezervacijski sustavi	Ne postoje lokalni/autohtoni sustavi koji bi bili u široj primjeni
	Edukacija i digitalne vještine	Ulaganje u digitalne vještine je nužno potrebno
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste popularne digitalne platforme
Sigurnost i privatnost		
	Kibernetička sigurnost	Nema saznanja o takvim ulaganjima
	Usklađenost regulativama	Web-kamere u objektima i na objektima su rijetke; ako određeni sustav videonadzora ne pohranjuje snimke –GDPR se ne primjenjuje. „live-streamingu“ nije problematičan sa stanovišta GDPR-a
Izazovi i preporuke za poboljšanje		
	Identifikacija ključnih izazova	Mobilne mreže bi trebale povećati kapacitet kako bi mogle garantirati razinu usluga tijekom ljetne sezone; Informatička pismenost lokalnog stanovništva bi morala biti bolja
	Preporuke za unapređenje	Ulaganje u sustave OiV, dovođenje optičkih vlakana do korisnika, ponuditi besplatne jednodnevne edukacije

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 162 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Ravne kotare

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Rijetki hoteli nemaju prikladnu infrastrukturu; Neki restorani imaju dio potrebne

		pristupačnosti; plaže nemaju prikladnu infrastrukturu; Glavna gradska plaža u Novigradu ima osnovne sadržaje i prilagođena je osobama s invaliditetom, iako nema specifičnu opremu poput rampi i liftova
	Pristupačnost javnih prostora	Nedovoljna pristupačnost
Komunikacijsku pristupačnost		
	Informacije	Nije uočena dostupnost turističkih informacija na prilagođenim medijima
	Signalizacija i označavanje	np
Pristupačnost usluga		
	Usluge u smještaju	Nije uočena prilagođenost u hotelima; apartmani ne navode da su prilagođeni; kuće za odmor su prilagođene za jednostavan ulaz u objekte
	Restorani i ugostiteljski objekti	Nedovoljna prilagođenost
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Uglavnom su nepristupačni
Društvenu i kognitivna pristupačnost		
	Obuka osoblja	Osoblje nije dovoljno educirano
	Kulturalna osjetljivost	Zadovoljava

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i

poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 163 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Ravni kotari

Usluga	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne djelatnosti su dostupne; složenije/rjeđe usluge su nedostupne
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije skrbi za stanovništvo u destinaciji;
Vjerske zajednice	Vjerski objekti za katolike i pravoslavne
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	Postoje područne osnovne škole i srednje škole u Benkovcu i Obrovcu
Financijske, platne i poštanske usluge	Postoje poslovnice banaka, bankomati su dostupni; Gradovi Benkovac i Obrovac imaju poštu te veće općine poput Novigrada, Karina itd.
Uređeni javni prostori	Uredni
Javne službe	Nema policijskih postaja na otocima; HGSS je u Zadru; veća mjesta imaju DVD

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 164 Aspekti ljudskih potencijala u destinaciji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	Na cijelom području Ravnih kotara je bila 418 nezaposlenih osoba svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZD Ž u 8. mj. 2024 je bilo

	158 nezaposlenih djelatnika za turistički sektor a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru; Nezaposlenost u turističkom sektoru na Ravnim kotarima je ljeti niska ako je uopće ima zbog mogućnosti rada u obližnjim destinacijama na obli; sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obradeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 165 Komunikacijske aktivnosti TZ Ravni kotari

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	Dio TZ na Ravnm kotarima ne koristi web stranice (ne postoje), društvene mreže; email marketing uglavnom ne koriste; TZ Novigrada treba izdvojiti po vrlo lijepo organiziranim web stranicama
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo je nisko učinkovito, broj pratitelja i dijeljenje sadržaja je neznatan; digitalno oglašavanje nije uočeno
Offline aktivnosti	Nije sigurno da sve TZ tiskaju brošure i plakate te organiziraju događanja
Suradnji s trećim stranama	Ne postoji kontinuirana suradnja s trećim stranama osim prigodnih kontakata
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ bi mogle objavljivati streaming s događanja (sportska natjecanja, Benkovački sajam), na web-stranicama bi mogle biti aktualne vremenske prognoze i podaci o intenzitetu UV

	zračnja i sl
Mogućnosti marketinškog pozicioniranja u okviru komunikacije na regionalnoj i/ili nacionalnoj razini	Zasada ne postoje atrakcije koje su prikladne za promociju na nacionalnoj razini; TZ nemaju proračun ni edukaciju koje su potrebne za marketinško pozicioniranje

Izvor: TZ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 166 Analiza destinacija koje su konkurencija destinaciji Ravni kotari

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Biogradska rivijera
	Indirektna konkurencija	Brojne regije u Italiji i Istra
Benchmarking		Cijene na biogradskoj rivijeri su znatno više; broj dolazaka turista je niži nego na biogradskoj rivijeri; kvaliteta smještaja u novim objektima je usporediva između ove dvije destinacije; treba imati na umu da se Ravni kotari tek na početku razvoja; ponuda gastronomije je skromnija nego na biogradskoj rivijeri; Destinacije u Italiji su znatno skuplje; Broj dolazaka turista u indirektnu konkurenciju je veći (sela u Emiliji Romagni, Umbrija, dio Toskane ima područja koja ambijentom podsjeća na Ravne kotare); Ulaganja u kvalitetu smještaja i kvalitetu usluga u Italiji su neusporedivo viša; Cijene u unutrašnjosti Istre su više, no ova destinacija je bliža emitivnom tržištu Njemačke i Austrije, bolje je poznato turistima te ima širi spektar usluga i

		atrakcija koje nudi
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		Komunikacijske strategije biogradske rivijere su usporedive po načinu ali su superiorne po učinku; Ravni kotari i biogradska rivijera baš i nemaju usporedive segmente turista izuzev populacije koja dolazi na Novigradsko more; Ravni kotari još nemaju razvijenu organiziranu segmentaciju-događa se spontano; Destinacija ne nastupa na sajmovima
Tržišni trendovi i inovacije		Destinacija treba ulagati u vodoopskrbu, odvodnju i uređaje za pročišćavanje; telekomunikacijska infrastruktura treba biti unaprijeđena
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima	Analiza sociodemografskih obilježja turista	Trenutno je dostupno samo „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Henda „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena je analiza stanja destinacije Ravni kotari. Područje ima infrastrukturne probleme. Prometna povezanost je dobra. Tijekom radionica je spomenuto da je ljeti povezanost sa Zadrom otežana zbog gustog prometa te je kao rješenje sugerirana bolja povezanost autobusnim linijama kako bi se rasteretio promet. Prijevoz autobusom bi ljeti morao biti dostupan do kasnijih noćnih sati.

Pristup telekomunikacijskim uslugama je svuda moguć. Nisu registrirana područja na kojima je slab prijem signala baznih stanica telekomunikacijskih operatera. Širina pojasa za komunikaciju podataka je uglavnom nezadovoljavajuća.

Zdravstvena skrbi je dostupna. Za sve specijalističke medicinske usluge bolesnici moraju ići u OB Zadar.

Stanovništvo je ljubazno. Slabije znanje stranih jezika predstavlja problem. Edukacija ljudskih potencijala je potrebna. Područje tijekom sezone vjerojatno ima punu zaposlenost u turizmu. Sezonalnost je veliki problem i na ovom području. Poslodavci imaju problem sa zapošljavanjem educirane i motivirane radne snage. Područje nema organizirani nastup i strategiju razvoja. Profitabilnost turističkih usluga je ispod prosjeka u Zadarskoj županiji.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena. Ono što je sigurno je da ova prostorno-razvojna cjelina nije ni blizu prihvatnog kapaciteta.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za Ravne kotare

- **Scenarij 1:** Turizam stagnira, prostor se ne koristi.
- **Scenarij 2:** Razvoj agroturizma, vinske ceste, gastro turizam, scenarij donosi novi identitet kroz ruralni turizam.
- **Scenarij 3:** Ulaganja u seoske kuće i infrastrukturu, scenarij može otvoriti investicijski ciklus, ali je nužno oprezno planiranje.

- **Scenarij 4:** Fokus na poljoprivredu, održivost i prostor bez apartmanizacije. Ovaj scenarij čuva poljoprivredni karakter kraja i omogućuje ponudu lokalnih prehrambenih proizvoda turistima čime se postiže bolji multiplikativni efekt turizma.

U scenariju nastavka postojeće situacije, Ravni kotari ostaju periferni prostor bez jasnog identiteta u turističkoj ponudi županije. Održivi scenarij predviđa snažnu integraciju poljoprivrede i ruralnog turizma, uz jačanje lokalne ekonomije. Investicijski pristup može stvoriti nove gospodarske prilike kroz razvoj ruta vina, maslinovog ulja i lokalne gastronomije. Ovaj pristup podrazumijeva infrastrukturna ulaganjima. Zaštitni scenarij osigurava očuvanje prirodnog krajolika i potencijalno stvara zelenu zonu unutar županije, bez apartmanizacije.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 3.

7.Zaključak i preporuke

Destinacija Ravni kotari bilježi rast u turističkim pokazateljima. Ovo je turistički nerazvijena destinacija koja počinje rasti od vrlo niskih brojki. Preporučuje se:

- Praćenje vršnog električnog opterećenja infrastrukturne mreže,
- Povećanje ugostiteljskih kapaciteta i drugih turističkih sadržaja za poboljšanje turističke ponude,
- Daljnje praćenje i eventualna prilagodba prostornog planiranja kako bi se osigurao održivi razvoj.

Ove mjere osigurat će dugoročnu održivost turizma i konkurentnost destinacije u razvoju.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE STARIGRAD PAKLENICA

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Starigrad Paklenica – sagledavanje utjecaja turizma

Prostor Starigrada Paklenice iznimno je važan zbog blizine Nacionalnog parka Paklenica i parka prirode Velebit, koji privlače planinare, alpiniste i ljubitelje prirode iz cijelog svijeta. Međutim, takva popularnost nosi rizik od degradacije zaštićenog prostora i lokalne infrastrukture ako se posjet ne regulira. Održivi turizam ovdje mora biti utemeljen na usklađivanju kapaciteta lokalne zajednice i parkova, razvoju interpretativnih i edukativnih sadržaja te promoviranju alternativnih oblika boravka poput pješaćenja, biciklizma i rekreativnog turizma u pred i postsezoni. Obalni pojas ove

prostorno razvojne cjeline je relativno turistički razvijen. I u ovoj prostorno-razvojnoj cjelini je turizam izuzetno značajan za gospodarstvo.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4. Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 167 Obavezni pokazatelji održivosti za Starigrad Paklenicu

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	10.630
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Vrlo mali
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	1 (preporučuju se još 1)

6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	70%
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	Nacionalni park Paklenica pokriva 37, 3% a Park prirode "Velebit" 62, 7% ukupne površine Općine Starigrad, što znači da ta dva nacionalno zaštićena područja prirode pokrivaju cjelokupnu površinu Općine Starigrad
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	50%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	25.432
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	6,3
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH 7 atrakcija; Na temelju Bioportala - 3 atrakcije

16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	1133

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Intenzitet i prostorna gustoća turizma

- 10.630 noćenja na 100 stanovnika u vrhuncu sezone – ekstremno visok intenzitet, jedan od najvećih u Zadarskoj županiji.
- 1.133 noćenja po hektaru građevinskog područja – visoka prostorna zasićenost.
- 25.432 dolazaka u vršnom mjesecu – vrlo velik sezonski val gostiju.
- Prosječna duljina boravka: 6,3 dana – relativno kratko, tipično za klasični obalni turizam.

Zaključak: Starigrad Paklenica trpi vrlo visok sezonski pritisak, i po stanovniku i po prostoru. Potrebne su mjere za kontrolu opterećenja i prostorno usmjeravanje razvoja.

2. Zadovoljstvo lokalne zajednice i turista

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: pozitivno – još uvijek daje podršku turizmu.
- Zadovoljstvo turista: visoko – dio gostiju izražava želju za povratkom.

Zaključak: Turizam za sada ne narušava društveni balans, ali s ovakvim intenzitetom postoji rizik od zasićenja i smanjenja kvalitete života bez proaktivnog upravljanja.

3. Dostupnost i zdravstvena sigurnost

- Pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom: vrlo mali udio – slab aspekt socijalne održivosti.
- Zdravstvena infrastruktura: 1 turistička ambulanta, preporučuje se još 1 – nedovoljno za vršnu sezonu.

Zaključak: Socijalna dimenzija održivosti nije zadovoljena – nužna ulaganja u pristupačnost i zdravstvene usluge.

4. Ekološki otisak i resursi

- Potrošnja vode po noćenju: 70% u odnosu na prosječnog stanovnika – visoka, ali očekivana.
- Potrošnja električne energije: 50% – značajan pritisak.
- Podaci o otpadu: nedostaju – to onemogućuje potpunu procjenu okolišnog opterećenja.

Zaključak: Turizam ima značajan utjecaj na infrastrukturu, a nedostatak informacija o otpadu stvara ozbiljan upravljački nedostatak. Potrebno je sustavno praćenje i javno izvještavanje.

5. Zaštita prostora i prirodnih vrijednosti

- 100% površine pod zaštitom:
 - 37,3% Nacionalni park Paklenica
 - 62,7% Park prirode Velebit

Zaključak: Starigrad je ekološki izuzetno osjetljivo područje – cijela općina je pod zaštitom. Turizam se mora temeljiti na strogo kontroliranoj aktivnosti i eko-standardima.

6. Klimatska otpornost i upravljanje

- Županijski program klimatske prilagodbe postoji, ali nema lokalnog plana specifično za područje Starigrada.

Zaključak: Lokalna implementacija klimatskih mjera još nedostaje – nužno je razviti specifičan plan za područje pod zaštitom i s visokim intenzitetom turizma.

ZAVRŠNA OCJENA – Starigrad Paklenica

Snage:

- Izuzetna prirodna vrijednost (Paklenica, Velebit)
- Visoko zadovoljstvo turista i stanovnika
- Relativno dobra organizacija zdravstvene zaštite
- Dugogodišnja reputacija destinacije za aktivni i prirodni turizam

Slabosti i prijetnje:

- Ekstreman sezonski pritisak na malu zajednicu i prostor
- Niska pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom
- Nedostatak podataka o otpadu i sustava kontrole nosivosti
- Visoka potrošnja resursa (voda, energija)
- Potpuno zaštićen prostor = ograničen prostor za širenje

Preporuke za održivo upravljanje:

1. Uvesti lokalni akcijski plan za održivi turizam i klimatsku otpornost
2. Uspostaviti sustav praćenja nosivih kapaciteta (turisti, otpad, voda, energija)
3. Unaprijediti pristupačnost atrakcija i izgraditi dodatnu ambulantu
4. Strogo regulirati nove kapacitete i usmjeravati razvoj prema „niskootisnim“ sadržajima
5. Uvesti zoniranje i vremensko raspoređivanje posjeta Paklenici i drugim atrakcijama

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su prikazani pokazatelji za Starigrad Paklencu.

Tablica 168 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za destinaciju Starigrad Paklenica

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Stari grad	411	353	352	356	363
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Stari grad	248	258	266	271	276
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Stari grad	0,90	0,83	0,86	0,86	0,86

Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m2 građevinskog područja naselja	Stari grad	0,146	0,126	0,125	0,127	0,129
Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Stari grad	Komercijalni: 62 % Nekomercijalni: 38 %	Komercijalni: 58 % Nekomercijalni: 42 %	Komercijalni: 57 % Nekomercijalni: 43 %	Komercijalni: 57 % Nekomercijalni: 43 %	Komercijalni: 57 % Nekomercijalni: 43 %
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog, turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Stari grad	3,52	2,37	3,27	3,31	3,07
Parametar_7	Resursna atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/definiranim	Stari grad	10	10	10	10	10

		zonama						
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Stari grad	44	46	47	48	48
Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Stari grad	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupaću u danima vršne turističke sezone (za destinacije za	Stari grad	4.08 m2	4.08 m2	4.08 m2	4.08 m2	4.08 m2

		koje je pokazatelj relevantan)						
Parametar_11	Resursno atraktivna osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Stari grad					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Stari grad					
Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Stari grad	Komercijalni: 68 % Nekomercijalni: 32 %	Komercijalni: 66 % Nekomercijalni: 34 %	Komercijalni: 65 % Nekomercijalni: 35 %	Komercijalni: 64 % Nekomercijalni: 36 %	Komercijalni: 64 % Nekomercijalni: 36 %

Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Stari grad					
Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Stari grad					
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Stari grad					

Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Stari grad					
Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Stari grad					
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Stari grad					
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na	Stari grad					

		volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone						
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Stari grad					
Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Stari grad	1.876	1.876	1.697	1.697	1.697
Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Stari grad	47	51	33	36	39

Napomena: Parametar_23 je prosječna godišnja nezaposlenost prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i prostorna gustoća

- Komercijalni + kuće za odmor (na 100 stanovnika): rast s 352 (2021.) na 363 (2023.)
- Nekomercijalni smještaj: stalni rast, do 276/100 stanovnika – pokazuje širenje privatnih kapaciteta.
- Intenzitet turizma u vršnim danima: prosječno 3 turista po stanovniku – vrlo visok sezonski pritisak.
- Gustoća kreveta po 100 m² građevinskog područja: stabilno na 0,129 – ukazuje na prostornu saturaciju.
- Udio stambenih jedinica u turističkoj funkciji: čak 64% – većina stambenog fonda pretvorena u turističku namjenu.

Zaključak: Starigrad je visoko turistički zasićen, s izraženom apartmanizacijom. Daljnji rast smještajnih kapaciteta treba strogo regulirati.

2. Struktura smještaja

- Komercijalni smještaj čini stabilnih 57–62%, a nekomercijalni 43–38%
- Omjer objekata za turizam i stalnih stanova: 0,86 – gotovo svaki drugi stan služi u turističke svrhe

Zaključak: Iako komercijalni smještaj dominira, privatni kapaciteti i dalje rastu, što smanjuje mogućnost kontrole kvalitete i povećava sezonalne eksternalije.

3. Atrakcijska i ugostiteljska osnova

- Broj atrakcija: 10 (konstantno)
- Ugostiteljski sadržaji: rast s 44 → 48
- Kakvoća mora za kupanje: stalno odlična
- Površina plaže po kupaću: 4,08 m² – donja prihvatljiva granica

Zaključak: Atrakcijska i ugostiteljska osnova se širi, no broj atrakcija stagnira. Dostupnost plaža je blizu zasićenja, što može utjecati na kvalitetu doživljaja u vršnim terminima.

4. Komunalna infrastruktura i resursi

- Nema podataka o:
 - potrošnji vode i energije u turizmu

- održavanju javnih površina
- odvozu otpada

Zaključak: Nedostatak podataka otežava procjenu stvarnog opterećenja. U kontekstu visokog intenziteta turizma, ovo je značajan upravljački problem.

5. Prometna infrastruktura

- Podaci o prometu i parkiralištima nisu dostupni

Zaključak: S obzirom na sezonsku koncentraciju i prostornu zasićenost, potrebno je hitno procijeniti prometnu nosivost i definirati pravce upravljanja posjetiteljskim tokovima.

6. Stanovništvo i radna snaga

- Broj stanovnika: pad s 1.876 (2019.) → 1.697 (2023.)
- Radna snaga (dozvole): niska i stabilna (39 dozvola u 2023.)

Zaključak: Turizam nije zaustavio demografski pad. Nedostatak lokalne radne snage povećava ovisnost o sezonskim radnicima.

ZAVRŠNA OCJENA – Starigrad Paklenica

Snage:

- Duga tradicija i prepoznatljivost destinacije
- Dominacija komercijalnog smještaja (veća kontrola)
- Rast ugostiteljske ponude
- Očuvana kakvoća mora

Rizici i ograničenja:

- Visoka zasićenost prostora (64% jedinica u turizmu)
- Veliki sezonski pritisak (3 turista po stanovniku)
- Nema rasta u atrakcijama, stagnira ponuda sadržaja
- Nema podataka o komunalnoj održivosti
- Demografski pad i radna nesamodostatnost

Preporuke:

1. Uvođenje sustava praćenja kapaciteta infrastrukture (voda, otpad, energija)
2. Plan upravljanja turizmom s ograničenjem rasta smještaja
3. Revitalizacija stalnog stanovništva kroz subvencije za stanovanje i OPG-ove
4. Razvoj selektivnih oblika turizma (aktivni, ekološki, kulturni)
5. Ulaganja u prometnu i zelenu infrastrukturu

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,

11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj u Starigradu Paklenica

Tablica 169 Smještaj na analiziranom području Starigrada Paklenice

Naziv objekta	Tip smještaja
Hotel	4*-1; 3*-2; 2*-2; ukupno: 5
Kamp	7
Kuće za odmor	6
Pansioni	9
Apartmani/sobe/domaća radinost	277

Izvor: TZ i informacije dostupne na Webu, interview s članom NO hotela

4.3.1.2. Ugostiteljstvo u Starigradu Paklenici

Tablica 170 Ugostiteljstvo na analiziranom području

Naziv objekta	Vrsta usluge
11 Restorana	Priprema i serviranje hrane i piće
5 OPG	Hrana, med
8 barova i kafića	Serviranje pića

Izvor: TZ, Web stranice, posjet Starigradu Paklenici; Napomena: Planinarski domovi nisu navedeni

4.3.1.3. Turističke usluge u Starigradu Paklenica

Tablica 171 Dostupne turističke usluge u Starigradu Paklenici

Dostupne usluge	
Smještaj	Hoteli, hosteli, pansioni, privatni apartmani, sobe i kampovi.
Usluge turističkih agencija	Vođene ture, izleti, rezervacije smještaja i

	informacijske usluge.
Prijevoz i logistika	Taxi, transferi, rent-a-car, izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Najam opreme, sportske aktivnosti, biciklističke ture, kajakarenje.
Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi, gastro manifestacije i degustacije lokalnih specijaliteta.
Suvenirnice	Prodaja rukotvorina, suvenira, autohtonih proizvoda poput maslinovog ulja i meda.
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i male trgovine za osnovne potrepštine.
Izleti	Izleti prema NP Paklenica, NP Kornati, NP Plitvička jezera, NP Sjeverni Velebit, Zadar, Zrmanja
Zdravstvene usluge	Ambulanta doma zdravlja Zadar, jedna ljekarna, ispostava hitne pomoći.
Wellness i spa centri	Masaže, sauna i relaksacijski tretmani.
Noćni život i zabava	Kafići, barovi, ljetni festivali i glazbene večeri na otvorenom.
Informativni centri	Pružanje informacija o atrakcijama, događanjima i turističkim uslugama.
Banke i mjenjačnice	Bankomati, usluge promjene valuta i financijske transakcije,
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u javnim i ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parking i stanice za punjenje električnih vozila.

Izvor: TZ, web stranice

Dio usluga je dostupan tijekom cijele godine

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova Starigrada Paklenice – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Kulturno-povijesna baština Starigrada Paklenice svjedoči o bogatoj prošlosti ovog područja, ali nije u dovoljnoj mjeri turistički valorizirana. Ova baština pruža potencijal za razvoj raznih turističkih proizvoda, uključujući kulturne ture, interpretacijske centre i manifestacije. Detaljan popis kulturno-povijesne baštine nalazi se u tablici koja slijedi, a može poslužiti kao osnova za stvaranje inovativnih turističkih proizvoda.

Tablica 172 Kulturno-povijesna baština područja Starigrada Paklenice

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Petra	Starigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Većka kula	Starigrad	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Jurja na groblju	Starigrad	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Ruralna cjelina Marasovići	Starigrad	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološka zona Sveta Trojica	Tribanj	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Marije Magdalene (Mandaline) u zaseoku Sv. Marija Magdalena (Mandalina)	Tribanj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mirila	Više adresa	Nepokretna materijalna	Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: TZ Starigrad Paklenica, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Kultura života i rada

Narodne nošnje područja Starigrada Paklenice pripadaju dinarskom kulturnom području i izrađuju se tradicionalno od vune. Očuvanje narodnih plesova, pjesama i nošnji pretežno je u nadležnosti kulturno-umjetničkih društava, koja djeluju kao čuvari specifične kulturne baštine ovog područja. Uz narodne nošnje, ističu se i tkalački proizvodi koji se često prodaju kao suveniri.

Stočarstvo je ključna značajka kulture života i rada ovog kraja, s povijesno značajnom praksom transhumantnog stočarstva. Podvelebitsko transhumantno stočarstvo razlikovalo se od primjerice bukovičkog jer su se često selila cijela sela, a ne samo pastiri. Velebitski Podgorci imali su tri stalne naseobine: zimsku blizu mora, proljetnu na visini oko 800 m za obrađivanje zemlje i prikupljanje sijena, te ljetnu ispod Velebitskih vrhova za pastire.

Posebnost ovog područja je i velebitska bura, čiji utjecaj doprinosi kvaliteti poznatog pršuta, koji je gastronomska delicija u kombinaciji s domaćim sirevima. Velebitski kanal bogat je kvalitetnom ribom i školjkama, što omogućuje jedinstven spoj planinske i primorske kuhinje. Lokalno stanovništvo također proizvodi rakije s dodatkom ljekovitog bilja i meda, dok je pčelarstvo, osobito na višim dijelovima Velebita dio, tradicije.

Ugostiteljska ponuda koncentrirana je na priobalnom dijelu Velebitskog kanala, no unutrašnji dijelovi prostorno-razvojne cjeline također nude turistička seljačka gospodarstva. Na tim gospodarstvima posjetitelji mogu uživati u tradicionalnim jelima i pićima, boraviti i upoznati povijesni način života. Priče i legende o pastirima, vilama i vješticama također su sastavni dio lokalne tradicije i potencijalni su elementi kulturnog turizma. Na Velebitu postoje i brojni planinarski domovi koji pružaju usluge smještaja i prehrane planinara. Smještaj u planinarskim domovima je uglavnom asketski i mogao bi biti znatno unaprijeđen.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Povijest područja Starigrada Paklenice obilježena je tursko-mletačkim ratovima, koji mogu poslužiti kao osnova za razvoj kulturno-turističkih manifestacija. Knezovi posedarski, ugledna obitelj iz 17. stoljeća, bili su ključni sudionici u ratovima s Osmanlijama i oslobođanju ovih krajeva. Osim njih, značajnu ulogu imao je i Josip Kajetan Knežić, poznati graditelj planinskih cesta, koji je izgradio poznatu transvelebitsku cestu Sv. Rok – Mali Alan – Obrovac, nazvanu "Majstorska cesta". Ove povijesne ličnosti i događaji pružaju potencijal za razvoj tematskih turističkih tura i manifestacija.

Manifestacije

Većina manifestacija na području Velebita i Velebitskog kanala odvija se tijekom ljeta, dok općina Starigrad organizira određena događanja i u predsezoni i postsezoni kako bi se produžila turistička sezona. Od 2000. do 2022. je bio organiziran međunarodni susret penjača u Nacionalnom parku Paklenica. Ovaj međunarodni susret je uključivao natjecanje u brzom penjanju velikih stijena – BIG WALL SPEED CLIMBING, uz popratne sadržaje poput predavanja i sajмова. Veliki međunarodni interes penjača privlači Međunarodni susret penjača koji se održava krajem travnja.

Ostali značajni događaji uključuju Highlander Velebit, Velebit trail (treking liga), Epic rides Paklenica/Zrmanja (biciklističko događanje) te tradicionalni susret ljubitelja filmova o Winnetouu, koji su posebno popularni među turistima s njemačkog govornog područja.

Blagdan Velike Gospe, obilježen hodočašćem na Veliko Rujno i velikom feštom, jedan je od najvažnijih događaja na ovom području. Osim toga, organiziraju se koncerti, folklorni

susreti, gastronomske manifestacije i sportski turniri, kao i večeri folklora i susreti kulturno-umjetničkih društava.

Tablica 173 Manifestacije na području Starigrada Paklenice

Događaji	
	Međunarodni susret penjača
	Highlander Velebit
	Velebit trail
	Epic rides Paklenica / Zrmanja
	Ljetni kolaž događanja
	Tradicionalni susreti ljubitelja filmova o Winnetouu
	Blagdan Velike Gospe
	Gastronomske manifestacije
Prirodne atrakcije	
	Špilja Manita peć
	NP Paklenica
	PP Velebit
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
Plaža Jaz	Sportska igrališta i teretana na otvorenom
Starigrad	Parasailing, panoramska vožnja kvadom, kajakarenje
Starigrad	Biciklističke staze
NP Paklenica i PP Velebit	Planinarske staze i penjalište
Zabavne atrakcije	
	Etno-kuća Marasović (izložba Mrila)
	Spomen prostor / izložba o Karlu Mayu i filmovima i Winnetou-u
	Podzemni grad Paklenice
	Interpretacijski centar mora
	Izletište Vrata Velebita
	Interpretacijske šetnje
	Maslenički most - skakalište bungee-jumpinga

Izvor: TZ Starigrad Paklenica

Kulturne i vjerske ustanove

Život ljudi na Velebitu dočarava Etno-kuća Marasović, s malom zbirkom svakodnevnih uporabnih predmeta korištenih u poljoprivredi, stočarstvu i kućanstvu. Zanimljiva je i privatna etno zbirka u turističkom obiteljskom gospodarstvu Vrata Velebita, koja svjedoči o tradiciji pčelarstva i izazovima života na Velebitu.

Na Velikom Rujnu, najvećoj visoravni Velebita, nalazi se zavjetno svetište sv. Marije, koje je odredište tradicionalnog hodočašća za blagdan Velike Gospe (15. kolovoza).

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijski sadržaji u ovom području prvenstveno su prilagođeni lokalnom stanovništvu, poput igrališta za košarku i nogomet. Na plažama podvelebitskog kanala nalaze se sadržaji za turiste, uključujući terene za odbojku na pijesku, bočališta, mini golf, najam brodica te najam opreme za surfanje i veslanje na SUP-u. Posebno popularna među turistima su penjališta u kanjonu Velike Paklenice, koja privlače ljubitelje penjanja iz cijelog svijeta.

Atrakcije zbog atrakcija

Trenutno na području Starigrada Paklenice, Velebita i Velebitskog kanala ne postoji atrakcija koja se kategorizira isključivo kao atrakcija zbog atrakcije. Postojala je inicijativa da se razvije projekt Sv. Brdo, koji je imao potencijal postati jedna od atraktivnijih turističkih destinacija u Hrvatskoj. Projekt za sada nije realiziran.

Turističke paraatrakcije

Područje Starigrada Paklenice zadovoljava osnovne turističke potrebe kroz postojeću prometnu infrastrukturu, upravne i gospodarske sadržaje te zdravstvene i obrazovne institucije, koje su smještene u općini ove prostorno-razvojne cjeline. Prostorno-razvojna cjelina je povezana s autocestom A1 (izlaz Maslenica), magistralnim i lokalnim cestama. Problem predstavlja slaba povezanost autobusnim linijama sa Zadrom i ostatkom županije. Osnovne potrebe stanovništva i turista zadovoljavaju lokalni trgovinski, zdravstveni i upravni servisi.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova Starigrada Paklenice – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Područje Starigrada Paklenice, poznato po kanjonima Velike i Male Paklenice, dominira cijelim prostorom Velebita i Velebitskog kanala. Ovi kanjoni, zajedno s velikim dijelom južnog Velebita, zaštićeni su u kategoriji Nacionalnog parka zbog izuzetnih geomorfoloških i prirodnih vrijednosti, dok je preostali dio južnog Velebita zaštićen kao Park prirode. Područje obiluje krškim fenomenima, uključujući špilje i jame, oblikovane pod utjecajem podzemnih voda. Među najpoznatijim špiljama prilagođenim turističkim posjetima ističu se Manita peć i Modrić špilja.

Na ovom prostoru nalaze se i brojna kulturna dobra koja dodatno obogaćuju njegov značaj. Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala, prepoznati kao zaštićeno nematerijalno dobro, svjedoče o bogatoj povijesti i tradiciji ovoga kraja. Većka kula i ostaci crkve sv. Jurja na groblju u Starigradu važni su arheološki spomenici, dok Crkva sv. Petra i Crkva sv. Marije Magdalene u Tribnju dodatno ističu kulturni značaj ovog područja. Ruralna cjelina Marasovići, smještena u Starigradu, zaštićena je kao kulturno-povijesna cjelina i predstavlja autentičan primjer tradicijske gradnje i načina života na Velebitu.

Cijelo područje južnog Velebita karakteriziraju krški predjeli s oskudnom vegetacijom, gdje rast biljaka ograničavaju nedostatak vode i jaki udari bure. Plodnija područja, smještena u udolinama Velebitskog kanala i na višim predjelima planine, uglavnom se koriste kao pašnjaci i za osnovne poljoprivredne potrebe lokalnog stanovništva. Obale Velebitskog kanala su strme, šljunčane i ispresijecane škrapama, što ih čini zahtjevnim, ali i iznimno atraktivnim za istraživanje.

Područje je bogato prirodnim vidikovcima na planinskim vrhovima poput Svetog Brda, Vaganjskog Vrh, Crnog Vrh i Golića. Ovi vrhovi pružaju spektakularne poglede na okolicu, od strmih litica kanjona do plavetnila Velebitskog kanala. Uz prirodne ljepote, ovo područje nudi i bogatstvo povijesnih i kulturnih sadržaja, čineći ga jedinstvenom destinacijom za istraživanje prirode i baštine. Brojne plaže navedene su u tablici koja slijedi.

Tablica 174 Plaže na području Starigrada Paklenice

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Starigrad	Plaža Bluesun hotel Alan	Prirodna šljunčana plaža u koncesiji Hotela Alan, uređena plaža
Starigrad	Plaža Kulina	Prirodna šljunčana plaža
Starigrad	Starigrad-zapad	Prirodna plaža
Starigrad	Obala Sv. Jurja	Prirodna / uređena plaža
Seline	Plaža Pisak	Prirodna šljunčana plaža
Seline	Malo more	Prirodna šljunčana plaža
Starigrad	Plaža Jaz	Uređena, prirodna šljunčana plaža

Tribanj-Šibuljinea	Plaža Šibuljina	Prirodna šljunčana plaža
Tribanj-Kruščica	Kruščica	Prirodna plaža
Tribanj-Kruščica	Uvala Duboka Kruščica	Prirodna šljunčana plaža
Sv. Marija Magdalena	Sv. Marija Magdalena	Prirodna plaža
Rovanska	Plaža Splovina	Pješčana plaža
	Plaža Rovanska	Pješčana plaža
	Plaža Modrić	Uređena šljunčana plaža, pješčana i betonirana plaža
Vinjerac	Plaža Vinjerac	Uređena šljunčana plaža
Vinjerac	Plaža Pištac	Divlja kamenita plaža
Starigrad	Plaža Bluesun hotel Alan	Prirodna šljunčana plaža u koncesiji Hotela Alan, uređena plaža
	Plaža Kulina	Prirodna šljunčana plaža
	Plaža Pisak	U koncesiji Hotela Alan, uređena plaža
Tribanj-Šibuljine	Plaža Tribanj	Prirodna šljunčana plaža
Rovanska	Plaža Splovina	Pješčana plaža
	Plaža Rovanska	Pješčana plaža
	Plaža Modrić	Uređena šljunčana plaža, pješčana i betonirana plaža
Vinjerac	Plaža Vinjerac	Uređena šljunčana plaža
Vinjerac	Plaža Pištac	Divlja kamenita plaža

Izvor: TZ Starigrad Paklenica

Klima

Područje Starigrada Paklenice obilježava topla vlažna klima s vrućim ljetima, dok veći dio Velebita ima umjereno toplu vlažnu klimu s toplim ljetima. Na većim visinama Velebita nalazi se na područja vlažne borealne klime. Ova klimatska raznolikost pogoduje različitim turističkim aktivnostima, od ljetnih planinarenja do šetnji u prirodi. Hladni i suhi vjetar, bura, posebno utječe na izgled obale Velebitskog kanala, koji je gotovo bez raslinja, dok planinski zrak povoljno djeluje na zdravlje posjetitelja.

Voda

More na području Starigrada Paklenice je toplo i čisto more, uz prisutnost morskih vrulja koje donose hladne podzemne vode iz Ličkog sliva. More je pogodno za kupanje, a podzemne vode osiguravaju ugodno osvježanje tijekom najtoplijih ljetnih dana. Područje je pogodno za uzgoj školjaka, posebno na nekoliko lokacija unutar kanala.

Podvelebitski kanal i Novigradsko more pogodni su za nautički obilazak, a svako priobalno mjesto ima zaštićeno pristanište za privez plovila.

Na Velebitu su prisutni brojni izvori vode i potoci od kojih neki tijekom ljeta presuše. Eventualna ljekovitost ovih voda i njihov doprinos turističkoj ponudi još su nedovoljno iskorišteni.

Biljni svijet

Predma područje podvelebitskog kanala karakteriziraju krški pašnjaci i vegetacijska skromnost, južni Velebit i Nacionalni park Paklenica iznimno su bogati biljnim svijetom. U NP Paklenica zabilježeno je 1000 biljnih vrsta, od kojih je 79 endemičnih. Ovo područje floristički je vrijedno zbog prisutnosti rijetkih, reliktnih i zakonom zaštićenih vrsta. U flori Parka dominiraju porodice glavočika, trava, lepinjača, usnača, ružovki i karanfila. Endemične biljke poput kitajbelovog pakuja, malijevog devesilja, lanilista i šuškavice rastu na krškim staništima, dok pukotine stijena obiluju rijetkim vrstama poput prozorskog i hrvatskog zvončića te okrugolisne pjeskarice, koja je jedinstvena za kanjone Velike i Male Paklenice.

Stjenovita područja i kamenjari dom su rijetkih tulipana, planinskog likovca i krkavine, dok dolci s dugotrajnim snijegom sadrže šareno cvijeće poput kranjskog ljiljana i crvenog uskolisnog likovca. Livade su bogate orhidejama, uključujući gospinu papučicu, fanglu, jednu od najljepših europskih orhideja.

Šumski pokrov južnog Velebita uključuje šume hrasta medunca, bijelog i crnog graba te primorske bukve, dok gornju granicu čine pretplaninske bukove šume. Na vrhovima se nalazi klekovina bora krivulja, koja na Velebitu pokriva najveće i najkompaktnije površine u Hrvatskoj. Od uzgajane vegetacije ističu se pašnjaci i manja obradiva tla za voće i povrće.

Životinjski svijet

Na krševitim predjelima podvelebitskog kanala i Velebita dominiraju ovce i koze. Zaštićena područja NP Paklenice i PP Velebita dom su brojnih divljih vrsta. Na ovom području zabilježeno je 84 vrste leptira, razne vodozemce i gmazove, 230 vrsta ptica i nekoliko vrsta zvijeri poput mrkog medvjeda, vuka, risa, lisice i divlje mačke. Prisustvo jelena, divokoza i divljih svinja dodatno obogaćuje faunu. Područje Velebita je kao važno ornitološko područje i zbog toga je uvršteno u mrežu NATURA 2000.

Podzemna staništa Velebita su posebna po bogatstvu beskralježnjaka poput račića, grinja, lažištupavaca i kornjaša, dok su povremeni stanovnici podzemlja neke vrste kukaca i šišmiši.

Područje Starigrada Paklenice bogato je morskom ribom, što pruža prilike za ribolovne turističke aktivnosti. Područja izvan granica NP i PP obiluju divljači što je preduvjeti za lovni turizam u skladu s održivim praksama.

Zaštićena prirodna baština

Područje južnog Velebita obuhvaćeno je zaštićenim kategorijama Parka prirode Velebit (PP Velebit) i Nacionalnog parka Paklenica (NP Paklenica) zbog svojih iznimnih prirodnih vrijednosti i biološke raznolikosti. Ova zaštićena područja obiluju endemskim i rijetkim vrstama flore i faune. Brojni dijelovi Velebita i Velebitskog kanala, poznati po visokim biološkim vrijednostima, uključeni su u mrežu NATURA 2000, ekološku mrežu namijenjenu očuvanju rijetkih, ugroženih i endemičnih biljnih i životinjskih vrsta te prirodnih i poluprirodnih staništa. Ova mreža doprinosi održavanju biološke raznolikosti i dugoročnom očuvanju prirodne baštine.

Prirodna lječilišta

Osim blagotvornih učinaka čistog planinskog zraka na Velebitu te morskog zraka i mora Velebitskog kanala, na ovom području ne postoje druge vrste prirodnih lječilišta.

Turističke staze, putovi i ceste

Na područjima Nacionalnog parka Paklenica i Parka prirode Velebit označene su brojne planinarske staze koje vode do planinskih vrhova, vidikovaca i planinarskih domova. Osim planinarskih staza postoje i uređene staze za vožnju brdskim biciklom. Posjetitelji mogu istražiti Velebit i vožnjom terenskim vozilima a mogu i kombinirati dolazak na određene pozicije vozilom i dalje planinariti. Nagrada za planinare su pitoreskni pejzaži koje otkrivaju šetnjama i vožnjama po povijesnoj "Majstorskoj cesti". Područje Velebitskog kanala može se istražiti vožnjom brodicama pri čemu se pružaju jedinstveni pogledi na obalu.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 175 Primarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici

Naziv	Opis
Biciklističke rute i infrastruktura	Razgranate biciklističke staze s parkiralištima za bicikle
Dvorci, utvrde i kurije	Povijesne utvrde u okolini koje svjedoče o kulturnoj baštini i povijesti
Kongresni centri	Dvorane za sastanke i mini konferencije dostupne u lokalnim hotelima
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci s panoramskim pogledima na Velebit i Jadransko more, opremljeni klupama i natkrivenim odmorštima.
Kamp odmorišta	Kampovi uz obalu s kompletnom infrastrukturom za kampiranje, uključujući sanitarne čvorove i priključke.
Kupališta, plaže i infrastruktura	Šljunčane i stjenovite plaže s tuševima, svlačionicama i kafićima.
Planinarska infrastruktura	Označene planinarske staze i alpinistički smjerovi, planinarski domovi i skloništa unutar Nacionalnog parka Paklenica i PP Velebit
Pješачke trekking staze	Staze kroz Velebit koje su prikladne za trekking i dugotrajne šetnje s različitim stupnjevima težine.
Tematske staze	Poučne staze, avanturističke staze
Šetnice i stajališta uz more	Šetnice uz obalu s klupama i pristupnim točkama za uživanje u pogledu na more.
Centri za posjetitelje	Informativni centri u blizini ulaza u Nacionalni park Paklenica s edukativnim sadržajima, Posjetiteljski centar „Podzemni grad Paklenice“; edukacijski centar „Mala Paklenica“
Info ploče i turistička signalizacija	Označene turističke informacije na ključnim točkama za lakše snalaženje posjetitelja.
Vozila/plovila za prijevoz posjetitelja	Brodovi za izlete duž obale i vozila za vođene ture uz obalu i na Velebit.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 176 Sekundarna turistička infrastruktura u Starigradu Paklenici

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje 2022. (%)
SELINE	35/10 kV	16	10	64,4

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Starigrad Paklenica obuhvaćen je elektroenergetskim sustavom s relativno dobrom gustoćom mreže koja podržava stabilnu opskrbu energijom. Područje Starigrada nije autonomno u opskrbi električnom energijom, već je uključeno u elektrodistribucijski sustav preko transformatorskih stanica 110/35/10 kV i dalekovoda 35 kV i 10 kV, koje povezuju ovo područje s širim elektroenergetskim sustavom.

Za područje Elektre Zadar, unutar koje se nalazi Starigrad Paklenica, zabilježen je desetogodišnji porast vršnog opterećenja od približno 19,54 %. Prosječni godišnji porast vršnog opterećenja označen je kao visok u razdoblju od 2011. do 2015. godine, dok je u razdoblju od 2016. do 2020. godine zabilježen umjeren porast. Ovaj trend popraćen je smanjenjem razlike između zimskog i ljetnog vršnog opterećenja. Zimi su vršna opterećenja povezana s većim boravkom u zatvorenim prostorima, upotrebom rasvjete i grijanjem, dok su ljetna vršna opterećenja rezultat povećane turističke aktivnosti i češće uporabe klimatizacijskih uređaja.

Ulaganja u daljnji razvoj i održavanje elektroenergetskog sustava od vitalne su važnosti za povećanje kapaciteta mreže, usklađivanje s tehničkim, ekonomskim i regulatornim zahtjevima, te za poboljšanje kvalitete opskrbe električnom energijom.

Povećanje pouzdanosti i sigurnosti napajanja ključno je za podršku razvoju turizma i kvalitetu života u Starigradu Paklenici.

Iako Starigrad nema vlastite objekte za proizvodnju energije, značajna infrastruktura uključuje planove za moguće uključivanje obnovljivih izvora energije i povećanje energetske učinkovitosti, što može doprinijeti održivom razvoju ovog područja.

Tablica 177 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
Vodovod Zadar d.o.o.	30.865.237	8.473.421	73%	18,8

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.

Ukupni preostali kapacitet TS Seline je 6,4 MW što je dovoljno za jedan hotel ili manju fotonaponsku elektranu. Kapaciteta za spoje na TS odnosno distributivnu mrežu HEP-ODS-a je vrlo ograničena i to predstavlja limitirajući faktor za razvoj turizma na ovom području. Investitor može kupiti svoju TS ali je to vrlo skupo i sam proces je dugotrajan. Polaganje energetskih kablova zahtijeva ili dobivanje služnosti ili otkupe zemljišta što su dodatni problemi ako investitor treba razvijati transformatorsku stanicu i na nju se spajati.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Telekomunikacijska infrastruktura u Starigradu Paklenici osigurava pouzdane mobilne usluge s pokrivenošću 4G, dok se 5G mreža postepeno uvodi za brži prijenos podataka. Internet je dostupan putem fiksnog širokopojasnog pristupa (ADSL, VDSL, optika) te mobilnog interneta. Besplatne Wi-Fi točke nalaze se na javnim mjestima, u hotelima i turističkim centrima. Telekomunikacijska infrastruktura na području nudi fiksne i mobilne mreže, a kontinuirana ulaganja poboljšavaju povezanost i kvalitetu usluge za lokalne stanovnike i turiste.

Vodoopskrba i odvodnja

Područje Zadarske županije je Uredbom o uslužnim područjima (NN 147/2021 ,31.12.2021.) podijelilo na 3 uslužna područja. Uslužno područje 28 obuhvaća Starigrad Paklenicu te okolna naselja u Zadarskoj županiji.

Tablica 178 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima u Starigradu Paklenici

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
Vodovod Zadar d.o.o.	30.865.237	8.473.421	73%	18,8

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Vodovod Starigrad Paklenica spada pod upravljanje Vodovoda Zadar, koji se suočava s izazovima vezanim uz učinkovitost sustava vodoopskrbe. Trenutno, ILI faktor u Vodovodu Zadar iznosi 18,8, što ukazuje na znatne gubitke unutar sustava. Prema standardima, sve vrijednosti veće od 8 smatraju se pokazateljem jako lošeg upravljanja sustavom.

Ova razina gubitaka zahtijeva hitnu analizu i poboljšanje upravljanja sustavom kako bi se osigurala bolja kontrola nad distribucijom vode, smanjili gubici i povećala održivost resursa. Potrebne su mjere poput identifikacije i sanacije kritičnih točaka unutar infrastrukture, modernizacija cjevovoda, te uvođenje naprednih tehnologija za praćenje i optimizaciju rada sustava. Poboljšanja će rezultirati učinkovitijim korištenjem vodnih resursa, boljom opskrbom za stanovnike i smanjenjem operativnih troškova.

Tablica 179 Prekidi u opskrbi i pokrivenost uslugama vodoopskrbe

Naziv društva	Prekidi u opskrbi vodom (%)	Pokrivenost uslugom vodoopskrbe (%)
VODOVOD d.o.o. Zadar	0,1	85,2
VODOVOD d.o.o. Zadar	0,1	85,6

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Gornja tablica pokazuje da potrošači vodoopskrbnog društva na ovom području imaju jako rijetko prekide opskrbe. Dok je pokrivenost uslugom zadovoljavajuća, odnosno 85,2 i 85,6 %.

Podaci samo za područje Starigrada Paklenice nisu dostupni.

Odvodnja

Situaciju sa sustavima odvodnje u Starigradu Paklenici prikazuje tablica koja slijedi, s obzirom da je Starigrad Paklenica spada pod Vodovod d.o.o. Zadar.

Tablica 180 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike

Sustavi odvodnje	Broj ekvivalent stanovnika sa pročišćavanjem otpadnih voda	Kućanstva pokrivena uslugama odvodnje otpadnih voda	Kućanstva spojena na uređaj za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV)	Broj stanovnika priključenih na septičke jame	Začepljenja kanalizacijskog sustava	Začepljenja sustava odvodnje
	[m³/god]	[m³/god]	[m³/god]	[m³/god]	[m³/god]	[Broj/100km kanalizacije/god]
VODOVOD d.o.o. Zadar		14.438	13.433	4.229	24	14
ODVODNJA d.o.o. Zadar	115.500	19.200	18.053	15.912	22	13
ODVODNJA d.o.o. Zadar	115.500	19.800	18.600	13.650	22	11
ODVODNJA d.o.o. Zadar	75.531					

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Nažalost, nisu dostupni podaci za sustav odvodnje u Starigradu jer je on uklopljen u sustav društva Vodovod d.o.o Zadar.

Poboljšanje sustava odvodnje i pročišćavanja je jedan od prioriteta na ovom području. Korištenjem sabirnih i septičkih jama te neadekvatnim podmorskim ispustima, ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravstvo u cjelini. Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika na otocima uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Prometna infrastruktura Starigrada Paklenice dobro je razvijena i prilagođena turističkim i lokalnim potrebama.

Cestovna povezanost uključuje glavnu cestu D8 (Jadranska magistrala) koja povezuje Starigrad s ostatkom jadranske obale i značajnim gradovima poput Zadra. Ova cesta i A1 omogućavaju dobru povezanost sa sjevernim i južnim dijelom Hrvatske.

Autocesta A1, koja povezuje Zagreb s Dalmacijom, ima izlaz u blizini Maslenice, što omogućava brz pristup Starigradu Paklenici. Lokalna cestovna mreža dobro je održavana i povezuje obalne dijelove s unutrašnjim područjima i Nacionalnim parkom Paklenica.

Javni prijevoz uključuje redovite autobusne linije koje povezuju Starigrad s obližnjim gradovima, a za turiste su dostupne sezonske linije i transferi.

Biciklističke staze i pješačke staze proširuju ponudu infrastrukture, omogućujući rekreativne i turističke aktivnosti. Parkirališta su dostupna uz glavne atrakcije i u središtu mjesta, što olakšava posjetiteljski promet, dok su planirane dodatne investicije u proširenje kapaciteta za vrhunce turističke sezone.

Zračna luka Zadar udaljena je oko 40 km i omogućava brz pristup iz različitih dijelova Europe.

Pomorska infrastruktura obuhvaća manju lučicu za lokalne brodice i turističke brodove, čime se podupire nautički turizam.

Ova prometna infrastruktura osigurava pristupačnost i podršku razvoju turizma, kao i poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva.

Tablica 181 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta u Starigradu Paklenici, km

Otok	Lokalne ceste	Županijske ceste
Starigrad Paklenica	13,76	2,89

Izvor: <https://www.zuc-zadar.hr/popis-lokalnih-cesta/>

Na području Starigrada Paklenice dostupna je jedna punionica za električna vozila, smještena u blizini Nacionalnog parka Paklenica. Ova punionica omogućuje posjetiteljima i lokalnom stanovništvu punjenje električnih vozila. U Starigradu Paklenici trenutno postoji jedna benzinska postaja koja zadovoljava potrebe lokalnog stanovništva i turista.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te

pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 182 Stanje digitalizacije za Starigrad Paklenicu

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Digitalna povezanost u Starigradu Paklenici je zadovoljavajuća, standardna je 4G+ mreža, dok na pojedinim mjestima postoji i 5G. Valja napomenuti da postoje područja s ograničenom brzinom interneta. Wi-Fi mreža je dostupna na glavnim javnim mjestima, no njezina pokrivenost treba proširenje. Mobilne mreže imaju stabilan prijem, ali se povremeno javljaju problemi s brzinom prijenosa podataka tijekom ljetnih mjeseci kada je opterećenje veće.
	Pametni grad i destinacija	Trenutno nema značajne primjene pametnih tehnologija u upravljanju destinacijom.
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima nisu implementirani.
	Online rezervacijski sustavi	Postoji osnovna integracija online rezervacijskih sustava, ali nisu dovoljno rasprostranjeni među lokalnim pružateljima usluga.
	Edukacija i digitalne vještine	Potrebna su dodatna ulaganja u edukaciju zaposlenika i lokalnog stanovništva kako bi se poboljšale digitalne vještine.
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste osnovne digitalne platforme, ali je potrebna veća integracija s naprednijim alatima.
Sigurnost i privatnost	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Kibernetička sigurnost	Nema dovoljno informacija o ulaganjima u kibernetičku sigurnost; potrebno je pojačati napore u zaštiti podataka.
	Usklađenost s regulativama	Postoji usklađenost s GDPR regulativom, ali transparentnost u vezi s prikupljanjem i

		obradom podataka može se poboljšati.
Izazovi i preporuke za poboljšanje	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Identifikacija ključnih izazova	Ključni izazovi uključuju nedovoljnu pokrivenost internetske mreže na svim područjima, manjak edukacije o digitalnim alatima među lokalnim stanovništvom i potrebu za modernizacijom digitalnih sustava.
	Preporuke unapređenje za	Ulaganje u širenje optičke mreže, povećanje kapaciteta mobilnih mreža, dodatne edukacije za korištenje digitalnih tehnologija i bolja integracija lokalnih usluga s digitalnim platformama.

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 183 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama za Starigrad Paklenicu

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Hoteli u Starigradu Paklenici imaju djelomično prilagođenu infrastrukturu za osobe s invaliditetom, poput pristupnih rampi i dizala. Većina restorana nije prilagođena. Postoje dvije plaže, plaža Alan i plaža Jaz koje imaju napravljen pristup osobama s invaliditetom odnosno imaju rampu. Transportna sredstva, poput lokalnih autobusa, nisu opremljena za prijevoz osoba s invaliditetom.
	Pristupačnost javnih prostora	Pristupačnost trgova, parkova i ulica je ograničena. Većina javnih prostora nema dovoljno pristupnih rampi niti prilagođene WC-e.

Komunikacijska pristupačnost		Procjena
	Informacije	Turističke informacije nisu dostupne na prilagođenim medijima kao što su Brailleovo pismo ili zvučni zapisi. Web stranice nisu optimizirane za čitače zaslona.
	Signalizacija i označavanje	Oznake i znakovi nisu prilagođeni osobama s različitim vrstama poteškoća. Vidljivost i razumljivost znakova mogu se značajno poboljšati.
Pristupačnost usluga		Procjena
	Usluge u smještaju	Prilagođenost smještaja je prosječna. Neki hoteli poput hotela Alan nude prilagođene sobe, dok su apartmani i manji smještajni objekti uglavnom neprilagođeni.
	Restorani i ugostiteljski objekti	Većina restorana ima minimalne prilagodbe za osobe s invaliditetom. Pristupačnost jelovnika i mogućnosti prilagođene prehrane su rijetke.
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Kulturne i zabavne atrakcije, uglavnom su nepristupačne osobama s invaliditetom. Winnetouov muzej ima pristupnu rampu, dok sportski i zabavni događaji nisu prilagođeni.
Društvena i kognitivna pristupačnost		Procjena
	Obuka osoblja	Osoblje u turističkim objektima nije dovoljno educirano za rad s osobama s invaliditetom. Potrebna je dodatna obuka kako bi se poboljšala usluga.
	Kulturalna osjetljivost	Razina kulturalne osjetljivosti je visoka, ali svijest o specifičnim potrebama osoba s invaliditetom može se

		poboljšati kroz dodatne edukacije.
--	--	------------------------------------

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 184 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Starigrad Paklenica

Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne djelatnosti su dostupne, uključujući trgovine, restorane i osnovne servisne usluge; složenije usluge servisiranja mogu biti problematične i zahtijevaju odlazak u Zadar.
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije skrbi za stanovništvo u destinaciji; postoji ambulanta za hitne slučajeve, ali za specijalističke preglede potrebno je ići u Zadar.
Vjerske zajednice	Vjerski objekti su dostupni za katolike
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	U Starigradu Paklenici postoji osnovna škola, dok je za srednjoškolsko obrazovanje potrebno ići u Zadar. Kulturni sadržaji su ograničeni na lokalne manifestacije i događaje.
Financijske, platne i poštanske usluge	Poslovnice banaka nisu prisutne, ali su dostupni bankomati; poštanski ured postoji u Starigradu Paklenici
Uređeni javni prostori	Javni prostori su uredni i održavani, uključujući šetnice, parkove i trgove.

Javne službe	U Starigradu Paklenici nema policijske postaje; najbliža policijska postaja nalazi se u Zadru. Postoji DVD Starigrad za hitne intervencije, a HGSS Zadar pokriva područje za spašavanje na kopnu i moru.
--------------	--

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 185 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	Na cijelom području je bila 23 nezaposlenih osoba svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZD Ž u 8. mj. 2024 je bilo 158 nezaposlenih djelatnika za turistički sektor a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru; Nezaposlenost u turističkom sektoru u Starigradu Paklenici ljeti ne postoji; sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obrađeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 186 Komunikacijske aktivnosti TZ Starigrad Paklenica

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ Starigrada Paklenice koristi web stranice i društvene mreže, no email marketing nije u širokoj upotrebi.
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo destinacije je umjereno; broj pratitelja i dijeljenje sadržaja su skromni, a digitalno oglašavanje je rijetko.
Offline aktivnosti	TZ povremeno tiska brošure, plakate i organizira lokalna događanja.
Suradnja s trećim stranama	Suradnja s trećim stranama odvija se sporadično i povremeno, uglavnom kroz prigodne kontakte.
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ može poboljšati dostupnost informacija uključivanjem streaminga događanja i postavljanjem ažuriranih informacija o vremenskoj prognozi i UV indeksu na web-stranici.
Mogućnosti marketinškog pozicioniranja u okviru komunikacije na regionalnoj i/ili nacionalnoj razini	Atrakcije kao što su Nacionalni park Paklenica imaju potencijal za promociju na nacionalnoj razini, ali TZ nema dostatan proračun ni edukaciju za učinkovito marketinško pozicioniranje.

Izvor: TZ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 187 Analiza destinacija koje su konkurencija destinaciji Starigrad Paklenica

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Rivijera Ražanac i Pag
	Indirektna konkurencija	Destinacije u Grčkoj, Turskoj i Italiji
Benchmarking		Cijene na susjednoj rivijeri su usporedive; broj dolazaka turista je niži nego na rivijeri Paga i Ražanca;; kvaliteta smještaja je usporediva, dok je ponuda gastronomije rivijere Paga i Ražanca bolja. Destinacije u Grčkoj i Turskoj su nešto jeftinije;

		Italija je usporediva po cijeni, ali sve tri zemlje imaju veći broj dolazaka turista te kontinuirano ulažu u smještaj i kvalitetu usluga; Dijelovi Južnog Tirola su usporedivi s NP Paklenica (NP i PP, planinarske staze i penjački smjerovi) no J.Tirol nema obalni pojas te su cijene znatno više
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		Komunikacijska strategija rivijere Paga i Ražanca je usporediva po načinu, ali superiorna po učinku. Obje rivijere imaju slične turističke segmente
Tržišni trendovi i inovacije		Potrebno je ulaganje u infrastrukturu poput odvodnje i uređaja za pročišćavanje, kao i unapređenje telekomunikacijske infrastrukture.
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima		Dostupno je „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“, Sveučilišta u Zadru koje pokriva sve dijelove županije.

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Henda „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena analiza stanja Starigrada Paklenice pokazala je nekoliko ključnih aspekata koji utječu na razvoj destinacije. Infrastruktura destinacije pokazuje određene izazove, premda je prometna povezanost generalno dobra. Tijekom ljetnih mjeseci, gužve otežavaju prometnu povezanost sa Zadrom, što se može riješiti uvođenjem dodatnih autobusnih linija koje bi prometovale do kasnijih noćnih sati kako bi se rasteretio cestovni promet.

Telekomunikacijska infrastruktura većinom pokriva područje, no postoje lokacije sa slabijim signalom i nezadovoljavajućom širinom pojasa za prijenos podataka, što upućuje na potrebu za daljnjim ulaganjima i poboljšanjima. Područja u NP Paklenica i PP Velebit imaju slab prijem mobilnih telekomunikacijskih mreža što je razumljivo zbog konfiguracije terena.

Dostupnost zdravstvene skrbi u Starigradu Paklenici je dobra za osnovne potrebe, dok se za specijalističke preglede stanovnici oslanjaju na Opću bolnicu Zadar. Lokalno stanovništvo se ističe gostoljubivošću prema posjetiteljima, što pridonosi ukupnom dojmu destinacije.

Ljudski potencijali u destinaciji pokazuju da postoji potreba za poboljšanjem edukacije, posebno u turističkom sektoru. Tijekom turističke sezone bilježi se puna zaposlenost, no sezonalnost ostaje velik izazov. Poslodavci se često suočavaju s problemom pronalaska kvalificirane i motivirane radne snage za rad u ugostiteljskim objektima i hotelima višeg ranga.

Destinacija trenutno ne pokazuje dovoljno organizirani i strateški koncipiran pristup razvoju, što predstavlja priliku za daljnje planiranje i usmjeravanje resursa. Unatoč tome, profitabilnost turističkih usluga u Starigradu Paklenici ostaje na razini ili iznad prosjeka Zadarske županije.

Zaključak svega analiziranog upućuje na to da je Starigrad Paklenica destinacija s potencijalom, no potrebno je dodatno raditi na razvoju infrastrukture, poboljšanju digitalne povezanosti i jačanju ljudskih potencijala. Ulaganja u telekomunikacije, edukaciju lokalnog stanovništva i prometne veze mogla bi značajno unaprijediti konkurentnost destinacije. Također, potrebna je procjena utjecaja novih razvojnih projekata kako bi se osigurao održiv razvoj i povećala atraktivnost destinacije na tržištu u usporedbi s konkurentskim lokacijama.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za Starigrad-Paklenicu

- **Scenarij 1:** Gužve u NP Paklenica, slaba infrastruktura, ovaj scenarij ugrožava NP Paklenica
- **Scenarij 2:** Planinarenje, klasični turizam prirode uz stroge mjere zaštite. Ovaj scenarij je najprikladniji jer oslanja se na održivo korištenje prirode
- **Scenarij 3:** Ulaganja u hotele za sportski turizam, produženje sezone. Scenarij se zasniva na potencijalnom razvoju sportskog turizma (u najširem smislu) uz prikladnu regulaciju.
- **Scenarij 4:** Ograničenje dolazaka, stroga zaštita prostora uz NP.

Scenarij zadržavanja trenutnog trenda u Starigradu vodi prema preopterećenju NP Paklenica, zagušenju prometnica i povećanju pritiska na okoliš. Održivi model omogućuje kontroliran razvoj temeljen na prirodnim vrijednostima, s naglaskom na edukaciju, planinarenje i rekreaciju. Investicijski model može unaprijediti sportske kapacitete i produljiti sezonu, ali uz strogu regulaciju. Zaštitni scenarij ograničava pristup i izgradnju, štiti krajolik i podiže kvalitetu iskustva za selektivne turiste.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 4.

7. Zaključak i preporuke

Prostorno-razvojna cjelina Starigrad Paklenica bilježi blago opadajući trend u komercijalnim kapacitetima uz rast nekomercijalnih. Preporučuje se:

- Nastaviti s ulaganjima u komunalnu infrastrukturu,
- Održavati visoke standarde kakvoće mora i čistoće plaža,
- Razmisliti o mogućnosti povećanja površine plaža,
- Razviti strategije za privlačenje dodatne radne snage,

- Poticati ravnotežu između komercijalnih i nekomercijalnih smještaja.

Provođenje ovih mjera osigurat će dugoročnu održivost i konkurentnost turističke ponude ove destinacije.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE OTOK PAG I RAŽANAC

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Pag i Ražanac - sagledavanje utjecaja turizma

Područje otoka Paga i Ražanca obilježeno je kontrastima – s jedne strane otočki krajolik s iznimnim kulturnim i gastronomskim vrijednostima, a s druge strane prostor pod pritiskom obližnjeg festivala, masovnog turizma i prekomjerne gradnje. Dok Ražanac još

uvijek čuva prepoznatljivost manjeg mjesta, Pag (i osobito obližnja Novalja koja pripada administrativno Ličko-senjskoj županiji) se suočava s izazovima kontrole buke, sigurnosti i očuvanja okoliša. Za potrebe održivosti turizma u ovoj prostorno-razvojnoj cjelini bi trebalo redefinirati turističku ponudu, smanjiti sezonalnost i obnoviti autentične sadržaje koji potiču kulturnu i ekološku svijest.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4. Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 188 Obavezni pokazatelji održivosti za otok Pag i Ražanac

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	4020
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Vrlo mali
5	Broj organiziranih turističkih ambulant	3 (preporučuju se još 2)
6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po	70%

	osobi i po noćenju	
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije (ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	1.125,9ha/3,7%/ posebni rezervat, zaštićeni krajobraz
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	60%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	53.485
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	8,2
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH 28 atrakcija; Na temelju Bioportala - 4 atrakcije
16	Status implementacije aktivnosti iz	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta

	plana upravljanja destinacijom	
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	1428

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Intenzitet turizma i prostorna gustoća

- 4.020 noćenja na 100 stanovnika u sezoni – vrlo visok intenzitet,
- 1.428 noćenja po hektaru građevinskog područja – izrazito visoka prostorna gustoća, što upućuje na zasićenost prostora turističkim aktivnostima.
- 53.485 dolazaka u vršnom mjesecu – veliko sezonsko opterećenje.
- Prosječna duljina boravka: 8,2 dana – relativno duga, što je pozitivan pokazatelj s aspekta održivosti (manje rotacije gostiju, manji pritisak po danu).

Zaključak: Područje je turistički iznimno opterećeno, osobito u sezoni, te su potrebne jasne prostorno-planske mjere i kontrola daljnjeg širenja kapaciteta.

2. Društveni učinci i zadovoljstvo

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: pozitivno – još uvijek postoji prihvaćanje turizma.
- Zadovoljstvo turista: visoko, s izraženom lojalnošću (dio bi se vratio).

Zaključak: Turizam zasad ne izaziva značajne društvene napetosti, ali u kontekstu visokih intenziteta, to može brzo postati kritično ako se ne reagira na vrijeme.

3. Dostupnost i zdravstvena sigurnost

- Pristupačnost atrakcija za osobe s invaliditetom: vrlo mala – ozbiljan nedostatak u pogledu inkluzivnosti.
- Broj turističkih ambulanti: 3, uz potrebu za još 2 – što ukazuje na nedovoljnu zdravstvenu pokrivenost u sezoni.

Zaključak: Potrebna su ulaganja u pristupačnost i jačanje zdravstvene infrastrukture kako bi destinacija bila inkluzivna i sigurna.

4. Resursi i infrastruktura

- Potrošnja vode po noćenju: 70% u odnosu na potrošnju po stanovniku – visoko opterećenje.
- Potrošnja električne energije po noćenju: 60% – također visoka vrijednost.
- Podaci o otpadu nisu dostupni – nedostatak koji onemogućuje cjelovitu analizu održivosti.

Zaključak: Potrošnja resursa je visoka, a uz izostanak sustavnog praćenja otpada, postoji ozbiljan rizik za okoliš i infrastrukturu.

5. Zaštićena područja i okoliš

- Zaštićeno 3,7% površine (1.125,9 ha) – vrlo nizak udio u odnosu na ukupni prostor.
 - Obuhvaća posebni rezervat i zaštićeni krajobraz.

Zaključak: Područje ima nisku razinu formalne zaštite prostora, što je zabrinjavajuće s obzirom na intenzitet turizma i potrebu za očuvanjem okoliša. Potrebno je povećati stupanj prostorne zaštite.

6. Klimatska otpornost i upravljanje

- Postoji županijski klimatski plan – ali nema naznaka o lokalnoj implementaciji za otok Pag i Ražanac.

Zaključak: Klimatski okvir postoji, ali bez lokalne provedbe, realna otpornost na klimatske rizike (npr. suše, morska erozija) ostaje upitna.

ZAVRŠNA OCJENA – Otok Pag i Ražanac

Snage:

- Visoka turistička privlačnost i zadovoljstvo posjetitelja
- Relativno dug boravak gostiju
- Postojanje osnovne zdravstvene zaštite
- Stabilna društvena prihvaćenost turizma

Slabosti i izazovi:

- Visok intenzitet turizma po stanovniku i prostoru
- Niska pristupačnost osobama s invaliditetom
- Visoko opterećenje vodne i energetske infrastrukture
- Nedostatak podataka o otpadu i održavanju
- Nizak udio zaštićenih prirodnih područja
- Potreba za dodatnim zdravstvenim uslugama u sezoni

Preporuke za upravljanje održivosti:

1. Uvesti ograničenja za širenje smještaja u najopterećenijim zonama
2. Povećati broj zdravstvenih punktova i proširiti dostupnost hitnih usluga
3. Uvesti sustavno praćenje otpada, buke i potrošnje komunalnih resursa
4. Unaprijediti pristupačnost atrakcija i javnih prostora za osobe s invaliditetom
5. Proširiti zonu formalne zaštite prirodnih vrijednosti
6. Izraditi lokalni plan prilagodbe klimatskim promjenama s fokusom na vodne resurse i obalnu stabilnost

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,

2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su pokazatelji za prostorno-razvojnu cjelinu otok Pag i Ražanac.

Tablica 189 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za prostorno-razvojnu cjelinu otok Pag i Ražanac

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Ražanac i Pag	186	189	192	199	206
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Ražanac i Pag	97	103	106	113	120
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Ražanac i Pag	0,497	0,501	0,503	0,522	0,549
Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m ² građevinskog područja naselja	Ražanac i Pag	0,51	0,54	0,54	0,56	0,57

Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Ražanac i Pag	Komercijalni: 14% Nekomercijalni: 46% Objekti u domaćinstvu: 39%	Komercijalni: 14% Nekomercijalni: 49% Objekti u domaćinstvu: 37%	Komercijalni: 14% Nekomercijalni: 50% Objekti u domaćinstvu: 36%	Komercijalni: 13% Nekomercijalni: 52% Objekti u domaćinstvu: 35%	Komercijalni: 13% Nekomercijalni: 52% Objekti u domaćinstvu: 35%
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Ražanac i Pag	3,34	2,48	2,93	2,71	2,60
Parametar_7	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Ražanac i Pag	25	25	25	28	28
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Ražanac i Pag	63	63	65	66	66

Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Ražanac i Pag	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća	Odlična kakvoća
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupacu u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Ražanac i Pag	2,23	2,74	2,36	2,33	2,39
Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Ražanac i Pag					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Ražanac i Pag					

Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Ražanac i Pag	0,92	0,92	0,92	0,93	0,93
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Ražanac i Pag	49%	49%	49%	49%	49%
Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Ražanac i Pag					1,93%
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Ražanac i Pag	hoteli 1%, kampovi 2,5%, ostali 96,5%	hoteli 1%, kampovi 3%, ostali 96%	hoteli 1%, kampovi 3%, ostali 96%	hoteli 1%, kampovi 3%, ostali 96%	hoteli 1%, kampovi 1%, ostali 98%

Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Ražanac i Pag	73%				28%
Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Ražanac i Pag	0,0005	0,0005	0,0005	0,0005	0,0005
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Ražanac i Pag	2,0	2,0	2,0	6,0	5,0
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Ražanac i Pag					
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Ražanac i Pag	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika (posljednjem desetogodišnjem razdoblju)	Ražanac i Pag	8.336	8.336	7.416	7.416	7.416
Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Ražanac i Pag	148	185	153	127	137

Napomena: Parametar_23 je godišnja nezaposlenost prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i prostorna gustoća

- Komercijalni + kuće/stanovi za odmor (na 100 stanovnika): rast s 186 (2019.) na 206 (2023.)
- Nekomercijalni smještaj (na 100 stanovnika): rast s 97 → 120
- Gustoća smještaja po 100 m² građevinskog područja: stabilno na 0,57 – visoka gustoća, ali ispod razina žarišnih područja poput Nina.
- Udio turističkih objekata među ukupnim stambenim jedinicama: 93% – gotovo svi stanovi u funkciji turizma.
- Intenzitet turizma u vršnim danima: 2,6 turista po stanovniku – vrlo visoka sezonska koncentracija.

Zaključak: Ražanac i Pag imaju visok intenzitet i gustoću turizma, s naglašenom turistifikacijom stambenog fonda i rastućim udjelom nekomercijalnog smještaja koji otežava upravljanje i regulaciju.

2. Atrakcijska i ugostiteljska osnova

- Broj atrakcija: stabilno na 28
- Ugostiteljski sadržaji: rast sa 63 → 66
- Kakvoća mora za kupanje: stalno odlična
- Površina plaže po kupacu: 2,33–2,74 m² – ispod preporučene granice (4 m²), ukazuje na prenapučenost plažnih zona u sezoni.

Zaključak: Osnova za doživljaj postoji, ali je nedostatna za postojeći intenzitet turizma. Potrebna su ulaganja u sadržaje i bolju prostornu disperziju posjetitelja.

3. Komunalna infrastruktura i okoliš

- Opterećenje vodne infrastrukture (2023.): 98% pripisano „ostalom“ turizmu (privatni smještaj, apartmani)
- Opterećenje električne mreže: 73% (2019.) → 28% (2023.) – moguće tehničke intervencije, no bez pojašnjenja.
- Kapaciteti za odvoz otpada: porast sa 2 → 5 (2023.)
- Zaposlenost u održavanju javnih površina: vrlo niska i nepromijenjena (0,0005 djelatnika po m²)

Zaključak: Infrastruktura je opterećena, uz nedovoljan broj komunalnih radnika. Privatni smještaj nosi najveći udio opterećenja, dok institucionalna podrška za održavanje nije proporcionalno rasla.

4. Prometna infrastruktura i pristupačnost

- Podaci o kapacitetima prometnica nisu dostupni
- Kapacitet i iskorištenost parkirališta: fiksna vrijednost 0,4, bez promjena kroz godine.

Zaključak: Nedostatak sustavnog praćenja prometa i parkiranja otežava donošenje strateških mjera, iako je evidentno da sezonska potražnja premašuje kapacitete u zoni obale i plaža.

5. Stanovništvo i radna snaga

- Broj stanovnika: pad sa 8.336 (2019.) → 7.416 (2023.)
- Radna snaga (dozvole/sezonski radnici): fluktuacije, ali stagnacija u 2023. – 137 osoba

Zaključak: Demografski pad i niska dostupnost lokalne radne snage otežavaju održivi razvoj turizma i povećavaju ovisnost o vanjskoj radnoj snazi u sezoni.

ZAVRŠNA OCJENA – Otok Pag i Ražanac

Snage:

- Stabilna kakvoća mora
- Rastuća ugostiteljska i atrakcijska ponuda
- Visoka razina zadovoljstva turista i lokalnog stanovništva
- Prisutni kapaciteti za otpad i vodu (uz nedostatke)

Slabosti i rizici:

- Gotovo cijeli stambeni fond u funkciji turizma
- Niska površina plaža po kupacu
- Dominacija nekomercijalnog smještaja (52%)
- Nizak broj djelatnika za održavanje prostora
- Nedostatak prometnog i infrastrukturnog praćenja
- Demografski pad i manjak radne snage

Preporuke:

1. Ograničiti daljnju prenamjenu stambenih jedinica u turističke

2. Povećati površine i kapacitete plaža, te prostorno disperzirati turističku ponudu
3. Uspostaviti prometni monitoring i unaprijediti sustav parkiranja
4. Pojačati broj radnika i resursa za održavanje javnih površina
5. Poticati razvoj kvalitetnog, komercijalnog smještaja uz kontrolu neregistriranog
6. Uvesti sustavnu zaštitu krajobraza u zonama najvišeg opterećenja

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),
9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,

11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj u Ražancu i na otoku Pagu

Tablica 190 Smještaj na analiziranom području Ražanca i otoka Paga

Naziv objekta	Tip smještaja
Hoteli	9 hotela
Pansioni	18 pansiona
Kampovi	7 kampova
Apartmani	263 objekta s apartmanima
Sobe	8 objekata koji iznajmljuju sobe
Kuće za odmor	7 kuća za odmor

Izvor: TZ

Napomena: TZ ne spominju nekomercijalni smještaj

4.3.1.2. Ugostiteljstvo u Ražancu i na otoku Pagu

Tablica 191 Ugostiteljstvo na analiziranom području

Naziv objekta	Vrsta usluge
Restorani	8 restorana
Konobe	11 konoba
Bistro i pizzerija	4 pizzerije i bistroa

Izvor: TZ, Web stranice, obilazak prostorno-razvojne cjeline

4.3.1.3. Turističke usluge u Ražancu i na otoku Pagu

Tablica 192 Dostupne turističke usluge u Ražancu i na otoku Pagu

Dostupne usluge	
Smještaj	Smještaj u objektima raznih kategorija
Usluge turističkih agencija	Vođene ture, izleti, rezervacije smještaja i informacijske usluge.
Prijevoz i logistika	Taxi, transferi, ret-a-car, izleti brodom, najam bicikala i skutera.
Sportsko-rekreacijske usluge	Najam opreme, najam kajaka, sportske aktivnosti, biciklističke ture, kajakarenje.
Gastronomija	Restorani, konobe, bistroi, gastro manifestacije i degustacije lokalnih specijaliteta.
Suvenirnice	Prodaja rukotvorina, suvenira, autohtonih proizvoda
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i male trgovine za osnovne potrepštine.
Zdravstvene usluge	Dom zdravlja, ljekarne, ambulate i ispostava hitne pomoći.
Wellness i spa centri	Masaže, relaksacijski tretmani.
Noćni život i zabava	Kafići, barovi, ljetni festivali i glazbene večeri na otvorenom, noćni živo u Zrću.
Informativni centri	Pružanje informacija o atrakcijama, događanjima i turističkim uslugama.
Banke i mjenjačnice	Rijetke poslovnice, bankomati i usluge promjene
Internet i telekom usluge	Dostupnost Wi-Fi usluga u javnim i ugostiteljskim objektima.
Parkirališta i e-punionice	Parking i stanice za punjenje električnih vozila.
Nautičke usluge	Vez u marini, servis plovila, najam plovila, tečajevi jedrenja.

Izvor: TZ, web stranice

Dio usluga je dostupan samo ljeti.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova otoka Paga i općine Ražanac – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Kulturno-povijesna baština otoka Paga i općine Ražanac svjedoči o životu kroz stoljeća. Prije turističke valorizacije spomenika potrebno je procijeniti njihovo stanje, definirati mjere zaštite i dobiti potrebna odobrenja nadležnih službi. Cjeloviti popis zaštićene baštine otoka Paga i općine Ražanac prikazan je u tablici koja slijedi.

Tablica 193 Kulturno-povijesna baština otoka Paga i općine Ražanac

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Tradicijska pjevanja otoka Paga	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Paška čipka	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Paški teg	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Pokrivaca	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Tradicionalna proizvodnja paškog sira	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala	Više adresa	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološki ostaci dvojne ranokršćanske crkve s pastoforijem, krstionicom i memorijom	Ražanac	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Arheološko nalazište Ljubljana i Kosa	Ljubač	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Vida	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Frane	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Magazini soli	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ostaci crkve sv. Martina	Pag	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jurja	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kneževa palača	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Marijina Uznesenja u gradu (nova)	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Marijina Uznesenja u Starom Pagu	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Nikole	Povljana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Palača Mirković - rodna kuća kipara Ivana Mirkovića	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jerolima u polju	Kolan	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Benediktinski samostan sv. Margarite i crkva Navještenja Blažene Djevice Marije	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Mletačka utvrda	Ražanac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Kulturno-povijesna cjelina Pag	Pag	Kulturno povijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jeronima i arheološki ostatci crkve sv. Ivana	Vlašići	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Ljubačka tvrđava "Fortica"	Miškovići	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Tradicija pripreme paškog baškotina	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Podmorsko arheološko nalazište Bašaca (pristanište sv. Katarine)	Pag	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
Koludraška štrika	Pag	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
Kula Skrivanat	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradske zidine	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Suhozidi	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Gradski most	Pag	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Koludraški kolacić	Pag		Zaštićeno kulturno dobro
Koludraški rafajol	Pag		Zaštićeno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije 2023., TZ Paga, TZ Kolana, TZ Povljane, TZ Ražanca i Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Kultura života i rada

Otok Pag i općinu Ražanac, karakterizira miran i skroman način života usmjeren na poljoprivredu i ribarstvo. U poljoprivredi prevladava uzgoj masline, vinove loze i povrća, dok su u stočarstvu najvažnije ovce, koze i perad. Polja su odvojena suhozidima, a karakteristične su i pastirske kućice građene tehnikom suhozida. Gradnja tradicionalnih otočnih kuća temelji se na korištenju kamena, dok se danas sve češće koriste moderni građevinski materijali.

Posebnost otoka je jedinstvena paška narodna nošnja. Žensku nošnju karakteriziraju košulja, suknja, pregača i prepoznatljivo pokrivalo za glavu (pokrivaca). Pokrivaca je bijelo ušitkano platno ukrašeno paškom čipkom. Uz to, nošnja uključuje kratki kaputić izrađen od baršuna te svilene marama u raznim bojama. Mušku nošnju čine hlače, prsluk, kratki sukneni kaput, svilena marama kao pojas te crvena kapica. Paška nošnja nosi se tijekom svečanosti, posebice tijekom paškog karnevala.

Uz nošnju, otok je poznat po paškoj čipki, koja se počela izrađivati krajem 15. stoljeća, prvenstveno kao liturgijsko ruho. Danas se čipka čuva kao dio kulturne baštine, a samostan sv. Margarite u Pagu čuva primjerke stare preko 150 godina. Samostan je također poznat po proizvodnji paških baškotina – tradicionalnih dvopeka pripremanih po tajnoj recepturi još od 1700. godine.

Folklornu tradiciju Paga čini Paški tanac – ples uz pratnju "mišnice". Pučka drama "Paška Robinja" se izvodi tijekom karnevala i etno večeri. Otok je poznat i po proizvodnji soli u bazenima južno od Paga, kao i po vinu sorte Gegić i specijalitetima poput paške

janjetine, sira i baškotina. Ruralni turizam na otoku još je u razvoju, ali se kao primjer ističe izletište obitelji Kuković, gdje se mogu kušati lokalni proizvodi.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Među znamenitim osobama s otoka Paga ističe se Bartol Kašić (1575.–1650.), pisac, jezikoslovac i isusovac, poznat kao "otac hrvatske gramatike". Daljnjim istraživanjem povijesnih izvora moguće je identificirati druge značajne osobe i događaje koji bi se mogli uključiti u turističku ponudu otoka.

Manifestacije

Na otoku Pagu se većina kulturnih, zabavnih i sportskih manifestacija održava ljeti, često u čast sveca-zaštitnika pojedinog mjesta ili kao dodatna obogaćenja ljetne turističke ponude. Među najatraktivnijim događanjima ističe se Paški ljetni karneval, koji okuplja brojne domaće i strane posjetitelje. Tijekom karnevala sudjeluju kulturno-umjetnička društva, dječji zborovi i maskirane grupe iz raznih gradova. Nezaobilazni dio programa Paškog ljetnog karnevala je plesanje tradicionalnog "Paškog tanca". Iako su ove manifestacije vrlo dobro posjećene, njihov se termin gotovo u potpunosti ograničava na ljetne mjesec, što ograničava potencijal za produženje turističke sezone.

Tablica 194 Manifestacije na otoku Pagu i u općini Ražanac

Događaji	
Pag	Paški ljetni karneval
Pag	Svetkovine sveca - zaštitnika određenog otočnog mjesta
Pag	Magazini soli na Pagu- stalna izložba tradicije vađenja soli otoka Paga
Pag	Paški zimski karneval
Pag	Festival čipke
Pag	Misec paške soli
Pag	Gastro projekt Pag na meniju
Pag	Procesija za Velu Gospu
Pag	Procesija za Malu Gospu
Pag	Procesija za križem za Tijelovo
Pag	Procesija sa svetim trnom Kristove krune

Prirodne atrakcije	
Pag	Bazeni soli na Pagu
Lokunja	Ljekovito blato
Kolan	Kolanjsko blato - blato Rogoža
Povljana	Veliko i Malo blato
Pag	Rezervat šumske vegetacije Dubrava-Hanzine
Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	Multifunkcionala sportska igrališta
	Penjački smjerovi za slobodno penjanje
	Škole jedrenja na dasci, škole ronjenja
Povljana	Biciklizam
Pag	Hiking staze Druge strane mjeseca
Pag	Hiking i biking staza Zagrljaj kamena i vjetra
Zabavne atrakcije	
Kukovići	Izletište obitelji Kuković - mogu se kušati izvrsni sirevi i pečena paška janjetina
	Radionice pašskog čipkarstva
	Radionice suhozidne gradnje

Izvor: Turističke zajednice Paga, Kolana, Povljane i Ražanca

Kulturne i vjerske ustanove

Na otoku Pagu i u općini Ražanac djeluju kulturne i vjerske ustanove lokalnog značaja. Iako je turistička sezona relativno kratka, a broj posjetitelja ograničen, ove institucije aktivno doprinose očuvanju i promociji kulturne baštine ovog kraja.

Općina Ražanac ima kulturne i povijesne spomenike. Među zaštićenim kulturnim dobrima ističu se:

- Mletačka utvrda u Ražancu, nepokretno kulturno dobro, svjedoči o povijesnoj važnosti.
- Arheološki ostaci dvojne ranokršćanske crkve s pastoforijem, krstionicom i memorijom u Ražancu, koji dodatno osnažuju arheološku vrijednost ovog područja.

Na području otoka Paga i šireg područja prisutna je bogata nematerijalna baština:

- Tradicijska pjevanja otoka Paga i paška čipka, prepoznata kao zaštićena nematerijalna kulturna dobra.
- Tradicija pripreme paškog sira i paškog baškotina, koje spajaju gastronomsku i kulturnu baštinu.

Na otoku Pagu se nalaze i značajne kulturne institucije:

Muzeji:

- Etnografska zbirka Kolan, koja dokumentira poljoprivredne tradicije otoka s naglaskom na proizvodnju sira.
- U prostorima stare škole općine Kolan izloženi su predmeti poljoprivredne tradicije otoka, pri čemu su posebno zanimljivi predmeti vezani uz proizvodnju sira po kojoj je otok Pag poznat,
- Magazini soli - Skladišta soli su građevine spomeničke kategorije i nalaze se nasuprot gradske jezgre na Prosiki. Magazini soli su primjer utilitarne arhitekture prošlih vremena koji svjedoči o važnosti proizvodnje soli za Pažane.

Samostani:

- Benediktinski samostan sv. Margarite na Pagu, u kojem se nalazi zbirka paške čipke i drugih povijesnih artefakata.

Kulturno-povijesne cjeline:

- Kulturno-povijesna cjelina grada Paga, koja obuhvaća brojne povijesne građevine, poput gradske zidine, kule Skrivanat, patricijskih kuća i gradskog mosta.

Većina kulturnih događanja odvija se na otvorenim prostorima tijekom ljeta, često na povijesnim lokacijama poput trgova i prostora uz crkve, čime se dodatno naglašava povijesni značaj tih mjesta.

Unatoč bogatstvu kulturne baštine, lokalne ustanove suočavaju se s izazovima poput ograničenih financijskih sredstava i nedovoljne primjene suvremenih tehnologija. Razvoj interaktivnih sadržaja i multimedijalnih prezentacija mogao bi značajno unaprijediti turističku ponudu i privući širu publiku.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Otok Pag i općina Ražanac nude dobro razvijenu sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, uključujući brojna košarkaška, nogometna, odbojkaška, teniska i druga igrališta. Tijekom godine ova igrališta koriste lokalni stanovnici, dok ljeti privlače brojne turiste. Biciklističke staze povezuju otočna mjesta, a stalno se radi na proširenju mreže biciklističkih ruta koje povezuju kulturne i prirodne atrakcije otoka. Krševiti krajolik omogućava šetnje i planinarenje po planinarskim stazama, a otok nudi i penjačke smjerove za slobodno penjanje.

Ponuda aktivnog turizma obogaćena je školama jedrenja na dasci, školama ronjenja, mogućnostima najma brodova, organiziranim ribolovom te najmom bicikala i druge sportske opreme, čime otok Pag i općina Ražanac postaju atraktivne destinacije za ljubitelje aktivnog odmora.

Atrakcije zbog atrakcija

Jedna od najvažnijih atrakcija u ovoj kategoriji su jednodnevne ekskurzije izletničkim brodovima koji obilaze otok Pag i okolne otoke. Iako plaža Zrće administrativno pripada Ličko-senjskoj županiji i gradu Novalji, ona predstavlja važnu točku interesa za turiste koji dolaze na Pag. Zrće je poznato po brojnim diskotekama i cjelodnevnoj zabavi te privlači velik broj mladih turista iz cijelog svijeta koji su željni provoda.

Turističke paraatrakcije

Otok Pag povezan je s kopnom Paškim mostom, dok trajektna linija Prizna–Žigljen omogućava prometnu povezanost prema Ličko-senjskoj županiji. Mreža prometnica povezuje sva naselja na otoku. Svako priobalno mjesto ima komunalne vezove za brodice lokalnog stanovništva i gostiju.

U mjestu Šimuni uređena je moderna nautička marina s približno 200 vezova u moru i 70 mjesta za smještaj plovila na suhom vezu.

Ražanac je smješten na obali Velebitskog kanala 22 km sjeveroistočno od grada Zadra. Nalazi se na križanju županijske ceste Ž6007 Ražanac – Zadar (D407) i nerazvrstanih cesta.

Na otoku su dostupne razne trgovine prehrambenih proizvoda, pekare, ugostiteljski objekti te zdravstvene usluge u otočnim ambulancama, Domu zdravlja Pag i ispostavi

Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Za složenije zdravstvene probleme pacijenti se prevoze u OB Zadar vozilom hitne medicinske pomoći.

Proizvodi s oznakom zemljopisnog podrijetla i/ili oznakom izvornosti

Prostorno-razvojna cjelina otoka Paga i Ražanca jedina na cijeloj Zadarskoj županiji ima registrirane proizvode s oznakom zemljopisnog podrijetla i/ili oznakom izvornosti.

Hrvatski proizvodi zaštićenog naziva u Europskoj uniji s promatranog područja su:

- Paška janjetina
- Paška sol
- Paški sir

Zaštićenu oznaku oznake zemljopisnog podrijetla (ZOZP⁷⁵) nema nijedan proizvod iz promatranog područja kao ni iz Zadarske županije.

Zaštićena oznaka izvornosti (ZOI⁷⁶) nose tri proizvoda iz promatranog područja i to su:

- ZOI Paška janjetina - registrirana
- ZOI Paška sol - registrirana
- ZOI Paški sir - registrirana

Oznaku izvornosti registrirane pri Zavodu za intelektualno vlasništvo⁷⁷ ima samo Paška čipka koja ima Registarski broj zaštićene oznake izvornosti G20030005 od 19.04.2004.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova otoka Paga i općine Ražanac – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

⁷⁵ <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/hrana-111/oznake-kvalitete/zoi-zozp-zts-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda/zasticene-oznake-zemljopisnog-podrijetla-zozp/1221>

⁷⁶ <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/hrana-111/oznake-kvalitete/zoi-zozp-zts-poljoprivrednih-i-prehrambenih-proizvoda/zasticena-oznaka-izvornosti-zoi/1206>

⁷⁷ <https://www.dziv.hr/hr/e-usluge/e-registri/oznake-registrirane-pri-zavodu/>

Otok Pag i obližnji otok Maun obilježeni su izraženom dinarskom morfostrukturom koja je nastavak morfostrukture Ravnih kotara, s kojima je Pag bio povezan kao dio jedinstvenog kopnenog sustava do prije 5-6 tisuća godina. Ovaj sustav karakteriziraju pravilni nizovi vapnenačkih bila i zaravni presječeni flišnim udolinama s laporima i pješčenjacima. Flišne udoline su većinom male površine ili djelomično potopljene, što je vidljivo u obliku Paškog zaljeva, uvale Dinjiška, uvale Vlašići i drugih.

Zbog geoloških značajki i ograničenih obradivih površina poljoprivreda otoka je orijentirana pretežno na stočarstvo. Pejzažni kontrasti rezultat su utjecaja bure i posolice koju bura nosi na kopno s podvelebitskog kanala. Sjeveroistočni dio otoka, okrenut prema kopnu i Velebitu, obilježava strma, visoka obala s morskim grebenima i vrlo oskudnom vegetacijom. U tom dijelu, jedine značajne uvale koje prekidaju strmu obalu su Paški zaljev i uvala Stara Novalja (koja pripada dijelu otoka u Ličko-senjskoj županiji).

Jugoistočni dio otoka znatno je niži, s više obradivih površina. Najviša točka na otoku je vrh sv. Vid (348 m), odakle se pruža pogled na cijelu Pašku uvalu. Vidikovci na brdu sv. Juraj, sjeverno od grada Paga, nude pogled na podvelebitski kanal, Velebit i Paški zaljev, dok je zaravan Vidikovac iznad grada Paga posebno atraktivna, pružajući panoramski pogled na plažu i okolinu.

U općini Ražanac, smještenoj uz obalu Jadranskog mora, nalaze se prekrasne plaže koje privlače posjetitelje svojom raznolikošću. Plaža Puntica i Vlaški kraj uređene su šljunčane plaže s lakim pristupom, dok su plaže Smoljenica i Punta idealne za ljubitelje prirodnog okruženja, budući da se radi o divljim plažama, s time da je Smoljenica posebno poznata po svojim stjenovitim formacijama.

Obalu Paške uvale krasi preko 20 km plaža, od kojih su vrlo atraktivne i one u obližnjim mjestima poput Vlašića, Dinjiške i Ljubača, gdje se nalaze uređene pješčane i šljunčane plaže s brojnim pogodnostima. Plaže poput Oseke u Ljubaču i Rtine poznate su po svojoj uređenosti i idealne su za obitelji s djecom.

Tablica 195 Plaže na otoku Pagu i u Ražancu

Mjesto	Ime plaže	Opis plaže
Otok Pag, Općina Kolan	Plaža sveti Duh	Pješčana plaža, pod koncesijom, potrebno uređenje
	Plaža Čista	Divlja pješčana plaža
	Plaža Prnjica	Divlja pješčana plaža
	Plaža Katarlelac	Uređena plaža, SKI lift, Beach klub „Noa“ i „Pepermint“

	Plaža Girenica	Divlja, šljunčana plaža
	Plaža Filino	Divlja, pješčana plaža
	Plaža Lanterna	Divlja, šljunčana plaža
	Plaža Mandre	Mjesna šljunčana djelomično uređena plaža
	Plaža Kolanjski Gajac	Mjesna uređena šljunčana plaža
Grad Pag	Gradska plaža	Uređena šljunčana plaža, pod koncesijom, parking
	Plaža Mađarica	Uređena šljunčana plaža, pod koncesijom, parking
	Plaža Tri glave	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, izvor vode
	Plaža Tartanovo	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
	Plaža Marijanovo	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode
	Plaža Janjeće vode	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode
	Plaža Kozlinjak	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, izvor vode
	Plaža Bošana	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
	Plaža Rozin bok	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
	Plaža Konjsko	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
	Plaža sveta Marija	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, parking
	Plaža sveti Marko	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode, parking
	Plaža Hričnjac	Pješčana plaža, prilaz s mora, izvor vode
	Plaža Filino	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode
	Plaža Mali Zaton	Šljunčana plaža, prilaz s mora, izvor vode
	Plaža Veli Zaton	Šljunčana plaža, prilaz s mora, izvor vode
	Plaža Ploča	Pješčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
	Plaža Bele stene	Pješčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
	Plaža Mali bok	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, parking
	Plaža Veli bok	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, parking
	Plaža Rikova kotica	Pješčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom, izvor vode, parking
	Plaža Bašaca	Pješčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
	Plaža Vila Jerka	Pješčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
Mjesto Košlun	Plaža Košljun	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Mjesto Proboj	Plaža Proboj	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
Mjesto Šimuni	Plaža Šimuni	Šljunčana uređena plaža, parking
Mjesto Maletinac	Plaža Maletinac	Šljunčana plaža, prilaz s kopna pješačkom stazom
Mjesto Vlašići	Plaža Vlašići	Pješčana plaža, uređen prilaz s kopna, parking
Mjesto Smokvica	Plaža Smokvica	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Mjesto Dinjiška	Plaža Dinjiška	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna

Mjesto Miškovići	Plaža Miškovići	Šljunčana plaža, uređen prilaz s kopna
Općina Poveljana	Plaža Perilo	Uređena pješčana plaža
	Plaža Dubrovnik	Šljunčana uređena plaža
	Plaža Stara Poveljana	Neuređena pješčana plaža
Općina Ražanac, Ražanac	Plaža Puntica	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Vlaški kraj	Uređena šljunčana plaža
	Plaža Smoljenica	Divlja stjenovita plaža
	Plaža Punta	Divlja šljunčana plaža
Ljubač	Plaža Oseka	Uređena pješčana plaža
Rtina	Plaža Rtina	Uređena šljunčana plaža

Izvor: TZ Grada Paga, TZ općine Kolan, TZ općine Poveljana, TZ općine Ražanac

Klima

Otok Pag i općina Ražanac imaju umjereno toplu klimu s vrućim ljetima (Cfa prema Köppenovoj klasifikaciji), koja pokazuje obilježja mediteranske klime s toplim i suhim ljetima te blagim i kišnim zimama. Karakterističan suh i jak vjetar, bura, značajno je utjecao na krajobraz otoka, a zimi često uzrokuje poteškoće u prometu. Ugodna klima omogućava gotovo cjelogodišnji boravak na otvorenom (dok ne puše bura), što može biti atraktivno za turiste starije životne dobi iz hladnijih krajeva Europe s manje sunčanih dana.

Voda

More oko otoka Paga i uz obalu općine Ražanac je toplo i čisto, iako je zbog morskih vrulja nešto hladnije nego u obalnom pojasu drugih otoka Zadarske županije. Obalu Paga krasi brojna prirodna sidrišta i zaštićene uvale, što ga čini pogodnim za nautički turizam. Podvelebitski kanal je bogat ribom te oko otoka Paga postoje i uzgajališta riba i školjki. Na otoku se nalaze tri slatkovodna močvarna jezera (Veliko i Malo blato te Kolansko blato) zaštićena kao ornitološki rezervati. Ljekovito blato u predjelu Lokunje u Pagu predstavlja neiskorišten potencijal za zdravstveni turizam, dok su bazeni za proizvodnju soli u blizini grada Paga također turistički nedovoljno valorizirani. Otok Pag je jedan od rijetkih otoka koji ima vlastite izvore slatke vode koji zadovoljavaju trenutne potrebe.

Biljni svijet

Zbog utjecaja bure i posolice, otok Pag i općina Ražanac oskudijevaju vegetacijom, a prevladavaju krški pašnjaci s obiljem ljekovitog bilja. Moguće je organizirati vođene ture i edukacija o prepoznavanju i korištenju bilja. Uzgajana vegetacija, poput vinograda, maslinika i povrća, najčešće se nalazi na fliškim udolinama. Otok nudi mogućnosti za turističke aktivnosti poput sudjelovanja u berbama maslina i grožđa. Na samome sjeveru otoka koji je administrativno u Ličko-Senjskoj županiji, nalaze se čuveni lunjski maslinici koji već stoljećima predstavljaju netaknuti, najegzotičniji kutak na otoku. Procjenjuje se da je najstarija maslina u Lunu stara 1.600 godina. Neke od maslina su prirodne samonikle masline, koje se tu nalaze više od tisućljeća i pokazuju jačinu opstanka ovoga karakterističnog krajobraza.

Životinjski svijet

Na otoku dominira sitna divljač, što u kombinaciji s dopuštenim lovom u definiranim lovištima stvara preduvjete za lovni turizam. Podmorje je bogato ribom i školjkama i to omogućava razvoj ribolovnog turizma, ronjenja i podvodnog ribolova. Od domaćih životinja, najzastupljenije su ovce i koze. Proizvodnja ovčjeg mesa i sira je otok učinila poznatim i izvan granica Hrvatske.

Zaštićena prirodna baština

Na otoku Pagu zaštićena su područja Kolanjsko blato, Veliko i Malo blato (posebni rezervati) te Dubrava-Hanzine (rezervat šumske vegetacije i značajni krajobraz). Plaža Crnika predložena je za uvođenje u registar osobito vrijednih područja kao spomenik prirode geološko-paleontološki (izrađena stručna podloga za zaštitu 2012.g. kako navodi Prostorni plan ZDŽ iz 2023.g.). Prostorni plan Zadarske županije navodi i druga vrijedna područja, uključujući SPA područja važna za ptice EU, u koje spada i otok Pag sa svojim posebnim ornitološkim rezervatima.

Prirodna lječilišta

Otok Pag ima značajan ljekoviti resurs u obliku ljekovitog blata na predjelu Lokunje u blizini grada Paga. Ovo blato, poznato po svojoj učinkovitosti u liječenju reumatskih i

kožnih oboljenja, koristi se bez stručnog nadzora i komercijalne valorizacije. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća postojala je inicijativa za izgradnju lječilišta, ali nije realizirana. Ovo ljekovito blato predstavlja neiskorišten potencijal za proširenje turističke ponude, stvaranje novih radnih mjesta i produženje sezone. Pored spomenutog ljekovitog blata, otok Pag i Ražanac uživaju i povoljne zdravstvene utjecaje sredozemne klime.

Turističke staze, putovi i ceste

Na Pagu se nalaze brojni poljski putovi koji služe za šetnje, planinarenje ili vožnju brdskim biciklima. Osim toga, otok ima obilježene pješačke i biciklističke staze, o kojima turisti mogu dobiti detaljne informacije u lokalnim turističkim zajednicama (TZ grada Paga, TZO Kolan, TZO Poveljana i TZO Ražanac). Turisti također mogu istraživati otok unajmljenim ili vlastitim plovilima, što omogućava potpuno drugačiji doživljaj otoka i njegovih uvala.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 196 Primarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu

Naziv	Opis
Biciklističke/MTB rute i infrastruktura	Razgranate biciklističke staze s parkiralištima za bicikle, vidikovci na sjevernoj strani otoka
Dvorci, utvrde i kurije	Povijesne utvrde u okolici koje svjedoče o kulturnoj baštini i povijesti (utvrda sv. Jurja, Fortica, kula Skrivanat i sl.), sjeverni dio gradske jezgre gdje se i danas može vidjeti ostatak gradskog bedema, sakralni objekti poput Benediktinskog samostana, knežev dvor i itd.
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci s panoramskim pogledima na podvelebitski kanal i Velebit te Jadransko more
Kampovi i odmorista	Kampovi i glampovi uz obalu s kompletnom infrastrukturom za kampiranje, uključujući sanitarne čvorove i priključke

Kupališta, plaže i infrastruktura	Paže s tuševima, svlačionicama i kafićima.
Prirodni rezervati	Ornitološki rezervati i mogućnost promatranja ptica; Veliko i Malo Blato i Kolansko blato
Pješačke i trekking staze	Dostupne trekking staze i dugotrajne šetnje, uspon na vrh sv.Vid
Tematske ture	Dostupan cijeli niz tematskih i organiziranih tura i staza
Šetnice i stajališta uz more	Šetnice uz obalu
Centri za posjetitelje	Interpretacijski centar Grada Paga., Interpretacijski centar soli i Solana Pag
Info ploče i turistička signalizacija	Označene turističke informacije na ključnim točkama za lakše snalaženje posjetitelja
Vozila/plovila za prijevoz posjetitelja	Brodovi za izlete duž obale i vozila za najam
Nautički turizam	Marina i privezišta
Wellness	Ljekovito blatio kod jezera Segal

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 197 Sekundarna turistička infrastruktura u Ražancu i na Pagu

Naziv	Opis
Sakralni objekti	Romanička crkva Marijina Uznesenja Ostaci franjevačkog samostana u čijem središtu klaustura i danas stoji gusterna uz koju je povezana legenda o čudesnoj pojavi vode u vrijeme suše , Crkva Sv. Jurja zaštitnika grada uz sjeverna vrata Crkva Sv. Frane
Povijesni spomenici	Zgrada gradske uprave je preuređena topovska kula Kamerlengo, nekoliko palača patricijskih obitelji s grbovima
Parkirališta i pristupne ceste	Parkirališta i ceste do turističkih objekata
Javni sanitarni čvorovi	Sanitarne jedinice na javnim prostorima koje podržavaju turističku infrastrukturu tijekom sezone
Sportski objekti na otvorenom	Otvoreni tereni za sport i rekreaciju

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Svi stalno nastanjeni otoci Zadarske županije, izuzev otoka Babca, obuhvaćeni su elektroenergetskim sustavom s relativno zadovoljavajućom gustoćom mreže. Većina stalno nastanjenih otoka Zadarske županije nije autonomna u opskrbi energijom već je u elektrodistribucijski sustav uključena preko sustava transformatorskih stanica 110/35/10 kV te dalekovoda 35 kV i 10 kV, i to TS 110/10 kV PAG za područje otoka Paga.

Za područje Elektre Zadar ukupan desetogodišnji porast vršnog opterećenja je 19,54 %. Prosječni godišnji porast vršnog opterećenja za područje Elektre Zadar u razdoblju od 2011. do 2015. godine označen je kao velik, a u razdoblju od 2016. do 2020. godine umjeren. U promatranom razdoblju sve je više prisutan trend smanjenja razlike među zimskim i ljetnim vršnim opterećenjem. U zimskom dijelu godine vršna opterećenja povezana su s duljim boravkom u zatvorenim prostorima, korištenjem rasvjete te grijanjem prostora, dok su ljetna vršna opterećenja povezana s povećanjem turističke aktivnosti te sve češćim korištenjem klimatizacijskih uređaja. Ulaganja u daljnji razvoj i održavanje elektroenergetskog sustava nužna su u svrhu povećanja kapaciteta mreže, usklađivanja s

tehničkim, ekonomskim i regulatornim zahtjevima te povećanja kvalitete opskrbe električnom energijom, odnosno povećanja pouzdanosti i sigurnosti napajanja Ražanca i otoka Paga.

Na otoku Pagu proizvodi električnu energiju mala vjetroelektrana Ravna 1 izgrađena 2004. godine austrijskim kapitalom. Mala vjetroelektrana Ravna 1 ima snagu 5,95 MW i prva je vjetroelektrana u Hrvatskoj.

Tablica 198 Potrošnja električne energije na otoku Pagu od 2019. do 2022. godine, u MWh

Otok / godina	2019.	2020.	2021.	2022.
Pag	34.298	30.077	30.602	25.019

Izvor: HEP ODS d. o. o. Elektra Zadar, obrada ZADRA NOVA, 2023.

Tablica 199 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje 2022. (%)
PAG 110/10 kV	110/10 kV	36	9,99	27,8

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Odašiljači i veze d. o. o. kao javni pružatelj nacionalne strateške komunikacijske infrastrukture, tijekom 2021. godine u svrhu održavanja pouzdanosti pogona, te dostupnosti usluga i redovitog održavanja odašiljačkih objekata, zamijenjen je antenski stup na otoku Pagu.

U 2022. godini na području Ražanca i Paga je bilo 5.371⁷⁸ širokopojasnih priključaka. Ograničenost širokopojasnog pristupa javnim telekomunikacijskim mrežama je ozbiljan problem za turiste i poslovne aktivnosti na otocima koji koriste velike količine podataka.

Grad Pag je instalirao Wi-Fi pristupne točke.

Vodoopskrba i odvodnja

Područje Zadarske županije je Uredbom o uslužnim područjima (NN 147/2021 ,31.12.2021.) podijelilo na 3 uslužna područja. Uslužno područje 28 obuhvaća Grad Pag te općine Kolan i Poveljana u Zadarskoj županiji. Općina Ražanac spada u uslužno područje Vodovoda d.o.o. iz Zadra. Komunalno društvo Pag d.o.o. proizvodi 151.221m³ vode godišnje a društvo Vodovod Poveljana d.o.o. proizvodi 134.288 m³ vode godišnje iz vlastitih izvora.

Tablica 200 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima na Pagu

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag	709.086	465.442	34%	2,9
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Poveljana	134.288	98.386	27%	1,1

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

⁷⁸ Izvor: Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Oba društva imaju vodoopskrbne sustave s minimalnim gubicima što pokazuje ILI faktor koji je nizak i dodatne rekonstrukcije ne bi bile ekonomične. Eventualni porast potrošnje vode može biti podmiren samo dodatnim crpljenjem i kupovinom vode od drugih vodovoda, što predstavlja trošak za društva. Dodatno crpljenje vode je nepovoljno za očuvanje podzemnih zaliha vode.

Tablica 201 Prekidi u opskrbi i pokrivenost uslugama vodoopskrbe

Naziv društva	Prekidi u opskrbi vodom (%)	Pokrivenost uslugom vodoopskrbe (%)
KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag	0,0	40,0
KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag	0,0	40,0
KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag	0,0	99,8
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Poveljana	0,0	23,8
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Poveljana	0,0	na
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Poveljana	1,2	85,0

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Gornja tablica pokazuje da potrošači oba vodoopskrbna društva imaju jako rijetko prekide opskrbe. Oba društva imaju po jednu zonu u kojoj je postotak priključenosti visok, te zone u kojima je malo korisnika priključeno na vodoopskrbni sustav.

Odvodnja

Situaciju sa sustavima odvodnje na otoku Pagu prikazuje tablica koja slijedi.

Tablica 202 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike

Sustavi odvodnje	Broj ekvivalent stanovnika sa pročišćavanjem otpadnih voda	Kućanstva pokrivena uslugama odvodnje otpadnih voda	Kućanstva spojena na uređaj za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV)	Broj stanovnika priključenih na septičke jame	Začepljenja kanalizacijskog sustava	Začepljenja sustava odvodnje
	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[Broj/100km kanalizacije/god]

KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag		2.155	2.155	0	12	101
KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag	4	2.439	2.439	883	10	51
KOMUNALNO DRUŠTVO PAG d.o.o. Pag	5.839	733	0	240	0	0
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Povljana	9.000	1.627	1.627	80	2	13
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Povljana	9.000	1.466	1.466	1.468	0	0
VODOVOD POVLJANA d.o.o. Povljana	6.440					

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Nažalost, nisu dostupni podaci za sustav odvodnje u Ražancu jer je on uklopljen u sustav društva Vodovod d.o.o Zadar.

Iz gornje tablice je razvidno da oba društva imaju zone u kojima je malo korisnika koji su spojeni na odvodnju odnosno na uređaje za pročišćavanje. Poboljšanje sustava odvodnje i pročišćavanja je jedan od prioriteta na ovim područjima.

Korištenjem sabirnih i septičkih jama te neadekvatnim podmorskim ispustima, ugrožava se biljni i životinjski svijet, prirodna staništa, uz onečišćavanje tla, mora i kopnenih voda, djelujući u konačnici nepovoljno za javno zdravstvo u cjelini.

Uz nedovoljnu priključenost stanovništva na javne sustave odvodnje, dodatno opterećenje javlja se tijekom ljetnih mjeseci kada se značajno povećava broj stanovnika na otocima uslijed turističke aktivnosti, i time dodatno opterećuje i ugrožava okoliš i zdravlje svih stanovnika.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Prometna povezanost i razvoj prometne infrastrukture predstavljaju najznačajnije razvojne potrebe otoka, dok među razvojne potencijale potpadaju razvoj intermodalnog prometnog sustava, modernizacija načina prijevoza te razvoj i korištenje ekološki prihvatljivih načina prijevoza. Otok Pag je mostom preko Ljubačkih vrata spojen kopnom i Zadarskom županijom. Most je na državnoj cesti D106.

Na otoku Pagu se nalazi trajektno pristanište. Na Pagu je i najviše vezova u marinama u Zadarskoj županiji. Na području otoka Zadarske županije, sukladno klasifikaciji prema Naredbi o razvrstavanju luka otvorenih za javni promet na području Zadarske županije (NN 7/2021, 24/2021), luke otvorene za javni promet na području Zadarske županije se razvrstavaju po kategorijama. Na Pagu je luka županijskog značaja (luka Pag), te nekoliko luka u kategoriji lokalnog značaja.

Cestovna mreža na otocima Zadarske županije najbolje je razvijena na većim otocima poput

Paga. Otok Pag povezan je putem komercijalnih autobusnih linija sa Zadrom kroz pet linija⁷⁹.

Tablica 203 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta na Pagu, km

Otok	Lokalne ceste	Županijske ceste	Državne ceste
Pag	57,7	40,5	51,7

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Registar otoka, obrada: ZADRA NOVA, 2023.

Na području otoka Paga je 8 punionica za električna i hibridna vozila. Na Pagu su i dvije benzinske postaje.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 204 Stanje digitalizacije za Ražanac i otok Pag

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Razina digitalne povezanosti je prosječna u destinaciji; dostupnost i kvaliteta internetske infrastrukture je prosječna za standarde RH, Wi-Fi mreža je na nekim javnim mjestima

⁷⁹ Liburnija d. o. o. Zadar

		dostupna (npr. u Pagu); recepcija mobilne mreže nije na svim mjestima zadovoljavajuća zbog topologije terena u odnosu na bazne stanice mobilnih mreža; mobilne mreže imaju probleme s padom brzine prijenosa podataka u periodima kada korisnici pristupaju svojim uređajima
	Pametni grad i destinacija	np
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	np
	Online rezervacijski sustavi	Ne postoje lokalni/autohtoni sustavi koji bi bili u široj primjeni
	Edukacija i digitalne vještine	Ulaganje u digitalne vještine je potrebno
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste popularne digitalne platforme
Sigurnost i privatnost		
	Kibernetička sigurnost	Nema saznanja o takvim ulaganjima
	Usklađenost regulativama	Uočene su web-kamere u objektima i na objektima; ako određeni sustav videonadzora ne pohranjuje snimke –GDPR se ne primjenjuje. „live-streamingu“ nije problematičan sa stanovišta GDPR-a
Izazovi i preporuke za poboljšanje		
	Identifikacija ključnih izazova	Mobilne mreže bi trebale povećati kapacitet kako bi mogle garantirati razinu usluga tijekom ljetne sezone; Informatička pismenost lokalnog stanovništva bi mogla biti bolja
	Preporuke za unapređenje	Ulaganje u sustave OiV, dovođenje optičkih vlakana do korisnika, ponuditi besplatne jednodnevne edukacije

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 205 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Aspekt pristupačnosti		Procjena
Fizička pristupačnost		
	Infrastruktura	Neki hoteli imaju prikladnu infrastrukturu; Neki restorani imaju djelomično prikladnu infrastrukturu; neke plaže su opremljene za osobe s invaliditetom npr. plaže Prosika (grad Pag), Zrće, Planjka, i plaža Lokunje te plaža kampa Straško
	Pristupačnost javnih prostora	Nedovoljna pristupačnost
Komunikacijsku pristupačnost		
	Informacije	Nije uočena dostupnost turističkih informacija na prilagođenim medijima
	Signalizacija i označavanje	np
Pristupačnost usluga		
	Usluge u smještaju	Prosječna prilagođenost u hotelima; prilagođenost apartmana se ne spominje
	Restorani i ugostiteljski objekti	Prosječna prilagođenost
	Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Djelomično pristupačni
Društvenu i kognitivna pristupačnost		
	Obuka osoblja	Osoblje nije dovoljno educirano
	Kulturalna osjetljivost	Visoka

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 206 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Ražanac i otok Pag

Usluga	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne djelatnosti su dostupne; složenije usluge servisiranja mogu biti problematične
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Zadarske županije skrbi za stanovništvo u destinaciji;
Vjerske zajednice	Vjerski objekti za katolike
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	Postoje područne osnovne škole i srednja škola u Pagu
Financijske, platne i poštanske usluge	Na otoku Pagu postoje poslovnice banaka, bankomati su dostupni; Ražanac, Kolan, Pag i Povljana imaju poštanski ured
Uređeni javni prostori	Uredni i uređeni
Javne službe	Postoje policijske postaje u Pagu; HGSS je u Zadru; veća mjesta na otoku Pagu i Ražanac imaju DVD

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 207 Analiza ljudskih potencijala u destinaciji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	Na cijeloj destinaciji je bila 61 nezaposlena osoba svih zanimanja u 8.mj.2024; u cijeloj ZD Ž u 8. mj. 2024 je bilo 158 nezaposlenih djelatnika za turistički sektor a tražilo se 93 djelatnika u istom sektoru; Nezaposlenost u turističkom sektoru na Pagu i Ražancu ljeti ne postoji; sezonalnost je problem i umanjuje privlačnost zanimanja vezanih za turizam
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Identifikacija najboljih praksi-destinacije u Italiji i Austriji uvoze radnu snagu za rad u turizmu Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih

	škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe
--	---

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obrađeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 208 Komunikacijske aktivnosti TZ na otoku Pagu i u Ražancu

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ koriste web stranice, društvene mreže; email marketing uglavnom ne koriste
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo je nisko učinkovito, broj pratitelja i dijeljenje sadržaja je skromno; digitalno oglašavanje nije uočeno
Offline aktivnosti	TZ prema potrebama/prigodama tiskaju brošure i plakate te organiziraju događanja
Suradnji s trećim stranama	Ne postoji kontinuirana suradnja s trećim stranama osim prigodnih kontakata
Mogućnosti prikupljanja i distribucije informacija za turiste	TZ bi mogle objavljivati streaming s plaža, događanja (sportska natjecanja, trail) , na web-stranicama bi mogle biti aktualne vremenske prognoze i podaci o intenzitetu UV zračenja i sl.
Mogućnosti marketinškog pozicioniranja u okviru komunikacije na regionalnoj i/ili nacionalnoj razini	Postoje atrakcije koje su prikladne za promociju na nacionalnoj razini (npr. Posebni rezervati, Plaža Zrće); TZ vjerojatno nemaju dovoljan proračun ni edukaciju koje su potrebne za marketinško pozicioniranje.

Izvor: TZ, posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o.

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

Tablica 209 Analiza destinacija koje su konkurencija destinaciji otok Pag i Ražanac

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
	Direktna konkurencija	Rivijera grada Nina
	Indirektna konkurencija	Destinacije u Grčkoj, Turskoj i Italiji
Benchmarking		Cijene na rivijeri grada Nina su usporedive; broj dolazaka turista je niži nego na rivijeri Nina (s Virom) ali je broj dolazaka brodova viši na području Paga; kvaliteta smještaja je usporediva između ove dvije destinacije, ponuda gastronomije je bolja nego na rivijeri Nina Destinacije u Grčkoj i Turskoj su nešto jeftinije; Italija je usporediva po cijeni; Broj dolazaka turista u sve tri indirektna konkurencije je veći; sve tri zemlje zadnjih 7 godina više ulažu u smještaj i kvalitetu usluga
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		Komunikacijske strategije rivijere Nina su usporedive po načinu ali inferiorne po učinku; Ražanac i Pag i rivijera Nina imaju usporedive segmente turista izuzev populacije koja dolazi u Zrće zbog noćnog života; pristupi segmentaciji su slični. Destinacija nastupa na sajmovima, Pag promovira i dane sira i janjetine tj. gastronomiju;
Tržišni trendovi i inovacije		Destinacija treba ulagati u odvodnju i uređaje za pročišćavanje; telekomunikacijsku infrastrukturu treba unaprijediti
Analiza trendova na strani turističke potražnje obuhvaća obilježja turista i putovanja na glavnim emitivnim tržištima	Analiza sociodemografskih obilježja turista	Trenutno je dostupno samo „ISTRAŽIVANJE STAVOVA TURISTA O STANJU I POTREBAMA RAZVOJA TURIZMA ZADARSKE ŽUPANIJE“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Provedena je analiza stanja za otok Pag i Ražanac. Područje ima stanovite infrastrukturne probleme. Prometna povezanost je dobra. Tijekom radionica je spomenuto da je ljeti povezanost sa Zadrom otežana zbog gustog prometa te je kao rješenje sugerirana bolja povezanost autobusnim linijama kako bi se rasteretio promet. Prijevoz autobusom bi ljeti morao biti dostupan do kasnijih noćnih sati.

Pristup telekomunikacijskim uslugama je svuda moguć (rijetka su područja na kojima je slab prijem signala baznih stanica telekomunikacijskih operatera). Širina pojasa za komunikaciju podataka je uglavnom nezadovoljavajuća.

Dostupnost zdravstvene skrbi je dobra. Za sve specijalističke medicinske usluge ipak bolesnici moraju ići u OB Zadar. U gradu Pagu postoji ispostava zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Stanovništvo je ljubazno prema strancima.

Edukacija ljudskih potencijala je potrebna. Područje tijekom sezone ima punu zaposlenost u turizmu.

Sezonalnost je problem i na ovom području. Poslodavci imaju problem sa zapošljavanjem educirane i motivirane radne snage u hotelima i restoranima.

Profitabilnost turističkih usluga je na razini ili iznad prosjeka u Zadarskoj županiji.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena. Dijelovi otoka Paga su se približili razini prihvatnog kapaciteta.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za otok Pag i Ražanac

- **Scenarij 1:** Nastavak modela „Novalje“ – festivali, masovni turizam i daljnja izgradnja.
- **Scenarij 2:** Promocija kulturne baštine Paga, lokalni proizvodi (sir, čipka). Scenariji vraća identitet kroz kulturnu baštinu.
- **Scenarij 3:** Veći hoteli na sjeveru otoka, proširenje zabavne ponude. Ovaj scenarij može dovesti do društvenih konflikata ako se ne kontrolira.
- **Scenarij 4:** Očuvanje kulturnog krajolika, kontrola izgradnje. Scenariji vraća identitet kroz kulturnu baštinu

Ako se nastavi postojeći model, područje Paga i Ražanca nastavlja ovisiti o masovnim festivalima i apartmanizaciji, što dovodi do zasićenja i moguće destabilizacije zajednice. Održivi scenarij nudi povratak autentičnosti kroz promociju tradicije, gastronomije, sireva i čipke. Investicijski model može unaprijediti infrastrukturu, ali uz prijetnju gubitka kontrole nad prostorom. Zaštitni pristup ograničava širenje turističkih zona i usmjerava razvoj prema selektivnim i kulturnim nišama.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 4.

7. Zaključak i preporuke

Ova prostorno-razvojna cjelina bilježi stabilne postotke smještajnih kapaciteta, uz blagi rast nekomercijalnih opcija. Preporučuje se:

- Nastaviti s razvojem infrastrukture (naročito odvodnja),
- Nastaviti paziti na opterećenje resursa,
- Održavati visoke standarde kakvoće mora i plaža,
- Razmotriti proširenje površine plaža,
- Razviti strategiju za ravnomjerni razvoj komercijalnih i nekomercijalnih smještajnih kapaciteta.

Ove mjere bi trebale doprinijeti održivosti turističkog sektora i poboljšanju kvalitete života lokalnog stanovništva u ovoj prostorno-razvojnoj cjelini.

ANALIZA PRIHVATNOG KAPACITETA DESTINACIJE GRAČAC I LIKA

Uvod

Ugovorna obaveza društva Alcina d.o.o. je „Analizirati prihvatni kapacitet turizma u Zadarskoj županiji“. Osnova za Analizu prihvatnog kapaciteta je „Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta“(NN 112, 2024; dalje **Pravilnik**) koji je objavljen zajedno sa Zakonom o turizmu.

Ova analiza slijedi definiranu metodologiju u Pravilniku koji definira izračun prihvatnog kapaciteta kroz slijedeće faze:

1. definiranje i zoniranje područja obuhvata
2. odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta
3. analize razine nosivosti destinacije
4. procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta
5. analize scenarija
6. donošenje zaključaka i preporuka.

Struktura ovog dokumenta će pratiti gore definirane faze.

1. Gračac i Lika - sagledavanje utjecaja turizma

Gračac i Lika u županijskom kontekstu predstavljaju prostorno velik, ali turistički nerazvijen prostor. To istovremeno otvara mogućnosti za planiranje turizma "od početka", temeljenog na prirodnim atrakcijama, zdravom okolišu i miru u kojem turisti mogu uživati. Ekoturizam, planinski i zdravstveni turizam, kao i koncept "slow travel", mogu ovdje pronaći svoju nišu. No, slabija prometna dostupnost i infrastrukturna zaostalost zahtijevaju strateška ulaganja kako bi se ovaj prostor aktivirao bez narušavanja njegove izvornosti i kvalitete okoliša. Demografska i obrazovna struktura stanovništva predstavljaju dodatne izazove za razvoj turizma u ovoj prostorno-razvojnoj cjelini.

2. Definiranje i zoniranje područja obuhvata

Na sastanku TZ u Zadarskoj županiji je prihvaćen prijedlog Zadarske županije vezan za definiranje područja obuhvata analize. Analiza će obuhvatiti: **otoke ZŽ, grad Zadar, Gračac i Liku, Starigrad Paklenicu, Ninsku rivijeru, Ražanac i Pag, Biogradsku rivijeru i Ravne kotare.**

Svako od definiranih područja obuhvata je jedna zona. Osnova za ovakav pristup je što ovako definirane zone zadovoljavaju članke 3 i 4 Pravilnika o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta (NN122/2024; dalje Pravilnik):

- prostornu tipologiju određenu različitim reljefnim i prirodnim obilježjima, kulturno-povijesnim nasljeđem, razinom naseljenosti, razinom urbaniteta te sadržaja,
- intenzivnost/razina turističke aktivnosti, područja sličnog ili istog intenziteta sezonalnosti i ponude turističke infrastrukture,
- područja s istim ili sličnim pretežitim portfeljem turističkih proizvoda.

3. Odabir metodologije procjene prihvatnog kapaciteta

Spomenuti Pravilnik definira slijedeće vrste metodologija izračuna prihvatnog kapaciteta:

1. kvantitativna
2. kvalitativna
3. kombinirana.

Ovaj dokument je primijenio kvantitativnu metodu. Ova metoda odabrana je jer je preporučena u „uvjetima kada je, zbog karakteristika prostora ili prirode obuhvata i tipa žarišne destinacije, moguće djelomično ili potpuno utjecati na kretanje posjetitelja. Primjeri takvih prostora uključuju stare gradske jezgre u urbanim destinacijama, kulturno-povijesne i arheološke lokalitete, otoke i slična područja“. Nadalje, pri analizi razine nosivosti potrebno je sagledati različite utjecaje turizma na destinaciju **za minimalno 5 prethodnih godina (čl.9 stavak (1) Pravilnika)**. Samo za kvantitativnu

metodu su koliko toliko dostupni pokazatelji za definirane zone za proteklih 5 godina (čl 9. Pravilnika).

4. Analiza razine nosivosti destinacije

4.1. Pokazatelji održivosti turizma

U skladu s odredbama Zakona o turizmu u ovaj dokument je uključena i tablica koja sadrži obavezne pokazatelje održivosti destinacije.

Tablica 210 Obavezni pokazatelji održivosti za Gračac i Liku

Rbr.	Pokazatelj	Opis
1	Broj turističkih noćenja na stotinu stalnih stanovnika u vrhu turističke sezone	86,7
2	Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Stanovništvo je zadovoljno
3	Zadovoljstvo cjelokupnim boravkom u destinaciji	Turisti su zadovoljni i dio bi se vratio
4	Udio atrakcija (lokaliteta) pristupačnih osobama s invaliditetom	Vrlo mali
5	Broj organiziranih turističkih ambulanti	1 (preporučuju se još 1)
6	Omjer potrošnje vode po turističkom noćenju u odnosu na prosječnu potrošnju vode po stalnom stanovniku destinacije (izraženo po osobi i po noćenju)	70%
7	Omjer količine komunalnog otpada nastale po noćenju turista i količine otpada koje generira stanovništvo u destinaciji (tone)	np
8	Udio zaštićenih područja u destinaciji u ukupnoj površini destinacije	Kanjon Zrmanje –značajan krajobraz 556,7ha; Vrelo Une-spomenik prirode 9,58ha; Lička Plješivica POVS36.658ha; Kanjon Une POVS

	(ukupno i pojedinačno po kategoriji zaštite)	830,2 ha; Lička krška polja-POP 83.022; ukupno 65% površine
9	Omjer potrošnje električne energije po turističkom noćenju u odnosu na potrošnju električne energije stalnog stanovništva destinacije	5%
10	Uspostavljen sustav za prilagodbu klimatskim promjenama i procjenu rizika	DA, županija je usvojila Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja na području Zadarske županije
11	Ukupan broj dolazaka turista u mjesecu s najvećim opterećenjem	907
12	Prosječna duljina boravka turista u destinaciji	3,0
13	Ukupan broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
14	Poslovni prihod gospodarskih subjekata (obveznika poreza na dobit) u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	Podatak nije dostupan za JLS odnosno prostorno-razvojne cjeline
15	Identifikacija i klasifikacija turističkih atrakcija	Na temelju podataka iz Registra kulturnih dobara RH 11 atrakcija; Na temelju Bioportala - 4 atrakcije
16	Status implementacije aktivnosti iz plana upravljanja destinacijom	Plan ne postoji; Potrebno je usvajanje dokumenta
17	Broj ostvarenih noćenja u smještaju u destinaciji po hektaru izrađenog građevinskog područja JLS	6

Izvor: sustav eVisitor, „Istraživanje stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru, 2024.g., TZ, Dom zdravlja ZDŽ, Hrvatske vode, Opis područja kojima upravlja JU Natura Jadera, HEP-ODS Elektra Zadar, Zavod za prostorno uređenje ZDŽ

Napomena: informacije potrebne za izračun pokazatelja održivosti destinacije su prikupljene iz javno dostupnih izvora i službenih evidencija javnopravnih tijela, interviewima lokalnog stanovništva, provedenoj online anketi Alcina d.o.o., te na temelju Istraživanja stavova turista o stanju o potrebama razvoja turizma Zadarske županije, Istraživanja stavova relevantnih dionika turizma Zadarske županije provedenog putem grupnih intervjua i Istraživanja stavova lokalnog stanovništva o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije (tri Istraživanja je pripremio je Sveučilište u Zadru 2024.g.)

Analiza pokazatelja održivosti

1. Intenzitet i prostorna gustoća turizma

- Noćenja na 100 stanovnika u vrhuncu sezone: 86,7 – niska vrijednost u odnosu na obalu i otoke (gdje su vrijednosti 1000+), što upućuje na nizak do umjeren turistički pritisak.
- Noćenja po hektaru građevinskog područja: 6 – izuzetno niska vrijednost, što ukazuje na veliki prostorni kapacitet za prihvrat turista bez rizika od zasićenja.
- Dolazaka turista u vršnom mjesecu: samo 907 – vrlo mala brojka, ali i potencijal za razvoj.

Zaključak: Gračac i Lika su turistički nerazvijene, što otvara prostor za razvoj održivih oblika turizma (aktivni, ruralni, eko, avanturistički).

2. Društveni učinci i zadovoljstvo

- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva: pozitivno
- Zadovoljstvo turista: također visoko – turisti su zadovoljni i iskazuju želju za povratkom

Zaključak: Turizam trenutno ima pozitivan društveni učinak te postoji dobra osnova za širenje turističke aktivnosti uz očuvanje lokalnog identiteta.

3. Dostupnost i zdravstvena sigurnost

- Pristupačnost atrakcija osobama s invaliditetom: vrlo niska
- Turističke ambulante: 1 (preporuka: još 1 ako se turizam bude razvijao)

Zaključak: Socijalna dimenzija održivosti je nedovoljno razvijena – potrebna ulaganja u pristupačnost i zdravstvenu sigurnost, osobito u kontekstu razvoja aktivnog i obiteljskog turizma.

4. Okoliš i zaštita prirode

- Zaštićena područja čine čak 65% površine destinacije, uključujući:
 - Kanjon Zrmanje, Vrelo Une, Lička Plješivica, krška polja itd.
- Potrošnja električne energije po noćenju: samo 5% u odnosu na stanovnika – vrlo nizak ekološki otisak.
- Potrošnja vode: 70% u odnosu na prosječnu osobu – umjerena.

Zaključak: Destinacija je visokovrijedna u prirodnom smislu, s izrazito niskim opterećenjem resursa. Idealna za razvoj eko-turizma i rekreacije u prirodi.

5. Strategije i klimatska otpornost

- Postoji županijski program klimatske prilagodbe, ali nije specificiran lokalni plan za Gračac i Liku

Zaključak: Potrebno je lokalizirati postojeće klimatske strategije i povezati ih s budućim turističkim razvojem (npr. upravljanje vodama, zaštita tla, održiva mobilnost).

ZAVRŠNA OCJENA – Gračac i Lika

Snage:

- Nizak intenzitet turizma → velika nosivost
- Visoka kvaliteta okoliša i očuvana priroda (65% pod zaštitom)
- Zadovoljstvo lokalnog stanovništva i turista
- Nizak ekološki otisak

Slabosti i izazovi:

- Niska pristupačnost za osobe s invaliditetom
- Ograničena zdravstvena podrška
- Kratka prosječna duljina boravka (3 dana)
- Nema lokalne klimatske i razvojne strategije
- Nedostaje sustavno praćenje otpada i buke

Preporuke za razvoj održivog turizma:

1. Razvoj destinacijskog plana za održivi turizam (ruralni, aktivni, eko)
2. Ulaganja u pristupačnost, interpretaciju prirode i infrastrukturu
3. Produženje boravka kroz paket-aranžmane, tematske rute, događanja
4. Razvoj sustava za praćenje resursa i otpada
5. Povezivanje s obalnim i otočnim destinacijama radi disperzije gostiju

4.2. Pokazatelji prihvatnog kapaciteta

U sklopu analize razine nosivosti destinacije obuhvaćeni su slijedeći pokazatelji prihvatnog kapaciteta:

1. Institucionalni i strateški okvir,
2. Smještajni kapaciteti,
3. Turistička potražnja,
4. Resursno atrakcijska osnova,
5. Priroda i okoliš,
6. Prostor,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Prometna infrastruktura,
9. Stanovništvo i kvaliteta života,
10. Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma.

Prilog I Pravilnika je definirao slijedeće pokazatelje prihvatnog kapaciteta prikazane u tablicama koje će biti prikazane za svaku JLS.

U tablici koja slijedi su pokazatelji prihvatnog kapaciteta za prostorno-razvojnu cjelinu Gračac i Lika.

Tablica 211 Pokazatelji prihvatnog kapaciteta za prostorno-razvojnu cjelinu Gračac i Lika

Broj parametra	Naziv kategorije	Naziv pokazatelja	Naziv JLS	2019	2020	2021	2022	2023
Parametar_1	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor u odnosu na 100 stanovnika	Gračac	9,85	11,16	11,29	11,61	12,60
Parametar_2	Smještajni kapaciteti	Omjer broja kreveta u nekomercijalnom smještaju u odnosu na 100 stanovnika	Gračac	0,00	0,00	0,00	4,00	4,00
Parametar_3	Smještajni kapaciteti	Omjer broja smještajnih objekata u domaćinstvu te kućama i stanovima za odmor u odnosu na broj stanova za stalno stanovanje	Gračac	0,63	0,76	0,77	0,79	0,86

Parametar_4	Smještajni kapaciteti	Broj kreveta u komercijalnom smještaju te kućama i stanovima za odmor na 100 m2 građevinskog područja naselja	Gračac	0,0018	0,0020	0,0020	0,0021	0,0022
Parametar_5	Smještajni kapaciteti	Struktura smještajnih kapaciteta izražena u postotnim udjelima	Gračac	Komercijalni: 59% Nekomercijalni: 0% Objekti u domaćinstvu: 41%	Komercijalni: 64% Nekomercijalni: 0% Objekti u domaćinstvu: 36%	Komercijalni: 64% Nekomercijalni: 0% Objekti u domaćinstvu: 36%	Komercijalni: 66% Nekomercijalni: 1% Objekti u domaćinstvu: 33%	Komercijalni: 60% Nekomercijalni: 1% Objekti u domaćinstvu: 39%
Parametar_6	Smještajni kapaciteti	Intenzitet stacionarnog, komercijalnog i nekomercijalnog turizma kao omjer prosječnog broja turista po stanovniku u vršnim danima turističke sezone	Gračac	0,014	0,006	0,020	0,023	0,028
Parametar_7	Resursna atrakcijska osnova	Koncentracija materijalnih atrakcija na odabranim područjima destinacije/	Gračac	1	1	1	2	2

		definiranim zonama						
Parametar_8	Resursno atrakcijska osnova	Koncentracija ugostiteljskih sadržaja na odabranim područjima destinacije/definiranim zonama	Gračac	13	13	13	13	13
Parametar_9	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća voda za kupanje na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Gračac					
Parametar_10	Resursno atrakcijska osnova	Raspoloživa površina plaže po kupacu u danima vršne turističke sezone (za destinacije za koje je pokazatelj relevantan)	Gračac					

Parametar_11	Resursno atrakcijska osnova	Kakvoća zraka na mjernim stanicama na području destinacije tijekom razdoblja lipanj – rujan u odnosu na ostatak godine	Gračac					
Parametar_12	Okoliš	Razina buke u danima vršne turističke sezone u odnosu na ostatak godine u zonama mješovite namjene po danu i noći	Gračac					
Parametar_13	Prostor	Udio stambenih jedinica turističke namjene (komercijalni i nekomercijalni kapaciteti) u ukupnom broju stambenih jedinica	Gračac	9,05%	10,01%	10,09%	10,46%	10,31%
Parametar_14	Prostor	Maksimalni potencijal izgradnje na neizgrađenim i izgrađenim dijelovima građevinskog područja naselja mješovite namjene	Gračac					

Parametar_15	Prostor	Mogućnosti nove stambene izgradnje na neizgrađenim površinama mješovite namjene građevinskog područja naselja	Gračac					
Parametar_16	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – voda	Gračac					
Parametar_17	Komunalna infrastruktura	Vršno opterećenje i udio objekata u lancu turizma (hoteli, komercijalni i nekomercijalni smještaj, ugostiteljski objekti i sl. u vršnom opterećenju) – električna energija	Gračac	16,46%				10,89%

Parametar_18	Komunalna infrastruktura	Broj djelatnika na održavanju javnih površina u odnosu na m ² javnih površina koje se održavaju	Gračac					
Parametar_19	Komunalna infrastruktura	Kapaciteti (ljudski i tehnološki) za odvoz otpada	Gračac					
Parametar_20	Prometna infrastruktura	Procjena (ekspertna) kapaciteta prometne infrastrukture u odnosu na volumen prometa na odabranim pravcima/točkama u danima vršne turističke sezone	Gračac					
Parametar_21	Prometna infrastruktura	Procjena kapaciteta i iskorištenosti parkirališta u razdoblju vršne turističke sezone	Gračac					
Parametar_22	Stanovništvo i kvaliteta života	Kretanje broja stanovnika u (posljednjem) desetogodišnjem razdoblju	Gračac	4.690	4.690	3.136	3.136	3.136

Parametar_23	Zaposlenost, gospodarstvo i važnost turizma	Raspoloživost dodatne radne snage (stopa nezaposlenosti; broj izdanih radnih dozvola po mjesecima)	Gračac	346	334	313	269	256
--------------	---	--	--------	-----	-----	-----	-----	-----

Napomena: Parametar_23 je prosječan broj nezaposlenih prema HZZ

Izvor podataka: Obrada ispunjenih tablica koje su dostavile TZ u prostorno-razvojnoj cjelini, HZZ, DZS

Analiza i interpretacija prihvatnog kapaciteta

1. Smještajni kapaciteti i turistički intenzitet

- Kreveti u komercijalnom i turističkom smještaju na 100 stanovnika: rast s 9,85 (2019.) → 12,6 (2023.)
- Nekomercijalni smještaj: pojavljuje se tek od 2022., udio 4/100 stanovnika – još uvijek nizak.
- Udio turističkih objekata u odnosu na stalne stanove: 0,86 – otprilike svaki 7. stan ima turističku funkciju.
- Gustoća kapaciteta po 100 m² građevinskog područja: 0,0022 – vrlo niska, što znači mali prostorni pritisak.
- Intenzitet turizma u vršnim danima: 0,028 turista po stanovniku – ekstremno niska vrijednost.

Zaključak: Turizam u Gračacu i Lici je slabo razvijen i prostorno neopterećen. Velik potencijal za održivi razvoj uz mogućnost planiranja bez zasićenja.

2. Atraksijska i ugostiteljska osnova

- Materijalne atrakcije: porast s 1 → 2 (2022.–2023.)
- Ugostiteljski sadržaji: samo 13 sadržaja
- Nema podataka o:
 - kvaliteti voda za kupanje
 - kvaliteti zraka

Zaključak: Atraksijska osnova je slabo razvijena, ali prisutna, što odgovara profilu destinacije usmjerene na prirodu, kulturnu baštinu i aktivni turizam. Potrebno je ulaganje u razvoj interpretativne infrastrukture.

3. Prostor i okoliš

- Udio stambenih jedinica u turističkoj funkciji: blagi rast, oko 10,3% (2023.) – relativno nizak.
- Maksimalni građevinski potencijal i nova izgradnja: podaci nisu dostupni.
- Buka, zrak, kakvoća okoliša: nema mjerenja.

Zaključak: Prostor je niskog intenziteta korištenja, uz velik potencijal za razvoj koji ne bi narušio postojeću okolišnu ravnotežu.

4. Komunalna infrastruktura

- Opterećenje električne mreže: pad s 16,5% (2019.) na 10,9% (2023.) – umjereno opterećenje.
- Voda, otpad, održavanje javnih površina: podaci nisu dostupni. Vodovod u Gračacu ima najveći postotak gubitaka vode u cijeloj RH.

Zaključak: Komunalna infrastruktura nije preopterećena, ali nedostaju ključni podaci za praćenje nosivosti. Potrebno je uspostaviti redovit nadzor i izvještavanje.

5. Promet i pristupačnost

- Podaci o prometu i parkiranju: nisu dostupni.

Zaključak: Iako prometno rasterećena, destinacija nema podatke o kapacitetima, što bi moglo biti problem ako dođe do rasta interesa za turizam.

6. Stanovništvo i zaposlenost

- Broj stanovnika: značajan pad – s 4.690 (2019.) na 3.136 (od 2021. nadalje) – ozbiljan demografski gubitak.
- Broj nezaposlenih i raspoložive radne snage: smanjenje s 346 → 256 (2023.)

Zaključak: Demografski i gospodarski pokazatelji ukazuju na potrebu revitalizacije. Turizam može biti alat, ali treba biti usmjeren na uključivanje lokalnog stanovništva i podizanje kvalitete života.

ZAVRŠNA OCJENA – Gračac i Lika

Snage:

- Ekstremno nizak prostorni i ekološki pritisak
- Očuvana prirodna i kulturna baština
- Pozitivni stavovi lokalnog stanovništva
- Visoka nosivost prostora za daljnji razvoj

Slabosti i izazovi:

- Niski intenzitet i niska ekonomska korist od turizma
- Nedostatak podataka o okolišu, infrastrukturi i prometu
- Slaba ugostiteljska i atrakcijska ponuda
- Demografski pad i odljev radne snage

Preporuke za održivi razvoj:

1. Izraditi lokalni plan razvoja turizma usmjeren na prirodne i kulturne resurse
2. Uspostaviti sustav praćenja okolišnih i komunalnih pokazatelja
3. Razviti interpretacijske staze, rute i sadržaje (aktivni turizam, gastro, povijest)
4. Poticati revitalizaciju stanovanja i mikro-poduzetništva kroz turizam
5. Unaprijediti infrastrukturu pristupačnosti i proširiti zdravstvene i usluge koje očekuju turisti

4.3. Popis i analiza resursne osnove

Analiza stanja koja slijedi se temelji na prezentaciji i obradi dostupnih podataka a sve kako bi se dobila slika trenutnog stanja turizma u destinaciji. Na temelju slike trenutnog stanja turizma mogu se identificirati prednosti i nedostaci te potom planirati mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati unaprjeđenjem turističke ponude i doživljaja uz ostvarenje razvojnog smjera i održivost.

Za potrebe analize se prikupljaju informacije koje se odnose na definiranih 12 područja analize kako to opisuju Smjernice i upute za izradu plana upravljanja destinacijom (Ministarstvo turizma i sporta, rujan 2024). Prikupljeni podaci će biti korišteni za daljnje odluke u procesu upravljanja destinacijom.

Analiza stanja uključuje:

1. Popis turističkih proizvoda i usluga,
2. Analizu resursne osnove,
3. Analizu javne turističke infrastrukture,
4. Analizu komunalne infrastrukture,
5. Analizu prometne infrastrukture,
6. Analizu stanja digitalizacije,
7. Analizu stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama,
8. Analizu organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi),

9. Analizu stanja i potreba ljudskih potencijala,
10. Analizu komunikacijskih aktivnosti,
11. Analizu konkurencije,
12. Izvješće o provedenoj analizi stanja.

4.3.1. Popis turističkih proizvoda i usluga

4.3.1.1. Smještaj u Gračacu i Lici

Tablica 212 Smještaj na analiziranom području Gračaca i Like

Naziv objekta	Tip smještaja
Hotel	4*-8; 3*- 5: 2*- 2; ukupno 15
Difuzni hotel	1
Kamp	7
Kuće za odmor	32
Hosteli	2
Apartmani/sobe/domaća radinost	37

Izvor: <https://www.lika-destination.hr/> Napomena: U gradu Gračacu nema hotela ni podataka o smještajnim kapacitetima, navedeni su kapaciteti u smjeru Plitvica i oko Gračaca; Ne postoji web strana TZ Gračac mada postoji odluka o osnivanju TZ iz 2008.; TZ Gračac ne funkcionira

4.3.1.2. Ugostiteljstvo u Gračacu i Lici

Tablica 213 Ugostiteljstvo na analiziranom području

Naziv objekta	Vrsta usluge
23 Restorana	Priprema i serviranje hrane i piće
4 Kušaonica	Sir, med, voće i povrće
5 barova i kafića	Serviranje pića

Izvor: Web stranice, obilazak prostorno-razvojne cjeline, TZ

4.3.1.3. Turističke usluge u Gračac i Lici

Tablica 214 Dostupne turističke usluge u Gračacu i Lici

Dostupne usluge	
Smještaj	Smještaj u objektima različitih kategorija; Neki smještajni kapaciteti dostupni su tijekom cijele godine
Usluge pripreme i serviranja hrane	Restorani, konobe, OPG-ovi
Usluge serviranja pića	Restorani, konobe, kafeterije
Turističke agencije	1 agencija u Gračacu
Banke i mjenjačnice	Rijetke poslovnice, bankomati i usluge promjene
Trgovine prehrambenim proizvodima	Supermarketi i trgovine za osnovne potrepštine.
Zdravstvene ustanove	Dom zdravlja, ambulante obiteljske medicine, ispostava hitne pomoći, ljekarna
Parkirališta i e-punionice	Parking i nekoliko stanica za punjenje električnih vozila.

Izvor: <https://infobiz.fina.hr/tvrtka>, <https://gracac-info.com/>; Dom zdravlja zadarske županije, TZ Zadarske županije

Većina usluga je dostupna cijelu godinu.

4.3.2. Analiza resursne osnove

4.3.2.1. Atrakcijska osnova prostora Gračaca i Like – Kultura i baština

Zaštićena kulturno-povijesna baština

Na analizirano prostoru nalaze se kulturno-povijesni spomenici koji svjedoče o njegovoj burnoj prošlosti. Iako je danas ovaj prostor rijetko naseljen, na njemu se nalazi mnogo arheoloških lokaliteta i spomenika, koji bi mogli poslužiti kao temelj za buduću turističku valorizaciju. Kulturna baština uključuje ostatke srednjovjekovnih utvrda i naselja.

U tablici koja slijedi je prikaz kulturnih dobara.

Tablica 215 Kulturno-povijesna baština na području Gračaca i Like

Naziv kulturnog dobra	Adresa	Vrsta	Pravni status
Ostatci staroga grada Zvonigrada	Palanka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Vaznesenja Gospodnjega	Donja Suvaja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jurja mučenika	Gračac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Stari most na rijeci Otuci	Gračac	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Rođenja Presvete Bogorodice	Mazin	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije	Palanka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Proroka Ilije	Velika Popina	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva Uspenja Presvete Bogorodice	Deringaj	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Pravoslavna Crkva sv. Paraskeve (sv. Petke)	Pribudić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Crkva sv. Jovana Preteče	Bruvno	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
Rakovnik kula	Zrmanja Vrelo	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Kultura života i rada

Za područje Gračaca i Like karakteristična je lička narodna nošnja, koja je izrađena pretežno od vune. Muška nošnja prepoznaje se po crvenoj kapi s kitom koja visi s oboda i dugačkim crnim nitima, dok je za žene karakteristična vunena pregača i torba s vunanim kitama i izvezenim trakama. Osim narodnih nošnji, ovdje se izrađuju i razni vuneni proizvodi poput torbi, čarapa, prekrivača, drveni pribor za kuhanje, keramičke posude i drugi predmeti. Uslijed gospodarske stagnacije i iseljavanja stanovništva, lokalne udruge i kulturna društva su od presudne važnosti za očuvanje tradicije, posebno kroz poticanje kućne radinosti. Žene koje su dugo bile nezaposlene obučavaju se za rad na tkalačkom stanu, izradu uporabnih predmeta od vune i konca, izradu keramike, svijeća i suvenira. Ovi proizvodi se prodaju na turističkim lokalitetima poput ulaza u Cerovačke pećine.

Gastronomske posebnosti ovog područja uključuju sireve s dodacima, ljekovito bilje, sušene gljive, gljive u octu, likere, džemove, a noviji suveniri uključuju keramičke ovčice i figurice ličkog dida u narodnoj nošnji, koje su proizvele žene iz udruge Prospero.

Znamenite osobe i povijesni događaji

Prostor Gračaca i Like, kao i mnogi dijelovi Hrvatske, obiluje povijesnim događajima i znamenitim osobama koje bi se mogle koristiti za razvoj turističkih manifestacija. Jedna od najpoznatijih figura s ovog područja je Marijan Matijević, poznat kao „Junak iz Like“, koji je bio nekada najjači čovjek na svijetu. Marijan Matijević je rođen u Dubokom Dolu kraj Gračaca i postao je poznat nakon što je pobijedio svjetskog prvaka u hrvanju u cirkusu. Kasnije je nastavio karijeru u cirkusu, demonstrirajući svoju nevjerojatnu snagu diljem svijeta. Ova priča o ličkom junaku može postati temelj za razvoj atraktivnih turističkih manifestacija i edukacija o povijesti ovog kraja.

Manifestacije

Jedna od najvažnijih manifestacija na području Gračaca i Like je "Jesen u Gračacu", koja okuplja lokalne proizvođače i obrtnike. Posjetitelji imaju priliku uživati u autohtonoj gastronomiji te kupovati lokalne proizvode i rukotvorine. Tijekom manifestacije nastupaju i kulturno-umjetnička društva koja čuvaju tradiciju, običaje i folklor ovog kraja. Pored toga, tijekom godine organiziraju se i vjerske manifestacije povodom katoličkih i pravoslavnih blagdana. Ove manifestacije uključuju procesije i prateće seoske fešte, koje okupljaju lokalno stanovništvo i posjetitelje.

Na području Like i Gračaca ističu se i druge značajne manifestacije poput:

- GO! Festival-donosi bogat program aktivnosti koje spajaju prirodu, kulturu i gastronomiju podvelebitskog kraja,
- Kulturno ljeto u općini Gračac- radionice i festival kreativnosti, umjetnosti, vještina i dobre vibre.

Tablica 216 Manifestacije u Gračacu i Lici

Događaji	
Gračac	Jesen u Gračacu
Gračac	Kulturno ljeto
Gračac	Defile povijesne postrojbe u organizaciji udruge Prospero
Gračac	Dani Općine Gračac
Prirodne atrakcije	
	Park prirode Velebit
	Cerovačke pećine
	Vrelo Une - hidrološki spomenik prirode
	Babića jezero
	Vrelo Zrmanje

Sportsko-rekreacijske atrakcije	
	multifunkcionalna sportska igrališta - street workout
	planinarske staze
	kayaking, kanuing i rafting - rijeka Una i rijeka Zrmanja
	Planinarske trail staze
	GO! Festival
	Randonneurs Croatie - rekreativna biciklistička utrka
Zabavne atrakcije	
	Centar izvrsnosti Cerovačke špilje
	Kazališne predstave za djecu i odrasle
	Povorka dječjih mašakara uz dodatne zabavne sadržaje
	Paragliding
	Adrenalinske QUAD vožnje
	Paintball

Izvor: podatke dostavila TZ Zadarske županije

Kulturne i vjerske ustanove

Kulturni život na analiziranom području koncentriran je u knjižnici i čitaonici u Gračacu. To je jedina javna kulturna ustanova u kojoj se organiziraju izložbe i kulturne manifestacije. Osim knjižnice, značajnu ulogu imaju i kulturne udruge poput Hrvatskog kulturnog društva Napredak, KUD Šokadija i Udruga Prospero. Udruga Prospero organizira edukacije i radionice koje se bave problemima nezaposlenosti i lošeg položaja žena i mladih u društvu.

Na području Gračaca djeluje i franjevački samostan, koji predstavlja važan centar duhovnosti.

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni

Sportsko-rekreacijske građevine i tereni na ličko-pounskom području služe za potrebe lokalnog stanovništva. Igrališta za košarku, nogomet i dvoranske sportove su dostupna. Posjetitelji također mogu koristiti ove objekte.

Atrakcije zbog atrakcija

Trenutno na analiziranom području nije dostupna nijedna specifična atrakcija koja bi se mogla svrstati u kategoriju „atrakcija zbog atrakcija“.

Turističke paraatrakcije

U kategoriji turističkih paraatrakcija, svi glavni servisi putovanja, gospodarski i upravni sadržaji te obrazovne institucije smješteni su u Gračacu. Ovo područje je prometno čvorište, povezano autocestom A1 (izlaz sv. Rok), magistralnim i lokalnim cestama. Također, postoji i željeznička postaja u Gračacu, no željeznička pruga mora biti modernizirana i na njoj mora zaživjeti putnički i teretni promet., U manjim naseljima ovog područja nalaze se osnovni trgovački, zdravstveni i upravni servisi koji zadovoljavaju osnovne potrebe lokalnog stanovništva, a ujedno mogu pružiti i usluge dnevnim posjetiteljima i turistima. U Gračacu postoji Dom zdravlja Zadarske županije i ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije. Bolesnici u ozbiljnijim zdravstvenim stanjima se obrađuju i zbrinjavaju u OB Zadar.

4.3.2.2. Atrakcijska osnova prostora Gračaca i Like – Priroda i okoliš

Geomorfološke značajke prostora

Prostor Gračaca i Like se prostire u podnožju sjeverne strane Velebita, po Ličkom sredogorju sa zapadne strane, i Plješevice na istočnoj strani, dok granica prema Bosni i Hercegovini na sjeveroistoku prati dolinu rijeke Une. Visine ovog prostora variraju od 500 m do 800 m, dok se najviša područja penju do 1200 m. Geološki, ovaj prostor je karakteriziran krškim padinama s krškim poljima, dolinama i speleološkim objektima, poput Cerovačkih i Donjih Cerovačkih (Turkaljevih) pećina. Također, značajna geološka obilježja ovog područja su krška polja, poput Gračačkog, Velike i Male Popine, koja su važna za agrikulturu.

Klima

Ličko-pounski prostor ima umjereno toplu i vlažnu klimu sa svježim ljetom, tipa Cfc prema Köppenu. Ovo područje je poznato po najhladnijim zimama u Zadarskoj županiji. Zimi je čest snijeg i niske temperature, što je karakteristično za umjereno kontinentalnu i planinsku klimu. Ljeti, dani su topli, dok noći ostaju svježije, pružajući ugodne uvjete za vanjske aktivnosti u većem dijelu godine, osim tijekom najhladnijih mjeseci.

Voda

Glavne rijeke koje teku kroz ovaj prostor su Una, Otuča, i Ričica. Otuča i Ričica su ličke ponornice, a voda iz Ričice se koristi za napajanje RHE Obrovac (akumulacija Štikada). Rijeka Una, koja izvire pored mjesta Donja Suvaja, ima značajnu kulturnu i turističku vrijednost, jer izvire u obliku modrozelenog jezera okruženog visokim stijenama. Na rijeci Uni nalaze se slapovi u Martin-Brodu i Štrbačkom buku, koje čine atraktivnu destinaciju za posjetitelje. Uz rijeku Unu nalazi se i ribogojilište pastrva u Donjoj Suvaji.

Biljni svijet

Ličko-pounski prostor karakterizira slaba naseljenost, a najveća polja koja se koriste za poljoprivredne aktivnosti su Gračačko polje, Mala i Velika Popina. Dominiraju prirodna područja pokrivena bukovom šumom, travnjacima, prijelaznim šumama i makijom. Zbog prirodnih pašnjaka, prostor je pogodan za razvoj stočarstva. Ovo područje je prikladno za uzgoj šljiva.

Životinjski svijet

Područje je bogato divljom faunom. Značajni predstavnici životinjskog svijeta uključuju divlje svinje, medvjede, vukove, čagljeve, i jelene. Zbog bogatstva divljači, ovo područje je pogodno za lov, iako lovni turizam još nije razvijen. Stanovnici ovog područja se bave i stočarstvom, te uzgajaju ovce, koze, krave, i perad. U Donjoj Suvaji nalazi se ribogojilište pastrva, uz koje se planira izgradnja turističkog izletišta.

Zaštićena prirodna baština

Na ovom prostoru postoje zaštićena područja. Primjerice, Cerovačke pećine, su smještene unutar Parka prirode Velebit i zaštićene kao poseban geomorfološki rezervat. Ove pećine su vrlo poznate i značajne. Cerovačke pećine sastoje se od tri špilje (Donja, Srednja i Gornja), a ukupan istraženi kanal dostiže dužinu od 4 km. Za turistički posjet uređeno je prvih 700 m Donje i Gornje špilje.

Na prostoru ove prostorno-razvojne cjeline je i Vrelo Une koje je hidrološki spomenik prirode. Brojne druge zaštićene prirodne i biljne vrste čine ovaj prostor značajnim za očuvanje bioraznolikosti.

Prirodna lječilišta

Na ličko-pounskom području, osim blagotvornog utjecaja brdsko-planinske klime na zdravlje, ne postoje drugi prirodni lječilišni čimbenici, stoga ne postoje preduvjeti za lječilište na ovom području.

Turističke staze, putovi i ceste

Ličko-pounski prostor obiluje atraktivnim planinarskim stazama i penjačkim smjerovima, idealnim za ljubitelje prirode i aktivnog turizma. Ovdje se turisti mogu odlučiti za obilazak područja automobilom, motociklom i biciklom. Vožnja biciklom omogućuje istraživanje krajolika na dinamičan način. Biciklističke staze nude priliku za upijanje prirodnih ljepota, dok su rafting, kayaking i canoeing popularne aktivnosti na rijeci Uni. Rijeka Una nudi velike mogućnosti za avanturistički turizam, i ima potencijal da postane jedna od najatraktivnijih rafting staza u Europi. Izvor rijeke Une i okolna područja dostupna su posjetiteljima koji mogu prići po uređenoj planinarskoj stazi s vidikovcima i odmorištima.

4.3.3. Analiza javne turističke infrastrukture

Tablica 217 Primarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici

Naziv	Opis
Biciklističke rute i popratna infrastruktura	Označene biciklističke staze kroz prirodne krajeve, prikladne za istraživanje Gračaca biciklom.
Odmorišta i vidikovci	Vidikovci na Velebitu i blizu Zrmanje s panoramskim pogledima na prirodu i krajolik.
Kamp odmorišta	Manja kamp odmorišta oko Gračaca, idealna za posjetitelje u prolazu i ljubitelje prirode; auto kampovi
Kupališta, plaže i popratna infrastruktura	Jezero Ričice ima uređene obale, prikladne za kupanje i sunčanje u prirodi.
Planinarska infrastruktura	Planinarske staze na Velebitu s osnovnim planinarskim skloništima, pogodna za sve razine planinara.
Pješačke trekking staze	Pješačke staze kroz prirodu, pogodne za

	trekking i duge šetnje uz rijeku Zrmanju i po Velebitu.
Poučne i tematske staze	Edukativne poučne staze u okolini Cerovačkih špilja s informacijama o speleologiji i okolišu.
Staze, šetnice uz rijeke i jezera	Staze oko rijeke Zrmanje i jezera Ričice, prilagođene za šetnje uz vodene površine i prirodu.
Centri za posjetitelje	Centar za posjetitelje u blizini Cerovačkih špilja pruža informacije o špiljama i prirodi.
Info ploče i turistička signalizacija	Informacijske ploče i putokazi postavljeni su uz glavne staze i prirodne znamenitosti.
Plovila za prijevoz posjetitelja	Plovila dostupna za vožnju rijekom Zrmanjom, popularna za kajakarenje i rafting ture.

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

Tablica 218 Sekundarna turistička infrastruktura u Gračacu i Lici

Naziv	Opis
Speleološki objekti	Špilje i jame poput Cerovačkih špilja, primarno za istraživače i speleologe, povremeno dostupne turistima

Izvor: TZ, posjeta lokaciji, web stranice

4.3.4. Analiza komunalne infrastrukture

Opis energetske infrastrukture

Gračac i Lika, kao dio elektroenergetskog sustava Elektre Zadar, osigurava stabilnu opskrbu električnom energijom zahvaljujući razvijenoj elektrodistribucijskoj mreži. Ovaj prostor nije autonoman u opskrbi energijom, već je povezan s širim elektroenergetskim sustavom putem transformatorskih stanica 110/35/10 kV i dalekovoda od 35 kV i 10 kV. Ova infrastruktura omogućava pouzdanu vezu Gračaca s regionalnim i nacionalnim

elektroenergetskim sustavom, što osigurava stabilnu i sigurnu opskrbu električnom energijom.

Dvije transformatorske stanice u Gračacu imaju ukupnu snagu od 45 MW, a trenutno su vršno opterećene 16,46%, što ukazuje na nisku razinu opterećenja. Ovaj podatak sugerira da postoje značajni neiskorišteni kapaciteti u elektroenergetskoj mreži. Takav nisko profitabilni faktor opterećenja znači da postoji velika rezerva u kapacitetima koji mogu podržati daljnji rast potrošnje električne energije, posebno u slučaju povećanja turističke potražnje ili infrastrukturnih ulaganja. Ova visoka rezerviranost kapaciteta također pruža mogućnost za razvoj i širenje energetske potreba u budućnosti bez potrebe za većim ulaganjima u dodatnu infrastrukturu, što predstavlja dugoročnu stabilnost i sigurnost opskrbe električnom energijom za Gračac i okolna naselja.

U posljednjih deset godina zabilježen je porast vršnog opterećenja na području Elektre Zadar, koje iznosi ukupno 19,54 %. Porast tog opterećenja se ne odnosi i na Gračac u kojem je vršno opterećenje mreže palo sa 16,46% u 2019. na 10,89% u 2022. Na području Zadarske županije najznačajniji porast opterećenja zabilježen je u razdoblju od 2011. do 2015. godine, kada je prosječni godišnji rast bio visok. U razdoblju od 2016. do 2020. godine porast vršnog opterećenja bio je umjeren. Također je došlo do smanjenja razlike između zimskih i ljetnih vršnih opterećenja.

Zimska vršna opterećenja povezana su s većom potrošnjom energije zbog dužeg boravka stanovništva u zatvorenim prostorima, upotrebom rasvjete i sustava grijanja. S druge strane, ljetna vršna opterećenja potaknuta su pojačanim turističkim aktivnostima i čestom upotrebom klimatizacijskih uređaja kako bi se održavala ugodna unutarnja temperatura tijekom visokih ljetnih temperatura.

Povećanje pouzdanosti i kvalitete opskrbe električnom energijom ključno je za podršku turizmu, koji predstavlja osnovnu gospodarsku djelatnost ovog područja, kao i za daljnji razvoj infrastrukture i čitave zajednice.

Tablica 219 Instalirana snaga i vršna opterećenja TS 110/x kV i 35/x kV te snaga DI priključenih na srednjonaponsku mrežu na području TS u 2022. Godini

Naziv transformatorske stanice	Prijenosni omjer transformacije	Instalirana snaga (MVA)	Vršno opterećenje 2022. (MVA)	Relativno vršno opterećenje 2022. (%)
Gračac	110/35 kV	40	3,25	13,6%
Gračac	35/10 kV	5	1,65	17%

Izvor: DESETOGODIŠNJI (2024. – 2033.) PLAN RAZVOJA DISTRIBUCIJSKE MREŽE HEP ODS-a; HEP-ODS d.o.o., Siječanj 2024.

Iz gornje tablice je uočljivo da obje transformatorske stanice imaju veliku zalihu kapaciteta tako da je na području Gračaca i Like moguće sagraditi nove potrošače i nove izvore električne energije. Na ovom području ne postoji problem pristupa sustavima HOPS-a i HEP-ODS-a.

Telekomunikacijska infrastruktura i dostupnost interneta

Telekomunikacijska infrastruktura Gračaca je moderna i u fazi daljnjeg razvoja, s ciljem osiguravanja kvalitetnih i brzih usluga za sve korisnike. Mobilna mreža u Gračacu pokriva 4G usluge, dok se 5G mreža postupno uvodi, omogućujući time brži prijenos podataka i veće kapacitete za sve vrste digitalnih usluga.

Internet usluge su dostupne putem širokopojasnog pristupa (ADSL, VDSL, optika) te mobilnog interneta. U tijeku su dodatna ulaganja u širenje optičke mreže, čime se nastoji poboljšati brzina internetske povezanosti i osigurati stabilniji pristup internetu u ruralnim dijelovima.

Pored toga, besplatne Wi-Fi točke dostupne su na ključnim javnim lokacijama, uključujući turističke objekte i javne prostore, što znatno poboljšava iskustvo boravka turista i praktičnost za lokalne stanovnike u Gračacu. Ovaj razvoj infrastrukture također podržava sve veći broj digitalnih nomada i poslovnih korisnika, koji gravitiraju prema Gračacu zbog dobre povezivosti.

Telefonska infrastruktura obuhvaća i fiksne i mobilne linije, dok kontinuirana ulaganja u sektor telekomunikacija pridonose boljoj usluzi i povezanosti. Korištenje digitalnih usluga, kao što su online rezervacije, komunikacija s turističkim agencijama, te e-trgovina, postaje sve važniji faktor za gospodarski razvoj i mogle bi doprinijeti privlačenju investicija u Gračac.

Infrastrukturni napredak u području telekomunikacija je jedan od ključnih faktora za turistički razvoj, ali i za poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva, omogućujući im bolje povezivanje s ostatkom Hrvatske i svijetom.

Vodoopskrba i odvodnja

Prema Uredbi o uslužnim područjima (NN 147/2021), Gračac spada pod uslužno područje 33. Ovo uslužno područje obuhvaća općine Gračac, Donji Lapac, Lovinac, Korenica, Plitvička Jezera i druge okolne općine u području Ličko-senjske županije. Društvo preuzimatelj na ovom području je Gračac Vodovod i odvodnja.

Tablica 220 Proizvodnja vode i gubici u vodoopskrbnim sustavima Gračac i Lika

Naziv društva	Zahvaćena voda m ³	Fakturirana voda m ³	% Gubitaka u sustavu	ILI pokazatelj – infrastrukturni indeks curenja
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	1.598.936	148.076	91%	39,8

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Vodovod Gračac spada pod upravljanje Komunalac d.o.o. Gračac, koji se suočava s ozbiljnim izazovima u vezi s učinkovitosti sustava vodoopskrbe. Trenutno, ILI faktor u Vodovodu Gračac iznosi 39,8, što ukazuje na vrlo loše upravljanje sustavom, jer su sve vrijednosti iznad 8 označene kao neadekvatno upravljanje sustavom. Također, postotak gubitaka u sustavu iznosi 91%, što predstavlja ekstremno visoke gubitke.

Ovi podaci ukazuju na hitnu potrebu za analizom i poboljšanjem upravljanja sustavom vodoopskrbe. Moguće mjere uključuju modernizaciju cjevovoda, uvođenje naprednih tehnologija za praćenje rada sustava, te preventivno održavanje infrastrukture. Ove mjere doprinijeti će poboljšanju učinkovitosti sustava, boljoj opskrbi korisnika i smanjenju operativnih troškova u budućnosti.

Tablica 221 Prekidi u opskrbi i pokrivenost uslugama vodoopskrbe

Naziv društva	Prekidi u opskrbi vodom (%)	Pokrivenost uslugom vodoopskrbe (%)
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	0,1	98,2
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	0,2	98,2
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	0,0	na

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Priključenost na vodoopskrbni sustav je visoka no nažalost vodoopskrbnog sustava nema na velikim dijelu promatranog područja tako da visoka priključenost ne daje pravi uvid. Prekidi opskrbom vode začuđujuće su rijetki za vodoopskrbni sustav koji je u tako lošem stanju. Ovaj sustav može postići enormne uštede na gubicima vode. Područje koje snabdijeva društvo bi imalo kapacitete za eventualni velik rast potrošnje tijekom budućih vršnih opterećenja. Društvo nema potrošnje vezano za turizam (i vodoopskrba i odvodnja).

Odvodnja

Situaciju sa sustavima odvodnje Gračaca i Like prikazuje tablica koja slijedi.

Tablica 222 Sustavi odvodnje i njihove karakteristike

Sustavi odvodnje	Broj ekvivalent stanovnika sa pročišćavanjem otpadnih voda	Kućanstva pokrivena uslugama odvodnje otpadnih voda	Kućanstva spojena na uređaj za pročišćavanje otpadnih voda (UPOV)	Broj stanovnika priključenih na septičke jame	Začepljenja kanalizacijskog sustava	Začepljenja sustava odvodnje
	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[Broj/100km kanalizacije/god]
	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[m ³ /god]	[Broj/100km kanalizacije/god]
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	0	1220	0	300	10	333
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	0	1220	0	550	20	80
GRAČAC VODOVOD I ODVODNJA d.o.o. Gračac	0	2015	2015	0	15	144

Izvor: Projektne podloge Hrvatskih voda za tendere sanacije vodoopskrbe i odvodnje na području RH 2019.i 2020.

Iz tablice koje opisuju odvodnju je vidljivo da je priključenost stanovništva na odvodnju jako niska. Priključenost varira između 0%, 73,74% i 89,77% za tri područja koje opslužuje društvo. Broj septičkih jama je znatan. Problemi u odvodnji su brojni. Porazno je mali broj korisnika spojen na pročistač.

Društvo navodi da opterećenje sustava odvodnje nema utjecaja vezanog za aktivnosti turističke industrije. Razvoj turističkih projekta koji bi bili na ovom području bi uz sustave vodoopskrbe i odvodnje u ovakvom stanju stvorili veliki pritisak na okolinu. Bez sanacije bi se crpile velike količine vode a otpadne vode bi bez obrade dobrim dijelom završile u kraškom podzemlju.

4.3.5. Analiza prometne infrastrukture

Prometna infrastruktura Gračaca, ključna je za podršku gospodarskom razvoju i turizmu ovog planinskog područja. Gračac je povezan s većim naseljima i gradovima kroz važnu državnu cestu D1, koja povezuje ovaj kraj s gradovima poput Zadra i Karlovca. Gračac je u blizini autoputa A1. Iako prometna povezanost Gračaca nije jednako razvijena kao u obalnim područjima, kroz posljednjih nekoliko godina uloženo je u modernizaciju ceste, poboljšanje sigurnosti prometa, te izgradnju novih prometnih čvorišta i mostova.

Za povezanost naselja unutar Gračaca, ključnu ulogu ima mreža lokalnih cesta koje povezuju naselja u okolici, uključujući Korenicu i Plitvička Jezera. Ceste su uglavnom u dobrom stanju, iako su potrebna daljnja ulaganja u infrastrukturu za veću povezanost i bolji pristup ruralnim područjima.

Što se tiče županijskih cesta, Gračac je povezan s Ličko-senjskom županijom, uključujući prometnu povezanost s Plitvičkim Jezerima, nacionalnim parkom koji privlači veliki broj turista. Zračni promet preko zračne luke u Zadru omogućuju dobar pristup regiji. Zračna luka Zadar, koja je udaljena oko 120 km od Gračaca, značajno doprinosi turističkoj povezanosti ovog područja s domaćim i međunarodnim destinacijama.

Gračac također bilježi razvoj u biciklističkom turizmu kroz povezivanje lokalnih i turističkih atrakcija biciklističkim stazama. Ove staze ne samo da promiču ekološki prihvatljiv način prijevoza, već čine Gračac atraktivnijim odredištem za avanturistički turizam, poput biciklizma i planinarenja.

Daljnja ulaganja u modernizaciju i proširenje prometne infrastrukture Gračaca su ključna za jaču gospodarsku povezanost, održivi razvoj turizma i poboljšanje kvalitete života stanovnika.

Tablica 223 Duljina lokalnih, županijskih i državnih cesta Gračac, km

Mjesto	Lokalne ceste	Županijske ceste
Gračac	26,24	0

Izvor: <https://www.zuc-zadar.hr/popis-lokalnih-cesta/>

Gračac ima jednu benzinsku postaju, koja pokriva potrebe za fosilnim gorivima, no električnih punionica trenutno nema na tom području. S obzirom na sve veću popularnost električnih vozila, bilo bi korisno razviti infrastrukturu za punjenje električnih vozila, kako bi se podržao ekološki prihvatljiviji oblik prijevoza i osigurala konkurentnost regije u turističkoj i prometnoj povezanosti. Trenutno, vozači električnih vozila moraju planirati duža putovanja prema većim gradovima s većim brojem punionica, poput Zadra ili postaja na A1 koje imaju punionice.

4.3.6. Analiza stanja digitalizacije

Analiza stanja digitalizacije je sažeta u tablici koja prikazuje procjene svih ključnih aspekata kako je definirano u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom te pojašnjeno u Uputama za plan upravljanja destinacijom koje je izradilo Ministarstvo turizma i sporta.

Tablica 224 Stanje digitalizacije za Gračac i Liku

Infrastruktura digitalne tehnologije	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Digitalna povezanost	Digitalna povezanost u Gračacu je umjerena. Iako veća naselja imaju pokrivenost 4G mrežom, neka udaljenija područja i planinska naselja imaju slabiji signal i niže brzine interneta. Wi-Fi mreža je prisutna u Gračacu ali pokrivenost u ruralnijim naseljima zahtijeva poboljšanje. Mobilne mreže su uglavnom stabilne, no povremeno se javljaju problemi s brzinom prijenosa podataka tijekom ljetnih mjeseci zbog povećane potrošnje.
	Pametni grad i destinacija	Trenutno, Gračac ne implementira primjenu pametnih tehnologija u upravljanju destinacijom. Međutim, postoje mogućnosti za primjenu pametnih rješenja poput sustava za upravljanje parkingom, pametnih klupa i nadzora prometa. Razvoj ovih sustava mogao bi unaprijediti turističku ponudu.
	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima	Sustavi za upravljanje odnosima s turistima (CRM sustavi) nisu implementirani u Gračacu. Uvođenjem takvih sustava mogla bi se poboljšati kvaliteta usluge, personalizacija prema gostima i omogućiti bolje praćenje njihovih potreba, ako se dogodi rast turizma
	Online rezervacijski sustavi	Online rezervacijski sustavi postoje, ali nisu široko rasprostranjeni među manjim lokalnim pružateljima usluga u Gračacu. Veći broj lokalnih pružatelja trebao bi integrirati online sustave za bolju vidljivost i dostupnost usluga.

	Edukacija i digitalne vještine	Potrebna su dodatna ulaganja u edukaciju zaposlenika u turističkom sektoru i lokalnog stanovništva kako bi se poboljšale digitalne vještine. Fokus bi trebao biti na digitalnim alatima za marketing, prodaju i komunikaciju s turistima.
	Digitalna integracija lokalnih pružatelja usluga	Lokalni pružatelji usluga koriste osnovne digitalne platforme za poslovanje, ali postoji potreba za većom integracijom naprednih alata za analizu podataka, lakšu komunikaciju s gostima i optimizaciju poslovanja.
Sigurnost i privatnost	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Kibernetička sigurnost	Nema dovoljno informacija o ulaganjima u kibernetičku sigurnost, ali s obzirom na porast digitalne povezanosti, nužno je poduzeti korake u zaštiti podataka gostiju i lokalnih poslovnih subjekata.
	Usklađenost s regulativama	Postoji osnovna usklađenost s GDPR regulativama, ali transparentnost u vezi s prikupljanjem, obradom i pohranom podataka može se poboljšati. Uvođenje jasnih smjernica za prikupljanje podataka i transparentnost u vezi s obradom podataka bit će važno za izgradnju povjerenja turista.
Izazovi i preporuke za poboljšanje	Promatrani aspekt digitalne tehnologije	Procjena
	Identifikacija ključnih izazova	Ključni izazovi u Gračacu uključuju nedostatak pokrivenosti internetom u ruralnim područjima, manjak edukacije o digitalnim alatima među lokalnim stanovništvom i potrebu za modernizacijom digitalnih sustava u turizmu.
	Preporuke za unapređenje	Preporučuje se ulaganje u širenje optičke mreže, povećanje kapaciteta mobilnih mreža, dodatnu edukaciju za korištenje digitalnih tehnologija i bolju integraciju lokalnih usluga s digitalnim platformama.

Izvor: Projekti u destinaciji, posjet destinaciji, informacije iz medija, TZ

4.3.7. Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Rezultati analize stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama su prikazani u formi tablice koja slijedi

Tablica 225 Analiza stanja pristupačnosti destinacije osobama s posebnim potrebama

Aspekt pristupačnosti	Procjena
Fizička pristupačnost	
Infrastruktura	U Gračacu objekti nemaju osnovnu prilagodbu za osobe s invaliditetom, poput pristupnih rampi i širih vrata
Pristupačnost javnih prostora	Ulice u Gračacu uglavnom nisu dovoljno prilagođene osobama s invaliditetom, jer nedostaju pristupne rampe i prilagođeni WC-e u većini javnih prostora.
Komunikacijska pristupačnost	
Informacije	Turističke informacije u Gračacu nisu dostupne na prilagođenim medijima kao što su Brailleovo pismo ili zvučni zapisi. Također, web stranice nisu optimizirane za čitače zaslona, što otežava pristup informacijama za osobe s oštećenjem vida
Signalizacija i označavanje	Signalizacija i oznake u Gračacu nisu dovoljno prilagođene osobama s različitim vrstama poteškoća, poput oštećenja vida ili motoričkim smetnjama. Vidljivost i razumljivost znakova u javnim prostorima mogu se značajno poboljšati.
Pristupačnost usluga	
Usluge u smještaju	Prilagođenost smještaja u Gračacu je nedovoljna. Objekti uglavnom ne nude prilagođene sobe za osobe s invaliditetom; Potrebna su ulaganja u smještajne kapacitete kako bi se poboljšala pristupačnost.
Restorani i ugostiteljski objekti	Restorani u Gračacu imaju minimalne prilagodbe za osobe s invaliditetom. Pristupačnost jelovnika u tiskanom formatu ili prilagodba prehrane za osobe s posebnim potrebama (poput alergija) rijetko se nudi.
Pristupačnost kulturnih i zabavnih sadržaja	Kulturne i zabavne atrakcije u Gračacu, uglavnom nisu prilagođene osobama s invaliditetom. Također zabavni događaji, poput lokalnih manifestacija, nisu uvijek prilagođeni potrebama osoba s invaliditetom
Društvena i kognitivna pristupačnost	
Obuka osoblja	Osoblje u turističkim objektima u Gračacu nije dovoljno educirano za rad s osobama s invaliditetom. Potrebna je dodatna obuka i edukacija kako bi se poboljšala usluga i osigurala jednakost u pristupu za sve posjetitelje.

Izvor: TZ, posjet destinaciji, informacije na webu, informacije o objektima

4.3.8. Analiza organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji (javne usluge i servisi)

U ovom poglavlju su komentirane djelatnosti koje se pružaju i osiguravaju u destinaciji, prvenstveno zbog domaćeg stanovništva, ali se u svom radu prilagođavaju turistima. U ovu skupinu djelatnosti spadaju razne uslužne djelatnosti, usluge zdravstvene zaštite, vjerske zajednice, javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu, financijske, platne i poštanske usluge, uređenost javnih prostora te funkcioniranje svih javnih službi (policija, vatrogasna služba, službe spašavanja na kopnu i moru).

Tablica 226 Organiziranost i dostupnost usluga u destinaciji Gračac i Lika

Aspekt organiziranosti i dostupnosti usluga u destinaciji	Komentar
Uslužne djelatnosti	Osnovne usluge, uključujući trgovine, restorane i osnovne servisne usluge, dostupne su u Gračacu, no složenije usluge zahtijevaju putovanje u Zadar
Javno zdravstvo	Dom zdravlja Gračac pruža osnovne zdravstvene usluge ; Specijalistički pregledi i složenije medicinske usluge dostupni su u Zadru
Vjerske zajednice	Vjerski objekti, uključujući crkve i kapelice katoličke i pravoslavne zajednice, dostupni su na području Gračaca
Javne ustanove u obrazovanju, kulturi i sportu	U Gračacu se nalazi osnovna škola. Srednjoškolsko je moguće i u Gračacu. Kulturni sadržaji su uglavnom ograničeni na lokalne manifestacije i događanja.
Financijske, platne i poštanske usluge	U Gračacu su prisutne poslovnice banaka i bankomati; Poštanski ured je dostupan također;
Uređeni javni prostori	Javni prostori u Gračacu, uključujući park, trg i šetnice, mogu biti bolje održavani
Javne službe	Policajska postaja ne nalazi se u

	Gračacu i postoji obližnja postaja granične policije; Vatrogasnu službu pokriva DVD Gračac, a HGSS Zadar pokriva područje za spašavanje na kopnu
--	--

Izvor: web stranice TZ, posjet destinaciji, dostupne informacije o destinaciji

4.3.9. Analiza stanja i potreba ljudskih potencijala

Ovo poglavlje dokumenta sagledava ljudske potencijale u analiziranoj destinaciji.

Tablica 227 Tablica ljudskih potencijala u destinaciji

Analizirani aspekt stanja i potreba ljudskih potencijala	Komentar
Trenutačne potrebe poslodavaca u turizmu i ugostiteljstvu	Postotak nezaposlenosti u Gračacu iznosi 18,64%, što je značajno viša vrijednost u odnosu na priobalne gradove/općine u Zadarskoj županiji. Ovaj visoki postotak nezaposlenosti ukazuje na postojeće izazove u gospodarskoj strukturi Gračaca, posebno u odnosu na turizam i ugostiteljstvo, koji su u priobalnim područjima daleko razvijeniji i pružaju više radnih mjesta, osobito tijekom ljetnih mjeseci. Sezonalnost zapošljavanja, koja je tipična za turističke destinacije, dodatno pogoršava situaciju u Gračacu jer ne postoji stabilan broj radnih mjesta tijekom cijele godine. Mnogi radnici su zaposleni samo u sezoni, što pridonosi visokom postotku nezaposlenosti u izvan sezone. Rješenja mogu uključivati ulaganje u obrazovne programe koji bi omogućili stanovnicima Gračaca stjecanje kvalifikacija za različite sektore, čime bi se smanjila ovisnost o sezonskim poslovima. Također, diversifikacija gospodarskih aktivnosti, uključujući poticanje poduzetništva i razvoj infrastrukture, mogu pomoći u smanjenju nezaposlenosti i stvaranju novih radnih mjesta tijekom cijele godine.
Potrebe međunarodnih dionika i njihove prakse i rješenja	Suradnja s međunarodnim partnerima-nema informacija Razvoj obrazovnih programa-dogovori srednjih škola s hotelskim kućama za praktični dio naobrazbe

Izvor: HZZ, Aplikacija za tržište rada Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike: <https://trzisterada.gov.hr/11-D.html>

4.3.10. Analiza komunikacijskih aktivnosti

Provedena analiza je obuhvatila preporučene aspekte u Pravilniku o metodologiji upravljanja destinacijom i pratećim Uputstvima. Obradeni aspekti su prezentirani u tablici koja slijedi.

Tablica 228 Komunikacijske aktivnosti na području Gračaca i Like

Komunikacijska aktivnost	Komentar
Korištenje postojećih komunikacijskih kanala	TZ Gračac ⁸⁰ ne koristi web stranice i društvene mreže za promociju; Potrebno je razviti digitalne kanale za marketing i povećati povezanost s posjetiteljima kroz email kampanje, osobito za promociju izvan glavne turističke sezone.
Digitalno prisustvo	Digitalno prisustvo destinacije je ograničeno. Broj pratitelja na društvenim mrežama ne postoji jer nema web stranice;
Offline aktivnosti	Razmjeri offline aktivnosti su nedovoljni i destinacija može poboljšati svoju prepoznatljivost.
Suradnja s trećim stranama	Suradnja s trećim stranama gotovo da ne postoji; Razvoj suradnje s medijima, agencijama i influencerima moglo bi značajno povećati prepoznatljivost destinacije i privući veću turističku pažnju

Izvor: posjet lokaciji, analize Alcina d.o.o., TZ ZDŽ

4.3.11. Analiza konkurencije

U ovom poglavlju su analizirani preporučeni aspekti konkurentskih destinacija kako bi se ustanovila konkurentnost destinacije na tržištu. Provedeni koraci analize su sažeti i prikazani u tablici koja slijedi.

⁸⁰ TZ Gračaca je osnovana ali zapravo ne funkcionira u trenutku nastanka ovog dokumenta

Tablica 229 Analiza destinacija koje su konkurencija Gračacu i Lici

Korak u analizi	Provedeni postupak	Komentar
Identifikacija konkurentskih destinacija		
Direktna konkurencija	Ravni kotari i Starigrad Paklenica	Gračac je u neposrednoj konkurenciji s destinacijama u istoj županiji koji imaju donekle sličnu ponudu prirodnih ljepota i aktivnosti
Indirektna konkurencija	Destinacije u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini	Kontinentalne destinacije u Hrvatskoj (Ličko-Senjska županija) i BiH konkuriraju Gračacu zbog slične ponude turističkih proizvoda i usporedivih cijena
Benchmarking		
Cijene	Cijene u Gračacu su konkurentne	Gračac ima konkurentne cijene smještaja i usluga, ali turistička potražnja nije na istoj razini kao u primorskim destinacijama poput Zadra
Tržišni trendovi	Potrebno ulaganje u infrastrukturu	Potrebna su ulaganja u infrastrukturu, osobito u kanalizaciju, vodovod, pročišćivače i telekomunikacijske usluge. Ova ulaganja bitna su za povećanje kvalitete usluga i privlačenje većeg broja turista.
Proučavanje komunikacijskih strategija konkurencije		
Komunikacijska strategija	TZ Gračac koristi web i društvene mreže	TZ Gračac ne koristi web stranice i društvene mreže. Povećanje suradnje s medijima i trećim stranama moglo bi poboljšati vidljivost destinacije
Tržišni trendovi i inovacije		
Ulaganje u infrastrukturu	Potrebno ulaganje u infrastrukturu	S obzirom na konkurenciju, potrebno je poboljšati turističku infrastrukturu, ulagati u novu prometnu povezanost i telekomunikacije kako bi se poboljšala povezanost i dostupnost Gračaca turistima.
Analiza trendova na strani turističke potražnje		
Istraživanje stavova turista	Istraživanje stavova turista o turizmu u Lici	Istraživanje provedeno od strane Sveučilišta u Zadru i drugih

		istraživačkih organizacija daje važne smjernice za daljnji razvoj turizma u Gračacu i okolnim područjima Ličko-senjske županije, uzimajući u obzir specifične stavove i želje turista koji posjećuju planinske destinacije
--	--	--

Izvor: Analiza Alcina d.o.o. i navedene ankete i izvješća: „Istraživanje stavova turista o stanju i potrebama razvoja turizma Zadarske županije“, Sveučilišta u Zadru koje je provedeno za sve dijelove županije i agencije Hendal „Izvještaj-Zadovoljstvo, motivacija i navike gostiju“, 2024.

4.3.12. Izvješće o provedenoj analizi stanja

Gračac, smješten u južnoj Lici, ima razvojni potencijal, no suočava se s izazovima koji utječu na njegov rast. Infrastruktura destinacije pokazuje određene slabosti, premda se nalazi na važnom prometnom čvorištu, povezanu s većim gradovima putem državnih cesta D1 i D27 (i A1 u neposrednoj blizini).

Telekomunikacijska infrastruktura u Gračacu pokriva većinu područja, no postoji prostor za poboljšanje, osobito u ruralnim naseljima gdje se javljaju problemi s brzinom interneta. Ulaganja u širenje internetske pokrivenosti i poboljšanje prijenosnog kapaciteta bit će ključna za zadovoljenje potreba turista i poduzetnika, osobito u kontekstu digitalizacije turizma.

Zdravstvena skrb u Gračacu zadovoljava osnovne potrebe, no specijalistički pregledi zahtijevaju putovanje u Zadar. Ako bude rastao broj turista bit će potrebno dodatno ulagati u zdravstvene usluge. U Gračacu postoji ispostava Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije.

Ljudski potencijali u Gračacu pokazuju potrebu za dodatnim obrazovanjem u turističkom sektoru, osobito u pružanju usluga i komunikaciji na stranim jezicima.

Gračac posjeduje potencijal za održivi turizam, osobito u ruralnom i ekoturizmu. Prirodne ljepote, poput Nacionalnog parka Paklenica, PP Velebit, Cerovačkih špilja i vrela Une, nude priliku za razvoj ekološki odgovorne turističke ponude, što može dodatno pozicionirati Gračac kao destinaciju koja privlači turiste koji traže autentične doživljaje u netaknutoj prirodi.

Zaključno, Gračac ima osnovu za daljnji razvoj, ali će za povećanje konkurentnosti biti ključno ulaganje u infrastrukturu, digitalnu povezanost, ljudske potencijale i dostupnost zdravstvenih usluga. Razvijanjem održivog turizma i primjenom marketinških strategija, Gračac može postati atraktivnija destinacija koja privlači posjetitelje tijekom cijele godine, čime će osigurati dugoročnu održivost.

5. Procjene dostignute razine prihvatnog kapaciteta

Alcina ne može donijeti procjenu dostignute razine prihvatnog kapaciteta. Naime, Pravilnik o metodologiji izračuna prihvatnog kapaciteta u Članku 11. definira:

(1) Razina dostignutog prihvatnog kapaciteta prikazuje:

(a) razliku između stvarnog stanja pojedinih obilježja turističke aktivnosti izmjerenih pokazatelja utjecaja i postavljenih standarda

i/ili

(b) intervalnu procjenu broja posjetitelja koji su prihvatljivi na promatranom području u uvjetima održivog razvoja turizma.

Za sada nisu postavljeni standardi niti interval broja posjetitelja koji su prihvatljivi na području. Intervalna procjena još nije službeno izrađena. Ova prostorno-razvojna cjelina je depopulirana i turistički nerazvijena tako da je moguć veliki razvoj turizma uz pomno planiranje.

6. Analize scenarija

6.1. Razvojni scenariji za Gračac i Liku

- **Scenarij 1:** Slabo prisutan turizam, prostor ostaje pasivan i zapušten.
- **Scenarij 2:** Aktivni odmor, priroda, zdravlje – razvoj "zelenih" destinacija. Scenarij može pokrenuti prostor iz stagnacije.
- **Scenarij 3:** Investicije u eko-lodge, adrenalinske sadržaje, infrastrukturu i sl. Scenarij može pokrenuti prostor iz stagnacije.
- **Scenarij 4:** Očuvanje prirodnog potencijala – prostor i dalje ostaje bez intenzivnog turizma.

Nastavak trenutne dinamike ostavlja Gračac i Liku izoliranim od glavnih razvojnih tokova, bez značajnijih koristi od turizma. Održivi scenarij predviđa razvoj prirodnog, aktivnog i zdravstvenog turizma u skladu s lokalnim resursima. Investicijski pristup može donijeti infrastrukturu i sadržaje, ali zahtijeva pažljivo planiranje kako se ne bi narušila kvaliteta prostora. Zaštitni scenarij naglašava očuvanje prirode i stvara prepoznatljivost kao 'tihi' zeleni prostor županije s visokom ekološkom vrijednošću.

Preporuka za budući razvojni scenarij

Preporučuje se kombinacija scenarija 2 i 3.

7. Zaključak i preporuke

Ova prostorno-razvojna cjelina bilježi skroman rast od niske razine turističkih kapaciteta. Preporučuje se daljnje ulaganje u održavanje i unaprjeđenje komunalne infrastrukture, proširenje ugostiteljskih kapaciteta te sustavno praćenje kvalitete zraka i vode kako bi se osigurala dugoročna održivost i konkurentnost destinacije. Također, edukacija i uvođenje radne snage u djelatnosti vezane za turizam bi mogle biti ključne za stabilnost i rast lokalnog tržišta rada.